CARTE ȘCOLARA

VIOLETA BĂRBULESCU

MANUAL
DE
LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

SINTEZE DE TEORIE ȘI EXERCIȚII APLICATIVE
PENTRU CLASELE GIMNAZIALE
(MANUALE ALTERNATIVE)

PENTRU EXAMENUL DE CAPACITATE
2002 ÷ 2007

Editura
TERAPHOPIUS

Scanned with OKEN Scanner

Prof. VIOLETA BĂRBULESCU

MANUAL
DE
LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

SINTEZE DE TEORIE ŞI EXERCIŢII APLICATIVE PENTRU CLASELE GIMNAZIALE

CARTE ŞCOLARĂ

-2002-

Scanned with OKEN Scanner

Consilier editorial: **Alexandru Firescu**
Coperta: **Augustin Călin şi Alina Văduva**
Coordonator tehnoredactare: **ing. dr. Eugen Hariton Pop**
Tehnoredactor: **Lavinia Stănculeasa, Carmen Popescu-Drăghici**

La elaborarea acestei lucrări au mai colaborat:
Mircea Bărbulescu, (designer de carte)
Oana Elena Călin (capitolul *Figuri de stil*),
prof. Constantin Simion, I.S.J. Constanţa
prof. Fănica Simion, Medgidia, jud. Constanţa

© 2001. *Toate drepturile asupra acestei cărţi aparţin Editurii "TERATHOPIUS" Craiova – România. Orice reproducere parţială sau integrală prin orice mijloace este interzisă şi va fi sancţionată conform legilor.*

© 2001. *Tous les droits sur ce livre appartiennent à la Maison d'Edition "TERATHOPIUS" Craiova- Roumanie. Toute reproduction partielle ou totale par tout moyen est interdite et sera traduite en justice.*

ISBN 973–97401–6–2

Difuzare: **Editura "TERATHOPIUS"**
Cartier Rovine, Bl. C.8. Camera 13.
Telefon 051/421227
Craiova – România

Scanned with OKEN Scanner

"Toată înțelepciunea este de la Domnul și cu El este în veac".
"Înainte de toate s-a zidit înțelepciunea și înțelegerea minții este din veac".
Cartea înțelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah.

Cuvântul autoarei

Cartea de față s-a născut din dorința de a ajuta candidații la examenul de capacitate, să găsească reunite într-un singur volum, atât teoria cerută prin programa de examen, cât și exerciții aplicative. **Cartea respectă programele școlare în vigoare, aprobate de Ministerul Educației și Cercetării, cuprinse în manualele de limbă și literatură română (alternative) actuale, din clasele gimnaziale.**

Cartea nu este concepută ca un manual "minune" sau un studiu care să se suprapună manualelor școlare, ci numai ca o antologie școlară de literatură și gramatică. Autoarea a sintetizat teoria gramaticală și literară așa cum este prezentată în manualele școlare și în cărțile de specialitate, fără explicații suplimentare sau opinii personale. Având la îndemână teoria, candidații la examene pot rezolva ușor și corect exercițiile propuse.

Principiul care guvernează întreaga lucrare este cel didactic, autoarea dorind ca prin claritatea și simplitatea explicării părții teoretice, elevii să înțeleagă și să aplice cu ușurință teoria gramaticală și literară necesară, pentru rezolvarea exercițiilor date.

Prezentarea concentrică a materiei claselor gimnaziale permite ***folosirea cărții timp de mai mulți ani****. În felul acesta, elevii, care la sfârșitul anului școlar returnează manualele, nu se vor mai simți "descoperiți" în fața examenului de capacitate, neavând manualele din clasele anterioare și neputând repeta toată materia. În această carte au* ***toată materia*** *cerută prin programa examenului de capacitate.*

Metoda folosită în analiza gramaticală a textelor este clasică și modernă (teste grilă), iar abrevierile sunt cele folosite în manualele școlare.

O încercare de a reuni întreaga materie a claselor gimnaziale, la limba și literatura română, într-un singur volum, nu epuizează toate problemele și, de aceea, autoarea mulțumește tuturor criticilor întemeiate, ce vor contribui la perfecționarea metodei.

Prof. Violeta Bărbulescu

Scanned with OKEN Scanner

PREFAȚĂ

Autoare a unor manuale și lucrări cu caracter didactico-metodic de subliniată valoare, experimentată profesoară și cercetătoare în domeniile filologiei, (...) Violeta Bărbulescu înzestrează școala românească de azi și de mâine cu o carte așteptată și precumpănitor necesară (...)

Ne aflăm în fața unui ghid modern pentru predarea și, deopotrivă, receptarea lecturii literare, în care textul literar este abordat activ și cu înaltă profesionalitate, prin forme și modalități orientative de aplicare și completare a manualului, în spiritul celor mai înalte cerințe și exigențe de principiu ale profesiunii de educator.

Am remarcat, de la bun început, o atentă, riguroasă și logică selecție a lecturilor, făcută cu știința de a inocula școlarilor disponibilitatea și capacitatea de a descifra universul principalelor opere, genuri și specii literare, ca și nuanțele stilistice și lumea mirifică a figurilor de stil.

Lucrarea de față are un ***statut categoric de manual formativ****, tocmai pentru că urmărește, paralel cu textele propuse lecturii, aspecte fundamentale de definire a speciilor, fixarea unor noțiuni teoretice și abilități practice de istorie, critică și teorie literară.*

Autoarea intervine necontenit (cu informații, sublinieri cu aspect metodic, întrebări, teste etc.) oferind beneficiarilor cărții –profesori și școlari - valoroase instrumente de lucru, de cunoaștere și exercițiu intelectual.

Autoarea pune permanent școlarul în contact cu o operă deschisă și –lucru care nu trebuie să ne scape - cu morala și moralitatea ei, cu principiile de conduită etică pe care le propune fiecare lectură în parte.

Ne aflăm, hotărât lucru, în fața unei ***cărți didactice de referință și de permanență****, favorabilă unei vârste școlare aptă de inițieri adâncite în lumea cunoașterii literaturii și limbii naționale.*

Un manual *– cum spuneam -* ***așteptat și primit ca atare****.*

Alegerea textelor se face în cea mai aleasă modalitate de completare a manualului oficial, cu intenția manifestă de a urmări lărgirea orizontului de lectură – o lectură agreabilă, instructivă, înrâuritoare, extinsă. Acest nou și valoros manual, întocmit în cea mai bună tradiție a semenilor săi interbelici, contribuie covârșitor și profund la înlesnirea receptării literarului, înțelegerea și asimilarea viziunii, încorporarea expunerii fragmentului în întreg (operă), ofertarea modelelor de gen și specie în literatura română.(...)

Scanned with OKEN Scanner

*

* *

Plecând de la ideea unei totalizări gramaticale, de ***amănunt****, lucrarea prezentată are meritul incontestabil de a pune la îndemâna celor interesați un bogat și variat material teoretic și aplicativ.*

Enunțarea teoretică a regulii de gramatică este deci ilustrată concret prin exemple adecvate, mărturisind, implicit, opinia autoarei - demnă de a fi apreciată - că vorbirea și scrierea corectă a limbii române trebuie să plece de la cunoașterea și însușirea temeinică a regulii de gramatică.

Așa cum era și firesc, lucrarea este împărțită în mai multe capitole, corespunzătoare principalelor probleme de gramatică tradițională, necesare celor ce se pregătesc pentru examene la această specialitate, în conformitate cu cerințele programelor de învățământ.

Selectarea textelor din ultima parte a cărții este judicioasă servind scopului propus.

Apreciez, în mod special, bogăția informației bibliografice, pe care autoarea a selectat-o pe baza unor criterii valorice, intercalând opiniile personale și realizând o sinteză de aprecieri și judecăți asupra fenomenului gramatical studiat.

Așadar, lucrarea de față are calitatea esențială de a investiga, într-o atentă sinteză științifică, un vast material referitor la gramatica limbii române, pe care - sunt convins - cei interesați o vor aprecia.

Prof. univ. dr. Rodica Firescu

Conf. univ. dr. Ion Pătrașcu

Scanned with OKEN Scanner

Nepotului meu Bogdan Ştefan Popescu,
care se pregăteşte pentru examenul de capacitate

LITERATURA

pentru

CLASELE GIMNAZIALE

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA I

CAPITOLUL I
DESPRE CARTE, TEXT, STIL ÎN OPERA LITERARĂ

1.1. *CARTEA – OBIECT CULTURAL*

***Cartea** este o scriere cu un anumit subiect, tipărită şi legată (sau broşată) într-un volum.* Cartea, care are o întindere mai mare, poate fi separată în mai multe volume.

Exemple: *Istoria literaturii române* volumele I, II, III; Mihai Eminescu, *Poezii*, volumele I, II, III; *Legendele Olimpului* volumele I, II, III, IV.

Cuvântul *carte* vine din limba latină, din cuvântul *charta* care înseamnă: *scriere, carte, scrisoare, foaie de papirus, hârtie*. De-a lungul timpului, cărţile au fost scrise pe plăcuţe de fildeş, de lemn, tăbliţe de lut, plăcuţe de bambus, pe pânză, mătase, papirus, pergament etc. Hârtia, pe care se tipăresc astăzi cărţile, a fost descoperită în China, în sec. I d.H.(după Hristos).

La început, cărţile erau scrise de mână, iar cartea se numea *manuscris*. Cartea scrisă de maşina de tipar a apărut după anul 1440, când germanul J. Gutenberg a inventat *tiparul*.

Orice carte are următoarele părţi componente:

- ***Coperta exterioară*** (coperta 1 şi 4) reprezintă învelişul cărţii.

Pe *coperta 1* este scris *numele autorului, titlul cărţii, editura*. Tot pe coperta 1 apare *numele instituţiei* care aprobă tipărirea cărţii (dacă ea apare la cererea unei instituţii), specificul cărţii, colecţia, seria etc.

Exemple: Ministerul Educaţiei Naţionale – Limba română – Manual pentru clasa a VIII-a etc.

Coperta 4 cuprinde *referiri la conţinutul cărţii*, la *autor* sau la *editură, preţul* şi *un număr internaţional de recunoaştere* a cărţii numit I.S.B.N.

- ***Cotorul*** cărţii este partea din stânga, lateral, pe care se cos sau se lipesc filele cărţii. Pe cotor este scris numele autorului, titlul cărţii, editura (sau sigla acesteia), numărul volumului (dacă sunt mai multe volume ale aceleiaşi cărţi).
- ***Filele*** sunt foile de hârtie care alcătuiesc cartea (interiorul cărţii). Pagina este faţa unei file (a unei foi din carte). O filă are două pagini.

De reţinut despre interiorul unei cărţi:

Pagina de titlu este a treia pagină a cărţii. Ea reia aceleaşi date care se găsesc pe coperta 1 şi le completează cu numele specialiştilor care au contribuit la tipărirea cărţii: redactor de carte, referent ştiinţific, consilier editorial, tehnoredactor etc.

Fascicula este o parte a unei cărţi publicată în mai multe etape. Fasciculele pot fi reunite într-un singur volum.

Subsolul paginii este spaţiul din partea de jos a paginii din carte unde sunt scrise explicaţii suplimentare sau note bibliografice.

Scanned with OKEN Scanner

Asteriscul este un semn grafic în formă de steluță, așezat în pagină lângă un cuvânt și apoi reluat în subsolul paginii sau la sfârșitul cărții, urmat de o explicație. Asteriscul indică o explicație sau intervenția autorului în text.

Prefața sau *cuvântul înainte* cuprinde prezentarea conținutului cărții făcută de autor sau de o personalitate în domeniu. Este așezată după pagina de titlu.

Postfața cuprinde aprecieri critice sau date științifice noi apărute după scrierea cărții (addenda). Este așezată la sfârșitul cărții, înainte de cuprins.

Notele sunt însemnări explicative cuprinzând informații suplimentare. Fiecare notă are un număr care se trece în subsolul paginii (urmat de explicație) la sfârșitul capitolului sau la sfârșitul cărții, înainte de cuprins.

Erata este o listă adăugată la sfârșitul cărții în care sunt arătate și corectate greșelile (dacă există) din carte, indicând pagina, rândul unde a apărut greșeala și forma corectă.

Indexul sau indicele este o listă de subiecte, personaje sau autori, alcătuită pentru a ușura consultarea cărții.

Bibliografia este o listă cu toate cărțile și autorii lor, din care autorul s-a documentat pentru a putea scrie cartea: lucrări științifice, dicționare, lista operelor din care s-au selectat texte etc. Ea este așezată la sfârșitul cărții înainte de cuprins.

Pe o pagină nu toate rândurile încep de la marginea colii de hârtie, unele sunt scrise spre interior indicând un *alineat.*

Alineatul este un rând scris spre interiorul paginii pentru a marca schimbarea ideii sau pentru a sublinia o idee principală. O carte sau un paragraf încep cu un alineat.

Fragmentul este o parte dintr-o operă, iar paragraful este o parte dintr-un fragment.

Cuprinsul sau tabla de materii este o listă care cuprinde tot conținutul cărții împărțit în: părți, capitole, subcapitole. Cuprinsul indică pagina la care se găsește fiecare dintre acestea. El este așezat la sfârșitul cărții, înaintea copertei 4 (sau după pagina de titlu).

De reținut despre datele înscrise pe coperta cărții:

Autorul cărții este persoana (persoanele) care a gândit și a creat conținutul cărții. El este creatorul fără talentul, gândirea și inteligența căruia cartea nu ar fi putut fi scrisă.

Titlul cărții este un cuvânt sau un grup de cuvinte care arată conținutul cărții, despre ce fel de carte este vorba: literatură, artă, istorie, matematică, tehnică etc.

Editura este o instituție specializată în publicarea și difuzarea cărților. Tot editura se ocupă de tipărirea cărții, garantând originalitatea cărții (față de tipografie-imprimerie) și conținutul ei științific.

Ea stabilește condițiile de apariție a cărții: formatul, condițiile grafice, numărul de exemplare etc. Editorul este intermediarul cel mai important între autor și cititor. Fără o editură, cartea nu poate fi tipărită.

Colecția reunește sub un titlu comun operele unor autori diferiți, publicate la intervale de timp, la aceeași editură, grupate după anumite criterii cerute de tema colecției. Ex: "Colecția Oameni de seamă", "Colecția Restitutio..." etc.

Scanned with OKEN Scanner

Sigla este un semn grafic (desen) sau o prescurtare indicând titlul operei sau a editurii.

Exemple: DEX (Dicționarul explicativ al limbii române), G.A (Gramatica Academiei), C.R (Editura "Cartea Românească"), E.U (Editura "Univers").

1.2. *TEXT LITERAR - NON LITERAR*

Termenul de *literatură* vine de la cuvântul latinesc *littera* care înseamnă *literă* sau *tot ceea este scris. Literatura este arta cuvântului* și *cuprinde opere științifice*, care se adresează gândirii omului și *opere literare, artistice* care se adresează atât gândirii, cât și sensibilității, sentimentelor, trăirilor sufletești ale omului. Creatorul operei literare își exprimă ideile folosindu-se de cuvintele pe care le înzestrează cu noi sensuri, altele decât cele obișnuite, realizând prin diferite procedee artistice o operă de artă. Tot astfel pictorul, folosind anumite procedee, îmbină culorile și creează un tablou, o operă de artă. De aceea într-o operă literară, într-un *text literar* remarcăm bogăția, noutatea, expresivitatea cuvintelor.

Textul literar (sau opera literară) *este acel text în care scriitorul, folosind figuri de stil și diferite procedee artistice, transformă realitatea într-un univers imaginar propriu*. Cu ajutorul *ficțiunii* sau imaginației creatoare, autorul ne transmite gândurile, emoțiile și trăirile sale sufletești legate de frumusețea naturii, de problemele vieții omenești, ale omului în raport cu universul etc.

Textul literar prezintă prin intermediul *limbajului artistic* complexitatea și profunzimea adevărurilor umane legate de viață, moarte, iubire, natură etc. El se deosebește de textul științific și de cel nonliterar.

Să luăm spre exemplificare, prezentarea unei gâze (a lăcustei), făcută:

a) în Dicționarul explicativ al limbii române;

b) de poetul Tudor Arghezi;

c) într-un articol de ziar.

a) *lăcustă*: "nume dat mai multor specii de insecte din ordinul Ortopterelor dăunătoare agriculturii, care se caracterizează prin lungimea antenelor și prin picioarele posterioare foarte lungi, adaptate pentru sărit."

b) "Mi-a umblat în păpădie
O goangă cu pălărie
Și cămașa stacojie
Avea fustă și manta
Tăiate din catifea
Și pieptar cu solzi de țiplă
Căptușit cu-n fel de sticlă..."
(*O lăcustă* - Tudor Arghezi)

c) *"Invazia lăcustelor în nordul Moldovei"*

"Specialiștii în agricultură din județul Botoșani au semnalat autorităților locale faptul că au apărut în lanurile semănate cu grâu mai mute roiuri de lăcuste. Aceste insecte rod tulpina grâului distrugând recolta viitoare. Se vor lua măsuri împotriva dăunătorilor."

Ce observați?

Textul din DEX oferă date științifice, exacte; termenii științifici sunt simpli, clari, fără ornamente stilistice.

Scanned with OKEN Scanner

Textul literar nu oferă nici o caracteristică a insectei, poetul prezintă lăcusta ca pe o ființă omenească îmbrăcată în fustă, manta și pieptar din "solzi de țiplă". Prin diferite procedee artistice, eul liric sugerează imaginea artistică a lăcustei, așa cum se reflectă în imaginația sa, nu cum este în realitate.

Textul din articolul de ziar informează pe scurt cititorul despre eveniment; el subliniază numai caracterul dăunător al insectei, fără ca imaginația autorului să descrie insecta.

Textul nonliterar este un text care se referă la teme foarte diverse, prezentate neartistic, neaparținând imaginației scriitorului și prezintă diverse aspecte din viața cotidiană. Textul nonliterar convinge, informează sau amuză cititorul. Limbajul folosit este simplu, puțin expresiv, sărac în procedee artistice.

Textele nonliterare utilitare sunt:

- *Articolul de ziar* - ziarul și revista - sunt publicații care apar zilnic sau periodic, tratând teme foarte diverse, în prezentarea cărora se utilizează și elemente grafice (desene, fotografii etc.)
- *Mersul trenurilor* - este o carte care apare anual și cuprinde orarul (sosiri-plecări), localitățile de staționare și distanțele parcurse de trenurile din rețeaua C.F.R.
- *Cartea de telefon* - este o carte care cuprinde lista tuturor abonaților telefonici de pe raza unei localități, a unui județ, numele și prenumele abonaților, adresa și numărul de telefon.
- *Legitimația de călătorie* - este o bucată de hârtie sau carton pe care este imprimat un text (nonliterar) care arată numele, prenumele, calitatea posesorului (elev, student etc.), ruta pe care acesta poate călători și prețul biletului. Uneori pe legitimația de călătorie nu este tipărit titlul și numele posesorului: biletul de tramvai, de tren, autobuz etc.
- *Cartea de bucate* (rețeta de bucătărie) - cuprinde texte în care sunt prezentate prepararea diverselor produse culinare, cantitățile, timpul de coacere, prezentarea și servirea acestor produse.
- *Reclama* - este un text nonliterar, de întindere mică ce are drept scop să convingă cititorul (sau ascultătorul) asupra calităților produsului prezentat.
- *Programul de spectacol* - este un pliant sau o broșură în care se prezintă anumite evenimente culturale: concerte, spectacole de operă, de balet, de teatru, expoziții etc. Cuprinde date despre locul, data și ora desfășurării evenimentului, despre actori și personaje, despre structura spectacolului etc.
- *Telegrama* - este un text foarte scurt prin care se transmit informații sau gânduri, sentimente legate de anumite evenimente din viața omului (naștere, căsătorie, moarte) sau se anunță evenimentul. Tipuri de telegramă: de felicitare, de condoleanțe, de anunțare a căsătoriei, a nașterii unei persoane, de informare asupra unor situații importante (afaceri, politică etc.).
- *Faxul și e-mail*-ul - se aseamănă cu telegrama, au conținut și întindere asemănătoare, dar sunt transmise prin sistemul de telefonie și prin calculator (internet).

Scanned with OKEN Scanner

- *Mandatul poştal* (simplu, telegrafic sau on-line) - sunt formulare care cuprind suma de bani transmisă, numele, prenumele, adresa destinatarului şi expeditorului.
- *Afişul* - este o foaie (sau un carton) mai mare sau mai mică, care anunţă sau prezintă un eveniment cultural, artistic, sportiv, un produs comercial. Afişul are un text foarte scurt, adesea însoţit de elemente grafice: desene, fotografii etc.
- *Curriculum vitae (C.V)* - este un text nonliterar utilitar care cuprinde o serie de informaţii referitoare la starea civilă a unei persoane, studiile, experienţa personală, pasiuni etc. Este prezentarea personală făcută în scris către o instituţie. Curriculum vitae cuprinde: numele şi prenumele, data şi locul naşterii, vârsta, domiciliul, studiile (atât cele şcolare, universitare, cât şi cele extraşcolare) prezentate cronologic (unele instituţii cer datarea studiilor începând cu momentul prezent spre trecut), activitatea profesională (performanţe obţinute, titluri ştiinţifice, cărţi sau articole publicate etc.), calităţi profesionale (limbi străine cunoscute, operare calculator, corectitudine, seriozitate etc.) pasiuni (hobby), recomandări de la persoane care pot da referinţe despre persoană şi activitatea profesională a acesteia, semnătura.
- *Interviul* - este un text nonliterar, el poate fi scris sau oral şi se desfăşoară sub forma unei convorbiri între o persoană care întreabă şi alta care răspunde. Persoana care întreabă poate fi: reporter, patronul unei întreprinderi, angajatorul într-o instituţie etc. Persoana care răspunde poate fi: cel care doreşte să fie angajat (salariat), o personalitate artistică, politică etc. În cazul interviului scris, se completează răspunsul la o serie de întrebări conţinute de un formular de interviu. În cazul interviului oral, acesta se desfăşoară sub forma unui dialog.

Interviul oral poate fi publicat apoi de reporter în paginile unui ziar sau ale unei reviste.

Tema interviului este foarte variată; ea se referă la capacitatea morală şi profesională a celui care doreşte să ocupe un loc de muncă, informarea privind doar o parte din activitatea profesională a unei persoane, opinii, păreri ale unei persoane legate de un anumit eveniment, aprecieri ale unei persoane legate de un anumit produs etc. Un rol foarte important în interviul oral îl au contextul şi elementele nonverbale. În cazul în care o persoană doreşte să ocupe un loc de muncă, aceasta se va prezenta la interviu îmbrăcată într-o ţinută îngrijită, cu un aspect fizic plăcut (pieptănat, cu faţa şi cu mâinile curate etc.), va vorbi cu o voce calmă, va da răspunsuri simple şi scurte, se va aşeza cuviincios pe scaun, nu va întrerupe partenerul de dialog, nu se va fâţâi pe scaun etc.

- *Anecdota sau bancul* - este un text nonliterar distractiv, care cuprinde o scurtă povestire comică care surprinde prin spontaneitatea poantei. Bancul evidenţiază anumite caracteristici umane (prostia, lăcomia, lenea etc.), regionale (bancuri cu olteni, ardeleni, munteni etc.) sau sociale (cu şoferi, poliţişti, politicieni etc.). Bancurile sunt, în general, texte orale.

Scanned with OKEN Scanner

1.3. TEXT SCRIS - TEXT ORAL

Textul scris - este acea situație de comunicare pe care o realizăm prin scris, adresată unei persoane care nu este prezentă. Pentru a pregăti scrierea unui text, este necesar să parcurgem câteva etape obligatorii: *stabilirea scopului* textului scris, *alcătuirea unui plan, documentarea, revizuirea planului, redactarea textului.*

Stabilirea scopului textului scris și a persoanei căreia îi este adresat determină forma textului, dimensiunea textului și modul de exprimare.

Scopul scrierii textului poate fi:

- pentru a răspunde la cererea profesorului de a scrie o compunere legată de o temă dată, de a alcătui un eseu sau de a povesti o carte, o operă literară.
- pentru a exprima sentimente, idei, opinii în scrieri cu caracter personal: biletul, scrisoarea, jurnalul;
- pentru a răspunde unor întrebări legate de diverse teme sau redactarea și prezentarea în scris a acestor teme.

Documentarea înseamnă pregătirea personală, legată de scopul scrierii textului. Dacă scrierea textului este impusă (de profesor, părinți) de a alcătui o compunere pe o temă dată, spre exemplu, documentarea înseamnă consultarea cărților, dicționarelor, revistelor de specialitate, pentru a ști cât mai mult despre tema propusă.

Planul textului scris trebuie să conțină ideile ordonate logic și formulate clar, să fie structurat după cele trei părți principale ale textului scris.

Părțile principale ale oricărui text scris sunt: introducerea, cuprinsul și încheierea.

Introducerea: prezintă pe scurt tema în așa fel, încât să atragă interesul cititorului pentru ceea ce urmează să citească în continuare. Dacă textul scris este o povestire (narațiune), tot în introducere se prezintă timpul, locul și personajele participante la cele povestite.

Cuprinsul: este partea textului scris cu cea mai mare întindere în care ideile trebuie să fie prezentate clar, în înlănțuire logică, subliniind importanța lor prin alineat. Cuvintele trebuie să fie alese cu grijă, expresive, capabile să ilustreze ceea ce vrem să comunicăm. Propozițiile și frazele trebuie să conțină un vocabular îngrijit, variat, nuanțat și să fie structurate în enunțuri scurte. Scrisul trebuie să fie caligrafic, ordonat și corect din punct de vedere gramatical.

Încheierea prezintă o concluzie, o apreciere sau o sugestie personală legată de tema și scopul textului scris.

Textul oral. Ca și textul scris, textul oral prezintă o situație de comunicare între doi sau mai mulți participanți. În cazul textului oral, participanții la comunicare se văd sau se aud, folosesc același cod sau aceeași limbă, urmăresc cu atenție cele comunicate, răspund imediat sau într-un timp foarte scurt mesajului primit.

Comunicarea verbală înseamnă transmiterea orală a unui mesaj cu ajutorul cuvintelor, propozițiilor și frazelor. Textul oral este, cel mai adesea, o comunicare dialogată, cu doi sau mai mulți participanți.

Scanned with OKEN Scanner

Comunicarea monologată este un text oral care are un singur emițător (cel care vorbește) și unul sau mai mulți receptori (cei care ascultă). În cadrul acestei comunicări rolurile sunt fixe, cei care ascultă (receptorii) nu întrerup comunicarea făcută de cel care vorbește (emițător). Exemplu de comunicare monologată: povestirea unei excursii în fața clasei, povestirea unei întâmplări în fața unui grup de prieteni, alocuțiunea etc.

În *comunicarea dialogată* participanții pot fi:

- emițător al textului (cel care vorbește)
- receptor al textului (cel care primește mesajul)

Mesajul sau *textul oral* poate fi transmis atât de emițător, cât și de receptor, căci în cadrul acestei comunicări rolurile nu sunt fixe, fiecare dintre participanți, devenind, pe rând, emițători sau receptori.

Structura textului oral depinde atât de cel care vorbește și de cel care primește mesajul, cât și de contextul în care se emite mesajul. Într-un anume fel este structura textului oral în clasă, pe stradă, în autobuz, în cabina telefonică, acasă și cu totul diferită este structura unui text oral într-o dezbatere la Academia Română, la Universitate sau în Parlament.

Asemănări și deosebiri între textul oral și textul scris:

Asemănări:

- atât textul oral, cât și textul scris reprezintă o comunicare;
- fiecare dintre participanți cunoaște codul (limba) în care este prezentat textul;
- participanții emit sau receptează textul.

Deosebiri:

Textul scris:

- mesajul transmis este scris (comunicare scrisă);
- este redactat cu atenție, scris și elaborat îngrijit;
- participanții nu se văd și nu se aud direct;
- răspunsul la mesajul textului scris nu este imediat;
- mesajul nu depinde de contextul în care este emis, ci de modul în care este redactat și prezentat.

Textul oral:

- mesajul este o comunicare verbală;
- participanții se văd și se aud;
- participanții nu au roluri fixe;
- mesajul depinde de context și poate fi completat cu elemente nonverbale.

Elementele nonverbale care influențează sau completează mesajul textului oral sunt: *tonul vocii, gesturile participanților, mimica* etc.

Se numesc *elemente nonverbale* deoarece nu au ca suport de transmitere a mesajului limba vorbită. Alte elemente nonverbale: poziția corpului, privirea, mișcările corpului, diferite gesturi ale participanților la dialog, pauzele din timpul vorbirii, aspectul exterior etc.

În funcție de conținutul textului oral, cel care vorbește (emițătorul) selectează anumite elemente nonverbale pentru a se face mai bine înțeles și verifică dacă mesajul său a fost corect decodat (înțeles) de cel care l-a ascultat (receptor).

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II

LITERATURA - ARTA CUVÂNTULUI. LIMBA LITERARĂ STILURILE FUNCȚIONALE ALE LIMBII

2.1. LIMBA LITERARĂ

Un tablou, o sculptură, un film, un cântec, o poezie, un roman sunt câteva din creațiile gândului, talentului și ale simțirii artistice omenești, numite și *creații artistice* sau - mai simplu - *artă*. Arta cuprinde numeroase ramuri, după mijloacele de exprimare folosite de creator în a reda gândurile, sentimentele și ideile sale legate de anumite aspecte ale vieții, care, transformate artistic, devin opere de artă, de o mare valoare estetică. Astfel, în pictură, creatorul folosește culorile, pânza; în sculptură: marmura, piatra, lemnul, fierul; în muzică sunt folosite sunetele redate prin notele muzicale, iar în literatură este folosit cuvântul ca mijloc de exprimare a ideilor autorului operei de artă. Principalul rol al limbii, al cuvintelor, în viața oamenilor este asigurarea comunicării între oameni. Pentru a se înțelege între ei, oamenii transmit și primesc anumite mesaje sub forma cuvintelor, a propozițiilor și a frazelor. Aceste mesaje depind de vârstă, ocupația și nivelul de cultură a vorbitorilor. Astfel, personalul medical al unui spital are un limbaj diferit de cel al muncitorilor, dar atât muncitorii, cât și medicii vorbesc altfel la uzină ori în spital decât acasă. Au un altfel de "stil".

Stilul funcțional al limbii este un ansamblu de trăsături lingvistice (ale limbii) determinat de un anumit factor social și cultural care condiționează comunicarea.

Limba oricărui popor are două componente principale: limba populară și limba literară.

Limba populară reprezintă aspectul spontan al limbii, neelaborat care se manifestă mai ales oral.

Limba populară cuprinde un limbaj uzual (limbajul conversației curente între oameni, numit și limbaj colocvial) și un limbaj solemn (mai îngrijit din punct de vedere gramatical și lexical decât cel uzual). Limbajul solemn este folosit în creații folclorice legate de obiceiuri: *Pluguşorul, Sorcova, Oraţia de nuntă* etc.

Limba literară (care se deosebește de limba literaturii artistice) este aspectul normat, elaborat și cel mai îngrijit al unei limbi. Ea este constituită în conformitate strictă cu regulile de întrebuințare corectă a limbii: gramaticale, ortografice, ortoepice etc. *Limba literară cuprinde limbajul standard*, care reprezintă media limbajului corect al tuturor vorbitorilor și *limbajele specializate*, întâlnite în anumite domenii de activitate: știință, tehnică, administrație, literatură.

Limbajul literaturii artistice este cel mai bogat, mai nuanțat și mai expresiv aspect al limbii, căci principalul său scop este de a crea, pe lângă comunicarea propriu-zisă, și o emoție artistică.

Acest limbaj se caracterizează prin:

- vocabular mai bogat, mai îngrijit, mai nuanțat, întrucât folosește atât arhaisme, regionalisme, neologisme, sensul figurat al cuvântului, sinonime etc., cât și cuvinte cu sens propriu.

Scanned with OKEN Scanner

- plasticitatea, adică puterea de a sugera culoarea, sunetul, forma, mărimea, mişcarea, observate de autorul creaţiei literare în realitate, dar interpretate potrivit personalităţii sale artistice.

Să comparăm descrierea greierului în poemul "Călin. File din poveste" de Mihai Eminescu şi în poezia "Urare" de Tudor Arghezi.

"Şchiopătând la uşa mare
C-o metanie şi-o cruce
Greierele îţi aduce,
Doamne, binecuvântare
Să-ţi aducă binele,
Clipele albinele
Să te asculte norocul
Ca un câine în tot locul"

T. Arghezi- Urare

"Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic, sprinten
Ridicat în două labe, s-a-nclinat bătând din pinten;
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi."

M. Eminescu- Călin (file din poveste)

Ambii poeţi de geniu descriu cu mare talent greierele, dar folosesc cuvinte şi procedee artistice care oferă cititorului imagini total diferite:

- în versurile poetului Tudor Arghezi, greierele este prezentat ca un popă, venit să ureze şi să sfinţească gospodăria creştinilor.
- în poezia lui Mihai Eminescu, greierele este vornicul nunţii gâzelor.

Diferenţele dintre cele două descrieri literare constau în folosirea de către cei doi mari poeţi a unor figuri de stil şi procedee artistice diferite, teme, imagini şi idei.

2.2. STILURILE FUNCŢIONALE ALE LIMBII

Academicianul Ion Coteanu numea stilurile funcţionale ale limbii "un sistem lingvistic mai mult sau mai puţin specializat în redarea conţinutului de idei specifice unei activităţi profesionale, unor domenii de viaţă social-culturale cum sunt: arta, literatura, ştiinţa şi tehnica, filozofia, istoria, viaţa familială etc. Cuvântul *stil* vine din cuvântul latin *styllus* şi înseamnă "fel propriu de a se exprima al unei persoane; totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le foloseşte un scriitor pentru a obţine anumite efecte de ordin artistic".

Stilurile funcţionale ale limbii sunt: *beletristic, ştiinţific, tehnic, administrativ sau oficial* şi *publicistic.*

Caracteristicile stilurilor funcţionale:

1. ***Stilul literaturii artistice sau beletristic:***

- se întâlneşte numai în opere literare, vizează sensibilitatea sufletească a cititorului;
- foloseşte imagini artistice, ca procedeu principal de exprimare;
- este *conotativ*, adică autorul operei literare dă noi sensuri cuvântului, fie folosindu-le metaforic, fie creând şi descoperind noi sensuri şi cuvinte.

Cuvântul *"urieşesc"*, spre exemplu, creat de Mihai Eminescu, înseamnă *"gigantic"("Printre nouri, urieşescul palat al Genarului strălucea");* cuvântul *"a dezdurera"*, creat de Nichita Stănescu, înseamnă *"a renunţa, a se îndepărta sufleteşte" ("Tatăl meu s-a dezdurerat de mine").*

Scanned with OKEN Scanner

- este caracteristic fiecărui creator literar, căci, după stil, se recunoaşte cu uşurinţă creatorul operei.

2. ***Stilul ştiinţific şi tehnic:***

- se întâlneşte în lucrările cu caracter ştiinţific şi tehnic
- foloseşte cuvintele în *sens denotativ (propriu)* în structura termenilor de specialitate, abundă în neologisme
- sunt prezentate raţionamente, ipoteze şi teorii ştiinţifice
- scopul comunicării cade pe precizia datelor ştiinţifice sau tehnice
- vizează raţionamentul, gândirea şi nu sensibilitatea cititorului.

Ex: "*Comunicarea presupune un cadru şi cel puţin un cod comun celor care comunică. În acest scop, socio-lingvistica apelează la noţiunea de grup şi comunitate lingvistică*" (Tratat de dialectologie).

3. ***Stilul administrativ (oficial)***

- este folosit în actele emise de diferite instituţii sau în actele adresate de persoane acestor instituţii: cereri, memorii, adeverinţe, certificate, hotărâri ale organelor de stat etc.;
- foloseşte anumite formule caracteristice actelor oficiale;

Ex: "*Procedura fiind completă, Curtea, în numele legii hotărăşte: ...*" (în cazul hotărârilor judecătoreşti.)

- expunerea este concisă, obiectivă, neutră, lipsită de expresivitate;
- scopul comunicării cade pe precizia datelor, pe gândirea şi logica cititorului;
- foloseşte articole, paragrafe, alineate, în special în actele cu caracter juridic.

În pledoariile juridice se întâlnesc:

a. *stilul oratoric* (retorica de barou) caracterizat prin repetiţii, enumerări, exclamaţii şi interogaţii retorice, menite să impresioneze şi să convingă Curtea (judecătorii);
b. *stilul oral* creează impresia că autorul se adresează unor ascultători şi nu unor cititori.

Ex: "Onorată instanţă, cine credeţi d-voastră că se face vinovat de aceste acte reprobabile?" (Caietul grefierului).

4. ***Stilul publicistic sau jurnalistic***: este prezent în articolele de ziar sau reviste.

- se adresează, în general, cititorilor cu o pregătire medie;
- are o mare varietate de teme
- are o mare varietate a vocabularului, deoarece se referă la teme şi domenii numeroase
- fraza este simplă, caracterizată prin discontinuitate, temele nu sunt aprofundate
- ştirile sunt prezentate precis şi scurt, uneori apelând la stilul beletristic (în cazul reportajelor)
- are ca scop unic acela de a informa cititorul.

Scanned with OKEN Scanner

2.3. CALITĂŢILE GENERALE ALE STILULUI

Calităţile generale ale stilului sunt:

a) ***Corectitudinea***, adică respectarea obligatorie a normelor gramaticale, ortografice, ortoepice şi de punctuaţie. Abaterea de la corectitudine se numeşte *solecism*: nerespectarea acordului dintre subiect şi predicat, a regulilor de ortografie, a punctuaţiei etc.

Ex: Eu *mam* dus ieri la *bunici* mei şi *mam* jucat cu azor *Câinele* meu care era *ta-re* bucuros că *nul văzuse-m demult*.

b) ***Claritatea***, adică folosirea cuvintelor şi a expresiilor cu sensurile proprii sau figurate cele mai cunoscute, înţelese de toţi vorbitorii limbii. Abaterile de la claritate duc la *echivoc, nonsens şi obscuritate*.

Echivocul este o confuzie de înţelesuri, iar cititorul nu poate şti exact la ce se referă textul.

Ex: *"Executăm haine scurte şi lungi cu pielea clientului"; Clientele pot să-şi ridice fustele după ora* 12^{00} etc.

Obscuritatea este o exprimare greoaie, confuză.

Ex: *"Eu, cuconiţă, sunt incapabil de a fi în stare să fiu tratat cu refuz"*.

Nonsensul este o exprimare fără logică şi arată lipsa de judecată.

Ex: *"...ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele... esenţiale..."*.

c) ***Proprietatea***, adică folosirea cuvintelor care exprimă exact ideea, a sensului lor propriu. Abaterea de la această formă arată necunoaşterea sensurilor cuvintelor folosite şi se numeşte *improprietate* (stil impropriu).

Ex: *" Da' bine mai combate la gazetă studintele dumitale"; " N-o mai maltrata nici cu o vorbă bună"*.

Sunt admise expresiile: *"Are cuvântul Domnul Preşedinte!", "Pe cuvântul meu!"*.

d) ***Precizia***, adică folosirea numai a cuvintelor necesare exprimării ideilor comunicate (fără cuvinte în plus care îngreunează exprimarea). Abaterea de la această caracteristică a stilului duce la pleonasm sau stil bombastic.

Pleonasmul înseamnă repetarea unor cuvinte care exprimă aceeaşi idee.

Ex: *"test de verificare; babă bătrână, am urcat în sus* etc."

Stilul bombastic, umflat înseamnă o aglomerare de cuvinte. Titu Maiorescu îl numea *"Beţia de cuvinte"*.

Ex: *"Domnilor, mă gândesc la ţărişoara mea, la România..., care niciodată aşa cum spunea nemuritorul Gambeta, eu...*etc.".

e) ***Puritatea***, adică folosirea numai a cuvintelor admise de simţul cultivat al limbii. Abaterea de la această caracteristică se datorează lipsei de cultură şi se manifestă fie prin folosirea abundentă a elementelor de argou, provincialisme etc., fie prin folosirea excesivă a neologismelor. Această abatere se numeşte *abuz*.

Ex: *"M-a luat la mişto. E tare naşpa!* (argou). *Am constatat că progenitura lor era indubitabil recalcitrant şi insolent faţă de bunici şi m-a revoltat această atitudine impardonabilă a părinţilor"*. (Am constatat că fiul lor era, fără îndoială respingător şi obraznic faţă de bunici şi m-a revoltat această atitudine de neiertat a părinţilor).

Scanned with OKEN Scanner

2.4. CALITĂȚILE PARTICULARE ALE STILULUI

Se numesc *calități particulare ale stilului* deoarece sunt specifice *numai operelor literare* (beletristicii). Aceste calități sunt:

a) *Naturalețea*, adică exprimarea firească, lipsită de cuvinte pompoase. Abaterea de la naturalețe duce la un stil teatral, fals, pompos.

Ex: *"Fraților! Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultra-progresist, că sunt liber-schimbist, că voi progresul cu orice preț!"* (I.L. Caragiale).

b) *Concizia*, adică exprimarea concentrată, folosind cuvintele absolut necesare. Este caracteristică atât literaturii culte, cât și celei populare.

Ex: *"Doină, doină / Cântec dulce / Când te-aud / Nu m-aș mai duce" (literatura populară); "A fost odată /C-an poveşti / A fost ca niciodată / Din rude mari împărăteşti / O prea frumoasă fată"* (M. Eminescu- Luceafărul).

c) *Simplitatea*, adică folosirea în opere literare a cuvintelor și expresiilor celor mai ușor de înțeles, evitarea figurilor de stil, care încarcă și îngreunează înțelegerea textului literar.

d) *Armonia* sau muzicalitatea stilului, adică acea calitate care oferă stilului o anume sonoritate, fie prin alegerea unor cuvinte cu încărcătură muzicală, fie prin reproducerea sunetelor din natură (onomatopeele).

Ex: *" Vrăjind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie"; "La Făgădău / La Vadul – Râu / Vin trei haiduci / Haiducii mei / Doinesc toți trei / Și clocotesc / Și hohotesc / Păduri adânci"* (Șt. O. Iosif –Doina).

Abaterea de la această calitate duce la *cacofonie*, care constă într-o îmbinare neplăcută de sunete (caco = rău; fonie = sunet).

Ex: *Aduce ce ceri tu. Îl mănâncă cămașa.* etc.

Sunt admise de limba literară următoarele cacofonii: Biserica catolică, Banca Comercială Română, muzica corală, Ion Luca Caragiale.

e) *Demnitatea și finețea* este acea calitate a stilului care cere să fie folosite cuvinte și expresii cuviincioase.

Ex.: "Codrule,
Dă-mi o frunză de sus,
Pentru lumină și pentru tinerețe,
Și pentru viața care nu moare.
Codrule,
Dă-mi o frunză de jos,
Pentru întuneric și pentru bătrânețe
Și pentru moartea care nu învie (...)
Dă-mi toate frunzele tale
Să cânt cu ele.
Sau mai bine cântă tu
Și cu sufletul meu."

(M. Sorescu – *Foaie verde*)

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILĂ (SETUL I)

1. Părțile *componente exterioare* ale unei cărți sunt:
   a) coperta exterioară, pagina de titlu, tabla de materii;
   b) coperta exterioară, cotorul, filele;
   c) fascicula, cotorul, pagina de titlu.
2. *Fila* unei cărți cuprinde:
   a) două pagini succesive;
   b) două pagini și fascicula;
   c) două pagini și prefața.
3. În *interiorul* unei cărți se găsesc:
   a) filele și coperta IV;
   b) pagina de titlu, filele, prefața;
   c) prefața, bibliografia, cotorul cărții.
4. *Prefața* unei cărți este:
   a) o listă cu subiecte, personaje și autori;
   b) o prezentare a conținutului cărții și a autorului;
   c) însemnări explicative cuprinzând informații suplimentare.
5. Prin *bibliografie* înțelegeți:
   a) mai multe cărți așezate pe un raft;
   b) mai multe cărți de același autor;
   c) o listă cu toate cărțile și autorii consultați pentru redactarea unei cărți.
6. Prin *indexul* unei cărți înțelegeți:
   a) tabla de materii sau cuprinsul;
   b) o listă cu greșelile apărute în carte;
   c) o listă cu subiecte, personaje sau autori.
7. *Prefața* unei cărți *este așezată*:
   a) la începutul cărții, după primul capitol;
   b) a începutul cărții, după pagina de titlu;
   c) la începutul cărții, înaintea paginii de titlu.
8. *Notele* dintr-o carte *arată*:
   a) numărul de rânduri de pe o pagină;
   b) explicații cuprinzând informații suplimentare;
   c) numărul paginilor unei cărți.
9. Prin *manuscris* se înțelege:
   a) toate cărțile scrise de un autor;
   b) o carte împărțită în două volume;
   c) o carte scrisă de mână.
10. *Editura* este:
    a) instituția unde se tipăresc cărțile;
    b) instituția care scrie cărțile;
    c) instituția care publică și difuzează cartea.
11. Prin *colecția* unor cărți se înțelege:
    a) mai multe cărți cu teme diferite, cu autori diferiți, publicate la edituri diferite;

Scanned with OKEN Scanner

b) mai multe cărți de mai mulți autori, cu aceeași temă, publicate la aceeași editură, la intervale de timp diferite;

c) mai multe cărți de același autor, publicate în același an, la edituri diferite.

12. Pe *coperta IV* a unei cărți este scris:

a) numele autorului, editura, titlul cărții și prețul;

b) o scurtă referire la editură și la anul apariției cărții;

c) o referire la conținutul, autorul, editură, prețul cărții și un număr internațional.

13. *Manuscrisele* sunt:

a) opere tipărite pentru prima oară;

b) opere scrise de mână pe papirus;

c) opere scrise de mână pe hârtie.

14. Prin *autorul cărții* se înțelege:

a) persoana care a gândit și a tipărit cartea;

b) persoana care a gândit și a scris cartea;

c) persoana care a gândit și a stabilit formatul și numărul de exemplare ale cărții.

15. *Capitolele* unei cărți sunt:

a) mai multe fragmente din mai multe pagini ale cărții;

b) mai multe pagini din carte așezate la sfârșitul cărții, grupate după anumite criterii;

c) mai multe părți din conținutul cărții, grupate după anumite criterii.

16. *Pagina* unei cărți *cuprinde*:

a) două file urmând una după alta;

b) o singură față a filei;

c) două file așezate una înaintea paginii și alta după un fragment din pagină.

17. *Fascicula* unei cărți este:

a) un fragment dintr-o carte;

b) un fragment dintr-o pagină;

c) o parte a unei cărți publicată în mai multe etape.

18. *Alineatul* într-o pagină arată:

a) sfârșitul unei propoziții și începutul alteia;

b) începutul unei idei noi;

c) începutul unui capitol nou.

19. *Sigla* de pe o carte este:

a) un semn grafic care arată numărul de volume;

b) un semn grafic sau o prescurtare indicând titlul operei sau al editurii;

c) un semn grafic sau o prescurtare indicând numele autorului și anul apariției cărții.

20. Prin *paragraf* înțelegeți:

a) un fragment din două sau mai multe pagini;

b) un fragment dintr-o pagină conținând o singură idee;

c) o parte dintr-un fragment conținând două idei diferite.

21. *Cuprinsul sau tabla de materii* este:

a) totalitatea paginilor unei cărți;

Scanned with OKEN Scanner

b) o listă care conține cărțile din care autorul s-a documentat;
c) o listă care cuprinde conținutul cărții împărțit în capitole și indică pagina la care acestea se găsesc în carte.

22. *Textul literar* este:
a) o parte dintr-o operă științifică;
b) o operă literară în care emitentul transformă realitatea într-un univers propriu folosindu-se de imaginație și procedee artistice;
c) un articol de ziar.

23. *În textul literar* emitentul folosește:
a) o enumerare a unor date și termeni științifici;
b) o serie de figuri de stil și procedee artistice;
c) o serie de date care informează cititorul asupra unui fapt divers.

24. *Texte nonliterare* utilitare sunt:
a) cartea de biologie și de istorie;
b) cartea de telefon și ziarul;
c) cartea de bucate și revista.

25. Scopul unui *text nonliterar* este:
a) de a informa cititorul;
b) de a convinge cititorul;
c) de a emoționa cititorul apelând la sentimentele, gândirea și trăirile sufletești ale acestuia.

26. *Structura* unui text nonliterar este:
a) detaliată, cu multe ornamentații stilistice;
b) un text scurt, adesea însoțit de desene sau fotografii;
c) un text scurt de cel mult două rânduri.

27. *Părțile principale* ale unui text sunt:
a) introducerea, cuprinsul și încheierea;
b) introducerea, postfața și cuprinsul;
c) prefața, cuprinsul și postfața.

28. Într-un text scris *introducerea* este:
a) o listă cu personajele și locul desfășurării celor scrise;
b) o parte a textului care prezintă locul, timpul și personajele, așa încât să trezească interesul cititorului pentru a continua lectura;
c) o parte dintr-un fragment din text.

29. Prin *comunicare verbală* înțelegeți:
a) o comunicare scrisă alcătuită numai din verbe;
b) o comunicare scrisă alcătuită din verbe și substantive, fără adjective și adverbe;
c) o comunicare orală care transmite un mesaj cu autorul cuvintelor, propozițiilor sau frazelor.

30. *Textul oral* este:
a) o comunicare verbală;
b) o parte a unui examen;
c) o transmitere a unui mesaj la telefon.

Scanned with OKEN Scanner

31. *Elementele verbale* sunt:
a) sunetele şi literele unei limbi transcrise pe o foaie de hârtie;
b) sunetele, literele, cuvintele şi enunţurile dintr-o limbă folosite în scris;
c) sunetele, cuvintele, propoziţiile şi frazele dintr-o limbă folosite în comunicarea orală.

32. *Elementele nonverbale* sunt:
a) tonul vocii, coala de hârtie, mimica în timpul comunicării scrise, cuvintele folosite în propoziţii;
b) gesturile, privirea, poziţia corpului în timpul comunicării verbale;
c) forma literelor, mişcările braţelor şi pauzele din timpul comunicării scrise.

33. *Textul oral* şi *textul scris* se aseamănă prin:
a) ambele prezintă o comunicare;
b) există un singur participant;
c) participanţii la comunicare folosesc acelaşi cod (limbă).

34. *În timpul comunicării verbale* participanţii:
a) au roluri fixe, numai unul transmite mesajul şi celălalt îl primeşte;
b) primesc şi transmit mesaje, inversând rolul emiţător - receptor;
c) doar recepţionează mesajul comunicării.

35. *Structura textului oral* depinde de:
a) numai de emiţător (cel care vorbeşte);
b) numai de receptor (cel cu care se vorbeşte);
c) atât de emiţător şi receptor, cât şi de contextul emiterii mesajului.

36. Prin *contextul unei comunicări verbale* înţelegeţi:
a) totalitatea cuvintelor din mesajul emis;
b) totalitatea conjuncţiilor, prepoziţiilor şi interjecţiilor din mesajul emis;
c) locul în care are loc transmiterea mesajului: pe stradă, in cabina telefonică, în sala de clasă etc.

37. *Comunicarea verbală* poate fi:
a) numai monolog;
b) monolog şi dialog;
c) dialog din piesele de teatru scrise.

38. În cazul unei *comunicări verbale* participanţii:
a) se văd şi se aud;
b) numai se văd, dar nu se aud;
c) nu se văd, nu se aud.

39. În *alcătuirea unui text scris* cu o temă impusă (compunere) trebuie:
a) să ascultăm tema şi să răspundem imediat;
b) să alcătuim un plan, să ne documentăm, să redactăm cu grijă textul scris;
c) să auzim tema, să formulăm răspunsul corect şi să răspundem imediat.

40. *Scopul unui text scris* poate fi:
a) de a exprima sentimente, idei, opinii în scrieri personale: scrisoare, jurnal;
b) de a alcătui un eseu, o compunere sau de a povesti o lectură pe o temă dată de profesori sau părinţi;
c) de a avea o voce cât mai plăcută atunci când salutaţi profesorul.

Scanned with OKEN Scanner

41. Prin *stilul funcțional al limbii* înțelegeți:
a) tonul mai blând sau mai aspru cu care ne adresăm cuiva;
b) modul în care ne exprimăm față de cei mici;
c) un ansamblu de trăsături ale limbii determinat de un anumit factor social și cultural care condiționează comunicarea.

42. *Limba* oricărui popor cuprinde numai:
a) limba oamenilor simpli, limba creațiilor populare și limba operelor literare;
b) limba populară și limba literară;
c) limba creațiilor populare, limba literară și limbajul copiilor.

43. *Limba populară* cuprinde:
a) limbajul uzual al conversației dintre oameni și limbajul solemn;
b) limba întâlnită în creațiile literare populare: doina, balada, basm etc.;
c) limba oamenilor de la țară, nenormată și neîngrijită.

44. *Limba literară* este:
a) media limbajului corect al tuturor vorbitorilor limbii;
b) aspectul normat, elaborat și cel mai îngrijit al limbii;
c) limba operelor literare, folosită de poeți și scriitori.

45. *Stilurile funcționale* ale limbii sunt:
a) beletristic, științific, popular și oficial;
b) beletristic, standard, popular și administrativ;
c) beletristic, științific, administrativ (oficial) și publicistic.

46. Prin *limba literaturii artistice* înțelegeți:
a) limba întâlnită numai în operele literaturii culte;
b) limba întâlnită în operele literare populare și culte;
c) limba întâlnită numai în operele oamenilor de știință, a savanților și academicienilor.

47. *Calitățile limbii literaturii artistice* sunt:
a) vocabularul foarte bogat, îngrijit, nuanțat, plasticitatea, corectitudinea, conotativitatea;
b) vocabular bogat, reflectă precizia datelor, vizează gândirea și raționamentul;
c) vocabular concis, obiectiv, neutru, folosește anumite formule caracteristice.

48. *Precizia* arată:
a) exactitatea datelor cuprinse într-o problemă de fizică;
b) folosirea numai a cuvintelor necesare;
c) corectitudinea unui raționament matematic.

49. *Abaterea de la precizia* stilului se numește:
a) abuz;
b) nonsens;
c) pleonasm, bombasticitate.

50. *Solecismul* este:
a) abaterea de la corectitudinea stilului;
b) abaterea de la claritatea stilului;
c) abaterea de la proprietatea stilului.

Scanned with OKEN Scanner

51. *Claritatea* este calitatea stilului care arată:
a) corectitudinea alcătuirii unui text literar;
b) folosirea în textul literar a cuvintelor şi expresiilor celor mai cunoscute, înţelese de vorbitorii limbii;
c) folosirea în textul literar numai a cuvintelor admise de simţul cultivat al limbii.

52. *Nonsensul* este:
a) abaterea de la claritatea stilului;
b) abaterea de la proprietatea stilului;
c) abaterea de la naturaleţea stilului.

53. *Echivocul* este:
a) o confuzie de înţelesuri;
b) o exprimare greoaie;
c) un abuz în folosirea cuvintelor.

54. *Abaterea de la puritatea stilului*:
a) pleonasm;
b) abuz;
c) obscuritatea.
Motivaţi alegerea, exemplificând.

55. *Abaterea de la proprietatea stilului* se numeşte:
a) obscuritate;
b) solecism:
c) improprietate.

56. În enunţul: *"Executăm haine scurte şi lungi cu pielea clientului"* se întâlneşte:
a) nonsensul;
b) echivocul;
c) solecismul.

57. În enunţul: *"L-am luat la mişto că se purtase naşpa cu mine"* se întâlneşte:
a) un stil bombastic, umflat;
b) un abuz în folosirea elementelor de argou;
c) un pleonasm.

58. În enunţul: *"În antamarea discuţiilor vis-a-vis de fezabilitatea proiectului am anvizajat următoarea situaţie"* se întâlneşte:
a) un abuz în folosirea elementelor de jargon şi a neologismelor;
b) un stil impropriu;
c) un solecism.

59. În enunţul: *"Să se revizuiască! Primesc, dar atunci să nu se schimbe nimic, sau să nu se revizuiască, dar să se schimbe pe ici pe colo, în părţile esenţiale"*, se întâlneşte:
a) echivocul;
b) nonsensul;
c) pleonasmul.

60. În care din următoarele enunţuri se întâlneşte *cacofonia*:
a) Nu ştia nici cinteza ce ceruse mierla;
b) S-a supărat pentru că cămaşa s-a rupt;

Scanned with OKEN Scanner

c) I-am spus că cu noi nu va merge la film.

61. În următoarele enunțuri: *"A dat cel mai pilduitor exemplu; Atitudinea ta a fost mai superioară; Ionel era mai mort de frică decât noi"*, se întâlnește:

a) solecismul;
b) pleonasmul;
c) argoul.

62. În care din următoarele enunțuri întâlnim *solecismul.* Precizați structura acestuia:

a) *Avem grijă în ceea ce privesc răspunsurile să fie corecte;*
b) *N-am observat care dintre cei absenți nu se găseau în sală;*
c) *Te rog să nu fii cel ce le știe pe toate.*

63. În următoarele enunțuri: *"Test de verificare a cunoștințelor de limbă română; Pe stadion era o aglomerare de masă de oameni, sportivi și suporteri; O avansare înainte a economiei noastre este posibilă; Să cobori în jos panta muntelui e ușor, mai greu e să urci în vârf"*, întâlnim:

a) nonsensul;
b) echivocul;
c) pleonasmul.

64. În enunțurile: *"Cumpărăm lapte de vacă de la producător; Vindem borș în fund pe Strada Mare; Nu răspundem de calitatea produsului clientului fără certificat de garanție"*, întâlnim:

a) improprietatea;
b) abuzul;
c) echivocul.

65. În enunțurile: *"Am, n-am treabă, la zece trecute fix sunt la primărie; Este incapabil a fi în stare să răspundă corect; Este o posibilitate care nu se poate"*, se întâlnește:

a) obscuritatea stilului;
b) stilul prolix;
c) nonsensul.

66. *Programul de spectacol* este:

a) text literar;
b) text nonliterar;
c) text oral.

67. *Telegrama și faxul* sunt:

a) texte nonliterare;
b) comunicări verbale;
c) texte literare.

68. *Stilul colocvial* se folosește în:

a) conversația particulară, neoficială;
b) urări, felicitări, scrisori;
c) interviu, reportaj, lozinci.

69. *Autobiografia, adeverința și cererea* aparțin stilului:

a) științific;
b) administrativ;

Scanned with OKEN Scanner

c) publicistic.

70. *Referatul ştiinţific, articolul şi sinteza* aparţin stilului:

a) beletristic;
b) ştiinţific;
c) administrativ.

71. *Articolul de presă, interviul, cronica sportivă* sunt:

a) texte literare;
b) texte nonliterare;
c) administrative.

72. Prin *conotaţia* unor cuvinte înţelegeţi:

a) calitatea care constă în folosirea cuvintelor şi cu alte sensuri decât cel propriu în structura textului literar;
b) notarea atentă a mai multor cuvinte în acelaşi text;
c) notarea atentă a cuvintelor din texte diferite.

73. Prin *denotaţia* cuvintelor înţelegeţi:

a) lipsa unor cuvinte din text;
b) notarea neatentă a unor cuvinte din text;
c) folosirea cuvintelor cu sensul lor propriu în structura textului ştiinţific.

CAPITOLUL III

DESPRE COMPOZIȚIE ȘI STIL ÎN OPERA LITERARĂ

3.1 STRUCTURA OPEREI. TEMĂ. MOTIV. SUBIECT

Pentru a crea o operă literară, autorul pornește de la o realitate concretă întâlnită în viața oamenilor cu durerile și bucuriile ei, în natură, istorie etc.

O zi de iarnă, un apus de soare, o întâmplare legată de copilărie, o pagină din trecutul istoric, lupta de la Rovine, de la Călugăreni sau personalitatea unui domnitor etc., pot deveni teme ale unei opere literare, tot atâtea aspecte ale realității.

Această realitate este transformată de imaginația creatoare a scriitorului, re-creată artistic, filtrată de sensibilitatea, talentul și personalitatea autorului și transfigurată în operă literară, cu o mare valoare estetică.

Pentru a înțelege această transformare, să ne gândim la faptul că și noi am admirat un peisaj minunat din natură, dar câți dintre noi l-ar putea prezenta în modul în care este prezentat de Mihai Eminescu în poezia *Fiind băiet păduri cutreieram*. Seamănă peisajul descris de poet cu cel din realitate? El este transformat, re-creat de geniul creator al marelui poet într-o operă de o mare valoare artistică. Eul liric a reordonat realitatea cu ajutorul ficțiunii sale, a talentului și personalității sale artistice.

Sursa de inspirație a scriitorului este realitatea înconjurătoare, în centrul căreia se află omul, dar pe care scriitorul o transformă descoperindu-i noi și noi valențe artistice. Scriitorul creează personaje și întâmplări care nu au existat în realitate, ci sunt rolul ficțiunii sale, tocmai pentru a înnobila realitatea cu sensurile profunde ale operei literare.

Pentru a crea opera literară, emitentul de text trebuie să respecte o anumită structură a acesteia. Prin *structura operei se înțelege totalitatea părților sale, a elementelor ei componente, relațiile dintre elemente precum și relația lor cu întreaga operă. Aceste elemente sunt: tema, motivul, subiectul, modul de expunere, personajele, figurile de stil* etc.

Această structură diferă pentru fiecare gen și specie literară. Astfel subiectul, spre exemplu, lipsește în pastel (genul liric).

Prin ***tema*** operei literare se înțelege un aspect dintre cele mai generale ale realității, prezentat artistic. Tema reflectă artistic problemele cele mai profunde și mai general umane: dragostea, natura, patriotismul, copilăria etc. Deși tema este comună mai multor opere literare, ea este tratată diferit de un scriitor sau poet, după personalitatea sa artistică. Spre exemplu, tema copilăriei este într-un anumit fel prezentă în opera literară *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în romanul *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu și, în mod cu totul diferit, în poezia *Fiind băiet păduri cutreieram* de Mihai Eminescu.

Motivul operei literare reprezintă o situație cu caracter de generalitate care se repetă în aceeași operă sau în opere literare diferite: *cifra trei, șapte, nouă* etc. întâlnită în basme, poezii, balade; *animalul credincios,* motiv întâlnit în basme,

Scanned with OKEN Scanner

balade, romane: oaia, câinele, calul etc.; *o floare*: crinul, floarea-albastră, floarea de tei etc.; *un obiect*: mărul de aur, oglinda etc.; *corpuri cereşti*: soarele, luna, stelele; *un personaj*: omul de geniu, Demiurgul, Luceafărul, Meşterul Manole etc.

Într-o operă literară se întâlneşte un *motiv central* care se repetă, numit *laitmotiv*. Spre exemplu, în opera *Amintiri din copilărie*, laitmotivul este satul natal al scriitorului, pe care acesta îl reia în fiecare din părţile romanului, iar în poeziile *Ce te legeni ...* şi *Revedere* de Mihai Eminescu, laitmotivul este codrul, pădurea.

Subiectul operei literare reprezintă totalitatea evenimentelor şi faptelor reflectate în operă. Aceste fapte şi evenimente sunt specifice operelor epice şi dramatice (naraţiune, dramă, tragedie, comedie etc.).

Operele lirice (poezia) nu au subiect, ci doar temă şi motiv.

Subiectul operei literare – evenimentele şi faptele povestite – se desfăşoară cu ajutorul *personajelor* care participă la acestea şi care sunt antrenate într-o serie de conflicte şi întâmplări. Simplitatea sau complexitatea subiectului este determinată de specia literară în care se încadrează opera literară, precum şi de tehnica artistică a scriitorului. Spre exemplu, într-o schiţă, subiectul este simplu, prezentarea evenimentelor sau a faptelor este scurtă, dar tratarea subiectului schiţei este diferită de la autor la autor. (Exemplu: schiţa *Vizită* de Ion Luca Caragiale şi schiţa *Recunoştinţă* de Gheorghe Brăescu). Chiar acelaşi autor tratează subiectul în mod diferit în două schiţe cu aceeaşi temă (a educaţiei copiilor) care îi aparţin (Exemplu: *Lanţul slăbiciunilor* şi *Cele trei zeiţe* de Ion Luca Caragiale). În basm, nuvelă şi roman subiectul este mult mai amplu, prezentat într-o întindere mare, pe diferite planuri. Astfel în basm, întâmplările se desfăşoară atât în lumea reală, cât şi în lumea imaginară, "*pe tărâmul celălalt*". Personajele sunt atrase în diverse conflicte (conflictul este lupta dintre forţe, atitudini, trăiri sufleteşti diferite).

Prezentarea subiectului operei literare se face gradat, respectând următoarele părţi ale operei literare: *introducerea (expoziţiunea), intriga, desfăşurarea acţiunii, punctul culminant* şi *deznodământul*.

Din oricare creaţie literară se desprinde *ideea* (*mesajul*) operei literare care reflectă atitudinea autorului faţă de tema tratată în operă. Fără să fie comunicată direct de scriitor, ideea operei literare se desprinde din modul de tratare a temei, din atitudinea autorului faţă de evenimente, personaje sau întâmplări. Spre exemplu, din basmul *Povestea unui om leneş* de Ion Creangă, ideea, care se desprinde este disprețul eului narant faţă de oamenii leneşi, paraziţi ai societăţii.

3.2 COMPUNEREA. TIPURI DE COMPUNERI

Pentru a crea o operă literară nu este suficient doar ca scriitorul să aleagă un aspect din realitatea înconjurătoare şi să aibă o anumită atitudine. Tema şi ideea operei sunt doar o parte a operei. Pentru a fi comunicate cititorului, transpuse în operă, acestea trebuie să aibă o anumită formă artistică, o anume compoziţie. *Compunerea* operei literare se bazează pe anumite reguli, norme specifice fiecărui gen şi specii literare. Scriitorul este obligat să respecte o anumită ordine a prezentării subiectului şi un anume mod de expunere. După modul în care sunt

Scanned with OKEN Scanner

prezentate tema şi ideea operei, compunerea poate fi: *naraţiune* (povestire), *descriere* sau *dialog*. Alte moduri de compunere: *expunerea* (întâlnită în analizele literare, referatul literar, comentariul literar etc.), *argumentarea* (întâlnită în critica literară, prelegerea literară etc.)

3.3 NARAŢIUNEA. AUTOR. NARATOR. PERSONAJ

Naraţiunea este modul de expunere cu ajutorul căruia autorul relatează fapte şi întâmplări, evenimente, într-o anumită succesiune. Naraţiunea sau povestirea întâmplărilor se realizează cu ajutorul povestitorului (naratorului), personajelor şi acţiunii.

Naratorul sau ***povestitorul*** este creat o dată cu naraţiunea; el are rolul de a povesti faptele, de a descrie locurile şi personajele. Faptele şi întâmplările pot fi povestite la persoana a III-a, când naratorul pare a şti totul, a fi văzut totul, fără a participa la acţiune. În acest caz, povestitorul este *omniprezent* (prezent pretutindeni în paginile povestirii) şi *omniscient* (ştie tot şi este creatorul personajelor, al întâmplărilor şi al situaţiilor etc.).

Povestirea poate fi expusă la persoana I, când naratorul este şi participant la acţiune. El povesteşte doar întâmplările la care asistă, numai ce vede şi ce aude. *Naratorul* devine astfel personaj în cele povestite, în diverse situaţii:

- *personaj narator*, care, adesea, este personajul principal al naraţiunii. (Exemplu: personajul narator *Nică* din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă; *Petrini* din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda; *povestitorul* din opera *Un om năcăjit* de Mihail Sadoveanu etc.);
- *personaj martor*, care participă la o întâmplare şi o relatează la persoana I (Exemplu: *povestitorul* din schiţa *Vizită* de Ion Luca Caragiale);
- *personaj alter-ego* (un alt eu) al autorului operei literare sau al unui personaj din operă (Exemplu: personajul *Nică* din *Amintiri din copilărie* este un alter-ego al scriitorului Ion Creangă; personajul *Gruie* din drama *Vlaicu-Vodă* este un alter-ego al domnitorului Vladislav I Basarab, personaj prezent în dramă sub numele de Vlaicu).

După sursa de inspiraţie a autorului, *naraţiunea poate fi*:

- *realistă* – în care sunt relatate întâmplări şi fapte ce pot fi întâlnite în viaţa de toate zilele;
- *fantastică* – în care întâmplările şi faptele se desfăşoară într-o lume imaginară, ce nu poate fi întâlnită în realitate (basme, nuvele, romane fantastice);
- *psihologică* – prezintă întâmplări în care predomină trăirile sufleteşti ale personajelor (nuvela, drama, romanul psihologic);
- *istorică* – în care sunt evocate întâmplări şi evenimente din istoria popoarelor (legenda istorică, romanul, nuvela, drama istorică).

Părţile principale ale subiectului naraţiunii (momentele acţiunii):

O povestire, o nuvelă, un roman sau o operă dramatică au următoarele părţi principale:

a) expoziţiunea sau expoziţia – care cuprinde prezentarea locului, a momentului şi a personajelor ce vor susţine relatarea întâmplărilor sau a faptelor

Scanned with OKEN Scanner

b) intriga – este acel moment din acțiune care schimbă desfășurarea întâmplării relatate și marchează apariția conflictului dintre personaje sau situații

c) conflictul – este lupta dintre forțe, idei, atitudini, trăiri sufletești diferite.

d) desfășurarea acțiunii – înseamnă dezvoltarea conflictului dintre personaje sau situații, anunțat de intrigă

e) punctul culminant – reprezintă momentul maxim, apogeul de intensitate, atins de conflictul dintre personaje sau întâmplări

f) deznodământul – cuprinde rezolvarea conflictului

În narațiune se folosește, în general, vorbirea indirectă; lexicul este dominat de verbe și adverbe, care subliniază importanța acțiunilor și a întâmplărilor.

Descrierea este modul de expunere prin care emitentul de text prezintă ființe, lucruri, peisaje, fenomene ale naturii, situații etc. Prin descriere, el restructurează imaginea vizuală a unui fragment din realitate, a unui tablou din natură, a unui personaj literar etc. Descrierea evidențiază culori, forme, volume, elemente vizuale și sonore, folosind, în realizarea imaginilor, un lexic variat, dominat de substantive și adjective.

Cele mai întâlnite forme ale descrierii sunt:

- *portretul literar* – este un text descriptiv în versuri sau proză, care prezintă imaginea unui personaj. Principalele moduri de a crea imaginea unui personaj sunt: *portretul fizic* (descrierea feței, a ochilor, a părului, îmbrăcămintea personajului etc.) și *portretul moral* (subliniază calitățile morale: cinstea, curajul, hotărârea, respectul, bunătatea, răutatea, egoismul, generozitatea, obiceiuri personale etc.)
- *tabloul* – este un text descriptiv în versuri sau *proză* care prezintă un peisaj sau un colț din natură, sugerând cititorului o reprezentare picturală (forme, culori) ce impresionează prin frumusețe și pitoresc. În literatură, tabloul se întâlnește fie în cadrul unui text literar amplu (poem, povestire, nuvelă, roman, operă dramatică), fie într-un text literar de sine stătător (pastelul, idila etc.).

Dialogul este modul de expunere prin care emitentul de text relatează fapte, întâmplări, comunică idei, folosindu-se de replicile a cel puțin două personaje. *Personajele* sunt oameni sau necuvântătoare (plante, obiecte, animale etc.) care n-au existat în realitate așa cum sunt prezentate în operă; ele sunt create de autor, căci pe seama și cu ajutorul lor se desfășoară acțiunea prezentată în opera literară.

Dialogul, ca mod de expunere, este specific genului dramatic, într-o operă literară ce poate fi reprezentată pe scenă (comedie, dramă, tragedie) prin vorbirea directă.

Observație: Cele trei moduri de expunere, narațiunea, descrierea și dialogul, nu sunt strict caracteristice anumitor opere literare. Ele pot fi întâlnite în aceeași operă literară. Astfel, într-o operă dramatică se întâlnește atât narațiunea, cât și descrierea; într-o operă lirică se pot întâlni descrierea și dialogul (spre exemplu, poemul *Călin - File din poveste*, de M. Eminescu).

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IV

FIGURILE DE STIL

Rolul stilistic al elementelor lexico-gramaticale

Lexicul sau vocabularul limbii, structurile morfologice şi sintactice nu au în sine o valoare stilistică, artistică. Ele devin expresive atunci când sunt folosite într-un anumit context, adecvate operei literare şi mesajului transmis de autor. Spre exemplu: verbul "a fi", la perfectul compus, nu comunică decât o stare, o acţiune desfăşurată în trecut –eu am fost, tu ai fost, el (ea) a fost. Acelaşi verb, folosit într-o poezie, comunică nu numai o acţiune terminată, ci şi o imagine artistică. În acest caz el are o valoare stilistică.

Comparaţi: - "*Ea a fost împărătească*", cu

- *"A fost odată ca-n poveşti / A fost ca niciodată / Din rude mari împărăteşti / O prea frumoasă fată"* (M. Eminescu – Luceafărul).

Nucleul oricărei comunicări, cu atât mai mult în opera literară, îl constituie verbul. În jurul lui se aşază celelalte părţi de vorbire care au rolul de a completa imaginea artistică. Forma populară a viitorului, locuţiunile verbale, expresiile verbale măresc valoarea de exprimare a limbii în opera literară şi dau posibilitatea scriitorului de a prezenta subiectul operei într-un stil artistic, nuanţat, creator. Adesea, scriitorul nu respectă ordinea gramaticală a cuvintelor în propoziţie, a persoanei verbului etc. Între procedeele frazei artistice se numără: *inversiunea, dativul etic, schimbarea valorii gramaticale.*

Inversiunea verbală dă frazei din opera literară o nuanţă arhaică (Exemplu: *"Va geme de patimi / Al mării aspru cânt"* – M. Eminescu, "Mai am un singur dor").

- Când eul poetic vrea să dea o nuanţă afectivă comunicării, sunt folosite forme fonetice, lexicale sau gramaticale mai puţin obişnuite (Exemplu: - *"Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămâiet"* sau *"Vezi izvoare zdruncinate peste pietre licurind"*- M. Eminescu, "Călin"; *"O! Frate, zice unul, un vânt în miez de noapte / Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste şoapte"* sau *"Vechi pusnic rămas singur din timpul său afară"*- V. Alecsandri, "Dan, Căpitan de plai").
- *Schimbarea persoanei verbului*, (în locul persoanei I a verbului apare persoana a II–a). Naratorul, după ce a relatat întâmplări la persoana I al căror personaj fusese, schimbă persoana pentru a sublinia o situaţie deosebită şi a emoţiona cititorul (Exemplu: *"Şi iaca aşa cu cireşele ... mi se dusese buhu despre pozna ce făcusem ... Însă ce-i de făcut, Ioane?"*- I. Creangă, "Amintiri din copilărie")

Dativul etic este o altă formă de îmbogăţire stilistică a expresiei literare, căci prin includerea în aceeaşi expresie atât a naratorului, cât şi a cititorului, eul narant transformă cititorul în participant la întâmplările povestite (Exemple: *"S-a trece ea şi asta; obraz de scoarţă şi las-o moartă-n păpuşoi. Însă ce ţi-i bună pocăinţa după moarte ...; Nu* ***mi*** *te-am ştiut eu unul din aceia, că te căptuşeam eu."* I. Creangă, "Amintiri din copilărie").

Scanned with OKEN Scanner

Schimbarea valorii gramaticale a părților de vorbire este o altă sursă de mărire a expresivității frazei în opera literară: substantivizarea adjectivelor, adverbelor sau numeralelor etc. (Exemple: Dar bine, ghiavole, aici ți-i *scăldatul* ... moș Vasile era *un cărpănos* și-*un zgârie-brânză* ... *Leneșul* nici nu se gândea să vorbească).

Inversiunea topicii la nivel de propoziție și frază este un procedeu stilistic prin care autorul dă o mare expresivitate operei literare. (Exemple: la nivel de propoziție: *"cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii, răzeși fără pământuri"*; la nivel de frază: *"și, de n-ar veni de grabă, și mai bine-ar fi"*- Ion Creangă).

Resursele stilistice ale limbii române sunt inepuizabile, iar scriitorii de geniu au știut să descopere noi valențe stilistice ale cuvântului. Spre exemplu, sunt cunoscute versurile prin care Mihai Eminescu dă noi valori cuvintelor, multe dintre ele devenind simboluri: teiul, codrul, lacul, Luceafărul, luna etc.

Stilistica reprezintă deci legătura dintre limba și literatura unui popor, căci ea evidențiază resursele artistice ale limbii cuprinse în opera literară.

FIGURILE DE STIL

Figurile de stil sunt procedee artistice care constau în *noutatea* unor combinații de cuvinte, în *originalitatea* asocierii de forme și sensuri, *pentru a înfrumuseța opera literară, a-i da expresivitate* și *a produce asupra cititorului anumite efecte*: plăcerea lecturii, memorarea involuntară a anumitor expresii literare, îmbogățirea vocabularului acestuia etc. Cele mai cunoscute figuri de stil sunt:

Comparația este figura de stil care constă în alăturarea a doi termeni (ființe, lucruri, idei) pe baza însușirilor lor comune. Originalitatea și expresivitatea acestei figuri de stil constă în noutatea alăturării surprinzătoare a celor doi termeni. Legătura sintactică dintre cei doi termeni se face cu ajutorul prepozițiilor, locuțiunilor și adverbelor comparative: *ca, asemenea, aidoma, asemănător cu, ca și, ca și cum, așa, cât, cum, întocmai cu* etc. Cei doi termeni comparați pot fi:

- *un termen concret* și *altul abstract*:
  "Trec stoluri de *rândunele* ...
  Și se duc *ca clipele*"
  (M. Eminescu - Ce te legeni codrule)
- *doi termeni, ambii concreți*:
  "În zadar striga-*mpăratul ca și leul* în turbare"
  (M. Eminescu – Scrisoarea III)
- *un termen abstract și altul concret*:
  "Când văzui a lor *mulțime câtă frunză, câtă iarbă*"
  (M. Eminescu – Scrisoarea III)
- *doi termeni, ambii abstracți*:
  "*Sufletul satului* fâlfâie pe lângă noi
  Ca o cădere de fum din streșini de paie"
  (L. Blaga – Sufletul satului)
- *doi termeni: unul uman, altul vegetal*:
  "Atât de fragedă *te*-asemeni

Scanned with OKEN Scanner

Cu floarea albă de cireş"

(M. Eminescu – Atât de fragedă)

- *doi termeni: unul uman, altul mineral*:

"Vechi *pusnic*, rămas singur din timpul său afară
Ca pe un gol de munte *o stâncă* solitară"

(V. Alecsandri – Dan, căpitan de plai)

Metafora este figura de stil prin care se trece de la sensul obişnuit al cuvântului la un sens nou (figurat, metaforic). Această trecere se face pe baza unor asemănări (analogii), prin intermediul unei comparaţii subînţelese. Metafora este procedeul stilistic cel mai important al limbajului poetic, atât pentru faptul că reuşeşte să evidenţieze sau să sugereze semnificaţiile profunde ale cuvintelor, cât şi pentru faptul că ea stă la baza altor figuri de stil: epitet, personificare, alegorie, metonimie etc. Asocierea termenilor ce formează metafora este atât de diversă, încât este foarte greu să se stabilească componentele.

Exemple: - "*Bătrânul Dan aude, suspină şi nu crede*
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc "

(V. Alecsandri – Dan, căpitan de plai)

- "*N-avem oşti, dar iubirea de moşie e un zid*
Care nu-se-nfioreză de-a ta faimă, Baiazid!"

(M. Eminescu – Scrisoarea III)

- "*Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş*
Copac pribeag uitat în câmpie
Cu fruct amar şi cu frunziş"

(T. Arghezi – Psalm)

Metafora *un fulger se aprinde în ochii lui* – sugerează cititorului indignarea, durerea şi ura simţită de bătrânul Dan la vestea că duşmanii ţării au călcat hotarele şi au adus moartea şi suferinţa poporului. Această metaforă ar putea fi transformată în comparaţia: *ochii lui luceau ca un fulger*. Cuvântul *fulger* subliniază atât forţa strălucirii privirii lui Dan, cât şi forţa urii, a durerii şi a răzbunării împotriva duşmanilor ţării.

Transformarea metaforei *iubirea de moşie e un zid* în comparaţia *iubirea de moşie e ca un zid* este mai simplă, căci din metaforă lipseşte doar adverbul de comparaţie "*ca*". Semnificaţia metaforei este profundă, ea subliniază faptul că patriotismul şi spiritul de sacrificiu al unui popor pot opri orice cotropire, că o ţară mică nu poate fi cucerită, dacă poporul ei luptă pentru libertate şi independenţă. Asemenea zidului, capabil să stăvilească furia oarbă a naturii, patriotismul unui popor poate stăvili setea de cucerire a duşmanilor. *Motivul zidului*, întâlnit în literatura antică (în *Iliada* lui Homer, spre exemplu) se regăseşte şi în *Parabolele biblice*. Cuvântul *zid* ne duce cu gândul la parabola biblică, a omului care şi-a construit casa de piatră, din zid. Acest sens biblic ne descoperă credinţa creştină din sufletul românilor, credinţă care întăreşte jertfa: românul îşi sacrifică viaţa pentru ţară, dar şi pentru credinţa străbună.

Epitetul este figura de stil constând în alăturarea unui cuvânt sau grupuri de cuvinte ca determinante pe lângă un substantiv sau verb pentru a exprima însuşiri deosebite ale obiectelor, fiinţelor, acţiunilor etc. Epitetul subliniază o trăsătură, o

Scanned with OKEN Scanner

calitate a cuvântului pe care îl însoțește, menită să surprindă cititorului și să-i transmită o anumită imagine artistică.

După numărul cuvintelor care formează epitetul, acesta poate fi:

- simplu: Iată vine-un sol *de pace;* fața *albă,* gura *mică* etc.
- dublu: Prin codri *fără drumuri* și *fără de lumină*
- triplu: Se clatină *rărite* șiruri *lungi de bătălie*

Și *gonind biruitoare tot* veneau a țării steaguri (epitet verbal)

Personificarea este figura de stil care constă în atribuirea de însușiri omenești unor lucruri, ființelor necuvântătoare, elementelor naturii sau unor elemente abstracte. Această figură de stil este caracteristică fabulei unde se extinde asupra întregii opere.

Exemple: "Bătrânul Dan ascultă *grăind doi vechi stejari."*

"Așa vorbea deunezi cu un bou oarecare
Samson, dulău de curte, ce lătra foarte tare."
"Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii."
"Bate vântul frunza-n dungă / *Cântăreții mi-i alungă."*

Hiperbola este figura de stil care constă în exagerarea voită, mărind sau micșorând trăsăturile (dimensiunile) unor ființe, lucruri, fenomene sau evenimente, pentru a impresiona cititorul.

Exemple: " *Gigantică poart-o cupolă pe frunte*
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger
Iar barda din stânga-i ajunge la cer
Și vodă-i un munte"
(G. Coșbuc - Pașa Hassan)

"Dar când ajung
La cotituri
Un cântec lung
Din mii de guri
Dărâmă stânci"
(Șt. O. Iosif - Doina)

Antiteza este figura de stil care constă în punerea în opoziție a două cuvinte, fapte, personaje, atitudini, idei, situații cu scopul reliefării reciproce. Antiteza poate să apară la nivelul versului, al strofei, al unui fragment sau la nivelul întregii opere. Antiteza evidențiază personajele, diferențele esențiale dintre cuvinte, idei, atitudini sau fapte puse în opoziție. La nivel de fragment, strofă sau operă, antiteza include și alte figuri de stil pentru a da o imagine artistică mai amplă a personajelor, faptelor sau ideilor puse în opoziție. Exemple de antiteze:

- la nivel de cuvânt și frază: *"Tu, bogată, eu, sărac; Tu, înconjurată de lume, eu, singur"* (M. Eminescu – Scrisori către Veronica)
- la nivel de fragment:

" Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți;
Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri,
Și gonind biruitoare, tot veneau a țării steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare tulburată -
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armonia română"
(M. Eminescu – Scrisoarea III)

Scanned with OKEN Scanner

Fragmentul subliniază, prin antiteză, imaginea oştirii române biruitoare asupra armatei otomane. În alcătuirea antitezei, eul liric a folosit o serie de figuri de stil care, pe de o parte subliniază eroismul, victoria şi bucuria triumfului ostaşilor români (*comparaţii*: "ca un zid înalt de suliţi", "ca potop", "ca mare"; *metafora*: "acea grindin-oţelită"; *epitete*: "large uliţi", "se-tinde falnic" etc.) iar pe de alta, imaginea armatei duşmane învinse (*epitete*: "cete păgâne", "risipite se-mprăştie"; *comparaţii*: "ca pleava vânturată").

Inversiunea este figura de stil care constă în schimbarea topicii cuvintelor în propoziţie sau în frază, în scopul de a evidenţia importanţa acestora în crearea imaginii artistice, în scopul comunicării mai expresive a ideii.

Exemplu: "*Orizontu-ntunecându-l vin săgeţi de pretutindeni*".

(M. Eminescu – Scrisoarea III)

Topica normală a propoziţiei ar fi: Săgeţile vin de pretutindeni întunecând orizontul.

Enumeraţia este figura de stil care constă în înşiruirea unor termeni de acelaşi fel, cu scopul de a amplifica ideea exprimată.

Exemplu: "*Eu? Îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul*
Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul"

(M. Eminescu – Scrisoarea III)

Repetiţia este figura de stil care constă în reluarea unor cuvinte sau grupuri de cuvinte, (uneori fraze) pentru a întări o idee sau o impresie.

Exemple: "*Ş-abia plecă bătrânul ... ce mai freamăt, ce mai zbucium! (...) Mii de capete pletoase / Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă (...) Umbra morţii se întinde tot mai mare şi mai mare*"

(M. Eminescu – Scrisoarea III)

"*Şi eu fuga, şi ea fuga, şi eu fuga, şi ea fuga, până ce dăm toată cânepa palancă la pământ*"

(I. Creangă – Amintiri din copilărie)

Aliteraţia este figura de stil care constă în repetarea unui sunet sau a unui grup de sunete cu scopul de a crea imagini artistice în care să predomine efectele sonore.

Exemple: "*Vâjiind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie*
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare."

(M. Eminescu – Scrisoarea III)

Onomatopeea este figura de stil care imită, prin elementele sonore ale unui cuvânt anumite sunete din natură cu scopul de a crea o imagine artistică cât mai naturală. Onomatopeea se realizează fie prin interjecţii care reproduc sunete din natură, fie prin cuvinte cu structură sonoră puternică.

Exemple: "*Dacă vede ea şi vede că nu mă dau, zvârr! De vreo două-trei ori cu bulgări în mine ... şi odată fac zup! În nişte cânepă*"

(I. Creangă – Amintiri din copilărie)

"*Ele trec cu harnici unde şi suspină-n flori molatec*
Când coboară-n ropot dulce din tăpşanul prăvălatic
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace
În cuibar rotind de ape peste care luna zace

Scanned with OKEN Scanner

Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine"

(M. Eminescu – Călin)

Interogaţia retorică este figura de stil constând într-o întrebare sau un şir de întrebări la care nu se aşteaptă răspuns, deoarece acesta este subînţeles.

Exemple: "*Şi iaca aşa cu cireşele ... Însă ce ţi-i bună pocăinţa după moarte? D-apoi ruşinea mea n-o pui?*"

(I. Creangă – Amintiri din copilărie)

Invocaţia retorică este figura de stil prin care eul liric invocă numele unei divinităţi, al unui personaj istoric luat drept martor al faptelor, întâmplărilor prezentate în opera literară. Substantivele ce realizează invocaţia retorică sunt în cazul vocativ.

Exemple:

"*Ştefane, Măria Ta,*
Tu la Putna nu mai sta
Tu te-nalţă din mormânt
Să te-aud din corn sunând
Şi Moldova adunând."
(M. Eminescu – Doina)

"*Gâze, flori întârziate,*
Muza mea satirică
V-a-nchinat
De drag, la toate
Câte-o strofă lirică."
(G. Topârceanu – Rapsodii)

Asonanţa este figura de stil care constă în repetarea unor sunete în interiorul cuvântului (aceeaşi vocală accentuată):

Exemplu: "Să plutim cuprinşi de farmec
Sub l*umi*na blândei l*une*
Vânt*u-n* trestii lin foşnească
*Un*duioasa apă s*une*!"

(M. Eminescu - Lacul)

Metonimia este figura de stil sonoră care constă în înlocuirea unui termen prin altul, pe baza următoarelor raporturi:

- *cauza prin efect*:

"Iarna viscolu-l ascult
Crengile-mi rupându-le
Apele-astupându-le
Troienind cărările
Şi gonind cântările" (cântările – păsările)

(M. Eminescu – Revedere)

- *efectul prin cauză:*

"... Ce mai freamăt ce mai zbucium
Codrul clocotind de zgomot şi de arme şi de bucium" (zgomot, arme, bucium = luptă)

(M. Eminescu – Scrisoarea III)

- *opera prin numele autorului: "Deşi avea un Grigorescu şi un Luchian* pe perete, camera părea a unui om sărac" (un Grigorescu, un Luchian = un tablou pictat de Grigorescu şi unul de Luchian)

- *conţinutul prin obiectul care-l conţine:* "Atunci şi domnul Sofronie scoase batista şi începu să-şi şteargă *ochii care-i curgeau*" (ochii = lacrimile); (I. A. Basarabescu – Insecta)

Scanned with OKEN Scanner

- *produsul prin numele locului din care provine:* "Peste cearşaful alb *de olandă*, trupul ei micuţ părea o păpuşă" (olandă - pânză de Olanda)
- *fenomenul psihic sau calităţi prin părţi ale corpului:* om cu cap - inteligent; om cu dare de mână – om bogat.
- *numele unui lucru, unei fiinţe, prin simbolul lui:* "Eminescu este *luceafărul* poeziei româneşti" (luceafărul = geniul). Acest poet este un nou *Eminescu.*
- *concretul prin abstract: "E sabie în ţară! "* (sabie = război)

Sinecdoca este figura de stil care constă în înlocuirea unui termen prin altul, pe baza următoarelor raporturi:
- *întregul prin parte: "În satul Broşteşti trăiau câteva zeci de suflete"* (suflete = oameni)
- *pluralul pentru parte: "Trece lebăda pe ape / Printre trestii să se culce"* (lebăda = lebedele); (M. Eminescu – Somnoroase păsărele)
- *obiectul prin materialul din care este confecţionat: "Cu braţul drept ridică fierul şi-l lovi pe tătar în creştet"* (fierul - sabia)

Oximoronul este figura de stil care constă în asocierea neaşteptată a doi termeni contradictorii sau cu semnificaţii opuse, cu scopul obţinerii unor efecte expresive surprinzătoare.

Exemple:

"De la holdele din Bărăgan
Cu spicul greu *atârnând în sus*
[.....]
Am ştiut că tot ce ne calcă pământul
Devine paşnică recoltă"

(M. Sorescu – Astfel)

Simbolul este procedeul artistic care constă în utilizarea numelui unui obiect concret pentru a desemna un alt obiect sau o idee abstractă. Simbolul este o imagine care se repetă în textul literar, sensul său se desprinde din context şi ocupă o poziţie esenţială în textul liric, epic sau dramatic.

Exemplu:

"Frumoaso,
ţi-s *ochii* aşa de negri încât seara (...)
îmi pare
că *ochii* tăi, adâncii sunt izvorul (...)
Aşa-s de negri *ochii* tăi,
lumina mea."

(Lucian Blaga - Izvorul nopţii)

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL V

ELEMENTE DE PROZODIE. VERSUL. STROFA. RIMA. RITMUL

Poetica este o ramură a teoriei literaturii care studiază creația poetică (poezia) și cuprinde un ansamblu de reguli privind alcătuirea operei literare.

Prozodia este o parte a poeticii care studiază alcătuirea versurilor, numărul accentelor, lungimea versurilor, îmbinarea lor în strofe etc.

Versul este un rând dintr-o poezie, care are unitate ritmică și de sens: măsură, rimă, ritm. Versurile sunt grupate în strofe.

Strofa *conține unul sau mai multe versuri.* După numărul versurilor pe care le conțin, strofele sunt:

- ***monovers*** (formată dintr-un singur vers)

Exemple: *Iarna: În zare zurgălăii de sănii ... Suflet nins.*
Arta poetică: Nu vorbele, tăcerea dă cântecului glas.
Tinerețe: Pe frunza toamnei pasul sfios al căprioarei.

(Ion Pilat – Poeme într-un vers)

- ***distih*** (formată din două versuri)

Exemplu: *"Mi-a venit de la părinți*
Un pieptene cu trei dinți"

(Tudor Arghezi – Alfabetul)

- ***terțina*** (formată din trei versuri)

Exemplu: *"Etern trăiesc și câte sunt substanță*
Înaintea mea etern au fost create
«Voi, ce intrați, lăsați orice speranță»"

(Dante – Divina Comedie)

- ***catren*** (formată din patru versuri)

Exemplu: *"Luna-și picură argintul*
Tremurându-l pe fereastră
Vede-atâta împăcare
Străjuind căsuța noastră"

(O. Goga – Pace)

- ***cvinarie*** (formată din cinci versuri)

Exemplu: *"Cu valul vremurilor ce curg*
Atâtea cântece s-au dus,
Și valul vremilor ce curg
Atâtea cântece-a răpus ...
Eu vă sărut, părești străbuni!"

(O. Goga – Casa noastră)

- ***sextină*** (formată din șase versuri)

Exemplu: *"A revenit albastru mai!*
Flori în grădină, flori pe plai
Și flori la pălărie!

Scanned with OKEN Scanner

Stau ca pe spini, stau ca pe foc!
E timpul numai bun de joc şi bun de strengărie ..."

(Şt. O. Iosif – Furtuna)

- ***polimorfe*** (formate din 7,8,9,10,11,12 versuri)

Exemplu: "*Grăiesc încet ...*
Un scurt popas –
Şi spre brădet
Pornesc la pas
Cei trei călări ...
Sus, peste plai,
Tăcutul crai
Al nopţii reci,
Umbrind poteci,
Se-nalţă-n zări ..."

(Şt. O. Iosif – Doina)

În poezia modernă se întâlnesc versurile albe şi versurile libere, care dau o mai mare libertate expresiei artistice.

- ***Versul alb*** este versul care nu are rimă, ritm şi măsură.

Exemplu: "*Codrule,*
Dă-mi o frunză de sus
Pentru lumină şi pentru tinereţe
Şi pentru viaţa care nu moare"

(M. Sorescu – Foaie verde)

- ***Versul liber*** este versul care nu are rimă, este scris în metru diferit în cadrul aceleiaşi poezii, adesea lipsit şi de ritm.

Exemplu: *Frumoaso,*
ţi-s ochii-aşa de negri încât seara
când stau culcat cu capu-n poala ta
îmi pare
că ochii tăi, adâncii, sunt izvorul
din care tainic curge noaptea peste văi
şi peste munţi şi peste şesuri,
acoperind pământul
c-o mare de întuneric.
Aşa-s de negri ochii tăi,
lumina mea.

(Lucian Blaga – Izvorul nopţii)

Ritmul reprezintă cadenţa sau armonia poetică obţinuită prin succesiunea silabelor accentuate şi neaccentuate. O unitate de ritm alcătuită din 2 - 4 silabe accentuate şi neaccentuate se numeşte *picior metric*. El sugerează, prin muzicalitate, o anumită stare sufletească. În poezia românească cele mai frecvente picioare metrice sunt: troheul, iambul, dactilul, amfibrahul şi anapestul.

- *troheul* este un picior metric format din două silabe, în care prima silabă este accentuată, iar a doua neaccentuată. *Ritmul* obţinut astfel *se numeşte trohaic* şi este caracteristic poeziei populare.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu: *"Doină, doină, cântec dulce*
/ _ *Când te-aud nu m-aş mai duce."*

(Doina)

- *iambul* este un picior metric alcătuit din două silabe, în care prima silabă este neaccentuată, iar a doua accentuată. *Ritmul* obţinut astfel *se numeşte iambic.*

Exemplu: *"Când tremurându–şi jalea şi sfiala*
_ / *Un cânt pribeag îmbrăţişează firea."*

(O. Goga)

- *dactilul* este un picior metric alcătuit din trei silabe, în care prima silabă este accentuată, iar două neaccentuate. *Ritmul* astfel obţinut *se numeşte dactilic.*

Exemplu:
/ _ _ *"Mihnea încalecă, calul său tropotă"*

(D. Bolintineanu)

- *amfibrahul* este un picior metric format din trei silabe, în care prima este neaccentuată, a doua este accentuată, iar a treia neaccentuată. *Ritmul se numeşte amfibrahic.*

Exemplu: *"Pe vodă-l zăreşte călare trecând*
_ / _ *Prin şiruri cu fulgeru-n mână"*

(George Coşbuc)

- *anapestul* este un picior metric format din trei silabe, în care primele două sunt neaccentuate, iar cea de-a treia este accentuată. *Ritmul* obţinut astfel *este anapestic.*

Exemplu:
_ _ / *"Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate"*

(Gr. Alexandrescu)

Cezura este pauza ritmică din interiorul unui vers, care împarte versul în două părţi egale numite emistihuri:

Exemple: *"Noi suntem seminţe şi pământul e al nostru."* (N. Stănescu)

Rima constă în repetarea sunetelor finale în două sau mai multe versuri, începând cu ultima silabă accentuată. Rima este de mai multe feluri:

- *împerecheată* în care versurile rimează două câte două

a *Doină zic, doină suspin*
a *Tot cu doina mă mai ţin.*
b *Doină cânt, doina şoptesc,*
b *Tot cu doina vieţuiesc.*

(Doina)

- *încrucişată* în care primul vers rimează cu al treilea, iar al doilea rimează cu al patrulea vers.

a *Se tânguiesc*
b *Tălăngi pe căi*
a *Şi neguri cresc*
b *Din negre văi.*

(Şt. O. Iosif)

- *îmbrăţişată* în care primul vers rimează cu al patrulea şi cel de-al doilea rimează cu al treilea.

Scanned with OKEN Scanner

a *Şchiopătând la uşa mare*
b *C-o metanie şi-o cruce*
b *Greierile îţi aduce*
a *Doamne, binecuvântare.*

(T. Arghezi)

- *monorima* în care toate versurile unei strofe au aceeaşi rimă.

a *Peste vârf de rămurele*
a *Trec în stoluri rândunele*
a *Ducând gândurile mele*
a *Şi norocul meu cu ele.*

(M. Eminescu)

- *variată* sau *amestecată* în care versurile rimează fără nici o regulă

"Şi-ntr-un valvârtej de fum
Taie-n lung pădurea toată
A trecut ...
Dinspre câmpie
Vuiet greu de fierărie
Se distramă în tăcere
Scade-n depărtare
Piere ...

(G. Topârceanu)

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILĂ (SETUL II)

1. Prin *tema* operei literare se înțelege:
a) sursa de inspirație;
b) un aspect din cele mai generale ale realității prezentat artistic;
c) o compunere cerută elevilor la ora de literatură.
2. Tema operei *Amintiri din copilărie* de I. Creangă o constituie:
a) prezentarea satului Humulești;
b) prezentarea întâmplărilor prin care Nică fură pupăza din tei;
c) copilăria, "căci ea singură e veselă și nevinovată".
3. Animalul credincios din balada *Miorița* sau *Toma Alimoș* (oaia năzdrăvană, calul) reprezintă *pentru structura operei literare*:
a) un motiv literar;
b) un personaj literar;
c) o ființă cu puteri supranaturale.
4. Structura operei literare cuprinde:
a) tema, motivul, subiectul, modul de expunere, personajele;
b) introducerea, cuprinsul și încheierea;
c) intriga, conflictul și deznodământul.
5. Subiectul operei literare cuprinde:
a) imaginea unui colț de natură prezentat artistic într-o poezie;
b) totalitatea evenimentelor, întâmplărilor și faptelor prezentate în opera epică și dramatică;
c) o frază în care o propoziție îndeplinește funcția de subiect pe lângă o altă propoziție.
6. Narațiunea este:
a) un mod de expunere a unor fapte și întâmplări prezentate oral de autor;
b) un mod de expunere cu ajutorul căruia autorul relatează fapte și întâmplări într-o anumită succesiune, prezentate în opera literară;
c) o întâmplare povestită pe scenă, într-o anumită ordine, de două sau mai multe personaje.
7. Povestitorul (naratorul) operei literare *este*:
a) creat o dată cu narațiunea și personajele de către autorul operei;
b) autorul însuși, care asistă fără a participa, fără a fi prezent în paginile povestirii și fără a cunoaște întâmplările povestite;
c) participant la întâmplările pe care le povestește, le-a văzut și le-a auzit.
8. Prin *momentele principale* ale acțiunii se înțelege:
a) timpul exact în care se petrece acțiunea pe durata unei zile: dimineața, ziua sau noaptea;
b) timpul în care se petrece acțiunea pe durata unui an: primăvara, vara, iarna, toamna;
c) expoziționea, intriga, desfășurarea acțiunii, conflictul, punctul culminant și deznodământul.

Scanned with OKEN Scanner

9. Prin *portret literar* se înțelege:
a) o fotografie sau un desen al autorului operei literare reprodus în cartea de literatură;
b) un tablou pictat de un scriitor;
c) un text care descrie în versuri sau în proză imaginea unui personaj din opera literară.
10. Prin *portretul fizic* al personajului operei literare se înțelege:
a) înfățișarea personajului: descrierea feței, a părului, îmbrăcămintea, înălțimea etc.;
b) un tablou pictat și reprodus în cartea de literatură care înfățișează un personaj;
c) obiceiurile, hotărârea și curajul personajului.
11. Figurile de stil sunt:
a) figuri geometrice pe care autorul le desenează la sfârșitul poeziei pentru a înfrumuseța pagina;
b) sunt procedee artistice care constau în noutatea unor combinații de cuvinte pentru a înfrumuseța opera literară;
c) desene făcute de autor între strofele unei poezii sau la sfârșitul acesteia.
12. Care dintre aceste enunțuri denumesc *figuri de stil*:
a) expoziținea, comparația, epitetul, personificarea, hiperbola, repetiția, aliterația;
b) comparația, epitetul, intriga, conflictul, personificarea, hiperbola, antiteza, metafora;
c) interogația retorică, metonimia, onomatopeea, inversiunea, metafora, epitetul, comparația.
13. Epitetul este figura de stil care:
a) exagerează voit dimensiunile unui obiect, ființă etc.;
b) compară două obiecte, ființe, pe baza însușirilor lor comune;
c) subliniază o calitate, o caracteristică a cuvântului pe care îl însoțește.
14. Metafora este figura de stil prin care:
a) se trece de la sensul obișnuit al unui cuvânt la un sens nou, figurat, pe baza unor asemănări, prin comparații subînțelese;
b) se înlocuiește un cuvânt cu un altul mai expresiv;
c) emitentul de text reușește să concentreze sugestii și semnificații profunde într-un singur cuvânt și creează o imagine artistică surprinzătoare.
15. Dativul etic este:
a) o formă a cazului dativ al substantivelor;
b) o figură de stil;
c) o formă de îmbogățire stilistică a expresiei literare.
16. Care dintre următoarele enunțuri nu conțin *dativul etic*:
a) Luându-mi paltonul și pălăria am ieșit afară.
b) Nu mi te-am știut eu unul din aceia.
c) Și unde nu mi ți-l luă pe zmeu la trântă, de se zguduia pământul.
17. Inversiunea este figura de stil prin care:
a) înlocuim un termen cu un altul asemănător, în aceeași propoziție;

Scanned with OKEN Scanner

b) schimbăm locul obişnuit al cuvintelor în propoziţie sau frază;
c) începem propoziţia cu un complement circumstanţial.

18. *Enumeraţia,* ca figură de stil, este:
a) înşiruirea unor termeni de acelaşi fel;
b) numărul cuvintelor care alcătuiesc o propoziţie;
c) numerotarea cuvintelor dintr-o propoziţie.

19. Cele mai întâlnite forme ale *descrierii literare* sunt:
a) portretul moral, metafora, metonimia;
b) portretul moral, portretul fizic, personificarea;
c) portretul moral, portretul fizic, tabloul.

20. *Dialogul,* ca mod de expunere, este:
a) o convorbire între doi prieteni pe stradă;
b) o conversaţie la telefon între doi colegi;
c) modalitatea artistică prin care autorul relatează fapte şi întâmplări folosind replicile a cel puţin două personaje.

21. *Dialogul* se întâlneşte:
a) numai în opera dramatică;
b) în opera epică, lirică şi dramatică;
c) numai în opera epică.

22. *Comparaţia*, ca figură de stil, este:
a) unul din gradele la care se găseşte însuşirea exprimată de un adjectiv sau adverb;
b) un termen care indică diferenţa dintre două însuşiri ale unei fiinţe;
c) alăturarea a doi termeni (fiinţe, lucruri, idei) pe baza însuşirilor lor comune.

23. Stabiliţi numărul *epitetelor* din strofa:

"Şi privind la luna plină
La văpaia de pe lacuri
Anii tăi se par ca clipe
Clipe dulci se par ca veacuri"

(M. Eminescu)

a) două epitete (plină, dulci);
b) trei epitete (plină, dulci, ca veacuri);
c) trei epitete (plină, de pe lacuri, dulci).

24. În enunţul următor: *"Grăsuţ, curat, atrăgător*
În fracul lui strălucitor
Aşa era Apolodor" (Gellu Naum)

sunt: a) două epitete;
b) patru epitete;
c) trei epitete.

25. În următoarele versuri sunt:

Nemişcată-n vârf de par
Ca o acvilă pe-un soclu
Oacheşă ca un hoinar
Şi macabră ca un cioclu
Mică-n mijlocul naturii

1) a) patru comparaţii;
b) cinci comparaţii;
c) şase comparaţii.
2) a) patru epitete;
b) şase epitete;

Scanned with OKEN Scanner

Ca un fir de praf de puşcă
Neagră cum e cerul gurii
La un câine care muşcă
(G. Topârceanu)

c) cinci epitete.

3) *Rima* este: a) îmbrăţişată;
b) împerecheată;
c) încrucişată.

26. Textul: "*Pe muşchiul gros, cald ca o blană a pământului, căprioara stă jos lângă iedul ei. Acesta şi-a întins capul cu botul mic, catifelat şi umed pe spatele mamei lui şi, cu ochii închişi, se lasă dezmierdat. Căprioara îl linge şi limba ei subţire culcă uşor blana moale, mătăsoasă a iedului*"

(Emil Gârleanu – Căprioara)

1) *Este*:
a) un tablou din natură;
b) o descriere literară;
c) un portret fizic.

2) *Figurile de stil* întâlnite sunt:
a) personificarea, epitetul şi comparaţia;
b) personificarea, metafora şi epitetul;
c) metafora, epitetul şi comparaţia.

27. Versurile:

"*Cad în genunchi, prins de fior ...*
Răzbubuind din nor în nor,
Un trăsnet se descarcă !
Zic Tatăl nostru, şi Grivei
Se uită ţintă-n ochii mei:
Şi el se roagă parcă ...
Dar iată ! cât ne-am închinat,
Un colţ de cer s-a luminat,
Şi codru-i plin de soare ...
Ieşim voioşi la câmp deschis
Şi-mi pare că a fost un vis
Furtuna trecătoare !..."

(Şt. O. Iosif - Furtuna)

1. Aceste versuri *alcătuiesc*:
a) un catren;
b) o terţină;
c) o sextină.

2. *Rima* este:
a) variată;
b) monorimă;
c) împerecheată.

3. *Ritmul* este:
a) iambic;
b) trohaic;
c) amfibrahic.

28. În versurile: "*Doinesc toţi trei*
Şi clocotesc
Şi hohotesc
Păduri adânci",

(Şt. O. Iosif)

întâlnim: a) monorima şi metafora;
b) aliteraţia şi epitetul;
c) asonanţa şi onomatopeea.

29. În versurile următoare: "*Dincolo de morminte el trist acum priveşte,*
O tainică fantasmă ce-n zare s-adânceşte,
Fantasma drăgălaşă a verdei tinereţi
Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneţi",

(V. Alecsandri)

Scanned with OKEN Scanner

sunt:

a) două metafore şi două personificări;
b) patru metafore şi o personificare;
c) patru metafore şi două personificări.

Argumentaţi răspunsul ales cu citate din text.

Rima versurilor este:
a) îmbrăţişată;
b) încrucişată;
c) împerecheată.

Ritmul este:
a) iambic, de zece - douăsprezece silabe;
b) trohaic, de şapte – opt silabe;
c) amfibrahic, vers lung, alexandrin, de doisprezece – paisprezece silabe.

30. În versurile următoare:

" Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nclinat bătând din pinten;
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi:
- Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături."

(M. Eminescu)

1) Rima este: a) îmbrăţişată;
b) împerecheată;
c) încrucişată.

2) Figurile de stil: I) epitete:
a) două adjectivale şi două verbale;
b) trei adjectivale şi trei verbale;
c) trei adjectivale şi două verbale;
II) două metafore şi două personificări;
III) o metaforă şi o personificare.

31. Versurile: "*Acum iată că din codru şi Călin mirele iese,*
Care ţine-n a lui mână mâna gingaşei mirese.
Îi foşnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Faţa-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă
Flori albastre are-n păru-i şi o stea în frunte poartă".

(M. Eminescu)

1) *Reprezintă*: a) o descriere de natură;
b) portretul fizic al fetei de împărat;
c) descrierea nunţii împărăteşti.

2) Care din *epitetele* următoare sugerează frumuseţea fizică a miresei:
a) gingaşă, mlădioasă, păr de aur moale, trup frumos;
b) trupul ei frumos, poala lungă, umerele goale, flori albastre;
c) faţa roşie, ochii umezi, foşnea uscat.

3) Enunţul *"o stea în frunte poartă"* este:
a) o metaforă care sugerează chipul miresei, asemănător stelelor de pe cer;

Scanned with OKEN Scanner

b) o metaforă care sugerează originea împărătească a miresei, simbolizată de steaua care deosebeşte de ceilalţi muritori pe cel ales de Dumnezeire;
c) o metaforă care sugerează norocul miresei pe care i-l aduce steaua sub care s-a născut.

32. În versurile: " *Un' te duci aşa degrabă ?*
Gândul meu mâhnit o-ntreabă
Încă nu te-ai lămurit
Că greşeşti şi-ai rătăcit ?
Cu merindea îmbucată
Te-ai suit până-n cravată
Şi mai ai până-n chelie
Două dealuri şi-o bărbie
Nu vrei, tată, să-ţi arăt
Cum iei drumul îndărăt ? "

(T. Arghezi)

1) Întâlnim: a) interogaţia retorică, personificarea, epitetul, metafora;
b) epitetul, metafora, personificarea;
c) invocaţia retorică, epitetul, metafora.

2) Cuvântul "tată" sugerează:
a) simpatia eului liric, blândeţea şi duioşia cu care acesta descrie furnica;
b) gradul de rudenie;
c) invocaţia retorică prin care eul liric ia drept martor propriul gând.

33. În versurile: " *Pe copite iau în fugă faţa negrului pământ*
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Şi ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeţi de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie ...
Urlă câmpul şi de tropot şi de strigăt de bătaie"

1) *Figura de stil* dominantă este:
a) comparaţia, onomatopeea şi personificarea;
b) metafora şi epitetul;
c) personificarea şi epitetul.

2) Avalanşa de verbe cu nuanţă onomatopeică creează:
a) senzaţii auditive, vizuale şi de mişcare sugerând iureşul luptei;
b) descrierea unui episod al luptei;
c) nararea unui episod al luptei.

3) *Verbele la timpul prezent* sugerează:
a) prezentul continuu al naraţiunii, care aduce în contemporaneitate trecutul istoric;
b) un ritm rapid al naraţiunii, insistând pe atacul oştirii române;
c) o acţiune petrecută în faţa ochilor cititorului.

34. Versurile: "*Ziua ninge, noaptea ninge, dimineaţa ninge iară !*
Cu o zale argintie se îmbracă mândra ţară;
Soarele rotund şi palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinereţe printre anii trecători"

(V. Alecsandri)

Scanned with OKEN Scanner

1) Reprezintă:
a) un fragment dintr-o strofă;
b) o strofă dintr-o poezie;
c) un fragment dintr-o poezie.

2) Rima versurilor este:
a) îmbrățișată;
b) împerecheată;
c) încrucișată.

3) Alcătuiesc:
a) un distih;
b) o terțină;
c) un catren.

4) Primele două versuri cuprind:
a) o enumerație a momentelor zilei;
b) o repetiție a verbului "a ninge";
c) o metaforă a iernii.

5) În această strofă poetul a folosit pentru a descrie o zi de iarnă:
a) două metafore, două epitete și o personificare;
b) două personificări, o comparație, șase epitete, repetiția, metafora;
c) o personificare, două metafore, două epitete, o comparație.
Exemplificați în răspunsul ales cu citate din text.

6) *Ideea* care se desprinde din strofă este:
a) bucuria sosirii iernii;
b) disperarea poetului față de ninsoare abundentă care paralizează natura;
c) admirația poetului în fața frumuseții naturii în anotimpul iarna.

35. În versurile: "*Așa apare-n șesuri mărețul om de munte*
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte !
Nu știu de el copacii tineri crescuți pe maluri
Doar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă
Și astfel el tot pasă pe cale ne-întreruptă"

(V. Alecsandri)

Rima este:
a) împerecheată;
b) încrucișată;
c) variată.

Antiteza se întâlnește în:
a) primele două versuri;
b) versurile doi și trei;
c) versurile cinci și șase.
(Indicați antiteza !)

3) *Hiperbola* se întâlnește în construcțiile:
a) pași gigantici, mărețul om de munte;
b) râul îl cunoaște și scade-a sale valuri;
c) el tot pasă pe cale neîntreruptă.

4) *Metafora* "copacii tineri crescuți pe maluri" sugerează:
a) generațiile de tineri de după moartea marelui Ștefan Vodă;
b) o pădure tânără;
c) o armată de tineri oșteni.

36. Versurile: "*Ursan, pletos ca zimbru, cu pieptul gros și lat,*
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos.
El e de peste Milcov pribeag misterios"

1) *Aparțin*: a) poemului "Dan căpitan de plai" de V. Alecsandri;
b) baladei "Pașa Hassan" de G. Coșbuc;
c) poemului "Scrisoarea III" de M. Eminescu.

Scanned with OKEN Scanner

2) Fragmentul *înfățișează:*
a) portretul fizic al personajului Ursan;
b) caracterizarea directă;
c) portretul fizic și moral al personajului.

3) *Rima* este:
a) încrucișată;
b) împerecheată;
c) îmbrățișată.

37. Se dau versurile: "*Cine-n lume, cine poate*
Mările să le înoate,
Codrii vechi să mi-i pătrunze
Ca să numere-a lor frunze ?
Cine poate-avea aflare
Câte valuri sunt pe mare,
Câte raze sunt în soare
Cât parfum e într-o floare ?
Numai dorul mamei poate
Să pătrundă-n lume toate."

(V. Alecsandri)

1) *Figura de stil* predominantă este:
a) metafora și epitetul;
b) interogația retorică, repetiția și metonimia;
c) oximoronul și asonanța.
Exemplificați cu citate din text.

2) *Ideea* fragmentului este:
a) elogiul adus mamelor, pentru care orice sacrificiu este prea mic în apărarea vieții copiilor lor;
b) dragostea fără margini a mamei pentru fiii săi;
c) admirația eului liric pentru mamă, căreia dragostea pentru fiii săi îi dă puteri supraomenești, capabilă să învingă imposibilul pentru viața copiilor săi.

3) *Rima* versurilor este: a) variată;
b) împerecheată;
c) îmbrățișată;

4) *Forma nearticulată* a cuvintelor: frunze, valuri, raze, soare; *sugerează*:
a) generalizarea elementelor naturii incapabile de a opri căutările mamei;
b) forța dragostei materne capabilă să învingă orice obstacol pentru viața copiilor săi;
c) elemente ale naturii cuprinse într-o enumerație.

38. Următoarele versuri: "*Pe o stâncă neagră, într-un vechi castel*
Unde curge-n poale un râu mititel
Plânge și suspină tânăra domniță
Dulce și suavă ca o garofiță"
(D. Bolintineanu – Muma lui Ștefan cel Mare)
reprezintă:
a) o descriere a unei cetăți medievale;
b) expoziționea unui poem istoric;
c) un tablou din natură.

Scanned with OKEN Scanner

39. Versurile:

"Lenea e cucoană mare
Care n-are de mâncare
Toți copacii înfrunzesc
Dar mulți din ei nu rodesc"

(Anton Pann – Despre leneşi)

1) Sunt alcătuite din:
a) două metafore;
b) două proverbe;
c) două enumerații.

2) Ideea versurilor este:
a) disprețul față de omul leneş;
b) admirația față de omul harnic;
c) lenea este izvorul sărăciei.

40. Se dau versurile:

"Împărat slăvit e codrul
Neamuri mii îi cresc sub poale
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei Sale.

Lună, soare şi luceferi
El le poartă-n a lui herb,
Împrejuru-i are dame
Şi curteni din neamul Cerb"

(M. Eminescu – Povestea codrului)

1) Fiecare strofă *formează*:
a) un catren;
b) un distih;
c) o cvinarie.

2) *Rima* versurilor este:
a) variată;
b) îmbrățişată;
c) împerecheată.

3) *Figura de stil* folosită de eul poetic pentru a prezenta codrul este:
a) metafora;
b) personificarea;
c) epitetul.

4) *Ideea* strofelor sugerează:
a) admirația eului liric pentru frumusețea şi perfecțiunea naturii;
b) imaginea unui colț din natură;
c) descrierea unei lumi de basm.

5) *Tema* poeziei este:
a) natura, cu frumusețea ei desăvârşită;
b) istoria poporului nostru;
c) un tablou din natura patriei noastre.

41. Se dau versurile:

"Şchiopătând la uşa mare
Cu-o metanie şi-o cruce,
Greierele îți aduce
Doamne, binecuvântare.

Gânduri line,
Spice coapte,
Doniți pline,
Miere, smirnă,
must şi lapte

Să-ți aducă binele,
Clipele: albinele
Ca balta şi mirişlea
Să-ți răspundă liniştea"
(T. Arghezi - Urare)

Scanned with OKEN Scanner

1) *Fiecare strofă formează*:
a) un distih;
b) o sextină;
c) un catren.

2) *Rima* este:
a) împerecheată;
b) încrucișată;
c) îmbrățișată.

3) *Strofa I conține:*
a) o invocație retorică și o personificare;
b) o metaforă și un epitet;
c) un epitet și o comparație.

4) *Strofa a II-a conține*:
a) o sinecdocă;
b) o metaforă;
c) o enumerație.

5) *Strofa a III-a conține*:
a) o personificare și un epitet;
b) metonimia și comparația;
c) metafora și dialogul.

42. În poezia următoare (*Inscripție* de Nichita Stănescu):

"Cum pasărea nu poate uita niciodată
să zboare,
cum râurile nu pot uita niciodată
să curgă,
cum iarba nu poate uita niciodată
să crească,
cum soarele nu poate uita niciodată
să răsară -
nici noi nu putem uita vreodată
eroii de la Mărășești.
Ei sunt părinții noștri.
Chipul lor îl cunoaștem
După chipul părinților noștri.
Inima lor o știm
După inima noastră."

1) *Tema* poeziei este:
a) patriotismul;
b) istoria;
c) dragostea.

2) *Titlul* poeziei este:
a) un epitet;
b) o metaforă;
c) o comparație.

3) *Titlul* poeziei sugerează:
a) patriotismul poporului nostru;
b) un elogiu adus eroilor;
c) memoria vie a jertfei ostașilor români săpată în sufletul urmașilor, așa cum inscripția gravează în piatră sau metal consacrarea unei persoane sau a unui eveniment.

4) *În prima parte a poeziei întâlnim*: a) comparații, enumerația, repetiția;
b) epitetul și hiperbola;
c) metafora și epitetul.

5) *În prima parte a poeziei sunt*: a) patru comparații;
b) patru metafore;
c) patru epitete.

6) *Verbele la forma negativă sugerează*:
a) o interdicție;
b) o repetiție;
c) o rememorare a jertfei eroilor neamului și obligativitatea cinstirii lor.

Scanned with OKEN Scanner

7) Poezia *Inscripție* de Nichita Stănescu este:
a) o poezie clasică, împărțită în strofe care au o anumită rimă și un anumit ritm;
b) o poezie modernă, fără rimă, cu ritm interior, scrisă în versuri albe;
c) o poezie scrisă în versuri libere, fără rimă și fără ritm.

43. Se dă poezia, *Sufletul satului*, de Lucian Blaga:

"Copilo, pune-ți mâinile pe genunchii mei
Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.
Aici orice gând e mai încet,
și inima-ți zvâcnește mai rar,
ca și cum nu ți-ar bate în piept
ci adânc în pământ undeva.
Aici se vindecă setea de mântuire
și dacă ți-ai sângerat picioarele
te așezi pe un podmol de lut.
Uite, e seară.
Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi,
ca un miros sfios de iarbă tăiată,
ca o cădere de fum din streșini de paie,
ca un joc de iezi pe morminte înalte."

1) Are ca temă:
a) natura patriei oglindită în viața satului;
b) satul românesc, ca păstrător al esenței valorilor morale și spirituale ale poporului;
c) copilăria eului liric.

2) *Titlul* poeziei este:
a) o comparație în care eul liric aseamănă satul cu o ființă vie;
b) o metaforă prin care eul liric sugerează puritatea și împlinirea pe care satul le transmite ca o ființă vie locuitorilor lui;
c) un epitet care subliniază caracteristicile satului.

3) *Poezia este structurată în:*
a) o singură strofă, polimorfă;
b) trei strofe, catren;
c) două strofe, cvinarie.

4) *Poezia este scrisă în:*
a) rimă variată;
b) vers alb;
c) vers liber.

5) Ce reprezintă satul pentru poetul Lucian Blaga? Argumentați răspunsul exploatând stilistic textul dat.
6) Explicați folosirea semnelor de punctuație și ortografie din textul dat.
7) Analizați pronumele din textul dat, stabilind: felul și funcția sintactică.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VI

DESPRE GENURI ŞI SPECII LITERARE

Cuvântul *gen* provine de la cuvântul latinesc *genus*, care înseamnă: *fel, neam, familie, origine* etc.

Termenul de ***gen literar*** aparţine teoriei literare şi se referă la opere asemănătoare prin modul de structurare a conţinutului lor, la procedeele artistice comune, la modalitatea prin care emitentul de text îşi afirmă prezenţa în creaţia sa. Când într-o operă literară eul liric *comunică direct sentimentele sale*, spunem că acea operă aparţine *genului liric*; *prezenţa eului liric este directă, nemijlocită.* Atunci când emitentul de text *narează* (povesteşte) *întâmplări, fapte, acţiuni puse pe seama unor personaje, comunicând indirect ideile şi sentimentele sale*, opera aparţine *genului epic*; în acest caz, *prezenţa eului narant este parţial înlocuită de personajele naraţiunii.* Personajele exprimă o parte din ideile şi sentimentele creatorului, iar naratorul comunică în firul epic o altă parte a ideilor şi sentimentelor emitentului de text. Când *emitentul de text comunică ideile*, gândurile şi sentimentele sale *cu ajutorul dialogului dintre personaje într-o operă ce poate fi reprezentată pe scenă,* spunem că opera aparţine *genului dramatic.* Cuvântul "dramă" provine din cuvântul grecesc "drama" care înseamnă "acţiune"; *eul dramaturgic se retrage, lăsând în scenă personajele, care iau locul autorului, iar prezenţa acestuia se manifestă doar în indicaţiile de regie.*

Specia literară este o clasă de opere literare grupate după anumite criterii şi subordonată genului literar.

Genurile literare cuprind opere ale căror caracteristici fundamentale rămân neschimbate, astfel poezia este mereu lirică, legenda este epică sau narativă iar drama sau comedia sunt realizate prin dialogul direct dintre personaje, fără intervenţia autorului.

Graniţa dintre cele trei genuri literare nu este de netrecut. Vom întâlni basme, legende, comedii sau drame în versuri, după cum vom întâlni dialogul dintre personaje în cuprinsul unei poezii sau povestiri.

Literatura unui popor este formată din literatura *populară* şi literatura *cultă.*

Literatura populară sau folclorul literar cuprinde opere literare înglobând toate cele trei genuri: epic, liric şi dramatic. Literatura populară este creată de-a lungul secolelor de un popor şi este transmisă prin viu grai, din generaţie în generaţie. Opera literară populară nu are autor cunoscut, ci colectiv, la şlefuirea ei artistică contribuind fiecare povestitor sau cântăreţ. Folclorul se caracterizează prin câteva trăsături specifice aflate în relaţii de intercondiţionare şi determinare reciprocă.

Caracterul oral reprezintă trăsătura specifică fundamentală a literaturii populare, care constă în faptul că aceasta este creată, păstrată şi transmisă prin viu grai, pe cale orală, deci din generaţie în generaţie, spre deosebire de literatura cultă, care se creează, se difuzează şi se păstrează prin intermediul scrisului (şi al tiparului).

Caracterul tradiţional are în vedere existenţa, în cadrul literaturii folclorice, a unui sistem prestabilit de mijloace de expresie artistică: motive, imagini, metafore,

Scanned with OKEN Scanner

versuri de 5 – 6 sau 7 – 8 silabe în ritm trohaic cu rimă împerecheată sau monorimă, care se combină într-o diversitate nesfârşită de variante.

Caracterul colectiv reprezintă particularitatea operei literare folclorice de a fi expresia artistică a unei conştiinţe colective, spre deosebire de opera literară cultă, definită ca expresie a conştiinţei emitentului de text al acelei opere literare. Colectivitatea contribuie prin adăugiri sau eliminări ale unor procedee artistice la şlefuirea unei opere create de un individ talentat aparţinând ei. Legătura dintre individul talentat şi colectivitatea din care acesta face parte este foarte strânsă, căci fiecare individ dintr-o colectivitate, care a receptat o creaţie folclorică, o transmite mai departe cu mici schimbări ale formei operei iniţiale, contribuind cu talentul său la perfecţionarea operei, la esenţializarea imaginii artistice, la şlefuirea lexicului sau la modelarea figurilor de stil. Prin această cizelare de ani şi ani în şir a operei de către indivizi talentaţi, creaţiile literare folclorice ating perfecţiunea.

Caracterul anonim este direct determinat de oralitatea folclorului. Dacă o operă literară cultă nu poate fi concepută în afara autorilor cunoscuţi, opera literară folclorică nu este însoţită de identitatea vreunui autor. Acesta este necunoscut, anonim.

Prin *caracter sincretic* înţelegem contribuţia mai multor arte la realizarea operei folclorice: poezia se cântă; basmul, legenda şi snoava beneficiază de mimica şi gestica povestitorului popular, de acompaniament muzical, de costumul popular.

Literatura cultă sau de autor cuprinde operele literare care au un autor cunoscut, sunt transmise prin scris şi aparţin unui singur creator, cel care cu talentul, sensibilitatea şi geniul său şi-a imaginat şi a creat opera literară.

6. 1 GENUL EPIC

Caracteristicile genului epic:

- prezenţa autorului este parţial înlocuită de cea a personajelor;
- opera este amplă, presupune o acţiune;
- utilizează naraţiunea (povestirea unor întâmplări într-o succesiune de momente) şi descrierea;
- este obiectiv, elementele realităţii sunt uşor de recunoscut.

Structura genului epic:

- Popular:	*- în versuri:*	- balada
		- legenda
	- în proză:	- legenda
		- basmul
		- snoava
- Cult	*- în versuri:*	- balada
		- basmul
		- legenda

Scanned with OKEN Scanner

- **Cult:** - *în versuri*
  - fabula
  - poemul
  - epopeea
  - snoava
- *în proză:*
  - anecdota
  - schița
  - nuvela
  - romanul
  - reportajul
  - eseul
  - jurnalul, memoriile

6.2 BASMUL

- schița teoretică –

Basmul este o specie a genului epic (popular sau cult) în versuri sau în proză, de relativă întindere, în care se povestesc întâmplări fantastice puse pe seama unor personaje cu puteri supranaturale. În basm, elementele reale se împletesc cu cele ireale, iar personajelor întruchipează binele sau răul.

Eroii binelui sunt Feți – Frumoși, zâne, fete de împărat etc., care luptă împotriva *eroilor răului*: zmei, Muma Pădurii, balauri, vrăjitoare etc.

Din această luptă, binele iese totdeauna învingător, iar emitentul de text (anonim sau cunoscut) prezintă un model de comportament eroic, un personaj puternic care învinge toate greutățile ivite în cale și iese victorios din orice luptă. Prin curajul, istețimea și vitejia sa, eroul reușește nu numai să zdrobească dușmanul, dar depășește și o serie de neajunsuri ale vieții: sărăcia, infirmitatea, urâțenia etc. Adesea eroii binelui au fie ei înșiși puteri supranaturale, fie sunt ajutați de ființe supranaturale: cai năzdrăvani, zâne, obiecte sau plante cu puteri miraculoase etc.

Basmul începe cu o formulă care atrage atenția asupra vechimii celor povestite, ca și asupra întâmplărilor ce vor urma, cu totul ieșite din comun. Astfel de formule trimit cititorul (sau ascultătorul) într-un timp foarte îndepărtat, neprecizat într-o lume de mult dispărută: *"A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi fost nu s-ar povesti ...", "A fost odată ca niciodată, pe când se potcovea purecele cu nouăzeci și nouă de ocale de fier și zbura la cer ...", "Demult, demult, pe vremea când plopul făcea pere și răchita micșunele, a fost un împărat ..."* etc.

Basmul se termină tot printr-o *formulă* menită să-l readucă pe cititor (sau ascultător) în lumea reală, atrăgându-i atenția că povestea a fost o născocire: *"Și încălecai pe-o șa și vă spusei povestea așa", "Încălecai pe-o lingură scurtă, mai mincinos cine ascultă"* etc.

Uneori, când basmul este prea lung, povestitorul introduce în povestiri diverse formule intermediare menite să țină mereu trează atenția ascultătorului: *"Și-a mers / zi de vară până seară /... / Ca voinicul din poveste / Că-nainte mult mai este"* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Basmul se întâlneşte la toate popoarele şi este creaţia literară cu cea mai largă răspândire.

Datorită simplităţii temei, lupta dintre bine şi rău, basmele popoarelor se aseamănă între ele. Astfel basmul "Făt Frumos cu părul de aur" este întâlnit şi în folclorul altor popoare: francez, german, englez etc. Ceea ce deosebeşte basmele între ele, chiar dacă au fond comun, sunt elementele reale ale basmului, care descriu un anumit mod de viaţă, un anumit mediu în care trăiesc personajele, numit *specific naţional*. Astfel basmul arab povesteşte despre califi care fumează narghilea, sunt îmbrăcaţi în şalvari, poartă turban pe cap etc.; basmul din ţările nordice plasează acţiunea în fiorduri, unde renii trag printre gheţari săniile împăraţilor sau zânelor etc.

Basmul românesc ne vorbeşte despre palate aşezate în păduri seculare, despre lanuri de grâu şi de porumb, despre pâraie cu apă cristalină. Fetele de împărat şi Feţii – Frumoşi se îmbracă ţărăneşte, cu opinci, iţari şi ii înflorate. Modul de a vorbi al personajelor se aseamănă cu cel al ţăranului nostru, personajele sunt harnice şi încrezătoare în forţele lor: împărătesele, zânele, Sfânta Vineri sau Sfânta Duminică deretică prin odăi, ţes pânze, coc pâine etc. Pe lângă isteţime şi curaj, hărnicia pare a fi o trăsătură de caracter specifică eroilor binelui din basmele româneşti.

Basmul popular românesc, care cuprinde peste 600 de tipuri de basm, a fost cules şi publicat în colecţii de: Petre Ispirescu, I. Pop – Reteganu, G. Catană, Alex. Vasiliu, Ovidiu Bârlea etc. Basmele populare româneşti pot fi grupate în două categorii (după Ovidiu Bârlea):

a) *basmul fantastic,* care prezintă biografia eroului. Aceste basme sunt lungi şi urmăresc viaţa eroului de la naştere, copilărie până la nuntă şi urcarea pe tronul împărătesc.

b) *basmul episodic*, este mai scurt şi cuprinde doar o anumită perioadă din viaţa eroului. Eroul este un om deplin format, de obicei cu o droaie de copii şi sărac lipit pământului sau flăcău tomnatec în căutarea unei soţii etc.

Basmul popular românesc a servit ca sursă de inspiraţie pentru toţi marii scriitori români: V. Alecsandri, M. Eminescu. Ion Creangă, Ioan Slavici, B. Şt. Delavrancea, autori ai unor basme de o frumuseţe deosebită:

"Înşiră-te-mărgărite", "Făt-Frumos din lacrimă", "Harap-Alb", "Floriţa din codru", "Palatul de cleştar", "Neghiniţă" etc.

Aceste basme culte (de autor) tratează aceeaşi temă a luptei dintre bine şi rău, eroii binelui ies victorioşi din încleştarea cu eroii răului, naraţiunea împleteşte elemente reale şi fantastice, personajele cu puteri supranaturale trec printr-o serie de întâmplări extraordinare, ajungând adesea pe tărâmul celălalt.

Deosebirile şi asemănările dintre basmul popular şi basmul cult:

Asemănări:

- au formule de început şi de sfârşit asemănătoare;
- acţiunea se desfăşoară într-un timp nedefinit şi într-o lume ireală;
- personajele sunt înzestrate cu puteri supranaturale;
- eroii binelui luptă împotriva răului şi din această luptă ies mereu învingători;

Scanned with OKEN Scanner

- eroii binelui sunt ajutați de cai năzdrăvani, zâne, fete de împărat etc., care le oferă soluția de a ieși din încercări ce depășesc puterile omenești;
- eroii binelui sunt buni, miloși, foarte frumoși fizic și moral, au spiritul dreptății, luptă pentru o cauză dreaptă, leagă prietenii trainice, sunt isteți, harnici și încrezători în izbândă, reușind să învingă un destin, un blestem sau o vrajă;
- eroii răului sunt fioroși, însetați de sânge, de obicei sunt supradimensionați: balaurii au șapte capete, zmeii ating cerul cu buzduganul; sunt cruzi, răi la inimă, hoți care fură fete de împărat, soarele, luna și luceferii de pe cer etc.; au puteri supranaturale transformându-se în roată de foc, păsări de pradă, fântâni otrăvite etc. Dețin secretul apei vii și al apei moarte; sunt ajutați în faptele lor de ființe fantastice rele: ielele, vântoasele, vrăjitoarele, încercând să învingă binele.

Deosebiri:

- basmul popular nu are autor cunoscut;
- limba povestitorului popular este mai puțin expresivă, folosind un număr restrâns de figuri de stil;
- portretul fizic al personajelor din basmul popular este prezentat sumar sau lipsește, adesea creatorul anonim reținând o singură caracteristică: frumusețea fără seamăn sau urâțenia personajului;
- descrierea cadrului natural în care se desfășoară acțiunea lipsește sau este abia schițată;
- autorul popular insistă mai mult pe acțiune, ignorând detaliile;
- în basmul cult, autorul îmbină armonios acțiunea cu descrierea fiecărui cadru în care aceasta se va desfășura;
- basmul cult are autor cunoscut și este transmis prin scris
- portretul fizic al personajelor este detaliat și, adesea, reluat și completat în anumite momente ale narațiunii;
- limba basmului cult este nuanțată, expresivă, abundând în figuri de stil, așa încât se simte eleganța exprimării scriitorului de geniu și grija acestuia în realizarea imaginii artistice;
- în narațiunea basmului cult se întâlnesc adesea cugetări filozofice ale autorului introduse în firul epic.

Basmul popular românesc

Omul de piatră

(fragment)

culeș de Nicolae Filimon

A fost odată un împărat și-o împărătească, amândoi tineri și frumoși, dar nu făceau copii.

Într-o zi veni la împăratul un arab buzat și zise:

- Să trăiești, luminate împărate ! Am auzit că împărăteasa nu face copii și am adus buruieni pe care, cum le bea, rămâne grea.

Împăratul luă buruienile de la arab și porunci să-i dea cal împărătesc și un rând de haine de aur ce-ți luau vederile de frumusețe, apoi chemă pe împărăteasa și-i

Scanned with OKEN Scanner

dete buruienile să le fiarbă şi să le bea. Împărăteasa chemă pe bucătăreasă şi-i dete buruienile să le fiarbă, fără să-i spuie de ce treabă sunt. Bucătăreasa, neştiind puterea lor, gustă dintr-însele şi apoi le duse împărătesei să le bea. Nu trecu mult timp la mijloc şi rămase grea şi împărăteasa şi bucătăreasa. Iar când veni vremea, născură amândouă câte un coconaş, mai frumos decât tot ce este frumos pe lumea aceasta şi le puse nume: unuia Dafin şi altuia Afin.(...)

Într-o zi împăratul plecă la bătălie şi, lăsând pe fiul său în locu-i, îi dete o mulţime de chei în mână şi-i zise:

- Fiule, în toate casele ce se deschid cu aceste chei să intri, iar în casa ce se deschide cu cheia de aur, să nu-ţi calce piciorul, căci nu va fi bine de tine.

Cum plecă împăratul din cetate, fiul intră în toate casele şi văzu o mulţime pe pietre nestimate foarte frumoase, dar nu-i plăcu nici una dintr-însele. În cele din urmă ajunse şi la casa ce se deschidea cu cheia de aur. Stătu puţin înaintea uşei, se gândi la porunca ce-i dedese tatăl său, dar, biruindu-l nerăbdarea, intră înlăuntrul şi văzu un ochean de sticlă; se uită prin el şi văzu un palat cu totul şi cu totul de aur, încât la soare te puteai uita, iar la dânsul ba. Şi-ntr-însul şedea doamna Chiralina, tânăra copilă, floare din grădină, frumoasă ca o zână. După ce o privi mai mult timp, puse ocheanul iarăşi la locul lui şi ieşi afară cu ochii plini de lacrimi.

Nu trecu mult timp şi împăratul se întoarse de la luptă biruitor, dar, în loc să-i iasă fiul său înainte să-l primească cu bucurie, ieşi numai împărăteasa şi-i spuse că fiul ei este bolnav.

Împăratul pricepu numaidecât de unde venea boala şi chemă pe toţi doftorii şi doftoriţele din lume, dar toţi îi ziseră că până nu va da fiului său de soţie pe doamna Chiralina, el nu se va însănătoşi. Împăratul trimise soli peste soli la doamna Chiralina, dar fu peste putinţă, căci tatăl său nu vroia s-o mărite.

Auzind feciorul împăratului toate astea hotărî să se ducă el însuşi să o ceară de la tatăl ei. Aşadar, spuse toate acestea fratelui său de cruce şi-ntr-o zi plecară amândoi şi se făcură nevăzuţi. Merseră zi de vară până seara şi ajunseră la muma crivăţului; bătură la uşă şi ieşi înaintea lor o babă zbârcită şi-i întrebă ce caută. Ei răspunseră că cer să-i găzduiască până a doua zi şi să le spuie pe care drum să apuce, ca să ajungă la împărăţia doamnei Chiralina.

(Muma crivăţului, de teamă că fiul ei îi va face sloi de gheaţă pe cei doi voinici, îi trimise la muma vântului turbat. Aceasta, îi îndrumă spre muma vântului de primăvară, o femeie înaltă, tânără şi frumoasă. Muma vântului de primăvară, i-a ascuns sub aripile unei păsări de aur cu ciocul de diamant, de frica fiului său, vântul de primăvară. Muma vântului de primăvară, află de la acesta că împărăţia doamnei Chiralina este foarte departe dar, cel care se va duce în pădurea neagră şi va încăleca pe buşteanul ielelor poate ajunge acolo într-o clipă. Odată ajuns la doamna Chiralina va trebui să facă un cerb de aur, să intre în el şi s-o fure. Dar, după ce o va lua de soţie, muma crivăţului va trimite un ovrei cu nişte cămăşi mai frumoase şi mai subţiri decât pânza de păianjen. Doamna Chiralina se va îmbrăca cu dânsele şi va muri. Cine va uda cămăşile cu lacrimi de turturică, o va învia. Vântul de primăvară i-a spus mamei şi un blestem: cine aude şi va spune cuiva aceste taine, să se facă cu totul şi cu totul de piatră.)

Scanned with OKEN Scanner

Pe când vântul de primăvară spunea toate acestea, feciorul de împărat adormise, iar feciorul bucătăresei rămăsese deştept şi auzise tot. (...) Doamna Chiralina ceru şi dobândi de la împăratul voie să petreacă pe cerb cu mare alai până afară din oraş. Atunci Afin lovi de trei ori cerbul în burtă şi îndată se făcu dintr-însul o căruţă cu doisprezece cai de foc; apoi luând pe doamna Chiralina c-o mână şi pe Dafin cu alta, sări într-însa şi se făcură nevăzuţi.(...)

Împăratul cum primi ştire despre sosirea fiului său, îi ieşi înainte cu o mulţime de oşti, apoi îl însoţi cu doamna Chiralina şi făcu nuntă împărătească, care ţinu trei zile şi trei nopţi.

Într-o zi, doamna Chiralina şedea la fereastra palatului şi se uita la drum, când iaca un ovrei cu cămăşi de vânzare. Doamna Chiralina îl chemă sus şi luă două cămăşi, mai subţiri decât pânza păianjenului şi se îmbrăcă cu una din ele. Nu trecu mult timp şi se bolnăvi atât de greu, încât ajunse pe mâna morţei.

Afin află de boala împărătesei şi intră pe la miezul nopţii în iatacul în care dormea ea; o stropi peste tot cu lacrimi de turturică şi ieşi afară; dar străjerii de la uşă se duseră la Dafin împărat şi-l pârâră că l-au văzut sărutând pe împărătească.

Împăratul, cum auzi, se făcu foc de mânie şi porunci să taie capul lui Afin. Dar când ajunse la locul de pierzare, Afin zise împăratului:

- Mulţi ani să-ţi dea Dumnezeu, împărate; pentru toată frăţia şi dragostea mea către tine, te rog să strângi pe toţi boierii cei mari ai împărăţiei, că am să spui înaintea lor un mare cuvânt şi apoi vei porunci să-mi taie capul.

Împăratul porunci să se adune Divanul împărătesc, în care să fie de faţă şi doamna Chiralina şi, aducând pe Afin, îi zise:

- Spune, nelegiuitule, aceea ce ai de spus !

Atunci Afin începu aşa:

- A fost odată un fecior de împărat care prinse dragoste asupra unei fete de împărat de pe tărâmul celălalt şi fiindcă nu putea să trăiască fără dânsa, a plecat împreună cu fratele său de cruce ca, ori s-o găsească, ori să-şi răpuie capul prin pustii. După ce umblară lumea în cruciş şi curmeziş, ajunseră la muma crivăţului şi o rugară să le spuie drumul care ducea la fata de împărat, după care plecaseră ei. (Afin povesteşte toate întâmplările prin care au trecut până ce a vindecat-o pe doamna Chiralina.)

Cum sfârşi Afin această povestire, se făcu cu totul şi cu totul de piatră, iar Dafin şi cu doamna Chiralina plânseră trei zile şi trei nopţi, apoi luară trupul cel împietrit al făcătorului lor de bine şi-l puseră în odaia lor ca să-şi aducă aminte de dânsul totdeauna. După mai mult timp doamna Chiralina născu un copil.

Într-o dimineaţă, Dafin împărat intră în casa împărătesei şi-i spuse că a visat o femeie îmbrăcată în haine albe care i-a zis că, dacă voieşte să învieze pe fratele său cel împietruit, să taie copilul lor şi să ungă piatra cu sângele lui. Împărăteasa spuse că şi ea a visat tot un astfel de vis; apoi, unindu-se amândoi, tăiară copilul şi, stropind piatra cu sânge, începu să se mişte, apoi învie cumsecade şi zise:

- O, Doamne ! da' greu somn am dormit !

- E ! E ! frate, răspunse împăratul, ai fi dormit mult şi bine dacă nu tăiam copilul, ca să te stropim cu sângele lui.

Scanned with OKEN Scanner

Atunci Afin se crestă la un deget cu cuțitul și lăsă să curgă sângele său peste copil, care învie numai într-o clipă, iar împăratul, de bucurie, porunci să se facă veselie mare în toată țara.

Și-ncălicai p-o șea și v-o spusei domniei voastre așa.

De reținut:

Nicolae Filimon, unul dintre cei mai mari scriitori ai perioadei de la 1848 din literatura noastră, autor al romanului *Ciocoii vechi și noi*, este printre primii culegători de folclor din Țara Românească. El a cules și a publicat basmele: *Omul de piatră, Roman năzdrăvan și Omul de flori cu barba de mătase.*

Basmul *Omul de piatră* pune în lumină unul dintre cele mai frumoase sentimente omenești, și anume prietenia. Pentru omul din popor, acest sentiment profund nu poate fi îngrădit de rangul social. De aceea Dafin, fiul de împărat, și Afin, fiul bucătăresei, sunt prieteni adevărați, capabili de orice sacrificiu.

Titlul basmului *Omul de piatră* are o dublă semnificație: pe de o parte sugerează transformarea lui Afin în stană de piatră, suportând blestemul vântului de primăvară spre a-și dovedi nevinovăția în fața prietenului său, iar pe de alta, titlul ne vorbește despre tăria de caracter a unui om capabil de jertfă într-o prietenie sinceră.

Autorul anonim a imaginat o serie de încercări prin care trec cel două personaje, care au rolul de a întări și mai mult prietenia din copilărie dintre Dafin și Afin, pentru ca, în finalul basmului, amândoi să se dovedească capabili de sacrificii extraordinare: Afin renunță la viața sa pentru a-și dovedi nevinovăția, iar Dafin își sacrifică fiul pentru a da viață prietenului său. Astfel de încercări-limită au însă un final fericit, căci Afin va învia copilul și vor trăi fericiți până la adânci bătrânețe.

Basmul cult românesc

Dănilă Prepeleac

(fragment)

de Ion Creangă

Erau odată într-un sat doi frați și amândoi erau însurați. Cel mare era harnic, guraliv și chiabur, pentru că unde punea el mâna, punea și Dumnezeu mila, dar n-avea copii. Iară cel mic era sărac. De multe ori fugea el de noroc și norocul de dânsul, căci era leneș, nechitit la minte și nechibzuit la trebi, ș-apoi mai avea și o mulțime de copii! Nevasta acestuia sărac era muncitoare și bună la inimă, iar a celui bogat era pestriță la mațe și foarte zgârcită. Vorba veche: Tot un bou și-o belea. Fratele cel sărac - sărac să fie de păcate! – tot avea și el o pereche de boi, dar colea: porumbi la păr, tineri, nalți la trup, țapoși la coarne, amândoi cudalbi, țintați în frunte, ciolănoși și grași, numai buni de înjugat la car, de ieșit cu dânșii în lume și de făcut treabă. Dar plug, grapă, teleagă, sanie, car, tânjală, cârceie, coasă, hreapcă, țăpoi, greblă și câte alte lucruri ce trebuiesc omului gospodar, nici că se aflau la casa acestui om nesocotit. Și când avea trebuință de asemenea lucruri, totdeauna supăra pe alții, iară mai ales pe frate-său care avea de toate. Nevasta celui bogat de multe ori făcea zile fripte bărbatului, ca să-l poată

Scanned with OKEN Scanner

descotorosi odată de frate-său. Ea zicea adeseori:

- Frate, frate, dar pita-i pe bani, bărbate.

- Apoi dă, mă nevastă, sângele apă nu se face. Dacă nu l-oi ajuta eu, cine să-l ajute ?

Nevasta, nemaiavând încotro, tăcea şi înghiţea noduri. Toate ca toate dar carul său era de haimana. Nu treceau două trei zile la mijloc, şi se şi trezea la uşa ei cu Dănilă, cumnată-său cerând să-i împrumute carul: ba să-şi aducă lemne din pădure, ba făină de la moară, ba căpiţi din ţarină, ba multe de toate.

- Măi frate – zise într-o zi cel mai mare, istuialalt – mi-i lehamite de frăţia noastră!... Tu ai boi, de ce nu-ţi închipuieşti ş-un car? Al meu l-ai hârbovit de tot. Hodorog! încolo, hodorog! pe dincolo: carul se strică. Ş-apoi ştii vorba ceea: Dă-ţi, popă, pintenii şi bate iapa cu călcâile.

- Apoi dă, frate – zise istalalt, scărpinându-se în cap – ce să fac?

- Ce să faci? Să te-nvăţ eu: boii tăi sunt mari şi frumoşi; ie-i şi-i du la iarmaroc, vinde-i şi cumpără-ţi alţii mai mici şi mai ieftini, iar cu banii rămaşi cumpără-ţi şi un car şi iaca te-ai făcut gospodar.

- Ia, ştii că nu m-ai învăţat rău? Aşa am să fac. (...)

(Nepriceput la târguieli, Dănilă vinde mai întâi boii pe un car, care venea singur la vale, apoi vinde carul pe o capră, capra pe un gânsac, iar gânsacul pe o pungă goală.)

"Na-ţi-o frântă, că ţi-am dres-o! Dintr-o pereche de boi de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la ei, am rămas c-o pungă goală. Măi, măi, măi, măi! Doar ştiu că nu mi-i acum întâiaşi dată să merg la drum; dar parcă dracul mi-a luat mînţile." Mai şede el cât şede, de căscă gura prin târg ş-apoi îşi ia tălpăşiţa spre casă. Şi ajungând în sat, se duce drept la frate-său, ca să-i ducă bucurie.

- Bine v-am găsit, bădiţă !

- Bine ai venit, frate Dănilă. Da' mult ai zăbovit la târg!

- Apoi dă, bădiţă, m-am pornit cu graba şi m-am întâlnit cu zăbava.

- Ei, ce veste ne mai aduci de pe la târg ?

- Ia, nu prea bună ! Bieţii boişorii mei s-au dus ca pe gura lupului.

- Vreo dihanie a dat peste dânşii, ori ţi i-a furat cineva?

- Ba i-am dat singur, cu mâna mea, bădiţă.

Apoi spuse din capăt toată întâmplarea, pe unde a fost şi ce a păţit, iar la urma urmelor zise:

- Ş-apoi ce mai atâta vorbă lungă, dintr-o pereche de boi, m-am ales c-o pungă, ş-apoi şi asta pute a pustiu, bădiţă dragă.

- Mă, da' drept să-ţi spun, că mare nătărău mai eşti!

- Apoi, dă, bădiţă, pân-aici toate au fost cum au fost, da' de acum am prins eu la minte...Numai ce folos?

Când e minte,
Nu-i ce vinde;
Când e brânză
Nu-i bărbânţă.

Iaca, îţi dau dumitale şi punga asta, că eu n-am ce face cu dânsa. Şi te mai rog, pe toţi dumnezeii, să-mi împrumuţi măcar o dată carul cu boii, s-aduc lemne din

Scanned with OKEN Scanner

pădure la nevastă şi la copii, că n-au scânteie de foc în vatră, sărmanii!

Ş-apoi ce a da Dumnezeu, cred că nu te-oi mai supăra.

- Ptiu! Mă! Zise frate-său, după ce l-a lăsat să sfârşească. Se vede că Dumnezeu a umplut lumea asta cu ce a putut. Iaca-ţi mai dau o dată carul, dar asta ţi-a fi cea de pe urmă.

Lui Dănilă atâta i-a trebuit. Ia acum carul cu boii frăţâne-său şi porneşte. Cum ajunge în pădure, chiteşte un copac care era mai mare şi trage carul lângă el. Şi fără să dejuge boii, începe a tăia copacul, ca să cadă în car deodată. Trebi de a lui Dănilă Prepeleac!...Bocăneşte el cât bocăneşte, când prr! cade copacul peste car de-l sfarmă şi peste boi de-i ucide!

"Na! Că făcui pacostea şi frăţâne-meu! Ei, ei, acum ce-i de făcut?...Eu cred că ce-i bine nu-i rău: Dănilă face, Dănilă trebuie să desfacă. Mă duc să văd n-oi putea smomi pe frate-meu, să-mi împrumute şi iapa, să fug apoi cu ea în lume, iar copiii şi nevasta să-i las în ştirea Celui de sus."

Aşa zicând porneşte şi mergând prin pădure, s-a rătăcit. După multă trudă şi buimăceală, în loc să iasă la drum, dă de un heleşteu şi văzând nişte lişiţe pe apă, zvrr! cu toporul într-însele, cu chip să ucidă vro una şi s-o ducă peşchiş frăţine-său. Dar lişiţele nefiind chioare, nici moarte, au zburat, toporul s-a scufundat şi Prepeleac a rămas bătând din buze.

"Mă!... că rău mi-a mai mers astăzi! Ce zi pocită! Se vede că mi-a luat cineva din urmă."

Apoi dă din umere şi porneşte. Mai merge el cât merge, până ce cu mare greu găseşte drumul. Apoi o ia la papuc şi hai, hai! hai, hai! Ajunge în sat la frate-su şi pe loc cârpeşte o minciună, care se potrivea ca nuca în părete.

- Frate, mai fă-mi bine şi cu iapa, să mân boii de călare! În pădure a plouat grozav şi s-a făcut o mâzgă ş-un gheţuş, de nu te mai poţi de fel ţinea pe picioare.

- Mă! zice frate-său – se vede că tu ai fost bun de călugărit, iar nu de trăit în lume, să necăjeşti oamenii şi să chinuieşti nevasta şi copiii. Haiti! Lipseşti dinaintea mea şi du-te unde a dus surdul roata şi mutul iapa, ca să nu mai aud numele tău!

Iapa! Las' pe Dănilă, că ştie el unde a duce-o: să-şi ieie iertăciune de la boi şi ziua bună de la car. Apoi iese pe uşă, pune mâna pe iapă şi pe-o secure şi tunde-o! Când se trezeşte frate-său: ie iapa dacă ai de unde! Prepeleac era tocmai la heleşteul din pădure să caute toporul. Aici îi trăsni în cap lui Dănilă că el ar fi bun de călugăr, după vorbele frăţâne-său.

- Am să durez.o mănăstire pe pajiştea asta, de are să se ducă vestea în lume, zise el.

Şi deodată se şi apucă. Face mai întâi o cruce ş-o înfige în pământ de însamnă locul. Apoi se duce prin pădure şi începe a chiti copacii trebuitori: ista-i bun de amânare, cela de tălpi, ista de grinzi, ista de tumurugi, cela de costoroabe, ista de toacă. Şi tot aşa dondănind el din gură, iaca se trezeşte dinaintea lui cu un drac, ce ieşise din iaz.

- Ce vrei să faci, măi omule?

- Da' nu vezi?

- Stai, mă, nu te apuca de năzbâtii. Iazul, locul şi pădurea de pe aici sunt ale

Scanned with OKEN Scanner

noastre.

- Poate-i zice că şi raţele de pe apă sunt ale voastre şi toporul meu din fundul iazului. V-oi învăţa eu să puneţi stăpânire pe lucrurile din lume, cornoraţilor!

Dracul, neavând ce-i face, huştiuluc! în iaz şi dă de ştire lui Scaraoschi, despre omul lui Dumnezeu, cu năravul dracului. Ce să facă dracii? Se sfătuiesc între dânşii şi Scaraoschi, căpitenia dracilor, găseşte cu cale să trimită pe unul din ei c-un burduf de bivol plin cu bani, să-l deie pusnicului Dănilă, ca să-l poată mătura de acolo.

- Na-ţi, mă, bani! – zise dracul trimes – şi să te cărăbăneşti de aici, că de nu, e rău de tine!

Prepeleac se uită la cruce, se uită la drac şi la bani... dă din umere, ş-apoi zice:

- Aveţi noroc, spurcaţilor, că-mi sunt mai dragi banii decât pusnicia, că v-aş arăta eu vouă!

Dracul răspunde:

- Nu te pune în poară, măi omule, cu împăratul iadului; ci mai bine ia-ţi bănişorii şi caută-ţi de nevoi.

Apoi lasă banii şi se întoarnă în heleşteu, unde găseşte pe Scaraoschi tare mâhnit pentru pierderea unei comori aşa de mari, cu care ar fi putut dobândi o mulţime de suflete.

Prepeleac în acest timp se chitea cum ar face să vadă banii acasă la dânsul.

- Bun, zise Dănilă. Nici asta nu se ia din drum. Tot mănăstiri să croieşti, dacă vrei să te bage dracii în samă, să-ţi vie cu bani de-a gata la picioare şi să te faci putred de bogat.

Pe când se îngrijea el cum să ducă banii acasă, iaca un alt drac din iaz i se înfăţoşează înainte, zicându-i:

- Măi omule! Stăpânul meu s-a răzgândit; el vrea mai întâi să ne cercăm puterile, ş-apoi să iei banii.

"Ia, acu-i acu" zise Prepeleac în gândul său, oftând.

Dar este o vorbă: Tot bogatul mintos şi tânărul frumos. Dănilă mai prinsese acum la minte.

- Puterile? Ei, cum şi în ce fel?

- Iată cum: dintru-ntâi şi dintru-ntâi, care dintre noi amândoi va lua iapa ta în spate şi va înconjura iazul de trei ori, fără s-o puie jos şi să răsufle, ai aceluia să fie banii!

Şi cum zise, şi umflă dracul iapa în cârcă şi într-o clipă înconjură iazul de trei ori. Prepeleac, văzând atâta putere din partea dracului, nu-i prea veni la socoteală, dar tot îşi ţinu firea şi zise:

- Măi Michiduţă, doar eu te credeam mai tare decât eşti. Aşa-i că tu ai luat iapa în spate? Însă eu ţi-oi lua-o numai între picioare.

Şi îndată se şi azvârle pe iapă şi înconjură iazul de trei ori fără să răsufle. (...)

(Prin isteţime, Dănilă întrece dracul la fugă, la trântă, în chiuit şi în azvârlit buzduganul.)

Atunci Scaraoschi, îngrijit şi mânios grozav, chemă înaintea sa toată drăcimea şi bătu din picior strigând:

- Acum, în clipă, să se aleagă unul dintre voi, care să meargă şi să afurisească

Scanned with OKEN Scanner

pe acest proclet şi vrăjmaş cumplit.

Pe loc şi vine unul înaintea sa, tremurând.

- Să trăiţi, mârşăvia voastră! Eu mă duc să îndeplinesc nelegiuita voastră poruncă.

- Mergi! Şi dacă-i fi meşter şi-i izbuti, să ştii c-am să te fac mai mare.

Atunci dracul porneşte c-o falcă-n ceriu şi cu una în pământ, şi într-o clipă şi ajunge la pusnicul Dănilă.

- Măi omule, zise dracul. Tu cu şmichiriile tale ai tulburat toată drăcimea, da' acuş am să te vâr şi eu în toate groziile morţii. Hai să ne blăstămăm, şi care dinte noi amândoi a fi mai meşter, acela să ieie banii.

Ş-odată şi-ncepe dracul a boscorodi din gură şi a descânta, că nu ştiu ce face de-i pocneşte lui Dănilă un ochi din cap. Săracul Prepeleac! Se vede că i-a fost scris tot el să răsplătească şi păcatele iepei frăţâne-său, ale caprei, ale gânsacului logodit şi ale boilor ucişi în pădure. Pesemne blăstămul gâştelor văduvite l-au ajuns, sărmanul!

Doamne! Multe mai are de pătimit un pusnic adevărat, când se depărtează de poftele lumeşti şi se gândeşte la fapte bune!... Prepeleac pusnicul se stricase acum de tot cu dracul... Ş-apoi ce este mai gingaş decât ochiul? Dănilă crăpa de durere, dar, oricât îl durea de tare, el tot îşi ţinu inima cu dinţii, şi zise:

- Nu mă sparii tu cu de-alde aceste, demon spurcat ce eşti. Am să te fac să-ţi muşti mâinile şi să mă pomeneşti în toată viaţa ta!

- Dă, dă, nu mai dondăni atâta din gură, şi blastămă şi tu acum, să te văd cât eşti de meşter.(...)

- Ai să iei burduful cu banii în spate şi-ai să mergi la casa mea, căci blăstămurile părinteşti nu sunt la mine. Înţeles-ai?

Şi cum zise, încalecă şi Dănilă pe burduf, iară dracu-i umflă în spate şi zboară iute ca gândul, taman la casa lui Dănilă Prepeleac.

Copii şi nevasta lui, când au văzut un bivol zburând pe sus, au rupt-o la fugă, înspăimântaţi. Dănilă a-nceput a-i striga pe nume şi ei, cunoscând glasul lui, s-au oprit.

- Dragii tatei, băieţi! Ia veniţi încoace şi aduceţi cu voi şi blăstămurile părinteşti: ragila şi pieptenii de pieptănat câlţi!

Băieţii încep a curge toţi, care dincotro, cu blăstămurile părinteşti în mână. Îi venise acum şi lui Dănilă apa la moară.

- Puneţi mâna, copii, pe jupânul ista, şi începeţi a-l blăstăma cum îţi şti şi voi mai bine, ca să-i placă şi dumisale!

Atunci, lasă pe copii, că şi dracul fuge de dânşii! Au tăbărât cu toţii pe dânsul şi l-au schingiuit după placul lui Dănilă. Şi-a început dracul a ţipa cât îl ţinea gura; şi scăpând cu mare greu din mâinile lor, hârşcăit şi stâlcit cum era, a lăsat şi bani şi tot, şi s-a dus pe urlaţi, după ceilalţi.

Iară Dănilă Prepeleac, nemaifiind supărat de nimene şi scăpând acum deasupra nevoii, a mâncat şi a băut şi s-a desfătat până la adânci bătrâneţe, văzându-şi pe fiii fiilor săi împrejurul mesei sale.

Scanned with OKEN Scanner

De reținut

"Dănilă Prepeleac este un basm cu totul deosebit de cele obișnuite, unde eroul principal era Făt-Frumos, fiul de împărat, ajutat de ființe cu puteri supranaturale. Dănilă este un om obișnuit, fără noroc, "sărac, nechitit la minte și nechibzuit la trebi, ș-apoi mai avea și o mulțime de copii".

Acțiunea acestui basm nu se mai petrece într-un palat, într-o împărăție sau pe tărâmul celălalt. Eul narant anonim plasează acțiunea într-un sat, aducând mai aproape de inimile noastre un erou, un om obișnuit, la frumusețea, bogăția sau curajul căruia nu visăm, așa cum visăm admirându-l pe Făt-Frumos întruchipând aproape perfecțiunea.

Eroul acestui basm se luptă cu necazurile sărăciei, dar își păstrează inima bună. Personajul supranatural și eroul negativ este dracul împotriva căruia Dănilă luptă nu pentru a câștiga mâna fetei de împărat și jumătate din împărăție, ci pentru a câștiga un sac de bani din care își putea hrăni puzderia de copii.

Practic, Dănilă luptă pentru existența sa și a familiei sale. Singura armă pe care o are Dănilă în a învinge puterile dracului este istețimea sa. Prost și nechibzuit între oameni, Dănilă este capabil să iasă victorios în lupta împotriva dracilor.

Exerciții

1. Pornind de la aceste sugestii, caracterizați personajul Dănilă din basmul "Dănilă Prepeleac".

2. Înlocuiți punctele din textul de mai jos, cu proverbe și expresii populare extrase din basmul "Dănilă Prepeleac":

"Nevasta celui bogat de multe ori făcea..... bărbatului ei, zicându-i....., dar pentru aceasta..... căci el era singurul om care-l putea ajuta pe Dănilă. Omul nostru era un om de aceia căruia..... și..... .

Luând el punga, o sucește, o-nvârtește și zice:..... căci dintr-o pereche de boi..... am rămas c-o pungă goală.

3. Alcătuiți un scurt dialog în care să vă imaginați întâlnirea dintre Dănilă, acum bogat, și fratele său. Dialogul să aibă șapte rânduri.

4. Arătați care sunt întâmplările reale și cele fantastice din *Dănilă Prepeleac* de Ion Creangă.

Scanned with OKEN Scanner

Basmul cult românesc în versuri

Înşiră-te-mărgărite

(fragmente)

de Vasile Alecsandri

Trei copile de 'mpărat
Stau într-un măreț palat,
Înșirând la scumpe salbe
De mărgăritare albe.
Iar o pasere măiastră
Vine vesel pe fereastră
Şi, bătând din aripioare,
Zice, blând cuvântătoare:
"- Bine, bine v-am găsit,
Dalbe flori din răsărit!"
"- Bine-ai venit de la rai,
Pasărea cu dulce grai!"

I

"Înşiră-te-mărgărite
Pe lungi fire aurite,
Ca o horă luminoasă,
Ca povestea mea duioasă:
Fost-a, fost în lume-odată
Mândruliță, dulce fată,
Şi la chip fermecătoare,
De puteai căta la soare,
Iar la ochişorii sei
Şi la față-i nu putei!
Florile îi ziceau floare,
Stelele, stea lucitoare,
Încât vecinic flori şi stele
Se certau noaptea 'ntre ele!
Ochii galiş i se'nchid,
Degetele-i se deschid,
Fusu-i pică, firu-şi perde,
Şi ea cade'n iarba verde.
Iară Craiul tinerel
O ia 'n brațe uşurel,
Şi cu gingaşul odor
Saltă pe-al său cal uşor.
Calul falnic se 'ncordează,
Sare, sboară şi nechează;
El nechezul n'a sfârşit
La palat c'a şi sosit!
Șepte zile-abia trecea,
Mare nuntă se făcea(...)
Cu nuntaşi nenumărați
Cum se cade la 'mpărați,
De-a mers vestea la 'mpărați,
De-a mers vestea 'ndepărtări,
Peste nouă țări şi mări!
Fost-au față Crai vestiți
Cu coroane 'mpodobiți,
Şi vestite 'mpărătese
Tot frumoase şi alese.
Fost-au încă la serbare
Oaspeți mari de spăimântare,
Urieşi cu negre semne,
Sfarmă-piatră, Strâmbă-lemne,
Zmei cu ochii sângeroşi
Şi vitejii Feți-Frumoşi!

II

(...)*Înşiră-te-mărgărite*
Pe lungi fire aurite,
Precum şirul din poveste,
Că 'nainte mult mai este:
Trecu luna, trecu două
Trecu cinci, trecură nouă;
Doamna născu doi feciori,
Doi de gemeni frățiori,
Cu cosițe poleite
Şi cu fețe înflorite
De păreau strălucitori
Ca doi ochi veselitori!...
Alei! Mândre surioare!
Puteți voi a-mi spune oare
Când era pe adormire,
Le cânta cu 'nduioşire:
"- Nani, nani copilaşi
Dragii mamei feciorași!"
Mama că v'a legăna,
Cu viers dulce v'a 'ngâna,

Scanned with OKEN Scanner

Ş'a ruga pe Dumnezeu
Să vă plimbe'n raiul seu,
Să vedeți unicii mei,
Ceruri plini de curcubei,
Ploi de raze şi de stele
Pe câmpii de viorele.
Ş'oi ruga domnul ceresc
Să ajungeți cum doresc,
Viteji mari şi Feți - Frumoşi,
Doi luceferi mângâioşi
Lumea să vă îndrăgească,
Duşmanii să se'ngrozească,
S-aveți parte şi renume,
Să vă meargă vestea'n lume!"

III

(...) Abia zis-au şi pe loc,
Ca un fulger viu de foc,
Crunt deochiul a ajuns
Pe copii şi i-a străpuns!
Copilaşii plâng, suspin,
Scot gurița de la sin,
Iată'n ochii mamei lor,
Pleacă fruntea, cad şi mor!
Vai de codrul care-şi pierde
Freamătul şi frunza verde! (...)
Înşiră-te-mărgărite
Pe lungi fire aurite,
Precum şirul din poveste,
Că 'nainte mult mai este:
Pe copiii 'mbrățişați,
Într-un leagăn alb culcați
Trista mamă i-a 'ngropat
Lângă ea, lângă palat,
Iar din leagănul de flori
Răsărit-au până'n zori
Doi brazi gingaşi de o seamă
Ca doi gemeni dintr-o mamă
Şi-au crescut, crescut-au iară
Da la zori până'n seară.

IV

Cum s'aprinde alba lună
Dup 'o aprigă furtună,
Şi cu grabă'n veselie
Ieşi noaptea pe câmpie
Ea se duce aiurind,
Cu ochii la cer privind,
Cum se duce neoprit
Dorul cel nemărginit!
Înşiră-te-mărgărite
Pe lungi fire aurite,
Precum şirul din poveste,
Că'nainte mult mai este:
O! minune! Sus în cer
Două stele iată per!
Şi cu sborul de săgeată
Prin văzduh iată-le iată
Că vin iute şi voioase,
Lăsând urme argintoase.
Pân' ce cad lângă izvor
Într'un lung, întins ogor,
Şi se fac din două stele
Două mărgăritărele...
Cine'n lume, cine poate
Mările să le înoate,
Codrii vechi să mi-i pătrunze
Ca să numere-a lor frunze ?
Cine poate-avea aflare
Câte valuri sunt pe mare,
Câte raze sunt în soare
Cât parfum e într-o floare?
Numai dorul mamei poate
Să pătrundă'n lume toate."
Ca să afle mângâiere
La cumplita sa durere!
Astfel doamna, ca'ntr'un râu,
Intră 'n lanul cel de grâu,
Şi tot cată ne'ncetat
Stelele care-au picat.
Spic de spic ea îl culege,
Grâu'n palme îl alege
Şi-l sărută şi-l dezmiardă,
Copilaşii să nu-şi piardă!
Zi de vară până'n seară
Ea din lan nu iese-afară.
Spicuieşte, spicuieşte,
De odihnă nici gândeşte
Iată, doamne! c'a găsit

Scanned with OKEN Scanner

Într'un spic frumos şi mare
Două mici mărgăritare!
Şi de-atunci mama duioasă
În răpirea-i drăgăstoasă
Tot înşiră visătoare,
Preţioasele-i odoare,
Şi la sânu-i tot le strânge,
Apoi râde, apoi plânge,
Le deşiră când şi când,
Şi le 'nşiră iar, cântând:
La fereastra din grădină,
Sub o tufă de sulcină.(...)
"Înşiră-te-mărgărite
Pe lungi fire aurite,
Precum lacrimile mele
Se 'nşiră curgând la stele!
Iar când lanul s'a sfârşit
"Înşiră-te-mărgărite
Pe lungi fire aurite,
Ca şi anii mei de jale
Pe-a durere-i tristă cale!
"Înşiră-te-mărgărite
Pe lungi fire aurite,
Pân' ce dorul bietei mume
Va 'nceta de-a plânge'n lume!"

De reţinut

Basmul cult în versuri se deosebeşte ca formă de basmele cunoscute: este scris în versuri şi împărţit în mai multe părţi. Păstrează structura specifică basmului, formulele de început, intermediare şi finale; tema este asemănătoare cu a celorlalte basme; lupta dintre bine şi rău; personajele au puteri supranaturale etc.

6.3 CARACTERIZAREA UNUI PERSONAJ

Caracterizarea unui personaj dintr-o operă literară în proză sau versuri este o compunere în care sunt evidenţiate trăsăturile fizice şi morale ale acestuia. Caracterizarea poate fi:

Directă: - prin cuvintele autorului;
- portretul fizic al personajului;
- părerea altor personaje despre acesta exprimată direct;
- autocaracterizarea.

Indirectă:

- mediul social sau cadrul natural în care trăieşte, imprimă anumite trăsături de caracter personajului;
- faptele, acţiunile sale, sugerează diverse trăsături de caracter;
- atitudinea personajului faţă de celelalte personaje ale naraţiunii;
- atitudinea celorlalte personaje faţă de personajul pe care îl caracterizăm;
- sentimentele pe care acesta este capabil să le trăiască;
- modul de a vorbi, de a se îmbrăca sau a se comporta;
- sentimentele şi atitudinea autorului faţă de personaj.

Portretul fizic al personajului cuprinde trăsăturile sale fizice: tânăr sau bătrân, înalt sau scund, gras sau slab, frumos sau urât, cu ochi mari, senini; cu ochi mici, iscoditori, răi; faţa albă, urâtă etc.

Portretul moral cuprinde trăsăturile sufleteşti ale personajului, calităţi sau defecte omeneşti: bun, cinstit, curajos, devotat, viteaz, drept, rău, laş, trădător, viclean etc.

Scanned with OKEN Scanner

6.4 LEGENDA

- schița teoretică -

Legenda este specia epică populară sau cultă, în versuri sau în proză, în care se povestesc fapte fantastice, care explică prin tradiție, credință sau închipuire, originea unor fenomene, a unor locuri geografice etc. sau a unor întâmplări istorice.

Cuvântul "legendă" vine de la cuvântul latinesc *legenda* care înseamnă "ceea ce trebuia citit". Termenul de "legendă" cu sensul de "poveste" a fost folosit pentru prima dată în Evul Mediu în cartea "Legenda de aur" care cuprindea întâmplări miraculoase din viața sfinților creştini. Apoi, acest termen a denumit o narațiune care explica sau comenta fapte neobişnuite, ciudățenii oferite de viață şi natură.

Curiozitatea creatorului sau observarea unui detaliu ce diferențiază un anumit obiect, nume sau ființă de altele, dublate de talentul de povestitor, au dus la crearea legendelor.

Legendele sunt împărțite în două mari tipuri:

Legende explicative – care narează diverse întâmplări în care personajele încalcă anumite reguli ale modului de comportare sau anumite opreliști, fiind pedepsite de ființe supranaturale: zâne, iele, zile sfinte, draci etc. Finalul acestor legende oferă explicația, uneori moralizatoare, a aspectului comentat: "De atunci se pomeneşte acest şanț, mare, numit Valul lui Traian" etc.; "de atunci se vede...".

Legende comentarii – care expun pe scurt faptul sau ciudățenia observată de creatorul popular.

Legendele istorice, legendele legate de credințe şi superstiții fac parte din această categorie de legende.

În legendă, elementele reale şi cele fantastice se împletesc armonios, iar eul narant înzestrează cu însuşiri omeneşti întreaga natură, de la piatra care, în legendă, are suflet, până la stelele Căii Lactee, Dumnezeu, îngeri, sfinți etc.

Prin explicațiile şi comentariile legate de viața omului şi a universului, legenda este o îmbinare fericită dintre ştiința populară şi poezie. Toate literaturile lumii se pot mândri cu tezaurul legendelor, care au oferit surse de inspirație pentru marii scriitori ai omenirii: Shakespeare ("Hamlet"), Goethe ("Faust"), Eminescu ("Luceafărul"), Heine ("Lorelei") etc.

Legenda populară în literatura română

Dreptatea lui Țepeş

Pe timpul domniei lui Vlad Țepeş, un negustător, care se afla în călătorie pe la noi, puse să se strige pe la răspântii că a pierdut o pungă cu o mie de lei. El făgădui o sută de lei aceluia care o va găsi şi i-o va da.

Nu trecu mult, şi un creştin, om cu frica lui Dumnezeu, cum se aflau mulți români pe vremea lui Țepeş, se arătă păgubaşului şi-i zise:

Scanned with OKEN Scanner

- Jupâne negustător, mergând pe cale, la cotitura drumului de la răscrucile din dosul pescăriilor, am găsit punga aceasta. Eu socotesc că e a dumitale, deoarece am auzit strigând că ai pierdut o pungă cu bani.

- Într-adevăr ... a mea este şi-ţi foarte mulţumesc că mi-ai adus-o.

Negustătorul, începând să numere banii, se frământa cu mintea cum ar face să nu dea suta de lei cea făgăduită.

După ce numără toţi banii, îi puse la loc în pungă, apoi zise celui ce i-o adusese:

- Am numărat, dragul meu, şi am văzut că dumneata ţi-ai oprit făgăduiala. În loc de o mie de lei, am găsit nouă sute. Şi bine ai făcut, căci era dreptul dumitale.

- Jupâne negustător - răspunse creştinul - rău şi fără cale zici dumneata că-ţi lipseşte din pungă o sută de lei. Eu nici n-am dezlegat-o să mă uit câţi bani sunt într-însa. Cum am găsit-o, aşa ţi-am adus-o.

- Îţi spusei - zise negustătorul cu glas scurt - că am pierdut punga cu o mie de lei şi mi-ai adus-o numai cu nouă sute. Asta e.

Omul nu mai zise nimic, ci ieşi şi se duse drept la Vodă, spre a se tângui.

- Măria ta, zise el, nu mi-a dat suta de lei cea făgăduită şi nu mi-e ciudă atât pentru suta de lei, cât mi-e ciudă că mă bănuieşte a nu fi om de omenie. Eu am fost curat ca argintul şi nici prin cap nu mi-a trecut să mă ating de lucrul altuia.

Vodă pricepu tertipurile negustătorului şi porunci să i-l aducă. Ascultând şi pe unul şi pe altul şi punând vorbele ambilor în cumpăna dreptăţii, văzu în care parte bate. Apoi, uitându-se ţintă în ochii negustătorului, zise:

- Dacă tu, jupâne negustător, ai pierdut o pungă cu o mie de lei, iar acesta a găsit una cu nouă sute, este dovedit că această pungă nu este a ta. Tu, creştine, ia punga cu banii ce i-ai găsit şi s-o dai aceluia care se va arăta că a pierdut o pungă cu nouă sute de lei; iar tu, jupâne negustător, aşteaptă până se va găsi punga cu cei o mie de lei ce zici că ai pierdut-o.

Aşa se şi făcu, căci nu era chip să se facă într-altfel, Vlad-Vodă Ţepeş judecase. Negustătorul o păţi cât de bună şi se căi în toată viaţa de fapta neomenoasă ce săvârşise.

Planul simplu de idei:

I. Un negustător făgăduieşte o răsplată celui ce-i va găsi punga pierdută.
II. Un om cinstit găseşte punga şi i-o înapoiază.
III. Negustătorul vrea să-l înşele pe omul cinstit.
IV. Omul se duce la Vodă să-i facă dreptate.
V. Vlad Ţepeş face dreptate.

Legenda cultă în literatura română

Muma lui Ştefan cel Mare

de *Dimitrie Bolintineanu*

Pe o stâncă neagră, într-un vechi castel
Unde cură-n poale un râu mititel,
Plânge şi suspină tânăra domniţă,

Scanned with OKEN Scanner

Dulce şi suavă ca o garofiţă;
Căci în bătălie soţul ei dorit
A plecat cu oastea şi n-a mai venit.
Ochii săi albaştri ard în lacrimele,
Cum lucesc în rouă două viorele;
Buclele-i de aur cad pe albu-i sân;
Rozele şi crini-i pe faţă-i se-ngân.
Însă doamna-soacră lângă ea veghează
Şi cu dulci cuvinte o îmbărbătează.

II

Un orologiu sună noaptea jumătate.
În castel, în poartă oare cine bate?
- "Eu sunt, bună maică, fiul tău dorit;
Eu, şi de la oaste mă întorc rănit.
Soarta noastră fuse crudă astă dată:
Mica mea oştire fuse sfărâmată.
Dar deschideţi poarta...Turcii mă-ncongior...
Vântul suflă rece...ranele mă dor!"

Tânăra domniţă la fereastră sare.
- "Ce faci tu, copilă?" zice doamna mare.
Apoi ea la poartă atunci a ieşit,
Şi-n tăcerea nopţii astfel i-a grăit:
- "Ce spui tu, streine? Ştefan e departe,
Braţul său prin taberi, mii de morţi împarte.
Eu sunt a sa mumă; el e fiul meu;
De eşti tu acela, nu-ţi sunt mumă eu!
Însă dacă cerul, vrând să-ngreuieze
Anii vieţii mele şi să mă-ntristeze,
Nobilul tău suflet astfel l-a schimbat;
Dacă tu eşti Ştefan cu adevărat,
Apoi tu aice fără biruinţă
Nu poţi ca să intri cu a mea voinţă.
Du-te la oştire! Pentru ţară mori!
Şi-ţi va fi mormântul coronat cu flori!"

III

Ştefan se întoarce şi din codru-i sună,
Oastea lui zdrobită de prin văi adună.
Lupta iar începe...duşmanii zdrobiţi
Cad ca nişte spice, de securi loviţi.

Scanned with OKEN Scanner

Planul simplu de idei:

Imaginea cadrului natural, castelul medieval în care Doamna-mamă şi Domnița, sunt adăpostite în timpul războiului cu turcii.

Starea de aşteptare încordată.

Sosirea lui Ştefan cel Mare, înfrânt de duşmani, şi dorința Domniței de a-l salva.

Forța morală a Doamnei care îşi încalcă durerea, punând mai presus de viața fiului libertatea Moldovei.

Întoarcerea lui Ştefan cel Mare la luptă.

Victoria asupra turcilor.

6.5 BALADA

- schiță teoretică –

Balada populară sau cântecul bătrânesc este creația epică populară în care se povestesc fapte vitejeşti sau întâmplări eroice, petrecute odinioară, dar transfigurate de imaginația creatorului anonim.

Balada cultă este o specie a genului epic în versuri în care se povestesc întâmplări, fapte, evenimente petrecute odinioară, cu un subiect neobişnuit, de inspirație fantastică, legendară, istorică etc.

În baladă sunt narate faptele de vitejie ale unor mari domnitori români (Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul), ale haiducilor sau "voinicilor" care au reprezentat împlinirea dorinței de dreptate şi libertate a poporului.

După conținutul lor, baladele sunt: *istorice, păstoreşti* şi *haiduceşti.*

După particularitățile de compoziție, în balade se remarcă două direcții:

- *urmăresc mai mult dezvoltarea acțiunii* (Ex: Monastirea Argeşului)
- *urmăresc mai mult caracterizarea eroilor* (Ex: "Miorița").

Dezvoltarea acțiunii se realizează prin succesiunea momentelor: prolog, expoziție, narațiune, deznodământ, încheiere.

Prologul are rolul de a atrage atenția asupra întâmplărilor ce vor fi narate; nu are legătură cu conținutul baladei:

Exemplu: " *Foicică mărăcine,*
ascultați boieri la mine
să vă spui pe "Corbea" bine!" (Corbea)

Nu toate baladele au prolog, majoritatea încep cu *expoziția* care arată locul, timpul şi personajele ce vor susține întâmplările:

Exemplu: "*Pe-un picior de plai*
Pe-o gură de rai
Iată vin în cale
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei
Unu-i Ungurean
Unu-i Moldovean
Şi unu-i Vrâncean" (Miorița)

Scanned with OKEN Scanner

Desfăşurarea acţiunii se dezvoltă prin prezentarea evenimentelor şi a eroilor, prin folosirea unor formule fixe, scurte tablouri de natură etc. narațiunea baladelor are drept caracteristică generalizarea faptelor, exagerarea evenimentelor povestite, repetarea lor, de regulă de trei ori. Pătrunderea elementelor fantastice capătă un caracter general. În baladele istorice şi haiduceşti, lupta împotriva asupririi otomane dusă de un singur erou devine lupta întregului popor (generalizarea faptelor).

Deznodământul cuprinde victoria forțelor binelui (eroii pozitivi) asupra forțelor răului (eroii negativi). Uneori se încheie cu moartea eroului principal (Ex: Toma Alimoş)

Încheierea cuprinde câteva versuri care elogiază personajul pozitiv sau talentul povestitorului popular.

Caracterizarea eroilor. Personajele principale ale baladelor au anumite trăsături comune, care au dus prin contopire la un personaj prototip. Din această cauză, aceleaşi evenimente (lupta contra asupririi) sunt puse pe seama unor eroi diferiți: Miu, Toma Alimoş, Corbea etc. Creatorul anonim al baladei exagerează voit însuşirile personajelor pozitive şi negative, folosind hiperbola şi antiteza. Eroii au puteri supranaturale: înțeleg glasul animalelor, al copacilor etc., sunt neînfricați, asemuindu-se cu eroii din basme.

Balada populară românească

Mioriţa

Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei
Unu-i Moldovean
Unu-i Ungurean
Şi unu-i Vrâncean.
Iar cel Ungurean
Şi cu cel Vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel Moldovean
Că-i mai ortoman
Ş-are oi mai multe,
Mândre şi cornute,
Şi cai învățați
Şi câni mai bărbați!...
Dar cea Mioriță
Cu lână plăviță
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
"Mioriță laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori eşti bolnăvioară,
Drăguță mioară?"
"Drăguțule bace!
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi,
Că-i iarba de noi
Şi umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ş-un câne,
Cel mai bărbătesc
Şi cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare

Scanned with OKEN Scanner

Baciul Ungurean
Şi cu cel Vrâncean!"
"Oiţă bârsană.
De eşti năzdrăvană.
Şi de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să spui lui Vrâncean
Şi lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stânii,
Să-mi aud cânii.
Aste să le spui
Iar la cap să-mi pui
Fluieraş de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraş de os
Mult zice duios!
Fluieraş de soc
Mult zice cu foc!
Vântul când a bate
Prin ele-a răzbate,
Ş-oile s-or strânge
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge.
Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa;
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi;
Preoţi, munţii mari
Paseri lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!
Iar daca-i zări,
Daca-i întâlni
Măicuţă bătrână
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând,
De toţi întrebând
Şi la toţi zicând:
Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
Feţişoara lui,
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui
Spicul grâului;
Perişorul lui
Pana corbului;
Ochişorii lui,
Mura câmpului"...
Tu, Mioara mea,
Să te-nduri de ea
Şi-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuţă,
Să nu-i spui drăguţă,
Că la nunta mea
A căzut o stea
C-am avut nuntaşi
Brazi şi păltinaşi
Preoţi, munţii mari
Paseri lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!..."

De reţinut

Descoperită de Alecu Russo în Munţii Vrancei, publicată de Vasile Alecsandri în ziarul „Bucovina" în 1850 şi apoi în culegerea de folclor "Poeziile poporale ale românilor", intrată în literatura universală prin traducerea în limba franceză de

Scanned with OKEN Scanner

către Vasile Alecsandri din celebra culegere "Chants populaires de la Roumanie", *Miorița* este o capodoperă a literaturii noastre populare. Ea face parte din acele plăsmuiri privilegiate ale literaturii universale menite să pună în lumină genialitatea artistică a unui întreg popor.

Titlul baladei, alcătuit din diminutivul substantivului "mioară" este unul dintre motivele literare întâlnite în literatura populară: motivul animalului credincios. Forma diminutivală subliniază atașamentul sufletesc al creatorului anonim pentru ființa credincioasă și blândă care încearcă să salveze viața amenințată a stăpânului.

Tema baladei o constituie atitudinea oamenilor în fața morții, comuniunea om-natură.

Subiectul baladei este simplu, inspirat probabil dintr-o întâmplare reală din lumea păstorilor: trei ciobani coboară cu turmele, doi dintre ei pun la cale uciderea celui de-al treilea pentru a-i lua oile.

Oricât de aproximativă ar fi, datarea baladei nu se poate face, căci mitul *Mioriței* datează din acel *illo tempore* generator al miturilor universale, despre care vorbea Mircea Eliade. Adrian Fochi, unul dintre cei mai mari mioritologi, arăta: "... pe ultima clină a Columnei lui Traian este sculptat un cioban care cântă din fluier. Alături de el este o mioară și un câine, iar în plan secund un grup de oi". Prin aceasta, marele savant sublinia nu numai păstoritul ca ocupație a dacilor, ci motivul mioritic, transpus în piatră. Numirea celor trei ciobani, după cele trei provincii românești, este de dată recentă și îi aparține lui Vasile Alecsandri.

Obiceiul transhumanței, în care ciobanii își purtau turmele din Carpați în Balcani, a dus la răspândirea baladei și în literaturile populare din sudul Dunării, așa încât sunt peste 1500 de variante ale "Mioriței" în literatura română și în literaturile din sudul Dunării.

Balada se structurează în mai multe părți, fiecare cuprinzând un moment al subiectului.

Părțile baladei sunt legate prin conjuncțiile "dar", "iar" și cuprind șase motive fundamentale:

Motivul transhumanței

Sugerează o atmosferă calmă, luminoasă, un acord deplin între om și natură, prin evocarea coborârii turmelor, prin imaginea metaforică a alternanței deal-vale, concentrată în metaforele *"Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai"* și de cifra *trei*, un motiv frecvent în balade și basme, sugerând stabilitatea, echilibrul. Prima parte a baladei reprezintă *expoziționea*.

Motivul complotului

Punerea la cale a uciderii ciobanului moldovean, generată de cel mai josnic dintre sentimentele umane - invidia - echivalează cu *intriga* narațiunii.

Motivul mioarei năzdrăvane

În desfășurarea epică intervine elementul fabulos prin personificarea mioarei, care, din atașament față de stăpânul său, suferă și îi comunică acestuia complotul pus la cale de tovarășii de drum, sfătuindu-l să se apere. Motivul oiței năzdrăvane este în întregime dramatic, atât prin tensiunea acumulată, cât și prin modalitatea de expresie, dialogul.

Scanned with OKEN Scanner

Cu motivul mioarei năzdrăvane se epuizează partea epică a baladei, meditația ciobanului asupra morții ne introduce în partea lirică a operei. Ciobanul nu este nici laș, nici neputincios, el acceptă ideea unei morți posibile, potrivit filozofiei populare, conform căreia omul este pieritor și de aceea el nu luptă pentru a se salva. Creatorul anonim aduce în discuție atitudini general umane în fața marii treceri în lumea neființei.

Motivul testamentului

Dramatismul unei eventuale confruntări cu clipa morții crește, ciobanul mărturisește o anume înduioșare de sine și își imaginează o înmormântare simplă în mijlocul naturii. Cuprinde *punctul culminant* al narațiunii.

Motivul alegoriei moarte-nuntă

Imaginează moartea ca o nuntă de proporții cosmice, motiv întâlnit și în *Cântecul bradului* cu care feciorii dintr-un sat își petrec la mormânt un tânăr necăsătorit. Pentru poetul anonim moartea nu este o angoasă, este o trecere lină, o cufundare în mijlocul elementelor naturii terestre și cosmice.

Motivul măicuței bătrâne

Motiv care accentuează tragismul situației și capătă semnificația unui protest împotriva morții premature și nedrepte. De mare efect stilistic se vădește enumerația din versurile: *"Din ochi lăcrimând, / Pe câmpi alergând, / De toți întrebând / Și la toți zicând:"*, în care cele patru gerunzii terminate în grupul sonor *–ând* sugerează un lung suspin, idee întărită și de pluralul substantivului "câmpi" – "pe câmpi alergând" – întâlnit în locuțiunea verbală populară "a-și lua câmpii" sugerând disperarea, durerea sufletească.

Deznodământul baladei lipsește.

Creatorul anonim nu rezolvă situația conflictuală anunțată de intrigă. Nicăieri în baladă nu se spune că ciobanul a murit sau s-a salvat din fața dușmanilor. Ideea morții ciobanului este numai un pretext, căci creatorul anonim adresează indirect întrebarea "ce faceți în fața morții?". El nu oferă soluții, iar atitudinea sau răspunsul depind de fiecare dintre noi.

Sugestii pentru interpretarea procedeelor artistice întâlnite în balada "Miorița".

Marea artă a creatorului anonim se desprinde și din folosirea unor figuri de stil cu o mare forță de sugestie. Astfel metafora totală "lacrimi de sânge" sugerează o anume înduioșare de sine a ciobanului care se vede despărțit de un întreg univers sufletesc: oile pe care le-a crescut, câinii, tovarăși de nădejde, fluierele cu care își cânta singurătatea, bucuria și dorurile. Creatorul anonim prezintă acest univers unic pentru sufletul păstorului într-o largă enumerație: "*Fluieraș de fag / Mult zice cu drag! / Fluieraș de os / Mult zice duios! / Fluieraș de soc / Mult zice cu foc!*". Se remarcă epitetele substantivale din sfera naturii apropiate: *fag, soc, os* și epitetele adverbiale *cu drag, cu foc, duios* din sfera afectivă. Tot din universul vieții ciobănești face parte și *stâna*, pe care baciul moldovean o alege drept loc al înmormântării. Îndepărtarea de acest univers nu este acceptată de ciobănaș și, de aceea, el cere mioarei să fie înmormântat lângă stână, în mijlocul codrului.

O altă metaforă totală este "*O mândră crăiasă / A lumii mireasă*" sugerând moartea. Sensul metaforei este întărit de simbolul "*că la nunta mea a căzut o*

Scanned with OKEN Scanner

stea". Epitetul substantival "*a lumii mireasă*" subliniază dureroasa condiție umană: efemeritatea vieții omenești. Mireasa este mireasa lumii, a oamenilor, pe când brazii, munții, elementele cosmice: soarele, luna, stelele sunt eterne. Toate vor continua să fie și după moartea ciobanului.

Deosebit de realizat artistic este ***portretul ciobanului***, alcătuit din metafore ce reunesc numai elemente ale naturii: *spicul grâului, mura câmpului, pana corbului, spuma laptelui*. În felul acesta creatorul anonim subliniază perfecțiunea frumuseții naturii și, în consecință, a ciobanului, căci înțelepciunea anticilor cuprinsă în proverbul "Niciodată natura n-a spus ceva, iar perfecțiunea altceva", sublinia unicitatea perfecțiunii naturii, imposibil de egalat de creațiile oamenilor.

Portretul fizic al ciobanului desprins din comparația "tras printr-un inel" și epitetul "mândru" evidențiază imaginea unui tânăr înalt și frumos, a omului de la munte, stăpân al piscurilor și al codrilor de brazi.

Portretul moral al ciobanului lipsește, firul narativ nu prezintă nici o acțiune a acestuia din care să poată fi caracterizat indirect. Esențial este că portretul fizic al ciobanului este făcut de măicuța sa, pentru care fiul este cel mai bun, cel mai harnic, cel mai curajos, cel mai frumos, căci metaforele din portretul ciobanului sugerează superlativul. Pentru sufletul mamei toate calitățile morale ale fiului se subînțeleg, și de aceea ele nu mai trebuie amintite.

Dacă în fața morții sufletul ciobanului nu se frânge de durere, acceptând moartea cu demnitate și seninătate, ciobanul suferă la gândul că măicuța sa rămâne fără nici un ajutor la bătrânețe. Creatorul anonim subliniază dragostea ciobanului pentru mama sa, printr-o serie de enumerații: "*dacă ai zări, dacă ai întâlni*" etc., repetiția pronumelor *cine, toți, la toți*, pluralul verbelor *au cunoscut, au văzut* și metafora "*brâu de lână*" ce subliniază nu numai un obiect vestimentar, ci și neputința bătrâneții, când brâul, mijlocul mamei, este fără vigoare.

Miturile sunt povestiri fabuloase în versuri sau în proză care cuprind credințele popoarelor despre crearea universului, a fenomenelor naturii, originea divină a omului, relația acestuia cu universul etc.

Subiectul mitului se referă la un eveniment creator de la începutul lumii. Faptele povestite se caracterizează prin *permanență și repetabilitate*, petrecute într-un *timp mitic* care conține trecutul, prezentul și viitorul, adică un timp reversibil.

Personajele sunt făpturi supranaturale cu caracter simbolic: zei, eroi, Zburătorul, Meșterul Manole etc.

Miturile au o valoare explicativă și oferă un model moral și comportamental etern valabil.

În literatura română există *patru mari mituri* (după G. Călinescu):

- ***mitul etnogenezei*** (al creerii poporului român) - balada *Traian și Dochia*
- ***mitul mioritic*** - *Miorița*
- ***mitul jertfei pentru creație*** - *Monastirea Argeșului*
- ***mitul sburătorului*** - *Sburătorul*

Scanned with OKEN Scanner

Balada cultă românească

Paşa Hassan

de George Coşbuc

Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-azvârle oştirea păgână,
Căci vodă o-mparte, cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet curgând,
Oştirea română.

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frânele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe de-olaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal
Se-nchină prin baltă.

Hassan de sub poala pădurii acum,
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă:
În spatele-oştirii muntene s-aruncă
Urlând ienicerii, prin flinte şi fum,
Dar paşa rămâne alături de drum
Departe pe luncă.

Mihai îl zăreşte şi-alege vreo doi,
Se-ntoarce şi pleacă spre gloată,
Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Şi intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Şi-o frânge degrabă şi-o bate-napoi
Şi-o vântură toată.

Hassan, de mirare, e negru-pământ;
Nu ştie de-i vis, ori aieve-i
El vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede că Bogdan e suflet de vânt
Şi-n faţă-i puterile turcilor sunt
Tăriile plevei.

Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună.
Împrăştie singur pe câţi îi adună
Cutreieră câmpul tăind de pe cai
El vine spre paşă; e groază şi vai,
Că vine furtună.

Scanned with OKEN Scanner

"Stai, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun
Că nu te-am găsit nicăierea"
Dar paşa-şi pierduse şi capul şi firea!
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară şi-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

Sălbaticul vodă e-n zale şi fier
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poartă-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte.

"Stai, paşă! Să piară azi unul din noi".
Dar paşa mai tare zoreşte:
Cu scările-n coapse fugaru-şi loveşte
Şi gâtul i-l bate cu pumnii amândoi,
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară şoimeşte.

Turbanul îi cade şi-l lasă căzut,
Îşi rupe cu mâna veşmântul
Că-n largile haine se-mpiedică vântul
Şi lui i se pare că-n loc e ţinut;
Aleargă de groaza pieirii bătut,
Mănâncă pământul.

Şi-i dârdâie dinţii şi-i galben pierit!
Dar Allah din ceruri e mare!
Şi Allah scurtează grozava-i cărare,
Căci paşa-i de taberi aproape sosit!
Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit
Să-i deie scăpare.

Şi-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au şi beii că fuga e bună
Şi bietului paşă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

De reţinut:

Balada cultă *Paşa Hassan* de G. Coşbuc are ca temă trecutul istoric al poporului nostru şi evocă un episod din timpul bătăliei de la Călugăreni (august 1595), şi anume

Scanned with OKEN Scanner

actele de eroism ale domnitorului Mihai Viteazul, sub conducerea căruia oştirea română a înfrânt numeroasa armată turcească, condusă de Sinan Paşa.

În evocarea episodului, Coşbuc s-a inspirat din *Istoria Românilor supt Mihai-vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

Puterea exemplului personal de eroism şi vitejie, manifestat de Mihai, însufleţeşte oştirea română care se aruncă vitejeşte în luptă.

Cele două personaje ale baladei sunt: Mihai Viteazul, domnul Ţării Româneşti şi Hassan Paşa, comandantul ariergărzii armatei turceşti în lupta de la Călugăreni. Personajele principale sunt caracterizate admirabil de poet prin antiteză, procedeu artistic care cuprinde întreaga baladă.

Mihai Viteazul este înfăţişat ca un erou plin de vitejie, elan, curaj, apropiat de oştenii săi, hotărât să câştige victoria chiar cu preţul vieţii sale. Paşa Hassan este, în schimb, stăpânit de laşitate, spaimă, disperare şi groază în faţa domnitorului român. El nu participă la luptă, nu este alături de cei pe care-i conduce şi nu poate înţelege eroismul lui Mihai. În mintea lui, figura şi faptele domnitorului român sunt exagerate de groază.

Procedeul artistic folosit de poet pentru a sugera groaza paşei, dar şi imaginea eroică a lui Mihai Viteazul, este hiperbola.

Din baladă, se degajă ideea admiraţiei poetului nutrită pentru viteazul voievod.

Pe baza teoriei literare învăţate, argumentaţi faptul că poezia "Paşa Hassan" este o baladă cultă. Caracterizaţi în antiteză cele două personaje, exemplificând cu citate din textul liric. Evidenţiaţi figurile de stil şi procedeele artistice folosite de eul poetic.

6.6 POEMUL. EPOPEEA

- schiţa teoretică –

Specie a genului epic cult în versuri, cu o acţiune mai amplă decât a baladei, cu mai multe personaje, cuprinzând mai multe episoade în care se povestesc fapte măreţe, săvârşite de personaje însufleţite de sentimente nobile, se numeşte ***poem***. În sens larg, poemul este o specie literară în versuri, de mai mari proporţii, în care elemente ale genului epic se îmbină cu elemente ale genului liric.

Cuvântul "poem" provine din cuvântul grecesc "poema" ce numea poezii de mare întindere, care elogiau faptele unor eroi ai neamului (Ulise, Telemac etc.).

Eroii poemului capătă proporţii legendare, acţiunile lor impresionează prin gesturi de o forţă neobişnuită. Naraţiunea faptelor săvârşite de eroi se împleteşte cu dialoguri scurte, cu portretele eroilor sau cu descrieri de natură. Având o întindere mare, poemul este împărţit în mai multe părţi.

Poemul eroic evocă fapte istorice sau legendare din istoria unui popor, având în centru un erou excepţional care domină, prin însuşirile sale, celelalte personaje.

În literatura română, sunt cunoscute poeme de o mare realizare artistică, între care: *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri; *Scrisorile, Luceafărul, Călin – File din poveste* de Mihai Eminescu; *Moartea lui Fulger* de George Coşbuc; *Aprodul Purice* de Costache Negruzzi; etc.

Scanned with OKEN Scanner

Epopeea este opera epică în versuri, de o mare întindere, complexă, la care participă un număr mare de personaje, în care se oglindeşte istoria unui popor, credinţele şi organizarea socială într-un anumit moment al istoriei sale. Alături de personajele istorice, adesea în epopee intervin forţele cereşti: zei, îngeri, diavoli etc. În literatura română există o singura epopee scrisă de Ion Budai Deleanu şi se numeşte *Ţiganiada*. În literatura universală, cea mai cunoscută epopee este *Iliada* de Homer.

Poemul

Dan, căpitan de plai

(fragmente)

de V. Alecsandri

"Frunză verde de mălai,
Cine merge sus la rai?
Merge Dan, şoiman de plai,
C-a ucis el mulţi duşmani,
Un vizir şi patru hani.
Frunză verde lemn de brad,
Cine merge gios în iad?
Merg tătarii lui Murat;
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!"
(Fragment de cântic popolar)

I

Bătrânul Dan trăieşte ca şoimul singuratic
În peşteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare
Dând viaţă luminoasă c-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune…
Aşa şi el apus-au din zile mari şi bune!
Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,
Dincolo din morminte el trist acum priveşte
O tainică fantasmă ce-n zare s-adânceşte,
Fantasma drăgălaşă a verdei tinereţi
Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneţi. (…)

II

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuţi dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Ş-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte
"O! frate, zice, unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste şoapte!
E sabie în ţară! Au năvălit tătarii!

Scanned with OKEN Scanner

Ş-acum în bălţi de sânge îşi joacă armăsarii
"Aşa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă noapte pe cer lumină mare!
Ard satele române! Ard holdele-n câmpii!"(...)
Bătrânul Dan aude, suspină şi nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părţi el vede
Trecând un sol de vulturi urmaţi de uli grămadă
Atraşi de orizonturi de-a morţii rece pradă.
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc
"La luptă, Dane! ţara-i în jac, ţara-i în foc!"
Bătrânul Dan desprinde un paloş vechi din cui,
Şi paloşul luceşte voios în mâna lui
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Şi simte că tot bate o inimă română (...)

III

Şi astfel tot el pasă pe cale ne-ntreruptă
Pân' ce soseşte-n seară la casa lui Ursan.
Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu pieptul gros şi lat,
Cu braţul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toţi care ţiu la dânsul spun multe, dar şoptind
Şi cale de o zare îl ocolesc grăbind (...)
Pe vremea lui, sub ochii lui Ştefan, domn cel mare,
Intrând în duşmani singuri, ca vieru-n stuhul mare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul
Iar Ştefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
i-au zis: "Ursane frate! Să-ţi faci ochirea roată
Şi cât îi vedea zare a ta să fie toată!"
De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Şi nimeni nu se-atinge de zmeii hergheliei
Drumeţul intră, zice: "Bine-am găsit, Ursane!
Un glas aspru răspunde: Bine-ai venit moş Dane!
Ce vânt te-aduce-aice?"
Vânt rău şi de jălire!
Ne calc păgânii, frate, şi ţara-i de pieire!
Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său.
Dan zice: "De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem"
"Dar, să mergem!" Adaugă Ursan
Şi mult cu drag priveşte grozavu-i buzdugan
Apoi un corn apucă şi buciumă în vânt.

Scanned with OKEN Scanner

IV

Deodată se aude un tropot pe pământ,
Un tropot de copite, potop ropotitor! (...)
Ursan le-aține calea şi caii stau pe loc.
Apoi către voinicul ce poartă busuioc,
El zice: "Fulgo! prinde-mi pe murgul cel țintat
Moş Dan şi eu la Nistru ne ducem pe luptat!"
"Dar eu, întreabă Fulga, eu să nu-mi cerc puterea?
Tu să rămâi aice ca să-mi păzeşti averea" (...)

V

Şi iată-i pe o culme nocturnii călători,
Lucind sub cerul palid în mantie de zori!
Ei lasă jos pe coastă să pască armăsarii
Şi stau privind în vale cum fac pârjol tătarii. (...)

VI

Ursan năval s-aruncă în neagra tătărime
Croind o pârtie largă prin deasa ei mulțime,
Sub mână-i buzduganul, unealtă de pieire
Ca un balaur face în giuru-i o rotire (...)
Dar n-au sfârşit cuvântul, Ursan şi cade în loc
Străpuns de o săgeată ce-i intră-n piept adânc
El scapă buzduganul, se apleacă pe oblânc
Şi greu se prăbuşeşte c-un gemet de pe cal. (...)
Dar iată din pustiuri un alt vârtej că vine
Şi trece prin urdie ca printr-un lan de grâu
E Fulga ce apare ca o fantasmă albă
Şi grabnic pe-al ei tată, răpeşte din grămadă.
Apoi cu el dispare, ca şoimul cu-a sa pradă. (...)

VII

Ghirai au trecut Nistrul înot pe calul său
Luând pe Dan rănitul ca pradă şi trofeu.
El merge de se-nchină în cortu-i umilit,
Precum un lup din codrii ce-au fost de câni gonit. (...)
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.
Deşi cuprins de lanțuri, măreț intră românul!
"Ghiaur! zice tătarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei când coasa e vecină?"
"Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,

Scanned with OKEN Scanner

Căci are să renască mai fragedă la anul!"(...)
"Dar însă îmi fac milă de ani şi de-a ta minte,
Gândind la bătrâneţea ce-apasă-al meu părinte,
Şi vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta,
De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!"
Creştinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalţă-a lui statură şi zice maiestuos:
"Ceahlăul sub furtună, nu scade muşunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să cad păgân nu voi.
Deci nu-mi convine viaţa mişelnic câştigată,
Nici pata făr-de-legei în fruntea mea săpată.
Ruşinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un vierme ce mănâncă albeaţa din obraz.
Cui place să roşească, roşească...eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoşesc
Şi vreau cu faţa albă senin să mă sfârşesc,
Ca dup-o viaţă lungă, ferită de ruşine,
Mormântul meu să fie curat şi alb ca mine!
Aşa m-a deprins Ştefan, uşoară ţărâna-i fie!
La trai fără mustrare şi fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departe ea de mine! ...mai drept e ca să mor!
Iar dacă tu ai cuget şi-ţi pasă de-al meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele
Să mai sărut odată pământul ţării mele!"
Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui desface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanţ ce-l leagă cu strânse noduri sute,
Şi zice grabnic: "Tată, ia calul meu şi du-te!"
Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Şi-n aerul Moldovei se umflă-i pieptul rece
Şi inima lui creşte şi ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba ţării sale.
Sărmanu-ngenunchează, pe iarba ce străluce,
Îşi pleacă fruntea albă, smerit îşi face cruce
Şi pentru totdeauna sărută ca pe-o moaşte
Pământul ce tresare şi care-l recunoaşte...
Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort
Suspină, şovăieşte şi, palid, cade mort!
Iar hanul, lung privindu-l, rosteşte cu durere:
"O! Dan viteaz, ferice ca tine care piere,
Având o viaţă verde în timpul tinereţii
Şi albă ca zăpada în iarna bătrâneţii!"

Scanned with OKEN Scanner

De reținut:

În poemul *Dan, căpitan de plai,* de V. Alecsandri, ca și în balada *Pașa Hassan* de G. Coșbuc, este evocat un episod din lupta eroică a poporului nostru împotriva cotropitorilor. Dar, în timp ce în balada *Pașa Hassan* narațiunea se reduce la înfățișarea unui singur fapt, urmărirea Pașei de către Mihai Viteazul, în poemul *Dan, căpitan de plai*, narațiunea se compune din mai multe întâmplări și are mai mulți eroi.

Evenimentul oglindit în poem reflectă un moment din istoria Moldovei de după moartea lui Ștefan cel Mare, și anume invazia tătarilor, și este inspirat dintr-o poezie populară care cântă faptele eroice ale lui Dan, căpitan de plai, cântec pe care V. Alecsandri l-a pus drept moto poemului său.

Întâmplările povestite urmăresc să scoată în relief lupta dârză a celor doi bătrâni oșteni, Dan și Ursan, cărora Ștefan cel Mare le dăduse în grijă paza granițelor de nord (lui Dan) și sud (lui Ursan) ale Moldovei împotriva tătarilor năvălitori, pe care izbutesc să-i țină pe loc până la sosirea arcașilor din Orhei.

Poezia este împărțită în mai multe părți, fiecare cuprinzând nararea unei întâmplări ce formează subiectul poemului eroic.

Eroii poemului au proporții legendare. În viziunea artistică a lui Alecsandri, Dan e miraculos de puternic în luptă, dușmanii sunt îngroziți la vederea lui și nu îndrăznesc să-l atace. Pe de altă parte, Dan pricepe graiul naturii: înțelege graiul stejarilor care îi anunță năvălirea tătarilor, vulturii și uliii îi călăuzesc drumul, râul își micșorează undele ca să poată trece Dan. Aceste elemente de legendă au și rolul de a sugera înfrățirea dintre omul din popor și natura patriei.

Poemul este scris într-un stil de o mare simplitate și limpezime, într-o limbă artistică ce abundă în epitete, comparații, metafore; adesea firul narativ este întrerupt de cugetări filozofice sau proverbe ale eului narant: *"Rușinea-i o rugină pe o armă de viteaz"* etc.

CĂLIN
(file din poveste)
(fragmente)

de Mihai Eminescu

I

Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic
Ș-ale râurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot;
Acățat de pietre sure un voinic cu greu le suie;
Așezând genunchi în mână, când pe-un colț, când pe alt colț,
Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bălți
Și pe-a degetelor vârfuri în ietacul tăinuit
Intră – unde zidul negru într-un arc a-ncremenit. (...)

Scanned with OKEN Scanner

II

Ea a doua zi se miră cum de firele sunt rupte,
Şi-n oglind-ale ei buze vede vinete şi supte –
Ea zâmbind şi trist se uită şi şoptesc blând din gură:
- Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.

III

Fiecine cum i-e vrerea, despre fete samă deie-şi-
Dar ea samănă celora îndrăgiţi de singuri ei-şi.
Şi Narcis văzându-şi faţa în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.
Şi de s-ar pute pe dânsa cineva ca să o prindă,
Când cu ochii mari, sălbatici se priveşte în oglindă,
Subţiindu-şi gura mică şi chemându-se pe nume
Şi fiindu-şi sieşi dragă cum nu-i este nime-n lume, (...)

IV

Astfel vine-n toată noaptea zburător la al ei pat.
Se trezi din somn deodată de sărutu-i fermecat;
Şi atuncea când spre uşă el se-ntoarce ca să fugă,
Ea-l opreşte-n loc cu ochii şi c-o mult smerită rugă:
- O, rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc
Şi nu crede că în lume, singurel şi rătăcit,
Nu-i găsi un suflet tânăr ce de tine-i îndrăgit. (...)

V

S-au făcut ca ceara albă faţa roşă ca un măr,
Şi atâta de subţire, să o tai c-un fir de păr.
Şi cosiţa ta bălaie o aduni la ochi plângând,
Inimă făr' de nădejde, suflete bătut de gând.
Toată ziua la fereastră, suspinând, nu spui nimică,
Ridicând a tale gene, al tău suflet se ridică;
Urmărind pe ceruri limpezi cum pluteşte-o ciocârlie,
Tu ai vre să spui să ducă către dânsul o solie. (...)

VI

O, tu crai cu barba-n noduri ca şi câlţii când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunţe, numai plavă şi puzderii.

Scanned with OKEN Scanner

Bine-ți pare să fii singur, crai bătrân fără de minți,
Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinți ?
Să te plimbi şi să numeri rânduri albe în cerdac ?
Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac !
Alungat-o-ai pe dânsa, ca departe de părinți
În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinț.
În zadar ca s-o mai cate, tu trimiți în lume crainic,
Nimeni n-a afla locaşul, unde ea s-ascunde tainic. (...)

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ş-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde şi suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpşanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind pe ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Umplu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.
Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați şi-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese;
Feți-Frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru-mare, răzimat în jilț cu spată,
El pe capu-i poartă mitră şi-i cu barba pieptănată;
Țapăn, drept, cu schiptru-n mână, şede-n perine de puf,
Şi cu crengi îl apăr pajii de muscuțe şi zăduf...
Acum iată că din codru şi Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână mâna gingaşei mirese.
Îi foşnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are-n părui şi o stea în frunte poartă.

Scanned with OKEN Scanner

Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândru soare, şi pe nună, mândra lună.
Şi s-aşează toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,
Până ce păienjinişul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulţime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte, şi colaci;
Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă craiul, care-i meşter faur.
Iată vine nunta-ntreagă – vornicel e-un greierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel;
În veşmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec;
O cojiţă de alună trag locuste, podul scutur,
Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui – un lanţ,
Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi.
Vin ţânţarii, lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa viorică i-aştepta-ndărătul uşii.
Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic, sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi:
Să iertaţi boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături.

De reţinut:

Pornind de la basmul popular "Călin Nebunul", publicat de Ilarie Chendi în 1902, în culegerea folclorică "Literatura populară", Eminescu versifică acest basm. Câteva părţi din basmul popular versificat de marele poet vor fi reluate în poemul *Călin (file din poveste)*.

Pana fără egal a lui Eminescu şlefuia până la perfecţiune fiecare dintre creaţiile sale, mărturie despre această muncă de Sisif al cuvântului stau manuscrisele rămase după moartea marelui poet, în care fiecare poezie era reluată în cel puţin două variante.

Poemul *Călin (file din poveste)* a fost publicat în revista "Convorbiri literare" la 1 noiembrie 1876. Din basmul "Călin Nebunul" poetul a ales episodul întâlnirii dintre Călin şi fata de împărat, înfiriparea sentimentelor de dragoste din inimile celor doi tineri şi finalul fericit al basmului.

Titlul poemului exprimat prin substantivul propriu *Călin* sugerează, prin numele personajului principal, un erou cu însuşiri deosebite; sugestia este amplificată de subtitlul poemului: *file din poveste* subliniind un personaj de basm.

Tema poemului o constituie apariţia primelor sentimente de dragoste din inima tinerelor fete, altfel spus, *mitul Zburătorului*. Acest mit a fost atestat de Dimitrie

Scanned with OKEN Scanner

Cantemir în *Descriptio Moldaviae* şi apoi de Ion Heliade Rădulescu în poezia *Sburătorul*.

Poemul este structurat în opt părţi, de întindere inegală, fiecare prezentând în firul epic câte un episod al iubirii dintre Călin *Zburătorul cu plete negre*, rătăcitor în căutarea iubirii, şi frumoasa fiică de împărat. Zburătorul era un personaj semifantastic, de o mare frumuseţe, care răpea inimile tinerelor fete îndrăgostite de el.

Subiectul poemului epic este simplu: o fată de împărat se îndrăgosteşte de un "Zburător cu negre plete" care se întruchipase într-un voinic de o mare frumuseţe.

Împăratul află despre greşeala fetei părăsită de iubitul rătăcitor şi o alungă de la curtea împărătească. Fata de împărat se ascunde într-o *colibă împistrită* din mijlocul unui codru secular, unde va naşte *un pui de prinţ*. Anii trec, iar Călin descoperă în codru coliba fetei de împărat, unde trăia şi *Călinaş, cel mititel*. Poemul se încheie cu nunta lui Călin şi frumoasa lui mireasă.

Partea a VIII-a a poemului prezintă nunta lui Călin şi a fetei de împărat. Acest episod se structurează în trei tablouri: *descrierea cadrului natural* în care se va desfăşura nunta împărătească, *prezentarea nunţii* lui Călin şi *descrierea alaiului nunţii gâzelor*.

Cadrul natural în care se va desfăşura nunta împărătească pare un loc ireal, desprins din basm. Eul liric prezintă gradat apropierea de acest loc mirific, urmărind spaţial şi temporal schimbarea aspectului unei păduri seculare în anotimpul toamna. Gradarea spaţială se sugerează prin adverbele "de departe, acolo". Frunzele ruginii de toamnă ale pădurii sunt numite metaforic "de aramă - codri de aramă", sintagmă care trimite cititorul într-o lume de basm, ireală, în care pătrunde numai acel om capabil să preţuiască frumuseţea fără seamăn a acestei lumi. Eul liric atenţionează asupra condiţiei pătrunderii în templul naturii: *de treci*. O dată intrat în această lume, frumuseţile oferite privirii întrec imaginaţia: aspectul pădurii se schimbă, sub lumina lunii ea devine "de argint", iarba "de omăt", florile sunt "albastre", văzduhul "tămâiet". Totul respiră viaţă, încât "trunchii vecinici" par animaţi.

Procedeul artistic dominant este personificarea. Eul poetic personifică întreaga natură: *trunchiurile poartă suflete sub coajă, suspină, izvoarele trec cu harnici unde şi suspină, coboară-n ropot dulce, sar în bulgări fluizi, luna zace, lacul somnoros şi lin se bate*.

Metaforele *bulgări fluizi, cuibar rotind pe ape* sugerează frumuseţea impresionantă a unui izvor care coboară "în tăpşanul prăvălatic" şi ale cărui unde aruncă stropi strălucitori, formând la baza tăpşanului un vârtej, pe care eul liric îl numeşte metaforic *cuibar rotind pe ape* în care se oglindeşte luna.

Gâzele pădurii sunt hiperbolizate: "mii de fluturi, mii de roiuri de albine, popoare de muşte", eul poetic exagerează voit mulţimea şi varietatea gâzelor, cu scopul de a crea o imagine artistică impresionantă a pădurii seculare. Epitetele îmbină frumuseţea regnului mineral cu cel vegetal: *argint, aramă, văzduh tămâiet, flori albastre, aer văratic, harnici unde, mândrul întuneric* etc.

Totul respiră un aer de fericire, împlinire şi puritate. Se remarcă avalanşa de verbe şi substantive cu nuanţă onomatopeică realizând imagini vizuale, auditive,

Scanned with OKEN Scanner

olfactive şi de mişcare: *albind, glăsuire, tămâiet, zdruncinate, coboară-n ropot, prăvălatic, râuri sclipitoare, aerul văratic, sărbători murmuritoare.*

Tabloul nunţii împărăteşti se realizează dintr-o înlănţuire de *enumeraţii*: împăraţi, împărătese, Feţi Frumoşi, zmei, cititorii de zodii, Pepelea.

Epitetele ornante subliniază o anume caracteristică a oaspeţilor: *păr de aur, solzi de oţele, şăgalnicul, gingaşa mireasă, ţapăn, drept, cu schiptru-n mână* etc. De remarcat faptul că nuntaşii sunt personaje din basmele româneşti, autorul subliniind astfel sursa de inspiraţie a poemului: *file din poveste.*

Se remarcă folosirea a o serie de verbe la persoana a II-a: *treci, auzi, vezi* care au rolul de a implica cititorul ca participant la nunta împărătească. Implicarea cititorului în naraţiune este întărită şi de repetiţia interjecţiei *"iată!"*.

Personajul Călin este o apariţie mitică, numit de-a lungul poemului: *voinic, zburător cu plete negre, umbră fără de noroc*, care umblă-n lume *singurel* şi *rătăcit*, cu *adâncii, triştii ochi*. Portretul fizic lipseşte, tocmai pentru a adânci misterul asupra acestui personaj, dar, pentru prima dată în literatură, Zburătorul poartă un nume: Călin. Eul poetic scoate din mit personajul, înzestrându-l cu caracteristici umane, cu statutul social de soţ şi tată.

Fata de împărat, care de obicei în basme are un nume: Ileana, Cosânzeana, Chiralina etc., în poemul eminescian nu are nume, păstrând doar statutul social de fiică de împărat, frumoasă, cu păr de aur moale, ea rămâne totuşi anonimă. În felul acesta eul liric generalizează calităţile fizice ale fetei de împărat la toate fetele îndrăgostite. Portretul fizic al fetei de împărat se realizează prin: *epitete*: gingaşă, faţa roşie, mlădioasă, (trupul ei) frumos; *comparaţia*: faţa-i roşie ca mărul; *metafora*: păr de aur moale.

De remarcat faptul că nunta împărătească nu se desfăşoară potrivit ritualului nunţii la români, eul poetic subliniind astfel rangul participanţilor la această nuntă.

Nunta gâzelor respectă ritualul nunţii româneşti, cu vornicel, popă, lăutari, alai, daruri pentru miri etc.

Tonul grav de până acum al naraţiunii este înviorat în descrierea nunţii gâzelor. Într-o enumeraţie largă, eul liric prezintă alaiul gâzelor, fiecare participant având un anume rol: furnicile harnice duc în gură saci de făină, albinele aduc mierea, cariul face cercei din colbul de aur, greierele este vornicel, bondarul, preot, glăsuieşte somnoros pe nas un cântec, lăcustele trag o cojiţă de alună – caleaşca – în care stă mirele flutur etc.

Eul liric atenţionează prin interogaţii retorice asupra apariţiei alaiului gâzelor: *Dar ce zgomot se aude?* subliniind voioşia caracteristică nunţii ţărăneşti. Personificarea gâzelor exprimă simpatia eului liric faţă de oamenii simpli. Nunta gâzelor este prezentarea alegorică a nunţii ţărăneşti.

Imaginea greierului crainic, care se adresează cu respect participanţilor la nunta împărătească, comunică, dincolo de nota veselă, o anume caracteristică a ţăranului nostru: bunul simţ.

Poemul *Călin - file din poveste* ilustrează marea artă a poetului nostru naţional, despre care G. Călinescu spunea: "Ape vor seca în albie şi peste locul înmormântării sale va răsări pădure sau cetate, şi câte o stea va vesteji pe cer, în depărtări, până când acest pământ îşi va strânge toate sevele sale şi le va ridica în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor sale".

Scanned with OKEN Scanner

6.7 SNOAVA

- schița teoretică –

Snoava este o specie a genului epic, în proză sau în versuri, populară sau cultă, de dimensiuni reduse și cu un conținut satiric la adresa viciilor și defectelor omenești sau sociale. Folosind ironia și umorul, autorul snoavei ridiculizează și face haz pe seama unor defecte omenești ca: prostia, îngâmfarea, lenea, minciuna, hoția, lăcomia etc.

Cele mai cunoscute snoave populare sunt grupate în *ciclurile "Păcală și Tândală"* și *"Pepelea"*.

Snoavele culte sunt ilustrate prin opera lui Anton Pann; acestea sunt inspirate de cele populare. Ele sunt cunoscute sub numele de anecdote sau glume.

Snoavele populare românești sunt strânse în culegeri valoroase de folclor, între care, cea mai cunoscută este *"Snoave sau poveşti populare"* culeasă de Petre Ispirescu.

Snoava în literatura populară română

Cuiul lui Pepelea

Am ispitit și eu pe mai mulți că ce însemnează "cuiul lui Pepelea" și nu mi-au ştiut da răspuns frumos. De asta le spun eu acuma.

Pepelea a fost un om frumos și isteț, iar cuiul lui Pepelea a fost un cui de lemn bătut în părețele casei părinteşti, pe care Pepelea a vândut-o unui om. Omul acela avea o fată cuminte și mândră nevoie mare, să cumperi două lumânări de ceară curată și s-o cununi cu Pepelea. Pepelea ar fi vrut, nu-i vorbă; și fata nu s-ar fi dat în lături, dar tatăl fetii să nu fi auzit.

- Măi moşule, dă-mi pe fiică-ta de nevastă, zicea Pepelea.
- Mai pune-ți pofta-n cui, băiete, îi răspundea tatăl fetii.
- Atunci, dacă-i aşa, am să-mi vând și eu casa și-am să mă duc în lume.
- Ți-o cumpăr eu.
- Bine. Ți-o vând toată din cheotoare-n cheotoare, fără numai un lucru nu: cuiul din părețele din răsărit. Pe acela să mi-l laşi mie.
- Ei, și de ce?
- Să am și eu moştenirea asta de la părinți. Scoate banii și să facem hârtiile.

Omul a scos banii, hârtiile s-au fost întipărit și omul cu fata cea frumoasă s-a mutat în casa lui Pepelea.

Și era bine acolo, în odăile celea încăpătoare, în casa cea împrejmuită cu livadă și acarete frumoase. Le era dragă casa lui Pepelea și lui Pepelea îi era drag, încă mai mult, cuiul de lemn bătut în părețele din răsărit.

A doua zi, Pepelea la om!

- Ce vrei, Pepeleo ?
- Am venit să-mi pui căciula-n cuiul meu.

Omul cam strâmbă din nas, dar ce putea să facă, dacă aşa scria la învoială.

A treia zi iar!

- Ce vrei, Pepeleo ?
- Am venit să-mi iau căciula din cuiul meu.

Scanned with OKEN Scanner

Şi azi aşa, mâni aşa. Pepelea avea întotdeauna câte ceva de pus ori de luat din cuiul de lemn bătut în păretele de răsărit. Şi vedeţi, acestea se întâmplau mai întotdeauna când omul lipsea de acasă, când rămânea numai fata singură. Şi fata avea mare grijă să nu iasă cuiul din părete şi să nu se piardă. Din ce pricină însă, tăieţi-mă, spânzuraţi-mă, că nu v-aş putea spune. Nu ştiu. Lucrurile au rămas aşa: casa în picioare şi cuiul în părete. Pepelea îndrăgostit de cuiul de lemn şi fata tot aşa. Dar mult nu.

Că într-o zi, auzind că Pepelea s-a însurat cu fata cea frumoasă şi cuminte şi că stă chiar în casa aceea nu de mult vândută, m-am dus la creştinul cela şi l-am întrebat:

- Bine, omule: ce te făcu să-ţi măriţi fata tocmai cu unul de care nici nu vreai să auzi?

- Ce m-a făcut? Blăstămatul de cui la lui Pepelea, nepoate, mi-a răspuns omul. Şi atât.

De reţinut:

Snoava *Cuiul lui Pepelea* ne vorbeşte despre şiretenia şi isteţimea lui Pepelea în a-şi atinge scopul propus: căsătoria cu fata îndrăgită. El vinde tatălui fetei casa moştenită de la părinţi, dar îşi păstrează un cui bătut într-un perete. Aparent fără nici o valoare, acest cui este de fapt, cheia isteţimii lui Pepelea. *"Cuiul de lemn bătut în păretele din răsărit"* pare scopul vizitelor lui Pepelea în casă. El vine şi pleacă oricând vrea, îşi pune ori îşi ia căciula din cui, în fond, pedepsindu-l pe cumpărător pentru că nu i-a dat fata de soţie. Vizitele lui Pepelea au un dublu scop: pe de o parte fata se îndrăgosteşte de el, iar pe de alta arătau noului proprietar al casei că nu este singurul ei stăpân. Pepelea se însoară cu fata cumpărătorului mutându-se iar în casa nu demult vândută.

Snoava aceasta este atât de cunoscută, încât expresia *"Cuiul lui Pepelea"* a căpătat sensul de *motiv neîntemeiat, pretext pentru a stingheri pe cineva.*

Snoava în literatura cultă românească

Învăţătura dată rău
Se sparge în capul tău

de Anton Pann

Nastratin era un hogea (dascăl sau învăţător)
Care a rămas de basmu până astăzi tuturor,
Pentru că era din fire cam p-o 'reche, nezdrăvan,
Nu-l găseşti însă în faptă să fi fost vreun viclean;
El, şezând odată-n şcoală, ce îi dete-n simplul gând:
- Ascultaţi, copii – le zise (cu-ntâmplare strănutând)-
Să ştiţi d-astăzi înainte că eu când voi strănuta,
Toţi bătând îndată-n palme să-mi ziceţi hair-ola!
Cu-ntâmplare dar odată găleata în puţ căzând
Şi cu ce să scoată apă pentru şcoală neavând,
Hogea porunci îndată ca din toţi ai săi şcolari

Scanned with OKEN Scanner

Să se lase-n puț s-o scoată vreunul din cei mai mari;
Merg școlarii toți în grabă, pe lângă puț se adun,
Dar privind ș-adânc văzându-l, n-a vrut să intre nici un.
Dar văzând că coraj n-are nici unul din câți era,
Hotărârâ-n cele din urmă el într-însul a intra;
Ș-așa dezbrăcat de toate, cu capul gol și desculț,
Legat cu un ștreang de mijloc, școlarii-l lăsară-n puț;
După ce găsi găleata și după ce o legă,
Către școlari dete gură și să-l tragă în sus de jos
Și tocmai cam pe la gura puțului când fu el scos,
Razele luminii-ndată îl gâdiliră în nas
Și începu să strănute una-ntr-altă-n acel ceas;
Ei cum aud că strănută aminte-n grab ș-au adus
De porunca lui cea dată (după cum am spus mai sus)
Și cu toți deodată funia lin mâini lăsând,
Începur-a bate-n palme și "hair-ola!" strigând.
Bietul Hogea cade-n dată ca un dovleac jos trântit
Până-n fund, își sparse capul, de pereți fiind lovit.
După ce ieși în urmă d-acei nerozi copii tras,
Jupuit, ca vai de dânsul, la picioare, mâini și nas,
Zise: - Nu e vina voastră, ci-a mea, că n-am judecat,
Ș-astfel de cinste neroadă ca să-mi dați v-am învățat,
Care-n cele după urmă din pricina-i ajunsei
Cu picioare, mâini lovite și cu cap spart m-alesei.

De reținut:

Snoava *"Învățătura dată rău / Se sparge în capul tău"* a fost scisă de Anton Pann (1796 – 1854), scriitor cunoscut în literatura română prin operele *"Povestea vorbii, O șezătoare la țară, Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea"* .

Inspirat din snoava populară turcă, precum și de variantele populare românești care aveau ca erou pe Nastratin Hogea, Anton Pann scrie *"Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea"*, în care eroul întâmplărilor este când păcălit și înșelat, când păcălitor, dar păstrând mereu un aer vesel și binevoitor.

Snoavele din acest volum au toate un sfârșit moralizator, din care tragem învățământ spre "a nu păți ca Nastratin". O astfel de snoavă este și *"Învățătura dată rău / Se sparge în capul tău"*, unde Hogea, cerând școlarilor un comportament absurd, suportă urmările unei pretenții nechibzuite.

El cere copiilor să bată din palme și să zică "hair-ola" ori de câte ori va strănuta. Dar într-o zi găleata de la fântâna din curtea școlii cade în puț și Nastratin trebuie să o scoată. Legat cu o funie, el coboară în fântână, scoate găleata, și, când să iasă din puț, strănută. Școlarii, care îl trăgeau, dau drumul la funie și bat din palme urându-i "Să fie de bine", după cum le ceruse dascălul la clasă. Hogea cade de-a rostogolul în fântână, de unde e scos cu greu de școlari "Jupuit, ca vai de dânsul, la picioare, mâini și nas".

Scanned with OKEN Scanner

Dându-şi seama că era singurul vinovat, prin pretenţia sa absurdă, Nastratin îşi recunoaşte greşeala:

"- Nu e vina voastră, ci-a mea, că n-am judecat,
Ş-astfel de cinste neroadă ca să-mi daţi v-am învăţat,
Care-n cele după urmă din pricina-i ajunsei
Cu picioare, mâini lovite şi cu cap spart m-alesei."

Exerciţii:

Întreaga întâmplare s-ar putea rezuma în înţelepciunea unui proverb: Care dintre proverbele următoare vi se pare cel mai potrivit:

"Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face"

"Unde nu e cap, vai de picioare"

"Fapta bine chibzuită de rele este ferită"

Alegeţi unul dintre aceste proverbe şi alcătuiţi o compunere care să ilustreze prin întâmplările narate înţelepciunea proverbului ales drept titlu.

6.8 FABULA

– schiţă teoretică –

Fabula este o creaţie epică în versuri, cu o acţiune puţin dezvoltată, prin care se satirizează fapte şi atitudini omeneşti şi din care se desprinde o învăţătură. Faptele şi atitudinile omeneşti sunt puse pe seama necuvântătoarelor (păsări, animale, plante, - mai rar - lucruri).

Fabula este o structură specifică; ea cuprinde două părţi:

- *partea narativă*, care cuprinde o povestire scurtă (de obicei din lumea animală, a plantelor, a obiectelor), dar întotdeauna o alegorie.
- *morala* este o învăţătură ce se desprinde din naraţiune. Morala poate fi aşezată la începutul sau la sfârşitul naraţiunii. Ea este formulată clar, concis, este interesantă şi dreaptă (justă). Sunt fabule în care morala nu este exprimată direct, dar se desprinde cu uşurinţă din naraţiune (Ex: "Bivolul şi coţofana" de G. Topârceanu)

Partea narativă a fabulei este simplă, naturală şi cuprinde elemente umoristice, vioaie. Ritmul vioi al naraţiunii se realizează prin dialogul dintre personaje şi prin versuri libere, apropiate de vorbirea obişnuită, adesea înglobând elemente de oralitate.

Animalele (necuvântătoarele) care înlocuiesc oamenii (din partea narativă a fabulei) reprezintă o anumită trăsătură de caracter: pisica e prefăcută, linguşitoare; vulpea e şireată; iepurele - fricos; lupul - crud; leul – puternic, viţelul - naiv etc.

Fabula demască moravuri şi defecte omeneşti, satirizează minciuna, abuzurile celor puternici, contradicţia dintre vorbă şi faptă, parvenitismul, etc.

Scanned with OKEN Scanner

Fabula în literatura cultă românească

Dreptatea leului

(fragmente)

de Grigore Alexandrescu

Leul, de multă vreme, ridicase oştire,
Să se bată cu craiul ce se numea Pardos;
Căci era între dânşii o veche prigonire,
Şi gâlcevire mare, pentru un mic folos.
Vrea, adică să se ştie,
Cui mai mult se cuvine,
Să ție pentru sine
Un petec de câmpie
Ş-un colț de pădure, de tot ne-nsemnător,
Ce despărțea ținutul şi staturile lor.
Acum sânge mult curse, şi multe luni trecură (…)
Leul văzând că lupta nu se mai isprăveşte,
Trimise la maimuță vestită vrăjitoare,
Ce spun că ştia multe şi că proorocea
Întâmplările toate *după ce se trecea* (…)
Ea se puse pe gânduri, tuşi, apoi răspunse,
Rozând cu mulțumire darurile aduse:
"Ca să poată-mpăratul lesne să biruiască,
Trebuie să jertfească
Pe-acel ce-n oaste e decât toți mai tare,
Mai vestit în războaie, mai vrednic şi mai mare."
Auzind aste leul strânse a sa oştire:
"Lighioanelor! zise, viu să vă dau de ştire,
Că astăzi din noi unul trebuie să murim:
Aşa vrea proorocul. Rămâne-acum să ştim
Cine este mai tare.
Cât pentru mine unul, cum vreți…dar mi se pare
Că nu prea sunt puternic, că pătimesc de tuse."
Vulpea era aproape: "Ce-are a face! răspunse,
Înălțimea ta eşti
Oricât de slab pofteşti.
"Dar şi puterea noastră
E îndestul de proastă."
Strigară tigrii, urşii, şi c-un cuvânt toate
Lighioanele acelea ce erau mai colțate.
"Nu rămâne-ndoială" le răspunse-mpăratul.
Iepurele, sărmanul – cred că-l trăgea păcatul
Sau păcate mai multe
De moşii lui făcute –
Veni să-şi dea părerea. Dar toți când îl zăriră

Scanned with OKEN Scanner

Asupra-i năvăliră.
"Ia vedeți-l! – strigară – cu bună-ncredințare
El este cel mai tare!
Se-ascundea urecheatul și nu-i plăcea să moară,
Ca să facă nouă biruința ușoară!
Pe el, copii! Luați-l: el are să-mplinească
Ce ne-a zis proorocul din poruncă cerească.
Câinii atunci săriră
Și-n grabă-l jupuiră.
Se află vreo țară,
Unde l-așa-ntâmplare
Să se jertfească leul? Nici una, mi se pare
Nu știu cum se urmează, nu pricep cum se poate,
Dar văz că cei puternici oriunde au dreptate.

De reținut: Fabula *Dreptatea leului* de Grigore Alecsandrescu are ca temă demascare ipocriziei și înfierarea slugărniciei, întâlnite în viața socială. Eul narant pune pe seama animalelor fapte și întâmplări imaginate în totalitate, dar care au rolul de a prezenta alegoric o idee abstractă și din care se transmite o învățătură.

Leul, simbolul forței, regele animalelor, se declară, în vorbă, gata să slujească poporul. Alături de el stau tigrii, urșii, lighioanele colțate, care reprezintă parveniții în înalte demnități ale statului. Faptele și vorbele animalelor se aseamănă cu tipul social pe care îl simbolizează: vulpea – afaceristă; urșii, tigrii, lupii colțați – exponenți ai celor de la putere; lingușirea și slugărnicia sunt simbolizate de vulpe și maimuță; cozile de topor, puse în slujba celor puternici sunt simbolizate de câini, care se aruncă asupra iepurelui nevinovat și fricos. Toate aceste personaje sunt prezentate caricatural. Instanța narativă exprimă indirect profundul său dispreț pentru toți cei ce urmăresc doar interesele personale, prin atitudine lingușitoare și slugarnică față de domnitor și prin disprețul față de cei cinstiți și simpli. Disprețul față de cei puternici se desprinde și din *morala* fabulei care atenționează cititorul că, față de astfel de "politicieni" lipsiți de scrupule și capabili de orice lașitate sau mișelie, se recomandă înțelepciune și prudență.

6.9 PARABOLA

- schița teoretică -

Parabola sau ***pilda*** este o povestire alegorică cu un conținut moral sau religios. Prin povestire alegorică înțelegem acea povestire care prezintă idei abstracte prin mijloace concrete. Altfel spus, faptele și întâmplările dintr-o povestire alegorică sunt puse pe seama unor personaje (oameni sau animale) care ilustrează anumite idei. Pilda are un înțeles ascuns, un anumit tâlc, prin care se explică o idee sau se trag învățăminte.

Parabola biblică

Biblia, Sfânta Scriptură sau Cuvântul lui Dumnezeu este o culegere de texte scrise de diverși autori, care au simțit nemijlocit puterea și slava lui Dumnezeu.

Scanned with OKEN Scanner

Toate aceste texte au la bază experienţe trăite direct de oameni de-a lungul secolelor.

Aceste întâmplări miraculoase au fost povestite de generaţii succesive, fie prin viu grai, fie prin scrierea lor, cu scopul de a comunica viitorimii un mare adevăr, şi anume: puterea fără seamăn a lui Dumnezeu.

Sfânta Scriptură cuprinde două mari părţi: *Vechiul Testament* şi *Noul Testament.*

Vechiul Testament cuprinde întâmplări în care Dumnezeu intervine direct în a salva pe cei ce cred în El sau în a pedepsi pe cei ce se îndepărtează de El.

Noul Testament povesteşte viaţa, moartea şi faptele minunate ale lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, venit pe pământ pentru a transmite oamenilor cuvântul lui Dumnezeu.

Noul Testament cuprinde cele patru Evanghelii.

Evangheliile sunt povestirile faptelor lui Iisus, văzute, trăite şi apoi scrise de cei doi apostoli, Sfântul Matei (*Evanghelia după Matei*) şi Sfântul Ioan (*Evanghelia după Ioan*) şi de către cei doi ucenici, sfinţii Marcu (*Evanghelia după Marcu*) şi Luca (*Evanghelia după Luca*). Viaţa, învăţăturile, cuvântările lui Iisus, până la moartea, învierea şi înălţarea Sa la ceruri este descrisă uşor diferit de cei patru evanghelişti, după talentul şi sensibilitatea fiecăruia.

Evanghelia a fost scrisă sub inspiraţia divină a Sfântului Duh, iar cei patru autori au împlinit astfel dorinţa celor dintâi creştini, cât şi datoria de a aminti faptele, cuvintele şi viaţa Mântuitorului, ce S-a jertfit pentru păcatele oamenilor.

Biblia este cartea cu cea mai mare răspândire, fiind cunoscută de toate popoarele de pe întreg globul pământesc. Şi, dacă ne gândim, că de două mii de ani *Evanghelia* a fost citită de milioane de oameni, fiind mereu actuală, fără a i se schimba nici măcar o literă din textul iniţial, putem spune că *Biblia este cu adevărat Cuvântul lui Dumnezeu.*

ISAAC ADUS SPRE JERTFĂ

1. *După acestea, Dumnezeu a încercat pe Avraam şi i-a zis: "Avraame, Avraame!" iar el a răspuns: "Iată-mă!"*

2. *Şi Dumnezeu i-a zis: "Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe unicul tău fiu,pe care-l iubeşti, şi du-te în pământul Moria, şi adu-l acolo arădere de tot pe un munte, pe care ţi-l voi arăta eu!"*

3. *Sculându-se deci Avraam dis-de-dimineaţă, a pus samarul pe asinul său şi a luat cu sine două slugi şi pe Isaac, fiul său: şi tăind lemne pentru jertfă, s-a ridicat şi a plecat la locul despre care-i grăise Dumnezeu.*

4. *Iar a treia zi ridicându-şi Avraam ochii, a văzut în depărtare locul acela.*

5. *Atunci a zis Avraam slugilor sale: "Rămâneţi aici cu asinul, iar eu şi copilul ne ducem până acolo şi, închinându-ne, ne vom întoarce la voi."*

6. *Luând deci Avraam lemnele cele pentru jertfă, le-a pus pe umerii lui Isaac, fiul său; iar el a luat în mâini foc şi cuţitul şi s-au dus amândoi împreună.*

7. *Atunci a grăit Isaac lui Avraam, tatăl său, şi a zis: "Tată!" Iar*

Scanned with OKEN Scanner

acesta a răspuns: "Ce este, fiul meu?" Zis-a Isaac: "Iată, foc şi lemne avem; dar unde-i oaia pentru jertfă?"

8. *Avraam iată a răspuns: "Fiul meu, va îngriji Dumnezeu de oaia jertfei Sale!" Şi s-au dus mai departe amândoi împreună.*

9. *Iar dacă au ajuns la locul, de care-i grăise Dumnezeu, a ridicat Avraam acolo jertfelnic, a aşezat lemnele pe el şi, legând pe Isaac, fiul său, l-a pus pe jăratec, deasupra lemnelor.*

10. *Apoi şi-a întins Avraam mâna şi a luat cuţitul, ca să înjunghie pe fiul său.*

11. *Atunci îngerul Domnului a strigat către el din cer şi a zis: "Avraame, Avraame!" Răspuns-a acesta: "Iată-mă"*

12. *Iar îngerul a zis: "Să nu-ţi ridici mâna asupra copilului, nici să-i faci vreun rău, căci acum cunosc că te temi de Dumnezeu şi pentru mine n-ai cruţat nici pe singurul fiu al tău."*

13. *Şi ridicându-şi Avraam ochii, a privit, şi iată la spate un berbec încurcat cu coarnele într-un tufiş. Şi ducându-se, Avraam a luat berbecul şi l-a adus jertfă în locul lui Isaac, fiul său.*

14. *Avraam a numit locul acela Iahve-ire adică, Dumnezeu poartă de grijă şi de aceea se zice astăzi: "În munte Domnul se arată."*

15. *Şi a strigat a doua oară îngerul Domnului din cer către Avraam şi a zis:*

16. *"Juratu-m-am pe mine însumi, zice Domnul, că de vreme ce ai făcut aceasta şi n-ai cruţat nici pe fiul tău unic pentru mine,*

17. *De aceea te voi binecuvânta cu binecuvântarea mea, şi voi înmulţi foarte neamul tău, ca să fie ca stele cerului şi ca nisipul de pe ţărmul mării, şi va stăpâni neamul tău cetăţile duşmanilor săi;*

18. *Şi se vor binecuvânta prin neamul tău toate popoarele pământului, pentru că ai ascultat glasul meu."*

De reţinut:

Povestirea *Isaac adus spre jertfă* face parte din Vechiul Testament şi ne vorbeşte despre dragostea şi devotamentul lui Avraam faţă de Dumnezeu. În numele acestui devotament, el este gata să sacrifice pe unicul său fiu, pe Isaac. Avraam nu ezită să răspundă poruncii dumnezeieşti, căci ştia puterea Lui şi a înţeles că prin această poruncă Dumnezeu îi încearcă credinţa. Bunătatea şi mila lui Dumnezeu sunt fără margini, şi El nu ar fi luat viaţa nevinovată a copilului.

Supunerea lui Avraam, este de fapt, salvarea vieţii lui Isaac, căci răzvrătirea împotriva poruncii ar fi adus pedepse şi mai mari.

Credinţa lui Avraam în mila şi dreptatea lui Dumnezeu se desprinde din cuvintele: *"Fiul meu, va îngriji Dumnezeu de oaia jertfei sale ! "*, ceea ce s-a şi împlinit, căci Domnul a trimis un berbec spre a fi jertfit, iar, pentru credinţa sa nestrămutată, Domnul l-a binecuvântat pe Avraam împreună cu tot neamul său.

Scanned with OKEN Scanner

10. *Zic vouă, aşa se face bucurie îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care se pocăieşte.*
11. *Şi a zis: Un om avea doi fii.*
12. *Şi a zis cel mai tânăr dintre ei tatălui său: Tată, dă-mi partea ce mi se cuvine din avere. Şi el le-a împărţit averea.*
13. *Şi nu după multe zile, adunând toate, fiul cel mai tânăr s-a dus într-o ţară depărtată şi acolo şi-a risipit averea, trăind în desfrânări.*
14. *Şi după ce a cheltuit totul, s-a făcut foamete mare în ţara aceea, iar el a început să ducă lipsă.*
15. *Şi ducându-se s-a alipit el de unul din locuitorii acelei ţări, şi acesta l-a trimis la ţarinile sale să păzească porcii.*
16. *Şi dorea să-şi sature pântecele din roşcovele pe care le mâncau porcii, însă nimeni nu-i dădea.*
17. *Dar venindu-şi în fire, a zis: Câţi argaţi ai tatălui meu sunt îndestulaţi de pâine, iar eu pier aici de foame!*
18. *Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu şi-i voi spune: Tată, am greşit la cer şi înaintea ta;*
19. *Nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău. Fă-mă ca pe unul din argaţii tăi.*
20. *Şi, sculându-se a venit la tatăl său. Şi încă departe fiind de el, l-a văzut tatăl său şi i s-a făcut milă şi, alergând, a căzut la grumazul lui şi l-a sărutat.*
21. *Şi i-a zis fiul: Tată, am greşit la cer şi înaintea ta, nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău.*
22. *Şi a zis tatăl către slugile sale: Aduceţi degrabă haina cea mai bună şi-l îmbrăcaţi şi daţi inel în mâna lui şi încălţăminte în picioarele lui;*
23. *Şi aduceţi viţelul cel îngrăşat şi-l junghiaţi şi, mâncând, să ne veselim.*
24. *Căci acest fiu al meu mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat. Şi au început să se veselească.*
25. *Iar fiul cel mare era la ţarină. Şi când a venit şi s-a apropiat de casă, a auzit cântece şi jocuri.*
26. *Şi, chemând la sine pe una dintre slugi, a întrebat ce înseamnă acestea.*
27. *Iar ea i-a spus: Fratele tău a venit, şi tatăl tău a junghiat viţelul cel îngrăşat, pentru că l-a primit sănătos.*
28. *Şi el s-a mâniat şi nu voia să intre: dar tatăl lui, ieşind, îl ruga.*
29. *Însă el, răspunzând a zis tatălui său: Iată de atâţia ani îţi slujesc şi niciodată n-am călcat porunca ta. Şi mie niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prietenii mei.*
30. *Dar când a venit acest fiu al tău, care ţi-a mâncat averea cu desfrânatele, ai junghiat pentru el viţelul cel îngrăşat.*
31. *Tatăl însă i-a zis: Fiule, tu totdeauna eşti cu mine şi toate ale mele ale tale sunt.*
32. *Trebuia să ne veselim şi să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat.*

Scanned with OKEN Scanner

De reținut:

Parabola fiului risipitor face parte din *Noul Testament* și este una din pildele rostite de Iisus spre a arăta mulțimii și apostolilor bucuria îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care își recunoaște greșeala și se întoarce la credință.

Parabola fiului risipitor ne prezintă povestea unui tată, care avea doi fii, unul harnic, supus și ascultător, iar altul, mezinul, răsfățat și nesocotit la minte.

La rugămintea mezinului, tatăl împarte averea sa celor doi fii. Mezinul pleacă în altă țară cu partea sa de avere și o cheltuiește ducând o viață de petreceri și desfrânări.

În acest timp, fiul cel mare muncea pentru a spori averea primită de la tatăl său. Nu după mult timp, risipind toată averea, fiul cel mai tânăr intră argat, îngrijind porcii unui om din acea țară. Foamea îl chinuia și nimeni nu-i dădea să mănânce, măcar din mâncarea porcilor.

Căindu-se de cele făcute și gândind că slugile tatălui său trăiau mult mai bine decât el, fiul risipitor se întoarce acasă. Îngâmfarea, lenea și trufia, care îl stăpâniseră când era bogat, l-au adus în situația umilitoare de a fi slugă. El nu-și mai dorea decât să poată munci ca argat pe pământul tatălui său. Cu umilință și durere în suflet pentru faptele lui, fiul cere iertare tatălui.

Atitudinea tatălui față de fiul risipitor este expresia iubirii profunde, fără margini, a unui părinte pentru copilul său, este măsura înțelepciunii capabil să ierte nesocotința tinereții, este triumful bucuriei regăsirii fiului pierdut. Gestul tatălui de a-l primi cu mare cinste în casă, îmbrăcându-l cu haine scumpe și tăind în cinstea lui vițelul cel gras, ne vorbește despre măreția bărbătească a adultului, în stare nu numai să-și stăpânească durerea pierderii fiului, dar să și transforme această durere în marea bucurie a triumfului asupra răului, triumful grăuntelui de dumnezeire din sufletul celui rătăcit. Tatăl pregătește fiului o ținută demnă în fața slugilor, impunându-l ca pe un fiu stăpânitor. Această atitudine înțeleaptă a tatălui față de fiul risipitor nu este înțeleasă de fiul cel cuminte și ascultător. Acesta îi reproșează faptul că, deși a muncit mereu și l-a ascultat, tatăl nu i-a dat nici măcar *"un ied să se veselească cu prietenii"*. Răspunsul tatălui subliniază, pe de-o parte, faptul că fiul se putea bucura oricând de averea tatălui, dar n-a știut să ceară, iar pe de alta, faptul că marea dragoste părintească este egală pentru fiii săi, cu atât mai mult cu cât risipitorul a trecut prin multe încercări. Cuvintele tatălui *"mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat"* subliniază prin chiar simpla alăturare a termenilor antonimici (cu sens opus) *a muri – a învia, a pierde – a găsi*, durerea sfâșietoare a rătăcirii fiului și bucuria fără margini a regăsirii lui prin căință.

Superioritatea, profunzimea gândirii și atitudinii tatălui față de fiul rătăcitor, bunătatea, iubirea și iertarea, caracteristică numai înțelepților, sunt un model moral de urmat pentru cei doi fii și pentru noi.

Întâmplarea povestită în plan uman are însă corespondențe mult mai profunde în planul religios: tatăl bun și iertător este Dumnezeu, Cel care își înzestrează fiii cu multe daruri; fiul risipitor este omul slab, supus ispitei, ce se îndepărtează de Creator, iar fiul harnic este omul credincios, mereu alături de Tatăl ceresc.

Iertarea deplină a greșelii celui ce se întoarce la Domnul ne dă imaginea măreției slavei divine sub mila și ocrotirea căreia suntem noi toți.

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILĂ (SET III)

1. Prin termenul de *gen literar* se înțelege:
a) substantive care arată nume de ființe, lucruri, aparținând aceleiași specii;
b) opere asemănătoare prin modul de structurare a conținutului lor, prin procedeele artistice și prin modalitatea în care autorul își afirmă prezența în operă;
c) substantive asemănătoare, pe care le recunoaștem după modul în care primesc la singular "un" iar la plural "două".

2. Prin *gen liric* se înțelege:
a) o poezie, un cântec;
b) genul literar în care prezența eului liric este directă, nemijlocită;
c) gen literar în care eul liric comunică direct sentimentele sale.

3. Prin *gen epic* se înțelege:
a) gen literar în care eul narant povestește întâmplări, fapte etc., care exprimă indirect sentimentele și gândurile eului narant iar prezența acestuia este parțial înlocuită de personajele narațiunii;
b) o baladă sau un basm;
c) o legendă sau un roman.

4. Prin *gen dramatic* se înțelege:
a) opere scrise pentru a fi citite pe scenă;
b) gen literar în care gândurile și sentimentele eului dramaturgic sunt comunicate cu ajutorul dialogului dintre personaje, care iau locul emitentului de text;
c) o dramă sau o comedie.

5. Prin *literatura* unui popor înțelegeți:
a) literatura populară;
b) literatura cultă;
c) literatura populară și cultă.

6. Caracteristicile *literaturii populare* sunt:
a) orală, tradițională, colectivă, cu autor cunoscut;
b) orală, tradițională, colectivă, anonimă, sincretică;
c) scrisă, colectivă, anonimă, sincretică.

7. Prin *caracterul oral* al literaturii populare înțelegeți:
a) o literatură vorbită;
b) o literatură transmisă prin viu grai, din generați în generație;
c) o operă literară care se recită sau se cântă.

8. Prin *caracterul colectiv* al literaturii populare înțelegeți:
a) un grup de autori ai unei opere;
b) un colectiv de mai multe persoane care scriu o operă literară;
c) expresia artistică a unei conștiințe colective.

9. Prin *caracterul anonim* al operei literare populare înțelegeți:
a) o operă literară nesemnată de autorul ei;
b) o operă literară care nu are autor cunoscut;
c) o operă literară căreia i s-a uitat numele autorului.

10. Prin *caracterul sincretic* al operei literare populare înțelegeți:
a) operele scrise pe materiale sintetice;

Scanned with OKEN Scanner

b) contribuția mai multor arte: cântec, dans, port popular la prezentarea operei;
c) caracteristica operei literare de a crea bună dispoziție și umor.

11. Prin *basm* se înțelege:
a) o specie a genului epic în care se întâlnesc personaje cu puteri fantastice;
b) o specie a genului epic în care se povestesc fapte și întâmplări fantastice;
c) o specie a genului epic, de lungă întindere, în care se povestesc fapte și întâmplări fantastice puse pe seama unor personaje cu puteri supranaturale.

12. *Basmul popular* are următoarele caracteristici:
a) formule de început și de încheiere, acțiune desfășurată într-un timp nedefinit, eroii binelui luptă împotriva răului, personajele au puteri supranaturale, autorul este necunoscut;
b) formule de început și de încheiere, autor cunoscut, personaje cu puteri supranaturale, acțiunea desfășurată într-un timp nedefinit;
c) formule de început și de încheiere, limba foarte expresivă, cu numeroase figuri de stil, în narațiune autorul intervine adesea cu o serie de cugetări filozofice proprii.

13. *Basmul* este:
a) o specie a genului epic povestită sau scrisă în proză;
b) o specie a genului epic povestită sau scrisă în versuri sau proză;
c) o specie a genului epic povestită sau scrisă în versuri.

14. Formula: *"Ş-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea mea"* este:
a) formula de încheiere a unei legende;
b) formula de încheiere a unei nuvele;
c) formula de încheiere a unui basm.

15. *Legenda* este:
a) o specie a genului epic în proză, în care se povestesc fapte fantastice puse pe seama unor personaje fantastice;
b) o specie a genului epic în proză sau versuri, în care se povestesc fapte fantastice care explică originea unor fenomene, locuri geografice sau a unor întâmplări istorice;
c) o specie a genului epic în versuri în care se povestesc fapte deosebite a unor personaje istorice.

16. *Legendele și basmele se aseamănă* prin:
a) narațiunea cuprinde elemente reale și fantastice, eroi înzestrați cu puteri supranaturale, formule de început și de sfârșit asemănătoare;
b) narațiunea cuprinde elemente reale și fantastice, lupta dintre bine și rău, întinderea mare a acțiunii;
c) narațiunea cuprinde elemente reale și fantastice, lupta dintre bine și rău, comentarea sau explicarea unor credințe sau întâmplări istorice.

17. *Legendele se deosebesc de basme* prin:
a) acțiunea legendei este lineară, explicativă, personajele sunt puține, îmbină știința populară cu poezia;
b) personajele sunt înzestrate cu puteri supranaturale;
c) au formule intermediare menite să susțină atenția ascultătorului.

Scanned with OKEN Scanner

18. *Balada populară* sau cântecul bătrânesc este:

a) o specie a genului epic în proză povestită de un narator talentat;

b) o specie a genului epic în versuri, povestită sau cântată de un povestitor talentat;

c) o poezie populară recitată de un povestitor talentat.

19. În balada *Mioriţa*, autorul anonim a structurat naraţiunea în părţi conţinând fiecare câte un motiv, legate sintactic prin conjuncţiile "dar", "iar", cu valoare adversativă şi uneori copulativă:

a) şase părţi: motivul transhumanţei, al complotului, al mioarei năzdrăvane, alegoria moarte-nuntă, motivul măicuţei bătrâne şi motivul câinelui credincios;

b) cinci părţi: motivul transhumanţei, al complotului, al mioarei năzdrăvane, alegoria moarte-nuntă şi motivul măicuţei bătrâne;

c) patru părţi: motivul transhumanţei, al mioarei năzdrăvane, alegoria moarte-nuntă şi motivul măicuţei bătrâne.

20. Metafora *"Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai"* sugerează:

a) o natură minunată în care trăiesc ciobanii;

b) o imagine artistice a unui platou muntos;

c) alternanţa deal-vale, minunatul spaţiu mioritic al spiritului românesc.

21. În balada *Mioriţa* se întâlnesc:

a) numai elemente narative;

b) elemente narative, dialogul şi descrierea;

c) elemente narative şi descrierea.

22. Cuvintele *"lacrimi de sânge"* folosite în balada Mioriţa, formează:

a) o metaforă totală sugerând situaţia tragică a ciobanului în faţa morţii;

b) un epitet care subliniază durerea suferită de mioriţă la despărţirea de stăpânul ei;

c) o comparaţie care subliniază o înduioşare de sine a ciobanului ce se va despărţi de turma sa.

23. Pluralul *"câmpi"* (al substantivului câmp) şi gerunziile verbale: *alergând, întrebând, zicând* - folosite în balada *Mioriţa* - sugerează:

a) căutarea fără odihnă a mamei îndurerate;

b) disperarea mamei ce îşi caută necontenit, până la pierderea de sine (a-şi lua câmpii - expresie populară a disperării) fiul iubit;

c) imaginea artistică a unui spaţiu geografic vast.

24. *Tema* baladei *Mioriţa* este:

a) viaţa oamenilor de la munte, a ciobanilor;

b) natura minunată a patriei noastre;

c) comuniunea om-natură, prin moarte.

25. Care din următoarele enunţuri sugerează prin simbol moartea posibilă a ciobanului:

a) "O mândră crăiasă / A lumei mireasă";

b) "Că la nunta mea / A căzut o stea";

c) "Iar tu de omor / Să nu le spui lor".

Motivaţi alegerea răspunsului.

Scanned with OKEN Scanner

26. *Portretul fizic* al ciobanului este sugerat prin:

a) metafore alcătuite din elemente naturale sugerând perfecțiunea;

b) comparații formate dintr-o serie de cuvinte subliniind bunătatea, curajul, vitejia;

c) epitete care subliniază dragostea lui pentru măicuța și oițele sale.

27. *Alegoria moarte-nuntă* este conținută în versurile:

a) "Să-i spui lui Vrâncean / Și lui Ungurean / Ca să mă îngroape / Aice pe-aproape. / În dosul stânii / Să-mi aud câinii";

b) "Fluieraș de soc / Mult zice cu foc / (...) Ș-oile s-or strânge / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge";

c) "Cu-o mândră crăiasă / A lumii mireasă / Că la nunta mea / A căzut o stea / Soarele și luna / Mi-au ținut cununa / (...) Păsărele mii / Și stele făclii".

28. Poezia *Paşa Hassan* de G. Coşbuc este:

a) o legendă cultă;

b) o baladă cultă;

c) un poem cult.

29. Tema poeziei *Paşa Hassan* de G. Coşbuc este:

a) eroică, inspirată din faptele de vitejie ale domnitorului Mihai Viteazul;

b) istorică, inspirată din lupta poporului nostru sub conducerea lui Mihai Viteazul împotriva invaziei otomane;

c) ceremonială, inspirată din desfășurarea luptei de la Călugăreni.

30. Procedeul artistic dominant în balada *Paşa Hassan* este antiteza între cele două personaje, Mihai Viteazul și Paşa Hassan, realizată pe mai multe secvențe:

a) atitudinea celor doi față de soldații din oastea pe care o conduceau, puterea exemplului personal, atitudinea în fața confruntării directe, însușiri personale;

b) atitudinea în fața dușmanului, atitudinea în fața naturii, comportamentul față de învinși;

c) atitudinea în fața frumuseților naturale, ale pădurii, față de soldații din oastea pe care o conduceau, față de tovarășii de luptă.

31. Prezentarea hiperbolică a personajului Mihai Viteazul (în balada *Paşa Hassan*) se realizează printr-o serie de metafore și comparații conținând termeni împrumutați din stihiile naturii dezlănțuite, căreia nimic din ceea ce este omenesc nu i se poate opune:

a) fulger (cu fulgeru-n mână), volbură, furtună, tunet, ger, munte, cer;

b) pământ, stele, fulger, cer, vânt, pleavă;

c) grindină, trăsnet, viscol, vijelie.

Alcătuiți cu fiecare din cuvintele răspunsului ales, câte o comparație și o metaforă.

32. *Poemul* este:

a) o specie a genului liric în care sunt prezentate frumusețile naturii sau faptele de vitejie ale unor eroi ai neamului;

b) o specie a genului epic cult, în versuri, cu o acțiune amplă, cu mai multe personaje, cuprinzând episoade în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje, însuflețite de sentimente nobile;

Scanned with OKEN Scanner

c) o specie a literaturii populare în care sunt evocate faptele de vitejie ale unor eroi ai neamului.

33. Prin *poem eroic* înțelegeți:

a) o specie literară cultă în versuri, de mari proporții, în care elemente ale genului epic se îmbină cu elemente ale genului liric;

b) o specie literară populară, de mari proporții, în care elemente ale genului epic se îmbină cu elemente ale genului liric;

c) o specie literară în care sunt povestite în versuri fapte istorice sau legendare din istoria unui popor, având în centru un erou care domină prin însușirile sale celelalte personaje.

34. Poezia *"Dan, căpitan de plai"* este:

a) o legendă istorică;

b) o baladă istorică;

c) un poem istoric.

35. Tema poeziei *"Dan, căpitan de plai"* este:

a) lupta pentru libertate dusă de poporul nostru sub conducerea lui Dan;

b) eroismul poporului român în lupta împotriva invaziei tătărești de după moartea lui Ștefan cel Mare;

c) eroismul poporului român în lupta împotriva asupririi turcești.

36. În poemul *"Dan, căpitan de plai"* se împletesc:

a) trei moduri de expunere (descrierea, narațiunea, dialogul);

b) două moduri de expunere (narațiunea și dialogul);

c) un singur mod de expunere (narațiunea – povestirea faptelor de vitejie).

37. Alcătuiți portretul fizic al personajului Dan din poemul *"Dan, căpitan de plai"* de V. Alecsandri.

38. Caracterizați personajul Dan, din poemul *"Dan, căpitan de plai"* de V. Alecsandri.

39. Alcătuiți portretul fizic al personajului Ursan, din poemul *"Dan, căpitan de plai"* de V. Alecsandri.

40. Alcătuiți o compunere în care să prezentați întâlnirea dintre Dan și hanul Ghirai. Compunerea să aibă treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze)

41. Enumerați elementele supranaturale întâlnite pe parcursul poemului *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri.

42. Alcătuiți câte o compunere formată din treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) în care să descrieți cadrul natural în care își ducea viața bătrânul Dan, din poemul *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri.

43. Opera *"Călin (file din poveste)"* de Mihai Eminescu este:

a) o poezie cultă de mari proporții;

b) un basm versificat;

c) un poem cult.

44. Opera *"Călin (file din poveste)"* de Mihai Eminescu cuprinde:

a) o singură parte;

b) opt părți;

c) nouă părți.

Scanned with OKEN Scanner

45. *Tema* operei *"Călin (file din poveste)"* de Mihai Eminescu este:

a) eroismul lui Călin care cucereşte o împărăţie şi se căsătoreşte cu fata de împărat;

b) dragostea (mitul zburătorului);

c) natura, cu frumuseţile ei nebănuite.

46. Fragmentul din partea a VIII-a al poemului *"Călin (file din poveste)"* de Mihai Eminescu prezintă:

a) intriga naraţiunii;

b) conflictul;

c) deznodământul.

47. Alcătuiţi o compunere formată din treizeci de enunţuri (propoziţii sau fraze) în care să prezentaţi nunta gâzelor, din poemul *"Călin (file din poveste)"* de Mihai Eminescu.

48. Alcătuiţi o compunere formată din treizeci de enunţuri (propoziţii sau fraze) în care să descrieţi cadrul natural în care are loc nunta lui Călin cu fata de împărat, din poemul *"Călin (file din poveste)"* de Mihai Eminescu.

49. Rolul stilistic al personajelor din basme: zmei, crai, zâne, Feţi- Frumoşi etc., din alaiul nunţii lui Călin este:

a) de a arăta originea împărătească a mirelui şi a miresei;

b) de a crea atmosfera de basm, sugerată de subtitlul poemului, File din poveste;

c) De a sublinia însuşirile supranaturale ale personajului Călin.

50. Enumeraţi deosebirile dintre nunta împărătească şi nunta gâzelor.

51. *Caracteristicile* poemului sunt:

a) o specie epică în versuri de mari dimensiuni, împărţit în părţi şi episoade, acţiunea este cristalizată în jurul unui erou cu însuşiri deosebite, care se detaşează de celelalte personaje pe care le domină prin aceste însuşiri;

b) o povestire în versuri, cu un număr mare de personaje, cu o acţiune care se desfăşoară pe mai multe planuri, cu întâmplări episodice;

c) o poveste în versuri, în care eroii binelui luptă împotriva eroilor răului.

52. Cunoscând caracteristicile poemului şi ale poemului eroic, demonstraţi într-o compunere de treizeci de enunţuri (propoziţii sau fraze) că *"Dan, căpitan de plai"* de V. Alecsandri este un poem eroic.

53. *Snoava*, ca specie a genului epic este:

a) o povestire scurtă pusă pe seama unor personaje comice;

b) o povestire umoristică, de dimensiuni reduse în care se face haz pe seama viciilor omeneşti: lenea, prostia, lăcomia etc.;

c) o povestire scurtă, moralizatoare în care sunt prezentate mai multe întâmplări cu haz.

54. *Fabula* este:

a) o specie în care acţiunea este pusă pe seama animalelor sau plantelor;

b) o poezie de scurtă întindere, în care faptele şi întâmplările sunt puse pe seama necuvântătoarelor;

c) o specie a genului epic în versuri, cu o acţiune puţin dezvoltată;

Scanned with OKEN Scanner

55. *Fabula* are o structură specifică, ea cuprinde:
a) trei părți: introducerea, partea narativă și morala;
b) două părți: partea narativă și morala;
c) o parte, partea narativă.
56. Prin *morala fabulei* se înțelege:
a) o învățătură justă, desprinsă din narațiune;
b) o dojană, care este adresată alegoric cititorului;
c) o ironie la adresa unor defecte omenești puse pe seama animalelor sau plantelor.
57. *Partea narativă* a fabulei cuprinde:
a) o povestire scurtă care satirizează vicii și defecte omenești;
b) o alegorie cuprinsă într-o povestire scurtă care satirizează vicii și defecte omenești;
c) o alegorie.
58. *Ritmul vioi* al fabulei se realizează prin:
a) povestirea care conține verbe din sfera mișcării rapide;
b) elementele orale din limbajul familial;
c) dialogul dintre personaje, versuri libere, înglobând elemente de oralitate.
59. Demonstrați structura fabulei într-o compunere de treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) exemplificând cu o fabulă cunoscută.
60. *Biblia* este:
a) Sfânta Scriptură sau Cuvântul lui Dumnezeu;
b) O culegere de texte, de diverși autori;
c) O culegere de texte sfinte, în care se povestesc întâmplări trăite de oameni care au simțit nemijlocit puterea și slava lui Dumnezeu.
61. *Sfânta Scriptură* cuprinde:
a) Vechiul Testament, Parabolele și Noul Testament;
b) Vechiul Testament și Noul Testament;
c) Vechiul Testament, Cartea Regilor, Noul Testament.
62. *Parabola*, ca specie literară este:
a) o scurtă istorioară fictivă, cu un conținut religios sau moral;
b) o povestire alegorică cu un conținut religios sau moral;
c) o narațiune de scurtă întindere prin care se explică o idee.
63. În *Parabola fiului risipitor*, înțelesul (tâlcul) este:
a) bucuria Tatălui ceresc pentru un păcătos întors la credință;
b) bucuria tatălui la revederea fiului risipitor;
c) prin renunțarea la o viață plină de păcate și stăruința în credință și în fapte bune dobândim iertarea și iubirea lui Dumnezeu.
64. În *Noul Testament* sunt 28 de parabole rostite de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, prin care sunt transmise învățăturile Sale, cu scopul de:
a) a arăta calea ce trebuie urmată de credincioși spre Adevăr și Lumină;
b) a arăta apostolilor și mulțimii cum să se ferească de cele rele și să găsească drumul spre Dumnezeu;
c) a arăta că iubirea Tatălui ceresc pentru fiii săi este desăvârșită și că putem recâștiga această iubire prin spovedanie și pocăință.

Scanned with OKEN Scanner

65. Noul Testament cuprinde cele patru Evanghelii scrise de:
a) Sfântul Matei, Ioan, Marcu şi Luca;
b) Sfântul Matei, Grigore, Ioan şi Luca;
c) Sfântul Ioan, Luca, Matei şi Pătru.

66. *Parabola biblică* conține:
a) o parte narativă din care se desprinde o învățătură prezentată alegoric;
b) o parte narativă şi o învățătură exprimată direct, ca o concluzie a celor narate;
c) un tâlc sau un înțeles din care se trag învățăminte.

67. *Înțelesul sau tâlcul* parabolei este:
a) unul singur, conținut în partea narativă;
b) dublu, unul în planul real şi altul în planul religios;
c) dublu, unul la începutul povestirii şi altul la sfârşitul acesteia.

68. Personajelor din planul real, le corespund în planul alegoric:
a) idei sau personaje din planul ireal, dumnezeiesc, prezentat alegoric;
b) anumite caracteristici umane;
c) anumite exemple de viață.

69. Povestiți într-o compunere de treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) o parabolă biblică, subliniind semnificația ei morală.

70. Alcătuiți o compunere de treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) în care să prezentați semnificația morală a *Parabolei pomului bun şi a pomului rău.*

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VII

GENUL EPIC CULT ÎN PROZĂ

7.1 SCHIȚA

Schița este specia genului epic în proză, de mică întindere, în care se povestește o întâmplare scurtă și simplă (sau un moment al unei întâmplări) cu un număr mic de personaje.

Părțile componente ale schiței sunt:

- cadrul natural în care se va desfășura acțiunea (întâmplarea sau momentul)
- acțiunea desfășurată într-un ritm viu, cu puține amănunte, dialoguri scurte, cu multe elemente de oralitate, interjecții, fraze, citate populare
- deznodământul aproape neașteptat, care lasă cititorului posibilitatea unei perspective asupra întâmplării povestite.

Schițele au, în general, ca sursă de inspirație fapte reale, înfățișează persoane desprinse din realitatea prezentă, sunt inspirate din evenimentele cele mai recente ale vieții sociale.

Emitentul de text manifestă o mare artă în a sublinia prin aprecieri, reflecții, impresii, anumite caracteristici ale personajelor sau evenimentelor. În schiță sunt prezentate evenimente veridice, personajele sunt tipice, compoziția este orientată spre deznodământ, acțiunea schiței este lineară iar stilul este concis. Puterea de observație a eului narant și iscusința de a alege întâmplări și personaje caracteristice, la un moment dat, pentru o anume realitate, fac din schiță o bijuterie literară, căci ea concentrează teme, întâmplări, personaje ce ar putea fi dezvoltate la nivel de nuvelă sau roman.

În literatura română o contribuție deosebită au avut la dezvoltarea schiței, ca specie a genului epic în proză, I. L. Caragiale prin "Momente și schițe", I. Al. Brătescu Voinești, I. A. Bassarabescu, Gh. Brăescu și alții.

CELE TREI ZEIȚE

– Poemă pedagogică –

de Ion Luca Caragiale

Junele Mișu Guvidi dă examenul de clasa VII... Trei profesori infami îl persecută. Mișu cade la trei obiecte: la Matematică, la Istorie și la Morală.

Junele Mișu declară mamiții că e hotărât a se sinucide.

Dar Mișu are trei zeițe protectoare: una mai mult decât acheii, două mai mult decât troienii. Trei zeițe: pe Juno, pe Minerva și pe Venus.

*
* *

Juno e mamița lui; Minerva, sora mai mare a mamiții și Venus, sora ei mai mică.

Și cătetrele zeițe țin sfat.

Scanned with OKEN Scanner

Şi mândra Juno zice:

- Cunosc pe Popescu, profesorul de istorie; el are un frate, care nu-i împământenit şi care doreşte a fi; eu am un bărbat care e deputat, orator, Jupiter Tunătorul. Mă însărcinez cu domnul Popescu!

Şi a plecat mândra zeiţă; l-a găsit pe Popescu, şi scurt: Popescu a schimbat pe 5 în 6. E aşa de uşor a face pe şase din cinci.

Minerva cea cu socoteală a zis:

- Ştiu bine că Vladimirescu, profesorul de Matematică, a pierdut aseară la pocher o sumă-nsemnată şi că n-are cu ce pleca la băi în vacanţă. Mă însărcinez eu cu Vladimirescu.

Şi a plecat înţeleapta zeiţă; şi a găsit pe Vladimirescu, şi scurt: Vladimirescu a schimbat pe trei în opt. E aşa de uşor să faci pe opt din trei!

A mai rămas Morala...

Şi Venus zice:

- Asta e partea mea – Morala. Îl cunosc bine pe Mititelul Parisache, profesorul, el nu e în stare să reziste poruncilor mele... Mă-nsărcinez eu cu Morala şi cu Parisache.

Şi a plecat frumoasa zeiţă...şi a găsit pe Parisache, şi mai mult sau mai puţin scurt: Parisache a schimbat pe 1 în 10. O! când îţi ordonă Venus, e aşa de uşor să faci din unul zece!

De reţinut:

Schiţa *Cele trei zeiţe* ne prezintă în cele trei episoade, trei profesori care, pentru diferite motive, se lasă influenţaţi în a promova pe tânărul Mişu Guvidi: profesorul de istorie pentru că fratele său este împroprietărit de tatăl tânărului; cel de matematică pentru că i se dă suma de bani pierdută la pocher, ca să plece la băi; iar cel de morală, pentru că nu rezistă poruncilor lui Venus, zeiţa frumuseţii, aşa cum este numită de scriitor mătuşa tânărului protejat. Ironia eului narant la adresa promovării pe nedrept se desprinde din fraza: *E aşa de uşor să faci*...urmată de notele modificate la cele trei obiecte.

Un rol deosebit în această schiţă îl au numele proprii, fiecare sugerând câte o trăsătură de caracter: tânărul se numeşte Guvidi – de la "guvid", peştişor mic cu capul mare şi turtit, nume ce sugerează un copil leneş şi slab dotat intelectual: mamiţa este Juno, soţia lui Jupiter, cel mai puternic dintre zei, adică tatăl lui Mişu, deputat şi orator, ea îl va obliga pe profesorul de istorie să-l promoveze pe Mişu; sora mai mare a mamiţii este Minerva, zeiţa înţelepciunii, ea îl va determina, dându-i bani, pe profesorul de matematică să schimbe nota protejatului.

Sora mai mică a mamiţii este Venus, zeiţa frumuseţii; ea îl va obliga pe profesorul de morală să schimbe nota de 1 în 10; Mititelul Parisache este numele profesorului de morală. Acest nume format din substantivizarea adjectivului mititel şi derivatul substantivului Paris, (oraşul plăcerilor) sugerează un om fără personalitate, slab şi foarte uşor de influenţat.

O altă modalitate folosită de scriitor pentru a spori ironia este creşterea gradată a notelor; de la cinci la şase, de la trei la opt, de la unu la zece.

Şi aşa, fără nici un merit, Mişu promovează clasa a VII-a.

Scanned with OKEN Scanner

7.2 *POVESTIREA*

Povestirea este o specie a genului epic în proză ce relatează fapte şi întâmplări din punctul de vedere al unui narator, care este martor sau participant la evenimentul povestit.

Povestirea se limitează la relatarea unui singur fapt, interesul concentrându-se asupra situaţiei povestite şi mai puţin asupra personajelor. Între povestitor (narator) şi ascultător (cititor) relaţia este mai strânsă, faţă de alte specii literare.

Naratorul creează o anumită atmosferă a povestirii care are rolul de a menţine vie emoţia şi atenţia cititorului.

Povestitorul foloseşte diverse formule de adresare, motivează împrejurările care au generat povestirea, foloseşte dialogul între personaje pentru a menţine vie atenţia ascultătorului. Faptul relatat este situat în trecut, iar sensul lui este transmis de narator sau desprins din întreaga întâmplare. Acest fapt este relatat din unghiul povestitorului. De obicei se povesteşte un singur fapt, acţiunea este lineară şi se concentrează asupra situaţiei.

POVESTE

de Ion Creangă

A fost odată, când a fost, dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

Noi nu suntem de când cu poveştile, ci suntem mai dincoace cu vreo două-trei zile, de pe când se potcovea purecele cu nouăzeci şi nouă de oca de fer la un picior şi tot i se părea că-i uşor.

Cică era odată un om însurat, şi omul acela trăia la un loc cu soacră-sa.

Nevasta lui, care avea copil de ţâţă, era cam proastă; dar şi soacră-sa nu era hâtră.

Într-una din zile, omul nostru iese de-acasă după trebi, ca fiecare om.

Nevasta lui, după ce-şi scăldă copilul, îl înfăşă şi-i dete ţâţă, îl puse în albie lângă sobă, căci era iarnă; apoi îl legănă şi-l dezmerdă, până ce-l adormi. După ce-l adormi, stătu ea puţin pe gânduri ş-apoi începu a se boci cât o lua gura: "Aulio! Copilaşul meu, copilaşul meu!"

Mama ei, care torcea după horn, cuprinsă de spaimă, zvârli fusul din mână şi furca din brâu cât colo şi sărind fără sine, o întrebă cu spaimă:

- Ce ai, draga mamei, ce-ţi este ?!
- Mamă, mamă! Copilul meu are să moară!
- Când şi cum?
- Iată cum. Vezi drobul cel de sare pe horn?
- Îl văd. Şi?
- De s-a sui mâţa, are să-l trântească drept în capul copilului şi să mi-l omoare!
- Vai de mine şi de mine, că bine zici, fata mea; se vede că i s-au sfârşit mititelului zilele!

Şi, cu ochii pironiţi la drobul de sare de pe horn şi cu mâinile încleştate, de parcă le legase cineva, începură a-l boci amândouă, ca nişte smintite, de clocotea casa.

Scanned with OKEN Scanner

Pe când se sluțeau ele, cum vă spun, numai iaca și tatăl copilului intră pe ușă, flămând și necăjit ca vai de el.

- Ce este? Ce v-au găsit, nebunelor?

Atunci ele, viindu-și puțin în sine, începură a-și șterge lacrămile și a-i povesti cu mare jale despre întâmplarea neîntâmplată.

Omul, după ce le ascultă, zise cu mirare:

- Bre! Mulți proști am văzut eu în viața mea, dar ca voi n-am mai văzut. Mă...duc în toată lumea! Și de-oi găsi mai proști decât voi, m-oi mai întoarce acasă, iar de nu, ba.

Așa zicând, oftă din greu, ieși din casă, fără să-și ieie ziua bună, și plecă supărat și amărât ca vai de om!

Și mergând el bezmetic, fără să știe unde se duce, după o bucată de vreme, oprindu-se într-un loc, i se întâmplă iar să vadă ceva ce nu mai văzuse: un om ținea puțin un oboroc deșert cu gura spre soare, apoi repede-l înșfăca și intra cu dânsul într-un bordeiu; pe urmă iar ieșea, îl punea iar cu gura la soare și tot așa făcea...Drumețul nostru, nedumerit, zise:

- Bună ziua, om bun!

- Mulțămesc dumitale, prietene!

- Da' ce faci aici!

- Ia, mă trudesc de vreo două-trei zile să car pocitul ist de soare în bordeiu, ca să am lumină, și nici că-l pot...

- Bre, ce trudă! Zise drumețul. N-ai vrun topor la îndemână?

- Ba am.

- Ie-l de coadă, sparge ici, și soarele va intra singur înlăuntru.

În dată făcu așa, și lumina soarelui intră în bordeiu.

- Mare minune, om bun, zise gazda. De nu te-aducea Dumnezeu pe la noi eram să îmbătrânesc cărând soarele cu oborocul.

"Încă un tont", zise drumețul în sine și pleacă.

Și mergând el tot înainte, peste câtva timp ajunse într-un sat și, din întâmplare, se opri la casa unui om. Omul de gazdă, fiind rotar, își lucrase un car și-l înjghebase în casă, în toată întregimea lui; ș-acum, voind să-l scoată afară, trăgea de proțap cu toată puterea, dar carul nu ieșea. Știți pentru ce?

Așa: ușile erau mai strâmte decât carul. Rotarul voia acum să taie ușorii, pentru a scoate carul. Noroc însă că drumețul l-a învățat să-l desfacă în toate părțile lui, să le scoată pe rând afară, ș-apoi iarăși să-l înjghebe la loc.

- Foarte mulțămesc, om bun, zise gazda; bine m-ai învățat! Ia uite-te dumneata! Era să dărm bunătate de casă din pricina carului...

De aici, drumețul nostru mai numărând un nătărău, merse tot înainte, până ce ajunse iară la o casă. Acolo, ce să vadă! Un om, cu-n țăpoiu în mână voia s-arunce niște nuci din tindă în pod.

"Din ce în ce dau peste dobitoci", zise drumețul în sine.

- Da' ce te frământi așa, om bun?

- Ia, vreau să zvârl niște nuci în pod și țăpoiul ista bate-l scârba să-l bată, nu-i nici de-o treabă...

Scanned with OKEN Scanner

- Că degeaba te trudeşti, nene! Poţi să blăstămi cât le-i blestăma, habar n-are ţăpoiul de scârbă. Ai un oboroc?

- Da' cum să n-am !?

- Pune nucile într-însul, ie-l pe umăr, şi suie-le frumuşel în pod; ţăpoiul e pentru paie şi fân, iar nu pentru nuci.

Omul ascultă, şi treaba se făcu îndată.

Drumeţul nu zăbovi nici aici mult, ci pleacă mai numărând şi alt neghiob.

Apoi, de aici merse mai departe, până ce ajunse ca să mai vadă aiurea şi altă năzbâtie. Un om legase o vacă cu funia de gât şi, suindu-se pe-o şură, unde avea aruncat oleacă de fân, trăgea din răsputeri de funie, să urce vaca pe şură. Vaca răgea cumplit şi el nu mai putea de ostenit...

- Mă omule! zise drumeţul, făcându-şi cruce, dar ce vrei să faci?

- Ce să fac, mă-ntrebi? Da' nu vezi?

- Ba văd, numai nu pricep.

- Ia, hăramul ista e hămesit de foame şi nu vre' nici în ruptul capului să vie după mine sus, pe iastă şură, să mănânce fân...

- Stai puţin, creştine, că spânzuri vaca! Ie fânul şi-l dă jos la vacă!

- Da' nu s-a irosi?...

- Nu fi scump la tărâţe şi ieftin la făină.

Atunci omul ascultă, şi vaca scăpă cu viaţă.

- Bine m-ai învăţat, om bun! Pentr-un lucru de nimica, eram cât pe ce să-mi gâtui vaca!

Aşa, drumeţul nostru, mirându-se şi de această mare prostie, zise: "Mâţa tot s-ar fi putut întâmpla să deie drobul de sare jos după horn; dar să cari soarele în casă cu oborocul, să arunci nucile în pod cu ţăpoiul şi să tragi vaca pe şură, la fân, n-am mai gândit!"

Apoi drumeţul se întoarse acasă şi petrecu lângă ai săi pe cari-i socoti mai cu duh decât pe cei ce văzuse în călătoria sa.

Ş-am încălecat pe-o şea, ş-am spus povestea aşa. Ş-am încălecat pe-o roată, ş-am spus-o toată. Ş-am încălecat pe-o căpşună, şi v-am spus, oameni buni, o mare minciună!

De reţinut (povestirea naraţiunii):

Opera literară *Poveste* cunoscută şi sub titlul *Prostia omenească* a fost scrisă de Ion Creangă, unul dintre cei mai mari scriitori din literatura noastră.

Geniul humuleştean şi-a imaginat un personaj, care, dezgustat de prostia din casa lui, pleacă în lume pentru a descoperi diferitele manifestări ale prostiei, prilej cu care scriitorul ne introduce treptat în lumea satului, prezentându-ne diverse activităţi şi gospodării ţărăneşti.

Cele cinci întâmplări povestite de Ion Creangă încearcă, parcă, să demonstreze până unde poate merge prostia omenească. Este interesant de observat că în toate satele străbătute de drumeţul nostru, acesta nu descoperă decât un singur prost pentru fiecare sat. Acest fapt ne duce cu gândul la răspunsul dat de marele învăţat Nicolae Iorga la întrebarea prin ce se deosebesc ţăranii români de alţii: "Vedeţi

Scanned with OKEN Scanner

dumneavoastră, noi, în satele româneşti, nu avem un *înţelept al satului*, care să-i înveţe pe ceilalţi cum să se poarte. Noi avem doar *prostul satului*".

De unde rezultă că toţi ceilalţi sătenii erau înţelepţi, afară de unul.

Cu ironie fină, ca şi când ar fi vrut să spună că prostia a dispărut odată cu lumea basmelor, naratorul plasează acţiunea într-un trecut îndepărtat, folosind formula introductivă a bamelor: *"A fost odată, când a fost, că, dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti."*

Dar toate întâmplările povestite apoi nu au nimic fantastic, ci se desfăşoară în lumea reală a satului contemporan scriitorului.

Într-un sat trăia un om însurat, cu nevastă, copil mic, şi soacră. Om chibzuit şi harnic, acesta muncea toată ziua. Într-o zi nevasta lui, *cam proastă*, după ce-a scăldat copilul, l-a aşezat lângă hornul sobei, la căldură. Pe horn era un drob de sare şi, îngrozită că mâţa ar putea să doboare drobul de sare peste copil, începe să plângă şi să urle pentru o întâmplare neîntâmplată. Dacă ar fi fost aşezată la minte, nevasta ar fi coborât drobul de pe horn sau ar fi mutat albia cu copilul. Omul, când vede atâta prostie, hotărăşte să plece şi să nu se mai întoarcă decât dacă va găsi proşti mai mari decât cei de-acasă.

Într-un sat întâlneşte un om care încerca să lumineze bordeiul fără ferestre cărând soarele înăuntru cu oborocul; în alt sat un rotar voia să dărâme casa pentru a scoate afară carul construit înăuntru; un altul se trudea să urce nucile în pod cu furca; iar unul voia să urce vaca pe şură ca să pască.

Astfel de întâmplări, îl pun pe gânduri pe omul nostru, căci văzând proşti şi mai mari, se întoarce la proştii săi. Povestirea se încheie tot cu o formulă împrumutată din basm: *Ş-am încălecat pe-o roată şi am spus-o toată. Ş-am încălecat pe-o căpşună şi v-am spus, oameni buni o mare minciună".*

Efectul acestei formule asupra cititorului nu mai este acela de a-l readuce în lumea obişnuită, reală, ca la basm, ci de a sublinia ca posibile întâmplările narate.

Arta de mare povestitor a scriitorului se reflectă şi în măiestria cu care mânuieşte dialogul dintre personaje. Acestea sunt atât de fireşti încât, citind povestirea, vezi şi auzi doi ţărani stând de vorbă. Dialogul este presărat cu interjecţii: *aoleo! bre! ia!*, cu proverbe *Nu fi scump la tărâţe şi ieftin la făină*, ceea ce dă nota de *oralitate* a stilului lui Creangă (*Oralitate – calitatea stilului de a părea spontan, viu*).

O altă caracteristică a naraţiunii o constituie *gradarea întâmplărilor* narate, mergând de la o prostie mai mică (groaza pentru drobul de sare ucigător) până la una care le întrece pe toate (vaca la păscut pe şură). Această gradare este subliniată şi prin calificativul primit de fiecare prost. Astfel, nevasta drumeţului *era cam proastă*, cel ce căra soarele este *încă un prost*, rotarul *un nătărău*, cel cu nucile *alt neghiob* iar cel care încerca să urce vaca pe şură făcea *o mare prostie*.

Isteţimea şi mintea limpede a drumeţului este subliniată de povestitor prin *mirarea* care îl cuprindea ori de câte ori vedea o prostie. El nu râde, nu îşi bate joc de cei proşti, ci *se miră*. Această stare de mirare este semn al căutării unei explicaţii la cele văzute, deci semnul înţelepciunii. Proştii devin caraghioşi stârnind hohote de râs cititorului prin chiar faptele lor, dovezi de mare prostie.

Scanned with OKEN Scanner

Naratorul le prezintă pe un ton serios şi grav, transformându-le în întâmplări umoristice.

Cele cinci întâmplări scrise de Ion Creangă sunt atât de cunoscute, încât fiecare dintre eroi a ajuns un fel de măsură a prostiei. Adesea auzim spunând despre cineva care a greşit *a făcut ca ăla de căra nucile cu furca*, sau despre o femeie *e ca aia cu drobul de sare*.

Acesta a fost, probabil, şi scopul povestirii lui Creangă: ca oamenii să tragă învăţăminte din păţaniile altora.

VESTITORII

de Mihail Sadoveanu

Erau doi băieţi numai de-o şchioapă, cu nişte cuşme mari până peste ochi şi înfăşuraţi în sumane cu mânecile lungi. Măcar că porniseră de la amiază, mai aveau mult până în sat în Viişoara, drumul era greu prin zăpadă, ş-acuma, la urmă, îşi cam târau opincile mari, înfoiate cu paie.

De sărbătorile Crăciunului, aşa se pornesc băieţii, cu steaua, prin satele mai bogate. Îndrăzniră şi ei, cu steaua lor, să pornească peste câmpuri, peste podul de gheaţă al Siretului, spre valea împestriţată de nenumăratele case ale viişorenilor.

Amurgul punea o umbră albăstrie pe neclintitele întinderi de omăt. Şi ei mergeau greu; acuma sfârşiseră vorba şi nu îndrăzneau parcă să se mai uite unul la altul. Clopoţelul stelei suna din când în când slab deasupra lor. Ei ridicau capetele şi se uitau pe sub marginile căciulilor, spre zare. Nu se vedea nimic. De abia se apropiau de Siret. În oglinda mare a râului începeau să tremure luminile stelelor de sus. Şi era o linişte adâncă, parcă împietrise lunca neagră pe lângă care se strecurau ei, coborând malul. Opincile fâşâiră aspru pe gheaţă. Se apucară amândoi de umeri şi, încet, trecură dincolo, pe podişul lucios, prin tăcerea tainică a înserării.

După ce urcară celălalt mal, rămaseră privind înainte. Satul nu se zărea. Se întoarseră unul spre altul. Buzele celui mai mic prinseră să tremure.

- Nu se vede nimic! murmură cel mai mare. Iar glasul mezinului începu să scâncească:

- Ne-am rătăcit. Ce facem noi acuma? Au să ne mănânce lupii...

Cel mare îşi înghiţi plânsul cu greutate şi zise:

- Măi, Ionică, şi tata-bătrân zicea că l-a apucat odată o viforniţă, şi el a mers înainte şi a scăpat...

- Mi-i frig! îngână cel mic.

- Vâră-ţi mânile în mânici, bine, -şi grămădeşte-le sub barbă. Steaua o duc eu. Când om ajunge, avem să cântăm şi să ne rugăm să ne găzduiască cineva peste noapte. Ţi-e foame?

- Da.

- Au să ne deie de mâncare. Da' să cânţi bine! N-ai uitat *Trei Crai*?

- N-am uitat, zise mezinul, zmârcâind din nas şi ţinându-şi plânsul.

Merseră înainte prin lumina cenuşie a serii. Înaintea, în urma lor, pustiu de zăpadă, frigul creştea şi zăpada scrâşnea ascuţit sub opinci. Din când în când se

Scanned with OKEN Scanner

opreau o clipă, cu sufletele înfricoşate, căutau să pătrundă umbra care îi împresura, nădăjduiau să prindă zgomote de viaţă omenească. Se auzeau câteodată, în răstimpurile acestea, croncăniturile aspre ale cioarelor, amestecate cu ţipetele sălbatice ale stăncuţelor, departe, cine ştie deasupra cărei lunci. Tresărirea aceasta de spaimă se potolea îndată. În tăcere, porneau, se scufundau tot mai tare în întunecime, şi îşi ţineau plânsul cu fălcile încleştate. Răzbăteau prin noapte aşa, - parcă fiorul singurătăţii le dădea putere. În capetele lor de copii, acolo, sub cuşmele de oaie, răsunau cântecele sfinte ale Naşterii Mântuitorului. Gândindu-se la ele, se gândeau şi la culcuşul cald, şi la aburul mâncării din satul către care porniseră. Samă bine nu-şi dădeau de taina serii aceleia, nici de cântecele pe care trebuiau să le înalţe cu glasurile lor curate; totuşi ei duceau o veste mare, cu steaua sub care se îndoiau, ridicându-şi umerele şi strângându-şi mânicile sumanelor sub bărbie.

Pentru cei mici şi umiliţi, pentru ca sufletele lor să nădăjduiască şi să mângâie a răsărit odată o stea şi s-a născut un prunc, care mai pe urmă au umplut lumea cu crucea spre osânda pe care cei răi i-o pregătiseră; pentru cei mulţi şi sărmani a murit. Dar în sufletele celor mici, de atunci a ars neîntrerupt lumina credinţii pentru zile mai bune, - şi nădejdea aceasta mergeau s-o vestească cei doi copii, fără să-şi dea samă; cu cântecele şi cu steaua lor se duceau să umple de voie bună inimile oamenilor, şi mergeau, tremurând de frig şi scâncind prin noaptea de iarnă, şi clopoţelul de deasupra capetelor lor tremura dulce.

- Măi Ionică, ţi-i frig tare? întreabă cel mai mare, Vasile.

- Mi-au amorţit mâinile până la coate...suspină mezinul.

Şi celui mai mare îi era frig şi ţinea îmbrăţişat mănunchiul stelei ca un ciung, căci de palme nu se mai putea sluji. De durere, lacrimi îi izvorau umezindu-i găvanurile ochilor.

Mezinul zice:

- Ce ne facem noi, că satul nu se mai vede?

- Acuşi or să se zărească luminile ferestrelor, răspunse Vasile.

- Dar dacă ne rătăcim? Au să iasă dihăniile.

- Ne-om ruga noi lui Dumnezeu şi ne-a scăpat de ele.

În singurătatea asta, pentru amândoi vorba *Dumnezeu* avu un răsunet deosebit, cu totul altul decât în rugăciunile bolborosite repede sara şi dimineaţa. Era ceva tainic de care nu-şi dădeau sama. Şi răzbătură înainte, -lor li se părea că de ceasuri nenumărate, mergeau; rar, cel mic îndrepta spre celălalt cu un glas înfricoşat, câteva cuvinte; rar se întorceau pe jumătate, uitându-se unul la altul şi zărindu-se negri ca nişte umbre. Şi de-abia într-un târziu vestitorii aceştia umiliţi văzură izvorând din întuneric nenumărate stele ale satului şi, când intrară pe uliţile împrejmuite de garduri negre, li se păru că gerul a slăbit. În hămăitul întârâtat al unui câne, pătrunseră într-o ogradă. Vasile apăra steaua cu bâtul, - şi clopoţelul sună sfios la ferestre.

Se auzi bufnind uşa de la casa cea mare, pe urmă uşa de afară a tinzii se deschise, şi românul, cu capul gol, se arătau în prag.

- Primiţi stelari? întrebă Vasile.

Scanned with OKEN Scanner

Glasul lui era aşa de slab şi plin de tremur, şi mezinul prindea să scâncească aşa de pripit, năvălit de lacrimi, încât omul se plecă înduioşat spre ei.

- Voi nu sunteţi de aici, măi ţâcă, -ha? Apoi se răsti la câne. –Hi, javră! –ia daţi-vă, bre, încoace, intraţi în casă. –Măi femeie! ia deschide uşa să intre steaua... Aşa... oameni sunteţi voi ori sloiuri de gheaţă?... Încet, să nu păliţi steaua de prag...

Opincile înghețate ale băieţilor bocăneau ca nişte cizme. Intrară în casă; steaua suna subţire şi vesel: ţing-ling!

Gospodarul, om tânăr, ca de treizeci de ani, zdravăn şi spătos, se uita la ei ca la o minune.

- De unde sunteţi voi, mă?

- De la Bordeieni, răspunse cel mare.

Lumina parcă-i orbise şi căldura parcă-i topea.

- Ia desfaceţi-vă de cotrenţe, măi voinicilor! Zise iar omul.

Vasile aşeză steaua, încet, sub icoane, şi începu să dezbrace pe frate-său. Femeia, subţirică şi tânără, se înălţase de la măsuţa cu trei picioare şi privea minunată, cu mâinile subsuoară.

- Da' vi-i tare soacra, bre! grăi iar omul. Iaca, chiar acu' umblam să ne punem la mâncat. Veţi mânca şi voi, că e de unde, slavă Domnului! Da-ntâi să-mi cântaţi. Aţi înţeles?

Cel mic scâncea încă. Românul se întoarse spre cuptor.

- Da' Ghiţă unde-i? Măi, şolticiule, ia dă-te jos! ce-ai fugit? Nu te teme, că nu te mănâncă, doar îs tot băieţi ca tine... (...)

- Am pornit noi singuri.

- Şi nu v-a fost frică de lupi?

Copiii nu răspunseră. Omul se uita zâmbind la ei. Apoi îi întrebă iar:

- Da' la Vetleem ştiţi voi ce a fost? Ia să cântaţi cântecul acela, cu Domnul nostru Iisus.

- Îl ştim! zise repede Vasile.

Se apropiară amândoi la icoane; înălţară steaua sub candelă, o zguduiră încet, şi clopoţelul sună uşor. După aceea îşi ridicară ochii spre rumeneala de zori care învăluia chipul Maicii Domnului cu pruncul la sân şi începură cu glasuri curate:

"Trei Crai de la Răsărit
Cu steaua călătorind..."

Şi omul rămase şi el uitându-se spre icoane cu ochii duşi, şi băieţii cântau subţire, cu glasuri moi, cu gâturile ridicate. Se opreau o clipă, înghiţeau şi iar porneau, cântând naşterea Mântuitorului. Femeia ridicase pe Ghiţă în braţe, asculta pătrunsă parcă de taina serii aceleia şi ochii i se umplură de lacrimi. Şi-n toată casa era linişte, şi-n tăcere, glasurile copiilor cântau vestea cea bună. Străinii veniţi tremurând prin frig şi prin întuneric, necunoscuţii care le deschiseseră uşa găzduirii acuma stăteau înfrăţiţi, şi cântecul simplu umple sufletele de mângâiere şi de lumină.

Scanned with OKEN Scanner

7.3 NUVELA

Nuvela este specia genului epic în proză, cu o acțiune mult mai dezvoltată decât a schiței, cuprinzând o succesiune de episoade, construită în jurul unui personaj principal, cu un conflict concentrat și cu un număr mai mare de personaje.

Ca întindere, nuvela se situează între schiță și roman. Timpul și spațiul desfășurării întâmplărilor este mai mare, acțiunea se petrece în mai multe locuri, momentele nuvelei sunt orientate spre un punct central. De aceea, tehnica nuvelei se bazează pe eliminare și alegere. Povestitorul nu poate aluneca în amănunte și abateri de la punctul central, iar arta nuvelistului constă în a sugera cu amănunte puține cât mai multă viață. Perspectiva naratorului asupra faptelor și personajelor este detașată, obiectivă. Personajele se caracterizează prin faptele și atitudinile lor.

Nuvela se structurează în mai multe capitole, iar personajele sunt: principale, secundare și episodice.

Caracteristicile nuvelei: are o acțiune mai *complicată* decât a schiței, prezintă *fapte verosimile* (care par adevărate), are *un singur fir epic*, iar *conflictul este concentrat, intriga este atent construită punând accent pe personaj și mai puțin pe acțiune, stilul naratorului este obiectiv.*

Tematica nuvelei este foarte variată iar metoda de creație extrem de diversă așa încât nuvelele sunt: istorice, romantice, realiste, fantastice, filozofice, psihologice, umoristice, de moravuri etc.

În literatura română, toți marii scriitori au scris nuvele de o deosebită valoare artistică: Mihai Eminescu (*La aniversară, Cezara*), I. L. Caragiale (*Două loturi, O făclie de paște* etc.), Ioan Slavici (*Moara cu noroc* și *Popa Tanda*); Liviu Rebreanu, Mircea Eliade, Marin Preda etc.

Un rol deosebit în dezvoltarea nuvelei în literatura noastră l-a avut Costache Negruzzi, autor al nuvelelor istorice –*Alexandru Lăpușneanul* și *Sobieski și românii.*

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL

1564 – 1569

(fragmente)

de Costache Negruzzi

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu

Iacob Eraclid, poreclit Despotul, pierise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanul după înfrângerea sa în două rânduri de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pre răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pre care nu l-ar fi pierdut de n-ar fi fost vândut de boieri.(...)

Scanned with OKEN Scanner

Curând intrară sub cortul unde şedea încongiurat de boieri şi căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceştii erau vornicul Moţoc, postelnicul Veveriţă, spătarul Spancioc şi Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru vodă, se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala, după obicei.

- Bine-aţi venit, boieri! zise acesta silindu-se a zâmbi.

- Să fii, măria ta, sănătos, răspunseră boierii.

- Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile ţării şi am venit s-o mântui; ştiu că ţara m-aşteaptă cu bucurie.

- Să nu bănuieşti, măria ta, zise Moţoc, ţara este liniştită şi poate că măria ta ai auzit lucrurile precum nu sunt; căci aşa este obiceiul norodului nostru, să facă din ţânţar armăsar. Pentru aceia obştia ne-au trimis pre noi să-ţi spunem că norodul nu te vrea, nici te iubeşte, şi măria ta să te întorci înapoi, ca...

- Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu, răspunse Lăpuşneanul a cărui ochi scânteiară ca un fulger şi dacă voi nu mă iubiţi, eu vă iubesc pre voi, şi voi merge ori cu voia ori fără voia voastră. Să mă întorc? Mai degrabă îşi va întoarce Dunărea cursul îndărăpt! A! Nu mă vrea ţara? Nu mă vreţi voi, cum înţeleg.

- Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ţi spune adevărul. (...)

Râdea; muşchii i se suceau în râsul acesta şi ochii lui clipeau. (...)

- Şi cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni ce aduci cu măria ta? adăugi Spancioc.

- Cu averile voastre, nu cu banii ţăranilor pre care-i jupuiţi voi. Voi mulgeţi laptele ţării, dar a venit vremea să vă mulg şi eu pre voi. Destul, boieri! Întoarceţi-vă şi spuneţi celui ce v-a trimis ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanele lui surle şi din pielea lui căptuşeală tobelor mele.

Boierii ieşiră mâhniţi, Moţoc rămase. (...)

Moţoc îi sărută mâna, asemenea câinelui care, în loc să muşte, linge mâna care-l bate; ştia că Alexandru vodă o să aibă nevoie de un intrigant precum el.(...)

II

- Ai să dai samă, Doamnă!

Ştefan vodă Tomşa, neputându-se împotrivi lui Lăpuşneanul, fugise în Muntenia. Norodul îl întâmpină pe Lăpuşneanul cu bucurie şi nădejde, dar boierii tremurau de teamă. Odată ajuns în scaunul Moldovei, Lăpuşneanul porneşte prigoana împotriva boierilor: îi despoaie de averi şi-i omoară pentru greşeli adevărate sau plăsmuite. Înconjurat numai de slujitori străini sparge cetăţile Moldovei, loc de refugiu al boierilor şi, împreună cu Moţoc, pune la cale noi răzbunări. Doamna Ruxanda, miloasă şi blândă, înduioşată de lacrimile văduvelor şi orfanilor, speriată de ameninţarea unei văduve, care îi spusese: *"Ai să dai samă, doamnă!"*, cere domnului să înceteze vărsările de sânge. Lăpuşneanul îi făgăduieşte, cu cinism, că-i va da, chiar a doua zi, un leac de frică.

Scanned with OKEN Scanner

III

Capul lui Moţoc vrem...

De cu seară se dăduse de ştire tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie şi domnul, ca să asculte liturghia şi apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru vodă, sfânta slujbă începuse şi boierii erau toţi adunaţi, afară de Spancioc şi Stoici. (...)

După aceasta suindu-se în strană, se înturnă către boieri şi zise:

- Boieri dumneavoastră! (...) Să trăim acum în pace iubindu-ne ca nişte fraţi, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: "Să iubeşti pe aproapele tău ca însuşi pre tine" şi să ne iertăm unii pre alţii, pentru că suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos –şi-şi făcu cruce– să ne ierte nouă greşalele precum iertăm şi noi greşiţilor noştri.(...)

Lăpuşneanul ieşi din biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună. (...)

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpuşneanul se puse în capul mesei, având în dreapta pe logofătul Trotuşan şi-n stânga pe vornicul Moţoc.(...)

În curte, pe lângă două junci şi patru berbeci fripţi erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mâncau şi beau, boierii mâncau şi beau. Acum, capetele începuseră a se înfierbânta: vinul îşi făcea lucrarea. Boierii închinau şi urau pre domn cu vivate zgomotoase la care răspundeau lefeciii prin chiote şi tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriţă ridică paharul şi închinând zise: Să trăieşti întru mulţi ani, măria ta!...N-apucă să sfârşească, căci buzduganul armaşului, lovindu-l drept în frunte, îl doborî la pământ.

- A! voi ocărâţi pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toţi slujitorii de pe la spatele boierilor, scoţând junghiurile îi loviră; şi alţi ostaşi, aduşi de căpitanul de lefecii intrară şi se năpustiră cu săbiile în ei.(...)

O dată cu omorul de sus, începuse uciderea şi în curte. Slugile boierilor, văzându-se lovite fără de veste plecară de fugă.(...) Tot oraşul alergase la poarta curţii pre care începuse a o tăia cu securile. Gloata se întărâta din mult în mai mult.

Lăpuşneanul trimise pre armaşul să-i întrebe ce vor şi ce cer. (...)

Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se aştepta la asemenea întrebare. Venise fără să ştie pentru ce a venit şi ce vrea. În sfârşit începură a striga:

- Să micşoreze dăzdiile! Să nu ne mai jăfuiască!

- Am rămas săraci! N-avem bani! Ni i-au luat toţi Moţoc!

- Moţoc să moară! Capul lui Moţoc vrem!

Acest din urmă cuvânt găsind un ecou în toate inimile, fu ca o scânteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas şi acest glas striga: capul lui Moţoc vrem.

- Ce cer? întrebă Lăpuşneanul, văzând pre armaşul intrând.

- Capul vornicului Moţoc, răspunse.(...)

Scanned with OKEN Scanner

- Oh! păcătosul de mine! Maică prea curată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc...(...) Pune să dee cu tunurile într-înşii...Să moară toţi! Eu sunt boier mare; ei sunt nişte proşti!

- Proşti, dar mulţi, răspunse Lăpuşneanul cu sânge rece. (...) Du-te de mori pentru binele moşiei dumitale, cum ziceai însuţi, când îmi spuneai că nu mă vrea, nici mă iubeşte ţara. (...)

În vreme ce nenorocitul Moţoc pierea acest fel, Lăpuşneanul porunci să se ridice masa şi să strângă tacâmurile; apoi puse să se reteze capetele ucişilor şi trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele, le aşeză în mijlocul mesei, (...) până ce făcu o piramidă de 47 de căpăţâni, vârful căreia se încheia prin capul unui logofăt mare.

(Promiţându-i doamnei Ruxanda că-i va da un leac de frică, Lăpuşneanul o ia pe doamnă de mână şi o duse în sala ospăţului. La vederea îngrozitoarei privelişti, doamna scoase un ţipăt straşnic şi leşină. Spancioc şi Stroici fug peste Nistru dar spun gonaşilor care îi urmăriseră să-i transmită lui Lăpuşneanul ameninţarea că "se vor vedea până a nu muri")

IV

De mă voi scula, pre mulţi am să popesc şi eu.

Patru ani trecuseră de la măcelul din curtea domnească şi Lăpuşneanul, ca să-şi respecte cuvântul dat Doamnei Ruxanda nu mai tăiase nici un boier, dar născocise alte schingiuiri: scotea ochi, tăia nasuri, reteza mâini. Era neliniştit că nu putuse prinde pe Spancioc şi Stroici cu toate ademenirile şi promisiunile. Ca să-i supravegheze de aproape se mută în cetatea Hotinului. Aici se îmbolnăvi de friguri, ceru să-l ungă domn pe fiul său Bogdan, iar pe dânsul să-l călugărească. Mitropolitul şi episcopii îi îndeplinira dorinţele, dar în acelaşi timp trimisără veste boierilor refugiaţi să se întoarcă. Trezit din leşin şi văzându-se călugărit, Lăpuşneanul se înfurie şi strigă *"De mă voi scula, pre mulţi am să popesc şi eu."* Spancioc şi Stroici, sosiţi de curând, îndeamnă pe doamna Ruxanda să-l otrăvească pe domn, spunându-i că viaţa ei şi a copiilor este în primejdie. Ruxanda cere sfatul mitropolitului, care, ipocrit, n-o îndeamnă direct la omor, dar îi promite iertarea lui Dumnezeu. Doamna dă bolnavului otrava, Spancioc şi Stroici, setoşi de răzbunare, îi deschid acesteia gura cu pumnalul şi-i toarnă ultimele picături de otravă. Domnul moare în mâinile călăilor săi.

De reţinut:

Apărută în anul 1840, în primul număr al revistei "Dacia literară", nuvela *Alexandru Lăpuşneanul* de Costache Negruzzi este cea mai valoroasă nuvelă istorică din toată literatura română. Sursa de inspiraţie a scriitorului este *Letopiseţul Ţării Moldovei* de Grigore Ureche.

Nuvela este structurată în patru mari părţi, fiecare având câte un moto, ce rezumă întâmplările: I: Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu.

II: - Ai să dai samă, Doamnă!

III: Capul lui Moţoc vrem...

IV: De mă voi scula, pre mulţi am să popesc şi eu.

Scanned with OKEN Scanner

Fiecare parte marchează câte unul din momentele subiectului:

- *expoziţiunea*: sosirea lui Lăpuşneanu în Moldova, în cea de-a doua domnie, respingerea soliei boiereşti, afirmarea voinţei noului domnitor de a limita puterea boierilor, căci ei erau cei care îl trădaseră în prima domnie.
- *intriga*: faptele sângeroase ale domnitorului împotriva boierilor şi intervenţia doamnei Ruxanda.
- *conflictul social*, între domnitor şi marea boierime.
- *punctul culminant*: uciderea celor 47 de boieri şi a lui Moţoc.
- *deznodământul*: moartea domnitorului Lăpuşneanu.

Personajul Alexandru Lăpuşneanu întruchipează în naraţiune tiranul crud şi sângeros a cărui politică era de a spori autoritatea domnului şi îngrădirea puterii marii boierimi. Pentru realizarea acestor obiective, Lăpuşneanu se căsătoreşte cu domniţa Ruxanda, fiica lui Petru Rareş şi nepoata lui Ştefan cel Mare. Câştigând încrederea poporului, se foloseşte de vornicul Moţoc pentru a atrage nemulţumirea poporului asupra acestuia, promite iertarea boierilor trădători, dar îi invită la masă ucigând majoritatea opozanţilor.

Viclean şi abil, personajul ştie să mânuiască toate metodele machiavelice pentru a-şi atinge scopul: domn atotputernic şi o domnie consolidată pe plan intern şi extern.

Portretul fizic al personajului este schiţat în linii mari, naratorul insistând mai mult pe descrierea veşmintelor domneşti. *Portretul moral* se desprinde din faptele, gesturile şi cuvintele personajului, adesea completate de aprecierile directe ale naratorului asupra uneia sau alteia din faptele domnitorului. Fin observator, Costache Negruzzi subliniază caracterul personajului nu numai prin faptele acestuia ci şi prin mimică. (Ex: "*silindu-se a zâmbii, ochii îi scânteiau ca un fulger, muşchii i se suceau în râsul acesta*").

Pe lângă personajul titular, în nuvelă apar *personaje secundare* (Moţoc, Spancioc, Stroici, doamna Ruxanda), *episodice* (mitropolitul Teofan, armaşul etc.) şi *personajul colectiv* -gloata- nemulţumită şi speriată, adunată sub zidurile palatului, ale cărei reacţii sunt descrise de scriitor cu mare fineţe.

Cunoscând procedeele caracterizării unui personaj, argumentând cu citate din text, caracterizaţi personajul Alexandru Lăpuşneanu; caracterizaţi grupul de boieri opozanţi; caracterizaţi personajul colectiv.

Scanned with OKEN Scanner

7.4 ROMANUL

Romanul este specia genului epic în proză, de o mare întindere, cu o acțiune complexă care se desfășoară pe mai multe planuri, pe durate mari de timp și cu un număr mare de personaje. Acțiunea romanului urmărește destinul unor personaje bine individualizate sau al unor grupuri sociale, de aceea romanul cunoaște o mare varietate de forme: roman *realist, autobiografic, istoric, cavaleresc, psihologic, de aventuri, polițist* etc.

Primul roman din literatura română a fost *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon, apărut în anul 1863.

Caracteristicile specifice ***romanului***: acțiune complexă și de mare întindere, adesea cuprinzând mai multe volume, personajele sunt numeroase, narațiunea se desfășoară pe mai multe planuri, intriga este complicată, interferența modurilor de expunere: *narațiune, monolog, dialog, monolog interior, stil direct, stil indirect, stil indirect-liber*, intervenția naratorului prin reflecții personale în firul narativ, *descrierea* (portretul, tabloul).

Romancierul folosește adesea *retrospectiva* (un procedeu prin care un moment din trecut este adus în prezentul narațiunii, se realizează prin rememorarea unor întâmplări sau fapte din trecut, făcută de narator sau de un personaj) și *suspansul* (este o trăire a cititorului care așteaptă finalizarea tensiunii dramatice a acțiunii).

Un loc important în acțiunea romanului îl are *viziunea* asupra lumii prezentate în roman. Fiind *o creație a ficțiunii* (a imaginației) *scriitorului, universul construit în roman* (întâmplări, fapte, personajele, viața și natura înconjurătoare) trebuie să fie *veridic*. Între narator și narațiune relația este de *omniscientă*. Naratorul știe totul despre lumea pe care o prezintă, a creat-o, dar și despre personajele narațiunii, cu toate trăirile lor sufletești, așa încât, în roman, personajele sunt *viabile* (au viață proprie).

Narațiunea romanului poate fi prezentată *la persoana a III - a*, când cel ce povestește este naratorul. În acest caz, povestitorul este omniprezent și omniscient. Acest tip de prezentare al narațiunii este caracteristic prozei realiste, obiective. (Ex: Romanul "Moromeții" de Marin Preda; "Baltagul" de M. Sadoveanu, romanele lui Liviu Rebreanu etc.)

Narațiunea romanului poate fi prezentată *la persoana întâi*, în cazul în care se accentuează interesul pentru analiza stărilor sufletești ale personajelor. Povestitorul devine *personaj narator*, iar narațiunea ia forma unei rememorări sau confesiuni. Este cazul romanului. *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă (în care povestitorul este și personajul principal -Nică- sau romanele lui Camil Petrescu, Marin Preda -*Viața ca o pradă* - etc.).

În narațiunea unui roman, prezentată în mod gradat de narator, se întâlnește *suspansul* care întreține interesul cititorului pentru lectură.

Scanned with OKEN Scanner

AMINTIRI DIN COPILĂRIE
(fragmente)

de Ion Creangă

Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre pe când începusem şi eu, drăgăliţă - Doamne, a mă ridica băieţaş la casa părinţilor mei, în satul Humuleştii, din Târg drept peste apa Neamţului, sat mare şi vesel, împărţit în trei părţi care se ţin tot de una: Vatra Satului, Delenii şi Bejenii.

Ş-apoi Humuleştii, şi pe vremea aceea, nu erau numai aşa, un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechi răzăşesc, întemeiet în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul şi unul, cu flăcăi voinici şi fete mândre, care ştiau a învârti şi hora, dar şi suveica, de vuia satul de vatale în toate părţile; cu biserică frumoasă şi nişte preoţi şi dascali şi poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor.

Şi părinte Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic şi cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai de pomi s-au pus în ţinterim, care era îngrădit cu zaplaz de bârne, streşinit cu şindilă, şi ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii pentru şcoală; ş-apoi să fi văzut pe neobositul părinte, cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădiţa Vasile a Ilioaei, dascălul bisericii, un holtei zdravăn, frumos şi voinic, şi sfătuia pe oameni să-şi deie copiii la învăţătură. Şi unde nu s-au adunat o mulţime de băieţi şi fete la şcoală, între care eram şi eu, un băiet prizărit, ruşinos şi fricos şi de umbra mea.

Şi cea dintâi şcolăriţă a fost însăşi Smărăndiţa popii, o zgâtie de copilă ageră la minte şi aşa de silitoare, de întrecea mai pe toţi băieţii şi din carte, dar şi din nebunii. Însă părintele mai în toată ziua da pe la şcoală şi vedea ce se petrece...Şi ne pomenim întru una din zile că părintele vine la şcoală şi ne aduce un scaun nou şi lung şi, după ce-a întrebat pe dascăl, care cum ne purtăm, a stat puţin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului - "Calul Bălan" şi l-a lăsat în şcoală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la şcoală cu moş Fotea, cojocarul satului, care ne aduce, dar de şcoală nouă, un drăguţ de biciuşor de curele, împletit frumos, şi părintele îi pune nume "Sfântul Nicolai", după cum este şi hramul bisericii din Humuleşti... Apoi poftеşte pe moş Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă aşa, din când în când, câte unul, şi ceva mai grosuţ, dacă se poate...Bădiţa Vasile a zâmbit atunci, iară noi, şcolarii, am rămas cu ochii holbaţi unii la alţii. Şi a pus părintele pravilă şi a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieţii şi fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învăţat peste săptămână; şi câte greşele va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greşeală să-i ardă şcolarului câte un sfânt - Nicolai. Atunci copila părintelui, cum era sprinţară şi plină de incuri, a bufnit de râs. Păcatul ei, sărmana!

- Ia poftim de încalecă pe Balan, jupânească! zise părintele, de tot posomorât, să facem pocinog sfântului Nicolai cel din cui.

Şi cu toată stăruinţa lui moş Fotea şi a lui bădiţa Vasile, Smărăndiţa a mâncat papara, şi pe urmă şedea cu mâinile la ochi şi plângea ca o mireasă, de sărea cămeşa de pe dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniţi. Iar părintele, ba azi, ba mâne, aducând pitaci şi colaci din biserică, a împărţit la fiecare, de ne-a

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

îmblânzit, şi treaba mergea strună; băieţii schimbau tabla în toate zilele, şi sâmbăta procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, aşa, câteodată; căci, din bătul în care era aşezată fila cu cruce-ajută şi buchile scrise de bădiţa Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătaji, de la trataj la ceaslov, ş-apoi, dă, Doamne, bine! în lipsa părintelui şi a dascălului intram în ţinterim, ţineam ceaslovul deschis, şi, cum erau filele cam unse, trăgeau muştele şi bondarii la ele, şi, când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muştelor!

Întru una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele, şi, când le vede aşa sângerate cum erau, îşi pune mâinile în cap de necaz. Şi cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Balan şi a ne mângâia cu sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muşte şi ale cuvioşilor bondari, care din pricina noastră au pătimit.

Planul simplu de idei(al fragmentului):

1. Aşezarea satului Humuleşti.
2. Hărnicia humuleştenilor.
3. Şcoala deschisă de părintele Ioan
4. Prima şcolăriţă – Smărăndiţa, fiica părintelui Ioan
5. Darurile părintelui pentru şcoală: Calul Bălan şi Sfântul Niculai
6. Scopul acestor daruri
7. Liniştirea şi împăcarea copiilor speriaţi
8. Prinderea muştelor şi a bondarilor din ţintirim
9. Pedeapsa pentru nerespectarea cărţilor sfinte

De reţinut

"Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numeşte poporul român sau, mai simplu, e poporul român însuşi, surprins într-un moment de genială expansiune" aprecia criticul George Călinescu unicitatea talentului marelui povestitor Ion Creangă, concretizat într-o operă atât de originală, încât "Creangă n-a găsit şi nici nu putea să găsească imitatori".

Genialul humuleştean a lăsat patriotismului literar românesc o operă grupată în volumele *Poveşti, Povestiri*, romanul memorialistic *Amintiri din copilărie* şi nuvela *Moş Nechifor Coţcariul*, întâia nuvelă din literatura noastră.

Romanul *Amintiri din copilărie* cuprinde patru părţi; primele trei părţi au fost publicate antum în revista "Convorbiri literare" începând cu anul 1881, iar cea de-a patra a fost publicată postum în 1892, în aceeaşi revistă.

Roman unic în literatura noastră prin arta de mare povestitor a lui Ion Creangă, *Amintirile din copilărie* au ca *temă* evocarea copilăriei "căci ea singură este veselă şi nevinovată".

Titlul romanului exprimat simplu prin sintagma "amintiri din copilărie" sugerează prin sensul lexical al cuvântului "amintiri" o rememorare a clipelor fericite de odinioară când "Doamne, ce frumos mai era pe atunci!".

Romanul poartă dedicaţia "domnişoarei L(ivia) M(aiorescu)", fiica celebrului critic, care la acea dată era un copil. Este deci un roman al copilăriei dedicat unui copil.

Subiectul romanului se compune dintr-o serie de evocări ale unor întâmplări sau fapte petrecute în copilăria scriitorului până la adolescență. Ca urmare, *narațiunea nu respectă momentele subiectului*. Romanul *Amintiri din copilărie* este un lung monolog evocator și de aceea în paginile sale vom întâlni adesea meditațiile scriitorului, ale omului matur, legate de fapte și întâmplări trecute: "Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiș apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!".

Întâmplările evocate nu sunt prezentate cronologic, povestitorul urmând meandrele amintirii și nu datele calendaristice. Toate întâmplările povestite de Creangă formează o structură poliedrică, asemenea fațetelor unui diamant. Compozițional, romanul înlănțuie firesc întâmplări legate de primii ani ai copilăriei, primii ani de școală, prima plecare de acasă la Fălticeni până la drumul spre îndepărtata Socolă. Romanul urmărește deci devenirea lui Nică, personaj prezentat de narator în toate fazele trecerii sale spre maturitate.

Povestirea este realizată la persoana I, unde naratorul este și participant la acțiune. Personajul narator este *personajul principal, personaj martor* și *personaj alter-ego*, căci Nică este un alter-ego al scriitorului Ion Creangă, el narează doar întâmplări pe care le-a trăit sau la care a asistat.

Dacă tema romanului o constituie copilăria, *satul natal* constituie *leitmotivul romanului*, căci, din dor de Humulești, de oamenii și obiceiurile de acolo, Creangă începe fiecare parte a *Amintirilor* cu evocarea satului natal, locul binecuvântat unde se afla casa părintească. Trecerea timpului a estompat neajunsurile vieții și de aceea, în ochii omului matur, satul Humulești devine locul ideal unde s-a desfășurat copilăria ideală a lui Nică.

Partea I a romanului se deschide cu descrierea satului Humulești și surprinde prin mărturisirea directă legată de evocarea în minte și în suflet a unor întâmplări demult apuse. Mărturisirea este subliniată prin adverbul "câteodată" indicând nostalgia trăită de eul narant la amintirea satului și anilor copilăriei: " Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță - Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humulești, din Târg drept peste apa Neamțului, sat mare și vesel, împărțit în trei părți care se țin tot de una: Vatra Satului, Delenii și Bejenii".

Evocarea este caldă, emoționantă, căci, prin aburii amintirii, se perindă prin fața ochilor o întreagă lume. Interjecția "Drăgăliță Doamne" și diminutivul "băiețaș" mărturisesc emoția naratorului la reîntâlnirea cu satul natal, chiar dacă aceasta este numai în amintire.

Povestitorul mărturisește de la începutul romanului mândria pentru satul său, descriindu-l ca pe un sat cu oameni harnici și gospodari, un sat mare, cu vechime și tradiție. Mândria țâșnește din enumerarea calităților satului și ale humulești enilor: sat *mare* și *vesel*, *vechi*, *răzășesc*, *întemeiat în toată puterea cuvântului*, cu gospodari harnici, tot *unul și unul*, cu flăcăi *voinici* și fete *mândre*, cu *biserică frumoasă*, cu preoți, dascăli și poporeni de făceau *mare* cinste satului. Epitetele atenționează cititorul asupra vechimii satului și seriozității locuitorilor lui.

Naratorul *localizează în timp și spațiu* satul Humulești, dând coordonate precise, parcă din grija de a nu fi asemănat cu alte sate, căci pentru sufletul lui

Scanned with OKEN Scanner

Creangă, Humuleştiul este unic, total deosebit de alte comunităţi săteşti: el se află lângă Târgu Neamţ, peste apa Neamţului şi cuprinde trei sate: Vatra Satului, Delenii şi Bejenii. Locuitorii Humuleştiului sunt oameni credincioşi şi preocupaţi de viitorul copiilor, îndreptându-i spre ştiinţa de carte.

Respectul naratorului pentru acest aspect al preocupării humuleştenilor se desprinde din faptul că prima persoană evocată în roman este părintele Ioan de sub deal, prin grija căruia s-a construit prima şcoală din sat. Naratorul aduce un elogiu, peste ani, ctitorului şcolii şi primului său dascăl, bădiţa Vasile a Ilioaiei. Portretele celor două personaje, descrise în culori calde, ne arată bunătatea, vrednicia, dăruirea în munca pentru folosul obştei. Tot acum întâlnim şi primul portret al lui Nică: "un băiet prizărit, ruşinos şi fricos şi de umbra mea".

Puterea exemplului personal, dat de părintele Ioan, căci "cea dintâi şcolăriţă a fost Smărăndiţa popii", va determina humuleştenii să-şi dea copiii la învăţătură, să respecte ştiinţa de carte, încât Smaranda Creangă, mama lui Nică, va face totul ca acesta să înveţe, căci "vreu să-mi fac băietul popă", învăţând ea însăşi să scrie şi să citească alături de Nică.

În chilia pentru şcoală, durată la poarta bisericii, unde se adunaseră o mulţime de copii, era nevoie de disciplină. De aceea părintele aduce "un scaun nou şi lung", Calul Bălan, şi "un drăguţ de biciuşor de curele, împletit frumos", pe care-l numeşte Sfântu Nicolae. Calul Bălan şi Sfântul Nicolae sunt "îndemnul" la progresul şcolar, căci nimeni nu putea încălca hotărârea popii ca toţi şcolarii să fie ascultători şi să înveţe. Nici măcar Smărăndiţa, care "mănâncă papara" pentru indisciplină.

Cu o artă desăvârşită, povestitorul subliniază trăirile sufleteşti ale copiilor la vederea biciului: "au rămas cu ochii holbaţi unii la alţii" sau, când asistă la pedepsirea Smărăndiţei, "au rămas înlemniţi". Tonul vesel al evocării se realizează printr-o serie de cuvinte incidente şi interjecţii: *ia poftim, dă, Doamne, bine*, cuvinte aluzive: "moş Fotea aduce *dar de şcoală* nouă un *drăguţ de biciuşor*"; "începe *a ne pofti* pe fiecare la Bălan şi *a ne mângâia* cu sfântul ierarh Nicolae"; "*cuvioasele* muşte" etc.

Tot de primii ani de şcoală este legată şi întâmplarea ***procitaniei***, căci "părintele a pus pravilă şi a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieţii şi fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învăţat peste săptămână; şi câte greşeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greşeală să-i ardă şcolarului câte un Sfânt-Nicolai".

Nu mult după întâmplarea cu "ceaslovul sângerat" de muştele şi bondarii din ţintirim, vine rândul lui Nică să fie ascultat la lecţie. Cel care trebuia să-l asculte era "un băiet mai mare şi înaintat la învăţătură până la genunchiul broaştei" cu care Nică era "sfădit" din pricina Smărăndiţei. Acesta începe a însemna greşelile "cu ghitura". Speriat de "călăria lui Bălan şi de blagoslovenia lui Niculai, făcătorul de vânătăi", Nică fuge din şcoală şi se ascunde în păpuşoiul proaspăt prăşit din grădina unui vecin. După ce scapă de "doi hojmălăi care se şi luaseră" după el, Nică fuge acasă şi începe "a spune cu lacrimi că nu mă mai duc la şcoală, măcar că ştiu bine că m-ar omorî".

Scanned with OKEN Scanner

În acest fragment, povestitorul foloseşte o serie de procedee artistice care au rolul de a exprima sentimentele lui Nică, legate de procitanie.

Fraza narativă este întreruptă de o serie de exclamaţii retorice în monologul interior al personajului, subliniind încordarea şi frica de bătaie: "Măi!!! s-a trecut de şagă (...) încă nu s-a gătit de ascultat şi câte au să mai fie!" şi de trecerea de la persoana I a naraţiunii la persoana a III-a: "Ce-i de făcut măi Nică? îmi zic". Supărarea că este ascultat chiar de duşmanul său este subliniată de o serie de epitete: Nică a lui Costache este "răguşit, balcâz şi răutăcios", Bădiţa Vasile este "tânt", Sfântul Nicolai devine "făcătorul de vânătăi", băietul care intră în şcoală este "afurisit" etc. Cuvinte aluzive în expresii şi metafore populare subliniază situaţia disperată a lui Nică: "mi se făcea negru pe dinaintea ochilor", îmi "scăpărau picioarele"; îmi "crăpa măseaua în gură" etc.

Repetiţia unor enunţuri este o altă modalitate artistică folosită de narator: "şi mă ascultă el, şi mă ascultă"; "şi unde... şi unde...".

Planul de idei al fragmentului:

- Într-o zi prin luna lui mai, aproape de Moşi, bădiţa Vasile pune pe Nică a lui Costache să-l asculte la lecţie pe Ion (Nică).
- „Procitania" începe şi greşelile puse "cu ghiotura" se adună.
- Nică vrea să scape de bătaie şi plănuieşte să fugă de la şcoală.
- Aşteptarea momentului potrivit de a ieşi din şcoală.
- Fuga de la şcoală şi ascunderea în păpuşoiul proaspăt prăşit.
- Scăparea de urmăritori şi întoarcerea acasă.
- Hotărârea de a renunţa la şcoală.
- Intervenţia părintelui Ioan de a-l readuce pe Nică la şcoală.
- Întoarcerea la şcoală şi progresul la învăţătură.

Luarea la oaste a lui Bădiţa Vasile încheie şirul întâmplărilor legate de primii ani de şcoală petrecuţi în Humuleşti.

Tonul vesel al evocării întâmplărilor de până acum se schimbă, naraţiunea devine uşor tristă şi exprimă regretul eului narant legat de pierderea întâiului învăţător, luat la oaste cu arcanul, regret desprins din notaţia: "Dar nu-i cum gândeşte omul, ci cum vre Domnul".

Anunţaţi că vodă va trece prin Humuleşti spre mânăstiri, humuleştenii ies "la o clacă de dres drumul". Bădiţa Vasile îndeamnă pe şcolari să dea o mână de-ajutor. Oamenii, cu mic, cu mare, munceau cu hărnicie, bucuroşi că Vodă va trece prin satul lor. Vornicul satului, paznicul, vătămanul şi mazilii se plimbau printre oameni. Deodată s-a auzit un strigăt puternic. Era bădiţa Vasile pe care îl prinseseră cu arcanul pentru a merge la oaste. Claca pentru dres drumul fusese doar un pretext, căci pe vremea aceea flăcăii erau prinşi cu arcanul şi duşi cu forţa la oaste. Jalea cuprinde întreg satul, atât pentru frumuseţea şi bunătatea flăcăului, cât şi pentru faptul că şcoala rămânea fără învăţător. Bădiţa Vasile îşi îmbărbătează mama, iar cuvintele lui dau o notă de optimism fragmentului: "şi în oaste trăieşte omul bine, dacă este vrednic".

Procedeele artistice de realizare a fragmentului sunt diferite de cele folosite de autor în evocările de până aici. Fraza este scurtă, abundând de verbe, enumeraţii seci, fără descriere sau schiţă de portret a personajelor.

Scanned with OKEN Scanner

Narațiunea este întreruptă de interogații și exclamații retorice, menite să ilustreze indignarea autorului față de autorități, față de pierderea întâiului învățător: "Și bădița Vasile n-are ce lucra? Ce să fie acolo? Afurisită privelişte mai fu și asta!". Scriitorul reproduce câteva citate: "Hai și noi măi băieți, să dăm ajutor la drum...", "Afurisit să fie cânerul de vornic"; epitetele: *nespălații* de mazili, *afurisită* privelişte; metafora: *lacrimi de foc*; comparația: *bocindu-l ca pe un mort*, dar mai ales enunțul: *Iaca pentru ce scosese atunci vornicul oamenii la clacă*, subliniază mânia și durerea simțite de Nică la despărțirea brutală de bădița Vasile, căci "noi, copiii, ne-am întors plângând pe la casele noastre".

Planul simplu de idei al fragmentului.

- Participarea humuleştenilor la o clacă de dres drumul.
- Hărnicia școlarilor și a sătenilor.
- Prinderea cu arcanul și luarea la oaste a lui bădița Vasile.
- Durerea copiilor și a întregului sat pentru plecarea la oaste a dascălului.

După plecarea la oaste a lui bădița Vasile, școala din Humulești s-a închis, în ciuda eforturilor părintelui Ioan care "umbla acum cu pletele în vânt să găsească un alt dascăl".

Nică pleacă împreună cu fratele mamei, Dumitru, la școala lui Alecu Baloș, unde preda renumitul profesor Nicolai Manu. ***La Broșteni***, unde se afla școala, sunt duși de bunicul David Creangă, tatăl Smarandei, care le găsește gazdă la Irinuca.

Fragmentul se deschide cu descrierea satului Broșteni și a gospodăriei Irinucăi. Așezat în pieptul muntelui, satul avea căsuțe rare și sărăcăcioase. Povestitorul sugerează sărăcia satului printr-o singură notație "nu se ruşina lupul și ursul a se arăta ziua-meaza-mare prin el"; casa Irinucăi era "o cocioabă veche de bârne, cu ferestrele cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad". Naratorul schițează portretul fizic al Irinucăi și al fiicei acesteia. Irinuca "era o femeie nici tânără, nici tocmai bătrână", iar fiica ei era "balcâză și lălâie, de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă". Sărăcia familiei Irinucăi se datora poziției satului, căci, în vârful muntelui, oamenii nu aveau altă posibilitate de a se gospodări decât să muncească la făcut cherestea. Câștigul era atât de mic, încât "abia își puteau scoate mămăliga". Toată averea Irinucăi era formată din "cocioaba de pe malul stâng al Bistriței, boii din pădure, un țap și două capre slabe și râioase". Povestitorul adaugă în enumerație "bărbatul și fata", notând "Dar și asta-i o avere, când e omul sănătos".

Descrierea amplă din prima parte a fragmentului are menirea de a sublinia importanța faptei celor doi copii, care distrug, prin nesocotința vârstei și această puțină avere a Irinucăi.

Școala lui Alecu Baloș nu-i atrage pe noii școlari, căci nu înțeleg metodele moderne ale profesorului Nicolai Nanu. Acesta îi tunde după moda nouă și îi pune în rând cu ceilalți școlari.

Dar, aproape de Bunavestire, cei doi copii se îmbolnăvesc de râie căprească de care încearcă să se vindece ungându-se cu leşie și scăldându-se în Bistrița, după sfaturile unei babe. În timpul unei astfel de încercări, desprind în joacă o stâncă, care "porneşte la vale, trece prin gardul și prin tinda Irinucăi, pe la capre și se duce drept în Bistrița, de clocotea apa!". Urmările sunt dezastruoase, căci "gardul și casa femeii erau dărâmate la pământ și o capră ruptă în bucăți". Speriați, copiii își

Scanned with OKEN Scanner

strâng repede lucrurile şi pleacă cu pluta pe Bistriţa, la Borca şi de la Borca la Pipirig, la bunicul David Creangă. Peste puţin timp, a venit şi vestea de la Broşteni, "despre stricăciunea ce făcusem, şi bunicul, fără vorbă, a mulţămit pe Irinuca cu patru galbeni".

Procedeele artistice folosite de narator, în realizarea fragmentului îmbină în naraţiune epitetul, comparaţia şi metafora populară. Epitetele: *veche, de bârne, balcâză, lălăie*, comparaţiile: *ferestrele cât palma, muncea ca un bărbat*; metafora: *zece rânduri de lacrimi*, proverbul *se ţine ca râia de om*, interjecţiile *ei, ei, ce-i de făcut?*, şi adresarea directă cititorului: *Vă puteţi închipui ce vra să zică* conferă oralitate întâmplării narate, ca şi când eul narant ar vorbi cu cititorul despre o nesăbuinţă a copilăriei, care a distrus puţina avere a unui om. Notaţia "bunicul, fără vorbă, a mulţumit pe Irinuca cu patru galbeni", subliniază prin locuţiunea adverbială atât faptul că bunicul nu i-a certat, cât şi rapiditatea cu care a reparat paguba. Verbul "a mulţumi" sugerează surplusul dat Irinucăi, ca o reparaţie morală şi o scuză pentru fapta nepoţilor.

Planul simplu de idei al fragmentului:

- Satul Broşteni şi gospodăria Irinucăi.
- Prima zi de şcoală
- Îmbolnăvirea de râie căprească şi încercarea de vindecare.
- Distrugerea gospodăriei Irinucăi.
- Plecarea spre Borca, cu plutele.

Partea a II-a a romanului *Amintiri din copilărie* se deschide cu evocarea casei părinteşti şi a familiei lui Nică.

Evocarea este caldă, plină de emoţie, naratorul scrie parcă vibrând la gândul că se va reîntâlni cu familia şi casa sa. Creangă re-crează atmosfera de odinioară din familie, reuşeşte să scoată din neant figura luminoasă a Smarandei şi a lui Ştefan al Petrei, a fraţilor şi tovarăşilor de joacă. Bucuria revederii este mărturisită direct de povestitor: "Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti (...) parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!". Amintirea este atât de vie, încât naratorul descrie în amănunt casa părintească: "stâlpul hornului, şfara cu motocei la capăt, prichiciul vetrei cel humuit, cuptorul pe care mă ascundeam". Amintirile străbat anii şi ajung până la primii ani de viaţă "când începusem a merge copăcel". Viaţa în familia lui Nică respiră un aer de fericire, bucurie, îndestulare, căci aşa rămâne în mintea omului matur copilăria: "veselă şi nevinovată".

Dacă în partea I, portretul lui Nică este schiţat în linii mari, în partea a doua eul narant realizează un autoportret la vârsta copilăriei: un copil "cu părul bălan" şi ochii albaştri, vioi şi vesel "ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vântul în turburarea sa".

Smaranda Creangă, femeie aprigă şi harnică de la munte, este figura centrală a părţii a II-a, căci din galeria de personaje evocate în *Amintiri*, mama scriitorului este fiinţa către care se îndreaptă permanent gândul lui Nică. Pentru copil, mama "era vestită pentru năzdrăvăniile sale", ca o mamă iubitoare îi zicea "cu zâmbet" îndemnându-l "să râdă la soare" ca să se îndrepte timpul. Cu duioşie, uşor ironic, naratorul notează "ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei".

Scanned with OKEN Scanner

strâng repede lucrurile şi pleacă cu pluta pe Bistriţa, la Borca şi de la Borca la Pipirig, la bunicul David Creangă. Peste puţin timp, a venit şi vestea de la Broşteni, "despre stricăciunea ce făcusem, şi bunicul, fără vorbă, a mulţămit pe Irinuca cu patru galbeni".

Procedeele artistice folosite de narator, în realizarea fragmentului îmbină în naraţiune epitetul, comparaţia şi metafora populară. Epitetele: *veche, de bârne, balcâză, lălăie*, comparaţiile: *ferestrele cât palma, muncea ca un bărbat*; metafora: *zece rânduri de lacrimi*, proverbul *se ţine ca râia de om*, interjecţiile *ei, ei, ce-i de făcut?*, şi adresarea directă cititorului: *Vă puteţi închipui ce vra să zică* conferă oralitate întâmplării narate, ca şi când eul narant ar vorbi cu cititorul despre o nesăbuinţă a copilăriei, care a distrus puţina avere a unui om. Notaţia "bunicul, fără vorbă, a mulţumit pe Irinuca cu patru galbeni", subliniază prin locuţiunea adverbială atât faptul că bunicul nu i-a certat, cât şi rapiditatea cu care a reparat paguba. Verbul "a mulţumi" sugerează surplusul dat Irinucăi, ca o reparaţie morală şi o scuză pentru fapta nepoţilor.

Planul simplu de idei al fragmentului:

- Satul Broşteni şi gospodăria Irinucăi.
- Prima zi de şcoală
- Îmbolnăvirea de râie căprească şi încercarea de vindecare.
- Distrugerea gospodăriei Irinucăi.
- Plecarea spre Borca, cu plutele.

Partea a II-a a romanului *Amintiri din copilărie* se deschide cu evocarea casei părinteşti şi a familiei lui Nică.

Evocarea este caldă, plină de emoţie, naratorul scrie parcă vibrând la gândul că se va reîntâlni cu familia şi casa sa. Creangă re-crează atmosfera de odinioară din familie, reuşeşte să scoată din neant figura luminoasă a Smarandei şi a lui Ştefan al Petrei, a fraţilor şi tovarăşilor de joacă. Bucuria revederii este mărturisită direct de povestitor: "Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti (...) parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!". Amintirea este atât de vie, încât naratorul descrie în amănunt casa părintească: "stâlpul hornului, şfara cu motocei la capăt, prichiciul vetrei cel humuit, cuptorul pe care mă ascundeam". Amintirile străbat anii şi ajung până la primii ani de viaţă "când începusem a merge copăcel". Viaţa în familia lui Nică respiră un aer de fericire, bucurie, îndestulare, căci aşa rămâne în mintea omului matur copilăria: "veselă şi nevinovată".

Dacă în partea I, portretul lui Nică este schiţat în linii mari, în partea a doua eul narant realizează un autoportret la vârsta copilăriei: un copil "cu părul bălan" şi ochii albaştri, vioi şi vesel "ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vântul în turburarea sa".

Smaranda Creangă, femeie aprigă şi harnică de la munte, este figura centrală a părţii a II-a, căci din galeria de personaje evocate în *Amintiri*, mama scriitorului este fiinţa către care se îndreaptă permanent gândul lui Nică. Pentru copil, mama "era vestită pentru năzdrăvăniile sale", ca o mamă iubitoare îi zicea "cu zâmbet" îndemnându-l "să râdă la soare" ca să se îndrepte timpul. Cu duioşie, uşor ironic, naratorul notează "ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei".

Scanned with OKEN Scanner

Nică e mândru de mama sa, despre care crede că "ştia a face multe şi mari minunăţii". Într-o enumeraţie largă, Creangă notează o serie de practici ţărăneşti pentru îndepărtarea răului: "alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru, abătea grindina în alte părţi (...); închega apa numai cu două picioare de vacă (...), bătea pământul sau păretele sau vreun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: "Na, na!" şi îndată-mi trecea durerea". De frică să nu i se îmbolnăvească odorul, Smaranda îl descânta. Pentru copil, mama era "plină de minunăţii". Forţa sentimentului matern şi a dragostei fiului pentru mama sa sunt motivate prin legătura indestructibilă de sânge: "Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat".

Cu ochii omului matur, povestitorul face o paralelă între greutăţile vieţii resimţite de adult şi nevinovăţia copilăriei, când, în mintea copilului, totul este bucurie şi fericire. Naratorul enumeră jocurile unui copil inocent, în timp ce părinţii se gândesc la neajunsurile vieţii: "Ce-i pasă copilului când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să le aducă ziua de mâine sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire. Copilul, încălecat pe bâtul său, gândeşte că se află călare pe un cal de cei mai straşnici, pe care aleargă cu voie bună (...) şi de cade jos crede că l-a trântit calul, şi pe bâţ îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Aşa eram eu la vârsta cea fericită şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când e lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice".

Profunzimea meditaţiei povestitorului asupra copilăriei ca perioada cea mai fericită din viaţa unui om, se reflectă în întreaga operă. Creangă alcătuieşte întreg romanul sub semnul acestei meditaţii, încât toate întâmplările narate stau sub semnul inocenţei şi bucuriei copilăriei, a tuturor copiilor "de când e lumea asta şi pământul!". Această caracteristică a *Amintirilor din copilărie* a fost subliniată de George Călinescu în afirmaţia "Romanul *Amintiri din copilărie* este romanul copilăriei copilului universal".

În evocarea familiei lui Nică, gândul naratorului se îndreaptă cu respect spre Ştefan a Petrei Ciubotariul, tatăl scriitorului. ***Portretul lui Ştefan*** se alcătuieşte în caracterizare indirectă din diverse fapte şi atitudini ale acestuia răspândite în întreg romanul.

Tatăl, plin de măreţie bărbătească, este echilibrat, tăcut, autoritar în familie. El îşi cenzurează iubirea faţă de copii, ca orice ţăran, dar aceasta se ghiceşte în gesturi pline de duioşie. Astfel, întors de la muncă, "din pădure de la Dumesnicu", obosit, "îngheţat de frig şi plin de promoroacă", Ştefan are puterea de a uita oboseala şi se bucură deplin de glumele copiilor, care sting opaiţul ca să-i prindă ca la baba-oarba şi să-i ridice în braţe: *Şi el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la "baba-oarba", ne ridica în grindă zicând: "tâta mare!" şi ne săruta mereu pe fiecare*. Pentru Ştefan, fiecare etapă a vieţii are o anume caracteristică şi fiecare fiinţă are un anume rol: "Numai de-ar fi sănătoşi să mănânce şi să se joace acum, cât îs mititei, că le-a trece lor zburdălnicia când or fi mai mari şi i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta. Ş-apoi nu ştii că este o vorbă: «Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; şi dacă-i popă, să citească...»".

Scanned with OKEN Scanner

Personalitatea lui Ştefan impune respect în familie şi în comunitatea sătească. În familie, ştie *să spună răspicat* "Are să urmeze cum ştim noi, nu cum vrea el", iar pentru comunitatea sătească este "gospodar şi om bun". Autorul sugerează printre rânduri respectul şi teama copiilor de a nu-l supăra pe Ştefan: "toate ca toate, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiat gura".

Om demn şi drept, Ştefan muncea să-şi întreţină familia, ocupându-se cu negustoria de sumane şi cu munca la câmp ori în pădure. El repară greşeala lui Nică, plătind cânepa tuşii Mărioara sau taxele şcolare ale băiatului, gândind "fiind el cel mai mare, poate, vreodată are să fie sprijin pentru ştialalţi". Pentru Ştefan, munca este sursa unui trai liniştit, căci "banii nu se culeg de la trunchiu ca surcelele".

Procedeele artistice folosite de scriitor în evocarea familiei şi a casei părinteşti îmbină descrierea, portretul, exclamaţii şi interjecţii retorice, inversiunea verbală, enumeraţia, epitetul, iar ca modalităţi de expunere întâlnim naraţiunea şi dialogul. *Descrierea* se regăseşte în evocarea casei părinteşti. Enumeraţia, epitetul: locul *naşterii* mele, casa *părintească*, prichiciul vetrei *cel humuit*, farmecul *copilăresc*, casa *îndestulată*, *şi părinţii, şi fraţii şi surorile şi copiii şi copilele megieşilor*; comparaţiile: *de parcă era toată lumea a mea,* vesel *ca vremea cea bună*, *copilăros ca vântul în turburarea sa*, *băieţii ca băieţii*, realizează imaginea artistică a veseliei din casa părintească.

Naratorul intervine în firul epic cu o serie de cugetări la adresa copilăriei, subliniind prin antiteză diferenţele dintre "vârsta cea fericită" şi "neajunsurile vieţii" la care se gândesc adulţii, "mama şi tata".

Exclamaţiile: "de parcă toată lumea era a mea!", "... ca să nu-şi prăpădească odorul!", "însă vai de omul care se ia de gânduri!"; interogaţiile: "Aşa-i?", "Ce le pasă?"; interjecţii: "Na, na!", "ha! ha!", "ei, apoi!"; o serie de cuvinte dialectale: "se sclifosesc", "ocniţă", "catrinţă", "prichici", "şfară" etc., expresii populare: "daţi la om ca cânii prin băţ", "îmi făcea apoi câte un benghiu boghet în frunte"; citate: "dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă, şi dacă-i popă, să citească" etc. conferă oralitate evocării.

Amintirile din copilărie se constituie şi într-o monografie a satului românesc de munte de la începutul secolului. Povestitorul notează o serie de obiceiuri legate de Crăciun, Anul Nou, înmormântare, şezători, medicină populară etc. Între aceste obiceiuri, cel mai drag naratorului pare a fi obiceiul uratului de Anul Nou, colindatul cu ***Pluguşorul***.

Respectând tradiţia, copiii se pregătesc din timp: "toată ziua am stat pe capul tatei, să-mi facă şi mie un buhaiu ori, de nu, batâr un harapnic".

Repezit de tatăl său şi ameninţat că-l descalţă, ca să rămână acasă, Nică pleacă la urat "numai cu băşica cea de porc". După ce îşi încropise cele necesare uratului: "o coasă ruptă, o cârceie de tânjală, un vătrai", colindătorii îşi alcătuiesc un plan al uratului: "tocmai din capul satului din sus, cu gând să umblăm tot satul".

Humuleştiul era un sat arhaic, cu locuitori care respectau tradiţia şi datinile. Fiecare gospodar avea datoria să primească ceata de colindători, iar când vreun sătean încălca tradiţia, era pedepsit printr-o urare cu valoare de blestem: "Drele pe podele şi bureţi pe pereţi; câte pene pe cucoş, atâţia copii burduhoşi". Între cei ce nu primesc ceata de colindători se numără popa Oşlobanu şi nevasta lui Vasile -

Scanned with OKEN Scanner

Aniței. Portretele celor doi sunt caricaturale, alcătuite din epitete menite să ilustreze răutatea. Popa Oșlobanu era "un om hursuz și pâclășit, venetic și ceapcân" căci nu numai că refuză colindul, dar "începu a ne trage câteva nașteri îndesate și (...) zvârr! cu o scurtătură de lemn în urma noastră".

Speriați, copiii fug, până la jumătatea satului înapoi, numindu-l supărați pe popă: "boaita cea îndrăcită", "curat Ucigă-l-crucea" și dorindu-i: "vede-l-am dus pe năsălie la biserica Sfântului Dumitru".

Nevasta lui Vasile-Aniței este "hapsină" și îi alungă "cu cociorva aprinsă, căci tocmai atunci trăgea focul".

Dezamăgiți că n-au fost primiți cu uratul, copiii se întorc la casele lor "după ce ne arvonim și pe la anul, cu jurământ să umblăm tot împreună".

Planul simplu de idei al fragmentului:

- Pregătirea cetei de colindători.
- Plecarea la urat.
- Alungarea colindătorilor de către popa Oșlobanu.
- Alungarea colindătorilor de către nevasta lui Vasile-Aniței.
- Întoarcerea fiecărui copil acasă.

În partea a II-a a *Amintirilor din copilărie* sunt evocate întâmplările legate de *furtul cireșelor*; *pupăza din tei*, *la scăldat*, întâmplări hazlii, ivite în procesul amintirii ca exemplificări ale bucuriei și voioșiei ce pare să caracterizeze întreaga copilărie a scriitorului. Fiecare din întâmplările povestite de Creangă are o structură proprie, încât, cu ușurință, ar putea purta un titlu ilustrativ: *La cireșe*, *La scăldat*, *Pupăza din tei*, *Procitania*, *La Broșteni* etc.

Fragmentul ***La cireșe*** evocă o întâmplare petrecută "odată, vara, pe-aproape de Moși". Pentru că numai în "grădina lui moș Vasile, fratele tatei cel mare" creștea un cireș văratic, Nică a hotărât "să fur niște cireșe". Copilul își alcătuiește un plan, și "ca să nu mă prindă" se face a întreba de vărul său, Ion, chipurile pentru a merge la scăldat. Mătușa Mărioara îi spune că Ion e plecat la o piuă din Codreni. Amintirea îndeletnicirii humuleștenilor de a țese pânză de lână, oferă prilejul naratorului de a relua caracterizarea satului și a locuitorilor. Răzeși fără pământuri, humuleștenii sunt harnici "căci trebuie să vă spun că la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații; și fac multe giguri de sumani, (...) care se vând colo, pe loc, la negustori armeni (...) și pe la iarmaroace". Pe lângă prelucrarea lânii, humuleștenii sunt și negustori. Ei vând: vite, cai, porci, ițari etc.

Bucuros că Ion nu e acasă, Nică se furișează în grădină și începe "a cărăbăni la cireșe în sân". Hoțul însă este descoperit de mătușa Mărioara, care "c-o jordie în mână" vrea să-l pedepsească pe loc. Nică sare într-o "cânepă frumoasă și deasă cum e peria", cu gând să fugă. Dar mătușa Mărioara se ia după el și "eu fuga, și fuga, și eu fuga, și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ". Nică scapă numai când "hârșita de mătușă" se împiedică și cade.

Spre seară, moș Vasile, vornicul și paznicul satului vin la poartă, iar "tata a dat gloabă pentru mine și pace bună!", apoi "mi-a tras o chelfăneală ca aceea".

Modalitățile artistice folosite de scriitor în evocarea întâmplării cu furtul cireșelor sunt numeroase, căci, pe de o parte este evocată întâmplarea, iar pe de alta, locuitorii satului și ocupațiile lor. Enumerația și epitetul sunt figurile de stil

Scanned with OKEN Scanner

predominante în prezentarea ocupațiilor humuleștenilor. Enumerațiile: "și fetele și băieții, și femeile și bărbații", "brânză, lână, oloiu, sau făină (...) ștergare de borangic etc."; epitetele: "cireș *văratec*, humuleștenii, răzeși *fără pământuri*, negustoria *din picioare* etc.

În evocarea furtului cireșelor, povestitorul folosește narațiunea și dialogul. Fraza este presărată cu o serie de interjecții, proverbe, cuvinte dialectale, citate, care dau o notă vioaie evocării, precum și oralitate narațiunii; *interjecții*: "zvârr! fac zup!"; *proverbe*: "au tunat și i-au adunat!", "Nu plătește bogatul, ci vinovatul"; *cuvinte dialectale*: "chiuă, pânură, a chiti, mi-a tras o chelfăneală" etc. Citatul "vorba mamei: Dumnezeu n-ajută acelui care umblă cu furtișag"; *figurile de stil: repetiția*: "și eu fuga și ea fuga. și eu fuga, și ea fuga", *epitetele*: cânepă *frumoasă și deasă*; *hârșita* de mătușa, moș Vasile era *cărpănos* și pui de *zgârie brânză*; *schimbarea persoanei narațiunii*, de la persoana I la persoana a II-a și a III-a: "La ce ți-i bună pocăința după moarte? D-apoi rușinea mea unde o pui? Însă ce-i de făcut?".

Planul simplu de idei al fragmentului:

- Hotărârea lui Nică de a fura cireșele din grădina mătușii Mărioara.
- Ocupațiile humuleștenilor.
- Furtul cireșelor.
- Descoperirea hoțului și încercarea de a-l pedepsi.
- Plata pentru paguba făcută.

Fragmentul ***Pupăza din tei*** narează o altă întâmplare hazlie din copilăria lui Nică, și anume când supărat pe o pupăză care-i strica somnul dimineața, hotărăște s-o prindă și s-o vândă la iarmaroc. Întâmplarea este povestită gradat, culminând cu scena veselă a încercării de a vinde pupăza drept găinușă în târg.

Modalitățile artistice folosite de narator îmbină o gamă întreagă de procedee: descrierea, narațiunea, dialogul, vorbirea directă și indirectă, monologul interior etc. Descrierea locului în care pupăza își făcuse cuib "într-un teiul foarte bătrân și scorburos", a pupezei "cu creasta ei cea rotată de pene", a lingurarilor care "cântau acum îndrăcit pe ogor, șezând în coada sapei, cu ochii paianjeniți de-atâta uitat, să vadă nu li vine mâncarea dincotrova", dovedește finețea observării faptelor și amănuntelor. Monologul interior redă gândurile și sentimentele lui Nică legate de pupăză: "Taci, leliță, că te-am căptușit eu! îi mai pupa tu și pe dracul de-acum", spaima la vederea pupezei: "Mai! anapoda lucru ș-aista!" sau regretul pentru cele făcute: "Când ați ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă".

Povestitorul schițează câteva portrete: mătușa Măriuca "e una din cele care scoate mahmurul din om", nu-i o femeie de înțeles; un moșneag hâtru care, prefăcându-se că vrea să cumpere pupăza, îi dă drumul, este "un moșneag nebun" sau "javra dracului"; schița de portret a lui Nică: "încep a mă purta țanțoș printre oameni, de colo până colo, cu pupăza-n mână, că doar și eu eram o leacă de fecior de negustor".

Interjecțiile, citatele, proverbele, cuvinte aluzive: "teiu care te adormea de mirosul... floarei", regionalisme, verbele din sfera mișcării conferă oralitate și voioșie celor narate.

Planul simplu de idei al fragmentului:

- Nică era trezit dis-de-dimineață în toate zilele de o pupăză.

Scanned with OKEN Scanner

- Copilul hotărăşte să prindă pupăza.
- Nică ajunge la cuibul pupezei şi o prinde.
- Mătuşa Mărioara scoală tot satul în picioare din pricina pupezei, "ceasornicul satului".
- Nică pleacă cu pupăza la iarmaroc.
- Un moşneag dă drumul pupezei, aceasta se întoarce în scorbură şi începe să cânte.
- Mama lui Nică se împacă cu mătuşa Mărioara.

Partea a IV-a a *Amintirilor din copilărie* este partea romanului în care naratorul concentrează parcă celelalte trei părţi, căci autorul reia caracteristicile satului natal şi ale locuitorilor, evidenţiind încă o dată marea sa dragoste pentru sat. Nică şi satul Humuleşti formează un tot, căci fără satul său, familia şi prietenii, viaţa i se pare imposibilă.

Fragmentul se deschide cu o succesiune de comparaţii menite să ilustreze dragostea lui Nică pentru satul natal, căci aşa cum o fiinţă desprinsă de mediul natural nu poate trăi, tot astfel Nică nu poate trăi departe de sat: "Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti, în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruinţa mamei".

În răspunsul la o interogaţie retorică, naratorul motivează refuzul de a părăsi satul, subliniind o altă etapă din viaţa personajului său: adolescenţa. Acum Nică devine Ion: "Şi oare de ce nu m-aş fi dat dus din Humuleşti nici în ruptul capului (...)? Iaca de ce nu: drăgăliţă Doamne, eram şi eu holteiu, din păcate!".

Îndepărtarea de sat este hiperbolizată, căci în mintea flăcăului "o cale scurtă de două poşte, de la Fălticeni la Neamţ, nu se potriveşte c-o întindere de şase poşte lungi şi obositoare, de la Iaşi până la Neamţ". Cu ironie fină, naratorul subliniază îndărătnicia tânărului printr-o frază care se întoarce contra sensului aşteptat de cititor: "Căci să nu vă pară de şagă: de la Neamţ până la Iaşi e câtu-i de la Iaşi până la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin".

În sufletul tânărului teama de necunoscut şi regretul despărţirii de sat ating accente lirice, dând glas dragostei fără margini pentru satul său. Evocarea satului şi a familiei este de un lirism înduioşător: "Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte Cetatea Neamţului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie (...) dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul cu ştioalnele, ţarinile cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri".

Între cele dragi sufletului naratorului pe primul loc se situa satul, apoi familia şi tovarăşii din copilărie.

Frumuseţea folclorului humuleştean şi sensibilitatea artistică a locuitorilor sunt subliniate prin notaţia: "Asemenea dragi-mi erau şăzătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat (...) De piatră de-ai fi fost şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie!". Ca o exemplificare a frumuseţii folclorului local, scriitorul inserează versurile unei doine cântate de Mihai Scripcariu: "Frunză verde de cicoare / Astă-noapte pe răcoare...".

Refuzul de a pleca din sat şi teama de necunoscut produc în sufletul tânărului o serie de reacţii contradictorii: pe de o parte, a dorit să ajungă preot. iar pe de alta,

Scanned with OKEN Scanner

tagma preoțească nu-l mai atrage, nu mai vede în bunăstarea preoților decât lăcomia, zgârcenia și prostia, iar prețul plătit ca să ajungă preot prin părăsirea satului, i se pare prea mare: "Preuții noștri din sat n-au mai trepădat pe la Socola, și mila sfântului! nu-i încape cureaua de pântecoși ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii dugliși, din toată lumea, cuibăriți prin mânăstire, ce nu ajung?".

Ion încearcă să înduplece pe Smaranda, să nu mai plece la Socola, prin două căi: s-ar putea îmbolnăvi și ar muri printre străini sau, mai bine, să se călugărească la Neamț, sperând să sensibilizeze sufletul mamei. Smaranda, însă, îi răspunde scurt: "Degeaba te mai sclifosești, Ioane,... la mine nu se trec astea... Să nu mai faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cât ești de mare!".

Hotărâtă, nesfiindu-se să-l amenințe pe Ion, în pragul popiei, cu o bătaie zdravănă, Smaranda pregătea cu grijă cele necesare plecării. Tatăl se alătură hotărârii Smarandei, spunând răspicat: "Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el". Autoritatea și hotărârea părinților rămân de neclintit, căci "poate vreodată să fie și el sprijin pentru iștialalți".

Neliniștea de dinainte de plecare îl sperie într-atât pe Ion, încât "toată noaptea (...) până s-au revărsat zorile m-am frământat cu gândul feliu și chip".

Pus în fața unei astfel de situații, Ion face haz de necaz. Cu ironie fină, subliniază căsătoria nepotrivită dintre Luca Moșneagul și o tânără nevastă, numindu-l "însurățel de-al doilea".

Procedee artistice folosite de narator în realizarea acestui fragment sunt numeroase. Creangă îmbină narațiunea, cu descrierea satului Humulești și a împrejurimilor, și dialogul dintre personaje, prin care sublinia situația "dramatică" a tânărului obligat să plece de acasă pentru desăvârșirea studiilor.

Epitetele din enumerația frumuseților ce înconjoară satul Humulești, fac ca imaginea descrisă să încânte prin elemente vizuale și auditive: Ozana cea *frumos curgătoare și limpede*, dumbrăvile și luncile *umbroase*, țarinile *cu holdele*, câmpul *cu florile* și *mândrele* dealuri. Comparația *limpede ca cristalul* sugerează *frumusețea și puritatea unui pârâu* de munte.

Umorul obținut prin cuvinte aluzive urmate de puncte de suspensie și comicul de situație (Ion nu vrea să plece la Socola, dar este pornit la drum) conferă fragmentului o anumită voioșie, dincolo de cele narate, voioșie întărită și de oralitatea stilului.

Romanul "Amintiri din copilărie" se încheie cu partea a IV-a. Iacob Negruzzi nota în jurnalul său regretul că autorul nu a continuat evocarea copilăriei după intrarea lui Ion la seminarul de la Socola. Notația surprinde, căci Creangă a respectat titlul romanului, iar o dată cu plecarea la Iași, copilăria se furișase din viața personajului narator.

Opera lui Creangă este expresia artistică a genialității unui întreg popor, căci Creangă ilustrează în "cuvinte bătrâne", "de dincolo de veac", cu sensuri profunde, înțelepciunea și talentul popular, sau, așa cum spunea Mihail Sadoveanu, "toate generațiile și tot trecutul au muncit pentru această operă".

Genialul humulestean, "bucata de humă însuflețită din sat, de la noi" a devenit un nume sacru în Pantheonul literar românesc, alături de Mihai Eminescu și I.L. Caragiale.

Scanned with OKEN Scanner

MOROMEȚII

(fragmente)

de Marin Preda

I

În Câmpia Dunării, cu câțiva ani înaintea celui de-al doilea război mondial, se pare că timpul era foarte răbdător cu oamenii; viața se scurgea aci fără conflicte mari.

Era începutul verii.

Familia Moromete se întorsese mai devreme de la câmp. Când ajunseseră acasă, Paraschiv, cel mai mare dintre copii, se dăduse jos din căruță, lăsase pe alții să deshame și să dea jos uneltele, iar el întinsese pe prispă o haină veche și se culcase peste ea gemând. La fel făcuse și al doilea fiu, Nilă; intrase în casă și, după ce se aruncase într-un pat, începuse și el să geamă, dar mai tare ca fratele său, ca și când ar fi fost bolnav. Al treilea băiat se furișase în grajdul cailor, se trântise în iesle să nu-l mai găsească nimeni, iar cele două fete, Tita și Ilinca, plecaseră repede la gârlă să se scalde.

Rămas singur, în mijlocul bătăturii, Moromete, tatăl, trăsese căruța sub umbra mare a celor doi salcâmi de lângă poarta grădinii și apoi ieșise și el la drum cu țigara în gură. (...)

- Ce mai faci, Moromete? Ai terminat, mă, de sapă?

Iată că se ivise totuși cineva. Moromete ridică fruntea și îl văzu pe vecinul său din spatele casei apropiindu-se de podișcă. Se uită numai o dată la el, apoi începu să se uite în altă parte; se vedea că nu o astfel de apariție aștepta...

- Da, am terminat...Tu mai ai, mă, Bălosule?

- Am terminat și eu. Mai avem un petic dincoace de pământuri, mi l-au săpat ai lui Țugurlan...Ce faci, Moromete, te-ai mai gândit? Îmi dai salcâmu' ăla?

Moromete se uită țintă la vecinul său înțelegând pentru ce ieșise el la drum și nu răspunse la întrebare. "Da, am discutat odată să-ți vând un salcâm? Poate am să ți-l vând... poate n-o să ți-l vând...De ce trebuie să ne grăbim așa?!" –părea să-i spună. (...)

XII

(...) Toată lumea cunoștea acest salcâm. Copiii se urcau în el în fiece primăvară și-i mâncau florile, iar în timpul iernii jucau mija, alegându-l ca loc de întâlnire. Toamna, viroaga se umplea cu apă, iar în timpul iernii înghețа. Când erau mici, Paraschiv, Nilă și Achim curățau șanțul de zăpadă și gloduri și netezeau cea mai lungă gheață de prin împrejurimi. Lunecușul pornea de undeva din susul grădinii și se oprea la rădăcina copacului. În fiecare iarnă era aici o hărmălaie nemaipomenită. Ajungând la capătul ghețușului, vrând-nevrând, copiii îmbrățișau tulpina salcâmului, lipindu-și obrajii înfierbântați de scoarța lui neagră și zgrunțuroasă. Primăvara, coroana uriașă a salcâmului atrăgea roiuri sălbatice de

Scanned with OKEN Scanner

albine şi Achim se cățăra ambițios în vârful lui să le prindă. Salcâmul era curățat de crăci în fiecare an şi creştea la loc mai bogat.

Nilă îşi dădu pălăria pe ceafă şi întrebă încă o dată:

- Salcâmul *ăsta*? De ce să-l tăiem? Cum o să-l tăiem? De ce? !...

- Într-adins, răspunse Moromete. Într-adins, Nilă, îl tăiem, înțelegi? Aşa, ca să se mire proştii! Pune mâna, nu te mai uita, că se face ziuă.

- Cum să se mire proştii?! întreabă Nilă supărat, neînțelegând, trecându-i pentru prima oară prin cap că la urma urmei tatăl lui ar putea să țină seamă şi de ceea ce gândeşte el, aşa cum a fost seara trecută, când l-a întrebat ce să facă cu Achim.

Moromete se uită mirat la fiu, dar după aceea puse mâna pe secure şi-i încercă tăişul.

- Vrei să ştii în ce fel să se mire proştii? îl întrebă el.

Să se uite şi să se mire până li s-o apleca.

- Bine, dar nu e salcâmul nostru! mai protestă Nilă.

- Dar al cui e? întrebă tatăl, apucând securea de coadă.

- Nu e al Mariei? Răspunse Nilă, crezând că totuşi tatăl n-are să încerce să taie salcâmul. Şi pe urmă, ziua n-avem timp? mai bombăni el încă nedumerit. Ce ți-a venit acuma cu noaptea-n cap?

Moromete nu-i răspunse. Începu să dea ocol salcâmului căutând un anumit loc unde să înceapă a-l lovi. O clipă el mai rămase locului gânditor, apoi deodată ridică securea şi-o înfipse cu putere în coaja zgrunțuroasă a copacului. Din gât îi ieşi un icnit adânc şi lovitura țâşni de la rădăcina copacului se lovi de uluci şi se întoarse îndărăt, făcând să răsune viroaga.

Nilă apucă şi el securea în mâini şi trecu de cealaltă parte a tulpinei.

- Şi cui îl dai? mai întrebă el.

- Ăstuia, răspunse Moromete arătând spre grădina lui Bălosu.

Amândoi începură apoi să izbească tăcuți şi nu se opriră decât după un timp îndelungat. În amândouă părțile făcuseră în salcâm câte o tăietură adâncă şi albă. Începură să izbească din nou şi aşchiile săreau acum mai mărunt, uneori zbârnâind în aer. În curând ele înconjurară locul într-o roată înălbită.

De reținut

Pentru Marin Preda, scriitorul este "o conştiință a colectivității naționale. El traversează istoria şi timpul îi dictează temele(...). Din această perspectivă, experiența personală este îndreptată în sensul unui efort de înțelegere a fenomenelor sociale, iar individul este permanent raportat la colectivitate şi la timp".

Proza lui Marin Preda se organizează în jurul relației timp-om, urmărind integrarea individului în fluxul social. Pentru romancier, timpul este factorul determinant al unor destine: "Timpul, care se schimbă imperceptibil sau pregnant, care este răbdător sau nu cu oamenii, se contractă sau se dilată pe măsură ce fixează tipare de existență ale unui destin". Timpul răbdător cu oamenii este pacea, când evenimentele din viața omului se desfăşoară firesc, fără a schimba destine. Timpul nerăbdător cu oamenii este timpul perioadelor de război sau

Scanned with OKEN Scanner

timpul în care se produc calamități, când acesta se contractă și forțează oamenii să aibă o anumită atitudine, este timpul care schimbă destine.

Marin Preda este unul dintre cei mai mari scriitori contemporani, care a lăsat patrimoniului literar românesc o operă amplă, grupată în volumele: *Moromeții, Viața ca o pradă, Intrusul, Cel mai iubit dintre pământeni etc.*

Romanul *Moromeții* a fost publicat în anul 1955 (primul volum) și cuprinde două volume. Întâiul volum al romanului este structurat în trei părți și cuprinde douăzeci și opt de capitole.

Titlul romanului, exprimat prin substantivul propriu *Moromeții,* poartă numele unei familii de țărani din Câmpia Dunării și sugerează o anumită "cronică de familie", căci întreaga acțiune a romanului urmărește evoluția familiei Moromete, la răscrucea timpului, înainte și după cel de-al doilea război mondial.

Tema romanului o constituie viața satului românesc de câmpie, la mijlocul secolului trecut, în preajma războiului, când "timpul nu mai are răbdare" și fixează noi destine oamenilor.

Subiectul romanului se constituie din întâmplări și fapte ale membrilor familiei Moromete sau ale comunității sătești din *Siliștea Gumești,* satul de câmpie în care se petrece acțiunea romanului. Figura dominantă a romanului este Ilie Moromete un personaj unic în literatura noastră, prin personalitatea puternică, inteligența vie, un țăran-filozof.

Roman realist, în care narațiunea este sobră, prezentată la persoana a III-a unde naratorul este omniprezent și omniscient. Personajele sunt numeroase iar modalitățile folosite de narator îmbină descrierea, dialogul, narațiunea, monologul interior, decupajele retrospective, adesea prozatorul intrând pe firul de gândire al personajelor.

În galeria de personaje create de Marin Preda se detașează Ilie Moromete, plin de umor și fantezie, care iubește conversația cu consătenii întâlniți în poiana lui Iocan sau la "stănoagă", unde se discuta politică și se analizau evenimentele din sat. Alte personaje ale romanului sunt: Țugurlan, Tudor Bălosu, Achim, Nilă, Nicolae, Catrina, Guica etc.

Încă din primele pagini ale romanului este anunțată viața grea a familiei Moromete: lupta tatălui de a menține în proprietate două loturi de pământ, grija lui Ilie legată de plata impozitelor, a "foncierii", dorința lui Nicolae, fiul cel mai mic, de a merge la școală, certurile dintre copiii lui Moromete, rezultați din căsnicii diferite etc.

Pentru a plăti "foncierea", Ilie Moromete este obligat să vândă vecinului său, Tudor Bălosu, un salcâm care era cunoscut de tot satul, mândria lui Moromete. Salcâmul simboliza, pentru Ilie, demnitatea și unitatea familiei sale.Criticul Eugen Simion îl numea "dublul vegetal al lui Moromete".

Amânând cât s-a putut de mult tăierea salcâmului, Moromete suferă când este obligat să-l doboare, dar își ascunde sentimentele în fața băieților lui și în fața întregului sat.

Parcă rușinat de gestul său, Ilie Moromete taie salcâmul înainte de ivirea zorilor, moment simbolic căci și Ilie va pieri peste ani înainte ca fiii lui să-l poată ajuta, înainte de a avea o bătrânețe liniștită. Starea fizică încordată a lui Ilie se

Scanned with OKEN Scanner

desprinde din notația naratorului: *din gât îi ieşi un icnit adânc şi lovitura ţâşni de la rădăcina copacului, se lovi de uluci şi se întoarse îndărăt, făcând să răsune viroaga.* O dată salcâmul doborât, tot ceea ce era frumos în partea acea de sat, dispăruse: *Acum totul se făcuse mic: grădina, caii, Moromete însuşi arătau bicisnici.* Tăierea salcâmului simbolizează declinul familiei Moromete, a cărei liniște se va risipi într-o serie de conflicte şi necazuri în mijlocul cărora doar Ilie rămâne demn şi încearcă să le învingă singur.

O lovitură neaşteptată va primi Ilie Moromete de la fiii săi vitregi care fug cu oile şi caii la Bucureşti, lăsându-l pe acesta plin de datorii, cu *foncierea* neplătită şi fără nici un ajutor la muncile agricole. Nu fuga băieților îl demoralizează pe Moromete, cât ruşinea în fața satului şi, mai ales, năruirea unei anumite stări sufleteşti, de echilibru, a acestuia. Căci oricât ar fi fost de îngrijorat, Moromete putea depăşi momentul, putea glumi sau sta la taifas cu prietenii lui în poiana lui Iocan. Acum, lovit de gestul băieților, incapabili să înțeleagă inteligența şi glumele tatălui, Moromete se înstrăinează treptat de grupul de prieteni, de plăcerea conversației cu aceştia: *Moromete nu mai fu văzut(...) la drum, pe stănoagă. Nu mai fu auzit povestind.*

Ilie Moromete, acest *ţăran capabil să glumească inteligent,* simbolizează omul care îşi păstrează libertatea morală în lupta cu durerile vieții, cu destinul schimbat de timpul nerăbdător cu oamenii.

Scanned with OKEN Scanner

BALTAGUL

(fragmente)

de Mihail Sadoveanu

Stăpâne, stăpâne,
Mai cheamă ş-un câne...

I

"Domnul Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială şi semn fiecărui neam (...).

La urmă au venit şi muntenii ş-au îngenuncheat la scaunul Împărăţiei. Domnul Dumnezeu s-a uitat la ei cu milă:

- Dar voi, necăjiţilor, de ce aţi întârziat?

- Am întârziat, Prea slăvite, căci suntem cu oile şi cu asinii. Umblăm domol; suind poteci oable şi coborâm prăpăstii. Aşa ostenim zi şi noapte; tăcem şi dau zvon numai tălăncile. Iar aşezările nevestelor şi pruncilor ne sunt la locuri strâmte între stânci de piatră. Asupra noastră fulgeră, trăsneşte şi bat puhoaiele. Am dori stăpâniri largi, câmpuri cu holde şi ape line.

- Apoi aţi venit cei din urmă, zice Domnul cu părere de rău. Dragi îmi sunteţi, dar n-am ce vă face. Rămâneţi cu ce aveţi. Nu vă mai pot da într-adaos, decât o inimă uşoară ca să vă bucuraţi cu al vostru. Să vă pară toate bune; să vie la voi cel cu cetera şi cel cu băutura şi s-aveţi muieri frumoase şi iubeţe."

Povestea asta o spunea uneori Nechifor Lipan la cumătrii şi nunţi, la care în vremea iernii era nelipsit. Zicea el c-ar fi învăţat-o de la un baci bătrân (...). Vitoria, nevasta lui Nechifor Lipan îşi aducea aminte stând singură pe prispă, în lumina de toamnă şi torcând. Ochii ei căprui, în care parcă se răsfrângea lumina castanie a părului, erau duşi departe. Fusul se învârtea harnic, dar singur. Satul risipit pe râpi sub pădurea de brad, căsuţele şindrilite între garduri de răzlogi, pârâul Tarcăului care fulgera devale între stânci erau căzute într-o negură de noapte. Acei ochi aprigi şi încă tineri căutau zări necunoscute. Nechifor Lipan plecase de-acasă după nişte oi, la Dorna, ş-acu Sfântu-Andrei era aproape şi el încă nu se întorsese. În singurătatea ei, femeia cerca să pătrundă până el. Nu putea să-i vadă chipul; dar îi auzise glasul. În tocmai aşa spunea el povestea.

(Vitoria, rămasă singură cu fiica sa, Minodora, caută sfat la Părintele Dănilă, merge şi la baba Maranda, vrăjitoarea satului, fără să găsească răspunsul şi alinarea de care avea nevoie. Temerile femeii sunt confirmate de presimţiri negre şi de un vis în care-l vede pe Nechifor "călare, cu spatele întors către ea, trecând spre asfinţit o revărsare de ape". Îşi cheamă băiatul, pe Gheorghiţă, plecat la apa Jijiei, cu oile la păşunat, în speranţa că acesta îi va fi sprijin în aflarea adevărului.)

V

(...)Gheorghiţă aşează domol lingura lângă strachină şi împinse deoparte pânea coaptă anume pentru el. Se uită şi el pe fereastră. Drumuşorul cotit era pustiu.

- Ce să fie, n-am înţeles, urmă nevasta. M-am sfătuit cu părintele, am plătit slujbe. Mai aştept puţin, să văd hotărârea de sus. Mă gândesc în fel şi fel şi chip şi

Scanned with OKEN Scanner

am un vis, care-mi mănâncă sănătatea şi mă îmbătrâneşte. Mai stau până ce gătesc de postit cele douăsprezece vineri. Fiind singuri aicea în sat şi fără neamuri, trebuie să te trimet pe tine, ca un barbat ce eşti, să-l cauţi şi să-l afli.

- M-oi duce, răspunse Gheorghiţă cu îndoială. Se poate să i se fi întâmplat ceva.

- Ce să i se întâmple? Răspunse aprig nevasta. Să-i fi făcut farmece vreo muiere, cum spune baba Maranda, eu n-aş crede. (...) Visul meu e semn mai greu. Tu spui bine: i s-a întâmplat ceva la care mă îngrozesc a gândi. Mai bine să fie ce zice baba, decât ce arată visul meu. (...) Trebuie să te duci şi să-l cauţi pe tatu-tău, alta nu-i nevoie să ştii.

- M-oi duce, dacă spui; dar e bine să-mi arăţi ce şi cum; ca să ştiu ce să fac.

Vitoria îl privi clipind. Îl văzu sfios şi nesigur; pe când ea era plină de gânduri, de patimă şi durere. Oftă cu năduf şi începu să strângă masa cu mişcări smucite. Fata voi să-i ajute; ea o dădu la o parte cu cotul. Băiatul se închină la icoane mulţămind lui Dumnezeu pentru masă, apoi ieşi în sat ca să întâlnească prietini şi să întrebe veşti despre fele cu care se afla bine. Stăpâna casei îl urmări cu ochii până departe pe hudiţă, după aceea, lângă vatră, cu coatele pe genunchi şi cu tâmplele în palme, se cufundă în starea ei obişnuită.(...)

Timpul stătu. Îl însemna totuşi cu vinerile negre, în care se purta de colo-colo. fără hrană, fără apă, fără cuvânt, cu broboada cernită peste gură. Sărbătorile şi petrecerile solstiţiului de iarnă i-au fost pentru prima oară străine şi depărtate. Urările de Anul Nou, capra şi căluţul şi toată zvoana şi veselia cotlonului aceluia de munte le respinsese de către sine. Ea însă era moartă ca şi omul ei care nu era lângă dânsa. Abia acum înţelegea că dragostea ei se păstrase ca-n tinereţă. S-ar fi cuvenit să-i fie ruşine, căci avea copii mari; însă nu mărturisi asta nimănui, decât numai sieşi, nopţilor şi greierului din vatră.

În ziua de bobotează când părintele Daniil Milieş a binecuvântat fântânile şi izvoarele şi toate apele, pădurea de pe Măgura era îmbrăcată în promoroacă. Cerul se boltea verde, râpile erau pline de troiene, drumurile la Bistriţa erau închise. Era însă într-a şaptea vinere de post şi Vitoria hotărâse, în singurătăţile ei, un drum la Piatra şi la mănăstirea Bistriţa.(...)

A doua zi sâmbătă, plecară la răsăritul soarelui învăliţi în cojoace. Vremea era liniştită şi blândă dar drumul greu, căci pârtiile nu erau bine rupte. Caii luptau cu mare vrednicie; într-o vreme Gheorghiţă lepădă cojocul şi trasă de sub fân lopata de lemn. Începând bătălia cu troianul, deodată simţi în el putere şi îndârjire şi nu-l birui ca pe-o fiinţă. Privi spre maică-sa; o văzu zâmbind şi înţelese că i-a dat răspunsul pe care nu-l putea gângăvi în ajun. "Femeile-s mai viclene, cugeta el apucând iar hăţurile; ele-s mai iscusite la vorbă; iar bărbaţii îs mai proşti; însă mai tari de virtute". Asta tot maică-sa o spusese cândva.

(Sfătuită de stareţul mănăstirii, prea sfinţitul Visarion, Vitoria pleacă la Piatra-Neamţ, pentru a cere stăpânirii să cerceteze dispariţia soţului. Neavând însă încredere că oamenii legii o pot ajuta. Vitoria, ia decizia ca, împreună cu Gheorghiţă, să pornească pe urmele celui dispărut. Ea se supune unui ritual de purificare, postind douăsprezece vineri. Înainte de plecare, o duce pe Minodora la mănăstirea Văratec pentru a fi în siguranţă cât timp cei doi lipsesc. De-a lungul drumului- la Bicaz. Călugăreni, Fărcaşa, Vatra Dornei, Borca şi Sabasa- cei doi găsesc diferite indicii ale trecerii lui Lipan prin locurile respective.)

Scanned with OKEN Scanner

X

Locuitorii aceştia de sub brad sunt nişte făpturi de mirare. Iuți şi nestatornici ca apele, ca vremea; răbdători în suferinți ca şi-n ierni cumplite, fără griji în bucurii ca şi-n arşițele de cuptor, plăcându-le dragostea şi beția şi datinile lor de la începutul lumii, ferindu-se de alte neamuri şi de oamenii de la câmpie şi venind la bârlogul lor ca fiara de codru – mai cu samă stau ei în fața soarelui c-o inimă ca din el ruptă: cel mai adesea se desmiardă şi luceşte – de cântec, de prietenie. Aşa era şi acel Nechifor Lipan care acuma lipsea. (...)

La Borca a căzut într-o cumătrie. Le-au ieşit în cale oameni, au apucat de căpestre caii şi i-au abătut într-o ogradă. Erau aprinşi la obraz şi aveau plăcere să cinstească pe drumeți şi să-i ospăteze. Vitoria a trebuit să se supuie, să descalece, să intre la lehuză şi să-i puie sub pernă un coştei de bucățele de zahăr şi pe fruntea creştinului celui nou o hârtie de douăzeci de lei. S-a închinat cu paharul de băutură către nânaşi, a sărutat mâna preotului, ş-a arătat tuturor celor care vreau s-o asculte că are greu năcaz c-o datorie de bani de la Dorna, pe care de atâta vreme o urmăreşte şi n-o mai poate împlini. (...)

La Cruci a dat de nuntă.

Fugeau săniile cu nuntaşii pe gheața Bistriței. Mireasa şi druştele cu capetele înflorite; nevestele numai în catrinți şi bondiți. Bărbații împuşcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie şi s-alunge mai degrabă iarna. Cum au văzut oameni străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni şi le-au ieşit înainte cu năfrămile de la urechile cailor fâlfâind. Au întins plosca ş-au ridicat pistoalele. Ori beau în cinstea feciorului de împărat şi a slăvitei doamne mirese, ori îi omoară acolo pe loc.

Nunta s-a abătut către drum. Vitoria a primit plosca şi a făcut frumoasă urare miresei. Arăta veselă față şi limbă ascuțită, deşi s-ar fi cuvenit să fie scârbită, căci se ducea la răi datornici, la Dorna. (...)

Cum au purces spre Vatra Dornei, au intrat într-o strălucire de soare de la amiază. Era un drum de dezgheț şi prindeau a curge pâraie de subt omăt. Pe alocuri, pe zăpezile bătucite, paşii cailor sunau ca pe pod. Iarna se risipea spre toate văile, clipind şi aburea şi spre soare.

(Drumul celor doi este un adevărat labirint, cu ocolişuri şi întoarceri care îi duce însă în final la locul unde se dovedeşte într-adevăr că Nechifor a fost ucis. Cu ajutorul lui Lupu, câinele lui Nechifor, pripăşit după crimă la nişte gospodari din Sabasa, Vitoria descoperă osemintele soțului său într-o prăpastie, între satele Suha şi Sabasa. Prin inteligență, intuiție, abilitate şi diplomație, femeia reuşeşte să reconstituie ce se petrecuse).

XVI

La poarta țintirimului au stat ajutor lângă Vitoria domnu Toma şi cucoana Maria. S-a dat fiecăruia dintre cei care ieşeau, întru pomenirea mortului, un sfert de pâne ş-un păhărel de rachiu. Bărbații şi femeile şopteau închinarea rituală: Dumnezeu să-l ierte! (...)

Scanned with OKEN Scanner

După ce făcură împărțeala pomenilor și a colivei, preoții își scoaseră de pe ei odăjdiile. Mai aveau un crâmpei de slujbă, care nu era dintre cele mai ușoare. Victoria grăbi spre ei, ca să-l poftească la praznic, acasă la domnu Toma. Acolo aveau să se adune și oamenii stăpânirii cu domnu subprefect și gospodarii străini veniți de peste munte.

Gospodina lui domnu Toma făcuse toate cum putuse mai bine. Fiind vremea postului celui mare, în privința mâncării era mai greu. Dar era băutură destulă și bună, care împlinea lipsurile.

Când s-au așezat la masă, soarele era în asfințit. Răposatul își găsise în sfârșit hodina. Cei vii începură să mănânce găluște de post și curechi prăjit cu oloi de cânepă. Preoții și cu domnul subprefect stăteau la locul de cinste în fundul odăii. Gospodarii de la Doi Meri mai către margine. Vitoria se așeză în apropierea lor.

După ce cinstiră câteva pahare începură a vorbi despre treburile de pe lumea asta.

- Dumneata, domnule Calistrat, zise munteanca, mi se pare că nu prea mănânci.

- Ba mănânc, slavă Domnului și bogdaproste.

- Atunci nu bei. Se cuvine să bei pentru un prietin.

- Ba mai ales am băut. Mă gândesc că suntem departe și avem a porni la drum asupra nopții.

- Ce are a face asta? Parcă dumitale ți-i frică noaptea? Văd că ai baltag.

- Am.

- Frumos baltag. Ia mai bea un pahar, ca să văd și eu. Și pe urmă vei mai bea și altele după pofta inimii dumitale. Arată-mi și mie acel baltag. Poftesc să-l văd. Are și Gheorghiță, flăcăul meu, unul, alcătuit întocmai la fel.

Bogza rânji nu cu voie bună și trecu femeii baltagul, prin latura mesei.

Femeia își chemă flăcăul. Era la spatele ei.

- Gheorghiță, ia vezi și tu. Pare-mi-se că tot așa-i ș-al tău. Numai că al tău abia a ieșit din foc și de sub ciocan. Acestalalt e mai vechi și știe mai multe.

Râzând, nevasta trecu feciorului baltagul.

Calistrat întinse mâna spre armă; apoi și-o retrase.

Flăcăul îi cerceta cu luare-aminte ascuțișul curb și părțile late.

- Lasă-l să se uite și să vadă, domnu Calistrat, zise munteanca. Dumneata poftim și mai cinsteşte un pahar de vin de la Odobești. Dumneata cunoști că asemenea vin mai ales îi plăcea și lui Nechifor Lipan. Eu cred așa, vorbi ea deodată cu alt glas, întorcându-se către meseni. Eu cred așa, domnu Calistrat, că soțul meu umbla singur la deal pe drumul Stânișoarei și se gândea la oile lui. Poate se gândea și la mine. Eu n-am fost de față, dar știu, mi-a spus Lipan, cât am stat cu dânsul, atâtea nopți, în râpă.

- Ce ți-a spus? râse Bogza.

- Mi-a spus cum a fost, răspunse munteanca privindu-l ațintit și zâmbind.

- Asta n-oi mai crede-o.

- Ba s-o crezi. Îți aduci aminte, domnu Calistrat, că Lipan avea cu el ș-un câne?

- Mi-aduc aminte. Îi zicea Lupu. Era harnic câne și viteaz.

- Ei, vezi, domnu Calistrat? Eu știu și asta, că acel câne s-a pus pentru stăpânul lui, când i-a văzut în primejdie viața.

- Se poate să se fi pus.
- Crezi că a pierit şi cânele?
- Nu cred. Mai degrabă s-a prăpădit. (...)

Femeia se opri.

- Ei? o îndemnă, zâmbind, domnu subprefect. Spune. De ce te-ai oprit?

- Unii ar putea zice că venea la vale. Dar eu ştiu mai bine că se ducea la deal. Dar nu era singur. Avea cu el cânele. Şi se mai aflau în preajma lui doi oameni. Unul dăduse călcâie calului şi grăbise spre pisc, ca să bage de samă, dacă nu s-arată cineva. Al doilea venea în urma lui Lipan, pe jos, şi-şi ducea calul de căpăstru. Să ştiţi că nu era noapte. Era vremea în asfinţit. Unii cred că asemenea fapte se petrec noaptea. Eu am ştiinţă că fapta asta s-a petrecut ziua, la asfinţitul soarelui. Când cel din deal a făcut semn, adică să n-aibă nici o grijă, că locul îi singuratic, cel care umbla pe jos a lepădat frâul. Ş-a tras de la subsuoara stângă baltagul şi, păşind ferit cu opincile pe carare, a venit în dosul lui Nechifor Lipan. O singură pălitură i-a dat, dar din toată inima, ca atunci când vrei să despici un trunchi. Lipan a repezit în sus mânile, nici n-a avut când să ţipe; a căzut cu nasu-n coama calului. Întorcând baltagul, omul s-a opintit cu el în deşertul calului, împingându-l în râpă. Chiar în clipa aceea cânele s-a zvârlit asupra lui. El l-a pălit cu piciorul dedesubtul botului. Calul tresărise de spaimă. Când a fost împins, s-a dus de-a rostogolul. Cânele s-a prăvălit şi el. S-a oprit întâi hămăind întărâtat; omul a încercat să-i deie şi lui o pălitură de baltag, dar dulăul s-a ferit în râpă şi s-a dus târâş după stăpân. Ăsta, cel din urmă, a încălicat ş-a grăbit după cel din vârful muntelui, şi s-au dus. Nu i-a văzut şi nu i-a ştiut nimeni până acuma.

Munteanca tăcu şi se uită, cu buzele strânse, către cucoana Maria.

(...) Asemenea cuget se aduna cu mânie, mai ales în Calistrat Bogza. El de la început, de cum a văzut-o întâi şi întâi, a priceput că nevasta oierului vine asupra lui. Pe urmă a stat cu răbdare, îndoindu-se că s-ar putea cumva descoperi asemenea faptă care n-a lăsat după ea nici o urmă. Femeia are să se zbată fără folos şi după aceea are să se ducă în treaba ei.

Dar ea nu se ducea. Umbla cu vorbe şi cu intrigi proaste. (...) Stârnea pe oameni cu feluri de feluri de închipuiri. O lăsa. Ce-i putea face? Îi era milă şi de dânsa într-o privinţă, căci era o văduvă care-şi căuta bărbatul.

De mare mirare este cum l-a putut descoperi într-o râpă aşa de prăpăstioasă şi de singuratică. Mai de mirare sunt alte vorbe pe care le scorneşte din nou. Şi acuma – povestea întâmplării.

Prost şi tâmp ar fi să-şi închipuie că ea a fost de faţă. Mai prost şi mai tâmp să creadă că mortul a putut vorbi. Asta n-o mai crede nimeni în ziua de azi. Şi totuşi, muierea aceasta care-l urmăreşte, a arătat întocmai lucrurile, punct cu punct, pas cu pas. (...) Să fie adevărat că se pot face vrăji şi sunt oglinzi în care poţi privi lucruri trecute şi viitoare? Un bărbat nu poate crede asta; deşi dacă n-ar fi nu s-ar povesti.

La urma urmei, să arate de unde ştie şi să deie pe faţă lucrurile cum sunt. Ştie, poate, ceva de la nevasta lui Ilie Cuţui. Nepotrivit lucru este să ai de a face cu asemenea prietini şi tovarăşi ticăloşi. Dar nici Ilie Cuţui n-a putut vedea în totul lucrurile cum s-au petrecut în toate amănunţimile lor. Mai ciudat este că nici el nu ştia cum a fost. Abia acuma vede că au fost aşa întocmai.

Scanned with OKEN Scanner

Pe când i se învălmăşeau aceste cugetări, Bogza, simţindu-se privit, bău pe nemăsurate un pahar de vin, şi încă unul. După aceea, fără să ştie cum, luă deodată o hotărâre năpraznică. Muierea-i muiere şi bărbatu-i bărbat. El era un bărbat de care încă nu-şi bătuse joc nimeni în viaţa lui.

- Dă baltagul, vorbi el, încă stăpânit, întinzând mâna îndărăt către Gheorghiţă.

- Mai stai puţinel, îl opri femeia, ca să încheiem praznicul după cuviinţă. Ce te uiţi, Gheorghiţă, aşa la baltag? întreabă ea după aceea, râzând; este scris pe el ceva?

- Ascultă, femeie, mormăi cu mânie Bogza, de ce tot mă fierbi şi mă înţepi atât? Ai ceva de spus, spune!

- Nu te supăra, domnu Calistrat, eu întreb pe băiet dacă nu ceteşte ceva pa baltag.

- Destul! răcni gospodarul bătând cu pumnul în masă şi înălţându-se de la locul lui.

Tacâmurile se învălmăşiră, mesenii se ridicară spăriaţi. Ceea ce se făcea nu era bine, căci era la un praznic. Bogza avea întru câtva dreptate.

- Destul! răcnea omul, destul!

Glasul îi răguşi dintr-o dată.

- Destul! pentru o faptă, este numai o plată. Chiar dacă aş fi eu, mi-oi primi osânda de la cine se cuvine. Dar nu sunt eu. Ce ai cu mine?

- Eu? n-am nimic! se apără munteanca, uimită mai presus de orice de o întrebare ca aceea.

- Cum n-ai? mugi Calistrat, împrăştiind cu dosul mânilor talgerele şi paharele. Dar cu cine vorbeşti tu aşa, muiere? Dar ce? Ai trăit cu mine ca să ai asupra mea vreun drept?

- Gheorghiţă, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag e scris sânge şi acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău.

De reţinut

"A rămas obiceiul de a categorisi pe Sadoveanu drept cel mai mare povestitor al timpurilor moderne (...) cu o capacitate de a vorbi autentic enormă, asemănător lui Creangă şi lui Caragiale, mai inventiv decât întâiul şi mai poet decât al doilea" aprecia criticul George Călinescu arta scriitorului Mihail Sadoveanu. Cuvintele marelui critic oferă o apreciere globală asupra masivei opere sadoveniene şi ne duc cu gândul la romanele: *Fraţii Jderi, Nicoară Potcoavă, Neamul Şoimăreştilor, Creanga de aur*, etc., nuvelele: *Bordeienii, Hanul Ancuţei, Venea o moară pe Siret*, etc., povestirile: *Domnul Trandafir, Un om necăjit, Vestitorii*, etc., scrierile despre natură: *Ţara de dincolo de negură, Împărăţia apelor*, etc.

Opera sadoveniană este inspirată, în cea mai mare parte, din istoria poporului nostru, de la epoca dacilor (*Creanga de aur*) până după domnia lui Ştefan cel Mare (*Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-vodă*)

Romanul *Baltagul* se înscrie în linia operelor sadoveniene care reflectă viaţa ţăranului, a oamenilor simpli, faţă de care scriitorul a avut o simpatie deosebită, subliniată şi în discursul de recepţie la Academia Română: "Trebuie să fac mărturisirea de credinţă că poporul este părintele meu literar".

Scanned with OKEN Scanner

Romanul *Baltagul*, scris în 1930, vine să ilustreze parcă bogăția sufletească a omului simplu, căci subiectul narațiunii este plasat în lumea țăranului de la munte, a oierilor.

Moto-ul romanului *Stăpâne, stăpâne, / Mai cheamă și-un câne* mărturisește sursa de inspirație, și anume balada populară *Miorița*. Romanul este structurat în șaisprezece capitole.

Titlul romanului, exprimat prin substantivul comun *baltagul* sugerează, prin forma regional-arhaică o lume cu totul deosebită, în care urmează să se desfășoare *anumite* întâmplări și anunță prin sensul semantic al cuvântului o situație conflictuală, o cronică, o dramă, o răzbunare, atenționând cititorul asupra întâmplărilor narate. Totodată titlul romanului numește arma crimei, dând o tentă de roman polițist scrierii.

Tema romanului o constituie viața satului românesc de munte de la începutul secolului.

Subiectul romanului este simplu: Nechifor Lipan, oier din Munții Tarcăului, a plecat la Dorna să cumpere o turmă de oi și nu s-a mai întors. Soția lui, Vitoria Lipan, îngrijorată de soarta soțului de la care nu primește nici o veste de mai multe luni, pleacă în căutarea lui Nechifor.

În construcția romanului se disting trei momente: *așteptarea* încordată a celui plecat de către Vitoria, *căutarea* lui Nechifor și *pedepsirea* ucigașilor.

Romanul se deschide cu o *expoziție amplă* în care sunt prezentate personajele, locul inițial al acțiunii și timpul. Naratorul introduce cititorul în universul cu totul special al oamenilor de la munte, enumerând, într-o poveste spusă cândva de Nechifor, darurile cu care Dumnezeu a înzestrat fiecare neam. Muntenilor, *necăjiților*, le-a dat *o inimă ușoară* ca să poată să-și câștige pâinea *cu toporul ori cu cața*. Cei mai vrednici dintre munteni *întemeiază stâni în munte. Acolo stau cu Dumnezeu și cu singurătățile*. În Măgura Tarcăului, trăia Vitoria Lipan, soția lui Nechifor, un om *foarte priceput în meșteșugul oieritului. Stânile i-au fost rânduite și ciobanii ascultători*. Îngrijorată de timpul lung de când plecase la Dorna, de faptul că Nechifor nu dăduse nici o veste, dar, mai ales, de anumite semne și vise, Vitoria Lipan pleacă în căutarea acestuia împreună cu Gheorghiță, fiul ei, *un flăcău sprâncenat și tăcut*.

Hotărârea Vitoriei de a pleca în căutarea lui Nechifor constituie *intriga narațiunii*.

Femeia harnică și aprigă, Vitoria își orânduiește gospodăria și ciobanii. Înaintea plecării, Vitoria anunță autoritățile despre dispariția lui Lipan, dă acatiste și merge la vrăjitoare, o lasă pe Minodora, fiica sa, în grija călugărițelor de la Agapia. Dându-și seama că Gheorghiță este *prea crud* să plece singur, pornește împreună cu acesta, intuind că va fi un drum lung și primejdios, dar nu are încredere decât în judecata și intuiția ei.

Desfășurarea acțiunii urmărește din diverse unghiuri comportamentul eroinei principale, întâmplări și fapte petrecute de-a lungul călătoriei, ceea ce a dus la receptarea romanului în mai multe moduri: *roman monografic* (monografia satului românesc de munte, rezultată din descrierea diverselor obiceiuri întâlnite în satele străbătute de Vitoria), *roman mitic* (împletind diverse credințe străvechi,

Scanned with OKEN Scanner

mitul *Mioriței*, mitul lui *Isis și Osiris* etc.), *roman de inițiere* (urmărind transformarea psihică și devenirea lui Gheorghiță, după părăsirea satului de munte și pătrunderea într-o nouă lume, necunoscută), *roman polițist* (investigarea dispariției lui Lipan, descoperirea crimei și pedepsirea ucigașilor).

Prima veste despre Nechifor o află de la Moș Pricop, din satul *Fărcașa*, care îi povestește că în toamnă a potcovit *un cal negru, țintat în frunte*, (...) (al unui oier care) *purta căciulă brumărie; avea cojoc în clinuri de miel.*

Străbătând satul *Borca*, unde asistă la o cumetrie, Vitoria și Gheorghiță s-au îndreptat spre satul *Cruci*, unde au dat de o nuntă, apoi au ajuns la *Vatra Dornei*. Aici află că Nechifor a cumpărat în noiembrie trei sute de oi, pe care le-a trimis "la un iernaric", pornind apoi cu încă doi necunoscuți la drum. Vitoria devine și mai neliniștită, căci nu știa nimic de tovarășii de drum și de negoț ai lui Lipan. Se întoarce la *Șarul Dornei* unde află de la un cârciumar că, pe la Sfinții Mihail și Gavril, au poposit la el trei drumeți călări și că unul *avea un cal negru țintat în frunte și purta o căciulă brumărie*, că acesta *a hrănit cu mâna lui un câine*. Încercând să afle drumul urmat de Lipan, munteanca a făcut popas în satul *Sabasa*. La han, Vitoria află că și pe aici au trecut turmele de oi și trei ciobani. Coborând versantul muntelui, în satul *Suha*, la crâșma lui Iorgu Vasiliu i se povestește că și prin acest loc au trecut turmele și ciobanii, dar au poposit numai doi stăpâni. De la Iorgu Vasiliu Vitoria află numele tovarășilor de drum ai lui Nechifor: Calistrat Bogza și Ilie Cuțui. Prin raționamente simple, dublate de intuiție și presimțiri negre, Vitoria își dă seama că *între Suha și Sabasa Nechifor a dispărut:* "Se înălțase deasupra? Căzuse dedesupt? Aici între Suha și Sabasa trebuia să găsească ea cheia adevărului."

Vitoria se întoarce în Sabasa și, cu ajutorul lui "domnu Toma", află la un gospodar pe câinele Lupu "un dulău sur și flocos" cu care Nechifor plecase de acasă. Cunoscând-o, *câinele lui Lipan veni drept la dânsa și se așternu la picioare*. De la gospodar Vitoria află că Lupu venise "din râpile muntelui" și că "în cele dintâi săptămâni, în unele de după amiezi, dulăul se ducea în munte, căutând parcă ceva."

Împreună cu "cucoana Maria", soția domnului Vasiliu, și cu "jupâneasa Catrina", nevasta lui "domnu Toma", Vitoria pune la cale un plan de demascare a ucigașilor, căci în sufletul ei nu mai era nici o îndoială că Nechifor a fost răpus.

După ce zăpada s-a topit și drumul s-a uscat, Vitoria descoperă locul în care Nechifor a fost ucis. Ea își dă seama că numai câinele Lupu o poate conduce spre acel loc și pornește cu el pe drumul dintre Suha și Sabasa. În dreptul unei prăpăstii, câinele, lătrând ascuțit, dă semn că trebuie să coboare. Vitoria și Gheorghiță îl urmează și o privelește groaznică li se desfășura privirii: "Oase risipite... taşca, chimirul, căciula brumărie erau ale lui Nechifor. Era și el acolo, însă împuținat de dinții fiarelor (...) Căpățâna era spartă de baltag".

Conflictul romanului este psihologic, dus în sufletul Vitoriei, între dorința de a-și găsi soțul și de a-l înmormânta creștinește, pe de o parte, ura și răzbunarea Vitoriei asupra ucigașilor, pe de alta. Ca urmare, *punctul culminant al acțiunii îl constituie găsirea osemintelor lui Nechifor*. Răzbunarea și ura vor atinge un

Scanned with OKEN Scanner

moment culminant prin demascarea și pedepsirea celor doi ucigași, după înmormântarea lui Lipan.

Pentru a împlini această datorie față de sine și față de cel ucis, Vitoria acționează după un plan minuțios gândit: mai întâi seamănă dușmănia între Bogza și Cuțui, prin intrigi îndreptate spre nevestele acestora, încât fiecare dintre ucigași are impresia că celălalt a trădat; la parastas dezarmează pe Bogza luându-i baltagul, îl îndeamnă să bea ca acesta să se trădeze, pentru ca apoi cuvintele ei să cadă ca un trăsnet:

"– Gheorghiță, mi se pare că pe baltag e scris sânge și acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău."

Câinele Lupu împlinește răzbunarea, căci "se năpusti la beregată mestecând mormăiri sălbatice cu sânge."

Calistrat Bogza mărturisește crima înainte de a muri, cerându-și iertare.

Deznodământul romanului cuprinde împlinirea datoriei creștinești a Vitoriei față de Nechifor și față de sine, pedepsirea ucigașilor, moartea lui Calistrat Bogza și întoarcerea celor doi pribegi la Măgura, unde Vitoria și Gheorghiță trebuie "să ia de coadă toate câte am lăsat".

Romanul se încheie cu o notă optimistă, viața merge înainte, căci personalitatea puternică a Vitoriei nu poate fi înfrântă de nenorocire.

Caracterizarea personajului Vitoria Lipan

Personajul principal al romanului, Vitoria Lipan este prezentată de narator urmărind mai multe aspecte ale statutului său social: cel de soție devotată, cel de mamă și cel de țărancă de la munte. Prenumele personajului, Vitoria, forma regională a cuvântului "victorie", este simbolic, el sugerează biruința asupra greutăților vieții, o personalitate puternică, pe care nimic n-o poate înfrânge, renăscând din suferință, parcă și mai neînfricată.

Țărancă harnică și aprigă de la munte, Vitoria depășea prin intuiție și inteligență starea de ignoranță dată de neștiința de carte.

Portretul fizic al personajului arată o femeie trecută de prima tinerețe, mamă a doi copii, încă frumoasă, cu "ochii căprui și o lumină castanie a părului". Frământările sufletești ale eroinei se citeau în "acei ochi aprigi și încă tineri".

Portretul moral al eroinei se desprinde din acțiunile sale, prin caracterizare indirectă. Femeie simplă, trăind în creierii munților, Vitoria se ghidează în faptele sale după două percepte: "se cuvine" și "nu se cuvine", iar faptele sunt aprobate sau condamnate după cum respectă sau nu "rânduiala", adică tradiția. Ea respinge aerul modern din comportamentul Minodorei, fiica sa, replicând scurt: "N-ai mai învățat rânduiala? Nu mai știi ce-i curat, ce-i sfânt și ce-i bun. Nici eu, nici bunică-ta, nici bunică-mea n-am știut de astea și-n legea noastră trebuie să trăiești și tu".

Din această lege nescrisă, Vitoria a învățat că femeia trebuie să fie supusă bărbatului, să-i fie devotată și la bine și la rău, să rabde și să lupte pentru dragostea acestuia. Marea ei frumusețe morală constă în faptul că își îndeplinește datoria față de sine, față de propria-i conștiință. Ea pleacă la drum în căutarea

Scanned with OKEN Scanner

bărbatului ei, pentru că "N-am să mai am odihnă cum n-are pârâul Tarcăului, pân'ce l-oi găsi pe Nechifor Lipan". Deşi simţea în sufletul ei că acesta nu mai trăieşte, Vitoria nu abandonează, căci "mai ales dacă-i pierit, cat să-l găsesc; căci, viu, se poate întoarce şi singur". Se desprinde din cuvintele eroinei tenacitatea omului puternic, decis să înfrunte realitatea oricât de crudă ar fi.

Vitoria respectă o anume disciplină a vieţii, căci deşi nu avea încredere în autorităţi şi vrăji, ea face totuşi o plângere la prefectul de la Piatra Neamţ, şi ascultă descântecele babei Maranda, mai mult din datoria de a nu ocoli o anume structură socială, decât din convingere. Vitoria are încredere numai în ea, în forţa iubirii pentru Nechifor şi în datoria faţă de acesta.

Ea urmează într-o anumită ordine sursele de unde i-ar putea veni ajutor: Dumnezeu, stăpânirea şi braţul de bărbat – Gheorghiţă. Numai când îşi dă seama că Gheorghiţă este prea tânăr şi şovăie, Vitoria hotărăşte să plece împreună cu acesta la drum. Fire aspră şi hotărâtă, Vitoria este de neclintit în dorinţa de a-şi găsi soţul. Fără să aprecieze progresul de la oraş (trenul, telegraful, telefonul, valsul, cocul etc.), Vitoria nu respinge noul, dar îl interzice atunci când este vorba de familia sa.

Forţa interioară a Vitoriei impresionează şi impune în faţa oricui o întâlneşte, căci, bună cunoscătoare a sufletului omenesc, ea ştie cum să se comporte cu străinii: face pe naiva, ştie să tacă sau să se prefacă, ceea ce uimeşte pe Gheorghiţă. Când un trecător prea vesel încearcă să glumească, Vitoria porunceşte scurt băiatului:

"– Trage baltagul şi păleşte-l.

De glasul ei uscat şi otrăvit, atât feciorul cât şi străinul s-au înspăimântat".

Ghidându-se după legi numai de ea cunoscute, Vitoria simte că vântul, care o însoţise tot drumul de când plecase, se opreşte când ajunge la Crucea Talienilor, între Suha şi Sabasa. Munteanca înţelege de la acest semn că în acest loc s-a întâmplat ceva ce trebuie să afle. Vântul şi soarele, (dimineaţa pleacă la drum cu soarele în faţă, la apusul soarelui face popas şi tot la apus de soare a fost ucis Nechifor) sunt elementele naturii după care îşi ghidează călătoria, semn al legăturii om - natură.

După descoperirea osemintelor lui Lipan, Vitoria nu se pierde cu firea, coboară în prăpastie şi aduce o lumânare pe care o aprinde la căpătâiul mortului, semn al curajului, tenacităţii şi devotamentului din sufletul eroinei. Lasă pe Gheorghiţă de pază, iar ea coboară în Sabasa să anunţe autorităţile.

Fără să acuze pe nimeni, prefăcându-se neştiutoare şi neputincioasă, fără a jigni mândria subprefectului Anastase Balmez, în care nu avea încredere, Vitoria Lipan prezintă într-un raţionament clar faptele, încât uimeşte prin precizia relatării desfăşurării întâmplărilor: "*Domnu Anastase Balmez clătină din cap şi rămase gânditor. Iar avea femeia dreptate; însă nu credea de demnitatea lui să recunoască*".

Calistrat Bogza gândea: "Prost şi tâmp ar fi să-şi închipuie că ea a fost de faţă. Mai prost şi mai tâmp să creadă că mortul a putut vorbi", într-atât era de exact descrisă crima de Vitoria, mergând până la amănuntul: "Unii cred că

Scanned with OKEN Scanner

asemenea fapte se petrec noaptea. Eu am știință că fapta asta s-a petrecut ziua, la asfințitul soarelui".

Martorul sau probele omorului pe care le căuta stăpânirea sunt găsite tot de Vitoria, care demască ucigașul și-l obligă să mărturisească crima.

Îndeplinindu-și toate datoriile față de Nechifor, Vitoria, energică, hotărăște o serie de măsuri, ca un adevărat cap de familie, fiind un model de comportament pentru Gheorghiță.

Asemănări și deosebiri dintre romanul *Baltagul* și balada *Miorița*.

Asemănări

Sursa de inspirație a romanului *Baltagul* este mărturisită de motoul: "Stăpâne, stăpâne / Mai cheamă ș-un câne", versuri aparținând baladei populare *Miorița*. Asemănările între cele două opere literare au ca punct comun *tonul baladei*.

O serie de *motive* din *Miorița* se regăsesc și în romanul sadovenian, căci în *Baltagul* se împletesc patru din cele șase motive literare ale baladei: motivul transhumanței, motivul complotului, motivul animalului credincios și motivul măicuței bătrâne.

Motivul transhumanței este ilustrat în romanul *Baltagul* prin: plasarea acțiunii "pe-un picior de plai", între munți și văi și prin obiceiul ciobanilor care primăvara urcau turmele la pășune în munți, iar toamna le coborau la câmpie, ducându-le la iernat în bălțile Jijiei.

Cifra trei, trei ciobani, trei sute de oi, trei turme, motiv întâlnit în balada populară se regăsește întocmai și în romanul lui Sadoveanu.

Motivul complotului. Atât în balada *Miorița*, cât și în romanul *Baltagul* complotul este pus la cale din același josnic sentiment uman: invidia. Cei doi tovarăși de drum ai lui Lipan îl omoară pentru a-i lua turmele, pentru bogăția lui materială și sufletească; căci Lipan era un om vesel, îi plăcea să petreacă cu tovarășii lui, era darnic "scuipa câte un galben între lăutari" și plătea totdeauna el crâșmarului.

Motivul animalului credincios împletește în roman două situații întâlnite în literatura populară: câinele și calul credincios. Oaia năzdrăvană din balada *Miorița* este reprezentată în roman de câinele Lupu, animalul credincios care încearcă să-și apere stăpânul de lovitura de baltag și care nu are liniște până ce nu va găsi osemintele lui Lipan și nu-și va fi răzbunat stăpânul. Aceeași afecțiune sufletească dintre animalul credincios și stăpân întâlnită în balada *Miorița* și exprimată prin neliniștea mioarei la aflarea complotului și o serie de diminutive mângâietoare cu care ciobanul i se adresează (Mioriță laie, drăguță mioară etc.) se regăsește în gestul lui Nechifor, povestit de un crâșmar: "Mi-a cerut o bucată de pâine ș-a hrănit el cu mâna lui un câne pe care-l avea". Alături de câinele Lupu, în roman întâlnim motivul calului credincios preluat din balada populară *Toma Alimoș*. Nechifor este purtat în călătoriile lui de "un cal negru țintat în frunte", pe care îl potcovește la vreme și pune să fie hrănit cu grijă când făcea popasuri la hanuri. Calul va pieri o dată cu stăpânul său, ucis de același baltag.

Scanned with OKEN Scanner

Motivul măicuței bătrâne din balada populară este înlocuit în romanul lui Sadoveanu cu nevasta oierului, Vitoria. Prin acțiunile Vitoriei, romanul continuă narațiunea baladei. Măicuța își caută cu disperare fiul dispărut, dar nu finalizează căutările. În roman, Vitoria își găsește soțul.

O altă asemănare între balada *Mioriţa* şi romanul *Baltagul* o constituie momentul zilei ales de ucigaşi pentru a răpune tovarăşul de drum: la apus de soare. Apusul simbolizează stingerea luminii, încetarea vieții solare. Pentru Nechifor, care nu se temea de nimic, noaptea nu era înfricoşătoare: "se bucura să umble noaptea, pe lună. De oameni răi spunea că nu-i pasă; are pentru dânşii pistoale încărcate în desagi". Ignorând credința în lumina soarelui, pe care Vitoria o respecta, călătorind noaptea, Nechifor nu respectă *rânduiala* sfântă a lucrurilor şi de aceea va fi ucis la căderea serii.

Naratorul aminteşte tangențial cu acțiunile eroinei *motivul nunții*, când la Cruci, Vitoria închină în sănătatea mirelui şi a miresei.

Ritualul înmormântării, cu preoți, lumânări, descris de Sadoveanu, este amintit şi în alegoria moarte-nuntă, din balada *Mioriţa*.

O altă asemănare între cele două opere literare se desprinde din portretul baciului moldovean şi al lui Nechifor: amândoi aveau ochii negri, părul negru şi purtau mustață.

Ambele opere literare aparțin genului epic, în care naratorul povesteşte întâmplări puse pe seama unor personaje, iar narațiunea respectă momentele subiectului. Atât în balada *Mioriţa*, cât şi în romanul *Baltagul* se împletesc cele trei modalități de expunere: narațiunea, descrierea şi dialogul.

Deosebiri

Balada *Mioriţa* face parte din genul epic în versuri, iar romanul *Baltagul* face parte din genul epic în proză, ca urmare structura celor două opere este diferită. Romanul are o întindere mare, structurat în şaisprezece capitole; balada este mai restrânsă ca întindere, formată din 123 de versuri.

Balada se deschide cu expoziţiune scurtă, evocând o atmosferă senină, echilibrată. Echilibrul este sugerat de repetiția cifrei trei.

Romanul are o expoziţiune largă, întâmplările se petrec într-o atmosferă tristă, încordată de aşteptare şi de gândurile negre ale Vitoriei.

Titlul baladei, exprimat printr-un diminutiv mângâietor, numeşte animalul credincios. Titlul romanului, exprimat prin substantivul *baltag*, cu sonoritate gravă, numeşte arma crimei.

Tema baladei o constituie comuniunea om - natură, cea a romanului o constituie evocarea satului românesc de munte.

Balada întrerupe narațiunea, şi o dată cu testamentul ciobanului devine în întregime lirică.

Romanul este în totalitate epic, versurile populare inserate au menirea de a sugera bogăția folclorului românesc.

Romanul *Baltagul* aparține literaturii culte, are autor cunoscut.

Balada *Mioriţa* aparține literaturii populare, fiind o creație colectivă, anonimă.

Scanned with OKEN Scanner

7.5 *REPORTAJUL LITERAR*

Reportajul literar este specia literară în care scriitorul înfățișează aspecte diverse ale realității, folosind procedee specifice literaturii, fără a folosi ficțiunea.

Reportajul literar înfățișează aspecte care se pot găsi în realitatea înconjurătoare, informând cititorul și trezindu-i în suflet sentimente diverse legate de cele povestite. În acest scop, autorul reportajului folosește procedee artistice și figuri de stil specifice operei literare. În reportaj pot apărea, ca și în operele epice, toate modurile de expunere: narațiunea, descrierea, dialogul. Autorul reportajului literar folosește propriile sale observații, la fața locului, consemnând fapte, prezentând locuri și întâmplări demne de reținut, completate prin impresiile și comentariile scriitorului legate de cele văzute. Reportajul literar are o structură specifică, narațiunea nu este pusă pe seama personajelor.

Reportajul literar se deosebește de *reportajul jurnalistic*, care informează cititorul transmițând numai date despre diverse evenimente, fapte, întâmplări, fără a folosi procedee artistice specifice literaturii.

CARTEA OLTULUI

(fragmente)

de Geo Bogza

MOTIVAȚIA:

ÎN VARA ANULUI 1939, PE CÂND OMENIREA SE AFLA ÎN PRAGUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL, NĂSCÂNDU-SE ÎN MINTEA MEA IDEEA DE A SCRIE ACEASTĂ CARTE, BUNTY MI-A ÎMPRUMUTAT BICICLETA EI, PENTRU A CĂLĂTORI ÎN LUNGUL OLTULUI.

INSCRIPȚIE:

Pe vremea când, în plin triumf a tot ceea ce îmi era potrivnic, căutam, scriind paginile ce urmează, temeiuri pentru o neclătinată credință, câțiva oameni ne întâlneam uneori, fiindu-ne unii altora slabe sclipiri de faruri, pentru a nu ne pierde în întunericul care acoperea lumea.

Printre noi, o făptură înzestrată cu uimitoare daruri ale minții și inimii, superioară tuturor prin fantezie, inteligență și pasiune, a fericit îndelung spiritul meu, în luminoase clipe de contemplare și bucurie.

Atât de mult iubea viața, încât arse tot timpul ca o flacără înaltă și albă, chiar și atunci când știu că, prin această necontenită risipă de sine, își grăbește sfârșitul.

Adeseori, mi-o închipuisem cu părul alb, într-o bătrânețe liniștită și surâzătoare, rămânând, ființelor noastre în amurg, același prilej unic de profundă comuniune. Dar, în ziua în care împlinea treizeci de ani, dispăru.

Nimic n-ar fi putut aduce sufletelor noastre mai multă revoltă, durere și dezamăgire.

G.B

1945

CELE ȘAPTE TREPTE ALE OLTULUI SAU STATUIA UNUI RÂU

I

OLTUL IZVORĂȘTE DIN HĂȘMAȘUL MARE SAU TREAPTA MINERALĂ A EXISTENȚEI LUI

Scanned with OKEN Scanner

II
OLTUL SE ÎNDREAPTĂ SPRE MIAZĂZI
SAU TREAPTA VEGETALĂ A EXISTENȚEI LUI

III
OLTUL SE ÎNTOARCE SPRE MIAZĂNOAPTE
SAU TREAPTA SUPRAVEGETALĂ

IV
OLTUL STRĂBATE ARDEALUL SPRE APUS
SAU TREAPTA VIEȚII SPIRITUALE

V
OLTUL STRĂPUNGE CARPAȚII
SAU TREAPTA MARII ISTORII

VI
OLTUL TRAVERSEAZĂ CÂMPIA
SAU TREAPTA AMURGULUI

VII
OLTUL AJUNGE LA DUNĂRE
SAU TREAPTA ÎNTOARCERII ÎN COSMOS

HĂȘMAȘUL MARE

Presărat cu cetăți în ruină și cu ascuțite turle de biserici, Ardealul trăiește, clipă de clipă, cu tot ceea ce-i dă un chip deosebit în cuprinsul lumii, sub veghea și rezonanța lor solemnă. Mărturii de piatră ale unor vremi intrate în uitare, peceți ale istoriei pe un nobil pământ, ziua ele îi certifică măreția, iar noaptea îl împânzesc de mister și îi dezvăluie o statornică năzuință (...).

Munții spre care călătoresc atâtea nave ale trecutului se văd în depărtare: de la miazănoapte la miazăzi, dintr-o margine în alta a cerului, un șir de culmi, împădurite fabulos, statornicind acolo hotarul unui tărâm care, pe vremuri a fost al zimbrilor.

Printre acele înălțimi, patrii ale umbrei, ce despart Ardealul de Moldova, întârziind cu un lung ceas răsăritul soarelui, luna - numai piatră – se ridică strălucind deasupra tuturor. Frunte semeață și gânditoare, de sub tâmplele ei coboară, mândre de originea lor, două dintre cele mai slăvite ape ale țării. Piscul acela, singuratic și cutezător, ce de jur împrejur domină culmi și câmpii, ținându-le sub puterea și farmecul lui este leagănul unei legende.

De acolo au plecat cândva – în neștiute timpuri – să-și caute tatăl, nemaiîntors dintr-o fatală bătălie, cei doi fii de împărat cu firi atât de deosebite. Mureșul, ascultător, a ținut drumul pe care fuseseră sfătuiți să-l urmeze. Dar Oltul, chiar de la început a pornit pe un altul, nesocotind povața. Când, mai târziu, cuprins de păreri de rău, s-a întors să-și caute fratele, nu l-a mai putut găsi. Prefăcuți în râuri, pierduți unul de altul pentru totdeauna, ei rătăcesc de atunci mereu, mereu fiind, celor ce le cunosc povestea, prilej de meditație și reverie.

Scanned with OKEN Scanner

Iar felul în care curg dă, şi astăzi, temei legendei. Pe când Mureşul străbate visător Ardealul, mânându-şi tot timpul undele spre apus, Oltul şi le poartă, când spre o zare, când spre alta, neliniştit de calea pe care a ales-o, chinuit de o mereu trează conştiinţă. Patetic, răzvrătit, căutând primejdiile, provocând soarta, veşnic în luptă cu lumea şi cu sine însuşi, iar în cele din urmă împăcat şi cu sine şi cu lumea, treptele pe care el coboară – şi în acelaşi timp urcă – sunt ale unui destin eroic şi fecund.

Neamuri de oameni - sub ochii căruia curge acest învolburat şi tragic râu, l-au privit din totdeauna, cum au privit şi munţii, mereu prezenţi în istoria lui, ca pe una din cele mai vii întruchipări ale pământului pe care s-au pomenit. Şi ca pe un foarte grav interlocutor.

Leagănul de piatră al legendei, muntele din care izvorăşte Oltul, se vesteşte – peste larga desfăşurare de priveliştе a Ardealului – cu o forţă fascinantă şi covârşitoare. Magnet de granit, el atrage privirile din prima clipă, iar privirile se întorc mereu într-acolo, de parcă ar fi ace de busolă, ori de câte ori s-au îndreptat, din greşeală, în altă parte. Sub farmecu-i violent, oamenii nu încetează să-l vadă, şi-l văd într-una, chiar şi atunci când îşi privesc holdele, chiar şi atunci când, privindu-se în ochi, stau de vorbă unul cu altul. Totdeauna prezent pe retina şi în conştiinţa celor ce trăiesc în raza lui, punând în umbră restul firii, - aşa ia chip părintele orgolios al Oltului.

Asemeni unor acorduri simfonice – puternice, profunde, îndelungi -, ţâşnind unul din altul tot mai sus, spre a culmina într-o torenţială cunună de sunete, brusc şesul începe să urce din sine însuşi, cum urcă oceanul sub furia unui ciclon. Mari valuri de piatră, al căror zbucium nu încetează decât atunci când din coastele lor zdrobite pornesc altele mai înalte, se adună, se întretaie şi se întrec trimiţându-şi clocotul tot mai sus, spre cerul uimit, sub care se împrăştie în spumoase jerbe de calcar.

7.6 JURNALUL

Jurnalul literar este specia epică în care autorul notează zilnic (sau aproape zilnic) acţiunile, gândurile, ideile şi sentimentele sale legate de anumite evenimente, fapte, întâmplări; pe care le-a trăit sau la care a fost martor. Jurnalul este o scriere personală şi are următoarele caracteristici:

- este realizat prin notări zilnice ale unor gânduri, atitudini, idei legate de evenimente trăite
- faptele şi întâmplările sunt reale, autentice, nu sunt rodul ficţiunii autorului
- notarea evenimentului sau a întâmplării are loc imediat după producerea acesteia sau la foarte scurt timp
- ideile, atitudinile, prezentarea faptelor şi întâmplărilor reprezintă punctul de vedere al autorului, subiectiv sau obiectiv
- notările sunt scurte şi au precizate data, locul, uneori ora, la care au fost notate.

În literatura română au scris jurnale Titu Maiorescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian etc.

Scanned with OKEN Scanner

JURNAL
(fragmente)
de Mircea Eliade

Astăzi, dimineața de 3 octombrie, o nouă Cordobă mi se înfățișează din trăsura cu un singur cal, care m-a luat de la gară și mă poartă alene pe lângă grădinile Victoriei, în înfiorata liniște a palmierilor și eucalipților. (...) O Cordobă invadată de vegetație, hrănită de opulente sucuri. Cele dintâi case care mă-ntâmpină sunt aproape moderne, cu multe caturi, uneori sobre, alteori de o timidă urâțenie, parcă și-ar cere iertare că se află acolo, în fosta reședință a califilor. Totuși, cu cât înaintezi spre centru, cu atât modernitatea aceasta arhitectonică își pierde stridența. Soarele e atât de puternic și cerul atât de albastru, încât culorile se estompează și sfârșesc prin a se stinge, biruite. Intervin apoi toate acele noi elemente de decor – intervin mesele cu umbrelele pe trotuare, plantele exotice, balcoanele înflorite – care atenuează trufia pietrei și a cimentului, împingându-le parcă pe al doilea plan.

Impresia că te afli într-un oraș modern durează numai foarte puține minute. Te trezești de o dată într-o stradă pe care trăsurica o ocupă din trotuar în trotuar. Nu mai vezi decât cerul albastru deasupra, și casele galbene-arămii de zidurile cărora se lipesc trecătorii ca să nu împiedice pasul somnuros al calului.(...)

*

* *

Ca să-ți dai seama de cât prețuiește viața ta, de cum ai izbutit s-o valorifici, gândește-te că mâine ar putea fi ultima zi. Dar nu ultima zi a vieții tale, căci atunci ai mai putea găsi vreo mângâiere: ai scris ceva, ai ajutat pe cineva, sau, dacă ai activat în istorie, ai modificat istoria țării tale, ai contribuit la salvarea sau înălțarea neamului tău etc. O asemenea moarte e consolatoare și totuși ea nu validează viața pe care ai dus-o.

Dar gândește-te că mâine ar putea fi ultima zi a lumii. Că mâine pământul se reîntoarce la modul lui predestinat: de gaz. Vezi, atunci, ce-ți mai rămâne din viața ta: doar binele pe care l-ai făcut, dragostea pe care ai împărtășit-o, mângâierea pe care ai dăruit-o altora.

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILĂ (SETUL IV)

1. *Schița*, ca specie literară, este:

a) o narațiune de mici dimensiuni, cu personaje puține, adesea înzestrate cu puteri supranaturale;

b) o narațiune de mici dimensiuni, în care se povestește o întâmplare din viața unei familii;

c) o narațiune de mici întindere, în care se povestește o întâmplare scurtă și simplă (sau un moment al unei întâmplări) cu un număr mic de personaje.

2. *Părțile componente* ale schiței sunt:

a) cadrul natural, acțiunea vioaie, deznodământul;

b) expoziționea, punctul culminat, deznodământul;

c) cadrul natural, tensiunea dramatică și deznodământul.

3. *Ritmul vioi* al acțiunii schiței se obține prin:

a) descrierea amplă a cadrului și a personajelor, intervenții ale naratorului pe parcursul narațiunii;

b) dialoguri scurte, amănunte puține, detalii semnificative, elemente de oralitate;

c) narațiune amplă, personajele prezentate în mai multe situații de-a lungul vieții.

4. *Deznodământul* unei schițe este:

a) pregătit cu grijă de autor, pe măsură ce tensiunea dramatică crește de la episod la episod;

b) brusc, nu rezolvă situația conflictuală în care se află personajele;

c) neașteptat, lasă cititorului posibilitatea unei perspective asupra întâmplării narate.

5. *Cadrul natural* în care se desfășoară narațiunea unei schițe este:

a) prezentat pe scurt, fixează locul, timpul și personajele, fără a insista pe detalii ample, naratorul selectează doar pe cele semnificative;

b) amplu, cu descrieri detaliate ale naturii, mobilierului, îmbrăcămintea personajului etc.;

c) lipsește, naratorul folosind direct dialogul personajelor etc.

6. *Ideea care se desprinde* dintr-o schiță este:

a) comunicată direct de către autor și arată anumite calități și defecte ale personajelor;

b) nu este comunicată de povestitor, ea se desprinde din modul în care sunt prezentate personajele de către acesta: admirația sau disprețul față de caracterul mic al unor oameni, bucuria sau compasiunea față de anumite personaje etc.;

c) asemănătoare cu morala din fabulă.

7. *Întâmplarea sau momentul prezentat* în schiță este:

a) ideal, creat în întregime de ficțiunea naratorului;

b) real, relatat de la fața locului;

c) veridic, inspirat de realitatea vieții sociale.

Scanned with OKEN Scanner

8. Pornind de la *definiția și caracteristicile* schiței alcătuiți o compunere de treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) în care să demonstrați că *"Vizita"* de Ion Luca Caragiale (sau o altă operă studiată) este o schiță.

9. *Portretul fizic* al personajelor dintr-o schiță este:

a) detaliat;
b) schițat în linii mari;
c) lipsește.

10. Caracterizați *personajul principal* dintr-o schiță cunoscută.

11. Se dă textul:

"Madam Popescu îmi spune ceva; eu nu aud nimica. Îi răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul așa de aspru; ea n-aude nimica.

- Ionel ! Ionel !! Ionel !!! du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbița și toba tac, adaog:

- Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.

- Maior! strigă mândrul militar" (*Vizită* de I. L. Caragiale)

I: *Modalitățile de expunere* folosite de autor în acest fragment sunt:

a) narațiunea și descrierea;
b) narațiunea și dialogul;
c) dialogul și descrierea.

II: *Substantivele în vocativ* arată:

a) o exclamație retorică;
b) o invocație retorică;
c) o chemare.

12. Se dă textul: *"Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:*

- Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!

- Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

Apoi, către mine încet:

- Nu știi ce strengar se face...și deștept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

- Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!...Astâmpără-te, că te arzi!", se cere:

I: *Procedeele artistice* folosite de narator pentru a arăta diferența dintre cele spuse de doamna Popescu și educația lui Ionel sunt:

a) descrierea și umorul;
b) ironia și dialogul;
c) narațiunea și dialogul.

Argumentați răspunsul ales.

II: În acest episod este folosită:

a) vorbirea directă;
b) vorbirea indirectă;
c) descrierea.

Argumentați răspunsul ales.

Scanned with OKEN Scanner

III: *Oralitatea* este obținută prin:

a) dialoguri scurte, proverbe, citate;

b) interjecții, substantive în vocativ, dialoguri scurte;

c) limbajul elegant al personajelor, epitete, comparații.

IV: Transformați *vorbirea directă* din acest fragment în *vorbire indirectă*.

13. Explicați titlul schiței *"Cele trei zeițe"* de I. L. Caragiale.

14. *Nuvela*, ca specie literară, are următoarele caracteristici:

a) acțiunea lineară, timp limitat, număr restrâns de personaje;

b) timp mai îndelungat, evenimente puține, intriga simplă, acțiunea se desfășoară în același loc;

c) timp mai îndelungat de desfășurare, număr mai mare de personaje, acțiunea mai complicată cu personaje complexe, intriga generează conflicte violente.

15. *Tema nuvelei* reflectă:

a) realitatea imediată, cele mai recente evenimente din viața socială;

b) realitatea din viața socială în diferite epoci istorice;

c) analiza stărilor sufletești ale eroilor și a mediului social.

16. În nuvela *"Două loturi"* de I. L. Caragiale, *momentele subiectului* sunt:

a) intriga, conflictul, desfășurarea acțiunii, punctul culminant și deznodământul;

b) expoziționea, intriga, conflictul, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul;

c) expoziționea, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant și deznodământul.

17. *Conflictul* nuvelei *"Două loturi"* de I. L. Caragiale este:

a) psihologic, dintre trăirile sufletești contradictorii ale personajului principal Lefter Popescu;

b) social, între viața sărăcăcioasă a micului funcționar Lefter Popescu și bunăstarea oamenilor bogați, reprezentați de șeful său;

c) psihologic, dintre umilința îndurată de micul funcționar sărac și bogăția și lipsa de griji, pe care i-ar fi dat-o un câștig neașteptat.

18. *Conflictul* nuvelei *"Sobieski și românii"* de C. Negruzzi este:

a) social, dintre răzeși și boieri;

b) istoric, dintre plăieșii patrioți și oastea poloneză cotropitoare;

c) psihologic, dintre dorința de a apăra cetatea și posibilitățile reduse ale grupului de plăieși.

19. *Conflictul* nuvelei *"Alexandru Lăpușneanul"* de C. Negruzzi este:

a) social, dintre domnitorul Alexandru Lăpușneanu și boierii trădători;

b) psihologic, dintre trăsăturile sufletești contradictorii ale domnitorului;

c) social, dintre domnitorul țării și țărani.

20. *Caracterizați* personajul *Lefter Popescu* din nuvela *"Două loturi"* de I. L. Caragiale.

21. *Caracterizați* personajul *Popa Tanda* din nuvela cu același titlu de Ioan Slavici.

22. *Caracterizați personajul colectiv*, plăieșii, din nuvela *"Sobieski și românii"* de C. Negruzzi.

Scanned with OKEN Scanner

23. *Caracterizați* personajul *Alexandru Lăpușneanul*, din nuvela cu același titlu de C. Negruzzi.

24. *Caracterizați* personajul *Moțoc* din nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzi.

25. Stabiliți *momentele subiectului* din nuvela *"Popa Tanda"* de Ioan Slavici.

26. Stabiliți *momentele subiectului* din nuvela *"Sobiescki și românii"* de C. Negruzzi.

27. Evidențiați diferențele dintre prezentarea satului Sărăceni din prima și ultima parte a nuvelei "Popa Tanda "de Ioan Slavici.

28. *Romanul*, ca specie a genului epic, este:

a) opera literară cea mai amplă, de mare întindere, cu o acțiune complexă, personaje numeroase, acțiune desfășurată pe mai multe planuri, îmbină toate modurile de expunere;

b) opera literară cea mai complexă, care cuprinde descrierea și dialogul unor personaje;

c) opera literară de mare întindere, împărțită în mai multe volume.

29. *Narațiunea* romanului poate fi prezentată:

a) numai la persoana a III [a];

b) numai la persoana întâi;

c) atât la persoana a III [a], cât și la persoana întâi.

30. *Universul* romanului construit din întâmplări, personaje etc. este:

a) ireal, fără nici o asemănare cu realitatea;

b) veridic, asemănător cu realitatea;

c) legendar.

31. *Personajele* create de romancier sunt:

a) inanimate, simple nume;

b) abia schițate, accentul se pune pe descriere;

c) viabile, au o viață proprie, asemănătoare cu cea din realitate.

32. Opera *"Amintiri din copilărie"* de Ion Creangă este:

a) un roman al rememorării, autobiografic;

b) un roman istoric;

c) un roman de aventuri.

33. În romanul *"Moromeții"* de Marin Preda, un rol deosebit în narațiune îl are timpul, care se schimbă imperceptibil sau pregnant, care este răbdător sau nu cu oamenii. Care este relația timp-oameni în prima parte a romanului:

a) un timp încărcat de evenimente și nerăbdător cu oamenii;

b) un timp imperceptibil și foarte răbdător cu oamenii;

c) un timp nedefinit, îndepărtat, fără nici o relație cu oamenii.

34. Acțiunea romanului *"Moromeții"* de Marin Preda se desfășoară:

a) într-un sat din Câmpia Dunării;

b) într-un sat din Munții Dornei;

c) într-un sat de pe valea Mureșului.

Scanned with OKEN Scanner

35. În romanul *"Morometii"* de Marin Preda este prezentată:

a) monografia unui sat de munte, cu oamenii și obiceiurile lor, familia țărănească cu bucuriile și idealurile ei de viață;

b) monografia unui sat de câmpie, cu oamenii și obiceiurile lor, pierdut în imensitatea Bărăganului;

c) monografia unui sat, cu oamenii și obiceiurile lor, pierdut între pădurile și valea Dornelor.

36. Când se petrece acțiunea și care este personajul principal în romanului *"Morometii"* de Marin Preda:

a) în ajunul celui de-al doilea război mondial – Nechifor Lipan;

b) înainte, în timpul și după al doilea război mondial – Ilie Moromete;

c) în timpul celui de-al doilea război mondial – Nicolae Moromete;

37. Tema romanului *"Morometii"* de Marin Preda este:

a) viața unei familii țărănești;

b) satul românesc din Câmpia Dunării;

c) schimbările pe care războiul le produce în viața unei familii țărănești și a satului românesc de câmpie;

38. Romanul *"Amintiri din copilărie"* de Ion Creangă are ca temă:

a) satul românesc de la munte;

b) copilăria;

c) obiceiurile și tradițiile păstrate de familia țărănească.

39. Se dă textul:

"Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță - Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humulești, din târg drept peste apa Neamțului, sat mare și vesel, împărțit în trei părți care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.

Ș-apoi Humulești, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechi răzășesc, întemeiet în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învârti și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascali și poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor", se cere:

I: Fragmentul *face parte* din:

a) prima parte a romanului "Amintiri din copilărie" de Ion Creangă;

b) prima parte a romanului "La Medeleni" de Ionel Teodoreanu;

c) prima parte a operei "În Munții Neamțului" de Calistrat Hogaș.

II: Fragmentul *are ca temă*:

a) descrierea satului natal;

b) evocarea satului și locuitorilor Humulestiului de odinioară;

c) portretul țăranului de la munte.

III: *Procedeele artistice* folosite de autor sunt:

a) enumerația, epitetul dezvoltat, oralitatea;

b) enumerația, metafora, comparația;

c) metafora, comparația și epitetul.

Scanned with OKEN Scanner

IV: *Elementele de oralitate* folosite de narator, în acest fragment, sunt:

a) tonul sincer al evocării, limbajul cald, simplu şi firesc, cuprinzând regionalisme, expresii populare şi interjecţia "drăgăliţă Doamne", fraza vioaie şi expresivă;

b) tonul sincer al evocării, fraza lungă, atent elaborată, succesiunea de epitete;

c) dialogul dintre narator şi cititor, enumeraţia şi comparaţia.

Argumentaţi răspunsul cu citate din text.

V: Satul *Humuleşti în timpul copilăriei scriitorului* era:

a) mare şi vesel, un sat de oameni fără căpătâi;

b) sat vechi răzeşesc, mare şi vesel, împărţit în trei părţi, cu biserică frumoasă, cu poporeni ce făceau mare cinste satului lor;

c) sat de munte, cu casele risipite pe lângă apa Neamţului.

VI: Ce sugerează *expresiile populare* (Humuleştii) "nu erau un sat de oameni fără căpătâi", "întemeiat în toată puterea cuvântului":

a) vechimea satului, hărnicia şi bunăstarea locuitorilor, care făceau mare cinste satului lor;

b) hărnicia şi bogăţia locuitorilor;

c) vechimea şi seriozitatea locuitorilor.

VII: Extrageţi din fragment cuvintele care arată: *aşezarea, vechimea* şi *întinderea* satului Humuleşti.

VIII: Extrageţi din text cuvintele care arată *hărnicia* şi *bunăstarea* humuleştenilor.

IX: Ce sugerează enunţul: "*cu biserică frumoasă şi nişte preoţi şi dascăli şi poporeni ca aceia de făceau mare cinste satului lor*":

a) respectul faţă de preoţi şi biserică;

b) cinstirea credinţei creştine prin construirea unei biserici frumoase, prin numărul preoţilor şi dascălilor, slujitori ai credinţei;

c) mândria humuleştenilor de a avea o biserică frumoasă.

X: Satul Humuleşti reprezintă pentru tema romanului "Amintiri din copilărie":

a) locul unde se petrece acţiunea;

b) locul ideal unde se petrece copilăria ideală;

c) satul natal al scriitorului.

XI: Alcătuiţi o compunere de treizeci de enunţuri (propoziţii sau fraze) în care să descrieţi un sat vizitat sau cunoscut de voi. Compunerea va cuprinde: localizarea în timp şi spaţiu a satului, descrierea lui, gândurile şi sentimentele voastre faţă de sat, etc.

40. Ce sugerează titlul romanului *"Baltagul"* de Mihail Sadoveanu:

a) arma cu care a fost ucis Nechifor Lipan;

b) lumea ciobanilor, a oamenilor de la munte în care se desfăşoară acţiunea romanului;

c) structura de baladă a romanului, căci arhaismul "baltag" corelat cu moto-ul romanului "Stăpâne, stăpâne / Mai cheamă ş-un câne", trimit cu gândul nu numai la arma cu care a fost ucis Nechifor, ci şi la subiectul baladei "Miorița", cu care romanul are numeroase asemănări.

Scanned with OKEN Scanner

41. Personajul principal al romanului "*Baltagul*" de M. Sadoveanu este:
a) Nechifor Lipan;
b) Vitoria Lipan;
c) Gheorghiță Lipan.

42. *Motivele principale* din balada "Miorița" preluate și dezvoltate în romanul "Baltagul" sunt:
a) motivul transhumanței, animalul credincios, motivul complotului, cifra trei (trei turme, trei ciobănei), motivul măicuței bătrâne;
b) cifra trei, motivul animalului credincios, motivul complotului, alegoria moarte – nuntă;
c) motivul transhumanței, animalul credincios, motivul măicuței bătrâne, motivul testamentului ciobanului.

43. Enumerați *localitățile străbătute* de Vitoria Lipan în călătoria făcută pentru găsirea lui Nechifor, descoperirea osemintelor și înmormântarea acestuia.

44. Nechifor Lipan, personaj neparticipant la acțiune, purta un *element de vestimentație* (subliniat adesea de Vitoria în povestirile ei), care îl caracteriza:
a) o bundiță înflorată;
b) o căciulă brumărie, purtată într-o parte;
c) un cojoc lung, mițos.

45. Momentul uciderii lui Nechifor Lipan este același cu cel al morții ciobanului din balada "Miorița". Aceeași este și cauza morții lor, pusă la cale de tovarășii de drum. Când și din ce cauză sunt sau ar putea fi uciși de aceștia:
a) noaptea, pentru a li se lua turmele;
b) la asfințitul soarelui, căci aveau oi mai multe, mândre și cornute;
c) la miezul nopții, ca să fugă cu oile în munți.

46. *Ucigașii* lui Nechifor Lipan sunt:
a) Calistrat Bogza și Ilie Cuțui;
b) Alexa și Mitrea;
c) Vasiliu și Toma.

47. Între ce localități din țara Dornelor este ucis Nechifor:
a) între Mestecăniș și Vatra Dornei;
b) între Piatra și Bistrița;
c) între Suha și Sabasa.

48. *Povestiți episodul* în care Vitoria Lipan îl demască pe ucigașul soțului său.

49. *Caracterizați personajul* Vitoria Lipan din romanul "Baltagul" de Mihail Sadoveanu.

50. Făcând o paralelă între personajele baladei "Miorița" și ale romanului "Baltagul", Vitoria Lipan poate fi asemănată cu:
a) mioara năzdrăvană, cea care încearcă să-l apere pe cioban, dezvăluind complotul pus la cale de tovarășii săi de drum;
b) măicuța bătrână, care își caută cu disperare fiul iubit;
c) mândra crăiasă, a lumii mireasă.

Scanned with OKEN Scanner

51. *Alcătuiți o compunere* de treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) în care să descrieți un obicei popular la care asistă Vitoria Lipan în timpul călătoriei sale.

52. *Punctul culminat* al subiectului romanului "Baltagul" de Mihail Sadoveanu este:

a) descoperirea câinelui Lupu;

b) demascarea lui Calistrat Bogza;

c) înmormântarea osemintelor lui Nechifor Lipan.

53. *Semnificația titlului* romanului se desprinde din cuvintele personajului principal:

a) "Frumos baltag (...) Are și Gheorghiță, flăcăul meu, unul alcătuit întocmai la fel.";

b) "...al tău tocmai a ieșit din foc și de sub ciocan. Acestălalt e mai vechi și știe mai multe.";

c) "...mi se pare că pe baltag e scris sânge.".

54. Ținând seama de caracteristicile romanului, *alcătuiți o compunere* de treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) în care să demonstrați că opera literară "Baltagul" de Mihail Sadoveanu este un roman.

55. *Reportajul*, ca specie literară este:

a) scrierea care informează cititorul prin transmiterea de date despre diverse evenimente, fapte, întâmplări;

b) specia literară în care sunt înfățișate aspecte diverse ale realității, sunt consemnate fapte sau sunt prezentate locuri și întâmplări demne de reținut, completate de impresiile scriitorului legate de cele relatate, folosind procedee specifice literaturii, fără a folosi ficțiunea;

c) scrierea care prezintă cititorului fapte, evenimente, întâmplări, relatate de la fața locului, fără a folosi ficțiunea.

56. *Reportajul literar* are o narațiune desfășurată cu ajutorul a:

a) unul sau mai multe personaje principale;

b) două personaje principale care prezintă narațiunea într-un dialog;

c) nici un personaj, narațiunea este prezentată de povestitorul - narator.

57. *"Cartea Oltului"*, cartea de reportaje scrisă de Geo Bogza are:

a) două personaje principale;

b) nici un personaj principal;

c) mai multe personaje principale.

58. *Deosebirea* dintre *reportajul literar* și cel *jurnalistic* (gazetăresc) este dată de:

a) deosebirea de întindere (dimensiunile) dintre cele două reportaje;

b) deosebirea dintre faptele relatate;

c) deosebirea de limbă, procedeele de relatare, procedee artistice și figuri de stil, prezente sau absente.

59. *Jurnalul literar* este specia epică în care:

a) autorul notează fapte, întâmplări, idei, gânduri, sentimente pe care le-a trăit sau a fost martor, consemnate zilnic, folosind procedee artistice și figuri de stil caracteristice operei literare;

Scanned with OKEN Scanner

b) sunt notate zilnic gânduri, idei, atitudini legate de evenimentele trăite;
c) sunt notate evenimente sau întâmplări imediat după producerea acestora.

60. *Notarea evenimentelor sau întâmplărilor* dintr-un jurnal cuprinde:
a) întâmplarea sau evenimentul prezentat ca atare, fără intervenția autorului;
b) punctul de vedere al autorului legat de întâmplările sau evenimentele notate în jurnal;
c) ficțiunea autorului.

61. *Notările* dintr-un jurnal sunt:
a) ample, detaliate, cuprinzând mai multe capitole;
b) scurte, scrise una după alta, fără a preciza data, locul consemnării lor;
c) scurte, având precizate data, ziua, uneori ora și locul la care au fost consemnate.

62. *Jurnalul personal* este realizat din:
a) notarea unor întâmplări imaginate de posesorul jurnalului;
b) notarea zilnică a unor idei sau sentimente legate de întâmplări auzite de posesorul jurnalului de la alte persoane;
c) notarea zilnică a unor idei, atitudini legate de anumite evenimente, întâmplări trăite de posesorul jurnalului.

63. *Jurnalul personal* poate fi format din:
a) unul sau mai multe volume;
b) o singură pagină;
c) o singură frază.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VIII

GENUL DRAMATIC

***Genul dramatic** cuprinde operele literare create pentru a putea fi reprezentate pe scenă, prin intermediul acțiunii directe a personajelor în fața spectatorului și al dialogului dintre acestea.* În opera dramatică autorul se retrage, faptele și întâmplările sunt puse pe seama personajelor, iar modalitatea de expunere este dialogul.

Prezența autorului se întâlnește în indicațiile de regie.

În opera dramatică scriitorul prezintă anumite fapte, întâmplări, evenimente, care se caracterizează printr-un conflict puternic, simțit de la primele scene ale operei, conflict existent între două personaje, între două grupuri de personaje sau între un personaj și un grup. Un astfel de conflict se numește *conflict dramatic*. Prin *desfășurarea acțiunii* operei dramatice se urmărește prezentarea pe scenă a fazelor acestui conflict, biruința sau înfrângerea unuia sau altuia dintre personajele sau grupurile de personaje antrenate în conflict. *Dialogul* contribuie, alături de acțiune, la crearea impresiei de viață în mișcare. Schimbul de replici între două sau mai multe personaje (dialogul) este modalitatea prin care dramaturgul comunică textul operei dramatice (textul dramatic). În textul dramatic, un personaj poate avea un *monolog dramatic*, o intervenție amplă legată de o anumită idee sau atitudine, desfășurată în absența sau prezența celorlalte personaje, de care se face abstracție. În cadrul monologului dramatic și al dialogului dintre personaje un rol deosebit în au exclamația și interogația retorică. Datorită scopului în care a fost creată, acela de a fi reprezentată pe scenă, opera dramatică respectă anumite limite în ceea ce privește amploarea în timp și în spațiu a acțiunii reprezentate. Numărul personajelor este, de asemenea, limitat.

Structura operei dramatice este total diferită de operele literare ale celor două genuri, liric și epic. Opera dramatică cuprinde *acte* (unul sau mai multe) *scene, tablouri*. Între actele operei dramatice sunt *pauze* (o întrerupere a acțiunii, cu scopul schimbării decorului, dacă acțiunea urmează să se petreacă într-un alt loc. Actele operei dramatice cuprind mai multe scene, iar scena cuprinde mai multe tablouri.

Scena este delimitată de intrarea sau ieșirea unui personaj din dialog, iar *tabloul* cuprinde un dialog sau un monolog al unui personaj în cadrul aceleiași scene, desfășurat într-o anumită parte a decorului. *Decorul* este ambianța în care se va desfășura opera dramatică. El este format din picturi, diverse obiecte care sugerează locul unde se desfășoară acțiunea operei dramatice: un castel, o cameră de zi, biroul unui personaj, sala tronului, curtea sau grădina unui palat, a unei case etc. Intervenția într-un dialog a fiecărui personaj se numește *replică*. Totalitatea replicilor alcătuiesc *rolul*. (Se spune că, spre exemplu, actorul X interpretează *rolul* lui Ștefan cel Mare din drama "Apus de soare" de B. Șt. Delavrancea).

Scanned with OKEN Scanner

Principalele specii ale genului dramatic sunt *tragedia, comedia* şi *drama*.

Tragedia este specie a genului dramatic, în versuri sau în proză, cu un conflict foarte puternic şi un deznodământ tragic în care personajul (sau personajele) principal moare. Tragedia, ca specie a genului dramatic, cuprinde: tragedia antică, shakespeariană şi tragedia clasică franceză etc.

Comedia este specie a genului dramatic, în versuri sau proză, cu un conflict aparent puternic şi un deznodământ vesel, urmăreşte să provoace râsul spectatorilor prin surprinderea moravurilor, a unor defecte omeneşti sau situaţii neaşteptate.

Drama este o specie a genului dramatic, în versuri sau în proză, cu un conflict puternic şi un deznodământ grav, în care elementele tragice se împletesc cu cele comice.

Genul dramatic este cel mai complex gen literar şi cuprinde atât elemente epice, cât şi elemente lirice.

Reprezentarea pe scenă a unei opere dramatice necesită şi intervenţia altor arte: pictura, arhitectura, sculptura, muzica şi coregrafia.

Asemănări şi deosebiri între tragedie, dramă şi comedie

Între cele trei specii ale genului dramatic se întâlnesc o serie de asemănări şi deosebiri legate de: personajul principal (protagonistul), conflictul dramatic, deznodământul şi stilul în care opera dramatică a fost scrisă.

Deosebiri:

a) *personajul principal*:

- în *tragedie*: este un ideal uman, cu calităţi fizice şi morale deosebite, un om superior, de o înaltă ţinută. Personajul principal din tragedie reprezintă omul aşa cum ar trebui să fie: un model de personalitate.
- în *dramă*: este un om cu un caracter complex, îmbină calităţi umane deosebite, dar şi defecte. Personajul principal din dramă este mai aproape de realitate decât protagonistul tragediei.
- în *comedie*: este un om mediocru, cu o serie de defecte satirizate de autorul operei dramatice. Nu reprezintă un model de personalitate, ci un anti-erou, un contra-exemplu. Defectele satirizate îl transformă în personaj tipic (Ex: Harpagon-avarul; Chiriţa- prostia şi îngâmfarea parvenitului etc.)

b) *conflictul dramatic* este:

- în *tragedie*: foarte puternic, se desprinde din lupta dintre personajul principal şi forţe superioare (destin, zei, blestem etc.), sau din lupta dusă în sufletul personajului (psihologică) dintre pasiune şi datorie, ură şi iubire etc.
- în *dramă*: puternic, se desprinde din lupta personajului principal cu forţe egale (sociale, psihologice, istorice etc., rezultând conflict social, psihologic sau istoric)

Scanned with OKEN Scanner

- în *comedie*: lejer, adesea un conflict fals, aproape de realitate, se desprinde din satira defectelor personajului principal confruntat cu morala. Conflictul apare între ceea ce par şi ceea ce sunt personajele, între false probleme etc.

c) *deznodământul* este:

- în *tragedie*: trist, personajul principal moare, învins de forţele împotriva cărora a luptat, dar valorile spirituale şi morale, în numele cărora a luptat el, învinge.
- în *dramă*: grav, mai aproape de realitate, valorile morale susţinute de personajul principal triumfă
- în *comedie*: vesel, personajele antrenate în conflictul derizoriu se împacă, se găsesc soluţii fericite pentru toate falsele probleme cu care s-au confruntat personajele de-a lungul comediei.

d) *stilul* operei:

- în *tragedie*: este solemn, impunător prin limbajul şi problematica cu care se confruntă personajele.
- în *dramă*: reflectă mediul cultural şi social pe care îl reprezintă personajele
- în *comedie*: exagerează ridicolul din comportamentul personajelor, din vorbirea şi atitudinea acestora.

Asemănări:

- sunt opere dramatice gândite pentru a fi reprezentate pe scenă.
- acţiunea, împărţită în acte, roluri, susţinute de un anumit personaj, se desfăşoară gradat.
- au un conflict dramatic.
- acţiunea se derulează pe scenă prin faptele şi dialogul personajelor.
- la reprezentarea operelor dramatice pe scenă, contribuie mai multe arte: pictura, muzica, arhitectura, coregrafia etc.
- prezenţa autorului este aproape inexistentă, ea se manifestă doar în indicaţiile scenice şi de regie.

Scanned with OKEN Scanner

COMEDIA
O SCRISOARE PIERDUTĂ
(fragmente)
de I. L. Caragiale

Personajele:

Ştefan Tipătescu, prefectul judeţului.
Agamemnon Dandanache, vechi luptător de la '48.
Zaharia Trahanache, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului şcolar, Comiţiului agricol şi al altor comitete şi comiţii.
Iordache Brânzovenescu, asemenea.
Nae Caţavencu, avocat, director-propietar al ziarului "Răcnetul Carpaţilor", prezident-fondator al Societăţii Enciclopedice-Cooperative "Aurora Economică Română".
Ionescu, institutor, colaborator la acel ziar şi membru al acestei societăţi.
Popescu, institutor, asemenea.
Ghiţă Pristanda, poliţaiul oraşului.
Un cetăţean turmentat.
Zoe Trahanache, soţia celui de sus.
Un fecior.
Alegător, cetăţeni, public.

În capitala unui judeţ de munte, în zilele noastre.

În timpul campaniei electorale ce se desfăşoară în 1883, într-un orăşel de munte, capitală de judeţ, grupul opoziţionist duce o luptă susţinută împotriva grupului guvernamental, ca să obţină alegerea candidatului său, conducătorul însuşi al grupului, avocatul Nae Caţavencu.

Prefectul judeţului, Ştefan Tipătescu, este informat despre acţiunile adversarilor politici din grupul opoziţionist, prin omul său de încredere, poliţaiul Ghiţă Pristanda.

*
* *

(O anticameră bine mobilată. Uşă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund o uşă, la stânga, altă uşă, în planul din faţă. În stânga, planul întâi, canapea şi un fotoliu.)

SCENA I

Tipătescu, puţin agitat, se plimbă cu "Răgnetul Carpaţilor" în mână; e în haine de odaie; Pristanda, în picioare, mai spre uşă, stă rezemat în sabie.

TIPĂTESCU: (*terminând de citit o frază din jurnal*) –"...Ruşine pentru oraşul nostru să tremure în faţa unui om!...Ruşine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase judeţe ale României pradă în ghearele unui vampir.." (*Indignat*). Eu vampir, ai?...Caraghioz"

PRISTANDA (*asemenea*) – Curat caraghioz!... Pardon, să iertaţi, Coane Fănică, că întreb: bampir... ce-i aia bampir?

TIPĂTESCU – Unul... unul care suge sângele poporului. Eu sug sângele poporului!

PRISTANDA – Dumneata sugi sângele poporului! Aoleu!

TIPĂTESCU – Mişel!

PRISTANDA – Curat mişel!

TIPĂTESCU – Murdar!

PRISTANDA – Curat murdar!

TIPĂTESCU – Ei! nu s-alege!

PRISTANDA – Nu s-alege!

Scanned with OKEN Scanner

TIPĂTESCU – Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui ... degeaba! Să-mi radă mie mustățile!

PRISTANDA – Și mie!

TIPĂTESCU – Dar în sfârșit, las-o asta! Lasă-l să urle ca un câine.

PRISTANDA – Curat ca un câine!

TIPĂTESCU – Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (*Șade*)

PRISTANDA – Cum vă spuneam, coane Fănică (*se apropie*), aseară, ațipisem nițel după masă, precum e misia noastră ... că acuma... dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul ...

TIPĂTESCU – Firește...

PRISTANDA – Și la mine, coane Fănică, să trăiți! Greu de tot... Ce să zici? Familie mare, renumerație mică. După buget, coane Fănică (...)

TIPĂTESCU (*zâmbind*) – Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e...decât tu nu ești băiat prost: o mai cârpești de ici, de colo; dacă nu curge, pică...las' că știm noi!

PRISTANDA – Știți! Cum să știți, coane Fănică, să trăiți! Tocmai dumneavoastră să nu știți!

TIPĂTESCU – Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă...Când e om de credință...

PRISTANDA – De credință,, coane Fănică, să trăiți!

TIPĂTESCU – Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDA – Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...

TIPĂTESCU (*zâmbind*) – După buget!...

PRISTANDA – Mică, sărut mâna,, coane Fănică.

TIPĂTESCU – Lasă, Ghiță cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiul.

PRISTANDA (*uitându-se pe sine și râzând*) – Curat condei! (*luându-și numai decât seama, naiv*) Adicăte, cum condei, coane Fănică?

TIPĂTESCU – Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...

PRISTANDA (*naiv*) – Da.

TIPĂTESCU – Ei?...s-a pus patruzeci și patru de steaguri?

PRISTANDA (*cu tărie*) – S-a pus, coane Fănică, s-a pus! Poate unul-două să le fi dat vântul jos...da s-a pus...

TIPĂTESCU – Patruzeci și patru?

PRISTANDA – Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.

TIPĂTESCU (*râzând*) – Nu umbla cu mofturi, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: "Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță?"

PRISTANDA (*mâhnit*) – Îmi pare rău, tocmai coana Zoițica, tocmai dumneaei, care de!...să ne așteptăm de la dumneaei la o protecție...

TIPĂTESCU – Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru...

PRISTANDA – Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanei Joițichii, și al lui conul Zaharia...Ei? și le-ați numărat, coane Fănică?...Ei? așa e? Patruzeci și patru...

TIPĂTESCU – Vreo paispce...cinspce.

PRISTANDA – Apoi le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

TIPĂTESCU – Două...

PRISTANDA – Două pe piața lui 11 Fevruarie...

TIPĂTESCU – Patru...

PRISTANDA (*căutând în gând*) – Două la primărie...

TIPĂTESCU – Șase...

PRISTANDA (*același joc*) – Unul la școală de băieți...

TIPĂTESCU – Șapte...

PRISTANDA – Unul... la școala de fete...

TIPĂTESCU – Opt...

PRISTANDA – Unul la spital...

TIPĂTESCU – Nouă.

Scanned with OKEN Scanner

PRISTANDA – Două... la catrindală, la Sf. Niculae...

TIPĂTESCU – Unsprezece...

PRISTANDA – Două la prefectură, paispce...

TIPĂTESCU (*râzând*) – Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

PRISTANDA – Nu, coane Fănică, să trăiți! (*Continuă repede, pe nerăsuflate*) Două la primărie, optspce, patru la școli, douăzeci și patru, două la catridală la Sf. Niculae, treizeci...

TIPĂTESCU (*râzând*) – Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni rău...

PRISTANDA – Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru, în cap... patruzeci și patru ... Cum zic, unul-două, poate vântul ... ori cine știe...

TIPĂTESCU (*râzând*) – Ghiță...apoi nu mă orbi de la obraz așa.

PRISTANDA (*schimbând deodată tonul, umilit și naiv*) – Familie mare... renumerație după buget mică...

TIPĂTESCU (*uitându-se la ceas*) – Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

PRISTANDA – Curat să lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU – Spune o dată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

PRISTANDA – Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa de-o parte să aținesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: "Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă." Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert, și, pardon, mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac țivileşte și plec... la datorie, coane Fănică. Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la bariera "Unirii". Când dau să treac maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraiște. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea? Zic: ia să mai ciupim ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: ascult și vedeam cum v-auz și m-auziți coane Fănică, știți ca la teatru.

TIPĂTESCU (*interesându-se*) – Ei, ce?

PRISTANDA – Jucaseră stos.

TIPĂTESCU – Cine era?

PRISTANDA – Cine să fie? Dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...

TIPĂTESCU – Și popa?

PRISTANDA – Da, popa și d. Tăchiță și Petcuș și Zapisescu, toată gașca-n păr. Jocul era pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră ca de la vapor. Mai juca popa și cu Petcuș. Ăilalți ședeau de vorbă.

TIPĂTESCU – Și Cațavencu, mă-njura?

PRISTANDA – Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv... și-și număra voturile.

TIPĂTESCU – Dăscălimea, popa și moflujii.

PRISTANDA – Curat mofluji!

TIPĂTESCU – Las' că le dau eu voturi.

PRISTANDA – Da să vedeți ce s-a-ntâmplat... coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: "Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul – și acolo, pardon, tot bampir vă zicea – pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu...și când l-om avea i-avem pe toți. Ia ascultați scrisoarea asta "...și scoase o scrisorică din portofel... "Ia ascultați..." Diavolul de popă, n-are de lucru? Se scoală repede de la joc și zice: "Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara". Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei. Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pe semne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea primăriei.

TIPĂTESCU (*interesându-se de povestire*) – Ei?

PRISTANDA – M-am întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.

Scanned with OKEN Scanner

TIPĂTESCU – Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m-aștepte. Ei nu dejunează fără mine și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

PRISTANDA – Ce-mi ordonați, coane Fănică?

TIPĂTESCU – Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

(*Până să afle Pristanda misterul scrisorii, Zaharia Trahanache vine la Tipătescu și-i povestește totată întâmplarea*).

TRAHANACHE – Am citit-o de zece ori, o știu pe din-afară! ascultă: "Scumpa mea Zoe, venerabilul (adică eu) merge deseară la întrunire (întrunirea de alaltăieri seara). Eu (adică tu) trebuie să stau acasă pentru că aștept depeși de la București, la care trebuie să răspunz pe dată; poate chiar să mă cheme ministrul la telegraf. Nu mă aștepta, prin urmare, și vino tu (adică nevastă-mea, Joițica), la cocoșelul tău (adică tu) care te adoră, ca totdeauna, și te sătură de mii de ori, Fănică..."

TIPĂTESCU (*plimbându-se înfuriat*) – Nu se poate! O să-i rup oasele mizerabilului! Nu se poate!

TRAHANACHE (*placid*) – Firește că nu se poate; dar ți-ai fi închipuit așa mișelie?... Bine, bine, frate, înțeleg plastografie până unde se poate, dar până aici nu înțeleg...Ei, Fănică, să vezi imitație de scrisoare! să zici și tu că e a ta dar să juri, nu altceva, să juri! Uită-te la el cum se tulbură! Lasă, omule zi-i mișel și pace! (...)

(Farfuridi și Brânzovenescu îl acuză pe prefect de trădare, arătându-i notița din ziarul condus de Cațavencu, în care se dădea ca sigur sprijinul lui Trahanache și al lui Tipătescu, pentru candidatura lui Cațavencu. Tipătescu neagă orice înțelegere cu acesta, însă nu e convingător. Frafuridi și Brânzovenescu hotărăsc să înștiințeze telegrafic conducerea partidului, printr-o "anonimă, dar o semnăm amândoi". Prefectul dă ordin lui Pristanda să percheziționeze locuința lui Cațavencu și să-l aresteze pe acesta. Zoe intervine energic, trece peste ordinul prefectului, poruncește lui Pistanda să-l elibereze pe Cațavencu și să-l aducă în casa lui Tipătescu. La întâlnirea dintre cei doi adversari politici, Zoe îl convinge pe Tipătescu să susțină candidatura lui Cațavencu. Între timp, Zaharia Trahanache, descoperă o poliță falsificată de Cațavencu. Situația se complică prin telegrama primită din capitală în care se cere prefectului să se aleagă candidatul propus de centru, Agamiță Dandanache. Acest fapt, dă peste cap planurile lui Zoe, și ale lui Cațavencu, care rămân hotărâți să lupte chiar contra guvernului dacă va fii nevoie. La întrunirea electorală, Cațavencu și oamenii lui se așteptau ca el să fie declarat candidat, dar, Trahanache, anunță pe Agamiță Dandanache drept candidatul guvernului. Tipătescu și Zoe așteaptă izbucnirea scandalului public. Zoe, îl întâlnește pe Cațavencu și-i propune să-i dea polița falsificată în schimbul scrisorii. Cațavencu, pierdut, mărturisește că a pierdut scrisoarea. Aceasta a fost găsită de cetățeanul turmentat și restituită "adrisantului", coanei Joițica. Total dezarmat, Cațavencu caută să obțină iertarea prefectului și a lui Zoe, conducând manifestația de simpatie în cinstea noului ales. Zoe îl asigură de sprijinul său, căci "asta nu-i ultima Cameră".)

FARFURIDI – În sănătatea d-lui Agamiță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască!" (urale și muzică)

DANDANACHE – În sănătatea alegătorilor... care au probat patriotism și mi-au acordat... asta... cum să zic...de!...zi-i pe nume de!... a! sufradzele lor; eu care familia mea de la patruzsopt în cameră, și cu ca românul imparțial, care va să zică...cum am zițe...în sfârșit să trăiască!

TRAHANACHE – Ei, aici mi-ai plăcut! bravo! să trăiești!

CAȚAVENCU – Fraților, după lupte seculare care au luptat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acum câtva timp, înainte de Crimeea! Am luptat și-am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! Ieri întristarea, azi veselia! Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

PRISTANDA – Curat constituțional! Muzica! Muzica!

De reținut:

Comedia "*O scrisoare pierdută*" (structurată în patru acte), de I. L. Caragiale a fost prezentată pentru prima dată în 1884, pe scena Teatrului Național din București. Acțiunea piesei se desfășoară în capitala unui județ de munte, în 1883. Comedia înfățișează întâmplări caracteristice situației politice din țară, în preajma alegerilor.

Scanned with OKEN Scanner

Tema operei dramatice o constituie viața politică la începutul secolului trecut, satirizarea moravurilor și a oamenilor politici din acea vreme.

Subiectul comediei:

- *expoziţiunea*, conținută în actul întâi, prezintă cele două tabere politice care se înfruntă în lupta pentru câștigarea locurilor în Parlament, la Colegiul al treilea. De o parte se află gruparea aflată la guvernare, din care face parte: Zaharia Trahanache, prefectul Tipătescu, Zoe Trahanache, alți stâlpi ai puterii și poliţaiul Pristanda. În tabăra adversă, se afla opoziția, în frunte cu Nae Cațavencu, Ionescu, Popescu, dăscălimea.
- *intriga* textului dramatic o constituie pierderea unei scrisori de dragoste a lui Tipătescu către Zoe Trahanache.
- *conflictul* este cel politic dintre cele două partide adversare.
- *punctul culminant* îl constituie momentul în care Cațavencu, gata să divulge secretul scrisorii, anunțată în ziarul său "Răcnetul Carpaților", este arestat în timpul întrunirii electorale, unde se încinge o încăierare generală, de un puternic efect comic.
- *deznodământul*: Cațavencu este eliberat, redus la tăcere de Trahanache care descoperise o poliță falsificată de acesta și obligat să voteze și să conducă manifestațiile de simpatie pentru candidatul propus de Bucureşti, Agamiță Dandanache, "mai prost decât Farfuridi și mai canalie decât Cațavencu". Comedia se încheie cu apariția lui Cațavencu, pregătit pentru o nouă luptă, căci "aceasta nu-i cea din urmă Cameră".

Capodopera "*O scrisoare pierdută*" oferă spectatorului o galerie de personaje tipice pentru viața politică de la începutul secolului, dezvăluind măiestria dramaturgului în crearea unor personaje viabile și a lumii în care ele trăiesc. Toate personajele piesei se caracterizează prin ignoranță, care va produce în desfășurarea operei dramatice efecte comice. Caragiale îmbină în textul dramatic: *comicul de limbaj*, rezultat din ignoranța și incultura personajelor, din ticurile verbale ale acestora etc.; *comicul de situație* – scrisoarea este pierdută și găsită de mai multe ori, Cațavencu se pregătește să fie ales, dar va fi ales Dandanache etc.; *comicul numelor proprii*: Tipătescu – substantiv propriu, derivat de la cuvântul *tip*; Dandanache – derivat de la *dandana* (încurcătură); Trahanache – derivat de la *trahana* (cocă, pastă); Pristanda – substantiv comun, devenit propriu (*pristanda* = horă); Farfuridi – de la *farfurie*; Brânzovenescu - de la *brânză*; Cațavencu – da la *cață*.

Ridicolul și satirizarea personajelor au ca rezultat comicul, care se manifestă prin râs. Acest comic, întâlnit în "*O scrisoare pierdută*", reiese din marea deosebire între ceea ce vor să pară personajele și ceea ce sunt în realitate, între ceea ce susțin și ceea ce săvârșesc, "între realitate și aparență, între ființă și mască" (I. L. Caragiale).

Prezentarea sumară a acestei capodopere a literaturii noastre este un îndemn pentru elevi de a aprofunda în anii ce vin sensurile multiple și profunde ale operei lui I. L. Caragiale și ale artei scriitorului.

Scanned with OKEN Scanner

DRAMA
VLAICU – VODĂ
(fragmente)

de Alexandru Davila

Vlaicu-vodă, domnul țării
Rumân Grue, credinciosul său
Mircea Basarab, nepotul domnului
Costea Mușat
Banul Miked
Spătarul Dragomir
Groza Moldoveanul
Prea cuviosul Nicodim
Pala Italianul
Baronul Kaliany
Vlad Dobceanul
Manea
Aldea Algiu
Român Herescu
Murgu
Baldovin
Pârcălabul curții
Solul sârbesc
Moș Neagu
Un căușel
Întâiul boier
Al doilea boier
Al treilea boier
Întâiul moșnean
Al doilea moșnean
Un boier bătrân
Clara doamna, mama vitregă a lui vodă și
mama bună a domniței Anca.
Domnița Anca, fiica doamnei Clara și soră,
despre tată, cu vodă
Sanda
Un copil de casă

Boieri – ostași – moșneni etc.

Acțiunea se petrece pe la 1370, la Curtea de Argeș.

Spre sfârșitul secolului al XIV, în anul 1370, vechea cetate de scaun, Curtea de Argeș, se află într-o neobișnuită frământare.

Doamna Clara, cea de-a doua soție a lui Nicolae Alexandru Basarab, fiica unui nobil maghiar, mama vitregă a lui Vlaicu-vodă, ajunge prin trădarea țării să

Scanned with OKEN Scanner

cârmuiască Țara Românească, alături de fiul său Vlaicu-vodă. Acesta joacă aparent rolul de figurant pe tronul Țării Românești, dar e permanent preocupat de gândul eliberării sale și a poporului. Neputând duce lupta fățișă cu un dușman mult mai puternic, ceea ce ar fi însemnat sfâșierea și înrobirea țării, alege calea disimulării, plănuind în taină eliberarea țării. Cum una din surorile domnitorului, domnița Cristina, și soțul acesteia, Straşimir, voievodul Vidinului, se aflau ostatici în Ungaria, sub puterea lui Ludovic, cum pe altă parte, Vlaicu pregătea în ascuns o alianță cu voievodul sârb Simon Stareț, prin căsătoria acestuia cu Anca, sora mai tânără a domnitorului, el își impune să păstreze câteva zile încă, atitudinea de rob supus voinței Doamnei Clara. Vlaicu-vodă disimulează supunerea, dar avea alături întreg poporul reprezentat de Gruie, și de aceea se face că nu observă intrigile Doamnei Clara sau iubirea lui Mircea, nepotul său și viitorul domn Mircea cel Bătrân, pentru domnița Anca.

Doamna Clara înștiințată de intrigantul Pala, despre un complot al boierilor, care hotărâseră să-l ajute pe boierul moldovean Groza, în lupta pentru înlăturarea domnitorului Latcu, supus și unealtă a regelui Ungariei, de pe scaunul Moldovei, cere lui Vlaicu pedepsirea vinovaților, Vodă însă respinge cererea doamnei.

Baronul Kaliany, trimisul regelui Ludovic al Ungariei, împreună cu o ceată de oșteni maghiari, sprijină pe Doamna Clara în acțiunea de închinare a Țării Românești regelui Ungariei. El cere lui Vlaicu-vodă să-i dea Banatul Severinului, în schimbul eliberării domniței Cristina și al lui Straşimir, ostatici la crai. Domnul, cere un răgaz de câteva zile pentru a cumpăni. În acest timp Vlaicu, eliberează pe cei doi ostatici de la crai, pregătește poporul și ascunde în cămara domnească pe boierii vinovați de complot. Doamna Clara află de la Kaliany despre urzelile domnitorului, intuiește intențiile acestuia și hotărăște să le zădărnicească. În acest scop se folosește de propria ei fiică, domnița Anca, și de Mircea Basarab cărora le dezvăluie intenția lui Vlaicu de a da în căsătorie pe Anca lui Simon Stareț. Mircea, orbit de furie, încearcă să-l ucidă pe domnitor. Doamna Clara vrea să ridice împotriva Domnului biserica și boierii, dar când le dezvăluie planul de asasinare al lui Vlaicu, toți își dau seama că Doamna Clara ar fi rămas singura stăpânitoare și ar fi închinat țara lui Ludovic. Abia acum boierii înțeleg disimularea lui Vlaicu și politica lui și se ridică pentru apărarea domnitorului.

Vlaicu-vodă este înștiințat de apropierea celor doi ostatici de Curtea de Argeș, de sosirea soliei lui Simon Stareț pentru a o cere pe domnița Anca în căsătorie. Fiind sprijinit de boieri și de popor, sigur pe situația din țară, demască uneltirile Clarei într-o luptă fățișă.

ACTUL IV

VODĂ

Da, de-atunci, de tine, doamnă, mi-e moșia mea-nchinată.
Kaliany aici domnește și chiar sora-mi e lăsată
Ca ostatic de credință și zălog de viața lui.
Iată ce-a ajuns domnia! Mi se cade să ți-o spui.

Scanned with OKEN Scanner

De-o așa călăuzire țara noastră e sătulă!
Căci a fost hrănită pururi cu mândrie, nu cu hulă,
Și am învățat din datini date de strămoșii mei,
Numai Domnului din ceruri, să-i închin coroana ei.

CLARA

Iaca zisă vorbă mare: datina! Dar ce e, Vlade,
Datina ce-ntr-una-n față-mi aruncați? Eh! Mi se cade
Să vorbesc de ea și mie...
Ce e datina? O lege! Zi-i o lege strămoșească!
Bună-n vremuri, dar ce poate să nu se mai potrivească
Celor ce cu propășirea s-au născut, în vremea lor,
Dânsa e-o cătușă pusă propășirii la picior. (...)
Păstrează-și legea datinei de vrea
Și hrănească-și-o cu fală și adape-și-o cu jale
Dar s-o țină mai departe și să nu mi-o pună-n cale
C-o sfărâm!

MIKED

Nu se sfarmă, Doamnă, veacurile ce-au trecut!
Și cu veacurile-acelea datina ni s-a făcut.
Doamnă, datina străbună e mai mult decât o lege.
Domnul ce-și cunoaște țara din chiar traiul ei culege.(...)

VODĂ

Stăpânește, mamă, prin blândețe, ar fi vreme:
Pieritoare-i cârmuirea, când sub dânsa țara geme.

CLARA

Las' să geamă, dacă geme după niște oameni răi!
Sunt dușmanii țării, Vlade, cei ce sunt dușmanii mei.
Iată legea cârmuirii, călăuza judecării.

DRAGOMIR

Să-i spun eu măriei tale, care sunt dușmanii țării,
Doamnă și prin care semne-n neamul nostru românesc
Credincioșii și vrășmașii țării se deosebesc.
Uită-te la mine, Domană: pe acest piept, pe această frunte,
Urma rănilor, în slove sarbede, alt-dată crunte,
Spune celor de pe-acuma că Spătarul Dragomir
Și-a văzut de datorie patruzeci de ani în șir. (...)

Scanned with OKEN Scanner

Şi cu-aceşti ereţi de curte, ai voi să fii stăpână
Pe-acei mândri şoimi de plaiuri şi-n chiar ţara lor română?
Lasă-te de-aşa nădejde: din acest al său pământ
La vrăşmaşi nu dă românul decât locul de mormânt.

ACTUL V

VODĂ

Grue, vechiul meu tovarăş, pavăza şi braţul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu şi eu.
Mi-am redobândit coroana, iar sunt Domnul ţării mele. (...)
Pier în preajma mea duşmanii, mi se luminează zarea!
Toţi se-nchină, se-ngenunche, tot, tot, tot.

MIRCEA

Uiţi răzbunarea?
(*El se năpusteşte asupra lui vodă, dar Grue, care urmărise mişcarea lui Mircea, se interpune între domnitor şi pumnal. Se produce o scurtă luptă, iar boierii sar în toate părţile*).

VODĂ

Ah! Mişelul!

VLAD

Stai!

MANEA

Păzeşte!
(*Boierii îl dezarmează pe Mircea. Vodă coboară în scenă înconjurat de câţiva.)*

VODĂ

Eu nu sunt rănit. Dar cine? Cine? Căutaţi!
Ah! Grue! Grue! El! El!
Eşti rănit, Grue?
(*Grue ia mâna Domnitorului, o duce la gură ş-o sărută, apoi răstoarnă capul, se-ntinde şi îşi dă sufletul*)
Grue! Moare!
Moare! Grue! Doamne sfinte! Moare! Grue!

MIKED
(*care a îngenuncheat lângă mort*)
Stăpâne...

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Plângi, Mikede? Oh! Va plânge!
Obştea-ntreagă a ţării noastre din român până-n boier,
Când va şti ce suflet mare-napoitatu-s-a la cer.
(Vodă se scoală din genunchi, îşi scote dulama de domn şi o azvârle pe trupul lui Grue.)
Bane, vreau să i se facă pogribanie domnească,
Iată-i giulgiul. (…)
Căci în tine, biet române Grue, fost-au întrupate
Însuşirile de suflet în popor adânc săpate!
Şi, prin tine, în el găsit-am, când restriştea mă lovea
Singurul statornic reazem ce-am avut în ţara mea. (…)
Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic ne-ncetat,
El, ce suferă, ce tace, ce iubeşte şi ce crede
Făr-a cerceta în domnul pus de datină, Mikede!
Şi ce pupuri cade jertfă, când în vremuri de nevoi
Dezbinarea se strecoară, sângeroasă printre noi.
Câine!

MIRCEA

Vrednic sunt de moarte, dar să mor nedosădit.
Chinuri? Nu mă tem, în mine, chinuri port cotropitoare.(…)

VODĂ

Chinuri? Tu vorbeşti de chinuri? Chin, a inimii bătaie?
Chinuri! Dar deşteaptă-ţi mintea, dar te iută-n neagra zare!
De eşti om, fă-ţi ochii roată peste ţară şi hotare.
Chinuri! Dar priveşte sânul bietei noastre de moşii,
Numără, de poţi, pe dânsul, urmele de vrăjmăşii.(…)
Iată chinurile noastre şi cu ele, doruri, vise
Pe moşia strămoşească-n lung şi-n lat cu sânge scrise!
Iată chinurile mele, ale unui domn român
Basarab, de sine vrednic şi de numele-i bătrân!
Pe când tu, tu…Ce văd…plânge?

MIRCEA

Mi-e ruşine.

MIKED

Pocăinţa este cazna sufletului.

COSTEA

E tânăr.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Toți v-ați îndoit de mine... Să te crez?

MIRCEA

Pe Dumnezeu.

VODĂ

Nu, taci!
Mi-ai ucis pe Grue, pavăza și brațul meu!
Mă pricepi! Fii ce-a fost Grue.

MIRCEA

Te-nțeleg și jur!

GLOATA (*afară*)

Trăiască Vodă-Vlaicu!

VODĂ

Să trăiască Tara noastră Românească!
Drag norodul meu.
Ține datina străbună ca credința-n Dumnezeu!
E nemernic cine-o uită! Datina e legătura
Sfântă dintre domn și tine...

GLOATA

Ura! Ura! Ura! Ura!

De reținut:

Drama istorică în versuri "Vlaicu-vodă" de Alexandru Davila, înfățișează un episod din istoria Țării Românești, din anul 1370.

Tema dramei este istorică și înfățișează rezistența dârză a țării în fața expansiunii catolicismului și feudalismului străin. Acțiunea dramei se desfășoară la Curtea de Argeș în 1370. Textul dramatic urmărește *o acțiune principală*, - istorică și politică-, *o acțiune secundară* – iubirea dintre Mircea și Anca Basarab - *și o acțiune conspirativă*, a boierilor munteni și moldoveni.

Conflictul dramei este puternic și izvorăște din conflictul politic în care se înfruntă două forțe la fel de puternice: Domnitorul Vlaicu-Vodă și boierii patrioți contra Doamnei Clara și uneltelor străine, aduse de aceasta la Curtea de Argeș și în țară. Cele două personaje centrale, Vlaicu și Doamna Clara, sunt tipuri umane profund deosebite, care urmăresc scopuri opuse: Vlaicu dorea libertatea țării, iar

Scanned with OKEN Scanner

Clara, înrobirea şi aservirea ei unei puteri străine. Din această opoziţie se naşte conflictul dramatic. Personajul Vlaicu este prezentat de dramaturg în două ipostaze: cea de *domn* (patriot şi luptător pentru libertatea ţării) şi cea de *om* (frate iubitor pentru domniţa Cristina şi Anca, unchi iertător pentru Mircea şi prieten devotat lui Grue).

În primele patru acte ale dramei, din cauza situaţiei politice din ţară, domnul disimulează intenţiile sale şi se arată supus poruncilor Clarei. Toată această disimulare avea drept scop câştigarea timpului pentru eliberarea ostaticilor de la Gomneh, întărirea puterii interne şi încheierea alianţei cu Simon Stareţ, craiul puternicului regat sârb.

Doamna Clara, papistaşă prin credinţă, trădătoare a oştirii române, a cărei doamnă era, în timpul luptei cu oastea lui Ludovic, utilizează orice mijloc pentru a aservi ţara străinilor. Aduce în ţară oştire străină, se foloseşte de Cristina, primejduindu-i viaţa şi ţinând-o ostatică în castelul Gomneh, de domniţa Anca şi de Mircea pentru a pune la cale uciderea lui Vodă, încearcă să atragă de partea sa biserica ortodoxă, prin mitropolitul Nicodim, şi marea boierime prin banul Miked şi spătarul Dragomir.

Cele două personaje sunt construite, de la primele scene ale dramei, pe o antiteză puternică, căci tuturor faptelor bune ale lui Vlaicu li se opun faptele rele, criminale, ale Clarei.

În finalul dramei, Vodă o arestează pe Doamna Clara, trădătoarea ţării, întemniţând-o la Snagov. Planurile de neatârnare ale lui Vodă triumfă, iar Mircea, tânăr şi impulsiv, este iertat de domnitor pentru uciderea lui Grue. El va deveni ucenicul lui Vlaicu în arta domniei într-o ţară mică, la răscrucea tuturor nenorocirilor şi va ajunge peste câţiva ani, marele domnitor Mircea cel Bătrân.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IX

GENUL LIRIC

Genul liric cuprinde toate operele poetice în care gândurile şi sentimentele autorului sunt comunicate în mod direct, prin *eul liric* (corespondentul naratorului în opera epică). Orice operă lirică exprimă un sentiment; sentimentele omeneşti fiind foarte variate, determină şi o mare varietate a creaţiilor lirice. După felul sentimentelor exprimate, creaţiile lirice culte se împart: *lirica cetăţenească, lirica intimă* şi *lirica peisagistă.*

Lirica cetăţenească – însumează toate creaţiile lirice culte care exprimă sentimentele şi atitudinea eului liric faţă de problemele societăţii contemporane lui. În lirica cetăţenească se încadrează mai multe specii, între care: oda, imnul, epigrama, satira etc.

Oda este o specie a liricii cetăţeneşti prin care sunt exprimate sentimente de admiraţie, de preamărire faţă de Dumnezeu, faţă de patrie, faţă de un ideal etc. Cuvântul *odă* provine din cuvântul grecesc *ode* care înseamnă *cântec*, *poem*. După tema tratată, odele sunt de mai multe feluri: religioase, eroice, de dragoste etc. În *odele eroice* sau *patriotice*, poetul exprimă sentimentele sale de patriotism, de dragoste, ataşament şi spirit de sacrificiu pentru patria sa. Altfel spus, oda patriotică este definiţia poetică a termenului de patrie şi patriotism în viziunea lirică a eului liric. Oda are un caracter de adresare directă şi începe, de obicei, cu o invocaţie retorică.

PATRIA ROMÂNĂ

de George Coşbuc

Patria ne-a fost pământul
Unde ne-au trăit strămoşii,
Cei ce te-au bătut pe tine,
Baiazide, la Rovine,
Şi la Neajlov te făcură
Fără dinţi, Sinane, -n gură,
Şi punând duşmanii-n juguri
Ei au frământat sub pluguri
Sângele Dumbrăvii Roşii,
Asta-i patria română
Unde-au vitejit strămoşii!

Patria ne e pământul
Celor ce suntem în viaţă,
Cei ce ne iubim frăţeşte,
Ne dăm mâna româneşte:

Scanned with OKEN Scanner

Numai noi cu-acelaşi nume,
Numai noi români pe lume
Toţi de-aceeaşi soartă dată,
Suspinând cu toţi o dată
Şi-având toţi o bucurie;
Asta-i patria română
Şi ea sfântă să ne fie!
Patria ne-o fi pământul
Unde ne-or trăi nepoţii,
Şi-ntr-o mândră Românie
De-o vrea Cerul, în vecie,
Ş-or lupta să ne păzească
Limba, legea românească
Şi vor face tot mai mare
Tot ce românismul are:
Asta-i patria cea dragă
Şi-i dăm patriei române
Inimă şi viaţa-ntreagă!

De reţinut:

Poezia este structurată în trei părţi, fiecare constituind o definiţie poetică a noţiunii de patrie privită în planul trecut, în planul prezent şi în viitor. Planul trecut elogiază eroismul poporului român în lupta pentru apărarea libertăţii ţării. Prin amintirea localităţilor Rovine, Neajlov, Dumbrava Roşie, eul liric face trimiteri indirecte la cei trei mari domnitori români: Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare, nume legendare şi simbolice în istoria poporului român.

În planul prezent, eul liric subliniază unitatea de sânge, cuget şi simţiri a întregului popor, pentru care patria este sfântă.

În planul viitorului, eul liric imaginează o patrie liberă şi demnă, în care poporul trăieşte în pace, păstrând limba şi datinile româneşti. Tonul direct, mobilizator, imperativ, dă versurilor o înflăcărare patriotică şi un ritm de marş.

Imnul este o specie a poeziei lirice culte prin care se preamăreşte patria, evenimentele şi eroii de importanţă naţională, slava ridicându-se în numele întregului popor sau al întregii colectivităţi. Imnurile sunt aşezate pe muzică.

Cuvântul *imn* provine din cuvântul grecesc *hymnos* care înseamnă *cântec de biruinţă, de slavă.*

Imnul naţional este un cântec solemn prin care se exprimă solidaritatea, unitatea şi patriotismul unui popor. Textul imnului naţional al României este poezia *Un răsunet* de Andrei Mureşanu, scrisă în atmosfera revoluţionară a anului 1848 şi răspândită pe foi volante. Muzica a fost compusă de Anton Pann.

Scanned with OKEN Scanner

IMNUL REPUBLICII ROMÂNIA
Deşteaptă-te, române!

Versurile: Andrei Mureşanu
Muzica: Anton Pann

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croieşte-ţi altă soartă,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Înalţă-ţi a ta frunte şi cată-n giur de tine,
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai aşteaptă şi sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbaţi, juni, tineri din munţi şi din câmpii!

Priviţi, măreţe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna naţiune, ai voştri strănepoţi,
Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine,
"Vieaţă-n libertate ori moarte!" strigă toţi.

Pre voi vă nimiciră a pizmei răutate
Şi oarba neunire la Milcov şi Carpaţi!
Dar noi, pătrunşi la suflet de sânta libertate,
Jurăm că vom da mâna, să fim pururea fraţi!

O mamă văduvită de la Mihai cel Mare
Pretinde de la fiii-şi azi mână d-ajutor,
Şi blastămă cu lacrimi în ochi pe orişicare,
În astfel de pericul s-ar face vânzători!

De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă,
Oricare s-ar retrage din gloriosul loc,
Când Patria sau mama, cu inima duioasă,
Va cere ca să trecem prin sabie şi foc!

N-ajunsese iataganul barbarei Semilune,
A cărui plăgi fatale şi azi le mai simţim;
Acum se vâră cnuta în vetrele străbune,

Scanned with OKEN Scanner

Dar martor ne e Domnul, că vii nu o primim!
N-ajunsese despotismul cu-ntreaga lui orbire
Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm;
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm!

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!
Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă și silă, viclene uneltiri!

Poeți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

*
* *

Lirica intimă însumează poeziile care exprimă cele mai variate sentimente umane: bucuria, tristețea, prietenia, dragostea etc. În lirica intimă se încadrează mai multe specii: poezia de dragoste, elegia, meditația etc.

Poezia de dragoste este specia liricii intime care exprimă într-o formă directă, sentimentele și emoțiile eului liric de dragoste, de chipul iubitei.

IZVORUL NOPȚII
de Lucian Blaga

Frumoaso,
ți-s ochii-așa de negri încât seara
când stau culcat cu capu-n poala ta
îmi pare
că ochii tăi, adâncii, sunt izvorul
din care tainic curge noaptea peste văi
și peste munți și peste șesuri,
acoperind pământul
c-o mare de întuneric.
Așa-s de negri ochii tăi,
lumina mea.

De reținut:

Filozof, poet și prozator, Lucian Blaga este o personalitate de primă mărime în cultura română. Autor al volumelor de poezii: "Poemele luminii", "Pașii profetului", "În marea trecere", al pieselor de teatru: "Meșterul Manole",

Scanned with OKEN Scanner

"Cruciada copiilor" sau al volumului în proză: "Hronicul şi cântecul vârstelor", Lucian Blaga deschide o nouă eră, modernă, în poezia românească. Marea sa personalitate se reflectă mai ales în opera filozofică, căci prin "Trilogia culturii" şi "Trilogia cunoaşterii" Blaga este cel mai mare filozof român, creator al unui sistem filozofic. Profunzimea gândirii sale filozofice se va reflecta în întreaga sa creaţie literară.

Poezia "Izvorul nopţii" face parte din volumul "Poemele luminii" din 1919.

Titlul poeziei este o metaforă simbol, alcătuită din două substantive cu o mare încărcătură de sensuri. Astfel, substantivul "izvorul" simbolizează viaţa, apa veşnic vie, sursa oricărei activităţi umane; substantivul "noapte" are un sens aproape opus faţă de determinantul său căci noaptea înseamnă stingerea vieţii solare, încetarea efectului luminii, căderea în visare şi pătrunderea în tainele adâncului. Asocierea surprinzătoare a celor doi termeni dă profunzimi metaforei, menită să definească poetic ochii iubitei. Poezia este de factură modernă, cu structură polimorfă, scrisă în vers alb cu rimă interioară, alcătuită dintr-o înşiruire de metafore şi simboluri.

Eul liric se adresează direct iubitei prin adjectivul substantivizat "frumoaso" neînsoţit de nici un epitet, căci esenţa frumuseţii iubitei este concentrată în sensurile multiple ale adjectivului, cuprinzând atât frumuseţea fizică şi morală, cât şi dragostea faţă de fiinţa iubită.

Privind chipul iubitei, întreaga frumuseţe a acesteia pare adunată în ochi. Epitetul ornant "adâncii – ochii tăi" articulează adjectivul conferind o anume sonoritate imaginii artistice. Ochii sunt focarul din care emană întreaga viaţă a iubitei. Deosebit de originală este asocierea unor simboluri, unele sugerând viaţa, împlinirea: marea, izvorul, lumina, altele sugerând stingerea vieţii: întuneric, noapte. Această dualitate între viaţă şi stingere, între fericire şi durere formează esenţa iubirii, izvorul ei, descifrat de poet în ochii negri ai iubitei. Repetiţia simbolului "ochi" are menirea să sublinieze nu numai frumuseţea fără seamăn a iubitei ci şi taina iubirii. Misterul iubirii, ca sentiment general uman, este sugerat prin enumerarea unor elemente telurice: văi, munţi, şesuri, mare. Acest mister depăşeşte spaţiul terestru, iar prin proiectarea în spaţiul cosmic, sugerată de substantivul "noaptea", reuneşte în iubire cosmicul şi teluricul, asemenea cuvintelor apostolului Pavel: "iubirea în cer şi pe pământ". Această idee pare subliniată de simbolul luminii "Lumina mea" din ultimul vers al poeziei. Oximoronul "Aşa-s de negri – lumina mea" asociază surprinzător doi termeni opuşi ca sens şi ca simbol.

Dacă titlul poeziei este o metaforă simbol, finalul este tot o metaforă simbol conţinând un substantiv în vocativ, ca şi în primul vers, căci eul liric numeşte iubita lumina mea, în acest fel poezia devine sferică, deci perfectă.

Elegia este o specie a literaturii intime în care eul liric îşi exprimă direct sentimentele sale de melancolie, tristeţe, dorinţa de moarte etc.

Scanned with OKEN Scanner

TRECUT-AU ANII...

de Mihai Eminescu

Trecut-au anii ca nori lungi pe şesuri
Şi niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mişcară
Poveşti şi doine, ghicitori, eresuri,

Ce fruntea-mi de copil o-nseninară.
Abia-nţelese, pline de-nţelesuri.
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpresuri,
O, ceas al tainei, asfinţit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieţii,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri,
Cu mâna mea în van pe liră lunec;
Pierdut e totu-n zarea tinereţii
Şi mută-i gura dulce-altor vremuri,
Iar timpul creşte-n urma mea... mă-ntunec!

De reţinut.

Tema poeziei "Trecut-au anii..." este trecerea de neoprit a timpului, iar sentimentul dominant este tristeţea omului matur de a nu mai putea trăi bucuriile copilăriei şi tinereţii.

Primul catren subliniază caracterul ireversibil al scurgerii anilor, care duc cu ei bucuriile copilăriei, comparată cu norii a căror trecere pe cer nu poate fi nici oprită, nici repetată. Contrastul dintre adverbele "niciodată" şi "iară" accentuează acest sentiment. Copilăria eului liric a fost "înseninată" de creaţia folclorică "Poveşti şi doine, ghicitori, eresuri" care au îmbogăţit sufletul şi imaginaţia sa prin intuirea unor sensuri profunde. Aceste sensuri ale vieţii sunt greu de înţeles pentru mintea unui copil vesel şi nevinovat: "Abia-nţelese, pline de-nţelesuri".

Tristeţea se naşte din imposibilitatea omului matur de a se bucura de frumuseţile spirituale care i-au încântat copilăria: farmecul naturii, eresurile, doinele etc. Zadarnică este şi încercarea de a reînvia puterea vechilor sentimente. Între trecut şi prezent se deschide o prăpastie de netrecut, iar elegia se încheie cu sugerarea unei lumi sufleteşti pustiite, din care sunetele şi lumina au dispărut. Contrastul dintre imaginile vizuale - "zarea tinereţii" şi întunericul maturităţii – comunică un sentiment de nostalgie faţă de vârsta copilăriei, de regret, melancolie şi tristeţe.

Exerciţiu:

Extrageţi din text figurile de stil cunoscute şi arătaţi rolul lor în textul liric.

Scanned with OKEN Scanner

Meditația este o specie a liricii intime care, pornind de la reflecții filozofice asupra universului și existenței umane, exprimă gândurile, ideile și sentimentele eului liric legate de aceste teme majore: esența și crearea universului și a omului, efemeritatea vieții umane, raportul dintre om și univers etc. Meditația aparține deci liricii filozofice prin care poetul exprimă experiențe intelectuale esențiale și o puternică participare afectivă.

LA STEAUA...

de Mihai Eminescu

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s-a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre.
Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem și nu e.

Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.

De reținut:

Primele strofe ale poeziei sugerează printr-o serie de figuri de stil (epitete, metafore, personificări) imensele distanțe cosmice. Geniul eminescian a intuit poetic teoria relativității și raportul spațiu – timp – viteză, ce va fi descoperit de fizicieni cu câteva decenii mai târziu: "Era pe când nu s-a zărit, / Azi o vedem și nu e". Imensitatea cosmosului copleșește sufletul și imaginația umană. Profunzimea și tainele universului nu pot fi comparate decât cu profunzimea și tainele sufletului omenesc. Ultima strofă compară fenomenul cosmic cu trăirile sufletești, iubirea pierdută este resimțită cu aceeași intensitate ca la începuturile ei.

Poezia "La steaua..." este scrisă într-un limbaj esențializat de o tulburătoare claritate și simplitate, semn al maturității artei poetului. Limbajul poetic reține doar câteva figuri de stil!

- epitetele: *albastre*, *stinsului* și *adâncă*.
- inversiunea: "*al nostru dor*"
- personificarea și metafora: "*icoana stelei ce-a murit*"

Scanned with OKEN Scanner

Poezia este structurată în patru strofe catren, cu rimă împerecheată şi ritm iambic, măsura de şapte-opt silabe.

*

* *

Lirica peisagistă însumează toate creaţiile lirice culte care descriu un peisaj, un tablou din natură etc. şi exprimă sentimentele eului liric faţă de cele descrise. În lirica peisagistă cele mai cunoscute specii sunt *pastelul* şi *idila.*

Pastelul este o specie a liricii peisagiste care descrie un peisaj, un tablou din natură şi exprimă sentimentele eului liric faţă de acesta.

Termenul de pastel vine din pictură, desemnând culoarea în tonuri calde, catifelate, lipsite de stridenţă şi a fost introdus de către V. Alecsandri, creatorul acestei specii în literatura română.

*MEZUL IERNEI**

de V. Alecsandri

În păduri trosnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare un lan de diamanturi ce scârție sub picioare.
Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
Ca în altele coloane unui templu maiestos,
Și pe ele se așază bolta cerului senină,
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou măreț, fantastic!... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii.
Munții sunt a lui altare, codrii – organe sonoare
Unde crivățul pătrunde, scoțând note-ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas;
Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă – nici un pas;
Dar ce văd?... în raza lunei o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!

De reţinut:

Poezia se deschide cu o serie de exclamaţii retorice, menite să transmită cititorului, încă de la primul vers înfiorarea trăită de poet în faţa unui peisaj hibernal, în care întreaga natură pare moartă, mineralizată de iarna cumplită. Eul liric proiectează imaginea iernii în plan cosmic, unde, ca şi pe pământ, totul este solidificat de gerul iernii: stelele, cerul, pământul, întreaga natură a devenit

* titlul original al poeziei

Scanned with OKEN Scanner

minerală, ca într-un peisaj selenar: cerul este "oțelit", zăpada – "lan de diamanturi"; crivățul – scoate " note-ngrozitoare" etc.

Eul liric exprimă direct admirația sa în fața unui astfel de tablou, dar și sentimentul de neliniște, inconfort și spaima de a trăi într-o astfel de lume, bântuită de fantasme ale groazei "un lup ce se alungă după prada-i spăimântată".

De altfel, este cunoscut faptul că V. Alecsandri suporta greu anotimpul iarna. La conacul de la Mircești, avea camerele încălzite diferit, așa încât, de la prima cameră, ușor încălzită, unde își lăsa paltonul după o plimbare prin zăpadă, se ajungea în biroul poetului unde era foarte cald.

Comparațiile și epitetele din lumea minerală: argint, oțel, diamanturi, metafora munților "altare ale unui templu nemărginit" sugerează lipsa vieții, un peisaj părăsit de om și de viețuitoare "fără viață, fără glas / Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă – nici un pas".

Poezia este structurată în patru strofe catren cu rimă împerecheată.

Idila este o specie a liricii peisagiste, în care se zugrăvește un tablou din viața fericită, liniștită și senină de la sat, evidențiindu-se sentimentele curate, bucuria și fericirea țăranului, frumusețea traiului rustic.

Atmosfera senină și fericită din mediul rural este creată artificial de eul liric, departe de realitatea vieții de trudă a țăranului, plugarului sau păstorului. Eul liric idealizează viața de la țară prezentând-o drept pură și fericită, opusă vieții trepidante de la oraș.

PĂSTORIȚA

de G. Coșbuc

Umbre mari răsar pe cale,
Ziua moare după culmi; -
De pe coastă, de sub ulmi
Se scoboară mieii-n vale.
Obosit și blând popor!
Și cântând păşeşte-agale
O copilă-n urma lor.

"Noapte bună, soare sfânt,
Până mâne! Noapte bună!
Mâne iar vom fi-mpreună,
Tu să râzi și eu să cânt.
Mâne până-n zori te scoală,
Adă flori de-argint în poală
Și le-așterne pe pământ!"

Și murind, întinerește

Scanned with OKEN Scanner

Soarele de dragul ei,
Ş-o cunună de scântei,
El prin păr i le-mpleteşte:
"Mâne dacă n-oi veni
Păru-n apă ţi-l priveşte,
Dor de mine de-ţi va fi"

Şi-i va fi de soare dor!
Mâne blonda păstoriţă
Despletind a ei cosiţă
Toată ziua la izvor,
Va privi cu drag la plete
Pline de-aur ce i-l dete
Soarele ascuns sub nor.

De reţinut:

Poezia *Păstoriţa* de G. Coşbuc, înfăţişează un tablou din viaţa fericită şi fără griji de la ţară, petrecută în mijlocul naturii.

Descrierea scurtă a peisajului, a momentului înserării, a colinelor de pe care coboară o turmă de miei, constituie cadrul în care se va desfăşura o scenă idilică, senină, departe de realitatea vieţii de trudă şi de muncă fără odihnă a ţăranului.

Nimic din lupta permanentă a plugarului pentru a face să rodească glia, nimic din viaţa acestuia, cu durerile şi bucuriile lui scurte, nu se regăseşte în versurile idilei. Eul liric insistă pe dialogul dintre soare şi păstoriţă, ca expresie a legăturii dintre omul din popor şi natură. Eul liric personifică natura atribuindu-i gânduri şi simţiri omeneşti. Zugrăvirea scenei rustice este idealizată, totul respiră armonie, fericire şi bucurie.

Exerciţiu: Extrageţi din text figurile de stil şi arătaţi rolul lor în crearea imaginii artistice.

LIRICA POPULARĂ

Genul liric cuprinde totalitatea operelor literare în care eul liric îşi exprimă direct emoţiile, gândurile şi sentimentele legate de viaţa omului.

Creaţiile literare lirice se întâlnesc atât în literatura populară, purtând titlul de lirica populară sau poezia lirică populară cât şi în literatura cultă, cunoscute sub titlul general de lirica cultă sau poezia lirică cultă.

Poezia lirică populară cuprinde speciile: doina, cântecul, strigătura, bocetul.

DOINA

Doină, doină, cântic dulce,
Când te-aud, nu m-aş mai duce!
Doină, doină, viers cu foc,
Când răsuni, eu stau în loc!

Scanned with OKEN Scanner

Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Şi privighetorile.
Vine iarna viscoloasă,
Eu cânt doina-nchis în casă,
De-mi mai mângâi zilele,
Zilele şi nopţile.
Frunza-n codru cât învie,
Doină cânt de voinicie.
Cade frunza gios, în vale,
Eu cânt doina ce-a de jale.
Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai ţin.
Doina cânt, doina şoptesc,
Tot cu doina vieţuiesc.

De reţinut:

Poezia *Doina* este o creaţie lirică populară închinată celei mai cunoscute şi mai îndrăgite poezii populare, doina.(Altfel spus, este o doină despre doină.)

Doina, ca poezie lirică românească, este într-atât legată de sensibilitatea şi sufletul românesc care a plăsmuit-o, încât cuvântul *doina* nu poate fi tradus în nici o altă limbă. Există două cuvinte româneşti, *doina* şi *dor* care nu au corespondent în nici una din limbile popoarelor lumii, într-atât sunt de pur româneşti, într-atât înglobează toate nuanţele sufletului poporului nostru.

În poezia *Doina*, eul liric anonim exprimă direct dragostea sa pentru cântecul doinei cu care omul din popor îşi împleteşte întreaga viaţă şi prin care îşi exprimă sentimentele de bucurie, durere, revoltă, jale, dorinţa de libertate etc.

Eul liric anonim mărturiseşte această dragoste încă din primele versuri ale poeziei, subliniind impresia pe care doina o lasă în sufletul său.

Împletirea cântecului doinei cu viaţa poporului este sugerată printr-o serie de imagini construite cu elemente din natură: venirea primăverii, a iernii viscoloase, înverzirea sau căderea frunzelor. Venirea primăverii stârneşte în sufletul omului nădejdea şi dorul de viaţă. Dimpotrivă, iarna viscoloasă îl obligă la o viaţă de izolare, aflându-şi alinarea în cântecul doinei.

Imaginea frunzei care înverzeşte, a doinei de voinicie cântată de haiduc, sugerează nestăvilitul dor de viaţă şi de încredere în sine:

Frunza-n codru cât învie,
Doină cânt de voinicie.

Imaginea frunzei care cade şi cântecul doinei de jale, în contrast cu imaginea de renaştere sufletească simţită de om la venirea primăverii, ilustrează tristeţea din sufletul acestuia, când mantia verde a codrului a căzut şi când natura întreagă îşi pierde neîntrecutele frumuseţi ale verii:

Cade frunza gios, în vale,
Eu cânt doina cea de jale.

Scanned with OKEN Scanner

În finalul poeziei, autorul anonim identifică doina cu însăşi viaţa, idee exprimată direct şi subliniată artistic printr-o serie de repetiţii: *doină, tot*:

Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai ţin.
Doina cânt, doina şoptesc,
Tot cu doina vieţuiesc.

Sentimentele exprimate în această poezie, ca şi în toate doinele şi cântecele populare, se caracterizează prin intensitate şi sinceritate. Folosirea elementelor din natură, pentru crearea imaginilor vizuale nu constituie numai un procedeu artistic specific creaţiei populare, ci are şi un sens adânc subliniind legătura strânsă dintre natura patriei şi omul din popor.

Doina şi cântecul sunt creaţii lirice în care eul liric anonim îşi exprimă o varietate de sentimente puternice trăite în diverse împrejurări ale vieţii, exprimate prin formă poetică şi melodie.

Limba poetică din doine se distinge prin simplitate, naturaleţe şi expresivitate. Spre a sublinia muzicalitatea şi expresivitatea doinei, aşa cum este simţită de către omul simplu, eul liric anonim o numeşte *cântic dulce*, *viers cu foc*, expresii în care epitetele subliniază frumuseţea acestei minunate creaţii literare.

Poezia *Doina* este alcătuită din versuri de câte şapte-opt silabe şi rimă împerecheată, modalitate artistică prin care se conferă poeziei o muzicalitate deosebită.

Doinele au o mare varietate de teme, căci ele cântă *jalea, dorul, haiducia, dragostea, frumuseţea naturii patriei, lupta pentru dreptate* etc. Toate bucuriile şi durerile sufletului românesc se regăsesc în cântecul doinei.

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILĂ (SETUL V)

1. Prin *genul dramatic* se înțelege:
a) operele literare în care este descrisă o situație dramatică;
b) operele literare în care autorul folosește în narațiune dialogul dintre personaje;
c) operele literare create pentru a putea fi reprezentate pe scenă, acțiunea desfășurându-se prin intermediul dialogului dintre personaje.

2. În opera dramatică, *autorul* este:
a) omniprezent;
b) absent;
c) omniscient.

3. Într-o operă dramatică *desfășurarea acțiunii* presupune:
a) povestirea întâmplărilor și faptelor puse pe seama unor personaje antrenate într-un conflict;
b) urmărirea pe scenă a conflictului dintre personaje, biruința sau înfrângerea unuia sau altuia dintre personaje sau grupurile de personaje antrenate în conflictul dramatic;
c) nararea unor întâmplări, în prezentarea cărora dramaturgul introduce și dialogul dintre personaje.

4. Prin *replica* unui personaj se înțelege:
a) intervenția fiecărui personaj într-un dialog din opera dramatică;
b) răspunsul dat de un personaj altuia, într-o operă epică;
c) întrebarea pusă de un personaj într-o operă lirică.

5. *Principalele specii* ale genului dramatic sunt:
a) nuvela, comedia și tragedia;
b) nuvela, romanul și drama;
c) tragedia, drama și comedia.

6. *Tragedia*, ca specie a genului dramatic, este:
a) o operă epică în care personajul principal moare;
b) un poem eroic în versuri, în care personajul principal moare;
c) o specie a genului dramatic în versuri sau proză, cu un conflict puternic și un deznodământ tragic, în care personajul principal moare.

7. *Comedia*, ca specie a genului dramatic, este:
a) o specie a genului dramatic, cu un conflict aparent puternic și un deznodământ vesel;
b) o operă epică, în care deznodământul este vesel iar personajele sunt fericite;
c) o operă lirică în care finalul este vesel.

8. *Personajul principal* dintr-o dramă este:
a) o persoană cu calități fizice și morale deosebite, un ideal uman;
b) o persoană cu un caracter complex, care îmbină calități umane dar și defecte;
c) o persoană cu un caracter mediocru, căreia i se satirizează defectele.

Scanned with OKEN Scanner

9. Se dă textul:

"PRISTANDA – Dumneata sugi sângele poporului! Aoleu!

TIPĂTESCU – Mişel!

PRISTANDA – Curat mişel!

TIPĂTESCU – Murdar!

PRISTANDA – Curat murdar!

TIPĂTESCU – Ei! nu s-alege!

PRISTANDA – Nu s-alege!

TIPĂTESCU – Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui … degeaba! Să-mi rază mie mustăţile!

PRISTANDA – Şi mie!

TIPĂTESCU – Dar în sfârşit, las-o asta! Lasă-l să urle ca un câine.

PRISTANDA – Curat ca un câine!

TIPĂTESCU – Începuseşi să-mi spui istoria de aseară. (*Şade*)

PRISTANDA – Cum vă spuneam, coane Fănică (*se apropie*), aseară, aţipisem niţel după masă, precum e misia noastră … că acuma… dumneavoastră ştiţi că bietul poliţai n-are şi el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creştinul …

TIPĂTESCU – Fireşte…

PRISTANDA – Şi la mine, coane Fănică, să trăiţi! Greu de tot… Ce să zici? Familie mare, renumeraţie mică. După buget, coane Fănică (…)

TIPĂTESCU (*zâmbind*) – Nu-i vorbă, după buget e mică, aşa e…decât tu nu eşti băiat prost: o mai cârpeşti de ici, de colo; dacă nu curge, pică…las' că ştim noi!

PRISTANDA – Ştiţi! Cum să ştiţi, coane Fănică, să trăiţi! Tocmai dumneavoastră să nu ştiţi!

TIPĂTESCU – Şi nu-mi pare rău, dacă ştii, să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcţionarul cu tragere de inimă…Când e om de credinţă…

PRISTANDA – De credinţă,, coane Fănică, să trăiţi!

TIPĂTESCU – Nu mă uit dacă se foloseşte şi el cu o para, două… mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDA – Nouă suflete, coane Fănică, nouă, şi renumeraţie…

TIPĂTESCU (*zâmbind*) – După buget!…

PRISTANDA – Mică, sărut mâna, coane Fănică."

(O scrisoare pierdută – Caragiale)

1) Prin ce *procedee artistice* este realizat ridicolul şi satira:

a) comicul de limbaj, comicul numelor proprii.

b) comicul de situaţie, comicul numelor proprii.

c) umorul, comicul de limbaj şi comicul numelor proprii.

2) Ce *abateri de la calităţile stilului* se remarcă în text:

a) pleonasmul şi echivocul.

b) nonsensul şi confuzia.

c) echivocul şi abuzul.

- Găsiţi în text două elemente prin care să demonstraţi că textul aparţine unei *opere dramatice*.

- Caracterizaţi în zece enunţuri (propoziţii sau fraze) personajul Pristanda.

10. Se dă textul:

"Chiriţa: -Da' ian să-i fac eu un examen… Guliţă, spune nineacăi, cum să cheamă fraţuzăşte furculiţă?

Guliţă: - Furculision.

Scanned with OKEN Scanner

Chirița: - Frumos... Dar friptura?
Guliță: - Fripturision.
Chirița: - Prea frumos... Dar învârtita?
Guliță: - Învârtision.
Chirița: - Bravo... Guliță!... Bravo, Guliță! (îl sărută)"

(V. Alecsandri – Chirița în provincie)

- Găsiți în text două elemente prin care să demonstrați faptul că fragmentul face parte dintr-o *operă dramatică*.
- Găsiți în text două elemente prin care să demonstrați faptul că opera dramatică din care face parte fragmentul este *o comedie*.

11. Se dă textul:

"Ştefan (se ridică din jeț): - Ostaşi, boieri, curteni, v-am adunat aici să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci şi şapte de ani... mulți şi puțini... de când Moldova îmi ieşi înainte în Câmpul de la Direptate, şi cum vru Moldova, aşa vrusei şi eu. (...) Eu am fost biruit la Războieni şi la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Eu am fost norocul, ea a fost tăria!... Țineți minte cuvintele lui Ştefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe... că Moldova n-a fost a strămoşilor mei, n-a fost a mea şi nu e a voastră, ci a urmaşilor voştri şi a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vecilor!

Hatmanul Arbore: - A murit?
Clucerul Moghilă: - Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă! "

(B. Şt. Delavrancea – Apus de soare)

1) Cuvintele lui Ştefan reprezintă pentru textul dramatic:
a) un monolog
b) o replică
c) o parte dintr-un dialog

2) Fragmentul aparține:
a) unei tragedii
b) unei drame
c) unei comedii

3) Fragmentul aparține unei tragedii pentru că:
a) personajul principal moare
b) are un conflict puternic
c) nu întruneşte caracteristicile tragediei, deci nu aparține acestei specii dramatice.

4) Fragmentul aparține unei drame pentru că:
a) personajul principal are un caracter puternic, complex, calități umane deosebite, iar deznodământul este grav, mai aproape de realitate
b) nu întruneşte caracteristicile dramei, deci nu aparține acestei specii dramatice.

Scanned with OKEN Scanner

c) conflictul este puternic şi se desprinde din lupta personajului cu forţe superioare (zei, destin)

12. Se dă textul:

"Peste vârfuri trece lună,
Codru-şi bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată?

(M. Eminescu – Peste vârfuri)

1) *Poezia este*:

a) o elegie
b) un pastel
c) o meditaţie

2) Elementele caracteristice *elegiei* sunt:

a) sentimentul de melancolie, tristeţe, dorinţa morţii
b) sentimentul de dragoste faţă de iubită
c) sentimentul de regret şi tristeţe pentru plecarea iubitei

3) Poezia este *structurată* în:

a) trei strofe catren
b) două strofe cvinarie
c) o singură strofă

4) *Rima* strofelor este:

a) împerecheată
b) îmbrăţişată
c) încrucişată.

5) Identificaţi în textul liric: *două epitete, două repetiţii, două inversiuni şi două interogaţii retorice.*

13. Se dă textul:

"Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Scanned with OKEN Scanner

Şi eu trec de-a lung de maluri
Parc-ascult şi parc-aştept
Ea din trestii să răsară
Şi să-mi cadă lin pe piept. (...)

Dar nu vine...Singuratic
În zadar suspin şi sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr."

(M. Eminescu – *Lacul*)

1) Strofele fac parte: a) dintr-un pastel
   b) dintr-o poezie de dragoste
   c) dintr-o elegie
2) Extrageţi din text două elemente prin care să demonstraţi că prima parte a poeziei conţine caracteristici ale *pastelului*.
3) Extrageţi din text două elemente prin care să demonstraţi că fragmentul face parte dintr-o *poezie de dragoste*.
4) Enumeraţi *patru figuri de stil* întâlnite în textul liric, argumentând cu citate din text.
5) Arătaţi care este *rima* versurilor.
6) Ce *tablou din natură* este prezentat în această poezie?
7) Ce *sentimente* vă trezesc în suflet aceste versuri?
8) Alcătuiţi enunţuri în care cuvintele "a răsări", "lin", să aibă *două sensuri diferite* de cele din text. Precizaţi sinonimul pentru fiecare sens nou.

14. Se dă textul: "Moromete vru să răspundă, dar deodată ochii îi rămaseră pironiţi pe scenă. El murmură, nevenindu-i parcă să creadă:

- Cocoşilă! Mă! Ăla nu e Niculaie al meu ?

- Premiul întâi la băieţi, Moromete Niculaie! spuse învăţătorul Teodorescu, tare, apoi îl împinse pe băiat în faţa scenei.

Moromete nu se mai îndoi, mai ales că îşi recunoscuse pălăria. Pe capul mare al fiului; gâtuit de emoţie, tatăl strigă din colţul lui:

- Mă, n-auzi? Ia pălăria din cap. Şi adăugă încet, vorbindu-i lui Cocoşilă: Săracu de el, nu i-am luat deloc o pălărie şi uite că nu e învăţat s-o poarte, stă cu ea pe cap.

Teodorescu aşteptă să se facă linişte – timp în care spuse şi el elevului să-şi ia pălăria de pe cap – apoi îi dădu o coroană şi câteva cărţi şi-i şopti să spună poezia. Se făcuse linişte, dar premiantul încă nu-şi spunea poezia; învăţătorul îi tot şoptea şi se vedea că elevului i se întâmplă ceva. În cele din urmă, premiantul tuşi şi începu tare să spună o poezie dar nu izbuti să recite decât două-trei versuri; elevul se opri şi se clătină; el se apucă de catedră cu o mână, înghiţi greu şi încercă să spună mai departe. Învăţătorul, care pricepu ce e cu el, îl opri:

- Ajunge, Moromete!

Scanned with OKEN Scanner

Elevului începură să-i clănțăne dinții; mâna cu care se ținea de catedră îi tremura rău; încăpățânat, el încerca totuși să-și spună poezia."

(M. Preda – Morometii)

1) Textul dat face parte:

a) dintr-o operă dramatică
b) dintr-o operă epică
c) dintr-o operă lirică

2) *Modalitățile de expunere* din textul dat sunt:

a) narațiunea și dialogul
b) dialogul și descrierea
c) narațiunea și descrierea

3) *Caracterizați* în zece enunțuri (propoziții sau fraze) personajul Niculaie din textul dat.

4) Alcătuiți câte trei propoziții pentru fiecare din *polisemantismele* cuvintelor "cap", "a purta", specificând sinonimul fiecărui sens.

5) Cuvintele "tot", "tare", "rău" din textul dat sunt:

a) adjective
b) adverbe
c) pronume și adjective

6) Indicați *funcția sintactică* a cuvintelor "tot", "tare", "rău", în textul dat.

7) Cuvântul "uite" din textul dat este: a) interjecție
b) verb
c) interjecție predicativă

8) Cuvântul "și" din propoziția "*să-și spună poezia*" este:

a) complement direct
b) complement indirect
c) atribut pronominal în dativ

9) Cuvântul *poezie* este format din: a) două silabe
b) patru silabe
c) trei silabe

a) două consoane și doi diftongi
b) două consoane, trei vocale și o semivocală
c) două consoane, două vocale în situație de hiat și două vocale

10) Extrageți din text verbele care indică eforturile lui Niculaie de a spune poezia, în ciuda bolii și a emoției.

11) Cuvântul "ce" din propoziția "*ce* e cu el", are *funcția sintactică* de:

a) complement direct
b) subiect
c) nume predicativ

12) *Structura enunțului* "învățătorul îi tot șoptea și se vedea că elevului i se întâmplase ceva" este:

a) PP + PP + SB
b) PP + PP + CD
c) PP + SB + SB

Scanned with OKEN Scanner

15. Se dă textul:

"A revenit frumoasa primăvară;
Copacii parcă-s nînși de-atâta floare;
Dorinți copilărești, renăscătoare,
Fac inimile noastre să tresară...

Iubire e în razele de soare,
Și farmec în a codrului fanfară,
Și versuri dulci în liniștea de sară:
În cer și pe pământ e sărbătoare.

Ascult, privesc, respir cu lăcomie,
Căci toată frumusețea asta-mi pare
Că niciodată n-are să mai fie!
Și-s fericit c-am fost o clipă-n stare
Să simt, în marea lumii simfonie,
A gândurilor mele întrupare."

(A. Vlahuță – Sonet)

1) Textul dat este:
a) un poem
b) o poezie de dragoste
c) un pastel

2) În acest fragment poetul:
a) exprimă direct sentimentul de bucurie și încântare în fața frumuseții naturii renăscute
b) exprimă indirect dragostea sa pentru natura țării
c) comunică un sentiment de nostalgie și melancolie

3) *Descrierea naturii* în aceste versuri prezintă:
a) un tablou restrâns de natură
b) imaginea panoramică a naturii, un tablou larg
c) imaginea naturii terestre și cosmice reunite prin frumusețe.

4) *Anotimpul evocat* de eul liric în aceste versuri este:
a) vara
b) primăvara
c) toamna

5) *Procedeul artistic* folosit de eul liric este:
a) personificarea
b) antiteza
c) paralela

6) Enunțul "*a codrului fanfară*" este:
a) o metaforă
b) o personificare
c) un epitet

Scanned with OKEN Scanner

7) Sentimentul care domină natura terestră şi cosmică este:
a) iubirea
b) nostalgia
c) bucuria

8) Alcătuiți două enunțuri în care cuvântul *"cer"* să aibă două sensuri diferite de cel din text. Precizați sinonimul pentru fiecare sens.

16. Se dă textul:

"Tot mai citesc măiastra-ți carte,
Deşi ți-o ştiu pe dinafară,
Parcă urmând şirul de slove,
Ce-a tale gânduri sămănară. (...)

Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci şi strimte.
Şi tu să-nduri toată durerea
Pe care lumea n-o mai simte.

Şi plângi tu plânsul tuturora...
Din zbuciumul eternei lupte
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte..."

(Al. Vlahuță – Lui Eminescu)

1) Fragmentul face parte:
a) dintr-un poem
b) dintr-un pastel
c) dintr-un imn

2) Autorul a dedicat poezia lui:
a) Anton Pann
b) Vasile Alecsandri
c) Mihai Eminescu

3) Cuvântul *"tot"* din primul vers este:
a) adverb de loc
b) adverb de timp
c) adverb de mod care arată durata, revenirea sau frecvența

4) Prima strofă are următoarea *structură sintactică*:
a) PP + CV + AT
b) PP + CV + CM + AT
c) PP + CV + CV + AT

5) Strofa a doua are următoarea *structură sintactică*:
a) PP + CD + CD + AT
b) PP + SB + SB + AT
c) PP + SB + CD + AT

6) Strofa a treia are *structura sintactică*:
a) (PP) + SB + SB

Scanned with OKEN Scanner

b) SB + SB + AT
c) PP + SB + CL + AT

7) Cuvântul *"ți"* (măiastra-ți carte) este:
a) pronume – atribut pronominal în D. posesiv
b) adjectiv pronominal, atribut adjectival
c) pronume, complement indirect

8) Enunțul *"Bucăți din inima ta rupte"* este pentru structura ultimei propoziții: a) complement direct dezvoltat
b) apoziție dezvoltată
c) complement de loc dezvoltat

9) *Rima* versurilor este: a) împerecheată
b) variată
c) încrucișată

10) Alcătuiți câte un exemplu cu un derivat parasintetic al cuvintelor *"gând"*, *"durere"*.

11) Alcătuiți familia de cuvinte pentru verbul *"a citi"*.

12) Alcătuiți câte un exemplu pentru fiecare din polisemantismele cuvântului *"carte"* . Precizați sinonimul pentru fiecare sens.

17. Se dă textul:

"Fifi, un cănăraș de toată frumusețea, își trăia zilele răsfățându-se-ntr-o largă colivie de sârmă galbenă.

Diminețile, stăpâna lui, o domnișoară dulce la fire și totdeauna veselă, îi dădea drumul prin odaia luminoasă și bine aerisită. În vreme ce el zbura neastâmpărat de ici de colo, ea îi curăța colivia, punea în ea proviziunile de semințe bine alese și de apă proaspătă (...)

Așa-și petrecea Fifi viața, azi ca ieri, mâine ca azi. În fața ferestrii se-ntindea o mare grădină, cu răzoare umbroase, cu pajiști verzi și cu luminișuri bătute de soare, în mijlocul desișurilor de copaci frunzoși.

Din când în când, ieșea din desiș câte o vrabie sprintenă, și isteață și, cântând "cirip! cirip!", înainta tip! -tip! – săltând în două picioare când la dreapta când la stânga. (...)

Vrăbiuța "cirip! cirip!" și tip! -tip! Își stâmpăra setea, se scălda în toată tihna și, după ce se răcorea, iar mai departe sbura până-n desiș.

Fifi se uita, le vedea toate și era cuprins de înduioșare din ce în ce mai adâncă.

"Cât de prost știe să cânte! își zicea. "cirip! cirip!" și iar "cirip!" și numai "cirip!". Și cât de urâte îi sunt penele – cenușii ca pământul *uscat de arșița soarelui*! Și cu toate aceste, cât de fericită e: zboară și aleargă tip! - tip! – în draga ei voie, stă, când vrea, în bătaia soarelui dogoritor, se răcorește-n umbră de desiș, se scaldă-n apă limpede și rece și-și alege după plac hrana *care-i prieste*: o fărâmiță, un vermușor, un grăunte, după pofta inimii. (Ioan Slavici – Fifi).

Scanned with OKEN Scanner

I:

Barem de corectare

1) Fragmentul face parte:
a) dintr-o operă lirică
b) dintr-o operă epică — 5 p.
c) dintr-o operă dramatică

2) În fragment sunt prezentate:
a) un personaj
b) două personaje — 3 x 3,3 = 10 p.
c) trei personaje

3) În fragmentul dat, autorul este:
a) personaj narator (narațiunea prezentată la persoana I)
b) personaj martor — 5 p.
c) narator omniscient (narațiunea prezentată la persoana a III-a)

4) *Procedeul artistic* dominant al fragmentului este:
a) metafora
b) alegoria — 5 p.
c) personificarea

5) Cuvintele *"fărămiță, vermușor, musculiță"* s-au format prin:
a) compunere
b) derivare cu prefixe — 5 p.
c) derivare cu sufixe

6) Cuvintele: *"neastâmpărat, strălucitoare"* s-au format prin:
a) derivare parasintetică
b) derivare cu sufixe — 5 p.
c) derivare cu prefixe — 3 x 3,3 = 10 p.

Argumentați răspunsul arătând cum s-a format fiecare cuvânt.

7) *Funcția sintactică* a interjecțiilor din enunțul:
Vrăbiuța *"cirip! cirip!" și "tip! -tip!"* este:
a) predicat verbal
b) complement direct — 5 p
c) complement de mod

8) Alcătuiți trei enunțuri în care cuvântul *"fire"* să aibă alte sensuri decât cel din text. Precizați sinonimul fiecărui sens nou.
3 x 3,3 = 10 p.
3 x 3,3 = 10 p.

9) Arătați funcția sintactică a cuvintelor: *"arșiță", "i"*, din enunțurile: *"uscat de arșița soarelui", "care-i prieste"*.
5 x 2 = 1 p.

10) Alcătuiți în zece enunțuri (propoziții sau fraze) rezumatul textului dat. 2p.

II:

1) Numele personajului principal *"Fifi"* din fragmentul dat este: 5 p.
a) un substantiv propriu simplu, fără semnificație stilistică

Scanned with OKEN Scanner

b) un substantiv propriu, cu nuanță onomatopeică, sugerând cântecul canarului
c) un diminutiv, sugerând alintarea, mângâierea

2) Cuvântul *"dimineţile"* din al doilea alineat este: 5 p.

a) un substantiv comun, număr plural
b) un adverb provenit dintr-un substantiv
c) un substantiv articulat hotărât

3) Alcătuiți enunțuri cu sinonimele cuvintelor: "răzoare", "a-şi stâmpăra setea", "dogoritor".

3 x 3,3 = 10 p.

4) Cuvintele *"la dreapta"*, *"la stânga"*, din enunțul "săltând în două picioare când la dreapta şi la stânga" sunt:

a) locuțiuni prepoziționale
b) locuțiuni adverbiale 5 x 2 = 10 p.
c) adverbe precedate de prepoziții

5) Adjectivele: *"mare, umbroase, verzi, frunzoşi"* din al treilea paragraf au rolul stilistic de:

a) comparații
b) metafore 5 p.
c) epitete

6) Cuvântul *"iar"* din enunțul: *"...şi iar se întorcea să-şi caute fărâmițe"* este:

a) adverb de mod
b) conjuncție subordonatoare 5 p.
c) conjuncție coordonatoare

7) În enunțul "şi-şi alege după plac hrana *care-i prieşte*: o fărâmiță, un vermuşor, un grăunte, după pofta inimii.", întâlnim:

a) comparația
b) enumerația 5 p.
c) epitetul

8) Enunțul *"era cuprins de înduioşare "* este format din:

a) predicat nominal + complement indirect
b) predicat nominal + complement de cauză 5 p.
c) predicat verbal + predicat de agent

9) Alcătuiți o compunere de treizeci de enunțuri (propoziții sau fraze) în care să vă imaginați ce se va întâmpla cu Fifi şi finalul povestirii. Dați un titlu compunerii voastre. TOTAL =100 p

18. Se dă textul:

"De-or trece anii cum trecură,
Ea tot mai mult îmi va plăce,
Pentru că-n toat-a ei făptură
E-un "nu ştiu cum" ş-un "nu ştiu ce".

De aceea una-mi este mie
De ar vorbi, de ar tăce;
Dac-al ei glas e armonie,
E şi-n tăcere-i, "nu ştiu ce".

Scanned with OKEN Scanner

Astfel robit de-aceeaşi jale
Petrec mereu acelaşi drum...
În taina farmecelor sale
E-un "nu ştiu ce" şi-un "nu ştiu cum".

(Mihai Eminescu – "De-or trece anii")

Se cere:
- Stabiliţi genul şi specia literară căreia îi aparţin versurile.
- Evidenţiaţi procedeele artistice, exemplificând cu citate din text.
- Precizaţi tipul strofei şi al rimei versurilor date.
- Enumeraţi cuvintele (formele arhaice) întâlnite în text.
- Exploataţi morfologic şi sintactic una dintre strofe.

SUGESTII PENTRU REZOLVAREA UNOR CERINŢE ÎNTÂLNITE ÎN EXERCIŢIILE DE LITERATURĂ

Subiecte posibile:

1) Demonstraţi că naraţiunea *Vizită* de I.L.Caragilea este o schiţă.
2) Caracterizaţi personajul Ionel Popescu din schiţa *Vizita.*
3) Demonstraţi că naraţiunea *Două loturi* de I.L. Caragiale este o nuvelă.
4) Arătaţi că poezia *Sfârşit de toamnă* de Vasile Alecsandri este un pastel.
5) Arătaţi că opera dramatică *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale este o comedie.
6) Caracterizaţi succint două personaje din comedia *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale.
7) Alcătuiţi un text nonliterare utilitar, alegând din: cerere, telegramă, ivitaţie, scrisoare. Te numeşti Ionel Ionescu.

Răspunsuri posibile

1) Schiţa este specia genului epic în proză de mică întindere în care se povesteşte o întâmplare scurtă şi simplă sau un moment al unei întâmplări, cu un număr mic de personaje.

Naraţiunea *Vizita* este o schiţă pentru că este o operă epică în proză, cu o întindere mică.

Acţiunea este limitată la un singur episod şi anume vizita făcută de narator Doamnei Popescu pentru a o felicita de Sf. Ion, cu ocazia onomasticii unicului său fiu, Ionel Popescu.

Acţiunea este plasată într-un interval de timp redus, cuprinzând doar durata vizitei naratorului.

Scanned with OKEN Scanner

Personajele sunt puține: Ionel Popescu - personaj principal; Maria Popescu și naratorul - personaje secundare; slujnica - personaj episodic.

Acțiunea este liniară și orientată spre deznodământ.

Personajele sunt viabile și reprezintă familiile cu posibilități materiale în care educația tinerilor are foarte multe lipsuri. Umorul se desprinde din diferența dintre realitate și aparență: d-na Popescu dorește să dea o educație aleasă fiului, renunțând la viața mondenă, dar rezultatul educației este contrar intenției mamei, căci realitatea prezintă un copil răsfățat, necuviincios și obraznic.

Narațiunea se împletește cu dialogul, ritmul este vioi, cuprinde elemente de oralitate: "scuipă-l să nu-l deochi, vrei să moară mama etc.".

Deznodământul este neașteptat și lasă cititorului posibilitatea unei perspective asupra întâmplării narate.

Împlinind aceste caracteristici specifice genului scurt, narațiunea *Vizita* este o schiță.

2) Personajul principal al schiței *Vizita* de I.L. Caragiale este Ionel Popescu, fiul d-nei Maria Popescu, aparținând unei familii înstărite. În prezentarea personajului, naratorul îmbină caracterizarea directă și indirectă.

Caracterizarea directă făcută de autor prezintă "un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori, îmbrăcat în uniformă de maior de roșiori." Prin acest portret fizic cititorul are imaginea unui copil de vârstă școlară mică, cu aspect fizic plăcut, pe care mama îl îmbrăcase, cu ocazia zilei onomastice, în uniformă de maior de roșiori. Atât vestimentația, gradul, dar mai ales comportamentul copilului Ionel Popescu depășesc vârsta pe care acesta o avea. Diminutivele folosite de narator *copilaș, băiețelul, maioraşul nostru*, subliniază la început simpatia. Când coportamentul pesonajului încalcă regulile bunei-cuviințe, acești termeni sunt înlocuiți cu cuvintele *maior, domnul maior*, subliniind prin ironie diferența dintre vârsta fragedă a copilului, răsfățul, proasta educație și maturitatea atitudinii și acțiunilor , pe care aceste două cuvinte le presupun.

Tot în cadrul caracterizării directe este cuprinsă și părerea celorlalte personaje față de personajul principal, Ionel Popescu, astfel pentru mama lui Ionel, copilul este un *băiat mare,* un *strengar* și foarte *deștept.* Mama exagerează vârsta copilului, maturizându-l, iertând cu ușurință obrăznicia, lipsa de respect față de oamenii mai în vârstă. Pentru narator, Ionel este un băiat răsfățat, iar modul de adresare trebuie să fie în nota de maturitate dată de îmbrăcămintea copilului, așa încât naratorul se adresează lui Ionel spunându-i "d-le maior, dumneata".

Pentru slujnică, Ionel este un mic tiran, care *nu se astâmpără,* iar pentru a scăpa de atacurile acestuia are nevoie de ajutorul mamei: "sari, coniță, că mă dă jos cu tava".

Caracterizarea indirectă a personajului se realizează prin faptele și atitudinea sa față de celelalte personaje, dezvăluid anumite trăsături de caracter. Trăsătura dominantă a lui Ionel Popescu este obrăznicia și lipsa de respect, căci el se adresează cu *tu* musafirului mai învârstă: "tu de ce fumezi?", pe jupânească o împinge, pe mamă o lovește cu sabia.

Modul de a vorbi, de a se îmbrăca sau comportamentul lui Ionel Popescu sunt alte mijloace de caracterizare indirectă, astfel el vorbește obraznic, se plimbă

Scanned with OKEN Scanner

tacticos, îmbrăcat în uniformă de ofiţer şi se comportă ca un copil răsfăţat, incapabil de respect. Fără să ţină cont că avea musafiri, fără să mulţumească pentru darul primit, Ionel face o gălăgie infernală cu toba şi trâmbiţa, încât nimeni nu mai auzea nimic, răstoarnă spirtul pe care se făcea cafeaua, o loveşte pe mama cu sabia, aruncă cu putere mingea şi varsă cafeaua pe pantalonii musafirului şi îi toarnă dulceaţa în şoşoni. Ştie să speculeze dragostea mamei faţă de el, căci aceasta îi iertа tot, nu-l pedepsea niciodată, iar Ionel, ca s-o împace, o săruta să-i treacă: "sărută-mă, să-mi treacă, şi te iert!".

Toate aceste fapte ale lui Ionel demonstrează că personajul are o proastă educaţie, este arogant şi obraznic, nu ştie ce este respectul, este răutăcios şi vrea să pozeze în ceea ce nu este.

3) Nuvela este specia a genului epic în proză cu acţiune mult mai dezvoltată decât a schiţei, cuprinzând o succesiune de episoade, construită în jurul unui personaj principal, cu un conflict concentrat şi cu un număr mai mare de personaje. Ca întindere nuvela se situează între schiţă şi roman. Timpul şi spaţiul desfăşurării întâmplărilor din nuvelă este mai mare decât la schiţă, acţiunea se petrece în mai multe locuri, iar momentele subiectului sunt orientate spre un punct central. Acţiunea nuvelei este mai complicată decât a schiţei, prezintă fapte verosibile, are un singur fir epic, conflictul este concentrat, intriga este atent contruită, punând accent pe pesonaj şi mai puţin pe acţiune, atitudinea naratorului este obiectivă.

Naraţiunea *Două loturi* de I.L. Caragiale este o operă epică în proză de dimensiuni medii, în care naratorul relatează o serie de întâmplări din viaţa personajului Lefter Popescu.

Nuvela *Două loturi* are ca temă viaţa funcţionarului mărunt din România începutului de secol. Opera literară *Două loturi* nu respectă succesiunea momentelor subiectului, căci se deschide cu intriga care îl prezintă pe personajul principal Lefter Popescu, căutând înfigurat două bilete la loterie, cumpărate cu câtva timp înainte. Expoziţiunea nuvelei se reconstituie din diversele date oferite de narator de-a lungul nuvelei.

Desfăşurarea acţiunii urmăreşte dezvoltarea intrigii şi prezintă, retrospectiv, întâmplări petrecute până la momentul căutării biletelor de loterie.

Lefter Popescu, personajul principal este un funcţionar mărunt, împăcat cu traiul său modest. Deşi nu se crede un om norocos, accesptă să cumpere două bilete la loterie, îndemnat de căpitanul Pandele. Fără a da importanţă biletelor, Lefter uită întâmplarea, dar într-o seară căpitanul Pandele îl anunţă că cele două bilete au cîştigat premiile cele mari. Această veste modifică comportamentul personajului şi îl transformă psihic dintr-un om cu o personalitate ştearsă, într-un om îndârjit, atras de mirajul unei îmbogăţiri rapide. Lefter caută timp de trei zile biletele răscolind toată casa. Crezând că a pus biletele într-o vestă pe care soţia sa a dat-o unor ţigănci în schimbul unor farfurii, Lefter merge la bordeiul acestora, cere arestarea chivuţelor, se reîntoarce la bordei umilindu-se pentru a convinge ţigăncile să-i dea biletele. Conflictul nuvelei este cel psihologic şi se desprinde din lupta dată în sufletul personajului. Posibilitatea unui câştig imens transformă

Scanned with OKEN Scanner

personajul dintr-un om liniştit şi modest, împăcat cu soarta lui de mic funcţionar, într-un om irascibil, vanitos, chiar violent. Naratorul urmăreşte atent transformările psihologice ale personajului care devine arogant cu şeful lui, vanitos, semnând cu un plural de noblețe demisia, căci se credea bogat.

Punctul culminant al naraţiunii îl constituie găsirea celor două bilete, considerate pierdute, într-un dosar prăfuit. Încordarea psihică a personajului atinge intensitatea maximă, căci el trăieşte intens bucuria găsirii biletelor şi se vede ajuns un om foarte bogat ce-şi poate permite să dispreţuiască funcţionarul mărunt, chiar pe şeful lui. Această trăire intensă este sugerată de narator printr-o serie de invocaţii retorice şi prin repetiţie: "*Toţi zeii! toţi au murit! toţi mor! numai Norocul trăieşte şi va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca şi el!... Sunt aici... aici, biletele*".

Deznodământul prezintă eşuarea speranţelor lui Lefter, căci cele două bilete erau, în realitate, necîştigătoare, iar Lefter are un acces de furie încât este scos din Bancă cu jandarmii.

Naraţiunea se încheie cu un epilog în care autorul ironizează acele creaţii literare care prezintă melodramatic acţiuni sau personaje.

Având o întindere medie, cu o acţiune ce urmăreşte mai mult personajul principal, naraţiunea *Două loturi* este o nuvelă. Numărul personajelor este restrâns şi cuprinde: personaj principal - Lefter Popescu; personaje secundare - căpitanul Pandele, d-na Popescu, ţiganca Ţâca, comisarul Turtureanu; personaje episodice: şeful, bancherul, celelalte ţigânci.Perspectiva naratorului asupra faptelor şi personajelor este detaşată, obiectivă.

Împlinind toate caracteristicile speciei, opera literară *Două loturi* de I.L. Caragiale este o nuvelă.

4) Pastelul este o specie a liricii peisagiste care descrie un peisaj, un tablou din natură şi exprimă sentimentele poetului faţă de acesta.

Poezia *Sfârşit de toamnă* de Vasile Alecsandri, exprimă sentimentele de tristeţe trăite de poet la apropierea iernii. Într-o enumeraţie largă a elementelor din natură, este subliniată frumuseţea peisajului în anotimpul vara. Autorul sugerează tristeţea toamnei prin prezentarea unei naturi triste sub frigul sfârşitului de toamnă: cocostârcii şi rândunele şi-au părăsit cuibul, câmpia este tristă şi vestejită, lunca pare ruginită; norii ameninţători ai iernii sunt comparaţi de poet cu balaurii fioroşi din poveste, soarele şi-a ascuns faţa, iar corbii croncănesc trist.

În descrierea unui tablou din natură la sosirea iernii, poetul Vasile Alecsandri a folosit o serie de figuri de stil:

- metafore: *oaspeţii caselor noaste*
- comparaţii: frunzele cad *ca frumoasele iluzii,* norii negrii se ridică *ca balurii din poveste.*
- personificări: *cândurile de cocoare pribegit-au urmărite de al nostru jalnic dor; vesela verde câmpia acu-i tristă, vestezită; soarele iubit se-ascunde, vântu şuieră răspândind înfiorare.*
- epitete: *zile rele, lung zbor, jalnic dor, vesela verde câmpie, nouri negri plini de geruri, grozavii nori, corbi iernatici.*

Scanned with OKEN Scanner

- verbe onomatopeice sugering tristețea: *șuieră, rag, latră, rînchează.*
- repetiția: *iarna vine, vine pe băț călare.*

O serie de elemente cromatice sugerează anotimpul toamna și sentimentul de tristețe trăită de poet: *vestejită, ruginită, nori negri.*

Poezia este structurată în patru strofe cu rimă împerecheată. Prin eul liric autorul dă glas sentimentelor de tristețe care cuprinde întreaga natură la sosirea iernii. Poezia descrie un tablou al începutului de iarnă ce prezintă natura în plan terestru și cosmic. Poetul prezintă apropierea iernii ca pe o calamnitate menită să secătuiască natura terestră și cosmică de orice frumusețe, producând tristețe, neliniște și nostalgie în sufletul omului.

Poezia *Sfârșit de toamnă* este un pastel deoarece autorul descrie un tablou din natură, iar prin eul liric dă glas sentimentelor sale legate de acest tablou.

5) Comedia este specie a genului dramatic, în versuri sau în proză, cu un conflict aparent puternic și un deznodământ vesel, care urmăreşte să provoace râsul spectatorilor prin surprinderea moravurilor, a unor defecte omenești sau situații neașteptate. Conflictul dramatic este lejer, adesea un conflict fals, aproape de realitate și se desprinde din satira defectelor personajelor confruntate cu morala. Conflictul rezultă din diferența dintre aparență și realitate, dintre ceea ce par și ceea ce sunt personajele, între false probleme. Personajul principal în comedie este un om mediocru, cu o serie de defecte satirizate de autorul operei dramatice. Aceste defecte îl transformă în personaj tipic. Deznodământul comediei este vesel, personajele antrenate în conflict se împacă, se găsesc soluții pentru toate problemele cu care s-au confruntat personajele de-a lungul acțiunii.

Opera dramatică *O scrisoare pierdută* are ca temă viața politică din țara noastră la începutul secolului trecut. Subiectul operei este împărțit în patru acte, iar modalitatea artistică de exprimare este dialogul dintre personaje, desfășurat pe scenă. (vezi prezentarea comediei *O scrisoare pierdută* din genul dramatic, care răspunde acestei cerințe). Respectând caracteristicile comediei, opera dramatică *O scrisoare pierdută* este o comedie, ca specie literară a genului gramatic.

6) Fiind un personaj dintr-o operă dramatică, caracterizarea lui *Tipătescu* se realizează în principal prin caracterizarea indirectă desprinsă din faptele și acțiunile sale. Caracterizarea directă se realizează prin părerea altor personaje despre acesta, exprimată direct. Cațavencu în numește *vampir, care suge sângele poporului,* Zaharia Trahanache îi spune *Fănică, un băiat bun și cinstit,* iar Pristanda îi invidiază: *băiat bun, conu Fănică, fonctia, fonctie, moșia, moșie, coana Zoițica, coana Zoițica.*

Tot în caracterizarea directă intră și caracterizarea pe care o face autorul în prezentarea personajului din distribuția comediei: *Ștefan Tipătescu, prefectul județului,* subliniind prin statutul social câteva caracteristici ale personajului: un om bogat care conduce un județ.

Portretul moral se desprinde din caracterizarea indirectă:

Ștefan Tipătescu, prefectul județului, necăsătorit, este un don-juan de provincie, sugestie dat și de numele personajului. Imoral prin legăturile amoroase cu Zoe

Scanned with OKEN Scanner

Trahanache şi afacerile pe care le „învârte", Tipătescu conduce judeţul după bunul lui plac. Foloseşte poliţaiul oraşului ca pe propria-i slugă, îi ordonă descinderi ilegale sau arestări fără să ţină cont de lege. La ordinul său este arestat Caţavencu şi răscolit sediul ziarului "Răcnetul Carpaţilor".

Tipătescu deţine afacerile judeţului din care trage foloase, propunându-i lui Caţavencu diverse funcţii bine plătite în schimbul scrisorii.

Laşitatea şi lipsa de moralitate se îmbină cu îngâmfarea faţă de cei mici, pentru care are o atitudine severă sau indulgentă, după cum îi dictează interesele. Severitatea lui Tipătescu se manifestă faţă de Caţavencu, îngăduinţa faţă de Pristanda, iar linguşirea faţă de Trahanache şi faţă de mai marii săi de la Bucureşti, acceptând un candidat propus de centru. Om mediocru, Tipătescu reuşeşte să iasă cu faţa curată din toate situaţiile prin abilitate şi manipulare a celor din jur: prin Zoe Trahanache deţine controlul asupra comitetelor din care soţul acesteia făcea parte, prin Pristanda îşi impune orice dorinţă şi pedepseşte pe cei care îi erau potrivnici, printr-o reţea de relaţii ştie să tragă foloase materiale, din afacerile derulate în judeţ.

Ghiţă Pristanda, poliţaiul oraşului, este funcţionar public adus la starea de slugă umilă şi prefăcută. Pristanda încearcă şi reuşeşte să tragă foloase materiale din orice situaţie: în afacerea cu steagurile "o trage frumuşel din condei". Lipsit de moralitate şi demnitate, personajul este linguşitor pe lângă Zoe şi Tipătescu îndeplinindu-le orbeşte ordinele, deşi ştia că sunt ilegale. În aceeaşi măsură îl linguşeşte pe Caţavencu în eventualitatea că acesta ar ajunge deputat: *eu, gazeta dumneavoastră o citesc ca pe Evanghelie, totdeauna.* Ipocrit , Pristanda ştie să-şi atragă simpatia celorlalte personaje, pozând într-un om sărac, în realitate ducând o viaţă tihnită. Incult, ca toate personajele din *O scrisoare pierdută*, Pristanda are o serie de ticuri verbale: *curat - murdar, renumeraţie după buget mică, famelie mare, scrofulos la datorie.* (vezi prezentarea generală a comediei *O scrisoare pierdută,* comicul de limbaj şi numelor proprii)

7) Cererea este un text nonliterar care cuprinde următoarele caracteristici:
- formul de adresare
- identificarea solicitantului
- scopul cererii
- o formulă de încheiere
- data şi locul
- semnătura

Scanned with OKEN Scanner

Cerere pentru eliberarea unui permis de înscriere la Biblioteca Județeană.

Domnule Director,

Subsemnatul, Ionel Ionescu, elev în clasa a VIII-a, vă rog să eliberați un permis de înscriere la Biblioteca Județeană.

Solicit eliberarea permisului fiindu-mi necesar la împrumutarea cărților din bibliotecă în vederea pregătirii personale pentru examenul de capacitate.

Anexez copia legitimației de elev și a Cărții de Identitate.

Data ..... Semnătura .....

Invitația este un text nonliterar care are următoarele caracteristici:

- titlu
- formula de adresare;
- conținutul în care se arată locul, data și tipul evenimentului la care este invitat destinatarul;
- o formulă de mulțumire;

Invitație

Stimată, Doamnă Dirigintă

Elevii clasei a VIII-a vă invită respectuos să participați alături de noi la spectacolul pe care clasa noastră îl susține cu ocazia încheierii anului școlar, la Teatrul Național, în data de ....., ora .....

Vă mulțumim pentru participare și vă așteptăm cu drag!

Semnează
clasa a VIII-a

Scrisoarea este un text nonliterar care are următoarele caracteristici:

- data și locul;
- titlul (cui i se adresează, formula de adresare);
- conținutul;
- formula de încheiere;
- semnătura;

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILE - RĂSPUNSURI

SETUL I

1- b ; **2**- a, **3**- b ; **4**- b ; **5**- c ; **6**- c ; **7**- b ; **8**- b ; **9**- c ; **10**- c ; **11**- b ; **12**- c ; **13**-b, c; **14**- b ; **15**- c ; **16**- b ; **17**- c ; **18**- b, c ; **19**- b ; **20**- b ; **21**- c ; **22**- a, b ; **23**- b ; **24**- b, c; **25**- a, b ; **26**- b, c ; **27**- a ; **28**- b ; **29**- c ; **30**- a, c ; **31**- c ; **32**- b ; **33**- c ; **34**- b ; **35**- c ; **36**- c ; **37**- b ; **38**- a ; **39**- b ; **40**- a, b ; **41**- c ; **42**- b ; **43**-a ; **44**- a, b ; **45**- c ; **46**- b ; **47**-a ; **48**- b ; **49**- c ; **50**- a ; **51**- b ; **52**- a ; **53**- a ; **54**- b ; **55**- c ; **56**- b ; **57**- b ; **58**- a ; **59**- b ; **60**- a, b, c, ; **61**- b ; **62**- a, c ; **63**- c ; **64**- c ; **65**- c ; **66**- b ; **67**- a ; **68**- a, b ; **69**- b ; **70**- b ; **71**- b ; **72**- a ; **73**- c;

SETUL II

1- b ; **2**- c, **3**- a, b ; **4**- a ; **5**- b ; **6**- b ; **7**- a, c ; **8**- c ; **9**- c ; **10**- a ; **11**- b ; **12**- c ; **13**- c; **14**- a, c ; **15**- c ; **16**- a ; **17**- b ; **18**- a ; **19**- c ; **20**- c ; **21**- b ; **22**- c ; **23**- c ; **24**- b; **25**- b, c, c ; **26**- b, a ; **27**- c, b, c, ; **28**- c ; **29**- b, c, c ; **30**- b; 1)- c; 3; **31**- 1)-b; 2)-a; 3)-b ; **32**: 1)-a; 2)-a ; **33**: 1)-a; 2)-a; 3)a, b, c ; **34**: 1)-b; 2)-c; 3)-b; 4)-b; 5)-c ; **35**: 1)-a; 2)-a; 3)-a; 4)-a ; **36**: 1)-a; 2)-b, c; 3)-b; **37**: 1)-b; 2)-c; 3)-b; 4)-a, b; **38**- a, b ; **39**: 1)-b; 2)-a, c; **40**: 1)-a; 2)-a; 3)-b; 4)-a; 5)-a ; **41**: 1)-c; 2)-a; 3)-c; 4)-a; 5)-b ; **42**: 1)-a; 2)-b; 3)-c; 4)-a; 5)-a; 6)-c; 7)-b ; **43**:1)-b; 2)-b; 3)-a; 4)-b ;

SETUL III

1- b ; **2**- b, c, **3**- a ; **4**- b ; **5**- c ; **6**- b ; **7**- b ; **8**- c ; **9**- b ; **10**- b ; **11**- c ; **12**- a ; **13**-b, **14**- c ; **15**- b ; **16**- a ; **17**- a ; **18**- b ; **19**- b ; **20**- c ; **21**- b ; **22**- a ; **23**- b ; **24**- c; **25**- a, b ; **26**- a ; **27**- c ; **28**- b ; **29**- b ; **30**- a ; **31**- a ; **32**- b ; **33**- c ; **34**- c ; **35**- b ; **36**- a ; **43**- c ; **44**- b ; **45**- b ; **46**- c ; **49**- b ; **51**- a ; **53**- b ; **54**- c ; **55**- b, c ; **56**- a ; **57**- b ; **58**- c ; **60**-a, c ; **61**- b ; **62**-b ; **63**- a, c ; **64**- a, b, c ; **65**- a ; **66**- a ; **67**- b ; **68**- a;

SETUL IV

1- c ; **2**- a; **3**- b ; **4**- c ; **5**- a ; **6**- b ; **7**- c ; **9**- b ; **11**: I- b; II- c ; **12**- I- b; II- a; II- b ; **14**- c ; **15**- b, c ; **16**- a ; **17**- b, c ; **18**- b ; **19**- a ; **28**- a ; **29**- c ; **30**- b ; **31**- c ; **32**- a ; **33**- b ; **34**- a ; **35**- b ; **36**- b ; ; **37**- c ; **38**- b ; **39**: I- a; II- b; III- a; IV- a; V- b; VI-a; IX- b; X- b ; **40**- c ; **41**- b ; **42**- a ; **44**- b ; **45**- b ; **46**- a ; **47**- c ; **50**- b ; **52**- b ; **53**- c; **55**- b ; **56**- c ; **57**- b ; **58**- c ; **59**- a ; **60**- b ; **61**- c ; **62**- c ; **63**- a ;

SETUL IV

1- c ; **2**- b ; **3**- b ; **4**- a ; **5**- c ; **6**- c ; 7- a ;**8**- b ; 9: 1)- c; 2)- b; **11**: 1)- a; 2)- b; 3)-c; 4)- a; **12**: 1)- a; 2)- a; 4)- a; 5)- b; **13**: 1)- b; **14**: 1)- b; 2)- c; 5)- b; 7)- c; 8)- c; 9)- c; 11)- b; 12)- a; **15**: 1)- c; 2)- a; 3)- c; 4)- b; 5)- a; 6)- a; 7)- a, c; **16**: 1)- a; 2)-c; 3)- c; 4)- a; 5)- b; 6)- a; 7)- a; 8)- b; 9)- b

17: I 1)- b; 2)- c; 3)- c; 4)- a, c; 5)- c; 6)- a; 7)- a;
II 1)- b; 2)- b; 4)- b; 5)- c; 6)- a; 7)- b; 8)- a.

Scanned with OKEN Scanner

GRAMATICA

pentru

CLASELE V-VIII

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA I

CAPITOLUL I

FONETICA

1.1. ***Fonetica*** este partea lingvisticii care studiază sunetele vorbirii (adică ale limbajului articulat ca facultate specific omenească). Sunetele articulate pot fi studiate din punct de vedere al producerii, transmiterii, audiției și al evoluției lor.

Sunetele sunt cele mai mici unități fonetice ale limbii. Reprezentarea grafică a sunetelor unei limbi este *litera* sau grupul *de litere*. Totalitatea literelor folosite într-o limbă se numește *alfabet*. Alfabetul limbii române este alcătuit din treizeci și una de litere, a căror succesiune este:

a,A; ă,Ă; â,Â; b,B; c,C; d,D; e,E; f,F; g,G; h,H;
i,I; î,Î; j,J; k,K; l,L; m,M; n,N; o,O; p,P; q,Q;
r,R; s,S; ș,Ș; t,T; ț,Ț; u,U; v,V; w,W; x,X; y,Y; z,Z.

Scrierea sau ortografia limbii române este fonetică, adică notează fiecare sunet printr-o literă. Uneori același sunet este reprezentat grafic prin litere diferite (Ex: "c"-cal, casă, dar și "K"- kamikadze, Kuweit; "i"- iată, italian, dar și "y"- yola, Yonatan, etc). Un grup de litere poate reprezenta un singur sunet; astfel grupurile "che", "chi", "ghe", "ghi", redau sunetul "k, "g: chenar, gheață, ghiocel; grupurile "ce", "ci", "ge", "gi", redau consoanele africate č, ğ: cerb, cergă, cireș, circ, ger, genunchi, gingie, gingaș etc.

Literele â, î, redau același sunet (aceeași vocală): român, mână, încălțat, învățat, îmbrăcăminte. Litera K și grupul de litere "che", "chi", redau același sunet: chimir, kilometru, chenar, Keops etc.

Alfabetul limbii române este format din:

- *șapte vocale*: a, ă, â (î), e, i, o, u, dintre care patru (e,i,o,u), funcționează și ca semivocale.
- *douăzeci și două de consoane*: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ș, t, ț, v, w, x, z.

1.2. ***Vocalele*** sunt acele sunete continue care se pot rosti fără ajutorul altor sunete. Vocalele *a, ă, â (î)*, sunt întotdeauna plenisone sau întregi și formează singure silabe.

Exemple: a-ră-tu-ră, ța-ră, ro-mân, mâ-nă, în-vă-ță-tu-ră, în-căl-țat.

Vocalele *e, i, o, u*, pot fi plenisone sau semivocale.

Semivocalele nu pot forma singure silabe și intră în componența diftongilor și triftongilor.

E	I
vocală: ser-ba-re, se-ce-ră, se-ca-ră.	vocală: bi-ce, zi-ce, în-vin-ge.
semivocală: sea-ră, breas-lă, deal.	semivocală: ia-că, io-tă, via-ță, doi.

Scanned with OKEN Scanner

O	U
vocală: o-bo-sit, o-me-nie, ro-şi-e.	vocală: u-ni-ver-sal, u-ni-ver-si-ta-te.
semivocală: oar-bă, boa-lă, moa-le.	semivocală: la-sou, e-rou, ba-rou.

1.3. *Diftongul* este un grup de două sunete diferite (o vocală şi o semivocală) care intră în componenţa aceleiaşi silabe. Dintre diftongii limbii române amintim: ***ea, ia, ie, âi, oa, ua, uă, âu, iu, io*** etc.

Exemple: ***ea:*** deal, leac, nea-gră, acea..

ia: şia-ră, via-ţă, pia-tră, piar-dă, dez-miar-dă.

ie: ied, ie-pu-re, ba-ie, sta-tu-ie, vo-ie.

âi: pâi-ne, câi-ne, mâi-ne

oa: coa-te, poar-tă, roa-tă

ua: ro-ua, stea-ua, zi-ua

uă: do-uă, zi-uă, plo-uă.

âu: grâu, pâ-râu, râu.

iu: iu-bi-re, iu-te, iu-reş.

io: - *diftong aparent:* cior-chi-ne, cior-bă

- *diftong:* io-lă, io-na-tan

Se numeşte *diftong ascendent (urcător)* diftongul alcătuit din *semivocală* şi *vocală*: ră-zu-i-toa-re; ie-pu-re; iu-bi-re etc.

Se numeşte *diftong descendent (coborâtor)* diftongul alcătuit din *vocală* şi *semivocală:* cai; câi-ne; pâi-ne etc.

1.4. ***Triftongii*** sunt grupuri de trei sunete formate dintr-o vocală şi două semivocale care intră în componenţa aceleiaşi silabe.

eoa: leoar-că.
eau: beau, vreau, şleau.
iai: su-iai, tă-iai, în-do-iai, tră-iai, bi-ru-iai.
oai: le-oai-că, lu-poai-că, bo-ie-roai-că.
eai: ve-deai, gân-deai, ci-teai.

1.5. ***Hiatul*** este un grup de două vocale (aparţinând aceluiaşi cuvânt sau unor cuvinte diferite) care formează silabe diferite. Hiatul este evitat în limba română contemporană, deoarece implică un efort mai mare în rostire.

Vocale în hiat:

a-e: a-e-rian, a-e-ro-port, a-e-ri-sit
e-a: i-de-al, ce-re-a-le, re-al, cre-a-tor.

Scanned with OKEN Scanner

e-e: a-le-e, li-ce-e, i-de-e, e-po-pe-e.
i-e: vi-e, co-li-vi-e, co-li-li-e.
i-a: a-vi-a-ți-e, so-ci-al, zi-ar.
o-e: po-em, po-e-zi-e, po-et.
o-o: co-op-ta,zo-o-lo-gi-e.
i-a: a-vi-a-ți-e, so-ci-al, zi-ar.

1.6. ***Consoanele*** sunt acele sunete care se rostesc cu ajutorul altor sunete și nu pot forma singure o silabă. Consoanele limbii române sunt:

b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ș, t, ț, v, w, x, y, z.

1.7. ***Câteva particularități ortografice*:**

- după literele ș, j, în rădăcina cuvântului se scrie "a": *șa, șapte, jar* etc.
- după literele ș, j, la nominativ-acuzativ și vocativul singular al substantivelor și adjectivelor feminine se scrie "a"; *ușa, mănușa, grija, uriașa, fruntașa etc.*
- după literele ș, j, în rădăcina cuvântului se scrie "e": *șes, ședea, jeli, jecmăni etc.*
- după literele ș, j, în cuvintele formate cu sufixele: *-eală, -ean, -eață* se scrie "ea": *greșeală, mureșean, clujean, oblojeală, așează etc.*
- înainte de l, m, n, se scrie "s" în cuvintele: *căsnicie, desluși, smântână, smuci etc.*
- în neologismele terminate în "-asm", "-isma", se scrie "s": *fantasmă, plasmă, prismă etc.*
- înainte de b, d, g, l, m, n, v se scrie "bez", "iz", "raz": *bezmetic, beznă, izbi, izgoni, răzbate, răzgândi, răzvrăti etc.*
- înainte de b, d, g, l, m, n, v și înainte de vocale se scrie "dez": *dezbate, dezdoi, dezgoli, dezlega, dezmierda, deznoda, dezrădăcina, dezveli etc.*
- pluralul substantivelor și adjectivelor masculine terminate în "x" se formează în "cș": *fix-ficși, pix - pixuri, ortodox - ortodocși* etc.
- substantivele masculine a căror formă nearticulată de plural se termină în "ii" se scriu la plural, forma articulată cu "iii": *copil - copii- copiii, fiu – fii - fiii, cafegiu – cafegii - cafegiii, geamgiu – geamgii - geamgiii.*
- imperativul negativ al verbelor *"a duce", "a face", "a zice"* este *"nu duce", "nu face", "nu zice"*, dar la forma pozitivă acest imperativ este *"du", "fă", "zi"* (cu un singur "i").
- imperativul negativ al verbului "a fi" se scrie cu un singur "i": *Nu fi supărat! Nu fi trist!*, dar imperativul pozitiv se scrie cu "ii" (doi "i"):*Fii serios! Fii cuminte!* etc.
- formele negative ale participiului și gerunziului care au intercalat între prefix și verb adverbul "mai" se scriu într-un singur cuvânt: *nemaiavând, nemaipomenit, nemaiștiind, nemairăspunzând* etc.
- prepoziția compusă "de-a" se scrie cu cratimă: *de-a binelea, de-a latul, de-a baba oarba* etc.

Scanned with OKEN Scanner

- numele de personaje literare, când se folosesc pentru a denumi tipuri omeneşti corespunzătoare se scriu cu iniţiala minusculă: *donjuan, harpagon.*

Tot astfel, adjectivele provenite din numele propriu al autorului operei literare: *eminescian, arghezian, antonpannesc.*

- se scrie cu iniţială majusculă primul cuvânt al formulelor de politeţe: *Domnia sa, Măria sa, Excelenţa sa* etc.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II

SILABA. REGULI DE DESPĂRȚIRE A CUVINTELOR ÎN SILABE

Silaba este un sunet (o vocală) sau un grup de sunete, conținând obligatoriu o vocală, rostit cu o singură deschidere a gurii. Sunetele care formează silaba pot aparține aceluiași cuvânt: ma-ma, car-te, fe-ti-ța etc. sau unor cuvinte diferite (în acest caz cuvintele sunt legate prin cratimă: *i-ai* întrebat, *vă-zân-d-o*, *l-a iu-bit* etc.).

Regulile de despărțire a cuvintelor în silabe privesc distribuția consoanelor aflate între vocale, a diftongilor, triftongilor și a vocalelor în hiat.

Cuvintele se despart în silabe după următoarele reguli:

- o consoană aflată între vocale formează silabă cu vocala următoare: *ma-să, ca-să, u-ni-ver-si-ta-te* etc.
- două consoane aflate între vocale formează silabe atât cu vocala anterioară (prima consoană) cât și cu vocala următoare (a doua consoană): *car-te, pal-ton, sal-câm* etc.

Excepție fac grupurile formate din consoanele: **b, c, d, g, p, t, v, f, l,** sau **r,** când ambele consoane trec în silaba următoare: *pro-ble-mă, o-cru, ne-gru, fe-tru, pia-tra, a-flu-ent, o-blon, a-fri-can* etc.

- când între vocale se află trei sau mai multe consoane, prima consoană formează silabă cu vocala anterioară, iar celelalte cu vocala următoare: *as-pru, fe-reas-tră, dis-pre-țui-tor, cin-stit*. Excepție fac grupurile: **lpt, mpt, nct, ncț, rct, ptf,** care se despart între a doua și a treia consoană: *sculp-tor, somp-tu-os, func-ție, arc-tic, jert-fă.*
- vocalele în hiat se despart în silabe diferite: *zo-o-lo-gi-e, a-le-e, cre-a, i-de-e, po-em* etc.
- la despărțirea în silabe a unui cuvânt derivat sau compus se ține seama de componentele lui. În acest caz, prefixele cuvântului derivat nu respectă regulile anterioare: *a-mo-ral, i-re-al, in-e-gal, ne-se-ri-os, dez-ro-bit, an-te-braț, post-be-lic, extra-or-di-nar, sub-li-ni-a* etc.
- componentele cuvintelor compuse se despart între ele: *port-ți-ga-ret, ast-fel, pre-cum, ori-ce.*

Scanned with OKEN Scanner

PUNCTUAȚIA ȘI ORTOGRAFIA

3.1 PUNCTUAȚIA

Punctuația este un sistem de semne convenționale care au rolul de a marca în scris pauzele, intonația sau întreruperea cursului vorbirii. Semnele de punctuație sunt: ***punctul, semnul întrebării, semnul exclamării, virgula, ghilimelele, linia de dialog, linia de pauză, parantezele, punctele de suspensie*** etc.

Punctul (.)

Semn de punctuație care marchează o pauză lungă care se face între propoziții sau fraze independente ca înțeles, indică sfârșitul comunicării.

Exemplu: *Tu ai fost în concediu la mare.*

Se pune punct și după cuvinte izolate echivalente cu o propoziție independentă.

Exemplu: - Cine a citit această carte?
- Eu.

Semnul întrebării (?)

Semn de punctuație care marchează intonația propozițiilor sau a frazelor interogative directe.

Exemplu: - *Cât costă această carte?* (propoziție interogativă)
- *Ai aflat că el te-a căutat?* (frază interogativă)

În interogațiile indirecte se folosește punctul.

Exemplu: Te-am întrebat dacă ai aflat că el te-a căutat.

Semnul exclamării (!)

Semn de punctuație care marchează intonația propozițiilor sau frazelor exclamative sau imperative.

Exemple:

Ce frumos cânta privighetoarea! (propoziție exclamativă)
Cât de frumos ai știut să răspunzi la întrebare! (frază exclamativă)
Scrie repede! (propoziție imperativă)
Scrie repede ce-ai spus! (frază imperativă)

Se pune "!" și după substantivele în vocativ așezate la sfârșitul propozițiilor imperative sau exclamative.

Exemple: *Ce frumos ai cântat, Monica!*
Vino repede, băiatule!

Se pune "!" și după interjecții:

- când interjecția se repetă și fiecare este independentă, se pune "!" după fiecare interjecție.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu: *Of! Of! Ce rău eşti!*

- când interjecţia se repetă şi formează o singură unitate se pune "!" după ultima interjecţie, iar între ele se pune virgulă sau cratimă.

Exemplu: *"Of-of-of / Dealu-i deal / Valea-i vale "*

Semnul întrebării şi semnul exclamării au şi o valoare stilistică exprimând: mirare, curiozitate, indignare, încântare etc.

Punctul şi virgula (;)

Semn de punctuaţie care marchează o pauză mai mare decât virgula, dar mai mică decât punctul şi desparte două propoziţii sau fraze independente ca înţeles.

Exemplu: "Avea poftă să mănânce o legătură de lăptuci; dormind visase că a înflorit grădina de zarzavat ca în anii cei buni". (Fănuş Neagu).

Două puncte (:)

Semn de punctuaţie care marchează vorbirea directă sau o enumeraţie şi indică o pauză scurtă în timpul vorbirii.

Exemplu: *Profesorul spuse mulţumit: - Ai răspuns corect!*

Copilul a aşezat frumos în bancă: cărţi, caiete şi cutia cu culori.

Virgula (,)

Semn de punctuaţie care indică o pauză între părţi de propoziţie, între propoziţii sau fraze, despărţindu-le pe baza raporturilor sintactice.

A. Virgula este obligatorie în următoarele situaţii:

- între părţi de propoziţie de acelaşi fel nelegate, prin conjuncţiile "şi", "sau", (subiecte multiple, nume predicative multiple, atribute multiple, complemente directe multiple, complemente indirecte sau circumstanţiale multiple).

Exemple:

Copilul, bunicul, căţelul, pisica au intrat în casă. (subiect multiplu).

Camera înaltă, luminoasă, călduroasă, era un vis. (atribut multiplu).

Intrând în casă, vede florile, cărţile, hărţile, răvăşite pe birou. (complement direct multiplu).

Ziua, dimineaţa, noaptea, el se gândea mereu la viaţa lui trecută. (complement circumstanţial de timp multiplu).

- între nume predicative cu sau fără determinant.

Exemple: *Această casă era nouă, luminată la colţuri de becuri puternice, zugrăvită în alb-argintiu.* (nume predicativ multiplu cu determinant).

Această casă este înaltă, frumoasă, nouă.(nume predicativ multiplu fără determinant).

- apoziţia simplă sau dezvoltată se izolează prin virgulă de restul propoziţiei.

Exemple: Mircea, *fiul*, a sosit acasă. (apoziţie simplă).

Mircea, *fiul nostru cel cuminte şi ascultător*, a sosit vesel acasă (apoziţie dezvoltată).

- conjuncţia şi locuţiunea conjuncţională "aşadar", "prin urmare", se despart prin virgulă de restul propoziţiei. Ex: I-am spus, *aşadar*, rezultatul concursului.

Scanned with OKEN Scanner

- gerunziile şi participiile verbale, cu sau fără determinant, aşezate la începutul propoziţiei se despart prin virgulă.

Exemple: *Supărat*, el a trântit uşa cu putere (participiu verbal fără determinant, rol de complement de cauză).

Supărat pe colegii săi, el a trântit uşa cu putere (participiu verbal cu determinant, rol de complement de cauză dezvoltat).

Alunecând, el şi-a rupt piciorul (gerunziu verbal fără determinant, rol de complement de cauză, nuanţă temporală).

- complementele circumstanţiale aşezate între subiect şi predicat se izolează de obicei prin virgulă.

Exemple: Eu, *atunci*, am fugit repede în casă.
(complement circumstanţial de timp, adverb de timp).
Eu, *dis-de-dimineaţă*, am plecat la câmp.
(complement circumstanţial de timp, locuţiune adverbială de timp).
El, *fiindu-i înghemate mâinile*, n-a putut scrie.
(complement de cauză, construcţie gerunzială absolută).

Observaţie: Când subiectul este aşezat după predicat, complementele circumstanţiale se despart prin virgulă, numai dacă autorul vrea să insiste asupra lor. (Ex: Aveai încredere, *mereu*, tu, numai în tine.)

Toate aceste complemente circumstanţiale aşezate la începutul propoziţiei, înaintea subiectului (în cazul în care acesta este exprimat) sau a predicatului se despart prin virgulă de restul propoziţiei.

Exemplu: *Citind mereu, el tot n-ar fi reuşit.*

- complementele circumstanţiale aşezate între verbul copulativ şi numele predicativ se izolează prin virgulă.

Exemple: Ei sunt, *atunci*, bucuroşi.
Suntem, *fără a ne lăuda*, cei mai fericiţi (c. c. de mod, verb la infinitiv precedat de prepoziţia "fără").

- substantivele în vocativ, indiferent de locul lor în propoziţie se despart prin virgulă.

Exemplu: *Mamă*, vino repede! (iniţială).
Vino, *mamă*, repede! (medie).
Vino repede, *mamă*! (finală).

- adverbele de afirmaţie şi negaţie echivalente cu o propoziţie se despart prin virgulă.

Exemplu: - Ai ştiut bine lecţia?
- *Da*, foarte bine. (Am ştiut foarte bine.)

- construcţiile în vocativ (substantiv şi determinant) se izolează prin virgulă de restul propoziţiei.

Exemplu: Bună ziua, *fată harnică şi frumoasă*!

- construcţiile incidente (cuvinte, propoziţii, fraze incidente) se izolează prin virgulă.

Exemple: Nu ştia, *Doamne*, nimic (cuvânt incident).
Ea era, *ce-i drept*, frumoasă (propoziţie incidentă).

Scanned with OKEN Scanner

Fata lui, *că mi-am adus aminte că avea o fată care se măritase cu un băiat de la munte*, n-a mai dat pe acasă (frază incidentă).

- două sau mai multe propoziții în relație de coordonare, nelegate prin conjuncția "și", "sau" se despart prin virgulă.

Exemplu: E bine [1]/ să înveți, [2]/ să citești, [3]/ să te relaxezi [4]/. Propozițiile 2, 3, 4 sunt propoziții subiective în relațiile de juxtapunere.

- subordonata atributivă intercalată în regentă sau izolată se desparte prin virgulă.

Exemple: Fata [1]/, care venise fericită acasă [2]/, a intrat cântând pe ușă [1]/. (1PP, 2AT intercalată în regentă).

Ți-am mai dat o altă carte [1]/, care carte nu era a mea [2]/.(1PP, 2AT. izolată).

- subordonatele cauzale, modale, condiționale antepuse (așezate în fața regentei) se despart prin virgulă, insistându-se în acest mod asupra circumstanței.

Exemple: *Pentru că* era supărat [1]/, nu te-a salutat [2]/. (1CZ, 2PP)

Cum vei răspunde [1]/, așa vei obține nota [2]/. (1CM, 2PP)

Dacă ar fi știut [1]/, ar fi răspuns corect [2]/. (1CT, 2PP)

Dacă ai învățat atât [1]/, de ce nu ai reușit [2]/. (1CZ. Indirectă, 2PP)

Aceeași situație, și în cazul în care aceste propoziții sunt postpuse (așezate după regentă).

- subordonatele concesive și consecutive se despart prin virgulă de regentă indiferent de poziția lor față de aceasta.

Exemple: Deși l-am rugat [1]/, n-a rămas la masă [2]/. (1CV, 2PP)

N-a rămas la masă, [1]/ deși l-am rugat [2]/. (1 PP, 2 CV)

B. Virgula este interzisă în următoarele situații:

- între subiect și predicat
- între verbul copulativ și numele predicativ, în cadrul predicatului nominal
- între substantiv și atributul care îl determină
- între verb și complementul direct și indirect
- între interjecția "ia" și verbul următor

Exemplu: *Ia privește această carte!*

În cazul în care se pune virgulă, este vorba de două propoziții.

Exemplu: Ia, [1]/ privește această carte [2]/ (Ia - este imperativul verbului "a lua", persoana a II- a singular). (1PP, 2PP).

- între SB, PR, CD, AT neizolate, CI și regentele lor.

Exemple: E util [1]/ *ce* înveți [2]/.(1PP, 2SB).

Întrebarea este [1]/ *ce* înveți [2]/ *?* (1PP, 2PR).

E frumos cântecul [1]/ *ce*-l înveți [2]/.(1PP, 2AT).

Eu am văzut [1]/ *ce* înveți [2]/.(1PP, 2CD).

Tu ți-ai adus aminte [1]/ *ce* înveți pentru mâine la testare [2]/.(1PP, 2CI)

- circumstanțialele de scop introduse prin conjuncțiile "să", "de" nu se despart prin virgulă de regentă.

Exemple: Am venit aici [1]/ *să* învăț [2]/ (1PP, 2CS).

Am fost la prietena mea [1]/ *de* am luat o carte [2]/ (1PP, 2CS)

- conjuncțiile "deci", "totuși", "însă" în interiorul propoziției nu se despart prin virgulă.

Scanned with OKEN Scanner

Exemple: El a răspuns *deci* corect.
El a răspuns *însă* corect.
El a răspuns *totuşi* corect.

Linia de dialog *(–)*

Semn de punctuaţie ce indică începutul vorbirii directe, replica fiecărei persoane într-un dialog.

Exemplu: - *V-a plăcut filmul?*
- *Mi-a plăcut foarte mult!*

Linia de pauză (-)

Semn de punctuaţie care marchează o pauză scurtă între propoziţii sau fraze.

Exemplu: "*O mare e-dar mare lină-*
Naturo, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină!" (George Coşbuc – Vara)

În construcţiile fără predicat marchează lipsa predicatului verbal sau a verbului copulativ.

Exemplu: *În faţa mea – copaci înalţi, deşi ca peria.*(erau-predicat verbal)
Patria mea – oamenii aceştia. (sunt – verb copulativ)

În interiorul frazei indică o explicaţie ţinând locul parantezelor sau al virgulei.

Parantezele (), [ ]

Semn de punctuaţie ce marchează o pauză scurtă şi indică o precizare sau o explicaţie în interiorul propoziţiei.

Exemplu: "Era adevărat că acest sergent nu încetase să se arate vesel de când venise (doar cu câteva zile înainte deci de evenimentele de ieri) dar poate..."
(Marin Preda – O oră din august)

Punctele de suspensie (...)

Semn de punctuaţie ce indică o pauză lungă în timpul vorbirii şi marchează întreruperea comunicării. Nu indică sfârşitul propoziţiei sau frazei.

Ghilimelele " "; << >>

" " (ghilimelele simple)- Semn de punctuaţie ce indică reproducerea exactă a unui citat sau titlul unei opere, revistă, articol etc. într-o propoziţie sau frază.

Exemple: *Şi Mitică mi-a zis:" Hai pe la Ionescu!".*
Poemul "Luceafărul" este o operă unică.

Uneori ghilimelele sunt folosite pentru a da un înţeles opus cuvântului, subliniind ironia.

Exemplu: Băiatul lor, care nu ştia nici tabla înmulţirii, era "un geniu".

<< >> (ghilimelele duble sau franţuzeşti) indică reproducerea unui citat într-un alt citat.

Exemple: *Puţin ameţit, amicul Mitică mă ia de-o parte şi-mi spune:*
"Îţi mai aminteşti versurile << Fiind băiet, păduri cutreieram >>?"

Scanned with OKEN Scanner

3.2 ORTOGRAFIA

Ortografia este un ansamblu de semne care delimitează cuvintele unele de altele sau indică scrierea incompletă a cuvântului. Semnele de ortografie sunt: *blancul* sau pauza albă, *cratima, punctul, bara, apostroful, majuscula* etc.

Blancul (...)

... (blanc) – semn de ortografice indică lipsa unor cuvinte din propoziție sau a unor propoziții din frază.

Exemple: "- *Fată dragă, nici nu știi ce-mi aduci (...) Tu-mi aduci ce are să fie peste patruzeci – cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de Tudor!*".

(Gala Galaction – La vulturi!)

Cratima (-)

Cratima sau liniuța de unire este semn de ortografie care indică:

- rostirea împreună a două părți de propoziție diferită (Ex: Ei *s-au* dus);
- rostirea împreună a gerunziilor verbale și a pronumelor reflexive sau personale postpuse;

Ex: Te-am văzut *ducându-te* spre școală (gerunziu + pronume reflexiv);
Apucându-l de mână l-a tras afară (gerunziu urmat de pronume personal)

- elidarea unui sunet (sau grup de sunete);

Ex: Mămăli' cu br' cu la'(mămăligă cu brânză, cu lapte)

- evitarea hiatului (Ex: Mașina *n-o* să meargă);
- un tempo rapid al rostirii (Ex: *N-am* ce *să-ți* dau);
- indică scrierea cuvintelor compuse delimitând componentele;

Ex: *inginer-șef, calea-valea* etc.

- leagă elementul formativ enclitic al numeralelor ordinale transcrise în cifre romane (clasa a *VIII-a*, secolul al *XXI- lea*).

Punctul (.)

Este semn de ortografie în cuvinte formate prin abrevierea primelor litere ale componentelor (se pune punct după fiecare literă)

Exemplu: O.N.U.; S.U.A.; A.C.R.

Nu se pune punct în cuvintele formate prin abrevierea silabelor cuvintelor componente.

Exemple: *Rompres; Bankpost; Bankcoop*

Nu se pune punct după simbolurile din fizică, chimie, matematică: *kg, m, l, g, mol, Ca (calciu), Be (beriliu)* etc.

Bara (/)

Semn de ortografie care indică:

- abrevierea unităților de măsură (Ex: m/s, mol/g, km/h);
- sfârșitul unui vers și începutul altuia, când versurile nu sunt scrise unul sub celălalt;
- despărțirea propozițiilor la analiza sintactică a frazei.

Scanned with OKEN Scanner

Apostroful (')

Semn de ortografie care indică rostirea şi scrierea incompletă a unui cuvânt.

Exemple: Las' că vine el, tata! (Lasă că vine el, tata!)

Un' te duci tu acum? (Unde te duci tu acum?)

Majuscula

Sau litera mare este semn de ortografie care indică:

- scrierea substantivelor proprii: Ioana, Georgeta, Violeta, Ana, Mirela;
- începutul versurilor, când acestea sunt scrise unul sub celălalt;
- începutul unei propoziții sau al unei fraze;
- începutul unei replici într-un dialog.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA a II-a

CAPITOLUL I

LEXICUL

Totalitatea cuvintelor care există sau au existat într-o limbă formează *lexicul* sau *vocabularul limbii.*

Lexicul limbii române cuprinde 140.000 de cuvinte inventariate în dicționare (între care "Dicționarul limbii române", dicționar-tezaur al limbii noastre; "Dicționarul explicativ al limbii române" etc.) dar numărul exact al cuvintelor nu poate fi cunoscut, datorită dezvoltării lexicului românesc în epoca contemporană.

În ceea ce privește structura lexcului a cuvintelor, concretizată în gradul de cunoaștere și folosire de către vorbitori, bogăția și diversitatea familiilor lexicale pe care le formează îmbogățind astfel limba, vocabularul limbii române se împarte în:

A - **lexicul activ** (fondul principal lexical sau vocabularul fundamental)

B - **lexicul pasiv** (masa vocabularului)

1.1 Lexicul activ

Cuprinde cca. 1.500 de cuvinte, cunoscute de toți vorbitorii limbii.

Din lexicul activ fac parte cuvinte care denumesc:

- nume de obiecte, acțiuni și obiecte indispensabile desfășurării vieții sociale: *casă, masă, a mânca, a bea, a face* etc.
- numele unor băuturi și alimente: *apă, pâine, lapte, brânză, carne* etc.
- numele membrilor de familie și relațiile de rudenie: *tata, mama, sora* etc.
- numele părților corpului omenesc: *cap, ochi, gură, mână, picior* etc.
- numele zilelor săptămânii, lunilor, anotimpurilor: *luni, joi, iunie, vara* etc.
- pronumele, numeralele până la zece, prepoziția, conjuncția, unele verbe neregulate: *a fi, a lua, a avea* etc.

Lexicul activ conține cuvintele cele mai uzuale ale limbii, cu cea mai mare putere de derivare și compunere, intrând în numeroase locuțiuni și expresii. El constituie nucleul limbii din care se formează noi și noi cuvinte.

Exemple: OM (substantiv):

- *omenie* (substantiv, format prin sufixare cu sufixul "-nie")
- *omenire* (substantiv, format prin sufixare cu sufixul "-ire")
- *omenit* (adj / adv, format prin sufixare cu sufixul "-it")
- *omenește* (adv, format prin sufixare cu sufixul "-ește")
- *a omeni* (verb)
- *omuleț* (substantiv, format prin sufixare cu sufixul "-uleț")
- *omușor* (substantiv, format prin sufixare cu sufixul "-șor")
- *neom* (substantiv, format prin prefixare cu prefixul "ne-")
- *supraom* (substantiv, format prin prefixare cu prefixul "supra-")

- *supraomenesc* (adj., format prin prefixare cu prefixul "supra-" şi sufixul "-esc")
- *omucidere* (substantiv format prin compunere)
- *omucigaş* (substantiv format prin compunere)
- *neomenos (adj., format prin derivare parasintetică, cu prefix şi sufix simultan)*
- *neomeneşte (adj., format prin derivare parasintetică, cu prefix şi sufix simultan)*

a face (verb): *facere, făcător, făcătură, făcăleţ, a desface, desfăcătură, desfacere, desfăcut (-ă,-e,-i), a preface, prefacere, prefăcut (-ă,-e,-i), prefăcător, prefăcătorie, a contraface, contrafacere, contrafăcut (-ă,-e,-i), contrafăcător, făcut (-ă,-e,-i), răsfăcut (-ă,-e,-i), binefacere, binefăcător, binefăcut (-ă,-e,-i), răufăcător.*

a învăţa (verb): *învăţătură, învăţământ, învăţător (-e), învăţăcel, învăţ (*derivare regresivă*), învăţat (cărturar), învăţat (-ă,-e,-i), învăţare, reînvăţare, dezvăţare, neînvăţat (-ă,-e,-i), dezvăţat (-ă,-e,-i), reînvăţat (-ă,-e,-i);* locuţiuni*: învăţătură de minte, a da învăţătură.*

***Lexicul pasiv** (masa vocabularului)*

Cuprinde cca. 90% din cuvintele limbii.

Lexicul pasiv este format din cuvinte vechi, ieşite din uz, dar păstrate în beletristică; jargonul, argoul, termeni tehnici şi ştiinţifici, neologisme etc.

Graniţa dintre lexicul activ şi cel pasiv nu este impenetrabilă, adesea cuvintele ieşite din uz pot redeveni actuale, datorită schimbărilor istorico-sociale reflectate în limbă.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II

PROBLEME DE SEMANTICĂ (SERII LEXICALE)

Semantica este ramura lingvisticii care se ocupă cu studiul sensului cuvântului, a schimbărilor de sens de-a lungul existenței lor.

Principalele categorii semasiologice sunt: polisemia, omonimia, sinonimia, antonimia, paronimia etc.

2.1 Polisemantismele

Polisemantismele sunt cuvintele care au aceeaşi formă sonoră, dar mai multe sensuri apropiate (înrudite) între ele.

Exemple:

cap - partea anatomică: Părul blond de pe *capul* lui strălucea în soare.
- conducător: *Capul* revoluției a fost Tudor Vladimirescu.
- terminație: Ion te aşteaptă *la capul* podului.

Cum "*capul*" este parte a corpului cu care începe sau se termină descrierea anatomică a unei ființe, dar care şi conduce în activitate, celelalte două sensuri ale cuvântului păstrează câte una din caracteristicile principale ale sensului de bază.

Exemple: *masă: mobilă, mâncare, ospăț*
carte: tom, volum, scrisoare "epistolă", document
cărare: drum îngust, potecă, drumeag, linie îngustă ce desparte părul

2.2 Omonimele

Omonimele sunt cuvintele care au aceeaşi formă sonoră, dar mai multe înțelesuri diferite (neînrudite) între ele.

Exemple:

- *toc*: obiect de scris, ramă, înveliş, parte a pantofului, interjecție, verb "a toca"
- *lin*: vas de stors strugurii, varietate de peşte, adjectiv, adverb.
- *masă*: mobilă, mulțime, greutate specifică, sursă de energie electrică.

Cuvântul "masă" este, în acest caz, omonim, deoarece sensurile lui sunt diferite între ele.

Alături de omonimia semantică, în gramatică se întâlneşte omonimia morfologică (gramaticală) a diferitelor părți de vorbire. Spre exemplu:

Cuvântul "*şi*" poate fi:

- conjuncție simplă, coordonatoare: Părinții *şi* copiii au fost la film.
- adverb de mod (repede, devreme): - Ai *şi* rezolvat problema?
- adverb de excepție, fără funcție sintactică: A venit *şi* el.
- pronume reflexiv, fără funcție sintactică, marcă a diatezei reflexive: *Şi*-a adus aminte de anii studenției.
- pronume reflexiv, atribut pronominal, caz dativ: Luându-*şi* paltonul, a plecat.

Scanned with OKEN Scanner

- adjectiv pronominal de întărire: Mai știu *și* eu la ce gândeam!
("*și*"- atribut adjectival)
- valoare substantivală: *Și* este un cuvânt latin.

Cuvântul "*o* " poate fi:
- interjecție: *O*! Ce frumos este afară!
- numeral cardinal: *O* fată și doi băieți stau pe bancă.
- pronume pers., pers. a III-a sg., fem., acuzativ, neaccentuat: Ia-*o* pe ea.
- pronume pers., fără funcție sintactică: Am luat-*o* la sănătoasa.
- verb auxiliar (viitor popular prezumtiv): El *o* să vină mâine.
- articol nehotărât, fem., sg.: *O* carte și niște caiete erau pe birou.
- valoare substantivală: "*O*" este o vocală.

Cuvântul "*mi* " poate fi:
- pronume personal, pers. I sg., caz dativ, formă neaccentuată (compl. indirect):
El *mi*-a cerut această carte.
- pronume reflexiv, caz dativ, atribut pronominal în dativ:
Mi-am luat caietul. Luându-*mi* caietul, am plecat.
- pronume personal în dativ (dativul etic), fără funcție sintactică:
Arată-*mi*-te la față, zmeu spurcat!
- pronume reflexiv fără funcție sintactică, marcă a diatezei reflexive:
Mi-am adus aminte de zilele copilăriei.
- substantiv, denumirea unei note muzicale:
"*Mi*" este cea de-a treia notă a gamei.
- mii (numeral cardinal): Sute și *mii* de pagini citise în viața lui.
- valoare substantivală: "*Mi*" este un cuvânt latin.

Cazurile de omonimie gramaticală sunt numeroase, cele câteva exemple ni s-au părut ilustrative pentru înțelegerea acestui aspect lingvistic.

2.3 Paronimele

Paronimele sunt cuvintele care au aparent aceeași formă sonoră, dar prin schimbarea a una sau a mai multor litere, au sensuri total diferite.

Exemple:
- *alabastru* (varietate de ghips); *albastru* (culoare);
- *eminent* (excepțional); *iminent* (inevitabil);
- *adagiu* (cugetare, proverb); *adagio* (termen muzical);
- *virtuos* (om cu calități morale deosebite); *virtuoz* (talent);
- *flagrant* (evident, direct); *fragrant* (parfumat, mirositor);
- *literal* (referitor la literă); *literar* (referitor la literatură);

Alte perechi paronimice: *complement-compliment; familial-familiar; temporal-temporar; orar-oral; magistrat-magistral; a prescrie-a proscrie; original-originar; petrolier-petrolifer.*

Scanned with OKEN Scanner

2.4 *Antonimele*

Antonimele sunt cuvinte care au forma sonoră diferită şi înţeles opus: *alb ≠ negru, înalt ≠ scund, rece ≠ cald, viu ≠ mort, tânăr ≠ bătrân* etc.

Adesea antonimele se obţin cu ajutorul prefixelor. Ex: *moral ≠ imoral, cinstit ≠ necinstit, amic ≠ inamic, politic ≠ apolitic, a robi ≠ a dezrobi, cert ≠ incert.*

Multe cuvinte nu pot avea corespondent antonimic: *casă, masă, carte, birou, tată, soră, lampă, cuţit, caiet, creion* etc.

2.5 *Sinonimele*

Sinonimele sunt cuvinte care au formă sonoră diferită, dar acelaşi (sau aproape acelaşi) înţeles.

Exemple: *nea = zăpadă = omăt; prieten = amic; speranţă = nădejde; răsărit = est; cuvânt = vorba = discurs; bun = preţios, valoros, plăcut; util = necesar, folositor; pământ = ogor, câmp, glie, lot, sol, ţarină, lut* etc.

În cazul în care un cuvânt are un număr mare de sinonime, fenomenul se numeşte *pletoră semantică.*

Exemplu: *pământ = lut, ţărână, ogor, glie, sol, lot, ţarină, câmp.*

Bogăţia lexicală a limbii române se reflectă şi prin numărul mare de sinonime, aceste cuvinte variate şi expresive au fost cuprinse în dicţionare deosebit de valoroase, între care amintim "Dicţionarul de sinonime" de Gheorghe Bulgăr (şi un colectiv).

Accentul

Numim *accent* pronunţarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-o propoziţie sau frază. În limba româna accentul nu are loc fix, el este *fluctuant* sau *liber* spre deosebire de alte limbi în care are loc fix (limba franceză, unde cade totdeauna pe ultima silabă).

Accentul poate sta:

- pe ultima silabă a cuvântului: lu – bri – fi – ***ant***
- pe silaba penultimă: lu – ne – ***cu*** – şuri; lip – ***seş*** – te
- pe silaba antepenultimă: ma – ce – ***ra*** – ţi – e
- pe a patra silabă: **ve** – ve – ri- ***ţă***
- pe a cincea silabă: al **doi** – spre – ze – ce – ***lea***

În unele cuvinte mai lungi, pe lângă silaba care poartă accentul principal, sunt şi silabe care au accent mai slab, secundar; de exemplu în cuvintele compuse sau derivate, accentul fiind pus pe ambele elemente ale acestuia: *târâie-brâu, liber-cugetător, luare-aminte.*

Mai putem vorbi de un accent **logic** sau **emoţional**, care constă în scoaterea în evidenţă a unei silabe sau a unui cuvânt, prin accentuare, pentru a pune în evidenţă o idee, un sentiment etc.

Exemple: Să muncească mai ***bi- ne***; Este ***su – fi – ci – ent.***

Scanned with OKEN Scanner

Pentru că accentul în limba română poate fi liber sau mobil, el poate deosebi între ele două cuvinte sau două forme gramaticale ale aceluiaşi cuvânt: colonie (apă de toaletă) şi colonie (cetate sau oraş), veselă (vioaie) şi veselă (văsăraie, tacâmuri).

Multe cuvinte şi forme gramaticale cunosc o dublă accentuare: bolnav - bolnav, duşman – duşman; duminică – duminică. Din aceste dublete accentuale, numai ultima formă este corectă

În cazul unor neologisme se cunosc de asemenea două forme de accentuare: antic şi antic; caracter şi caracter; debut şi debut; matur şi matur.

Dintre acestea numai a doua formă este acceptată de normele ortoepice ale limbii literare actuale: antic, caracter, debut, matur etc.

Există şi numeroase neologisme care admit ambele forme de accentuare: anost şi anost; apendice şi apendice; calcar şi calcar; crater şi crater; translator şi translator.

Pentru verificarea accentuării corecte a substantivului, se trece acest substantiv la genul genitiv.

Exemplu: *caracter* – caracterului (este greşită accentuarea)
caracter – caracterului (formă corectă a accentului)

2.6 Omografe. Omofone

Omografele sunt cuvinte care au aceeaşi formă, dar prin deplasarea accentului au sens total diferit:

gaze – gazele (singular "gaz"): Gazele ard cu flacără albastră.
- gazele (singular "gazela"): Gazelele speriate priveau mulţimea.

veselă - adjectiv (bucuros): Fata veselă trăda bucuria din sufletul ei.
substantiv (tacâmuri): La cutremur s-a spart vesela din bucătărie.

ţarină – ogor (pământ): Ţarina semănată cu grâu părea că se odihneşte sub razele soarelui.

ţarina – împărătească: Ţarina Ecaterina I a fost una dintre cele mai mari împărătese ale Rusiei.

acele - pronume (adj.) demonstrativ (singular "acea"): Acele case au o arhitectură nouă.

acele – substantiv: Acele de la maşina de cusut s-au frânt.

Omofonele sunt cuvinte care au aceeaşi formă sonoră dar au sensul diferit:
I-ar da toată averea, dacă ar dori.
Iar a cumpărat un ar de pământ.

2.7 Arhaismele

Arhaismele sunt cuvinte vechi, expresii sau construcţii care au dispărut din limbă sau care nu mai sunt folosite de vorbitori, dar se întâlnesc în beletristică pentru a ilustra o anumită epocă evocată în opera literară.

Scanned with OKEN Scanner

Fiind un fenomen de limbă, acestea se întâlnesc la toate cele trei niveluri ale limbii: fonetic, lexical şi gramatical.

Arhaismele fonetice (variante fonetice)- sunt cuvinte vechi care aveau în forma lor sonoră alte sunete (litere) decât în forma lor actuală.

Exemple: poporaţie – populaţie; hitlean – viclean; a derege – a drege; lăcuitori – locuitori; a rumpe – a rupe; a îmbla – a umbla; a cure – a curge

Arhaismele lexicale (semantice) – sunt cuvinte vechi al căror sens era diferit de cel actual.

Exemple:

a tăbărî - sens vechi: a instala tabăra
- sens nou: a năvăli

cuvânt - sens vechi: motiv
- sens nou: unitate lexicală

nemernic - sens vechi: străin, pribeag
- sens nou: ticălos, necinstit

divan - sens vechi: consiliu, adunare
- sens nou: canapea

a săruta - sens vechi: a saluta
- sens nou: a îmbrăţişa

mitocan - sens vechi: călugăr
- sens nou: prost-crescut

mândru - sens vechi: înţelept
- sens nou: falnic, semeţ

moşie - sens vechi: ţară
- sens nou: proprietate

Arhaisme: filigea, irmilici, clucer, caimacan etc. foarte rar întâlnite chiar şi în operele literare.

Arhaismele gramaticale (morfologice)- sunt cuvinte a căror formă gramaticală veche este diferită de forma gramaticală actuală a cuvântului.

Astfel:

- *formarea pluralului substantivelor feminine în "e":*

aripă - aripe (formă veche)
- aripi (formă nouă, actuală

greşeală - greşale (formă veche)
- greşeli (formă nouă)

inimă - inime (formă veche)
- inimi (formă nouă)

rădăcină - rădăcine (formă veche)
- rădăcini (formă nouă)

- *formarea pluralului substantivelor neutre în "-uri":*

palat - palaturi (formă veche)
- palate(formă nouă)

diamant - diamanturi (formă veche)
- diamante (formă nouă)

document - documenturi
- documente

compliment - complimenturi
- complimente

- *folosirea timpului mai mult ca perfect în forma perifrastică:*

Feciorul de împărat s-*a fost dus* în cetatea de argint.

"Părea că printre nouri s-*a fost deschis* o poartă".

- *folosirea verbului la plural pentru un subiect la singular:*

Cântat-au gura mea aceste fapte.

- *forma arhaică a pronumelor relative, nehotărâte, demonstrative:*

care (pronume relativ) - carele
fiecare (pronume nehotărât) - fiecarii
aceşti (pronume demonstrativ) - aceştiia
unii (pronume nehotărât) - uniia

Scanned with OKEN Scanner

2.8 Regionalisme

Regionalismele sunt forme ale limbii folosite numai în anumite regiuni ale țării. Se întâlnesc la toate cele trei niveluri ale limbii: fonetic, lexical, gramatical.

Regionalismele fonetice sunt cuvintele care au anumite sunete diferite de forma literară a cuvântului.

jos (adv. de loc)	- gios (Maramureș)	frate	- frace (Banat)
jumătate	- giumătate (Maramureș)	frunte	- frunce (Banat)
cinci	- șinși (Moldova)	rădăcină	- rădășină (Moldova)
ceapă	- șapă (Moldova)	degete	- dește (Oltenia)

Regionalismele lexicale sunt cuvintele care au forma sonoră diferită de cea literară.

Porumb	- cucuruz (Transilvania)
	- păpușoi (Moldova)
albie	- postavă, căpistere (Oltenia)
	- chersin (Moldova)
	- copaie (Banat)
cartofi	- barabule (Moldova); -crumpi (Banat)
pepene verde	- lubeniță (Oltenia)
	- harbuz (Moldova)
	- melemete (Dobrogea)
pantaloni	- ițari, gaci (Maramureș)
	- nădragi (Moldova);
cearșaf	- lepedeu (Banat)
	- oghială (Moldova)
	- așternut (Oltenia)

Regionalisme gramaticale - sunt forme gramaticale specifice anumitor regiuni din țara noastră.

- forma scurtă a perfectului compus (Banat):
  O fo' la munce = A fost la munte.
- sincoparea terminațiilor substantivale (Banat) sau participale:
  Mamali' cu br' cu la' = Mămăligă cu brânză cu lapte.
  (El) O văz' lupu' = (El) A văzut lupul.
- Format cu ajutorul desimanței de plural - ră perfectul compus (Muntenia, Oltenia).

Exemple: Am plătitără; Am văzutără.

Jargonul

Este format din cuvinte întrebuințate de unele categorii sociale pentru a impresiona și a se deosebi de ceilalți vorbitori.

Jargonul nu este recomandat de normele limbii literare.

Exemplu: "ochei" (scris și citit ca atare) în loc de O.K.
"bonjur" în loc de "bonjour" (bună ziua)
"bulivard" în loc de "bulevard"

Scanned with OKEN Scanner

"vizavi de " în loc de "față de "
"a antama" în loc de "a iniția", "a face demersurile necesare"

Argoul

Este format din cuvinte (termeni) născocite de hoți, vagabonzi, răufăcători, pentru a putea comunica între ei, fără a fi înțeleși de cei din jur. Nu este recomandat de normele limbii literare.

Astfel, pentru cuvântul "închisoare", "penitenciar" se folosesc termenii: *mititica, gânditoare, pârnaie, universitate, întristare, gherlă, zdup, ladă* etc.

Pentru cuvântul "polițist" se folosesc termenii: *naşu', caraliu, curcan, sticlete*; pentru verbul "a fura": *a ciordi, a da cu jula, a mangli, a cânta la buzunare.*

Limbajul tehnic şi ştiinţific

- *Limbajul tehnic* cuprinde termeni care denumesc realizări practice (tehnice), create de om.

Aceşti termeni sunt folosiți şi înțeleşi de specialişti în domeniul tehnic.

Exemple: *antenă, motor, bielă, manivelă, rachetă, microscop, rotor* etc.

Am considerat necesară precizarea "realizări practice", deoarece adesea se confundă termenii tehnici cu neologismele, astfel cuvintele: *O.Z.N -uri, cosmos, univers, staţie orbitală, teleportare*, sunt folosite de elevi drept termeni tehnici.

- *Limbajul ştiinţific* cuprinde termenii folosiți în domeniul diverselor ştiințe: medicină matematică, drept, chimie etc. Aceşti termeni sunt înțeleşi şi folosiți corect de specialiştii în domeniul ştiinței respective.

Exemple: *cord - inimă* (medicină); *hepar - ficat* (medicină); *colon - intestinul gros* (medicină); *ecuaţie, binom, integrală* (matematică); *fonem, semantică, semiologie, cratimă* (lingvistică).

2.9 Sensul cuvintelor

Potrivit semanticii lexicale, un cuvânt poate avea mai multe sensuri: *un sens de bază sau propriu*, (folosit curent, sugerează în mintea vorbitorilor imaginea obişnuită a unei acțiuni, însuşiri, obiect); *un sens secundar*, (apropiat de cel de bază, stabilit prin asemănări, analogii cu sensul de bază); *un sens figurat sau metaforic*, (mai puțin obişnuit, atribuit în special de scriitori unor obiecte, acțiuni sau însuşiri).

Exemple:

Cuvântul "**sabie**"

- sens propriu: armă; *Sabia* lui Ştefan cel Mare a fost expusă la Muzeul Mănăstirii Putna.
- sens figurat: Papura îşi leagănă *săbiile*.
- sens secundar: Duşmanii au trecut ţara prin foc şi *sabie*.

Cuvântul "**umăr**"

- sens propriu: Atletul avea *umeri* puternici

Scanned with OKEN Scanner

- sens secundar: *Umerii* obrajilor (cămăşii, hainei) erau albiţi de praf.
- sens figurat: Pe *umerii* ţării s-a aşternut mantia albă a iernii.

Cuvântul "**picior**"
- sens propriu: Copilul şi-a fracturat *piciorul*.
- sens secundar: *Piciorul* mesei (podului) s-a rupt.
- sens figurat: Turmele coborau pe acest *picior de plai*.

Cuvântul "**gura**"
- sens propriu: Copilul avea o *gură roşie* ca cireaşa.
- sens secundar: *Gura peşterii* (sticlei, podului) era mare.
- sens figurat: "Pe-o *gură de rai* ...".

Cuvântul "**braţ**"
- sens propriu: Luptătorul avea *braţe* puternice.
- sens secundar: Dunărea se varsă în Marea Neagră prin trei braţe.
- sens figurat: Copacul îşi înalţă *braţele* goale către cer.

Cuvântul "**stea**"
- sens propriu: Vara *stelele* strălucesc mai puternic pe cer.
- sens secundar: Gerul lăsase pe geam *stele* de gheaţă.
- sens figurat: *Steaua* norocului l-a purtat spre glorie.

Tautologia

Constă în repetarea unei părţi de propoziţie sau a unei propoziţii prin acelaşi cuvânt, dar cu funcţii sintactice diferite, având rolul de a sublinia o calitate sau acţiune.

Exemple: *Frate, frate, dar brânza e pe bani.*
Soarele, că e soare, şi tot are pete.
(repetiţia subiectului ca nume predicativ în subordonată concesivă).

Pleonasmul

Este o greşeală de exprimare care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte sau a unor construcţii cu acelaşi înţeles. Pleonasmele sunt:
- *lexicale*: când se alătură cuvinte cu acelaşi sens, acestea fiind:

1. propriu-zise, când un determinant repetă sensul cuvântului de care depinde. (Mijloacele mass-media de comunicare au anunţat ştirea.)
2. etimologice, când cele două cuvinte alăturate au acelaşi sens (coboară în jos, urcă în sus).
3. când informaţia exprimată se repetă

Exemple: Conlucrare împreună.
Un pâlc de brazi din brădet.
Hemoragie de sânge.
Test de verificare.

Scanned with OKEN Scanner

Insecticid ucigător de muşte.

- *lexico-gramaticale*: când se alătură cuvinte considerate instrumente gramaticale

Exemplu: Nu ştia răspunsul, *dar însă* a ridicat mâna.

Unele pleonasme sunt acceptabile, având rolul de a sublinia ideea exprimată, fiind deci o figură de stil (Cobori în jos, / Luceafăr blând) sau pleonasmele din limbajul popular care au rolul de insistenţă.

Exemple: *Am auzit cu urechile mele.*
Am luat cu mâna mea.
Am văzut cu ochii mei.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL III

ÎMBOGĂȚIREA VOCABULARULUI

Încă de la constituirea sa, o limbă se dezvoltă mărindu-şi bogăția lexico-semantică cu noi cuvinte. Acest fapt se realizează pe două căi:

- prin mijloace interne (folosind cuvintele existente deja în limbă)
- prin mijloace externe (împrumutând cuvinte din alte limbi)

Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului sunt: *derivarea, compunerea, schimbare categoriei* (valorii) *gramaticale*.

3.1 Derivarea (progresivă, regresivă).

A. Derivarea progresivă (realizată prin adăugarea afixelor la tema sau rădăcina unui cuvânt-bază) este procedeul intern de îmbogățire a vocabularului prin care cu ajutorul afixelor se formează cuvinte noi de la rădăcina sau tema unui cuvânt deja existent. Prin *afixe* înțelegem sufixele şi prefixele.

Sufixele sunt sunete sau grupuri de sunete care se ataşează după rădăcina sau tema cuvântului.

Prefixele sunt sunete sau grupuri de sunete care se plasează în fața rădăcinii sau temei cuvântului. Pin *rădăcină* sau *radical* se înțelege acel element comun pe care îl au toate cuvintele cu sens înrudit ce formează o familie lexicală.

Exemple: de la verbul "a face" prin derivare obținem: facere, făcătură, făcător, desfăcător etc.

Exemple: cuvântul "des- făcă- tor" este format din:
"*des-*" prefix;
"*-făcă*" radical;
"*-tor*" sufix.

Prin cuvânt-bază se înțelege acel cuvânt de la care se vor forma noi cuvinte. Cuvintele nou-formate cu sufixe şi prefixe se numesc cuvinte derivate.

Prin *tema cuvântului-bază* înțelegem partea din acest cuvânt comună tuturor formelor flexionare sau gramaticale. Ea este formată din rădăcină şi un afix.

Exemplu: adjectivul "strălucitor" s-a format din: rădăcina verbului "a luci" + prefixul "stră" (cu care se formează tema)+sufixul "tor".

stră- luci- tor
stră- (prefix)
luci (rădăcină)
tor (sufix).

Prefix + rădăcină = tema cuvântului

Derivare progresivă cuprinde deci:

a. Derivarea cu sufixe: Diferitele cuvinte folosite în derivarea progresivă se clasifică după sensul cuvintelor rezultate. Vom avea deci:

- sufixe care indică originea: *-ean, -esc, -ez, -ol*: (moldovean, peruan, părintesc, românesc, frățesc, vienez, spaniol etc.).

Scanned with OKEN Scanner

- sufixe cu valoare abstractă: *-ie, -enie, -eală, -ură*: (hărnicie, rudenie, vedenie, îndrăzneală, învățătură etc.).

- sufixe care derivă nume de agent: *-ar, -tor, -giu,-ist*: (parchetar, zetar, cizmar, muncitor, geamgiu, tinichigiu, jurist, fotbalist etc).

- sufixe care derivă nume de instrument: *-tor, -au*, (tocător, mestecău)

- sufixe moționale care derivă genul feminin de la un substantiv masculin: *-a, -easă, -că,-ită, -oaică*: (student- studentă, croitor- croitoreasă, poștaș- poștăriță, doctor- doctoriță, tigru- tigroaică etc.)

- sufixe cu sens colectiv: *-iș, -ime, -et*: (frunziș, brădet, studențime etc.)

- sufixe augmentative: *-an, -oi*: (băietan, băieței, butoi etc.)

- sufixe diminutivale: *-ă, -uț, -el, -aș,-șor,-iță, -ica,- eț*: (bănuț, băiețel, îngeraș, pomișor, rochiță, mititică, omuleț etc.)

- sufixe care derivă adverbe: *-iș, -mente, -ește*: (furiș, realmente, frățește)

- sufixoidele sau falsele sufixe provin din limba greacă sau limba latină: *-cid, -crație, -fil, -fob, -log*: (genocid, democrație, anglofil, xenofob, geolog).

b. Derivarea cu prefixe: Prefixele se clasifică în: prefixe vechi, prefixe neologice, prefixoide.

Prefixele vechi:

des-/dez-: descoase, desface, dezrobi, dezbrăca etc.
in-/im-: încăpățâna, îngrozi, îmbrăca, împături etc.
ne-: necurat, necinstit, nefolositor etc.
pre-: prevedea, prelua, prefigura etc.
răs-/răz-: răstălmăci, răsturna, răzbate etc.
re-: rechema, reciti, reorganiza etc.
stră-: străbun, străvechi, strălucitor etc.

Prefixele neologice (intrate în limbă o dată cu cuvintele noi:

a: anormal, apolitic, atipic etc.
i: ireal, ilegal, irațional etc.
ana: anacronic, anagramă, anabolism etc.
ante: antebelic, antebraț, antedeluvian etc.
anti: antiinfecțios, antiatomic, antirăzboinic etc.
co, con, com: comesean, conațional, consătean, concitadin, contopi.
intra: intravenos, intrauterin, intramuscular etc.
extra: extrașcolar, extrateritorial etc.
post: postbelic, postuniversitar, postoperatoriu etc.
supra: supraom, suprasolicitat, suprastatal etc.

Alte prefixe neologice: *bio-; contra-; hiper-; inter-; hipo-; non-; sub-, para-; trans-; ultra-;* (bioenergie, contraargument, hipersensibil, interdependentă, hipotensiv, nonvaloare, subdezvoltat, paranormal, transoceanic, ultrasunet etc.)

Scanned with OKEN Scanner

- prefixoide (false prefixe-provenite din cuvinte independente din limba latină sau greacă):

aero- – aeronavă, aerospațial, aerosol etc.
agro- – agroindustrial, agroalimentar etc.
hidro- – hidroenergetică, hidroameliorații etc.
micro- – microsistem, microraion etc.
macro- – macrostructură, macroindustrial etc.
socio- – sociocultural, socioprofesional etc.
tele- – teleimprimator, telecomandă, televiziune etc.

Alte prefixoide:

electro – electrotehnică, electrocentrală etc.
foto – fotomodel, fotomontaj etc.
mono – monocultură, monotonie etc.
pseudo – pseudointelectual etc.
semi – semipreparat etc.
auto – autocontrol, autofinanțare etc.

B. Derivarea regresivă (realizată prin suprimarea afixelor reale sau aparente de la un cuvânt-bază); prin derivarea regresivă se formează cuvinte noi de la:

-verbe, prin suprimarea sufixului ce indică conjugarea: *a cânta> cânt, a câștiga> câștig, a dansa> dans, a învăța> învăț* (obișnuința).

-substantive masculine, prin suprimarea sufixului *"ă"* ce indică genul: *vișină - vișin, pară - păr, banană - banan, portocală - portocal.*

C. Derivarea parasintetică; este derivare prin care la radicalul cuvântului se adaugă atât sufixe cât și prefixe.

Exemplu: *pre- făcă- torie*: *pre-* (prefix), *făcă-* (radical),*-torie*(sufix)

pre- face: *pre-* (prefix), *-face* (radical); derivare cu prefix = prefixare

făcă- tură: *făcă-* (radical), *-tură* (sufix); derivare cu sufix = sufixare

- compunerea parasintetică: *eminescian, geobogzian, sadovenian, antonpannesc* etc.

3.2 Compunerea

Un alt procedeu intern de îmbogățire a vocabularului este compunerea prin care două sau mai multe cuvinte formează un singur cuvânt nou.

Compunerea se realizează prin *alăturarea componentelor fără cratimă*; Exemple: Curtea de Argeș, Dealul lui Mihai, fată în casă (servitoare)și *prin alăturarea componentelor cu ajutorul cratimei*:

a–substantive rezultate prin unirea a două substantive: *câine-lup, floarea-soarelui, Târgu-Jiu, Piatra-Olt* etc.

Scanned with OKEN Scanner

b–substantive rezultate dintr-un adjectiv cu un substantiv: *gură-spartă, coate-goale, vorbă-lungă, mațe-fripte* etc.

c–substantive rezultate dintr-un verb și un substantiv: *papă-lapte, pierde-vară, zgârie brânză* etc.

d–adjective rezultate din unirea a două adjective: *social-politic, economico-financiar, franco-român etc.*

- contopirea (sudarea componentelor): *anotimp, acupunctură, treizeci, bunăvoință, binecrescut, bleumarin, untdelemn, altcineva etc.*

- adverbe: *primăvara, altcumva, astfel, oarecum, odată, oricum* etc.

Compunerea prin abreviere- formarea unui cuvânt nou din inițialele componentelor: *O.N.U, C.F.R, B.E.R.D, F.M.I.* etc.

- abrevierea prin silabele componentelor: *Romarta, Rompres* etc.

3.3 Schimbarea valorii gramaticale

Un alt procedeu intern de îmbogățire a vocabularului este schimbarea valorii gramaticale a cuvântului. Acest procedeu constă în formarea unui cuvânt nou prin simpla trecere a unui cuvânt de la o parte de vorbire la alta. Această trecere se realizează prin:

a) - substantivizarea adjectivelor și adverbelor (prin substantivizare se înțelege articularea cu articol hotărât/nehotărât sau demonstrativ a unui adjectiv sau adverb obținându-se astfel un substantiv).

Exemplu: *frumos* (adjectiv) - frumos*ul* (substantiv, articol hotărât)
- *un* frumos (substantiv, articol nehotărât)
- *cel* frumos (substantiv, articol demonstrativ)

b) - substantivizare participiilor și infinitivelor lungi. Exemple:

prăpădit (participiu)	- prăpădit*ul*	- *un* prăpădit;
rănit (participiu)	- rănit*ul*	- *un* rănit;
a mânca	- mânca*re* (infinitiv lung)	- mânca*rea*.

c) - adjectivizarea participiilor trecute și a gerunziilor

Exemple: - carte citită, lecția învățată, fereastra deschisă etc. (participii trecute adjectivizate).
- mână tremurândă, ochi lăcrimânzi (gerunzii adjectivizate)

d)- transformarea unui substantiv în adverb, prin forma articulată a substantivului fără determinant (vezi capitolul "Adverbe provenite din alte părți de vorbire").

Exemple: *Vara* merg la mare (adverb).
Vara această este ploioasă (substantiv).

3.4 Familia lexicală

Prin ***familia lexicală*** a unui cuvânt se înțelege totalitatea cuvintelor formate prin derivare, prin compunere și prin schimbarea valorii gramaticale de la același cuvânt-bază.

Scanned with OKEN Scanner

Familia lexicală se stabileşte la nivelul unei singure limbi (excluzând neologismele neanalizabile sau expresiile), iar cuvintele unei familii lexicale au toate un element comun, numit radical sau rădăcină.

Exemple:

a face (verb):

- facere, făcător, făcătură, făcăleţ, a desface, desfăcătură, desfacere, desfăcut(-ă,-e,-i), a prefface, prefacere, prefăcut(-ă,-e,-i), prefăcător, prefăcătorie, a contraface, contrafacere, contrafăcut(-ă,-e,-i), contrafăcător, făcut(-ă,-e,-i), răsfăcut(-ă,-e,-i), binefacere, binefăcător, binefăcut(-ă,-e,-i), răufăcător.

a învăţa (verb):

- învăţătură, învăţământ, învăţător, e, învăţăcel, învăţ (obişnuinţă - derivare regresivă), dezvăţ (dezobişnuinţă), învăţat (cărturar), învăţat(-ă,e,i), învăţare, reînvăţare, dezvăţare, neînvăţat(-ă,e,i), dezvăţat(-ă,e,i), reînvăţat(-ă,e,i); locuţiuni: *învăţătură de minte, a da învăţătură.*

Câmpul lexical al unui cuvânt este format din totalitatea cuvintelor care intră în sfera lui lexicală.

Exemplu: *familie*: *tata, mama, copilul, fiul, fiica, bunicul, bunicul, bunica, verişorul* etc.

3.5 Mijloacele externe de îmbogăţire a vocabularului

Principalul mijloc extern de îmbogăţire a vocabularului îl constituie *împrumutul* din alte limbi. *Împrumuturile lexicale* sunt cuvinte intrate în limba română din alte limbi şi adaptate sistemului fonetic şi gramatical al limbii române. Aceste cuvinte au pătruns în limba română pe cale directă (prin contactul nemijlocit cu alte popoare, cu limbi diferite) şi pe cale indirectă (prin intermediul cărţilor).

După limba din care provin, împrumuturile sunt:

- *slave*: babă, ceată, glas, izvor, dar, grijă, milă, bolnav, a dovedi etc.
- *maghiare*: belşug, gând, hotar, gingaş, a bănui, a îngădui etc.
- *turceşti*: magiun, iaurt, pilaf, sarma, durduliu, barcagiu, chior etc.
- *greceşti*: taifas, politicos, lefter, a (se) fandosi, a (se) plictisi etc.

Împrumuturile neologice sunt cuvinte care au pătruns în limbă după secolele XVIII-XIX.

Exemplu:

- *neologisme de origine franceză*: persoană, curier, mesager, individ, nobil, ordin, comandă, raport, patrie, poet, poezie, colonel, funcţionar etc.
- *neologisme de origine germană* (mai ales termeni tehnici): bormaşină, electrocargater, foraiber, şaibă, ventil, rucsac, glasvand etc.
- *neologisme de origine italiană;* allegro, alto, bariton, chitară, flaut etc.
- *neologisme de origine engleză*: fotbal, fault, golf, scor, pick-up etc.

Având în vedere numărul mare al cuvintelor neologice se recomandă consultarea "Dicţionarului de neologisme", deosebit de util în aprofundarea studiului.

Scanned with OKEN Scanner

MORFOLOGIA

Gramatica este ştiinţa care studiază aceea parte a limbii care permite cuvintelor să realizeze comunicarea între vorbitori. Gramatica cuprinde două mari părţi: morfologia şi sintaxa. Cuvântul *morfologie* are originea în cuvântul grec *morfo* (formă) şi *logos* (învăţătură)

Cuvântul *sintaxă* are originea în cuvântul grec *sintaxis* (îmbinare)

Morfologia este partea gramaticii care studiază forma cuvântului, modificările formei şi ale conţinutului, valorile gramaticale exprimate prin formele cuvântului. În morfologie, cuvintele se numesc *părţi de vorbire* – adică clase lexico-gramaticale caracterizate prin anumite trăsături generale, formale şi de conţinut. După criteriul morfologic, al modificării formei, părţile de vorbire se împart în:

- *părţi de vorbire flexibile*: substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul şi verbul. Acestea îşi modifică forma în timpul comunicării.
- *părţi de vorbire neflexibile*: adverbul, prepoziţia, conjuncţia, interjecţia. Acestea nu îşi modifică forma în timpul comunicării.

Prin denumirea de *clase lexico-gramaticale*, alături de cuvânt înţelegem diversele grupuri de cuvinte cu înţeles unitar care se comportă ca un singur cuvânt, adică locuţiunile.

Fiecărei părţi de vorbire (în afară de articol) îi corespunde în planul vorbirii o locuţiune. Astfel:

- *substantivului* - locuţiuni substantivale: părere de rău = regret; ţinere de minte = memorie; aduceri-aminte = amintiri; punct de vedere = părere, opinie; nod în papură = defect, cusur; bătaie de cap = necaz; învăţătură de minte = pildă, experienţă, exemplu etc.
- *adjectivului* - locuţiuni adjectivale: fel de fel = diverşi, (om) cu scaun la cap - chibzuit, înţelept, (om) de încredere, de valoare, de ispravă, (om) în floarea vârstei (tânăr), lucru de căpetenie, ca vai de lume etc.
- *numeralului* - câte şi mai câte (multe), câte verzi şi uscate, de zeci de ori, de cinci ori, a doua oară, a nu ştiu câta oară.
- *pronumelui* - nu ştiu cine, nu ştiu ce, cine ştie ce (format din verbul nu ştiu + pronume relative: ce, cui, care, câte, câţi, cine etc.)
- *verbului* - a-şi aduce-aminte, a da buzna, a se da de-a dura etc.
- *adverbului* - în faţa, în dreapta, în stânga, pe de rost, din ce în ce etc.
- *prepoziţiei* - alături de, în caz de, de-a lungul, de jur-împrejurul etc.
- *conjuncţiei* - pentru că, după ce, ca şi cum etc.
- *interjecţiei* - ba zău, nu zău, ia uite, ia-te uită etc.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL I

SUBSTANTIVUL

Substantivul este partea de vorbire flexibilă care denumește lucruri, ființe, fenomene, noțiuni, idei, relații etc. și se caracterizează prin categoriile gramaticale de: gen, număr, caz, articol.

A. După gen substantivele sunt:

a. - *Masculine*, pe care le recunoaștem după cum primesc la singular "un" iar la plural "doi". Substantivele masculine denumesc: *ființele de sex bărbătesc* (bărbat, cal, cocoș, berbec etc.); numele *lunilor anului* (ianuarie, mai, iunie etc.); numele *pomilor fructiferi* (măr, păr, cais etc.); numele *notelor muzicale* (do, re, mi etc.); numele *cifrelor* (doi, trei - excepție făcând substantivele: *mie, sută* -gen feminin; *milion, miliard* -gen neutru); numele *literelor* – a, b, c, d...; nume de *profesii* (inginer, fierar, doctor etc.); nume de *monede* (ban, leu, dolar, franc, dinar cu excepția următoarelor: *marca, lira, rubla* - gen feminin); nume de *plante și flori* (ardei, pătrunjel, bujor etc.).

b. - *Feminine*, pe care le recunoaștem după cum primesc la singulare "o" iar la plural "două". Substantivele feminine denumesc: *ființele de sex femeiesc* (mamă, soră, noră, găină etc.); nume de *lucruri* (carte, rochie, casă etc.); nume de *fructe și legume* (pară, banană, ceapă, varză etc. - excepție făcând substantivele: *ananas, strugure* – masculine, respectiv: *măr, cais* – neutru); numele *zilelor* (luni, marți etc.), numele *anotimpurilor* (primăvara, toamna etc.); numele *părților zilei* (seara, dimineața etc., excepție făcând *amurg, prânz, asfințit* – neutru); nume de *țări, continente* (România, Franța, Asia, Europa etc., cu excepția câtorva: *Laos, Luxemburg, Iran, Irak, Congo, Vietnam* – neutru); nume de *flori* (lalea, garoafă etc.); *sentimente, stări psihice, atitudini* (bucurie, iubire, gelozie, frică etc.): *substantive provenite din infinitive lungi*: (căutare, citire, scriere etc.)

c. - *Neutre*, pe care le recunoaștem după cum primesc la singular "un", iar la plural "două".

Substantivele neutre denumesc obiecte, nume generice sau cu sens colectiv (*un tablou - două tablouri, un popor – două popoare*).

Sunt neutre substantivele care denumesc: *nume de lucruri* (birou, caiet, stilou, creion etc.); *nume de simțuri* (auz, văz, miros etc.); *nume de sporturi* (fotbal, volei, baschet etc.); *nume de vânturi* (crivăț); *acțiuni* - provenite din verb la supin (scris, cules, format etc.).

Există o categorie de substantive numite *moționale*, care formează femininul de la masculin: elev-elevă, inginer-ingineră, director-directoare, pictor-pictoriță, actor-actriță, mire-mireasă etc.

Alte substantive au aceeași formă atât pentru masculin, cât și pentru feminin; acestea poartă denumirea de substantive *epicene*: elefant, lăstun, papagal, pițigoi, vultur, girafă, cămilă, privighetoare etc.

Scanned with OKEN Scanner

B. După număr substantivele sunt:

La numărul *singular* – când indică un singur exemplar dintr-o categorie de obiecte: *carte, pom, continent, casă, pâine, mamă* etc.

La numărul *plural* – când indică mai multe exemplare sau mai multe obiecte de acelaşi fel: *cărţi, pomi, continente, case, pâini, mame* etc.

O serie de substantive au forme duble pentru plural: *coală – coale, coli; dorinţă – dorinţe, dorinţi; roată – roate, roţi; albuş – albuşe, albuşuri; chibrit – chibrite, chibrituri* etc.

Limba literară a adoptat una sau alta dintre variante.

Unele substantive au forme numai pentru singular sau numai pentru plural.

- forma numai pentru singular (defective de plural): *lapte, mazăre, miere, sânge, unt, tenis, bunătate, curaj, foame, înţelepciune, sete* etc.
- forma numai pentru plural (defective de singular): *icre, zori, câlţi* etc.

C. După formă substantivele sunt:

- *simple* – formate dintr-un singur cuvânt: *masă, carte, casă* etc.
- *compuse* – formate din două sau mai multe cuvinte: *inginer-şef, bunăvoinţă, Curtea de Argeş, Ştefan cel Mare, Marea Neagră* etc.
- *locuţiuni substantivale* – grupuri de cuvinte cu valoarea unui substantiv: *băgare de seamă = atenţie; ţinere de minte = memorie; păreri de rău = regrete; aduceri aminte = amintiri* etc.

D. După felul obiectului denumit:

- *comune* – denumesc obiecte de acelaşi fel luate în mod general: *om, ţară, munte, oraş* etc.
- *proprii* – denumesc obiecte de acelaşi fel, luate în mod particular: *Ion, Nicoleta, România, Hymalaia, Munţii Retezatului, Turnu – Severin, Craiova, Marea Neagră, Oceanul Pacific* etc.

Cazul substantivelor

Cazul substantivelor – exprimă relaţia dintre cuvinte şi este forma pe care o iau acestea pentru a exprima o anumită funcţie sintactică. Categoria de caz o au: substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul (participiul adjectival şi gerunziul acordat intră în această categorie datorită acordului cu substantivul determinat).

În limba română există cinci cazuri, îndeplinind anumite funcţii sintactice (în afara vocativului): *nominativ(N), genitiv(G), dativ(D), acuzativ(Ac), vocativ(V).*

Scanned with OKEN Scanner

Funcția sintactică a cazurilor

Nominativul

Substantivele în nominativ răspund la întrebarea: *cine? ce?* și pot avea următoarele funcții sintactice:

1. *Subiect:*
   Copilul se joacă.(substantiv comun simplu)
   Cristina se joacă mult.(substantiv propriu simplu)
   Floarea-soarelui a răsărit.(substantiv comun compus)
   Turnu – Severin este un oraș frumos.(substantiv propriu compus)
2. *Nume predicativ:*
   El este *inginer*. (substantiv comun simplu)
   Fiica mea este *Oana*. (substantiv propriu simplu)
   Domnul acesta este *inginer- șef*. (substantiv comun compus)
   Orașul din zare este *Turnu – Severin*. (substantiv propriu compus)
3. *Apoziție simplă sau dezvoltată (atribut substantival opozițional):*
   Lidia, *fiica*, i-a făcut cadou acest ceas.
   Lidia, *fiica prieteniei mele*, i-a făcut cadou acest ceas.

Observație: apoziția se întâlnește, de obicei, în cazul N, indiferent de cazul substantivului determinat.

Exemplu: Am cunoscut pe tatăl studentei mele, *Ana*.

4. *Elementul predicativ suplimentar:*
   Eu te văd *studentă* peste câteva luni.(ca și studentă)

Genitivul

Substantivul în genitiv răspunde la întrebările *(al, a, ai, ale) cui?* și poate avea următoarele funcții sintactice:

1. *Subiect: Ai casei* au plecat.
2. *Nume predicativ:* Meritele sunt *ale elevei*. (ale Cristinei, ale inginerului-șef); Ei sunt *contra războiului*.
3. *Atribut substantival*

a. genitival (fără prepoziție): Cărțile *copiilor* sunt interesante. (ale Cristinei, ale inginerului-șef)
b. cu prepoziție sau locuțiune prepozițională: Sondajul *asupra rezultatului* la examen a fost edificator;

Mersul *înaintea mașinii* este periculos.

Copacul *din dreapta casei* este un brad. (cu loc. prepozițională genitivală).

c. apozițional: Copilul Danielei, *adică al prietenei mele*, este silitor.

4. *Complement indirect*

Tinerii luptă *împotriva minciunii*; Ei s-au ridicat *contra nedreptății*:

5. *Complement circumstanțial de loc*: Mașina a stat *în stânga străzii*.
6. *Complement circumstanțial de timp*: Tu ai sosit aici *înaintea mamei*.
7. *Complement de mod*: El a acționat *contra propriei* sale dorințe.
8. *Complement circumstanțial de cauză*: El a întârziat *din pricina Anei*.
9. *Complement de scop*: El se pregătește *în vederea examenelor*.

Scanned with OKEN Scanner

Dativul

Substantivul în cazul dativ răspunde la întrebarea *cui?* şi poate avea următoarele funcţii sintactice:

1. Atribut substantival - fără prepoziţie:

Far ce-mi luminezi mintea, adevărată călăuză *sufletului meu.*

Preot *deşteptării* noastre, *semnelor* vremii profet.

- cu prepoziţie

Succesul *graţie muncii* (mulţumită muncii, datorită muncii) a fost mare.

- apoziţional

I-am cerut prietenei mele, *adică Alinei*, o carte.

2. Complement indirect: Tu oferi *mamei* tale o floare; Cinste *eroilor* ţării!

3. Complement circumstanţial de loc (dativul locativ): Puii stau *lipiţi pământului*. Stai *locului*, Ionele!

4. Complement circumstanţial de mod: El a răspuns *conform (contrar) regulamentului.*

Acuzativul

Substantivul în acuzativ răspunde la întrebările: *pe cine?, ce?, unde?, când?, cum?, întotro?* etc. Funcţiile sintactice:

1. *Subiect* (substantiv precedat de prepoziţia simplă "la", cu valoare cantitativă: multă, mulţi, multe): Au căzut *la frunze* în timpul furtunii!
   S-a adunat *la lume* în faţa primăriei!
2. *Nume predicativ:* Cartea aceasta este *de gramatică.*
   Gândul lui este *la vacanţă.*
   Florile sunt *pentru mama.*
   Îngheţata este *cu ciocolată.*
3. *Atribut substantival* (substantiv precedat de prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale):
   Livada *cu pomi* a înflorit.
   Cartea *de poveşti* este deschisă.
   Mărul *din grădină* s-a uscat.
   Saltul *în gol* este periculos.
   Un glas *ca de copil* se auzi în curte.
   Un om *cât un munte* calcă apăsat pe uliţă (ca, cât – adverbe de comparaţie)
   Curtea *de pe lângă casă* era mică. (prepoziţie triplu compusă)
   Traiul *alături de părinţi* este uşor. (locuţiune prepoziţională)

   Atribut apoziţional: Am admirat-o pe prietena ta, *adică pe Irina.*
4. *Complement direct*: Tu citeşti *cartea* aceasta.
5. *Complement indirect*: Ţi-ai amintit *de tinereţe.*
6. *Complement de agent*: Problema este rezolvată *de elevi.*
7. *Complement circumstanţial de loc*: Vara copiii merg *la mare.*
8. *Complement de timp*: El s-a întors de la şcoală *spre prânz. (către prânz)*
9. *Complement de mod*: Colegul tău calcă *a popă.*
   Tu ai răspuns *cu bucurie.*
   El te-a părăsit *fără păreri de rău.* (loc. substantivală)

Scanned with OKEN Scanner

10. *Complement circumstanțial de cauză*: Copilul plângea *de rușine*.
11. *Complement circumstanțial de scop*: Tu te pregătești *pentru examen*.

Vocativul

Este singurul caz în care substantivul nu are funcție sintactică.

El exprimă o chemare: *Ioane*, vino repede!

(substantiv în vocativ fără funcție sintactică).

În cazul în care un substantiv în vocativ însoțește un alt substantiv pe care îl identifică, acesta are funcția sintactică de atribut apozițional.

Exemplu: *Mamă Ilinco*, vino până la mine!

(substantiv în vocativ cu funcție sintactică de atribut apozițional).

Observații: Cuvintele care însoțesc un substantiv în vocativ (substantive, adjective, pronume, numerale) au funcție sintactică proprie.

Exemplu: *Fiul meu cel drag*, bine ai venit!

- fiul: substantiv în vocativ fără funcție sintactică
- meu: atribut adjectival, adjectiv pronominal posesiv
- cel drag: atribut adjectival, adjectiv propriu-zis, precedat de articolul demonstrativ "cel".

De reținut: În afara nominativului și a vocativului, toate cazurile au prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

Îndrumare: La analiza morfo-sintactică a substantivului se vor numi toate caracteristicile acestuia (categorii gramaticale):

- felul (comun și propriu)
- forma (simplu, compus și locuțiune substantivală)
- genul (masculin, feminin, neutru)
- numărul (singular și plural)
- articolul (hotărât, nehotărât, posesival, genitival sau nearticulat)
- cazul
- funcția sintactică

Declinarea: Forma pe care o ia substantivul la trecerea prin cele cinci cazuri se numește declinare. Ea poate fi:

a – articulată: când substantivul este însoțit de articol hotărât enclitic.

N.	- copilul	- copila	- copiii	- copilele
D.	- copilului	- copilei	- copiilor	- copilelor
Ac.	- copilul	- copila	- copiii	- copilele
V.	- copilule!	- copilo!	- copii!	- copilelor!

Observație. Câteva substantive nu pot avea articol hotărât enclitic; ele sunt precedate de articolul hotărât proclitic "lui"; Traian, vodă, Mircea etc.

Ele se vor declina:

N. - Traian (vodă, Ion, Mircea) este serios.

G. D. - Cartea lui Traian; Cămașa lui Mircea; Scaunul lui vodă; Dau lui Traian (vodă, Ion, Carmen, Mircea) toată considerația.

Ac. - (Pe) Ion, Carmen, Mircea.

V. - Traiane! Ioane! Mirceo!

b – nearticulată: Când substantivul este însoțit de articol nehotărât sau orice alt determinant.

N. Ac.	- Un copil	- O copilă	- Niște copii	- Niște copile
G. D.	- Unui copil	- Unei copile	- Unor copii	- Unor copile

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II

ARTICOLUL

Articolul este partea de vorbire flexibilă care nu are înțeles de sine stătător și nu poate avea funcție sintactică. Articolul are rolul de instrument gramatical. În limba română, articolul este de mai multe feluri: *hotărât, nehotărât, demonstrativ, posesival - genitival.*

1. *Articolul hotărât enclitic* (așezat la sfârșitul cuvântului)

Gen	Masculin		Feminin		Neutru	
caz/nr	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
N. Ac.	-l, -le, -a (elevul, peretele,papa)	-i	-a	-le	voc.: -u, -ou cons.: -r, -z, -s etc.	-le
G. D.	-lui	-lor	-ei	-lor	-lui	-lor
V.	-le!	-lor!	-o!	-lor!	-le	-lor

Articolul hotărât proclitic (se așază în fața substantivelor comune și proprii care nu pot fi articulate cu articolul hotărât enclitic: vodă, Traian, Mircea, Ion, Carmen, ianuarie, ..., decembrie, numerale care indică un anumit an: zilele lui 1949).

2. *Articolul nehotărât are formele*:

Gen	Masculin		Feminin		Neutru	
caz/nr	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
N. Ac.	un	niște	o	niște	un	niște
G. D.	unui	unor	unei	unor	unui	unor

3. *Articolul posesival* – genitival; se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat, nu cu pronumele sau substantivul în cazul genitiv.

Însoțește un substantiv sau un substitut în cazul genitiv. Prin *substitut* al substantivului înțelegem acea parte de vorbire care ține locul substantivului: pronumele, numeralul, adjectivul substantivizat etc.

Gen	Masculin		Feminin		Neutru	
caz/nr	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
N. Ac.	al	ai	a	ale	al	ale
G. D.	alui	alor	alei	alor	alor	alor

Exemplu: Niște creioane *ale* elevei au căzut de pe bancă.(articol posesival)

Se acordă cu substantivul "creioane" în cazul nominativ, și nu cu substantivul "elevei" în cazul genitiv.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu: Acest creion *al* meu este roşu. (nominativ)
Părerile *alor mei* sunt interesante. (genitiv)

4. *Articolul demonstrativ:* însoţeşte un adjectiv sau un numeral, făcând legătura dintre această parte şi substantivul determinat. Are formele:

Gen	Masculin		Feminin		Neutru	
caz/nr	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
N. Ac.	cel	cei	cea	cele	cel	cele
G. D.	celui	celor	celei	celor	celui	celor

Exemplu: Băiatul *cel* frumos, fata *cea* harnică.
Copiii *cei* ascultători, mamele *cele* iubitoare, drumurile *cele* bătătorite...
Articolul demonstrativ se acordă în gen şi număr cu substantivul determinat:
Radu *cel* Frumos; Ştefan *cel* Mare- masculin singular formează un substantiv propriu compus.
Băieţii *cei* trei; băiatul *cel* dintâi- leagă un numeral de substantivul determinat.
Când însoţeşte un adjectiv cu rol de atribut adjectival, articolul va avea genul, numărul şi cazul substantivului determinat.
Exemplu: Cărţile elevilor *celor* harnici sunt îngrijite.

Atenţie: Atât articolul demonstrativ, cât şi pronumele demonstrativ forma scurtă au aceleaşi forme: *cel, cea, cei, cele*. Sunt pronume atunci când sunt urmate de un substantiv.
Exemple:
Cel cu cartea a ieşit în faţa clasei. *(cel* - pronume demonstrativ, masculin, singular, N., subiect; *acela*).
Făt - Frumos merse spre *cel* zmeu. *(cel* - adjectiv pronume demonstrativ, masculin, singular. Ac., atribut adjectival; *acel*).
Copilul cel ascultător (*cel* - articol demonstrativ, masculin, singular).

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL III

ADJECTIVUL

Adjectivul este partea de vorbire flexibilă care exprimă însuşirea (calitatea) unui obiect. Însoţeşte un substantiv cu care se acordă în gen, număr şi caz.

Adjectivul poate exprima:

- însuşirea, proprietatea unei fiinţe sau a unui obiect: *frumos, bun, inteligent, greu, uşor, drag, tânăr* etc.
- materia din care este alcătuit: *osos, fibros, lemnos, metalic, aurifer* etc.
- originea: *oltean, franţuzesc, studenţesc, ţărănesc, vienez, american* etc.

Felul adjectivelor:

a) propriu-zise: *frumos, bun, curajos* etc.

b) provenite din:

- verbe la participiu: *citit, citită, scris, scrisă.*
- verbe la gerunziu: *mâini tremurânde, coşuri fumegânde, ochi lăcrimânzi.*
- pronume:

Exemple: *Acel (acest)* elev a câştigat (adjectiv pronominal demonstrativ).
Fiecare elev (*alt, oricare*) (adjectiv pronominal nehotărât).
Nici un copac (*nici* o) (adjectiv pronominal negativ).
Al cui copil eşti tu? (adjectiv pronominal interogativ).

Ştiu [1]/ *care* copii sunt cuminţi. [2]/ (adjectiv pronominal relativ, rol de element relaţional, are funcţia sintactică de atribut adjectival în propoziţia secundară).

Copiii *mei* sunt cuminţi (adjectiv pronominal posesiv).

După terminaţie adjectivele sunt:

a) variabile – cu două terminaţii: *bun - bună, buni - bune, moale - moi.*
– cu o terminaţie: *verde - verzi.*

c) invariabile: *gri, maro, cumsecade, eficace, motrice, propice.*

După formă, adjectivele sunt:

a) simple, formate dintr-un singur cuvânt: *frumos, înalt, bun.*

b) compuse: *cumsecade, binecrescut, galben-auriu, alb-gălbui, binefăcător, tehnico-ştiinţific, franco-român.*

c) locuţiuni adjectivale:

(om) *cu dare de mână* – înstărit, bogat
(om) *cu scaun la cap* – chibzuit
(om) *cu noroc* – norocos
(om) *cu minte* – înţelept
(om) *cu capul în nori* – aiurit, zăpăcit, neatent
(om) *fără teamă şi prihană* – pur, neprihănit, curajos etc.

Scanned with OKEN Scanner

Gradele de comparație

Exprimă gradul (măsura) în care o însușire caracterizează un obiect în raport cu aceeași însușire a aceluiași obiect sau a altui obiect.

Gradele de comparație sunt:

1 – *Pozitivul*:

Enunță calitatea sau însușirea fără a o compara: copil *bun*, elev *silitor*, fată *frumoasă*.

2 – *Comparativul:*

- de superioritate: *mai bun, mai silitor, mai frumos*
- de egalitate: *la fel de bun (tot așa de), tot atât de silitor, la fel de frumos*
- de inferioritate: *mai puțin bun, mai puțin silitor, mai puțin frumoasă*

Al doilea termen de comparație se introduce prin adverbele de comparație: *ca, decât, întocmai ca, așa că, la fel de, tot așa de*:

El este *mai puțin bun* ca (decât) acesta.

Tu ești *la fel de inteligent* ca mama ta.

Tu ești *mai silitor* decât sora ta.

3 – *Superlativul* este de două feluri: relativ și absolut.

a) *superlativul relativ* arată că însușirea unui obiect (ființe) se află la gradul cel mai înalt sau cel mai scăzut, comparată cu aceeași însușire sau cu o alta. Superlativul relativ se realizează din forma comparativului de superioritate sau inferioritate, precedat de articol demonstrativ: *cel, cea, cei, cele*: El este *cel mai bun* dintre elevi (din clasă). Ea este cea mai puțin harnică dintre noi.

Al doilea termen al comparației se introduce prin prepozițiile: *dintre, între*:

Este omul *cel mai bun* între oameni.

Este elevul *cel mai silitor* dintre toți.

Al doilea termen al comparației poate lipsi: Tu ești *cea mai frumoasă*.

b) *superlativul absolut*; arată că însușirea este în cel mai înalt grad fără a fi comparată cu o altă însușire. Se construiește cu ajutorului adverbului *foarte*, mai rar, cu adverbul *tare*: Ea este *foarte frumoasă*.

Tu ești *tare harnic*.

Pe lângă aceste adverbe, există o serie de locuțiuni adverbiale care pot reda superlativul absolut: *cu totul și cu totul, nespus de, uluitor de, nemaipomenit de, extraordinar de, din calea-afară de* etc.

Unele adjective nu pot avea grad de comparație, fie pentru faptul că însușirea exprimată nu poate fi comparată, fie că, la origine, ele sunt deja comparative sau superlative.

Adjective fără grad de comparație: *interior, inferior, superior, major, gigant, exterior, anterior, optim, ultim, uriaș, suprem, întreg, complet, mort, oral, unic, perfect, general, principal, desăvârșit, veșnic* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Funcția sintactică a adjectivului:

1.Atribut adjectival: Am citit o carte *interesantă.*

2.Nume predicativ: Ziua era *frumoasă.*

3.Complement indirect: *Din galben* s-a făcut roşu.

Din sărac a ajuns bogat.

4.Element predicativ suplimentar: Cărarea cobora *chinuită.* (N)

Eu te ştiu de *înțeleaptă.* (Ac)

5.Complement circumstanțial de timp: Te cunosc *de mică.*

De tânără a fost un talent.

6.Complement circumstanțial de mod: El era mai mult înțelept *decât isteț.*

7.Complement circumstanțial de cauză: Toată lumea o evita *de rea.*

Tu stai acasă *de bolnavă.*

Observații. Prin poziția antepusă față de substantivul pe care îl determină, adjectivul preia articolul acestuia.

Exemple: Copilul frumos - Frumosul copil.

Un elev harnic - Un harnic elev.

Adjectivul îşi poate schimba valoarea gramaticală devenind:

- substantiv (prin substantivizare):

Exemple: *Frumosul* merge pe apă (articulat cu articol hotărât);

Cel frumos merge pe apă (articulat cu articol demonstrativ);

Un frumos ca el rar întâlneşti (articulat cu articol nehotărât).

- adverb: Tu cânți *frumos* (adverb de mod, complement de mod).

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IV

PRONUMELE

Pronumele este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. Pronumele este de mai multe feluri: *personal, reflexiv, de întărire, posesiv, demonstrativ, nehotărât, interogativ, relativ, negativ.*

Pronumele personal este pronumele care indică persoana vorbirii (*eu, noi*), cu care se vorbește (*tu, voi*), despre care se vorbește (*el, ea, ei, ele*).

Are forme accentuate și neaccentuate. Se declină la cazurile N, D, Ac, V, având formele:

Singular

Pers	N	acc. D neacc.		acc. Ac neacc.		V
I	eu	–		pe mine	mă	
II	tu	–		pe tine	te	Tu!
III	el	(a, al) lui		pe el	îl, l-	
	ea	(a, al) ei		pe ea	o	

Plural

Pers	N	D		Ac		V
I	noi	–		pe noi	ne	
II	voi	–		pe voi	vă	Voi!
III	ei	(ai, ale) lor		pe ei	îi, i	
	ele	(ai, ale) lor		pe ele	le	

Pronumele personal cu valoare neutră.
Nu are funcție sintactică, se întâlnește în diverse expresii.
Exemple:
O: a luat-*o* la sănătoasa, *o* făcea pe deșteptul, *o* ține una și bună.
Îi: *îi* dă gura înainte, *îi* dă mereu cu vorba.
I: dă-*i* cu bere, dă-*i* cu vin, zi-*i* înainte.
Le: *le* vede la matematică, *le* are la gramatică, *le* știe la muzică.

Pronumele personal în dativul posesiv.
Are funcție sintactică de atribut pronominal.
Exemple: Fața-*mi* era palidă, îngălbenită de furie.
Mâna-*ți* mică mângâia brațul fotoliului.
Trupu-*i* era înalt.
Pronumele personal în dativul etic.
Nu are funcție sintactică, se analizează împreună cu verbul pe care îl însoțește:
Exemple: Și *mi-ți*-l făcu una cu pământul.
Ori *mi*-ești bolnăvioară.

Scanned with OKEN Scanner

Observaţie: Formele neaccentuate ale pronumelui personal care însoţesc o interjecţie au funcţie sintactică. După interjecţiile: *na, iată, iaca, uite*, pronumele personal se scrie cu cratimă şi are funcţia sintactică de complement direct sau atribut pronominal în dativ.

a. Complement direct:
- Dă-*l* încoace!
- Na-*l* (*pe el, l*) - complement direct.
- Iată-*l* (*mă, ne, vă, te, le, o*).
- Uită-*l* (*mă, te, ne, vă, le, o*).

b. Atribut pronominal în dativ:
- Iată-*mi* prietenii!
- Iaca-*ţi* rezultatele! (ale cui rezultate? *Ale tale, ţi*, atribut pronominal)

Funcţia sintactică a pronumelui personal:

1. Subiect în cazurile:
- Nominativ: *El* citeşte.
- Genitiv: *Ai lui* au plecat la mare.

2. Nume predicativ în:
- Nominativ: Prietenul meu *este el.*
- Genitiv: Caietul *este al lui.*
- Acuzativ: Florile *sunt pentru ea.*

3. Atribut pronominal:
- în genitiv:

a) fără prepoziţie: Cartea *lui* este pe masă.

b) cu prepoziţie sau locuţiune prepoziţională:
Copiii *din jurul lui* îl admirau.
Hotărârea *împotriva* ei a fost nedreaptă.

- în dativ cu prepoziţie: Succesul *graţie lui (datorită lui)* a fost răsunător.
- în dativ posesiv: Mâna-*ţi* era rece. (fără prepoziţie)
- în nominativ (apoziţie): Elena, *ea,* este prietena lui.
- în acuzativ - cu prepoziţie sau locuţiuni prepoziţionale:

Exemple: Darul *pentru el* este pregătit.
Călătoria *alături de el* este o plăcere.

4. Complement direct: *Pe ea* am căutat-*o.*
5. Complement indirect:
- în genitiv: Prietenii au luptat *contra lui.*
- în dativ: *Lui* i-am adus o carte.
- în acuzativ: Mă gândesc *la voi.*

6. Complement circumstanţial de loc: Copiii alergau *spre noi.*
7. Complement circumstanţial de timp:
- în genitiv: Tu ai sosit acasă *înaintea lui.*
- în acuzativ: Ai intrat în clasă *deodată cu mine.*

8. Complement de agent: Problema a fost compusă *de el.*
9. Complement circumstanţial de mod comparativ: Copiii au cântat *ca voi.*
10. Complement circumstanţial de cauză: Am întârziat *din pricina lui.*

Scanned with OKEN Scanner

11. Complement circumstanțial de scop:
- în acuzativ: Tu ai muncit toată viața *pentru el.*
- în genitiv: Ai muncit *în scopul lui.*

Alte forme ale pronumelui personal

La persoana a III-a pronumele personal are forme multiple.

Masculin singular: *el – dânsul, însul* Feminin singular: *ea – dânsa*

Masculin plural: *ei – dânșii* Feminin plural: *ele – dânsele*

Aceste pronume personale, ca și pronumele personal de politețe au aceeași funcție sintactică ca și pronumele personal.

Pronumele personal de politețe

Persoana a II-a

singular: *dumneata, mata, matale, d-ta*

plural: *dumneavoastră, d-voastră*

Persoana a III - a

Singular:	*Plural:*
masculin: *dumnealui*	masculin: *dumnealor*
feminin: *dumneaei*	feminin: *dumnealor, domniile lor*

Locuțiuni pronominale de politețe:

Luminăția Ta, Înălțimea Sa, Majestatea Sa, Preasfinția Sa etc.

Pronumele reflexiv

Pronumele reflexiv ține locul obiectului asupra căruia se exercită direct sau indirect acțiunea verbului. Are forme proprii numai pentru persoana a III-a.

Pronumele reflexiv are două cazuri: *dativ* și *acuzativ*, cu următoarele forme:
- accentuat: *sie, sieși*; neaccentuat: *își, și, -și* (pers. a III-a, D)
- accentuat: *sine, sineși*; neaccentuat: *se, s* (pers. a III-a, D)

La persoana I și a II-a formele pronumelui reflexiv coincid cu cele ale pronumelui personal. Distincția se face după acordul subiectului cu predicatul.

Exemple: Eu *mă* spăl (persoana I, singular, pronume reflexiv)

Tu *mă* vezi. (persoana I singular, pronume personal, complement direct; subiectul și predicatul sunt la persoana a II-a singular, iar pronumele la persoana I)

Tu *îți* amintești. (pronume reflexiv, persoana a II-a singular, marca diatezei; subiectul și predicatul sunt la persoana a II-a singular)

Eu *îți* amintesc. (pronume personal persoana a III-a singular, complement indirect; subiectul și predicatul la persoana I singular)

Scanned with OKEN Scanner

Funcția sintactică

În cazul *acuzativ*, pronumele reflexiv are funcția sintactică de:

a) complement direct: El *se* spală.(*pe cine spală? pe sine, se*).

b) atribut pronominal: Lauda *de sine* (*care laudă? De sine*)

În cazul dativ, pronumele reflexiv are funcția de:

a) complement indirect: El *își* amintește de vacanță.(*cui amintește? sieși, își*)

b) atribut pronominal în D: El *își* luă caietul (*al cui caiet?*)

Luându-*și* haina, a plecat (*a cui haină? a sa*).

Observații:

1. Dacă pronumele reflexiv are funcție sintactică, el poate fi reluat în întrebare prin forma sa accentuată sau prin forma accentuată a pronumelui personal sau posesiv.

2. Când verbul tranzitiv, însoțit de pronume reflexiv în D., este urmat de un complement direct ca obiect posedat de subiect, pronumele reflexiv are funcția de atribut pronominal în dativ.

Adesea pronumele reflexiv nu are funcție sintactică, fiind doar marca diatezei reflexive: Eu *mă* gândesc; Tu *te* rușinezi.

Pronumele și adjectivul pronominal de întărire

Pronumele de întărire este partea flexibilă de vorbire care însoțește un substantiv sau un pronume cu scopul de a preciza obiectul determinat. Are funcția sintactică de atribut adjectival, mai rar de subiect.

Formele pronumelui de întărire

Nr.	Gen	Persoana I	Persoana a II-a	Persoana a III-a
Sg.	masc.	însumi	însuți	însuși
	fem.	însămi	însăți	însăși
Pl.	masc.	înșine	înșivă	înșiși
	fem.	însene	însevă	înseși, însele

Exemple: *Însumi* te-am văzut chiulind. (pronume de întărire, subiect)

Elevul *însuși* a compus acest exercițiu. (atribut adjectival)

În vorbirea populară se folosesc adverbele de întărire *chiar*, *și* pentru a sublinia importanța în comunicare a substantivului sau pronumelui determinat.

Exemple: *Chiar* tu ai fost împotriva hotărârii. A venit *și* el.

Pronumele și adjectival pronominal posesiv

Pronumele posesiv este partea flexibilă de vorbire care înlocuiește numele posesorului, cât și al obiectului posedat. Este însoțit de articolul posesival genitival: *al, a, ai, ale*.

Scanned with OKEN Scanner

Formele pronumelui posesiv

Pronumele posesiv are forme pentru cele trei persoane, după genul şi numărul obiectului posedat şi după numărul posesorilor.

- Un singur obiect posedat - un singur posesor

Persoana (sg.)	masculin	feminin
Persoana I	al meu	a mea
Persoana a II-a	al tău	a ta
Persoana a III-a	al său	a sa

- Un singur obiect posedat - mai mulţi posesori

Persoana (pl.)	masculin	feminin
Persoana I	al nostru	a noastră
Persoana a II-a	al vostru	a voastră
Persoana a III-a	–	–

- Mai multe obiecte posedate - un singur posesor

Persoana	masculin	feminin
Persoana I	ai mei	ale mele
Persoana a II-a	ai tăi	ale tale
Persoana a III-a	ai săi	ale sale

- Mai multe obiecte posedate - mai mulţi posesori

Persoana	masculin	feminin
Persoana I	ai noştri	ale noastre
Persoana a II-a	ai voştri	ale voastre
Persoana a III-a	–	–

Datorită articolului, pronumele posesiv poate avea forme de genitiv - dativ (în limbajului popular: Cămeşile *alor mei* erau aninate pe-un prepeleac).

Adjectivul posesiv

Adjectivul posesiv are aceleaşi forme ca şi pronume posesiv (de fapt, orice pronume care însoţeşte un substantiv cu care se acordă în gen, număr, caz, devine adjectiv pronominal: Caietul *meu* este pe masă.

(Aşezat după substantivul articulat hotărât pierde articolul posesival)

Lângă un substantiv articulat hotărât sau nearticulat, adjectivul posesiv păstrează articolul posesival-genitival.

Ex: Un caiet *al meu* este pe masă. *Al meu* dor e dor adânc.

Scanned with OKEN Scanner

Funcția sintactică a pronumelui posesiv:

1. *Subiect*: *Ai mei* au venit (subiect exprimat prin pronume posesiv N)
2. *Nume predicativ*: N: Caietul *este al nostru.*
   G: Pământul acesta *era al alor săi.*
   Ac: Florile *sunt pentru ai noştri.*
3. *Atribut pronominal*: Reuşita *alor noştri* a bucurat toată şcoala.
4. *Atribut adjectival*: Câinele *vostru* e rău.
5. *Complement direct*: I-am întâlnit *pe ai tăi.*
6. *Complement indirect*: G: Duşmanul s-a repezit *asupra alor noştri.*
   D: Am dat *alor voştri* mingea.
   Ac: El îşi aminteşte *de ai tăi.*
7. *Complement de loc*: El mergea *către ai săi.* (Ac)
   El mergea *înaintea alor săi.* (G)
8. *Complement de timp*: Echipa lor a sosit pe teren *înaintea alei noastre.* (G)
   Echipa lor a intrat pe teren *înainte de a noastră.* (Ac)
9. *Complement de cauză*: El a întârziat din pricina *alor săi.* (G)
10. *Complement de scop*: El a muncit *în scopul alor săi.* (G)
    El a muncit toată viața *pentru ai săi.* (Ac)

Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ

Pronumele demonstrativ este partea flexibilă de vorbire care înlocuieşte numele unui obiect indicând apropierea sau depărtarea lui în spațiu sau în timp, identitatea sau diferențierea față de alte obiecte.

Pronumele demonstrativ are mai multe forme:

a) de apropiere: *acesta, aceasta, aceştia, acestea*
b) de depărtare: *acela, aceea, aceia, acelea*
c) de identitate: *acelaşi, aceeaşi, aceiaşi, aceleaşi*
d) de identificare (de diferențiere): *celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte*

Pe lângă aceste forme se întâlnesc formele populare:

a) *ăsta, asta, ăştia, ăstea, iştea* etc.
b) *ăla, aia, ăia, ălea* etc.
c) *ălălalt, aialaltă, ăilălalți* etc.
d) *cişti lalți, cislaltă, cişti lalte* etc.

Pronume forma neutră: *asta, aia.*

Exemplu: Poartă o rochie scurtă, *asta* ca să pară mai tânără.

Declinarea pronumelui demonstrativ

	Apropiere				Depărtare			
	Singular		Plural		Singular		Plural	
caz/gen	masc.	fem.	masc.	fem.	masc.	fem.	masc.	fem.
N Ac	acesta	aceasta	aceştia	acestea	acela	aceea	aceia	acele
G D	acestuia	acesteia	acestora	acestora	aceluia	acelea	acelora	acelor

Scanned with OKEN Scanner

Atunci când pronumele demonstrativ însoţeşte un substantiv cu care se acordă în gen, număr şi caz, pronumele demonstrativ devine *adjectiv pronominal demonstrativ*.

Exemple: Cartea *acestuia* este mai interesantă. (atribut pronominal exprimat prin pronumele demonstrativ de apropiere, masculin, singular, G.).

Cartea *aceasta* este mai interesantă (atribut adjectival, exprimat prin adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere, feminin, singular, N. – se în acordă în gen, număr şi caz cu substantivul "cartea" pe care îl determină).

Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ are forme scurte, identice cu formele articolului demonstrativ, *cel, cea, cei, cele*, însoţite totdeauna de substantiv:

Cel (acela) cu mingea a tras la poartă. (pronume demonstrativ de depărtare).

Funcţia sintactică a pronumelui demonstrativ

1. *Subiect*: *Acesta* (*acela*...) a venit.
2. *Nume predicativ*: N: Prietenul meu *este acesta.*
   G: Cărţile *sunt ale acestuia.*
   Ac: Cartea *este pentru ceilalţi.*
3. *Atribut adjectival*: Copilul *acesta* (*acela*...) este bun.
4. *Atribut pronominal*: Cărţile *acestuia* sunt noi.
5. *Complement indirect*: D: Dau a*cestuia* o minge.
   Ac: Eu m-am interesat *despre acela.*
6. *Complement direct*: Tu îl cauţi *pe acela.*
7. *Complement de loc*: Ac: Eu locuiesc *lângă acesta.*
   G: El locuieşte *înaintea acestuia*, aproape.
8. *Complement de timp*: Ac: Tu ai intrat pe uşă *înainte de aceştia.*
   G: Tu ai intrat pe uşă *înaintea acestuia.*
9. *Complement de mod*: Ac: El a răspuns *ca aceştia.*
   G: El a procedat *conform acestora.*
10. *Complement de cauză*: G: El a întârziat *din pricina acestora.*
11. *Complement de scop*: G: Tu ai muncit toată ziua *în scopul acestora.*
    Ac: Tu ai muncit toată ziua *pentru aceştia.*
12. *Complement de agent*: Poezia a fost scrisă *de acesta.*

Pronumele şi adjectivul pronominal relativ

Pronumele relativ se foloseşte numai în frază şi este element relaţional între regentă şi subordonată, păstrându-şi funcţia sintactică în propoziţia subordonată.

Formele pronumelui relativ: - simple: *care, cine, ce, cât, câtă, câţi, câte.*
- compuse: *cel care, cel ce, ceea ce.*

Declinarea pronumelui relativ:

Scanned with OKEN Scanner

Forma	cine	cât, câți, câtă, câte	care	
N. Ac.	cine	cât, câți, câtă, câte	care	
G	(al, a, ai, ale) cui	câtor	(al, a, ai, ale)	cărui(a) cărei(a) căror(a)
D	cui	câtor		căruia căreia cărora

Pronumele: *care, ce, cât*, pot însoți substantive pe care le determină, având funcția de adjectiv pronominal relativ.

Exemple: Știu [1]/ *care* elev a răspuns [2]/.(atribut adjectival)

Funcția sintactică a pronumelui relativ

1. Subiect: N: Am citit această carte [1]/ *care* a fost interesantă [2]/.
Știu [1]/ *cine* te-a căutat[2]/.
Am văzut [1]/ *ce* este acolo [2]/.
D: Dau cartea [1]/ *cui* o cere [2]/. (pronume relativ, *cine*)
Ac: Nimic [1]/ *din ceea ce* este frumos [2]/ nu-i place [1]/.
(pronume relativ precedat de prepoziția simplă *din*).

2. Nume predicativ:
N: Spune-mi [1]/ *ce* a devenit Ionel [2]/. (Ionel a devenit inginer)
G: Știu [1]/ *a cui* este cartea [2]/. (pronume relativ)
Ac: Știu [1]/ *pentru cine* sunt florile [2]/.

3. Atribut adjectival: Am aflat [1]/*ce* carte ai ales din biblioteca mea [2]/.

4. Atribut pronominal: G: Acesta este romanul [1]/ în filele *căruia* m-am regăsit [2]/.

5. Complement direct: Ac: Am cumpărat cartea [1]/ *pe care* mi-ai recomandat-o [2]/.

6. Complement indirect:
G: Aceasta este realitatea [1]/ *împotriva căreia* ați luptat [2]/.
Ac: El s-a interesat [1]/ *despre ceea ce* tu te aștepți [2]/.
D: Iată caietul [1]/ *căruia* i-am schimbat coperta [2]/.

7. Complement circumstanțial de timp:
G: Acesta este candidatul [1]/ *înaintea căruia* vei răspunde tu [2]/.
Ac: Ți-am spus ziua [1]/ *până aproape de care* vei locui aici [2]/.

8. Complement circumstanțial de loc:
G: Iată cartea [1]/ *deasupra căreia* ai pus ghiozdanul [2]/. (pronume).
Ac: În zare se vede pădurea [1]/ *dincolo de care* se află satul [2]/.

9. Complement circumstanțial de mod:
D: Iată întrebările [1]/ *conform cărora* vei formula răspunsurile[2]/.

10. Complement circumstanțial de cauză:
G: Am aruncat paharul [1]/ *din pricina căruia* te-ai tăiat la mână [2]/.
Ac: Ai trecut iar prin necazul [1]/ *din care* te-ai îmbolnăvit acum doi ani[2]/.

11. Complement circumstanțial de scop:

Scanned with OKEN Scanner

G: Poftim banii [1]/ *în scopul cărora* ai muncit toată luna [2]/.
Ac: Ai reuşit la examenul [1]/ *pentru care* ai învăţat tot anul [2]/.

12. *Complement de agent:*
Îţi prezint elevul [1]/ *de către care* a fost compus exerciţiul [2]/.

Pentru a stabili funcţia sintactică a pronumelui relativ sau nehotărât din subordonată se face abstracţie de propoziţia regentă, iar în subordonată se pune întrebarea părţii de propoziţie ce determină pronumele relativ.

Ex: Am aruncat paharul [1]/ *din pricina căruia* te-ai tăiat la mână [2]/ 1 PP; 2 AT.
Am apreciat [1]/ pe *oricare* citeşte corect franţuzeşte[2]/. 1 PP; 2 CD

În propoziţia 2 se înlocuieşte pronumele relativ cu un substantiv obţinând următoarea propoziţie: Te-ai tăiat la mână *din pricina paharului.*

Pronumele şi adjectivul pronominal interogativ

Partea flexibilă de vorbire care ţine locul cuvântului aşteptat ca răspuns la o întrebare dintr-o propoziţie sau o frază interogativă directă.

Are aceleaşi forme şi aceeaşi flexiune ca şi pronumele relativ. Formele pronumelui interogativ sunt: *cine?, care?, ce?, cât?, câţi?, câtă?, câte?*

Funcţia sintactică

1. *Subiect*: *Cine* a venit?
2. *Nume predicativ*: N: Cine este prietenul tău?
G: Al cui este caietul?
Ac: Pentru cine sunt florile?
3. *Atribut pronominal*: *A cui* casă ai construit-o?
4. *Atribut adjectival*: *Care* carte este interesantă?
5. *Complement direct*: *Pe cine* ai aşteptat în parc?
6. *Complement indirect*: D: *Cui* dau florile?
G: *Împotriva cui* au luptat ei?
Ac: *La cine* te gândeşti?
7. *Complement de loc*: Ac: *Spre cine* alerga băiatul?
D: *Cui* stătea lipit puiul de prepeliţă?
(– Puiul de prepeliţă stătea lipit *pământului.*)
G: *Deasupra cui* zboară avionul?
8. *Complement de timp*: G: *Înaintea cui* ai intrat în clasă?
9. *Complement de mod*: G: *Asemenea cui* ai răspuns tu?
Ac: Mai mult *decât cine* te iubeşte mama?
10. *Complement de scop*: G: *În scopul cui* ai muncit toată viaţa?
D: *Pentru ce* ai învăţat tot anul?
11. *Complement de cauză*: G: *Din cauza cui* s-a îmbolnăvit?
Ac: *Din ce* are boala aceasta atât de gravă?
12. *Complement de agent: De către cine* a fost scrisă poezia?

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele şi adjectivul pronominal nehotărât

Partea flexibilă de vorbire care ţine locul unui substantiv, fără să dea vreo indicaţie precisă asupra obiectului sau fiinţei pe care o înlocuieşte.

Are forme:

- simple: *unul, altul, atât, atâta, atâţi, atâtea, cutare, puţin, puţină, puţini, puţine, mult, multă, mulţi, multe, niscai, tot, toţi, toate* etc.
- compuse: *cineva, ceva, careva, altcineva, altceva, fiecare, oarece, oricare, oricine, orice, vreo, vreunul, câţiva, câteva, oricâtă, ori(şi)cât, oarecine* etc.
- locuţiuni pronominale: *nu ştiu cine (cineva), nu ştiu ce (ceva), cine ştie cine (cineva, oricine), te miri cine (oricare, oricine)* etc.

Exemple: A sunat *nu ştiu cine* la uşă. (*cineva* - subiect)

Îl atrăgea *nu ştiu ce* spre crestele munţilor. (*ceva* - subiect)

Când pronumele nehotărât însoţeşte un substantiv cu care se acordă în gen, număr, caz, devine adjectiv pronominal nehotărât, cu funcţia sintactică de atribut adjectival.

Exemple: *Fiecare* învaţă lecţia (pronume nehotărât, subiect)

Fiecare elev învaţă lecţia (adjectiv pronominal nehotărât, atribut adj.)

În timpul flexiunii, formele compuse nehotărâte, au aceleaşi terminaţii ca şi pronumele relative care le compun.

N. Ac.	cineva	fiecare	oricine
G. D.	cuiva	fiecăruia	oricui

Sunt numai pronume: *cineva, careva, altcineva, altceva, oricine* etc.

Sunt numai adjective: *alde, fiece, niscai, niscaiva.*

Funcţia sintactică a pronumelui nehotărât.

1. *Subiect*: N: *Cineva* învaţă japoneza.
   G: Premiul este [1]/ *al oricui* îl merită [2]/. (*al oricui* - pronume nehot.)
   D: Oferă acest loc [1]/ *oricui* este mai bun [2]/.(*oricui* - pronume nehot.)
   Ac: Nu lua nimic / *din orice* i se oferea [2]/. (*orice* - pronume nehot.)
2. *Nume predicativ*:
   N: Dumnealui nu este fratele meu, dumnealui este *altcineva*.
   G: Datoria de a învăţa este a *fiecăruia*
   Ac: Florile sunt *pentru alta*.
3. *Atribut adjectival*: *Fiecare* carte este interesantă.
4. *Atribut pronominal*: Cartea *fiecăruia* este interesantă.
5. *Complement direct*: La mare am cunoscut *pe cineva.*
6. *Complement indirect*: G: Tu lupţi *împotriva oricui,* pentru a-ţi atinge scopul
   D: Dau *fiecăruia* câte o carte.
   Ac: Eu mă gândesc *la altcineva.*

Scanned with OKEN Scanner

7. *Complement de timp:*
G: Tu ai sosit acasă *înaintea tuturor.*
Ac: El soseşte la birou *înainte de toţi* pentru a pregăti cafeaua.
8. *Complement de mod*: D: El a răspuns corect *asemenea altora.*
Ac: El a muncit mai mult *decât oricine.*
9. *Complementul de cauză*:
G: Bunica e aşa de miloasă încât plânge *din cauza oricui.*
(*din pricina fiecăruia*).
10. *Complement de agent*: Cartea aceasta este citită *de oricine.*

Pronumele şi adjectivul pronominal negativ

Partea flexibilă de vorbire, care ţine locul unui substantiv (sau substitut al acestuia) pe care îl neagă. Apare în propoziţii negative.

Exemple: - N-ai întâlnit pe colegii tăi?
- N-am întâlnit *pe nimeni.*

Are formele: *nimeni, nimenea, nimic, nimica, nici unul, nici una.*

Declinarea pronumelui negativ:

N. Ac.: *nimeni, nimenea, nici unul, nici una.*

G. D.: *nimănui, nimănuia, nici unuia, nici uneia.*

Forme adjectivale: *nici un, nici o* (unde *un* şi *o* sunt pronume nehotărâte)

Pe birou nu e *nici o* carte şi *nici un* creion.

Pronumele negativ *nimic*, provenit substantiv prin conversiune, are sensul de *fără valoare, fleac* (*nimic - un nimic, nimicuri, nişte nimicuri*).

Exemple: Astăzi tu n-ai mâncat *nimic.* (pronume negativ, complement direct).

Ai cumpărat *nişte nimicuri* foarte costisitoare.(substantiv, complement direct)

Iar visezi *la un nimic* crezând mereu în soartă. (substantiv, complement indirect)

Funcţia sintactică a pronumelui negativ

1. *Subiect*: *Nimeni* n-a venit pe stadion.
2. *Nume predicativ*: N: Iubirea fără nici un sacrificiu nu înseamnă *nimic.*
Dan n-a ajuns *nimic* deşi era un student bun.
G: Creionul acesta nu este al *nici unuia.*
Ac: Cărţile nu sunt pentru *nici unul* dintre ei.
3. *Atribut adjectival*: N-a lipsit *nici un* elev de la spectacol.
(atribut adjectival, exprimat prin adjectiv pronominal negativ, masculin, sg. N)
4. *Atribut pronominal*: G: N-am pierdut cartea *nimănui*, am pus-o pe birou.
(atribut pronominal, exprimat prin pronume negativ)

Scanned with OKEN Scanner

5. *Complement direct*: Nu văd *pe nimeni* pe stradă.
6. *Complement indirect*: Nu mă gândesc *la nimeni*.;
Câinele nu s-a repezit *asupra nimănui*, a stat cuminte.
7. *Complement de loc*: Copilul n-a mers *spre nici unul* dintre părinți.
8. *Complement de mod*: Fiul meu este frumos, *ca nici unul* dintre copii.
9. *Complement de cauză*: G: Nu m-am îmbolnăvit *din pricina nici unuia* dintre voi, ci din vina mea.
10. *Complement de agent*: Poezia n-a fost citită *de nimeni*.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL V

NUMERALUL

Numeralul este partea de vorbire flexibilă care exprimă o cifră, numărul obiectelor sau ordinea obiectelor numărate.

Numeralele sunt de două feluri:

1. Cardinale:

a) Propriu-zise: *un, unu, una, o, doi, trei, sută, mie, milion, miliard* etc.(ultimele patru au valoare substantivală)
b) Multiplicative: *îndoit, întreit, însutit...., dublu, triplu.*
c) Distributive: *câte unul, câte doi, câte trei, câte una câte două... doi câte doi, trei câte trei* etc.
d) Colective: *amândoi, amândouă, tustrei, tuspatru, ambii, ambele* etc.
e) Fracționare: *doime, zecime, sutime, doi la sută, trei la sută, trei pe patru*
f) Adverbiale: *o dată, de două ori, de trei ori, de patru ori...* (formează locuțiuni: *de sute de ori, de nenumărate ori, de câteva ori* etc.)
g) De aproximație: *doi-trei, sute și sute, zeci mii, zeci și zeci, șapte-opt* etc.

2. Ordinale:

a. Propriu-zise: *întâi* (invariabil), *primul, prima, al doilea, cel de-al doilea, cel dintâi, cea dintâi* etc.
b. Adverbiale: *prima oară, a doua oară, a treia oară* etc.

Funcția sintactică a numeralului

1. *Subiect*: *Trei* au sosit în curtea școlii.
   Al doilea era tăcut.
   Amândoi vorbesc corect limba Franceză.
2. *Nume predicativ*: N: Tu ești *primul.*
   G: Cartea *este a primului*.
   Ac: Florile *sunt pentru prima*.
3. *Atribut adjectival*: *Trei* copii au venit.
   Banca *a treia* este a mea.
4. *Atribut subst.*: N: Tu, *al treilea,* ai câștigat premiul întâi. (apoziție)
   G: Cărțile *celui dintâi* sunt mai îngrijite decât ale lor.
   G: Cărțile *din fața primilor* sunt ale mele.
   Ac: Gândul *la amândoi* mă neliniștește.
5. *Complement direct*: I-am aplaudat *pe amândoi.*
6. *Complement indirect*: G: Tu lupți *împotriva ambilor.*
   D: Tu dai *ambilor* câte o carte;
   Ac: Tu te-ai interesat *de primul.*
7. *Complement de loc*: G: Frunzele cădeau *deasupra a doi dintre copii.*
   Ac: Tu te-ai așezat *lângă al doilea.*
8. *Complement de timp*: G: Tu ai sosit în clasă *înaintea ambilor.*
   Ac: Tu ai sosit în clasă *înainte de amândoi.*

Scanned with OKEN Scanner

9. *Complement de mod*: D: El te-a apreciat mult, *asemenea a doi dintre examinatori.*

D: Tu ai răspuns *contrar ambilor.*

Ac: El a acționat *ca amândoi.*

10. *Complement de cauză*: G: El s-a îmbolnăvit *din cauza amândurora.*

11. *Complement de scop*: G: Tu ai trudit toată ziua *în scopul amândurora.*

Ac: Ai muncit toată vara *pentru amândoi.*

12. *Complement de agent*: Cartea a fost citită de *amândoi.*

Valoarea substantivală a numeralului cardinal se poate realiza, prin articulare cu articol hotărât, nehotărât și demonstrativ.

doi (numeral) *Doiul* de fizică se corectează greu (substantiv, articulat hotărât)

Tu ai luat *un doi* la chimie (substantiv articulat nehotărât)

I-am admirat pe *cei doi* (substantiv articulat cu articol demonstrativ)

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VI

VERBUL

Verbul este partea de vorbire flexibilă care exprimă acţiuni sau stări: *a citi, a bea, a se bucura, a vrea, a se întrista* etc.

Tot valoare de verb au *locuţiunile verbale* (sunt grupuri de cuvinte cu înţeles unitar în componenţa căruia intră un verb şi se comportă morfologic şi sintactic ca un verb): *a face cu ochiul* - a clipi; *a pune la cale* - a plănui; *a o lua la fugă* - a fugi; *a da ajutor (o mână de ajutor)* - a ajuta; *a se da de-a dura* - a se rostogoli; *a duce dorul* - a dori; *a se face de râs* - a se compromite; *a trage pe sfoară* - a înşela; *a-şi băga mintile-n cap* - a se cuminţi etc.

Categoriile gramaticale ale verbului sunt: *modul, timpul, persoana, numărul, diateza, conjugarea.*

Verbele personale sunt acele verbe care au un subiect exprimat sau neexprimat: *Citesc (eu). Cânţi (tu). Mergeţi (voi) în excursie. Tata mănâncă.*

Verbele impersonale sunt verbele care nu au subiect şi au o singură formă (persoana a III-a singular).

Dintre aceste verbe, unele nu pot avea subiect, deoarece exprimă acţiuni ai căror autori (subiect) sunt imposibil de determinat (*plouă, tună, fulgeră, îngheaţă, se înserează, se întunecă* etc.), iar altele au un subiect presupus: *se zice* (cineva, oamenii etc.); *se zvoneşte, se spune, se aude* etc. Aceste verbe se numesc *unipersonale* ca formă şi *impersonale* ca înţeles.

În cadrul verbelor impersonale, un regim special îl au verbele: *a fi, a însemna, a rămâne, a ajunge, a trebui*. Toate aceste verbe (în afară de *a trebui*) pot fi impersonale, predicative, copulative, impersonal-copulative. Astfel verbul:

a fi - impersonal: Eu [2]/ era [1]/ să cad [2]/.1PP, 2SB

poate fi: (pronumele "eu" este subiectul propoziţiei 2; nu poate fi subiect al predicatului *era* deoarece nu are acordul în persoană cu acesta)

- impersonal-copulativ: A învăţa este a şti.
  Dacă nu vine la şcoală [1]/ este [2]/ că n-a fost anunţat [3]/.
  1SB, 2PP, 3PR
- copulativ: Cartea este interesantă. (predicat nominal)
- predicativ: Cartea este pe birou. (predicat verbal, diateză activă)
- auxiliar: Cartea este citită de elev. (predicat verbal, diateză pasivă)

a însemna - predicativ: El a însemnat ceva pe carte (a notat- predicat verbal)

poate fi: - copulativ: Iubirea înseamnă sacrificiu. (predicat nominal)
- impersonal copulativ: Dacă n-a venit la şcoală [1]/ înseamnă [2]/ că n-a fost anunţat [3]/. 1SB, 2PP, 3PR

a rămâne - predicativ: El a rămas la bunici. (predicat verbal)

poate fi: - copulativ: El a rămas singur şi fericit.
(predicat nominal cu nume predicativ multiplu)
- impersonal: Rămâne [1]/să mă interesez de rezultat.[2]/1PP, 2SB

Scanned with OKEN Scanner

a ajunge - predicativ: Tu ai ajuns la mare (predicat verbal)
poate fi: - copulativ: Tu ai ajuns inginer (predicat nominal)
- impersonal: Ajunge [1]/ cât ai vorbit [2]/. 1PP, 2SB

Verbul *trebuie* este totdeauna impersonal, de aceea la analiza sintactică a frazei se separă de substantivul (sau substitutul) care îl însoţeşte.

Exemple: Eu [2]/ trebuie [1]/ să plec la şcoală [2]/. 1PP, 2SB
Copilul [2]/ trebuie [1]/ să asculte de părinţi [2]/. 1PP, 2SB
Fiecare [2]/ trebuie [1]/ să înveţe [2]/. 1PP, 2SB
Amândoi [2]/ trebuie [1]/ să răspundă [2]/. 1PP, 2SB

Excepţie:

Verbul *trebuie* la persoana a III-a plural, când se acordă în persoană şi număr cu substantivul (sau substitutul acestuia), devine personal, ca urmare în frază cere completivă directă.

Exemple:

Fetele de împărat (ele, toate, fiecare, amândouă etc.), trebuiau [1]/ să-şi aleagă câte un măr de aur [2]/.1PP, 2CD

Potecile trebuiau [1]/ să aibă un capăt [2]/. 1PP, 2CD

Voinicii vor trebui [1]/ să străbată cale lungă până la cetate[2]/. 1PP, 2CD.

O clasificare a verbelor impersonale după diateze, ne arată faptul că acestea se întâlnesc la toate cele trei diateze:

- activă: *plouă, tună, fulgeră, pare, decurge, reiese, îngheaţă* etc.
- reflexivă: *se înnoptează, se întâmplă, mi se pare, îmi vine, îi este dat*
- pasivă: *este ştiut, este dat, este cunoscut, este stabilit* etc.

Toate aceste verbe pot fi însoţite de pronume personale în dativ şi acuzativ, cu rol de complement indirect: *mi se pare, ţi se cuvine, i-a venit (să...), mi se cade, îţi trebuie* etc.

Verbele auxiliare

Verbele auxiliare sau ajutătoare sunt verbele care ajută la formarea modurilor şi timpurilor compuse (perfect compus, viitor, viitor anterior, conjunctiv perfect, condiţional-optativ) şi a diatezei pasive.

Verbele auxiliare sunt: *a fi, a avea, a vrea.*

Verbul **a fi** în cadrul diatezei active formează următoarele moduri şi timpuri:

- indicativ, viitor anterior: Voi *fi* văzut.
- conjunctiv perfect: Să *fi* văzut.
- condiţional optativ perfect: Aş *fi* văzut.
- prezumtiv prezent: Voi *fi* văzând.
- infinitiv perfect: A *fi* văzut.

La diateza pasivă, auxiliarul *a fi* intră în structura tuturor modurilor şi timpurilor: *sunt văzut; să fi fost văzut; să fiu văzut* etc.

Verbul **a avea**, ca auxiliar, se întâlneşte la toate diatezele, în formarea următoarelor moduri şi timpuri:

- indicativ, perfect compus: Eu *am* văzut.
  viitor popular (perifrastic): *Am* să văd
- condiţional prezent: *Aş* vedea.

Scanned with OKEN Scanner

perfect: *Aș fi văzut*

Verbul **a vrea**, ca auxiliar, se întâlnește la toate diatezele, în formarea următoarelor moduri și timpuri:

- indicativ: viitor, viitor anterior: *voi* merge, *voi* vedea, *voi* fi văzut
  viitor popular (perifrastic): *or* să meargă, *or* să vadă
- prezumtiv prezent: *voi* fi mergând, *voi* fi văzând, *voi* fi venind

Verbele unipersonale

Sunt în special onomatopeice și au subiect exprimat numai la persoana a III-a singular (cu referință mai ales la animale): *a grohăi, a măcăni, a lătra, a cotcodăci, a mieuna* etc.

Verbele tranzitive și intranzitive

Noțiunea de tranzitivitate indică *capacitatea unui verb de a avea un complement direct*, exprimat sau neexprimat. Spunem că *verbul este tranzitiv*, dacă acesta poate avea complement direct.

Exemple:

Privesc de la fereastra mea. (verbul *privesc* are un complement direct neexprimat: lumea, pomii, vecinii, fetele etc.)

Privesc de la fereastra mea *trecătorii* grăbiți.

El scrie *lecția*. Învață *poezia*. Îmbracă *rochia* etc.

Verbele tranzitive sunt singurele care pot forma diateza pasivă: Lecția *este citită* de el: Poezia *este învățată* de elev; Rochia *este îmbrăcată* de ea.

Verbele intranzitive sunt verbele care nu pot avea complement direct (exprimat sau neexprimat) Ex: *a merge, a-și aminti, a se interesa, a colabora, a se teme, a ieși, a fugi* etc.

Conjugarea

După terminația de la infinitiv, verbele limbii române se împart în patru mari grupe, numite conjugări:

- conjugarea I cuprinde verbele care se termină la infinitiv în *-a*: a cânta, a dansa, a spăla etc.
- conjugarea a II-a cuprinde verbele care se termină la infinitiv în: *-ea*: a bea, a vedea, a plăcea etc.
- conjugarea a III-a cuprinde verbele care se termină la infinitiv în: *-e*: a merge, a bate, a face etc.
- conjugarea a IV-a cuprinde verbele care se termină la infinitiv în: *-i*: a iubi, a dori, a privi, și în *-î*: a coborî, a hotărî etc.

Diatezele

Diateza este categoria gramaticală a verbului care indică raportul dintre acțiunea exprimată de verb și obiectul asupra căruia se răsfrânge acțiunea.

Verbul are trei diateze: *activă, reflexivă și pasivă*.

Diateza activă arată că acțiunea este făcută de subiectul gramatical și suferită de un complement: *a citi, a dansa, a munci* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu: *El* citeşte *cartea*.(*El*- subiect gramatical; *cartea* - complement direct)

Diateza reflexivă arată că subiectul gramatical face acţiunea exprimată de verb şi tot el o suferă. Verbele la diateza reflexivă sunt însoţite de pronume reflexiv în cazul dativ sau acuzativ.

Exemple: Eu *mă* spăl. Tu *îţi* aminteşti. El *îşi* închipuie.

Când pronumele reflexiv are funcţie sintactică (atribut pronominal în dativ, complement direct, complement indirect) se spune că verbul este la *diateza activă pronominală*.

Exemple: Eu *mă* spăl. (*pe mine* - complement direct, Ac.)

Tu *îţi* imaginezi ceva. (*ţie* - complement indirect, D.)

Luându-*şi* paltonul, el a plecat. (-*şi (al său)* - atribut pronominal în D.)

Când verbul la diateza reflexivă cu pronume reflexiv în cazul D este urmat de un complement direct ca *obiect posedat de subiect*, pronumele în dativ are funcţie sintactică de *atribut pronominal*.

Diateza pasivă. Verbul la diateza pasivă arată că acţiunea este săvârşită de un complement (complement de agent, subiectul logic) şi suferită de subiectul gramatical.

Exemplu: *Cartea* este citită *de elev*. (*cartea* - subiect gramatical; *de elev* - subiect logic, rol de complement de agent).

Verbul la diateza pasivă se construieşte din verbul *a fi* ca *auxiliar* şi *participiul trecut al verbului*. Când verbul *a fi* este la un mod personal, formează împreună cu participiul verbului un *predicat verbal*.

Atenţie:

Verbul *a fi* ca verb copulativ formează împreună cu un nume predicativ (substantiv, pronume, adjectiv, numeral etc.) un *predicat nominal*. Confuzia dintre predicatul verbal exprimat prin verb la diateza pasivă şi predicatul nominal se face mai ales când complementul de agent nu este exprimat (dar el se subînţelege).

Ex.: Poezia este memorată (de copil) cu uşurinţă.
(predicat verbal, verb la diateza pasivă)

Poezia este memorată, tema este scrisă, copilul pleacă liniştit la şcoală.
(predicate nominale)

Verbele pot trece de la o diateză la alta, preluând caracteristicile noii diateze.

Exemple:

a lăuda (diateza activă): Eu laud meritele lui.

a se lăuda (diateza reflexivă): Mihai se laudă în faţa prietenilor.

a fi lăudat (diateza pasivă): Mihai este lăudat de prietenele lui.

sau:

a mânca (diateza activă): Tu mănânci un măr.

a se mânca (diateza reflexivă): Prăjitura se mănâncă cu mâna.

a fi mâncat (diateza pasivă): Şoarecele a fost mâncat de pisică.

Modurile

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta cum consideră vorbitorul acţiunea:

- reală (indicativul)

Scanned with OKEN Scanner

- realizabilă (conjunctivul şi condiţional-optativul prezent, imperativul).
- ireală (conjunctivul şi condiţional-optativul perfect).

După felul în care sunt sau nu însoţite de persoane (eu, tu, el, ...) în timpul conjugării, modurile sunt *personale* şi *nepersonale*.

Modurile personale exprimă persoana şi formează predicatul, deci sunt şi predicative. Acestea sunt: *indicativul, conjunctivul, condiţional-optativ şi imperativul*.

Verbele la aceste moduri sunt *verbe predicative*, formând singur un predicat.

Există verbe care, deşi se află la un mod personal nu pot forma singure predicatul. Este cazul verbelor *auxiliare* şi al verbelor *copulative*: *a fi, a deveni, a se face, a ajunge, a rămâne, a însemna, a părea* etc. (a căror omonimie gramaticală a fost deja prezentată).

În situaţia în care aceste verbe sunt copulative, nu pot forma singure predicatul, ca urmare au nevoie de numele predicativ.

În propoziţiile: "Succesul este o recompensă a muncii", "Iubirea înseamnă sacrificiu", verbele "este", "a însemna" sunt nepredicative, deşi se găsesc la un mod şi timp predicativ (indicativ, prezent), deoarece nu pot forma singure un predicat. Împreună cu substantivele "o recompensă", "sacrificiu", cu rol de nume predicativ, formează predicat nominal.

Modurile nepersonale nu exprimă persoana şi nu pot forma predicatul, sunt deci moduri nepredicative.

Modurile nepredicative sunt: *infinitivul, gerunziul, participiul* şi *supinul*. Neputând împlini funcţia sintactică de predicat, aceste moduri au funcţia sintactică de părţi de propoziţie: *subiect, nume predicativ, atribut, complement* etc.

Între modurile nepredicative, gerunziul şi infinitivul au un regim special, deoarece pot fi însoţite de subiect, de nume predicative sau complement.

Modul infinitiv, poate avea: subiect, complement direct, complement indirect, complement de loc, complement de timp etc., împreună cu care formează o *construcţie infinitivală absolută* (care are propriul ei subiect) sau *construcţie infinitivală relativă* (formată dintr-un infinitiv şi un pronume sau adverb cu diverse funcţii sintactice faţă de infinitiv).

Construcţia infinitivală absolută are funcţia de complement circumstanţial pe lângă predicatul propoziţiei iar *construcţia infinitivală relativă are rol de subiect sau de complement direct* (conf. G. A. vol. II, paragraf 511).

Construcţie infinitivală cu rol de subiect:

Exemple: E necesar *a interveni dumneata* în această situaţie ("a interveni dumneata"- construcţie infinitivală relativă cu rol de subiect, formată din:

"a interveni"- verb nepredicativ, mod infinitiv, conjug. a IV-a, forma afirmativă, rol de subiect pe lângă expresia verbală impersonală, "e necesar"

"dumneata"- pronume personal de politeţe, persoana a II-a, singular, N., funcţia sintactică de subiect, al verbului la infinitiv "a interveni".

Funcţiile sintactice ale modurilor nepersonale

Modurile nepersonale nu pot avea funcţia sintactică de predicat. Ele îndeplinesc în propoziţie rol de părţi de propoziţie.

1.
a)
b)
c)
d)
e)
f)
g)
h)
i)
j)

2.
a)
b)
c)
d)
e)
f)
g)
h)

3.
a)
b)
c)
d)
instruit.
e)

4. S
a) S
b) A
c) A
d) C
e) C
f) C
g) C
Modu
articol h
Exem
Am fo
prin subs

Scanned with OKEN Scanner

1. **Infinitivul:**
a) *subiect*: E necesar *a citi* cu atenţie.
b) *nume predicativ*: Plăcerea lui este *de a cânta* la pian.
c) *atribut verbal*: Dorinţa *de a citi* este mare.
d) *Complement direct*: El a învăţat *a scrie* franţuzeşte.
Tu poţi *dansa* cu uşurinţă.
e) *Complement indirect*: Tu te bucuri *de a avea* atâtea împliniri.
f) *Complement de timp*: El a plecat *înainte de a veni* tu.
g) *Complement de mod*: Ai răspuns *fără a gândi*.
h) *Complement de scop*: Ai învăţat un an *pentru a lua* examenul.
i) *Complement de cauză*: Ai fost pedepsit *pentru a nu-ţi fi scris* tema.
j) *Element predicativ suplimentar*: Tu vedeai planul de mărire *a se împlini*.

2. **Gerunziul:**
a) *Atribut adjectival*: Mâinile *tremurânde* se înălţau spre cer.
b) *Atribut verbal*: Păsări *ciripind* se roteau deasupra pădurii.
c) *Complement direct*: Văd *alergând* copii.
d) *Complement indirect*: Te-ai plictisit *ascultând* mereu aceeaşi muzică.
e) *Complement de timp*: *Intrând* în casă a găsit hainele pe jos.
f) *Complement de mod*: Copiii veneau *cântând.*
g) *Complement de cauză*: *Neştiind* lecţia, ai luat notă mică.
h) *Element predicativ suplimentar*: Luca Moşneagul…se şi aude *zicând* afară.

3. **Participiul.**
a) *Atribut adjectival*: Cartea *citită* este interesantă.
b) *Nume predicativ*: Copilul *era grăbit*.
c) *Element predicativ*: Eu te ştiu *de citită*, şi că ai o bibliotecă mare.
d) *Complement de mod comparativ*: Fiul ei era mai mult talentat *decât instruit*.
e) *Complement de cauză*: N-a mâncat aseară *de supărat*.

4. **Supinul.**
a) *Subiect*: E uşor *de citit*.
b) *Nume predicativ*: Exerciţiul este *de memorat*.
c) *Atribut verbal*: Lecţia *de învăţat* a fost uşoară.
d) *Complement direct*: Tu ai *de citit*.
e) *Complement indirect*: Noi ne temem *de mers* noaptea prin pădure.
f) *Complement de loc*: Am dat o raită *pe la căldat*.
g) *Complement de scop*: Tata a fost în pădure *la vânat*.

Modul supin ca şi participiul are valoare substantivală prin articulare cu articol hotărât şi nehotărât:

Exemple: Am fost *la pescuit* (complement de scop - verb la supin)

Am fost toţi acolo *pentru pescuitul* păstrăvilor (complement de scop exprimat prin substantiv)

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VII

ADVERBUL

Adverbul este partea de vorbire neflexibilă care exprimă caracteristicile unei stări, însuşiri ori acţiuni, sau împrejurările în care au loc acestea. Adverbul este partea de vorbire care se găseşte la graniţa dintre părţile de vorbire flexibile, de care este apropiat prin gradele de comparaţie asemănându-se adjectivului, şi cele neflexibile de care se apropie prin structura sa formală invariabilă.

Adverbul poate determina:

- un verb sau locuţiune verbală, la mod personal sau nepersonal.

Ex: Tu ai mers *repede*(verb, mod personal)

El a ajuns la cabană mergând *încet* (verb, mod nepersonal)

Ai ţinut minte *corect* poezia (locuţiune verbală)

Ţinând minte *corect* poezia, ai recitat-o.

- adjectiv sau locuţiune adjectivală: El are o casă *mult* mai mare.

Acesta este un om cu *mult* scaun la cap.

- interjecţie: Haj *mai iute*, Ionele!
- adverb sau locuţiune adverbială: Tu ai răspuns *puţin* ironic.

Te-a luat prin surprindere *totalmente.*

- substantiv sau locuţiune substantivală: Sosirea voastră *aici* m-a bucurat.

Aducerile aminte *de acum* te ajută.

I. **După formă** adverbele sunt:

– simple: *abia, azi, mâine, ieri, acum, repede, bine* etc.

– compuse: *mâine-seară, ieri-dimineaţă, ieri-seară, altundeva, altfel, altcumva, astă-noapte, astă-vară* etc.

– locuţiuni adverbiale (grupuri de cuvinte cu înţeles unitar care au valoarea şi funcţia unui adverb): *de-a pururea, cu de-a sila, în veci, într-aiurea, pe neaşteptate, prin surprindere, (cu) de-a rândul, de-a binelea, de-a dreptul, cu binişorul, cu toptanul, cu droaia, zi de zi, clipă de clipă, cât de cât, din ce în ce, din loc în loc, aşa şi aşa, din vreme în vreme, de la o vreme, când şi când, unde şi unde, calea-valea, harcea-parcea* etc.

– expresii cu valoare de adverb: *la paştele cailor, cum scrie la carte, ca pe apă, când o da din piatră lapte, când o face plopul pere şi răchita micşunele, când şi-o cloci cucul ouăle, când o zbura porcul, când ţi-ai vedea ceafa, nu ştiu cum, în vecii vecilor* etc.

II. **După origine** adverbele sunt:

1. *Primare* (moştenite din limba latină sau împrumuturi): *abia, agale, aidoma, aiurea, azi, apoi, ba, cam, bine, da, foarte, ieri, jos, unde* etc.
2. *Provenite din alte părţi de vorbire*:

a) substantive: *luni, marţi...duminică, vară...iarnă, dimineaţa, seara* etc.

- din substantiv dar prin derivare au forme proprii: *bărbăteşte, tinereşte, studenţeşte, muncitoreşte* etc.

- adverbele provenite din substantive își păstrează valoarea morfologică de adverb când nu au determinant și indică o repetabilitate în timp a acțiunii. Sunt substantive atunci când au determinant și indică un anumit timp.

Ex: *Duminicile* merg în parc. (*duminicile* - adverb de timp, compl. de timp)
Ziua stau acasă (*ziua* - adverb de timp, complement de timp);
Noaptea aceasta voi citi (*noaptea aceasta* - substantiv cu determinant, complement de timp)

- substantive folosite ca adverbe:

lulea: (îndrăgostit) *lulea* (foarte îndrăgostit)
criță: (beat) *criță*
pușcă: (gol) *pușcă*
buștean: (adormit) *buștean*
turtă: (beat) *turtă*
cuc: (singur) *cuc*
tun: (înghețat) *tun*
ocnă: (sărat) *ocnă*

b) *din adjective: frumos, ascuțit, adânc, verde, tare etc.*

c) *din numerale:* O ține *una*. Vorbea *într-una* – locuțiune adverbială

III. **După înțeles** adverbele sunt:

1. Adverbe și locuțiuni adverbiale de mod

a) Adverbe de mod propriu-zise:

- adverbe: *mult, puțin, prea, repede, bine, ușor, alene, aiurea, oricum, degeaba, întâmplător, destul, foarte, plenar, ciobănește, frățește, fortuit, furiș, pieziș, păsărește, greșit, încet, corect, realmente, legalmente* etc.
- locuțiuni adverbiale: *pe de rost, cu anevoie, de-a binelea, nu știu cum, cot la cot, cu de-a sila, ca vai de lume, pas cu pas, încetul cu încetul, cu deosebire, de-a pururea, așa și așa, harcea-parcea, pe furiș, într-ascuns.*

b) Adverbe și locuțiuni adverbiale de mod cantitative:

- adverbe: *suficient, nu prea, cam, integral, puțintel, destul, mult, nu tocmai, tot, atât, cât, mai, prea* etc.
- locuțiuni adverbiale: *câtă frunză și iarbă, picătură cu picătură, mult prea puțin, cât de cât, cât negru sub unghie, mult prea, în întregime* etc.

c) Adverbe și locuțiuni adverbiale de comparație:

- adverbe: *ca, decât, asemenea, cât*; au rol de prepoziție în formarea gradelor de comparație.
- locuțiuni adverbiale: *cam cât, aproape ca, destul de, precum* etc.

Exemple: *decât* - adverb: În cameră nu era *decât* un pat
- prepoziție: El știe mai mult *decât* ea.
cât - adverb: Ți-am dat [1]/ *cât* ai cerut [2]/.
- prepoziție: Nucul a crescut *cât* casa.

d) Adverbe de mod (care arată durata, revenirea sau frecvența):

- adverbe: *destul, treptat, mereu, adesea, permanent, tot, des, iar(ăși)* etc.
- loc. adv.: *din nou, de multe ori, de zeci și zeci de ori, din ce în ce* etc.

e) Adverbe de mod de afirmație și negație:

- adverbe: *da, desigur, ba, nu, firește, exact, sigur, precis, nicidecum* etc.
- loc. adv.: *deloc, defel, cu siguranță, fără doar și poate, bine-înțeles.*

f) Adverbe de mod de probabilitate, precizare, aproximație, explicație:

- adverbe: *precizamente, parcă, poate, adică, curat, numai, așadar* etc.

Scanned with OKEN Scanner

- loc. adv: *cel puțin, prin urmare, cât pe ce, mai-mai, numai și numai* etc.

2. Adverbe și locuțiuni adverbiale de loc

- adverbe: *acasă, afară, alături, aici, departe, colo, încolo, aiurea* etc.
- locuțiuni adverbiale: *peste tot, ici și colo, într-o parte, în urmă, de jur împrejur, în spate, peste nouă mări și nouă țări* etc.

3. Adverbe și locuțiuni adverbiale de timp:

- adverbe: *acum, câteodată, mâine, totdeauna, apoi, ieri, poimâine, ziua, astăzi, deocamdată, îndată, niciodată, azi, dimineață, lunea..., duminica, odată când, alaltăieri, iarna..., vara, răsalaltăieri, curând etc.*
- locuțiuni adverbiale: *cu noaptea în cap, dis-de-dimineață., la paștele cailor, de (cu) seară, în veci, cine știe când, zi de zi, de când lumea* etc.

4. Adverbe și locuțiuni adverbiale care arată cauza sau scopul (diferențierea se face în contextul propoziției)

- adverbe: *înadins, dinadins, anume.*
- locuțiuni adverbiale: *de aceea, de asta, nu de alta, pentru aceea, de aia, de una de alta, pentru aia, într-adins, dintr-adins.*

5. Adverbe de excepție (restricție). Nu au funcție sintactică, se analizează împreună cu partea de propoziție pe care o însoțesc.

Exemple:

"și": A venit *și el.*

"nici": Nu știa *nici Lie* (nici Lie - subiect exprimat prin substantiv propriu simplu, masc., sg., N, precedat de adverb de excepție "nici", fără funcție sintactică).

"chiar": A greșit *chiar* profesorul.

"tocmai": Te-a trădat *tocmai prietena ta* cea mai bună.

"barem" : Cumpără *barem* o pâine!

"măcar" : Ia-ți *măcar haina* dacă nu iei umbrela.

"doar" : La spital te-a vizitat *doar el.*

"numai" : Eu am încredere *numai în mine.*

Adverbe cu mai multe înțelesuri

"aici": adverb de loc: El a locuit *aici.*
adverb de timp: *De aici* înainte va învăța și va fi cuminte.

"înainte": adverb de loc: Colegii mergeau în urmă, el mergea *înainte.*
adverb de timp: Au sosit mulți *înainte.*
adverb de mod: El vorbea *înainte*, deși nu-l asculta nimeni.

"abia": adverb de timp: *Abia* a ieșit pe ușă și te-a și văzut.
adverb de mod: Omul bolnav *abia* pășește.

"aproape": adverb de loc: El locuiește *aproape.*
adverb de timp: Abia trecu primăvara și iaca vara *aproape.*
adverb de mod: Este un om corect, *aproape* perfect.

"în urmă" (loc. adv.): adverb de loc: Doi copii mergeau *în urmă.*
adverb de timp: Au observat *în urmă* că ai lăsat cartea pe masă.

"pe loc" (loc. adv.): adverb de mod: Tu ai răspuns *pe loc* la întrebare (rapid)
adverb de timp: Dorea s-o vadă *pe loc* cu nerăbdare.
adverb de loc: *Pe loc* (acolo) și la timp te-ai întâlnit cu ai tăi.

Scanned with OKEN Scanner

Funcția sintactică a adverbului

În propoziție, adverbul poate îndeplini funcția sintactică de:

1. *Predicat verbal* (adv. pred.): Desigur [1]/ că va veni [2]/. 1 PP, 2 SB
   Fără doar și poate [1]/ că va reuși [2]/. 1 PP, 2 SB
2. *Nume predicativ* (în expresiile verbale impersonale: *e bine, e rău, e necesar, e posibil* etc.): E bine [1]/ că ai venit [2]/. 1 PP, 2 SB
3. *Atribut adverbial*: Mașina *din dreapta* s-a oprit (locuțiune adverbială)
   Lecția *de astăzi* este ușoară (adverb precedat de prep.)
4. *Complement de loc*: Tu locuiești *acolo*. (adverb)
   Voi ați alergat *într-aiurea*. (locuțiune adverbială)
5. *Complement de timp*: *Vara* merg la mare. (adverb)
   Tu te scoli *dis-de-dimineață*. (locuțiune adverbială)
6. *Complement de mod*: Tu ai venit *repede*. (adverb)
   Te-am întâlnit *fortuit*. (adverb)
   A intrat *pe furiș* în casă. (locuțiune adverbială)
   Muncea ca *vai-nevoie*. (locuțiune adverbială)
7. *Complement de cauză*: Toată lumea îl felicita *de bine* [1]/ ce răspunsese [2]/.
   1 PP, 2CM (*de bine* - complement de cauză)
   El se îmbolnăvise de *mult prea mult* [1]/ ce suferise [2]/. 1 PP, 2 CM
   (*de prea mult* - locuțiune adverbială, complement de cauză)
8. *Complement de scop:*
   Tu ai răspuns *înadins*, [1]/ ca să-i vezi adevăratele sentimente [2]/. 1PP, 2 CS

Gradele de comparație

Gradele de comparație sunt forme ale adverbului pentru a preciza nuanța graduală a caracteristicii ori împrejurării acțiunii. Ca și adjectivul, adverbul are gradul comparativ și superlativ.

Pozitiv: El citește *bine*.

Comparativ: - de superioritate: El citește *mai bine* decât scrie.
- de egalitate: El citește *la fel de bine* precum scrie.
- de inferioritate: El citește *mai puțin bine* decât scrie.

Superlativ: - relativ: El citește *cel mai bine* dintre toți.
- absolut: El citește *foarte bine*.

Adverbul poate schimba valoarea gramaticală devenind substantiv (prin articulare) sau adjectiv.

"bine"- "binele"- substantiv: Îți mulțumesc pentru *binele* făcut.
Binele acesta nu-l voi uita niciodată.

"un bine"- substantiv: Odată în viață mi-ai făcut *un bine*.

"repede"- adverb: El merge *repede*.(adverb de mod, complement de mod)
- adj: Mersul prea *repede* al trenului l-a obosit.
(adjectiv variabil: *repede*)

"frumos"- adverb: El cântă *frumos*. (adverb de mod)
- adjectiv: Scrisul *frumos* este plăcut privirii.(adjectiv variabil: *frumos - frumoasă*)

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VIII

PREPOZIȚIA

Prepoziția este partea de vorbire neflexibilă, fără funcție sintactică care leagă între ele părți de propoziție. Este un cuvânt ajutător și se analizează împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește.

Exemple: Cartea *de istorie*, gândul *la vacanță*, livada *cu meri* etc. (*de istorie, la vacanță, cu meri* - sunt atribute substantivale prepoziționale, precedate de prepozițiile: *de, la, cu* - fără funcție sintactică).

I. *După formă prepozițiile sunt*:

1. simple (un singur element): *a, către, contra, cu, de, fără, în, la, pe, sub, printre, pentru, peste, drept, datorită, asemenea, îndărătul, înaintea* etc.
2. compuse (din două sau mai multe prepoziții simple): *de la, de către, de pe, fără de, pe la, de la, de pe, de pe lângă, pe sub, până pe la* etc.
3. locuțiuni prepoziționale (grupuri de cuvinte cu înțeles unitar, care au rolul unei prepoziții): *alături de, dincolo de, în afară de, la stânga, la dreapta, de jur împrejurul, în spatele, de-a lungul, de-a latul, din pricina, cu excepția, în privința, față de, la un loc cu* etc.

II. După origine, prepozițiile sunt:

1. provenite din adverbe: *înaintea, îndărătul, împotriva, deasupra, conform, decât, contrar, cât* (atunci când exprimă comparația).
2. provenite din substantive: *grație, mulțumită.*
3. provenite din verb la participiu: *datorită.*

În numeroase cazuri, prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale au aceeași formă ca și adverbul sau locuțiuni adverbiale. Sunt prepoziții atunci când sunt urmate de substantiv în cazurile G, D, sau Ac (uneori aceste forme sunt articulate). Sunt adverbe sau locuțiuni adverbiale atunci când nu sunt urmate de substantiv sau sunt nearticulate.

Exemple:

Tu te-ai așezat *în fața colegului* tău. (complement de loc exprimat prin substantiv comun simplu, masculin, singular, articulat cu articol hotărât enclitic "lui", G., precedat de locuțiunea prepozițională *în fața.*

Tu te-ai așezat *în față*. (complement de loc, exprimat prin locuțiune adverbială, poate fi înlocuită cu adverbul *acolo*).

Mașina a staționat *alături de o casă* (complement de loc, exprimat prin substantiv comun simplu, feminin, singular, articulat cu articolul nehotărât proclitic *o*, Ac., precedat de locuțiunea prepozițională *alături de*).

Mașina a staționat *alături*. (complement de loc exprimat prin adverb de loc).

III. *După cazurile substantivului* pe care îl însoțesc, prepozițiile pot fi:

a) la cazul **genitiv**:

Scanned with OKEN Scanner

prepoziții: *asupra, contra, împotriva, înaintea, din înaintea, dinăuntrul, îndărătul, deasupra, asemenea, dedesubtul* etc.

locuțiuni prepoziționale: *în fața, în spatele, în dosul, în jurul, în dreapta, în stânga, din pricina, de-a lungul, în privința, în susul, în fundul, în fruntea, din spatele, din dosul, din dreptul, din partea, în pofida, în ciuda, jur-împrejurul etc.*

b) în cazul **dativ**:

prepoziții: *grație, datorită, conform, contrar, potrivit.*

c) în cazul **acuzativ**:

prepoziții: *a* (semn al infinitivului: a cânta, a dansa etc.), *către, cu, de la, din, de pe, dinspre, drept, după, fără, întru, între, pe, pe lângă, de pe lângă, pentru, peste, până la, până pe la, de prin, printre, sub, pe sub, de sub, până sub* etc.

locuțiuni prepoziționale: *alături de, dincolo de, față de, în sus de, în raport cu, începând cu, referitor la, privitor la, de din vale de, conform cu, potrivit cu, înainte de, împreună cu, în loc cu, în loc de, în afară de, la fel cu, față de, departe de, afară de, din sus de, din cauză de* etc.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IX

CONJUNCȚIA

Conjuncția este partea de vorbire neflexibilă care indică raportul de coordonare și subordonare între părți ale propoziției, o parte de propoziție și o propoziție, sau între două propoziții.

I. *După formă, conjuncțiile sunt:*

- simple: *că, să, ci, doar, de, fie, dacă, ori, sau* etc.
- compuse: *ca să, ci și, cum că, și cu etc.*
- locuțiuni conjuncționale: *măcar că, pentru că, cu toate că, chiar dacă, în afară, măcar de, de parcă, până să, fără să, din cauză că, în loc să, de vreme ce, în timp ce, odată ce, după cum, față de cum, ca și când, ca și cum, după ce că.*

Conjuncția se întâlnește atât la *nivelul propoziției*, cât și la *nivelul frazei.*

Rolul conjuncției la *nivelul propoziției*:

1). Leagă două sau mai multe părți de propoziție de același fel:

Exemple: Cartea *și* caietul sunt pe birou. (două subiecte).
Rochia aceasta este nouă și frumoasă. (două nume predicative)
Copilul cuminte *și* silitor învață mult. (două atribute adjectivale)
Plăcerea de a învăța *și* de a scrie este mare. (două atribute verbale)

2). Două părți de propoziție diferite:

Exemple: Oricând *și* oriunde e nevoie voi veni.
(complement de timp și complement de loc)
Oricine *și* oricând poate să mă viziteze.(subiect și compl. de mod)
Orice *și* oricum e posibil. (subiect și complement de mod)

3). O parte de propoziție și o propoziție secundară:

a) de același fel:

Mi-e dat a fi fericit *și* să mă bucur de voi. (subiect și SB)
El a devenit neserios *și* cum nu-l știam noi. (nume predicativ și PR)
L-am întâlnit pe el *și* pe cine nu mă așteptam. (complement direct și CD)

b) cu funcții diferite:

Te-am întâlnit întâmplător *și* unde nu mă așteptam. (complement de mod și CL).
Eu mă bucur de succesul tău *și* când vei fi student (complement indirect și CT)
Tu pleci dimineața *și* unde vrei tu. (complement de timp și CL)

La *nivel de frază* conjuncția leagă:

a) două propoziții de același fel, în raport de coordonare:

- *copulativă* (și, nici, precum și): El cântă [1]/ și dansează [2]/. (1PP, 2PP)
  Trebuie [1]/ să cânte [2]/ și să danseze [3]/.
  (1PP; 2SB; 3SB)
- *adversativă* (dar, iar, însă, ci): El cântă [1]/ dar nu dansează [2]/. (1PP, 2PP)
  Trebuie [1]/ să cânte [2]/ dar să nu danseze [3]/.
  (1PP; 2SB; 3SB)
- *disjunctivă* (fie, sau, ori): El cântă [1]/ sau dansează [2]/. (1PP, 2PP)

Scanned with OKEN Scanner

Trebuie [1]/ să cânte [2]/ sau să danseze [3]/.
(1PP; 2SB; 3SB)

- *conclusivă* (deci, aşadar): Am învăţat lecţia [1]/ deci ştiu[2]/. (1PP, 2PP)
Trebuie [1]/ să înveţi [2]/ deci să fii pregătit [3]/.
(1PP; 2SB; 3SB)

II După felul raporturilor stabilite între părţile de propoziţie sau între propoziţii conjuncţiile sunt:

Coordonatoare (leagă părţi de propoziţie sau propoziţii de acelaşi fel):

- copulative: *şi, nici, precum şi*
- adversative: *dar, iar, însă, ci*
- disjunctive: *fie, sau, ori*
- conclusive: *deci, aşadar, prin urmare* (locuţiune conjuncţională)

Propoziţiile în raport de coordonare pot fi: ambele principale sau ambele secundare.

Exemple:

- ambele secundare: El ştie [1]/ să scrie [2]/ şi să citească [3]/. 1PP, 2CD, 3CD;
- ambele principale: El scrie [1]/ şi citeşte [2]/. 1PP, 2PP

Subordonatoare - raportul de subordonare se stabileşte între o propoziţie principală (regentă) şi o subordonată. Subordonarea se realizează prin conjuncţiile subordonatoare: *că, să, dacă, de* etc. şi locuţiuni conjuncţionale: *pentru că, deoarece, fiindcă, din cauză că* etc.

Conjuncţiile subordonatoare:

Conjuncţia ***că*** introduce

- SB (subiectivă): E bine [1]/ *că* ai venit [2]/. 1PP, 2SB
- PR (predicativă): Problema este [1]/ *că* nu ştii [2]/. 1PP, 2PR
- AT (atributivă): Gândul [2]/ *că* va veni [1]/ mă încântă [2]/. 1AT, 2PP
- CD (completivă directă): Ştii [1]/ *că* va veni [2]/. 1PP, 2CD
- CI (completivă indirectă): Mă bucur [1]/ *că* va veni [2]/. 1PP, 2CI
- CT (circ. de timp): Abia a intrat în casă [1]/ *că* se şi porni furtuna [2]/. 1PP, 2CT (conjuncţia subordonatoare *că* are valoarea adverbului relativ *când*, dar nu poate avea funcţie sintactică în subordonată ca adverbul)
- CZ (cauzală): Ai lipsit de la şcoală, [1]/ *că* ai fost bolnav [2]/. 1PP, 2CZ
- CNS (consecutivă): A crescut aşa de mare, [1]/ *că* nu-l mai cunosc [2]/. 1PP, 2CNS
- CŢ (condiţională): *Că* n-ar fi avut atâtea supărări ori atâtea insuccese[1]/, altul ar fi el acum [2]/ 1CŢ, 2PP
- CV (concesivă): Mama, [2]/ *că* e mamă, [1]/ şi tot nu poate răbda [2]/ 1CV, 2PP.

Conjuncţia ***să*** introduce:

- SB: E bine [1]/ *să* înveţi [2]/. 1PP, 2SB
- PR: Hotărârea mea este [1] / *să* înveţi [2]/. 1PP, 2PR
- AT: A venit momentul [1]/ *să* răspunzi [2]/. 1PP,2AT
- CD: El ştie [1]/ *să* danseze [2]/. 1PP, 2CD
- CI: Mă gândesc [1]/ *să* plec în excursie [2]/. 1PP, 2CI
- CS: Am fost la librărie [1]/ *să* cumpăr o carte [2]/. 1PP, 2CS

Scanned with OKEN Scanner

- CNS: A crescut aşa de mare, [1]/ *să* nu-l mai recunosc [2]/. 1PP, 2CNS
- CV: *Să* te şi superi, [1]/ tot nu-ţi spun [2]/. 1CV, 2PP
- CŢ: Ai fi plecat [1]/ *să* nu te fi reţinut el [2]/. 1PP, 2CŢ

Conjuncţia ***dacă*** introduce:

- SB: Se ştie [1]/ *dacă* vor veni [2]/. 1PP, 2SB
- PR: Problema este [1]/ *dacă* vor veni la timp [2]/. 1PP, 2PR
- AT: Gândul [2]/ *dacă* va reuşi la examen [1]/ îl preocupă [2]/. 1AT, 2PP
- CD: Nu ştiu [1]/ *dacă* vei reveni la timp [2]/. 1PP, 2CD
- CI: Mă gândesc [1]/ *dacă* mă vei înţelege [2]/. 1PP, 2CI
- CŢ: *Dacă* înveţi,[1]/ vei reuşi la examen [2]/. 1CŢ, 2PP
- CZ (indirectă): *Dacă* ai învăţat atât [1]/ de ce nu ai reuşit? [2]/. 1CZ, 2PP
- CT: *Dacă* se iviră zorile, [1]/ am plecat cu ei la pescuit [2]/. 1CT, 2PP
- CV: *Dacă* răspunzi,[1]/ *dacă* nu răspunzi,[2]/ el tot se supără[3]/. 1CV, 2CV, 3PP

Conjuncţia ***de*** introduce:

- SB: S-a întâmplat [1]/ *de* am ajuns înaintea lor la cabană [2]/. 1PP, 2SB
- PR: Întrebarea este 1/ *de* vine 2/ sau nu 3/. 1PP, 2PR, 3PR
- AT: Îţi înapoiez cartea [1]/ *de* mi-ai împrumutat-o [2]/. 1PP, 2AT
- CD: Nu ştim [1]/ *de* vor veni la timp [2]/. 1PP, 2CD
- CI: El se teme [1]/ *de*-i vei respinge propunerea [2]/. 1PP, 2CI
- CS: Ai mers acolo [1]/ *de* ai cumpărat o casă [2]/. 1PP, 2CS
- CNS: A crescut aşa de mare, [1]/ *de* nu-l mai recunosc [2]/. 1PP, 2CNS
- CV: *De* răspunzi corect,[1]/ *de* nu răspunzi,[2]/ tot notă mică îţi dă[3]/. 1CV, 2CV, 3PP
- CŢ: *De* înveţi mai mult,[1]/ vei reuşi la examen [2]/. 1CŢ, 2PP

Rolul de element relaţional între regentă şi subordonată este îndeplinit şi de o serie de locuţiuni conjuncţionale: *până să, ca şi când, pentru că* etc. (care vor fi exemplificate în capitolul "Sintaxa frazei").

Alte părţi de vorbire cu valoare de conjuncţie

Rolul de legătură între propoziţii este adesea îndeplinit de alte părţi de vorbire. Acestea sunt:

1) adverbe interogative-relative: *unde, când, cum, cât;* precum şi compusele nehotărâte*: oricând, orişicând, oriunde, orişiunde, oricum, orişicum, orişicât* etc.
2) pronumele interogative-relative: *care, cine, ce, ceea ce;* precum şi compusele nehotărâte*: oricare, orişicare, oricine, orişicine, orice, orişice etc.*

Atât adverbele relative cât şi pronumele relative au funcţie sintactică în propoziţia subordonată. Ele pot fi precedate sau nu de prepoziţii: *pe unde, pe când, pe cine, la cine* etc.

Vom arăta mai jos felul subordonatelor introduse de adverbele relative:

Adverbul relativ ***cum*** introduce:

- SB: E bine [1]/ *cum* ai spus tu [2]/. 1PP, 2SB
- PR: Problema este [1]/ *cum* vei arăta în faţa lui [2]/. 1PP, 2PR
- CD: Eu ştiu [1]/ *cum* ai aflat adresa mea [2]/. 1PP, 2CD
- CI: El îţi aminteşte [1]/ *cum* era în tinereţe [2]/. 1PP, 2CI

Scanned with OKEN Scanner

- AT: Îmi place felul [1]/ *cum* a răspuns [2]/. 1PP, 2AT
- CT: *Cum* a intrat pe uşă, [1]/ te-a şi văzut [2]/. 1CT, 2PP
- CZ: *Cum* era supărat pe colegi, [1]/ nu i-a mai salutat [2]/. 1CZ, 2PP
- CM: El a răspuns [1]/ *cum* l-ai învăţat tu [2]/. 1PP, 2CM
- CV: *Cum* ai răspunde de bine, [1]/ el tot nu e mulţumit [2]/. 1CV, 2PP

Adverbul relativ ***când*** introduce:

- SB: S-a aflat [1]/ *când* vor sosi prietenii tăi [2]/. 1PP, 2SB
- PR: Problema este [1]/ *când* vor sosi prietenii tăi [2]/. 1PP, 2PR
- AT: Se ştie ziua [1]/ *când* vor sosi prietenii tăi [2]/. 1PP, 2AT
- CD: Eu ştiu [1]/ *când* vor sosi prietenii tăi [2]/. 1PP, 2CD
- CI: Mi-am amintit [1]/ *când* vor sosi prietenii tăi [2]/. 1PP, 2CI
- CŢ: *Când* m-aş lua după mama [1]/ aş mai realiza ceva [2]/. 1CŢ, 2PP
- CZ: indirectă: *Când* ai învăţat atât, [1]/ de ce nu ai reuşit [2]/? 1CZ, 2PP

Adverbul relativ ***cât*** introduce:

- SB: E bine [1]/ *cât* ai scris [2]/. 1PP, 2SB
- PR: Problema este[1]/ *cât* ai citit [2]/. 1PP, 2PR
- AT: Ziua[1]/ *cât* ai stat aici [2]/ nu o pot uita [1]/. 1AT, 2PP
- CD: Eu ştiu [1]/ *cât* ai suferit [2]/. 1PP, 2CD
- CI: Îmi amintesc [1]/ *cât* a insistat spre a fi ascultat [2]/. 1PP, 2CI
- CŢ: *Cât* e mic [1]/, copilul nu ştie nimic [2]/. 1CŢ, 2PP
- CM: El a scris atât [1]/ *cât* i-ai spus [2]/. 1PP, 2CM
- CV: Ziua, [2]/ *cât* e ea de lungă, [1]/ tot nu-ţi ajunge pentru muncă [2]/. 1CV, 2PP
- CNS: Era aşa de obraznic, [1]/ *cât* îmi veni a-l bate [2]/. 1PP, 2CNS

Adverbul relativ ***unde*** introduce:

- SB: S-a aflat [1]/ *unde* ai fost în vacanţă [2]/. 1PP, 2SB
- PR: Problema este [1]/ *unde* vom merge în excursie [2]/. 1PP, 2PR
- AT: Ştiu locul [1]/ *unde* ai ascuns cartea [2]/. 1PP, 2AT
- CD: Ştiu [1]/ *unde* ai fost în vacanţă [2]/. 1PP, 2CD
- CI: Îmi amintesc [1]/ *unde* am pus cartea [2]/. 1PP, 2CI
- CL: Eu merg [1]/ *unde* mi-ai spus [2]/. 1PP, 2CL
- CZ: A plecat singur [1]/ şi n-a reuşit [2]/, *unde* n-a ascultat de sfaturile mamei sale [3]/. 1PP, 2PP, 3CZ
- CŢ: *Unde* n-ar fi avut atâtea supărări [1]/, acum ar fi un om mai vesel[2]/. 1CŢ, 2PP

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL X

INTERJECȚIA

Interjecția este partea de vorbire neflexibilă prin care se exprimă trăiri sufleteşti (sentimente, senzații), un îndemn, o chemare sau se imită sunete din natură.

I. *După formă interjecțiile sunt formate:*

a) dintr-un singur sunet - o vocală: *O! A! I!* ; o consoană: *Ț(i)!, H(Î)!*

b) din două sau mai multe consoane repetate: *brr!, crr!*

c) dintr-o silabă sau un grup redus de silabe: *Of! Vai! Aha! Bravo! Văleu!*

d) din cuvinte repetate: *toc-toc!, pac-pac!, pic-pic!*

II. *După origine, interjecțiile sunt:*

a) interjecții propriu-zise (care exprimă trăiri sufleteşti): *Ah!, Of!, Vai!, Mă!, Uf!, Au!, Eh!, Na!, Ehe!, Aoleu!, Uraa!,*etc.

b) interjecții provenite din alte părți de vorbire:

- substantiv: Ce, *Dumnezeu*, faci acolo?
- verb: *Uite* (priveşte) ce pasăre frumoasă!
- interjecții cu formă verbală: Exemple: *Haidem* (hai, haideți) la drum!; *Iată* (priveşte) cartea!; *Iată*-ți cartea!

c) onomatopee (cuvinte care imită sunetele din natură): *troc!, pleosc!, boc!, tic-tac!, pitpalac!, cu-cu!, ga-ga!, mac-mac!, bee!, miau!, mârr!, ham-ham!, muu!, mor-mor!, cot-co-dac!* etc.

Funcția sintactică a interjecției

Interjecția poate îndeplini în propoziție următoarele funcții sintactice:

1. *Subiect*: Printre răniți se auzea "*Au!, Vai*!"
2. *Predicat verbal*: Pupăza *zbrr*! pe dugheană. (a zburat)
   El *trosc*! o palmă. (l-a dat)
3. *Nume predicativ*: E *vai* de voi! ; Este *halal* de omul bogat!
4. *Atribut interjecțional*: Pe uliță auzeam îndemnul "*hăis! cea*!"
5. *Complement direct*: Din camera vecinului auzeam "*Bravo! Aha*!"
6. *Complement de mod*: Uşa se deschide încet "*scârț scârț*!"

Observație: Interjecțiile predicative: *iacă, iată, uite, na*, pot fi însoțite, la nivel de propoziție, de complement direct, indirect, atribut pronominal în D, complement de mod.

Exemple:

Iată *cartea* ta. (substantiv, complement direct)

Iată-*te* în sfârşit! (pronume personal, complement direct)

Iată-*ți* prietenii tăi! (pronume personal, atribut pronominal în D)

Na-*ți* haina mea. (pronume personal, complement indirect)

Iată *acum* rezultatul examenului. (complement de timp)

Uite *acolo* caietul. (complement de loc)

Uite *aşa*. (complement de mod)

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA a IV –a

CAPITOLUL I

SINTAXA

Sintaxa este partea gramaticii care studiază modul combinării cuvintelor în propoziție (sintaxa propoziției) și modul combinării propozițiilor într-o frază (sintaxa frazei) în vederea realizării comunicării între oameni.

SINTAXA PROPOZIȚIEI

Propoziția este o judecată sau o idee comunicată cu ajutorul unui singur predicat.

I. **După felul în care vorbitorul comunică judecata** sau exprimă o anumită stare sufletească, propoziția este:

a) *enunțiativă*:
- propriu-zisă: *Citesc această carte.*
- optativă-dubitativă-potențială: *Aș citi această carte.*
- imperativă: *Citește această carte!*

b) *interogativă*:
- propriu-zisă: *Citești această carte?*
- optativă: *Aș citi această carte?*
- imperativă: Ți-e foame! *Mănânci acum ?!*

Deosebirea dintre propozițiile enunțiative, enunțiative-exclamative și interogative se face în timpul vorbirii prin intonație iar în scris prin semnul exclamării sau semnul întrebării.

II. **După forma predicatului**, propoziția este:

a) afirmativă: *Eu citesc această carte.*
b) negativă: *Eu nu citesc această carte.*

III. **După structură**, propoziția este:

Neanalizabilă:
- interjecții: *Ah*! Ce frumos este parcul!
- pronume: Cine bate? *Eu*!
- adverbe negative: Ai plecat? *Nu*?
- adverbe afirmative: El a plecat în oraș? *Da*?
- conjuncția "nici": Nu sunt nici părinții tăi acasă? *Nici*!

Analizabilă:
- simplă (formată din subiect și predicat, subiectul poate lipsi):
  Exemple: *Eu citesc. Plouă. E bine.*
- dezvoltată (formată din subiect, predicat, atribut și/sau complement):
  Eu citesc această carte acum.

Scanned with OKEN Scanner

IV. **După înțeles** propozițiile sunt:

1. *Principale* (au înțeles singure, fără ajutorul altor prop.): *Eu citesc cartea.*

Propozițiile principale pot fi: independente sau regente. Regentele pot avea o subordonată sau mai multe subordonate. Propozițiile principale pot fi coordonate în raport: copulativ, adversativ, disjunctiv, conclusiv, juxtapuse sau alăturate.

2. *Subordonate.* Propozițiile (secundare) *subordonate* sunt propozițiile al căror înțeles depinde de o altă propoziție numită regentă. Ele pot fi regente pentru alte subordonate, coordonate cu alte subordonate, izolate prin punct sau incidente:

Exemplu: Eu voi citi cartea [1]/ *despre care* mi-ai vorbit [2]/ când o voi găsi la bibliotecă.[3]/ 1PP, 2AT, 3CT.

Propoziția 2 – subordonată atributivă "despre care mi-ai vorbit" depinde ca înțeles de propoziția 1, regenta ei (care carte o citesc?)

Propoziția 3 – subordonata circumstanțială de timp depinde ca înțeles tot de propoziția 1 (când voi citi cartea?).

Propozițiile incidente, al căror înțeles de sine stătător, fără să intre în relație de coordonare sau subordonare cu celelalte propoziții din frază, cuprind cuvintele unui personaj, ale autorului sau o completare:

Exemple: Eu [2]/ *zise băiatul* [1]/, am să plec la bunici [2]/. 1PP(incidentă), 2PP

Băieții din școală sunt împărțiți în mai multe căprării [1]/ *cum am zice*[2]/, și eu nu le dau învățătură decât celor mai grei la minte[3]/. 1PP, 2CM (incidentă), 3PP.

Toate propozițiile subordonate se subîmpart în:

1. subiective
2. predicative
3. atributive: *de identificare, explicative, descriptive, apozitive, de calificare.*
4. completive: *directe, indirecte, de agent.*
5. circumstanțiale: *temporale, de loc, modale, cauzale, finale (scop), condiționale, consecutive, concesive.*

Observație:

Clasificarea a fost realizată după conținutul programelor școlare actuale pentru studiul limbii române în gimnaziu.

PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

Părțile de propoziție sunt cuvinte sau grupuri de cuvinte care îndeplinesc în propoziție anumite funcții sintactice.

Părțile de propoziție sunt: *subiectul, predicatul, atributul, complementul.*

Între aceste părți de propoziție, *subiectul* și *predicatul* sunt *părți principale*. Ele constituie elementele necesare și suficiente pentru a forma o propoziție, în jurul lor grupându-se celelalte părți de propoziție.

Părțile secundare de propoziție, *atributul* și *complementul*, adaugă informații suplimentare determinând atât subiectul și predicatul, precum și alte părți secundare de propoziție.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu: *Băiatul citeşte această carte de pe birou.*

părţi principale: *băiatul* (subiect) şi *citeşte* (predicat)

părţi secundare: *carte* (complement direct); "*aceasta, de pe birou*"

(părţi secundare, atribute care determină o altă parte secundară)

- *Care carte? Aceasta, de pe birou.* (atribute - determină complementul direct)

Părţile secundare se definesc în raport cu cuvântul determinat; atributul determină un substantiv (sau un înlocuitor al acestuia) iar complementul determină un verb (sau o altă parte de vorbire cu valoarea unui verb: interjecţie, adverb sau un adjectiv).

FRAZA. PROPOZIŢII PRINCIPALE ŞI SECUNDARE

Fraza este o îmbinare de propoziţii între care cel puţin una este principală, care poate fi determinată de *propoziţii secundare*.

Propoziţiile secundare au rolul unei părţi de propoziţie, la nivel de frază, pe lângă predicatul propoziţiei principale (regentă) sau pe lângă alte părţi de propoziţie din cadrul propoziţiei principale (regentă).

Astfel, subiectului îi corespunde – la nivel de frază – subordonata subiectivă, numelui predicativ – subordonată predicativă, atributului – subordonată atributivă.

Propoziţia principală poate fi *independentă* (fără a fi determinată de o subordonată) sau *regentă* (care este determinată de o subordonată).

Propoziţia regentă poate fi *principală* sau *secundară* (depinzând şi ea de o propoziţie principală).

Exemple: Eu citesc cartea [1]/ *pe care* mi-ai adus-o [2]/.

1 PP (propoziţie principală regentă pentru propoziţia 2)

2 AT (propoziţie secundară, subordonată atributivă)

Eu citesc cartea [1]/ *pe care* mi-ai adus-o [2]/ *când* ai venit din excursie [3]/.

1 PP (propoziţie principală)

2 AT (propoziţie secundară, subordonată atributivă, regentă pentru propoziţia 3)

3 CT (propoziţie secundară, subordonată circumstanţială de timp, depinde de regenta ei, propoziţia 2).

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II

SUBIECTUL (sb.)

Subiectul este partea principală de propoziție care arată cine săvârșește acțiunea exprimată de predicatul verbal sau cui i se atribuie însușirea exprimată de predicatul nominal.

Răspunde la întrebările *cine?, ce?* puse predicatului.

Exemple: *Florile* sunt pe masă. (Cine sunt pe masă? *Florile* - subiect; *sunt* - predicat verbal).

Florile sunt culese de copii (*florile* - subiect suferă acțiunea exprimată de predicatul verbal, diateza pasivă *sunt culese*).

Florile sunt o bucurie pentru sufletul meu (*florile* - subiect, lor li se atribuie calitatea exprimată prin predicatul nominal *sunt o bucurie*).

I. *După felul în care subiectul este sau nu autorul acțiunii* exprimată de predicatul verbal, se disting două feluri de subiecte: *subiectul logic* și *subiectul gramatical*.

a). *Subiectul gramatical* este partea de propoziție care răspunde la întrebarea *cine?* sau *ce?* pusă predicatului verbal.

În propoziția *Florile sunt culese de copii*, subiectul gramatical este substantivul *florile*.

Autorul real al acțiunii predicatului verbal la diateza pasivă este însă substantivul *copii*. Din punct de vedere sintactic, acest substantiv este complement de agent (răspunde la întrebarea *de către cine?*).

b). *Subiectul logic* este autorul real al acțiunii exprimate de predicatul verbal. În propozițiile:

Cartea este citită cu plăcere de copil.
Rochia aceasta a fost desenată de mine.
Casa a fost construită de tata.

Substantivele *cartea, rochia, casa* sunt subiecte gramaticale, iar substantivele *de elev, de mine, de tata* sunt complemente de agent, subiectele logice ale acțiunile predicatului verbal, autorii reali ai acesteia.

În expresiile: Mi-e *foame.* (lene, greață etc.)
Ți-e *sete.* (somn, cald etc.)
Îmi trebuie *cartea.* (caietul, stiloul etc.)
Vă place *friptura.* (înghețata, muzica, înotul etc.)
Vi se cuvin *laude.* (onoruri, premii etc.)
Îmi e drag *românul.* (atletismul, fotbalul etc.)

Substantivele: *foame, sete, cartea, friptura, laude, românul* sunt subiecte gramaticale pe lângă predicatele: *e, trebuie, place, se cuvin, e drag*. Pronumele: *mi, ți, îmi, vă, vi* sunt subiecte logice, dar în propoziție au funcția sintactică de complemente indirecte.

Scanned with OKEN Scanner

Atenție! Aceeași situație se întâlnește și în expresiile: *e primăvară, e frig, e vară, e toamnă, e vânt, e ger, e liniște* etc.: unde substantivele: *primăvară, vară, toamnă, vânt, ger, liniște, au funcția sintactică de subiect gramatical.*

II. *După prezența subiectului gramatical* în propoziție, acesta poate fi exprimat sau neexprimat. Când subiectul nu este exprimat poate fi: *inclus, subînțeles, nedeterminat.*

1. *Subiectul inclus* este de obicei pronumele personal la persoana I și a II-a singular și plural pe care îl indică terminația verbului la moduri personale.

Exemple: Citești (tu) o carte. Învățați (voi) această poezie. Mergem (noi) în excursie. Scriu (eu) o scrisoare.

2. *Subiectul subînțeles* este acel subiect care a fost exprimat într-o propoziție anterioară.

Exemplu: Florile acestea sunt foarte frumoase [1]/ și răspândesc un parfum îmbătător [2]/.

În prima propoziție subiectul este *florile*, iar în a doua propoziție, deși nu este exprimat, se înțelege același subiect.

3. *Subiectul nedeterminat* se întâlnește în cazul unor predicate care exprimă acțiuni cu valoare generală.

Exemple: *Bate la ușă; S-a spus la radio; S-a transmis la televizor* etc.

Propoziții fără subiect: sunt acele propoziții formate dintr-un predicat verbal a cărui acțiune nu poate avea un subiect (autor). Este cazul verbelor impersonale prin conținut și unipersonale ca formă: *plouă, ninge, viscolește, îngheață, geruie, se înnorează, se înseninează, se înnoptează.*

Subiectul reluat: uneori subiectul gramatical exprimat prin substantiv poate fi reluat prin pronume personal.

Exemplu: Munca și numai munca, *ea* este izvorul împlinirii. (subiectul repetat "munca" este reluat de subiectul exprimat prin pronumele personal *ea*).

Pronumele personal reluat prin substantiv:

Exemple: Te căptușește *ea*, *Mărioara*!
Vine *el*, *taică*-tu!
Te face om *ea*, *armata*!

III. După structură subiectul este:

a). *simplu* (format dintr-o singură parte de vorbire):

Ex: *Copilul* doarme liniștit în fotoliu.

b). *multiplu* (format din două sau mai multe părți de vorbire):

Ex: *Copilul* și *bunicul* dorm liniștiți în fotoliu.

c). *dezvoltat* (format dintr-o construcție infinitivală relativă):

Ex: Acuma n-are *cine* mă *spăla*, n-are *cine*-mi *spune* o vorbă bună.
Nu-i *cin'* te-*învăța minte*, că te-ai cuminți tu.

Scanned with OKEN Scanner

Părţile de vorbire ce pot îndeplini funcţia sintactică de subiect (sau prin ce se exprimă subiectul).

1) Substantiv: *Florile* sunt pe masă. (substantiv comun simplu)
Floarea-soarelui a înflorit. (substantiv comun compus)
Nicoleta va sosi mâine. (substantiv propriu simplu)
Ştefan cel Mare a fost înmormântat la Mănăstirea Putna. (substantiv propriu compus)
Aducerile aminte mă înveselesc (locuţiune substantivală)

2) Pronume:
- personal: *Tu* ai plecat în excursie.
- personal de întărire: *Însumi* v-am văzut în parc. (în limba română veche)
- personal de politeţe: *Dumneavoastră* ne-aţi vizitat şcoala.
- posesiv: *Ai noştri* au ieşit învingători.
- demonstrativ- de apropiere: *Acesta* te-a ajutat.
  - de depărtare: *Acela* este prietenul meu.
  - de identitate: La lecţie răspund *aceiaşi*.
  - de identificare: *Celălalt* este colegul meu.
- nehotărât: *Cineva* te cheamă la telefon.
- interogativ: *Cine* m-a strigat?
- relativ: Ştiu *cine* m-a căutat.
- negativ: *Nimeni* nu a învăţat pentru astăzi.
- locuţiuni pron. nehot: A sunat *nu ştiu cine* la uşă.(cineva)
  Îl atrăgea *nu ştiu ce* spre malul mării (ceva).
  Nu vreau să mă deranjeze *te miri cine*. (oricine)

3) Numeral: - propriu-zis: *Doi* au intrat în clasă.
- colectiv: *Amândoi* au răspuns corect.
- fracţionar: A câştigat *o treime* din elevii acestei clase.
- ordinal: *Al doilea* a intrat cântând în clasă.
- locuţiuni numerale: Aici se mănâncă *câte şi mai câte*.

4) Adjectiv substantivizat: *Frumosul* în artă impresionează.
Un frumos (cel frumos) trece pe apă.

5) Verb la mod nepersonal:
- infinitiv: E uşor *a citi*. Îi place mult *a dansa*. Îi e dat *a reuşi*.
- supin: E uşor *de citit*. E plăcut *de stat*. E greu de *memorat*.

Cazurile subiectului

1. Nominativ: *Tu* ai fost la mare (pronume personal, N)
2. Genitiv: *Ai lui* au plecat în excursie. (pronume personal, G)
   Ai casei se treziră devreme. (substantiv, G)
3. Dativ: Dau mingea [1]/ *cui* o vrea.[2]/ (pronume personal, D)
   Hai [1]/ fiecare pe la casa *cui* ne are! [2]/
4. Acuzativ: S-au scuturat *la frunze* pe alee! (subs. Ac, prec. de prep.)
   Era *la lume* în magazin! (subst. cu noanţă cantitativă, Ac.)
   Am aplaudat [1]/ *pe cine* a câştigat. [2]/ (pron. relativ, Ac.)
   Nimic [1]/ *din ceea ce* este frumos [2]/ nu îl atrăgea. [1]/ (pron. rel., Ac.)

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ (SB)

Propoziția subiectivă are rolul subiectului, la nivel de frază, pe lângă predicatul regentei sau un verb la mod nepersonal din propoziția regentă. Răspunde la întrebările "*cine?*", "*ce?*" puse predicatului sau elementului regent.

Exemple: Se știe [1]/ *cine* a venit [2]/. 1PP, 2SB

Problema se rezolvă ușor aflându-se [1]/ *care* este teorema [2]/. 1PP, 2SB

Elementul regent care cere în frază o subordonată subiectivă (elementul regent este acea parte de propoziție din cadrul propoziției regente de care depinde, ca înțeles, o subordonată) este:

- *verb impersonal la moduri personale*: *a fi* (impersonal), *a trebui, a însemna, a rămâne* (impersonal), *a ajunge* (impersonal).

Exemple: Era [1]/ *să* te lovească mașina [2]/. 1PP, 2SB

Trebuie [1]/ *să* citești această carte [2]/. 1PP, 2SB

Să fi pregătit oricând la lecție [1]/ înseamnă a învăța mereu [2]/. 1SB, 2PP

Rămâne [1]/ *să* mai veniți pe aici [2]/. 1PP, 2SB

- *verb reflexiv impersonal folosit la moduri personale sau nepersonale*: *se zice, se știe, se aude, se cade, se spune, se crede, se cuvine, se poate, se cunoaște, se întâmplă, se zvonește* etc.

Exemple: Se știe [1]/ *că* ai câștigat concursul [2]/. 1PP, 2SB

Se zvonește [1]/ *că* vor crește prețurile [2]/. 1PP, 2SB

El a așteptat răbdător, *cuvenindu-i-se* [1]/ să plece în oraș [2]/. 1PP, 2SB

Elementul regent al subordonatei subiective este verbul impersonal "a se cuveni" la modul gerunziu, cel care cere în frază subordonata subiectivă.

- *verb pasiv folosit ca impersonal*: *este scris, este cunoscut, este dat, este hotărât, este știut, este zis, este stabilit etc.*

Ex: Ne-a fost dat [1]/ *să* trecem cu bine peste acest necaz [2]/. 1PP, 2 SB

El a câștigat, *fiind dat* [1]/ să fie apreciat [2]/. 1PP, 2SB

- *expresii verbale impersonale* (ce formează un predicat nominal cu nume predicativ exprimat prin adverb sau locuțiuni adverbiale de mod): *e ușor, e greu, e rău, e bine, e posibil, e recomandabil, așa-i, e cu putință, e fără (nici o) îndoială* etc.

Exemple: Așa-i [1]/ *că* mâine va ploua [2]/. 1PP, 2SB

E bine [1]/ *că* ai venit la timp [2]/. 1PP, 2SB

E cu neputință [1]/ *să* plecați în excursie [2]/. 1PP, 2SB

- *verb reflexiv cu pronume personal în D sau Ac folosite ca impersonale*: *îmi place, îmi convine, mi-e drag, îmi vine (să), mă uimește, mă frământă, mă doare, mă întristează, îmi pare* etc.

Exemplu: Îmi părea [1]/ *că* cerul s-a unit cu pământul [2]/. 1PP, 2SB

Mi se pare [1]/ *că* s-a rupt ceva la motorul mașinii [2]/. 1PP, 2SB

Scanned with OKEN Scanner

Mă doare [1]/ *că* n-ai reuşit la examen [2]/. 1PP, 2SB
Mă uimeşte [1]/ *că* ai refuzat invitaţia lui[2]/. 1PP, 2SB
Mă încântă [1]/ *că* m-ai vizitat acum [2]/. 1PP, 2SB

Verbul *pare, se pare, îmi pare*, în formă impersonală, cere în frază subordonată subiectivă, la formă personală, *el pare, noi părem* etc. este verb copulativ, ca urmare cere, în frază, subordonată predicativă.

Exemplu: Părea [1]/ *că* a răsărit luna [2]/. 1PP, 2SB
Copilul părea [1]/ *că* e bolnav [2]/. 1PP, 2PR

- *adverbe sau locuţiuni adverbiale predicative* (urmat obligatoriu de o conjuncţie subordonare): *desigur, sigur, bine, rău, adevărat, natural, evident, probabil, posibil, imposibil, posibil, fireşte, poate, destul* etc.
- *locuţiuni adverbiale predicative*: *cu siguranţă, de bună seamă, fără îndoială, fără doar şi poate, cu certitudine, de prisos* etc.

Exemple: Probabil [1]/ *că* mâine vom merge la teatru [2]/. 1PP, 2SB
Desigur [1]/ *că* rezolvarea problemei a fost corectă [2]/. 1PP, 2SB
Fără doar şi poate [1]/ *că* el va câştiga [2]/. 1PP, 2SB

Adverbele de mod sau locuţiunile adverbiale neurmate de conjuncţie subordonatoare apar izolate prin virgulă în interiorul propoziţiei, având funcţia sintactică de propoziţie incidentă, întărind sau completând propoziţia principală.

Exemple: Vor aplauda [1]/, desigur [2]/, biografia subţire [1]/. 1PP, 2PI
Ai răspuns[1]/, fără doar şi poate[2]/, de i-ai uimit[3]/.1PP,2PI,3CNS

Elementele relaţionale care introduc în frază propoziţia subiectivă

Elementele relaţionale (numite şi joncţionale, de legătură etc.) stabilesc legătura dintre o propoziţie principală (regentă) şi o propoziţie subordonată.

Aceste cuvinte sunt părţi de vorbire, care, fie că au funcţia sintactică în subordonată (cazul pronumelui şi adjectivului pronominal relativ-interogativ şi nehotărât sau al adverbelor relative), fie că nu au funcţie sintactică, ci rol de legătură (cazul conjuncţiilor şi locuţiunilor conjuncţionale).

Elementele relaţionale ce introduc în frază subordonata subiectivă sunt:

1. Conjuncţiile subordonatoare: *că, să, dacă, de* şi loc. conj. *cum că*.

Exemple:
Se ştie [1]/ *că* mâine se va întoarce din excursie clasa ta [2]/. 1PP, 2SB
Trebuie [1]/ *să* răspunzi imediat [2]/. 1PP, 2SB
Îmi e indiferent [1]/ *dacă* te întorci astăzi sau mâine [2]/. 1PP, 2SB
Mi-e totuna [1]/ *de* cânţi uşor sau tare [2]/. 1PP, 2SB
Mi s-a spus [1]/ *cum că* n-ai mai fost aşteptat de nimeni [2]/. 1PP, 2SB

2. Pronume şi adjective pronominale relativ - interogative, precedate sau nu de prepoziţii: *care, cine, ce, ceea ce, câţi, câte* etc. Pronumele relativ are funcţie sintactică în subordonată, iar adjectivul pronominal relativ are funcţia de atribut adjectival pe lângă un substantiv din subordonată.

Exemple:
S-a anunţat [1]/ *cine* a câştigat concursul [2]/. 1PP, 2SB
(*cine* - pronume relativ, N, subiect)

Scanned with OKEN Scanner

Se ştie [1]/ *pe cine* căutai tu acolo [2]/. 1PP, 2SB
(*pe cine* - pronume relativ, Ac, complement direct)
S-a aflat [1]/ *împotriva cui* au luptat ei [2]/. 1PP, 2SB
(*împotriva cui* - pronume relativ, G cu prepoziţie, complement indirect)
Se ştie [1]/ *cui* oferim florile [2]/. 1PP, 2SB
(*cui* - pronume relativ, D, complement indirect)
S-a văzut din maşină [1]/ *către cine* a alergat copilul [2]/. 1PP, 2SB
(*către cine* - pronume relativ, Ac., complement de loc)
Nu se ştie [1]/ *al cui* este copilul acesta [2]/. 1PP, 2SB
(*al cui* - pronume relativ, G, nume predicativ)
S-a aflat [1]/ *care* este prietena ta [2]/. 1PP, 2SB
(*care* - pronume relativ, N, nume predicativ)
S-a stabilit [1]/ *care* clasă va prezenta şcoala la concurs [2]/. 1PP, 2SB
(*care* - adjectiv pronominal relativ, N, atribut)
Se vede bine [1]/ *spre care* ţinteşte vânătorul [2]/. 1PP, 2SB
(*spre care* - pronume relativ, Ac cu prepoziţia simplă *spre*, complement de loc)
S-a stabilit [1]/ *pe care* îl vom trimite acolo [2]/. 1PP, 2SB
(*pe care* - pronume relativ, Ac, cu prepoziţia simplă *de*, complement direct)
E bine [1]/ *ce* spui tu [2]/. 1PP, 2SB
(*ce* - pronume relativ, Ac., complement direct)
Nu se mai ştie [1]/ *ce* a devenit Costică [2]/.1PP, 2SB
(*ce* - pronume relativ, N, nume predicativ)
S-a aflat [1]/ *ce* s-a spus despre şcoala noastră [2]/. 1PP, 2SB
(*ce* - pronume relativ, N, subiect)
E interesant [1]/ *ce* alegere a făcut el [2]/. 1PP, 2SB
(*ce* - adjectiv pronominal relativ, Ac, atribut adjectival)
Este interesant [1]/ *ceea ce* se scrie în ziare despre voi [2]/. 1PP, 2SB
(*ceea ce* - pronume relativ, compus, N, subiect)
Se cunoaşte [1]/ *câţi* au câştigat acest concurs [2]/.1PP, 2SB
(*câţi* - pronume relativ, N, subiect)
Se vede [1]/ *câtă* dreptate au avut [2]/. 1PP, 2SB
(*câtă* - atribut adjectiv exprimat prin adjectiv pronominal relativ, feminin, Ac, se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul *departe*)

În fraza interogativă, pronumele interogativ: *care, cine, ce, câţi, câte* etc., are acelaşi rol de element relaţional ca şi pronumele relativ, îndeplinind diferite funcţii sintactice în subordonată. (Vezi capitolul "Pronumele interogativ")

Exemplu: E adevărat [1]/ *ce* ai afirmat acum ? [2]/. 1PP, 2SB
(*ce* - pronume interogativ, Ac, complement direct)

3. Pronume şi adjective pronominale nehotărâte: *oricare, oricine, orice, oricâţi, oricâte* etc.

Exemple:
E bine-venit [1]/ *oricine* mă vizitează [2]/. 1PP, 2SB
(*oricine* - pronume nehotărât, N, subiect)
Oricare poezie scrisă de Eminescu ai citi [1]/ este bine [2]/. 1SB, 2PP
(*oricare* - adjectiv pronominal nehotărât, Ac, atribut adjectival)

Scanned with OKEN Scanner

Nu este chiar adevărat [1]/ *orice* se spune [2]/. 1PP, 2SB
(*orice* - pronume nehotărât, N, subiect)

4. Adverbe relative precedate sau nu de propoziții: *unde, când, cum, cât.* Exemple:

Se știe [1]/ *unde* ai fost în excursie [2]/. 1PP, 2SB
Se știe [1]/ *pe unde* ai fost în excursie [2]/. 1PP, 2SB
(*pe unde* - adverb relativ, funcție sintactică de complement de loc)
Nu s-a aflat [1]/ *când* ai plecat în excursie [2]/. 1PP, 2SB
Nu s-a aflat [1]/ *de când* ai plecat în excursie [2]/. 1PP, 2SB
(*de când* - adverb relativ de timp, complement de timp)
Nu se știe [1]/ *cum* a reușit acest concurent [2]/. 1PP, 2SB
(*cum* - adverb relativ de mod, complement de mod)
S-a anunțat [1]/ *cum* va fi vremea mâine [2]/. 1PP, 2SB
(*cum* - adverb relativ de mod, nume predicativ)
E suficient [1]/ *cât* ai scris în lucrarea aceasta [2]/. 1PP, 2SB
(*cât* - adverb relativ de mod, complement de mod)

Subordonata subiectivă reluată

Subiectului reluat, ca parte de propoziție, îi corespunde –în frază– subordonata subiectivă reluată (a se revedea paragraful "subiectul reluat")

Exemplu:

Dacă acești copii învață bine la școală [1]/, *dacă* își iubesc părinții [2]/, *dacă* le aduc numai bucurii [3]/ totul este [4]/ *că* se simt iubiți de aceștia [5]/.

1-SB (4), 2-SB (4), 3-SB (4), 4-PP 5-PR (5)

Expresiile: *totul este, cauza este, faptul este, explicația este,* urmând unor subordonate subiective antepuse, substantivele: *cauza, faptul, explicația* și pronumele nehotărât *totul*, reiau subordonatele subiective, deja exprimate, fără a fi subiecte pentru predicatul nominal incomplet *este*, exprimat prin verb impersonal copulativ.

Aceeași explicație rămâne valabilă și în cazul în care aceste substantive însoțesc un predicat verbal: *se explică, se petrece, se cunoaște, se vede* etc.

Exemplu: *Că* ai muncit tot anul pentru acest concurs [1]/, *că* ai fost admis printre primii [2]/, *că* ești bucuria părinților tăi [3]/ cauza (totul, faptul) se explică prin seriozitatea și dăruirea ta [4]/. 1-SB (4), 2-SB (4), 2-SB (4), 4-PP.
(se explică - predicat verbal, verb reflexiv impersonal).

Topica și punctuația

Subordonata subiectivă nu are topică fixă. Ea poate fi *antepusă* (așezată în fața regentei) sau *postpusă* (după regentă):

Exemple: *Să* înveți [1]/ este necesar [2]/. 1SB, 2PP
Este necesar [1]/ *să* înveți [2]/. 1PP, 2SB

Scanned with OKEN Scanner

Indiferent de poziția ei față de regentă, *subordonata subiectivă nu se desparte prin virgulă* de aceasta, după cum, la nivelul propoziției subiectul nu se desparte prin virgulă de predicat.

Excepție: când subordonata subiectivă este reluată printr-un pronume demonstrativ sau nehotărât cu rol de a preciza și accentua subiectul, se desparte *prin virgulă de regenta ei.* Exemplu:

Care dintre voi va trece primul linia de sosire [1]/, *acela* va câștiga [2]/. 1SB, 2PP

Contragerea și dezvoltarea (reducerea și expansiunea)

A dezvolta un subiect în subordonată subiectivă, înseamnă a crea o propoziție nouă care înlocuiește subiectul propoziției date și are funcția de subiect, pe lângă predicatul regentei.

Exemplu: *Învățătura* este necesară.

Subiectul *învățătura* se dezvoltă într-o propoziție cu predicat verbal *să înveți,* iar propoziția se transformă într-o frază:

Exemplu: Este necesar [1]/ să înveți [2]/. 1PP, 2SB

Procedând invers, subordonata subiectivă *se contrage* (se reduce) într-un subiect exprimat printr-una din părțile de vorbire care pot avea funcția sintactică de subiect (substantiv, pronume, numeral, verb la mod nepersonal, adjectiv substantivizat).

Exemplu: Cine este leneș [1]/ mai mult aleargă [2]/.

Leneșul mai mult aleargă.

Scanned with OKEN Scanner

PREDICATUL (pr.)

Predicatul este partea principală de propoziție, fără de care o comunicare nu se poate realiza și care atribuie subiectului o acțiune, o stare, o însușire, o calitate. Răspunde la întrebările: *ce se spune?, cum este?* sau chiar *cine este*? puse subiectului.

Exemplu: Elevul învață (Ce se spune despre elev? - *învață*).
Cartea acesta este interesantă. (Cum este cartea asta? - *este interesantă*).
El este directorul uzinei. (Cine este el? - *este directorul*).
Acesta este inginerul-șef. (Cine este acesta? *este inginerul- șef*).
Predicatul este de două feluri: - predicat verbal
- predicat nominal

PREDICATUL VERBAL

Predicatul verbal se exprimă prin:

1. **Verb la moduri personale**: *indicativ, conjunctiv, condițional optativ, imperativ*, la toate cele trei diateze: *activă, reflexivă, pasivă.*

a) Indicativ:
- prezent: Băiatul meu citește o revistă. (diateza activă)
  El își amintește de vacanță. (reflexivă)
  Poezia este compusă de tine (pasivă)
- imperfect: Noi mergeam către școală. (activă)
  El se gândea la examen. (reflexivă)
  Cântecul era interpretat la pian de doi copii. (pasivă)
- perfect simplu: Tu citiși repede scrisoarea. (activă)
  Ea se gândi la prietenii ei. (reflexivă)
  Poezia fu recitită de acesta. (pasivă)
- perfect compus: Tu ai cumpărat o carte. (activă)
  El s-a spălat pe cap. (reflexivă)
  Casa a fost zugrăvită de mine. (pasivă)
- mai mult ca perfectul: Voi admiraserăți aceste rochii. (activă)
  Noi ne amintiserăm de prietenii noștri. (reflexivă)
  Cartea fusese citită deja de tine. (pasivă)
- viitorul I: Eu voi cumpăra o carte. (activă)
  Tu te vei îmbrăca elegant. (reflexivă)
  Poezia va fi recitată de autor. (pasivă)
- viitorul II: Tu vei fi văzut spectacolul. (activă)
  Ea se va fi îmbrăcat cu rochia albă. (reflexivă)
  Cărțile acestea vor fi fost citite de noi. (pasivă)
- viitorul popular (perifrastic): Tu o să mergi la teatru. (activă)
  El o să-și amintească de noi. (reflexivă)
  Carte o să fie citită de elev. (pasivă)

Scanned with OKEN Scanner

Excepție: În enunțuri cu valoare imperativă, infinitivul poate fi predicat: "*A nu se pleca* în afară", "*A se călări* după golire", "*A se consuma* înaintea datei de...".

b) Conjunctivul
- prezent: (eu) să citesc această carte. (activă)
  (tu) să-ți amintești de părinți. (reflexivă)
  (el) să fie respectat de prieteni. (pasivă)
- perfect: (eu) să fi citit această carte. (activă)
  (tu) să-ți fi amintit de părinți. (reflexivă)
  (el) să fi fost respectat de prieteni. (pasivă)

c) Condițional-optativ:
- prezent: Aș citi această carte. (activă)
  Mi-aș aminti de părinți. (reflexivă)
  El ar fi respectat de prieteni. (pasivă)
- perfect: Aș fi citit această carte. (activă)
  Mi-aș fi amintit de părinți. (reflexivă)
  El ar fi fost respectat de prieteni. (pasivă)

d) Imperativ: Citește!, Citiți! (activă)
  Spală-te!, Spălați-vă! (reflexivă)
  Fii respectat!, Fiți respectați! (pasivă)

Predicatul verbal poate avea formă *afirmativă* sau *negativă*, după cum este însoțit sau nu de adverbul de negație "nu". Dacă predicatul este însoțit de adverbul de negație "nu", spunem că el este la forma negativă.

Adverbul "nu" este simpla marcă a formei verbului, nu are funcție sintactică și nu schimbă flexiunea sau funcția sintactică a verbului.

Exemple: Eu *nu citesc*; tu *nu te speli*; el *nu este respectat*.

2. Locuțiuni verbale, cu verbul component la un mod personal.

Locuțiunile verbale sunt grupuri de cuvinte în structura cărora intră un verb, au înțeles unitar și se comportă morfologic și sintactic ca un verb: *a-și aduce aminte* (a-și aminti), *a-și băga mințile-n cap* (a se cuminți), *a o lua la sănătoasa* (a fugi) etc. (A se vedea capitolul "Verbul")

Exemple:

De frica lupului, noi am luat-o la sănătoasa. (am fugit)

Copilul se dădea de-a rostogolul prin zăpada pufoasă. (se rostogolea)

Nu-ți mai aduceai aminte de foștii colegi. (nu-ți aminteai)

3. **Interjecțiile predicative**: Interjecția are valoare verbală, deci poate forma predicat verbal (a se vedea capitolul "Interjecția")

Ex: Iepurele *fuști*! din tufiș. (a sărit) ; Tu *poc*! o palmă.(ai dat); *Iată* soarele!

4. **Verbul "a fi"** când înseamnă: *a exista, a se afla, a se găsi, a se petrece, a se întâmpla, a costa, a valora, a se duce, a trăi, a-și avea originea, a dura* etc.

Exemple: Cât este kilogramul de cartofi?

La facultatea noastră sunt studenți străini.

Scanned with OKEN Scanner

Caietul este pe masă. Eu am fost la şcoală.
În acest magazin este marfă proaspătă.
Bunicul este la ţară. Tu eşti din Moldova.
Accidentul este la zece kilometri.
Era în vara anului 1542.
Casa asta este vreo câteva milioane.
Filmul acesta este de două ore.

Tot valoare de predicat verbal au verbele: *a rămâne, a ajunge, a ieşi, a se face*: Tu ai rămas la bunici. El a ajuns la mare. Câinele a ieşit în stradă.

5. **Adverbe şi locuţiuni adverbiale predicative**: *desigur, firește, posibil, probabil, natural, evident, fără îndoială, cu certitudine, cu siguranță, fără doar și poate* etc. (vezi capitolele "Adverbul" şi " Subordonat subiectivă")

Exemplu: *Firește* [1]/ că te voi aștepta la gară [2]/ 1PP, 2SB

Lipsa predicatului verbal sau nominal

În anumite enunțuri, predicatul verbal sau o parte din predicatul verbal ori nominal (verb auxiliare, verb copulativ sau numele predicativ) poate lipsi, fără a afecta comunicarea. Părțile lipsă se subînțeleg din context.

a) Predicatul verbal poate lipsi:
- în propoziții cu valoare imperativă:

Alarmă!, Foc!, Hoții!, Pericol de moarte!, Pericol de electrocutare! etc.
- predicat verbal exprimat într-o propoziție anterioară:

Copilul fuge prin grădină [1]/ și cățelul după el [2]/.

Pentru propoziția 2, predicatul este verbul "fuge" subînțeles din context
- verbul auxiliar lipsește:

Exemplu: Ai citit [1]/ și învățat toată cartea [2]/. (ai învățat)

b) O parte a predicatului nominal poate lipsi:
- verbul copulativ lipsește:

Exemplu: Băiatul era înalt și frumos, iar sora lui, cuminte și ascultătoare.
("era" cuminte şi ascultătoare.)
- Numele predicativ lipsește:

Exemple: Dacă ești serios și eu sunt. (serios).
Pentru că tu te-ai făcut medic și eu mă fac. (medic)

Lipsa predicatului verbal sau a verbului copulativ este marcată grafic în propoziție prin linia de pauză sau virgulă.

Exemplu: În fața mea - pădurea deasă, în spate, prăpastia.
(În fața mea era pădurea deasă, în spate se găsea prăpastia.)

Scanned with OKEN Scanner

PREDICATUL NOMINAL

Predicatul nominal este partea principală de propoziție care arată o însușire sau atribuie o calitate subiectului. Este format dintr-un verb copulativ, la mod personal și unul sau mai multe nume predicative.

I. Verbele copulative

Verbele copulative nu pot forma singure un predicat, (sunt nepredicative) dar formează predicatul nominal împreună cu numele predicativ.

Verbele copulative sunt: *a fi, a deveni, a însemna, a se face, a ieși, a ajunge, a rămâne, a părea* etc.

a) *Verbul "a fi"* este verb copulativ când nu înseamnă "a exista", "a se afla", "a se găsi" etc. sau are valoare impersonală. Exemplu: Floarea este frumoasă. E bine. E necesar.

b) *Verbul "a deveni"* – Ex: Orașul nostru a devenit mai modern. (predicat nominal); Voi ați devenit studenți. (predicat nominal)

c) *Verbul "a se face"*- Ex: De supărat, el s-a făcut roșu ca focul.

Poate avea valoare predicativă, deci este predicat verbal, atunci când are sensul de: a se stabili, a se construi, a se pregăti etc. Pâinea se face din făină.

d) *Verbul "a însemna"*- Viața înseamnă bucurie, dar și suferință (predicat nominal). Poate avea valoare predicativă (predicat verbal) atunci când are sensul de "a nota", "a pune un semn"- Ex: El a însemnat ceva pe coperta cărții.

e) *Verbul "a ieși"*: - Ex: Tu ai ieșit avocat. (predicat nominal). Poate avea valoare predicativă (predicat verbal) când are sensul de "a pleca", "a rezulta", "a prepara". Ex: El a ieșit în oraș. Pe coș ieșea un fum negru.

f) *Verbul "a ajunge"*: - Ex: El a ajuns medic.(predicat nominal).

Poate avea valoare predicativă când are sensul de "a sosi". Formează predicat verbal atunci când este folosit impersonal:

Exemple: El a ajuns acasă.

Ajunge [1]/ cât ai scris [2]/. 1PP, 2SB

g) *Verbul "a părea"*: El părea supărat. (predicat nominal). Poate avea valoare predicativă ca verb impersonal în expresiile: *pare, se pare, mi se pare* etc.

Exemple: Pare [1]/ *că* a răsărit luna [2]/. 1PP, 2SB

Se pare [1]/ *că* ți-au venit musafirii [2]/. 1PP, 2SB

Mi se pare 1/ *că* ai uitat fereastra deschisă 2/. 1PP, 2SB

h) *Verbul "a rămâne"*:

Exemple: El a rămas neschimbat. (predicat nominal)

El a rămas singur. (predicat nominal)

Poate avea valoare predicativă atunci când este personal și impersonal (cu sensul de "trebuie").

Exemple: El a rămas la cabană.

Rămâne [1]/ să mai vii pe la noi [2]/. 1PP, 2SB

Scanned with OKEN Scanner

2. *Numele predicativ*

Numele predicativ este o parte a predicatului nominal şi arată însuşirea sau calitatea ce se atribuie subiectului.

Se exprimă prin:

A. Substantiv, pronume, adjectiv, participiu adjectival, **în N.**

1) Substantiv:

- comun-simplu: Aceasta este cartea mea.
- comun-compus: Domnul acesta este inginer-şef.
- propriu-simplu: Oraşul din zare este Craiova.
- propriu-compus: Domnitorul Ţării Româneşti a fost Mircea cel Bătrân.
- locuţiune substantivală: Faptele din tinereţe devin aduceri-aminte.

2) Pronume:

- personal: Acesta este el. Tu eşti tu, iar el e el. Şi amândoi sunteţi la fel.
- posesiv: Caietul este al meu.
- demonstrativ: de apropiere - Prietenul meu este acesta
  de depărtare: Elevii mei sunt aceia.
  de identitate: El a rămas acelaşi.
  de identificare: Casa mea este cealaltă.
- nehotărât: Dumnealui nu este fratele meu, este altcineva.
- interogativ: Cine eşti tu?
- relativ: Ştiu [1]/ cine sunteţi voi [2]/. 1PP, 2CD
- negativ: El n-a ajuns nimic.
- locuţiune pronominală: El a ajuns nu ştiu ce prin Bucureşti.
  Parcă ai fi nu ştiu cine, de vorbeşti aşa de tare.

3) Numeral:

- propriu-zis: Voi sunteţi trei.
- colectiv: Voi sunteţi amândouă.
- ordinal: Tu eşti primul.

4) *Adjectiv:* Casa este frumoasă şi înaltă.

- locuţiuni adjectivale: Fata asta e cu vino-ncoa. (atrăgătoare)

5) *Participiu adjectival*: Cartea interesantă este citită cu plăcere.

6) *Adjectiv substantivizat*:

Din leneşul clasei, a devenit silitorul şi premiantul şcolii.

Fata moşului este cea cuminte şi ascultătoare iar fata babei este cea rea şi leneşă.

B. *Substantiv, pronume, numeral, adjectiv substantivizat* ***în G.***

1) Substantiv:

- comun simplu: Rochiile sunt ale fetei mele.
- propriu simplu: Rochiile sunt ale Oanei.
- comun compus: Hotărârea este a primului-ministru.
- propriu compus: Sabia văzută la muzeu este a lui Ştefan cel Mare.

2) Pronume:

- personal: Meritele sunt ale lui.
- de politeţe: Cărţile sunt ale dumneavoastră.

Scanned with OKEN Scanner

- posesiv: Victoria este a alor noştri.
- demonstrativ: Mingea este a acestuia (apropiere); Maşina este a acelora (depărtare).; Premiul este al celuilalt (identificare)
- nehotărât: Casa aceasta este a altcuiva.
- interogativ: Al cui eşti tu?
- relativ: Ştiu [1]/ al cui e caietul [2]/.
- negativ: Banca nu este a niciunuia,[1]/ este a şcolii[2]/. 1PP, 2PP

3) *Numeral cu valoare substantivală:*
Exemple: Cărţile sunt ale celor doi (cardinal);
Mingea este a celui de-al doilea.(ordinal)

4) *Adjectiv substantivizat:* Răsplata este a celui harnic.

5) *Numeral:* Casa este a amândurora (cardinal, colectiv).
Locul este al întâiului dintre voi (ordinal).
Hotărârea luată este împotriva a douăzeci de copii nevinovaţi (cardinal).

C. Substantiv, pronume, numeral, adjectiv substantivizat ***în Ac.***

1) Substantiv:
- comun simplu: Bluza cea albă este pentru mama.
- propriu simplu: Rochia este pentru Oana.
- comun compus: Scrisoarea este pentru inginerul-şef.
- propriu compus: Admiraţia elevilor este pentru Mihai Viteazul, nu pentru Sinan Paşa.

2) Pronume:
- personal: Cartea aceasta este pentru ea.
- de politeţe: Florile sunt pentru dumneavoastră.
- posesiv: Darurile mamei sunt pentru ai săi.
- demonstrativ: Rochia mea este aceea.
Biletele luate la spectacol sunt pentru ceilalţi, nu pentru voi.
- nehotărât: Florile sunt pentru cineva.
- negativ: Cărţile nu sunt pentru nimeni.

3) *Numeral*: Patul este pentru doi.
Cadourile acestea sunt pentru al doilea dintre ei.

4) *Adjectiv* substantivizat: Răsplata va fi pentru cel harnic.

D. Verb la modurile nepersonale:
Infinitiv: Plăcerea ta este de a cânta la pian.
Gerunziul acordat: Ochii ei erau lăcrimânzi de fericire.
Participiu: Tema este scrisă, lecţia este învăţată şi copilul pleacă la şcoală.
Supin: Problema este de formulat.

E. Adverbe sau locuţiuni adverbiale de mod:
Exemple: El este aşa. A învăţa este greu. (este bine, este posibil).
A-ţi răspunde e cu neputinţă.
Tu eşti [1]/ cum e fiul tău [2]/. 1PP, 2PR
(*cum* - adverb relativ de mod, nume predicativ).
Nu mai eşti acelaşi, ai devenit nu ştiu cum. (*nu ştiu cum - altfel*, locuţiune adverbială de mod, nume predicativ).

Scanned with OKEN Scanner

F. *Interjecție*: Este vai de tine!
E halal de țara Moldovei!

După formă numele predicativ poate fi:

- **simplu** – format dintr-o singură parte de vorbire ce poate îndeplini funcția sintactică de nume predicativ: Ex: Camera aceasta este înaltă.
- **multiplu** – format din două sau mai multe părți de vorbire ce pot îndeplini funcția sintactică de nume predicativ.

Exemplu: Camera aceasta este înaltă, luminoasă și foarte călduroasă.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ (PR)

Subordonata predicativă îndeplinește, la nivel de frază, rolul numelui predicativ pe lângă un verb copulativ din regentă la un mod personal sau nepersonal.

Exemple: Hotărârea mea a fost [1]/ *să* plecăm la munte [2]/. 1PP, 2PR
El a încercat a deveni [1]/ *ce* și-au dorit părinții [2]/. 1PP, 2PR
Tu ai dorit a rămâne [1]/ *cum* erai în tinerețe [2]/. 1PP, 2PR

Verbele copulative "*a deveni*", "*a rămâne*", cu funcție de complement direct în propoziția principală, au rolul de element regent pentru subordonata predicativă.

Elementul regent care cere în frază o subordonată predicativă este un *verb copulativ ca predicat nominal incomplet* într-o propoziție principală sau regentă.

Ex: Tu ai devenit [1]/ *ce* ți-ai dorit din copilărie [2]/.1PP, 2PR

Înlocuind în exemplul dat, subordonata predicativă printr-un nume predicativ, reconstruim predicatul nominal: "Ce ți-ai dorit"- medic (nume predicativ) – *Tu* ai devenit medic. Din fraza formată din cele două propoziții se obține o singură propoziție având ca predicat un predicat nominal.

Acest procedeu ajută la verificarea subordonatei predicative prin reducerea (contragerea) ei în partea de propoziție căreia îi corespunde.

Elementul regent care cere în frază o propoziție predicativă sunt verbele copulative, formând un predicat nominal incomplet: *a fi, a deveni, a se face, a ajunge, a părea, a ieși* etc.

Verbele copulative ca element regent apar în structura unor fraze enunțiative, (propriu-zise, exclamative sau interogative) sau în interogații indirecte.

1. Fraze enunțiative:

Exemple: El este [1]/ *cum* îl știi [2]/.1PP,2PR
El a devenit [1]/ *ce* și-a dorit [2]/.1PP, 2PR
Tu ai ajuns [1]/ *să* strârnești admirația colegilor [2]/.1PP,2PR
El s-a făcut [1]/ *ce* a dorit mama lui [2]/.1PP,2PR
Voi ați ieșit [1]/ *ceea ce* v-ați dorit [2]/.1PP,2PR
Prietenul tău părea [1]/ *că* e un om serios [2]/.1PP,2PR
Patriotismul înseamnă [1]/ *să*-ți iubești patria și poporul [2]/.1PP,2PR
Tu ai rămas [1]/ *cum* erai în tinerețe [2]/.1PP,2PR

Frază exclamativă: Ai rămas [1]/ *cum* te știam![2]/.1PP,2PR

Frază interogativă directă: Ai ajuns [1]/ *ce* ți-ai dorit?[2]/.1PP,2PR
A devenit el [1]/ *ce* și-a propus? [2]/.1PP,2PR

Scanned with OKEN Scanner

Interogația și exclamația subliniază interesul sau admirația vorbitorului față de comunicarea pe care o face.

2. Interogații indirecte cu verb copulativ: *hotărârea este..., întrebarea este..., problema este..., părerea este..., dorința este..., chestiunea este..., adevărul este..., esențialul este...* etc.

Exemple: *Întrebarea este* [1]/ cum ai răspuns la examen [2]/. 1PP, 2PR
Hotărârea este [1]/ să plecăm în concediu la mare [2]/. 1PP.2PR
Problema este [1]/ ce vom face în vacanță [2]/. 1PP, 2PR
Părea ta este [1]/ să pleci singur la mare [2]/. 1PP, 2PR

Substantivele cu funcția sintactică de subiecte în interogațiile indirecte pot fi însoțite de determinant.

Exemple: *Întrebarea este..., întrebarea mea este..., întrebarea cea mai grea este..., întrebarea prietenilor tăi este...* etc.

Observație:

Expresiile: *este adevărat, este esențial, este important, este bine* etc. cer în frază o subordonată subiectivă. Inversând topica expresiei verbale impersonale și articulând adverbul (substantivizându-l) se obțin expresii care cer în frază o subordonată predicativă:

Este adevărat / că...	SB	Adevărul este /că ...	PR
Este esențial /să...	SB	Esențialul este / că...	PR
Este bine / să...	SB	Binele este / să...	PR
Este important / că...	SB	Importanța faptului este / să...	PR

Elementele relaționale care introduc în frază propoziția predicativă sunt: *conjuncțiile subordonatoare, pronumele și adjectivul pronominal relativ, pronumele și adjectivul pronominal nehotărât, adverbe relative.*

1. Conjuncțiile subordonatoare: *că, să, dacă, de* etc.

Exemple: Părerea tuturor prietenilor este [1]/ *că* vei reuși [2]/. 1PP, 2PR
Hotărârea ta este [1]/ *să* plecăm la munte [2]/.1PP, 2PR
Întrebarea este [1]/ *dacă* vei putea rezolva problema [2]/.1PP, 2PR
Ai ajuns [1]/ *de* stârnești admirația tuturor [2]/.1PP, 2PR

Pentru a sublinia nuanța comparativă a însușirii sau calității exprimată de propoziția predicativă, în subordonată se folosesc locuțiuni conjuncționale formate cu adverbul de mod comparativ: *cât de, ca și cum, după cum, ca și când* etc.

Exemple: Zmeul s-a făcut [1]/ *cât de* mare a vrut [2]/.1PP, 2PR
Tu ai ajuns [1]/ *ca și cum* ai fi stăpânul lumii [2]/.1PP, 2PR
Voi ați devenit [1]/ *după cum* și-au dorit părinții [2]/.1PP, 2PR
Fața ta s-a făcut [1]/ *ca și când* era de ceară [2]/.1PP, 2PR

2. Pronume sau adjectiv pronominal relativ - interogativ: *care, cine, ce, ceea ce* etc.

Exemple: Problema este [1]/ *cine* m-a căutat acasă [2]/. 1PP, 2PR
Întrebarea este [1]/ *al cui* caiet a fost pătat cu cerneală [2]/.1PP, 2PR

Scanned with OKEN Scanner

(*al cui* - atribut pronominal, determină substantivul *caiet*)
Întrebarea este [1]/ *care* fată este mai rea dintre toate [2]/.1PP, 2PR
(*care* - adjectiv pronominal relativ, atribut adjectival).
El a devenit [1]/ *ce* și-a dorit cel mai mult [2]/.1PP, 2PR
El a devenit [1]/ *ce* om și-a dorit [2]/.1PP, 2PR
Tu ai ieșit [1]/ *ceea ce* au dorit părinții tăi [2]/.1PP, 2PR
A ieșit el [1]/ *ce* și-a dorit ? [2]/.1PP, 2PR
Este el [1]/ *cine* s-a recomandat a fi? [2]/.1PP, 2PR

3. Pronume și adjective pronominale nehotărâte: *oricine, oricare, orice, oricum* etc., precedate sau nu de prepoziții.

Exemple: Cartea aceasta este [1]/ *pentru oricine* o merita [2]/.1PP, 2PR
El este [1]/ *împotriva oricui* face o nedreptate [2]/.1PP, 2PR
Voi veți deveni [1]/ *orice* veți dori [2]/.1PP, 2PR
Copilul ajunge [1]/ *oricum* își doresc părinții [2]/. 1PP, 2PR

4. Adverbe relative: *cum. precum, unde, când, cât* etc.

Exemple: Întrebarea este [1]/ *cum* va fi timpul mâine [2]/.1PP, 2PR
Problema este [1]/ *unde* ne vom petrece concediu [2]/. 1PP, 2PR
Întrebarea este [1]/ *când* ai venit [2]/.1PP, 2PR
Voi ați devenit [1]/ *precum* ați dorit [2]/. 1PP, 2PR

Observație: Pronumele și adjectivele relative, interogative, nehotărâte și adverbele relative au funcție sintactică în subordonată. (a se vedea și capitolul "Pronumele relativ-interogativ" și "Subordonata subiectivă").

Contragerea și dezvoltarea *(reducerea și expansiunea)*

Subordonata predicativă poate fi contrasă într-un nume predicativ, după cum numele predicativ poate fi dezvoltat într-o propoziție predicativă.

Exemple: a) Dan a devenit medic.
b) Dan a devenit [1]/ *ce* și-a dorit [2]/. 1PP, 2PR

Se dezvoltă numele predicativ "medic" într-o subordonată predicativă, prin construirea unei noi propoziții (cu predicat la mod personal) ce înlocuiește în prima propoziție (a) numele predicativ.

Se obține o frază (b) formată dintr-o propoziție principală și o subordonată predicativă.

Contragerea. În fraza: El este [1]/ cum îl știi [2]/. 1PP, 2PR, se contrage subordonata predicativă *cum îl știi* într-un nume predicativ, înlocuind întreaga propoziție printr-o parte de vorbire ce poate îndeplini funcția sintactică de nume predicativ (vezi capitolul "Numele predicativ")

Exemple: El este frumos.
El este neschimbat.

Se obține o singură propoziție care are ca predicat un predicat nominal.

Scanned with OKEN Scanner

Topica şi punctuaţia

Subordonata predicativă nu se desparte prin virgulă de regenta ei, după cum nici numele predicativ nu se desparte prin virgulă de verbul copulativ. De obicei, subordonata predicativă este post-pusă (aşezată după regentă), dar această topică nu este fixă.

Exemple: Tu ai ajuns [1]/ *ce* ţi-ai dorit [2]/. 1PP, 2PR

Ce ţi-ai dorit [1]/ ai ajuns [2]/. 1PP, 2PR

Într-un singur caz subordonat predicativă are topică fixă: în cazul verbelor "a fi", "a însemna", "a rămâne" cu dublă valoare, copulativă şi impersonală. În faţa acestor verbe stă totdeauna subordonata subiectivă, iar după ele ca element dublu regent, stă subordonata predicativă.

Exemple: *Dacă* nu vine [1]/ este [2]/ *că* n-a fost anunţat [3]/. 1SB, 2PP, 3PR

Dacă nu vine [1]/ înseamnă [2]/ *că* n-a fost anunţat [3]/.1SB, 2PP, 3PR

Ceea ce am stabilit [1]/ rămâne [2]/ *cum* am hotărât [3]/.1SB, 2PP, 3PR

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IV

ATRIBUTUL (atr.)

Atributul este partea secundară de propoziție care determină un substantiv (sau un substitut al acestuia: pronume, numeral, adjectiv substantivizat), pe care îl precizează, îl identifică sau îl califică, indicând o caracteristică sau o calitate a acestuia. Răspunde la întrebările: *care?, ce fel de? (al, a, ai, ale) cui?, câți?, câte?*.

Atributul determină:

- *substantiv și locuțiune substantivală:*

Exemple: Perdelele *albe* se mișcau ușor sub adierea vântului.
(Care perdele? A cui adiere?)
Acest câine lup te-a mușcat.
Frumoasa Oana a ajuns procuror.
Ștefan cel Mare *al Moldovei* este înmormântat la Putna.
Grele aduceri aminte îi tulburau sufletul. (locuțiune substantivală)

- *pronume și locuțiune pronominală*:

Exemple: Ea *însăși* a pictat acest tablou. (Care ea?)
Acel nu știu cine sună mereu la telefon. (locuțiune pronominală)

- *numeral*:

Exemple: A doua *dintre concurente* a câștigat. (Care a doua?)

- *adjectiv substantivizat:*

Exemple: Frumosul *din natură* este de neimitat. (Care frumos?)

Un substantiv poate avea un singur atribut sau mai multe atribute.

Exemplu: Perdelele *albe, de mătase, din camera* mea se mișcau ușor.
(Care perdele? *albe, de mătase, din cameră* - atribut multiplu).

După părțile de vorbire prin care se exprimă, atributul este: *adjectival, substantival, pronominal, verbal, adverbial, interjecțional.*

I. Atributul adjectival

Atributul adjectival se exprimă prin: *adjectiv propriu-zis, numeral, adjectiv pronominal, verb la participiu, verb la gerunziu acordat cu substantivul determinat și locuțiuni adjectivale*. Este singurul atribut care se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl determină.

a). *Atributul adjectival exprimat prin adjectiv propriu-zis*

Adjectiv propriu-zis cu funcția sintactică de atribut adjectival poate fi la oricare grad de comparație:

Pozitiv: țăranul *harnic*, copilul *cuminte*, omul *înțelept* etc.

Comparativ: - de superioritate: omul *mai înțelept* ca (decât)...
- de egalitate: copilul (la fel) *tot atât de* cuminte ca (decât)...
- de inferioritate: copilul *mai puțin cuminte* (decât)...

Superlativ: - relativ: țăranul *cel mai harnic* (dintre toți).
- absolut: copilul *foarte cuminte*.

Scanned with OKEN Scanner

Observaţie: Atunci când adjectivul este aşezat în faţa substantivului pe care îl determină preia articolul acestuia.

Exemplu: Copilul *frumos* – *Frumosul* copil; Un copil *frumos* – *Un frumos* copil.

Funcţia sintactică de atribut adjectival poate fi îndeplinită şi de *locuţiunea adjectivală* (grupul de cuvinte cu înţeles unitar ce îndeplineşte rolul unui adjectiv):

(om) *cu stare* - (om) *înstărit*; (om) *cu judecată* - (om) *înţelept*;

(om, lucru) *de valoare* -(om, lucru) *valoros*; (om) *fluieră vânt* – *neserios*;

(om, lucru) *de nimic* - (om, lucru) *nevaloros, josnic*;

(om) *de litere* – (om) *literat*; (om) *fără judecată* – (om) *prost, nechibzuit*;

(om) *de omenie* – (om) *cinstit, corect*; (om) *cu dare de mână* - (om) *bogat*; (om, lucru) *de două parale* – (om, lucru) *neserios, nevaloros*;

(om) *în floarea vârstei* - (om) *tânăr*; (om) *cu sânge rece* - (om) *crud, dur*;

(om, lucru) *vai de mama lui* - (om, lucru) *amărât, nevaloros*;

(om) *numai piele şi os* - (om) *foarte slab*;

(om) *cu o mie (două) de feţe* - (om) *ipocrit, făţarnic*.

b). *Atributul adjectival exprimat prin numeral*

1. *Cardinal* (până la douăzeci)

Exemplu: În faţa mea mergeau *doi* tineri. (*doi* – atribut adjectival, exprimat prin numeral cardinal propriu-zis, se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat, masculin, plural, caz N).

În faţa mea mergeau *douăzeci* de tineri.(*douăzeci* – subiect, exprimat prin numeral cardinal propriu-zis, caz N; *de tineri* – atribut substantival).

Observaţie: Numeralele cardinale de la douăzeci în sus preiau funcţia sintactică a substantivului determinat, datorită intercalării prepoziţiei simple *de* între substantivul determinat şi numeral.

2. *Ordinal*: *Prima* bancă este liberă. *Întâiul* învăţător nu se uită. Premiul *întâi* ţi se cuvine.
3. *Multiplicativ*: Câştigul *înzecit* a fost neaşteptat.
4. *Distributiv*: În noapte, răsună din când în când *câte o* chemare, urmată de *câte trei* fluierături.
5. *Colectiv*: *Tustrei* iezii s-au repezit la uşă. *Amândoi* copiii au adormit.

c). Atributul adjectival exprimat prin adjectiv pronominal:

1. *de întărire*: Elevul *însuşi* a compus această problemă.
2. *posesiv*: Băiatul *meu* şi prietena sa au plecat la mare.
3. *demonstrativ*: - de apropiere: Casa *aceasta* este nouă.
   - de depărtare: Copilul *acela* te-a căutat.
   - de identitate: *Acelaşi* cer, *aceiaşi* copaci îi admiram.
   - de identificare: *Celălalt* elev era mai bine pregătit.
4. *nehotărât*: *Fiecare* tânăr doreşte să se afirme.
5. *interogativ*: *Care* carte îţi place ?; *Ce* răspuns ai dat?
6. *relativ*: Ştiu *care* carte îţi place.

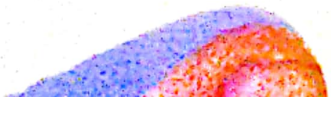

Scanned with OKEN Scanner

7. *negativ*: În dimineața senină de vară, *nici un* nor nu era pe cer, *nici o* adiere de vânt nu mișca frunzele copacilor.

d). Atributul adjectival exprimat prin verb la participiu și gerunziu acordat

Exemple: Caietul *cumpărat* acum are mai multe pagini pătate.

Lecția *citită* și *învățată* cu plăcere ți se pare ușoară.

Atributul adjectival exprimat prin *gerunziu acordat* (în gen, număr și caz cu substantivul determinat): măști *râzânde*, mâini *tremurânde*, fereastră *bătândă*, ochi *lăcrimânzi*, inimă *sângerândă*, flacăra *arzândă*, coșuri *fumegânde* etc.

Atunci când însoțește un substantiv în vocativ fără funcție sintactică, adjectivul își menține funcția sintactică de atribut adjectival.

Exemple: "Gâze, flori *întârziate*";

"Fată *dragă*, nici nu știi ce-mi aduci"

II. ***Atributul substantival***

Atributul substantival se exprimă prin substantiv care poate sta în cazurile: N, G, D, Ac. Există deci patru tipuri de atribute substantivale: *atributul substantival genitival* (cu sau fără prepoziție), *atributul substantival în dativ*, *atributul substantival în acuzativ* (prepozițional) și *atribut apozițional*.

1. Atributul substantival genitival

Substantivul în cazul genitiv poate forma atribut substantival, fie neînsoțit de prepoziție (*atributul substantival genitival*), fie însoțit de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale ale cazului genitiv (*atributul substantival genitival prepozițional*).

a. *Atributul substantival genitival* se exprimă prin substantiv (sau substitut) însoțit sau nu de articolul posesival genitival.

- substantiv comun simplu:

Cartea *copilului* este pe masă. (substantiv articulat hotărât)

O carte *a copilului* este pe masă. (substantiv dublu articulat, cu articolul hotărât enclitic "lui" și articolul posesival genitival "a")

- substantiv comun compus: Dinții *câinelui-lup* i s-au înfipt în picior.
- substantiv propriu simplu: Camera *Oanei* este ordonată. Hainele *lui Mircea* sunt curate. (*lui Mircea* - substantiv propriu simplu, masculin, singular, caz G, articulat cu articolul hotărât proclitic *lui*, atribut substantival).
- substantiv propriu compus: Statuia *lui Mihai Viteazul* se înalță în centrul orașului.
- adjectiv substantivizat: Meritul *celui harnic* a fost recunoscut.
- numeral cardinal substantivizat: Victoria *celor trei* ne-a bucurat.
- numeral ordinal substantivizat: Poezia *celui de-al treilea* este premiată.

b. *Atributul substantival genitival prepozițional* se exprimă prin substantive sau substitute în cazul genitiv, precedat de prepoziții și locuțiuni prepoziționale ale cazului genitiv: *asupra, deasupra, înaintea, contra, împotriva, îndărătul, dindărătul, în jurul, în spatele, în fața, în (din) dreapta, de jur-împrejurul* etc.(vezi capitolul "Prepoziția").

Scanned with OKEN Scanner

Exemple:

- substantive precedate de prepoziții și locuțiuni prepoziționale:
  Cercetarea *asupra atomului* a dus la noi descoperiri.
  Banca *din spatele clasei* este liberă.
- numerale cardinale: Copiii *din jurul a douăzeci de case* erau gălăgioși.
- numerale ordinale: Banca din spatele *primului* este liberă. (numeral substantivizat precedat de loc. prep.)
- adjectiv substantivizat: Lucrurile *din jurul celui harnic* strălucesc.

Substantivele repetate în cazul genitiv formează construcții cu valoare de superlativ: deșteptul-deșteptților = foarte deștept; înțeleptul-înțelepților = foarte înțelept; zâna-zânelor = foarte frumoasă.

2. *Atributul substantival în cazul D*

Determină substantive nearticulate, indicând grade de rudenie, dependență, filiație etc.

Exemple: El a ajuns împărat *Țării Soarelui Răsare*.
Stăpân *vieții* și *averii* mele vei ști să mă aperi de toate relele.

3. *Atributul substantival în Acuzativ (prepozițional)*;

Atributul substantival prepozițional se exprimă printr-un substantiv (sau substitut) în cazul acuzativ precedat de o prepoziție, locuțiune prepozițională sau de un adverb de comparație cu rol de prepoziție.

- Substantiv cu prepoziție:
  Pe bancă erau cărțile *a* doi *copii*. (*a* - prepoziție simplă).
  Bluza *de la mama* este albă. (*de la* - prepoziție compusă).
  Te-a căutat un prieten *de pe la Iași*. (*de pe la* - prepoziție compusă).
  Excursia *împreună cu ele* a fost plăcută. (*împreună cu* – loc. prep.)

O mențiune specială trebuie făcută în cazul atributului substantival prepozițional precedat de prepozițiile *de*, *dintre*, urmând după substantive colective, adjective substantivizate sau numerale de la douăzeci în sus. În aceste situații apare o inversiune gramaticală, pentru că atât substantivele colective, cât și adjectivele substantivizate preiau funcția sintactică a substantivului determinat.

Exemple: *O serie de* probleme trebuiau rezolvate. (acordul predicatului nu se face cu subiectul gramatical, ci cu atributul substantival prepozițional indicând în acest mod subiectul logic al propoziției.)

Un isteț dintre copii a răspuns repede.

Atributul substantival prepozițional poate fi precedat de adverbele comparative *ca*, *cât*, cu rol de prepoziție.

Exemple: El are o casă *cât un palat*. Tu ai fața *ca marmura*.

Scanned with OKEN Scanner

4. *Atributul substantival apozițional (apoziția)*

Atributul substantival apozițional sau *apoziția* se exprima prin substantiv în cazul N, indiferent de cazul substantivului determinat (sau se acordă în caz cu acesta).

- apoziția exprimă identitatea substantivului determinat sau stabileşte un raport de echivalență cu acesta.

Exemple: Elevul *Ionescu* a răspuns corect. (Ionescu – atribut apozițional, apoziție simplă).

Ionescu, *elevul premiant din clasa a VIII-a.* a răspuns corect (elevul premiat din clasa a VIII-a – apoziție dezvoltată).

- apoziția poate avea acelaşi caz cu substantivul determinat:

Exemple: L-am cunoscut pe prietenul tău, *pe Mihai.*
Am admirat-o pe fata colegului nostru, *a lui Popescu.*

- apoziția poate determina şi un pronume:

Exemplu: Ceilalți, *adversarii tăi,* n-au spus nimic.

- apoziția în cazul N, iar substantivul în G, D, Ac:

Exemple: Am admirat parcurile oraşului *Paris.*
I-am dat cartea colegului meu, *Mitică.*
Am întâlnit-o pe prietena ta, *Cristina.*

După structură apoziția este:

- simplă (formată dintr-un singur substantiv): elevul *Ionescu*; fluviul *Dunărea*; domnitorul *Mircea cel Bătrân*; prietenul tău, *Mihai*; capitala țării, *Parisul*; etc.
- dezvoltată (formată din mai multe substantive dintre care unul are valoare de apoziție, iar celelalte sunt atribute ale acesteia – uneori o întreagă subordonată atributivă determină un substantiv şi are funcția sintactică de atribut apozițional).

Cuvintele componente ale apoziției dezvoltate sunt analizabile, adică au funcție sintactică proprie în cadrul apoziției dezvoltate.

Exemple:

"Voi, *cei mai buni copii ai fîrii, / Urziți din lacrimi şi sudoare* "
"*Frați buni ai frunzelor din codru, / Copii ai mândrei bolți albastre.*"

Apoziția dezvoltată se izolează prin virgulă de restul propoziției.

Apoziția poate apare în cadrul unei enumerații, după două puncte.

Exemplu:

Pe masă erau răvăşite obiecte: *cărți, caiete, creioane şi câteva foi de hârtie.*

În limbajul popular apoziția este precedată de adverbele explicative *adică, anume.*

Exemple: L-am chemat pe Mircea, *adică* pe fiul meu.
I-a lăsat fiică-si; *anume* Anişoarei, toată averea.

Scanned with OKEN Scanner

III. Atributul pronominal

Atributul pronominal se exprimă prin pronume. Se aseamănă cu atributul adjectival pronominal, dar nu se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat (ca în cazul atributului adjectival pronominal).

După cazul pronumelui (cu funcţie sintactică de atribut pronominal), atributul pronominal se împarte în: *atribut pronominal genitival, atribut pronominal în D, atribut pronominal prepoziţional (în Ac), apoziţia (pronominală).*

1. Atributul pronominal genitival

Atributul pronominal în genitiv se exprimă prin *pronume personal, posesiv, relativ-interogativ, demonstrativ, nehotărât şi negativ, precedat sau nu de prepoziţie sau locuţiune prepoziţională a cazului G.*

a) Fără prepoziţie:

Camera *lui* este ordonată. (pronume personal).
Casa *acestora* a fost demolată. (pronume demonstrativ).
Călătoria *dumnealor* a fost amânată. (pronume personal de politeţe).
Victoria *alor noştri* a bucurat toată clasa. (pronume posesiv).
A cărui elev este această carte? (pronume interogativ)
Răspunsul *tuturor* a fost afirmativ. (pronume nehotărât)
Echipa *acelora* a câştigat concursul. (pronume demonstrativ de depărtare).
Rochia *celeilalte* era mai modernă. (pronume demonstrativ de identificare)
Nu mă interesează părerea *nimănui*. (pronume negativ)

b) C*u prepoziţie sau locuţiune prepoziţională*:

Hotărârea *împotriva lui* nu a fost dreaptă.
Atitudinea voastră *contra acestora* a fost nepotrivită.
Atacul *asupra alor noştri* a fost premeditat.
Scaunul *din dreapta celuilalt* era liber.

2. Atribut pronominal în dativ

Atributul pronominal în dativ se exprimă prin pronume personal şi pronume reflexiv, forme neaccentuate şi se numeşte *dativ posesiv.*

Atributul pronominal exprimat prin pronume personal, caz dativ, formă neaccentuată, determină:

- substantive: mâna-*i* era rece; faţa-*ţi* e ca ceara; privirile-*ţi* sunt stinse; vorbele *le* sunt reci; chemarea-*mi* răsună în noapte.
- adjective, cu funcţie de atribut adjectival pe lângă un substantiv: frumoasa-*i* rochie albă; nebănuitele-*ţi* cărări; adânca-*i* durere; nemăsurata-*ţi* putere; grea *le*-a fost viaţa; etc.
- verb sau interjecţie predicativă:

Exemple: Vezi-*ţi* de treabă!
Ia-*ţi* cartea!
Bagă-*ţi* minţile în cap!
Na-*ţi* caietul!

Scanned with OKEN Scanner

Atributul pronominal exprimat prin pronume reflexiv.

Se exprimă prin pronume reflexiv, caz D, formă neaccentuată. Însoțește, în general, verbe tranzitive urmate de un substantiv articulat hotărât sau nehotărât, cu funcția sintactică de complement direct, ca obiect posedat de subiect.

Exemple: El *și*-a luat cartea de pe birou. (a cui carte? A lui)

Luându-*ți* paltonul, ai ieșit afară (al cui palton? Al tău)

3. *Atributul pronominal prepozițional*

Se exprimă prin pronume *personal, posesiv, demonstrativ, relativ-interogativ, nehotărât* sau *negativ* precedate de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale ale cazului acuzativ sau de adverbele de comparație *ca, cât* cu rol de prepoziție:

- Pronume personale: Gândul *la el* îl preocupă.
- politețe: Discuția *cu dumneavoastră* a fost o plăcere.
- Pronume posesiv: Casa *de la ai săi*, dorul *de ai tăi*, iubirea *pentru ai lor*.
- Pronume demonstrativ: Teama *de aceasta* o urmărea (apropiere)
- Pronume nehotărât: Caietele *fiecăruia* sunt pe bancă.
- Pronume reflexiv: Iubirea *de sine*, lauda *de sine*.
- Pronume relativ: Am aflat *a cărui* carte a fost premiată.
- Pronume interogativ: Cuvintele *cui* te-au impresionat?
- Pronume negativ: În sufletul lui nu exista admirație *pentru nimeni*.

Atribut pronominal precedat de adverbele comparative *ca, cât*, cu valoare de prepoziție:

Exemple: Un câine *cât mine* s-a repezit spre poartă.

Un om *ca el*, rar întâlnești.

4. *Apoziția pronominală*

Apoziția pronominală se exprimă prin pronume și are valoare de precizare a substantivului determinat.

Exemple: Un prieten, *acesta*, m-a salvat de înec.

Ți-am povestit despre Ion, *acela*, care a plecat de la Paris.

IV. *Atributul verbal*

Atributul verbal se exprimă prin verb la moduri nepersonale: infinitiv, supin și gerunziu neacordat.

- atribut verbal exprimat prin verb la modul infinitiv sau locuțiune verbală:

Exemple:

Plăcerea *de a cânta* la pian era mare.

Setea lui *de a citi* cât mai mult mă impresiona.

Dorința *de a se da de-a rostogolul* prin zăpadă era ca în anii copilăriei.

- atribut verbal exprimat prin verb la modul supin:

Exemple:

Exercițiile *de rezolvat* și poezia *de memorat* au fost ușoare.

Înclinația lui *spre citit* i-a format o cultură solidă.

- atribut verbal exprimat prin verb la modul gerunziu neacordat:

Scanned with OKEN Scanner

Exemple:

Văd copacii *înfrunzind* în grădină.

Florile *mirosind* îmbătător își desfac cupele sub razele lunii.

V. Atributul adverbial

Se exprimă printr-un adverb sau locuțiune adverbială.

Exemple:

Băiatul *de acolo* este colegul meu.(adverb precedat de prepoziție).

Casa *din dreapta* este a bunicilor mei.(locuțiune adverbială)

Răspunsul *cum scrie la carte* a impresionat examinatorii (expresie cu valoare adverbială)

VI. Atributul interjecțional

Se exprimă prin interjecții ce însoțesc un substantiv pe care îl determină.

Exemple:

De peste deal se auzea îndemnul "*hăis!, cea*!"

La ușă răsună ușor bătaia "*poc!, poc!, poc*!"

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ (AT)

Propoziția subordonată atributivă are rolul atributului, la nivel de frază, pe lângă un substantiv (sau substitut al acestuia) din propoziția regentă. Ca și atributul răspunde la întrebările: *care?, ce fel de?, (al, a ai, ale) cui?* puse unui substantiv sau substitut din regentă.

Elementul regent care cere în frază o subordonată atributivă este:

- substantiv: Am luat *cartea* [1]/care mi-a plăcut [2]/.1PP, 2AT (*care carte?*)
- locuțiune substantivală: Nu dormea din cauza *aducerilor-aminte* [1]/ care îl chinuiau [2]/.1PP, 2AT
- pronume: I-am mulțumit *aceluia*[1]/ care mi-a salvat viața [2]/. 1PP, 2AT
  În sală nu se află *nimeni* [1]/ care să poată răspunde [2]/ ? 1PP, 2AT
- numeral: Am premiat *pe primul* din zece[1]/ care au câștigat finala [2]/. 1PP, 2AT
- adjectiv substantivizat: Îl aplaud *pe cel talentat* [1]/ care a cântat [2]/. 1PP, 2AT
- locuțiune numerală: Îți oferea *câte și mai câte* [1]/ de care nu știai[2]/. 1PP, 2AT

Elemente relaționale care introduc în frază subordonata atributivă sunt:

1. Conjuncții subordonatoare: *că, să, dacă, de, ca...să* etc.

Ex: Mă preocupă ideea [1]/ *că* nu vei ajunge la timp la gară [2]/.1PP, 2AT

Voi ați luat hotărârea [1]/ *să* plecați la munte [2]/. 1PP, 2AT

Prietenul meu a avut ideea [1]/ *ca* mâine să mergem în parc [2]/. 1PP, 2AT

Nu și-a pus întrebarea [1]/ *dacă* va ieși din această situație[2]/.1PP, 2AT.

Îl preocupă gândul[1]/ *de* va pleca mâine[2]/ sau de va rămâne[3]/. 1PP, 2AT, 3AT

2. Adverbe relative: *unde, cum, cât, când*, precedate sau nu de prepoziții:

Ex: Mi-ai arătat locul [1]/ *(de) unde* se vedea casa voastră [2]/. 1PP, 2AT

Scanned with OKEN Scanner

Copilul își amintea ziua [1]/ *când* ai plecat [2]/.1PP, 2AT
Noi am urmărit cu atenție [1]/ *cât* a dansat prima balerină [2]/. 1PP, 2AT.
Mi-a plăcut modul [1]/ *cum* ai acționat [2]/.1PP, 2AT

3. Pronumele relative (*care, cine, ce, ceea ce*) și pronumele nehotărâte (*oricare, oricine, orice* etc.), precedate sau nu de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale.

Care: Iată colegul [1]/ *care* va merge cu mine în excursie [2]/.1PP, 2AT
Acesta este omul 1/ *alături de care* îți vei petrece viața 2/.1PP, 2AT
Cine: Te-ai așezat pe scaunul [1]/ *cui* nu-l ocupase [2]/. 1PP, 2AT (cui-forma de genitiv-dativ a pronumelui relativ "cine ")
Ce: A sosit scrisoarea [1]/ *ce* o așteptai [2]/.1PP, 2AT
Ceea ce: Nimic [1]/ din *ceea ce* mi-ai spus [2]/ nu este așa [1]/. 1PP, 2AT
Oricare: Am apreciat totdeauna cartea [1]/ *oricare* ar fi ea [2]/. 1PP, 2AT
Oricui: Ele sunt prietenele [1]/ *oricui* le laudă [2]/.1PP, 2AT

Topica și punctuația

Propoziția atributivă poate fi izolată sau neizolată prin virgulă față de regentă. Atributiva este așezată înaintea regentei, având topică fixă.

Atributiva neizolată urmează după un element regent precedat de prepoziție sau atunci când este introdusă prin conjuncții subordonatoare *ca, să*, pronumele relativ sau nehotărât.

Exemple:
Îl preocupă gândul [1]/ *că* va reuși [2]/. 1PP, 2AT
Aștept cu nerăbdare clipa [1]/ *să* plecăm în concediu [2]/.1PP, 2AT
Îți dau cadoul [1]/ *ce* ți l-am promis [2]/. 1PP, 2AT
Ia-ți rochia [1]/ *care* îți place cel mai mult [2]/. 1PP, 2AT

Atributiva izolată prin virgulă de regentă urmează după un pronume personal sau un substantiv propriu.

Exemple: Vă felicit pe voi, [1]/ care ați muncit atât [2]/. 1PP, 2AT
Iată-l pe Ionel, [1]/ care te-a căutat aseară [2]/. 1PP, 2AT

Atributiva intercalată în interiorul regentei se izolează prin virgulă:
Casa, [2]/ *care* era așezată pe vârful muntelui, [1]/ părea o jucărie [2]/.1PP, 2AT

Contrageri și dezvoltări

a) Un atribut poate fi dezvoltat într-o subordonată atributivă:
Omul *bun* este ca pâinea caldă.
Omul [2]/ *care este bun* [1]/ este ca pâinea caldă [2]/.1AT (2), 2PP
Se dezvoltă atributul adjectival *bun* în subordonată atributivă prin propoziția nou-creată cu verb la mod personal: *care este bun.*

b) O subordonată atributivă se contrage (se reduce) într-un atribut înlocuind întreaga propoziție printr-o parte de vorbire ce poate îndeplini funcția sintactică de atribut.
Exemple: Cartea[2]/ *pe care mi-ai împrumutat-o*[1]/ este interesantă[2]/.1AT, 2PP.
Rezultă propoziția: Cartea *împrumutată* este interesantă.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL V

COMPLEMENTUL DIRECT (c.d.)

Complementul direct este partea secundară de propoziție care determină un verb tranzitiv la mod personal sau nepersonal ori o interjecție.

Răspunde la întrebările: *pe cine?, ce?*. Indică obiectul asupra căruia se răsfrânge, nemijlocit, acțiunea verbului:

Exemple:

Tu uzi florile. (Ce uzi? - *florile*)

Oana citește *o carte*. (Ce citește Oana? - *o carte*)

Mircea îl strigă *pe George*. (Pe cine strigă Mircea? - *pe George*)

Iată-*te* în sfârșit!

Complementul direct se exprimă prin:

1. *Substantiv sau substitut în cazul Ac, precedat sau nu de prepoziția "pe":*

a) Substantiv:

- comun simplu: Tu citești *cartea*.
- comun compus: Mama a cumpărat *untdelemn*.
- propriu simplu: Noi o iubim *pe Oana*.
- propriu compus: Tu îl admiri *pe Ștefan cel Mare*.
- locuțiune substantivală: El are o bună *ținere de minte*.

b) Pronume:

- personal: L-ai chemat *pe el*.
- demonstrativ: Tu o cunoști *pe această*.
- posesiv: Eu îi văd *pe ai tăi*.
- nehotărât: Tu îi cunoști *pe toți*.
- negativ: Nu cumpăr *nimic*.
- relativ: Iată omul[1]/ *pe care* îl admir.[2]/
- interogativ: *Pe cine* cauți?
- locuțiune pronominală: Tu cumperi *nu știu ce* (ceva).

c) Numeral (cardinal, ordinal fracțional, distributiv etc. – primul, o zecime, câte doi): I-am văzut pe *doi* dintre copii.

Ai câștigat *o zecime* din profit.

Tu cumperi *câte două* din fiecare ilustrată.

locuțiune numerală: El povestește *câte și mai câte*.

d) Adjectiv substantivizat: Îl respect *pe cel harnic*.

2.Verb la infinitiv, gerunziu și supin:

- infinitiv: El știe *a vorbi* franțuzește.
- gerunziu: Aud *cântând* pe cineva.
- supin: Tu ai terminat *de rezolvat* exercițiul.

3.Interjecție:

Exemple: Din camera alăturată am auzit "*buf!*"

Deodată am auzit "*trosc!*" și "*aoleu!*"

Scanned with OKEN Scanner

Observaţie: Numeralele de la douăzeci în sus, urmate de prepoziţia "de" preiau funcţia sintactică a substantivului pe care îl determină.

Exemplu: Ai trimis *cincizeci* de felicitări. (*cincizeci* - complement direct)

În această situaţie se regăsesc substantivele colective şi substantivele care exprimă o cantitate ori o calitate urmate de prepoziţia *de* şi un determinant.

Exemple: A citit *o mulţime* de romane.

Ai *un popor* de pisici în curte.

Are *o frumuseţe* de copil.

Complementul direct precedat de prepoziţia *pe* se exprimă printr-un substantiv propriu sau un substantiv comun articulat hotărât.

Exemple: Am văzut-*o pe Oana*; *Îl* ajut *pe tata*.

Observaţie. Condiţia ca un substantiv în Ac să poate fi complement direct este ca acesta să poată fi reluat sau anticipat prin forma neaccentuată şi accentuată a pronumelui personal în Ac.

Exemple: Ei repară *strada*. Ei *o* repară (*pe ea*).

Tu ridici *scara*. Tu *o* ridici (*pe ea*).

Substantivele *scara*, *strada* au funcţie sintactică de complement direct, pe când în propoziţiile: "Merg *pe stradă*" şi "Urc *pe scară*" substantivele nu pot fi anticipate prin forma neaccentuată a pronumelui personal şi deci nu pot fi complemente directe.

Complementul direct poate fi:

- *simplu* (exprimat printr-o singură parte de vorbire):

Eu citesc *cartea*. Tu înveţi *poezia*.

- *multiplu* (exprimat prin mai multe părţi de vorbire, răspunzând la aceleaşi întrebări puse verbului tranzitiv).

Tu cumperi *mere*, *pere* şi *struguri*.

- *dezvoltat* (exprimat prin construcţie infinitivală)

El ştie *a recita această poezie*.

Voi n-aveţi *ce face*.

Unele verbe se caracterizează printr-o dublă tranzitivitate, una pentru persoană, iar alta pentru obiecte.

Exemplu: *Pe tine te* rog *a înţelege* toate acestea.

(Pe cine rog? *Pe tine, te*; Ce te rog?- *a înţelege*)

Verbe duble tranzitive sunt: *a ruga, a anunţa, a învăţa, a sfătui, a examina, a întreba etc.*

Exemple:*Pe voi vă* învăţ *poezia*.

Pe ea o întreb *lecţia*.

Profesorul l-a ascultat *pe acesta teoria* predată.

Complementul direct se identifică uşor prin înlocuirea lui cu pronumele nehotărât *ceva*, *cineva*. Substantivele nume de persoane se înlocuiesc cu pronumele nehotărât *cineva*, precedat de prepoziţia *pe*.

Exemple: Am văzut *pe prietenul* tău în parc. = Am văzut *pe cineva* în parc.

Pisica a prins *un şoarece*. = Pisica a prins *ceva*.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Topica şi punctuaţia

Complementul direct este aşezat, în general, după verbul tranzitiv pe care îl determină. Formele neaccentuate ale pronumelui personal ce anticipează complementul direct stau în faţa verbului tranzitiv, la mod personal şi după verbul tranzitiv, când acesta se află la un mod nepersonal sau la un timp trecut al modului personal.

Exemple: Văzând-*o* supărată, n-am mai invitat-*o* la plimbare.
Zărindu-*ne*, s-a ascuns după un brad, să n-*o* vedem.

Complementul direct nu se desparte prin virgulă de elementul regent.

Exemple: *Pe voi vă* întreb *acestea. Tu îi* admiri *pe aceştia.*

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ (CD)

Subordonata completivă directă are rolul complementului direct, la nivel de frază, pe lângă un verb tranzitiv sau o interjecţie din regentă.

Răspunde la întrebările: *pe cine? ce?* puse verbului tranzitiv din regentă.

Elementul regent care cere în frază o completivă directă este:

- verb tranzitiv la mod personal: Ştiu [1]/ *că* m-ai căutat [2]/. 1PP, 2CD
- verb tranzitiv la mod nepersonal: El poate memora [1]/ *ce* i s-a cerut [2]/.
- interjecţie: Iată [1]/ *ce* ai făcut [2]/.

Elementele relaţionale care introduc în frază completiva directă sunt:

1. Conjuncţii subordonatoare: *că, să, dacă, de* şi loc. conjuncţională *cum că.*

Exemple: Am aflat [1]/ *că* ai reuşit la examen [2]/. 1PP, 2CD
El ştie [1]/ *să* rezolve acest exerciţiu [2]/. 1PP, 2CD
Nu ştiu [1]/ *dacă* mâine voi merge la ţară [2]/. 1PP, 2CD
Ea nu mi-a spus [1]/ *de* vine [2]/ ori nu vine [3]/. 1PP, 2CD, 3CD
Am auzit [1]/ *cum* că prietena ta a plecat la munte [2]/. 1PP, 2CD

2. Pronumele şi adjectivele pronominale relative: *care, cine, ce, ceea ce,* precedate sau nu de propoziţii şi locuţiuni.

Exemple: Ştiu [1]/ *cine* te-a căutat [2]/. 1PP, 2CD
Ştiu [1]/ *pe cine* ai întâlnit în parc [2]/. 1PP, 2CD
Nu am auzit [1]/ *care* este numele tău [2]/. 1PP, 2CD
Am văzut [1]/ *pe care* ai ales-o [2]/.1PP, 2CD
Am văzut [1]/ *cui* i-ai dat cartea [2]/. 1PP, 2CD
Spune-mi [1]/ *alături de care* ai stat în bancă [2]/. 1PP, 2CD
Voi vedeţi [1]/ *ceea ce* se întâmplă în jurul vostru [2]/. 1PP, 2CD

Pronumele şi adjectivul pronominal relativ îşi păstrează funcţia sintactică în subordonata completivă directă.

3. Pronumele şi adjectivul pronominal nehotărât: *oricare, oricine, oricine, câţi, câte* etc.

Exemple: Vecina mea vede [1]/ *pe oricine* intră în curtea blocului [2]/.1PP, 2CD
Ea află [1]/ *orice* se întâmplă în cartier [2]/. 1PP, 2CD

Câinele a mâncat [1]/ *câtă* mâncare i-ai dat [2]/. 1PP, 2CD

4. Adverbe relative: - *unde, când, cum, cât* etc.

Exemple: Știu [1]/ *unde* ai fost ieri [2]/.1PP, 2CD
Am auzit [1]/*când* ai venit aseară [2]/.1PP, 2CD
Nu am observat [1]/ *cum* ai rezolvat exercițiul [2]/.1PP, 2CD
Nu știu [1]/ *cât* costă rochia [2]/.1PP, 2CD

Ca și în cazul complementului direct, o serie de verbe sunt dublu tranzitive (a ruga, a anunța, a învăța, a sfătui etc.), ca urmare cer în frază două completive directe - una care va răspunde la întrebarea "pe cine?" (pentru persoane) iar alta, la întrebarea "ce?"(pentru obiecte).

Exemple: *Pe cine* vrea [1]/ îl învăț [2]/ să cânte la pian [3]/. 1CD, 2PP, 3CD
L-am anunțat [1]/ *pe cine* mi-ai arătat [2]/ să te caute [3]/.1PP, 2CD, 3CD

Contrageri și dezvoltări

Complementul direct se dezvoltă într-o propoziție completivă directă.

Exemple: Am citit *cartea* – Am citit [1]/ *ce mi-ai recomandat* [2]/. 1PP, 2CD
El a învățat *a dansa* – El a învățat [1]/ *să danseze* [2]/. 1PP, 2CD
Tu ai terminat *de scris* – Tu ai terminat [1]/ *să scrii* [2]/. 1PP, 2CD

Completiva directă se contrage într-un complement direct înlocuind-o printr-o parte de vorbire ce poate îndeplini funcția sintactică de complement direct. Procedeul este invers dezvoltării (unde dintr-o propoziție se obține o frază), obținându-se dintr-o frază o propoziție.

Exemple: Am citit [1]/ *ce mi-ai recomandat* [2]/.
Ce mi-ai recomandat => cartea
Am citit *cartea.*

Topica și punctuația

Completiva directă se întâlnește așezată atât în fața regentei, cât și după aceasta. Subordonata completivă directă nu se desparte prin virgulă de regenta ei, indiferent de poziția ei față de aceasta.

Excepție: Când completiva directă este antepusă față de regentă și reluată prin pronume demonstrativ sau nehotărât, se desparte prin virgulă de regentă.

Exemple:
Să-ți lași din lașitate copiii săraci, [1]/ asta n-am mai auzit [2]/.1PP, 2CD
Să-ți furi propria casă, [1]/ una ca asta n-am mai văzut [2]/.1PP, 2CD

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VI

COMPLEMENTUL INDIRECT (c.i.)

Complementul indirect este partea secundară de propoziție care numește, indică obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o caracteristică sau o însușire. Răspunde la întrebarea "*Cui*?" (precedată sau nu de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale ale cazului genitiv); "*pentru cine?*", "*pentru ce?*", *de cine?*", "*de ce?*", "*la cine?*", "*la ce?*" etc.

Exemple: Am adus *mamei* o floare. (Cui am adus o floare? - *mamei*)
Câinele s-a repezit *asupra hoțului*.
(Asupra cui s-a repezit câinele? *asupra hoțului*)
Eu mă bucur *de reușita* ta. (De ce mă bucur? *de reușita*).

Complementul indirect determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție.

a) verb sau locuțiune verbală, la mod personal sau nepersonal:

Verb, mod personal: Dau *copilului* mingea.

Verb, mod nepersonal:

- infinitiv: Tu ai putut oferi *colegei* o floare.
- supin: Noi am avut de scris *tuturor* câte o invitație.
- participiu: Florile oferite *profesorului* au fost roșii.
- gerunziu: Temându-se *de câine*, n-a intrat în curte.
- locuțiune verbală: El și-a adus aminte *de vacanță*.

b) adjectiv sau locuțiune adjectivală:

Exemplu: Eu sunt mulțumită *de munca* ta.
Ea a venit încântată *de excursia* făcută în munți.
Este un om cu dare de mână *pentru prieteni*.

c) adverb sau locuțiune adverbială:

Exemplu: E bine *de copilul* ascultător.
E vai și-amar *de cei bolnavi*.

d) interjecție: Vai *de mine*! Halal *de voi*! Bravo *nouă*!

Complementul indirect se exprimă prin:

1. *Substantiv sau substitute în cazurile genitiv, dativ, acuzativ*:

a) Substantiv:

- în genitiv: Vulturul s-a aruncat *asupra puilor* de găină.
  Ei au luptat *contra primului-ministru*.
  Turcii au luptat *împotriva lui Ștefan cel Mare*.
  El luptă *împotriva părerilor de rău*.
- în dativ: Dau *puilor* câteva boabe de porumb.
  Acest plan îl dau *inginerului- șef*.
  Oferă-i *Oanei* această floare.
- în acuzativ: El își amintește *de copilărie*.
  Noi ne temem *de câinele-lup*.
  El se bucură *de aceste aduceri aminte*.

Scanned with OKEN Scanner

b) Substitute:

Pronume în:

- genitiv: Voi aţi luptat *contra lui*. (*acestora, acelor, fiecăruia* etc.)
- acuzativ: Mă gândesc *la el*. (*la acesta, la acela, la celălalt* etc.)
- dativ: *Îi* dau *lui*. (*acestuia, aceluia, celuilalt, fiecăruia*) cartea.

Numeral în:

- genitiv: El singur a luptat *împotriva a douăzeci* de duşmani.
- dativ: *Primului* dintre voi *îi* dau această carte.
- acuzativ: Tu te temi *de primul*.(*de trei, de amândoi* etc.).

Adjectiv substantivizat în:

- genitiv: Ei au luptat *contra celui harnic*.
- dativ: *Celui harnic* i se cuvine acest premiu.
- acuzativ: Mă bucur *de cel harnic*.

Pe lângă prepoziţiile *de, la*, complementul indirect în acuzativ poate fi precedat de prepoziţiile: *a, cu, despre, din, după, în, pe, pentru, spre*:

Exemple: Miroase *a trandafiri*.
S-a bătut *cu fratele* lui.
Vinul se face *din struguri*.
Te-ai adâncit *în studiul* limbii franceze.
S-a supărat *pe părinţi* etc.

2. *Complement indirect exprimat prin adjectiv*

Arată schimbarea, devenirea şi însoţeşte verbele: *a se face, a deveni, a ajunge, a se preface*, la moduri personale (formând predicat nominal) sau nepersonale (având diferite funcţii sintactice în propoziţie).

Exemple: *Din bucuros* a devenit posomorât.
Din sărac, ai ajuns bogat.
Făcând *din noapte* zi, ai învăţat toată cartea.

3. *Complement indirect exprimat prin verbe la moduri nepersonale*:

- infinitiv: El se temea *a vorbi* în faţa mulţimii.
- gerunziu: Tu te-ai plictisit *auzind* aceeaşi muzică.
- supin: El era gata *de alergat*.

Complementul indirect se identifică uşor prin înlocuirea cu pronumele nehotărât *ceva, cineva*, precedat de prepoziţii.

Exemple: El şi-a amintit *de vacanţă*. – El şi-a amintit *de ceva*.
Tu te temi *de omul rău*. – Tu te temi *de cineva*.

Complementul indirect nu se desparte prin virgulă de cuvântul determinat.

Anumite *verbe* şi *adjective* cer construcţia complementului indirect cu sau fără prepoziţie.

a) *verbe reflexive*: a-şi aminti de..., a-şi aduce aminte de..., a se teme de..., a se bucura de..., a se întrista de..., a se plictisi de..., a se sătura de..., a se pricepe la..., a se complace în..., a se gândi la..., a se complace în..., a se gândi la.... a se mulţumi cu..., a se opune ..., a se repezi la... etc.
b) *verbe active*: a oferi (cuiva), a propune(cuiva), a da (cuiva), a acorda (cuiva), a lua (cuiva) etc.

Scanned with OKEN Scanner

c) *adjective*: asemănător cu..., comparabil cu..., încrezător în..., incomparabil cu..., gata de..., dispus la..., mulțumit (nemulțumit) de..., satisfăcut (nesatisfăcut) de..., util la..., folositor la..., util (cuiva) etc.

Complementul indirect poate fi:
- *simplu*: format dintr-o singură parte de vorbire
El se gândește *la vacanță*.
- *multiplu*: format din mai multe părți de vorbire, în raport de coordonare.
El se gândește *la vacanță, la colegii* săi, *la nisipul* de aur de pe litoral.

Topica și punctuația

Complementul indirect este așezat, de obicei, după verbul pe care îl determină. Exemplu: Am adus *băiețelului* o minge.

Când se insistă asupra complementul indirect, acesta se așează în fața verbului determinat. Exemplu: *Băiețelului i*-am adus o minge (și nu fetiței).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ INDIRECTĂ (CI)

Subordonata completivă indirectă are rolul complementului indirect, la nivel de frază, pe lângă propoziția regentă.

Răspunde la aceleași întrebări ca și complementul indirect: *cui? (asupra, contra, împotriva cui?), de cine? de ce? pentru cine? pentru ce? la cine? la ce? în ce? din ce?* etc.

Elementul regent care cere în frază o completivă indirectă este un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție:

a) verb:
- la mod personal: Ofer aceste flori [1]/ *cui* le merită [2]/. 1PP, 2CI
- la mod nepersonal: M-am bucurat oferind flori [1]/ *cui* le merita [2]/. 1PP, 2CI
- locuțiune verbală: Mi-am adus aminte [1]/ *că* te-am văzut în parc [2]/. 1PP, 2CI

b) adjectiv: El a sosit bucuros [1]/ *că* a reușit la examen [2]/. 1PP, 2CI
locuțiune adjectivală: El este mână spartă [1]/ *pentru cine* îl laudă[2]/.1PP, 2CI

c) adverb: E rău [1]/ *de cine* este sărac [2]/. 1PP, 2CI
locuțiune adverbială: El exersează la pian pe furiș [1]/ *de cine* îl crede fără talent [2]/. 1PP, 2CI

d) interjecție: Vai [1]/ *de cine* nu ascultă de părinți [2]/. 1PP, 2CI

Elemente relaționale care introduc în frază completivă indirectă sunt:

1) Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare: *că, să, dacă, de, cum că* (conjuncție compusă), *pentru că* (locuțiune conjuncțională).
Exemple: El se teme [1]/ *că* va întârzia la examen [2]/.1PP, 2CI
Tu te gândești [1]/ *să* pleci în vacanță la munte [2]/.1PP, 2CI
Te gândești [1]/ *dacă* vei reuși la examene [2]/. 1PP, 2CI
Bunicul se teme [1]/ *de* întârziem mai mult noaptea [2]/.1PP, 2CI
Noi ne temem [1]/ *cum că* trenul va întârzia [2]/. 1PP, 2CI
Eu sunt satisfăcută [1]/ pentru *că* am reușit la examen [2]/.1PP, 2CI

Scanned with OKEN Scanner

Observaţie: Completiva indirectă introdusă prin locuţiunea conjuncţională *pentru că* este cerută de verbe care exprimă satisfacţia, mulţumirea, regretul, recunoştinţa. Completiva indirectă urmând după aceste verbe are nuanţă cauzală.

Raportul cauză-efect, caracteristic subordonatei cauzale, este mai slab, iar completiva indirectă se verifică prin contragerea într-un pronume nehotărât precedat de prepoziţie şi nu într-un complement de cauză.

Exemple: Eu sunt satisfăcut *de ceva.*

Tu îmi eşti recunoscător *pentru ceva.*

Noi vă mulţumim *pentru ceva.*

2) Pronume şi adjective relative: *care, cine, ce, ceea ce,* în cazurile dativ, nominativ, genitiv, acuzativ.
   - nominativ: Nu-şi aducea aminte [1]/ *cine* eşti tu [2]/. 1PP, 2CI
     Mă gândesc [1]/ *care* va fi răspunsul tău [2]/. 1PP, 2CI
     Nu mi-am dat seama [1]/ *ce* luase foc în curte [2]/.1PP, 2CI
   - genitiv: Mi-am amintit [1]/ *al cui* stilou era pe masă [2]/.1PP, 2CI
     Tu lupţi [1]/ împotriva *cui* te-a neîndreptăţit [2]/. 1PP, 2CI
     Eu mi-am adus aminte [1]/ *a cărei* eleve era cartea [2]/.1PP, 2CI
   - dativ: Ofer florile [1]/ *cui* le cere [2]/. 1PP, 2CI
     Dau premiul [1]/ *căruia* îl merită. [2]/ 1PP, 2CI
   - acuzativ: Tu te gândeşti [1]/ *la cine* te-a căutat [2]/. 1PP, 2CI
     Să nu ai încredere [1]/ *în cine* nu cunoşti [2]/. 1PP, 2CI
     El se bucură [1]/ *de ce* îi povesteşte [2]/. 1PP, 2CI
     Eu mi-am amintit [1]/ *de ceea ce* mi-ai spus [2]/. 1PP, 2CI
     El şi-a adus aminte [1]/ *cu care* prieten a fost la mare [2]/.1PP, 2CI
3) Pronume şi adjective nehotărâte: *oricare, oricine, orice, cât, câtă* etc.
   - genitiv: El luptă [1]/ *împotriva oricăruia* îl supără [2]/. 1PP, 2CI
   - dativ: Premiile au fost oferite [1]/ *oricui* le merita [2]/. 1PP, 2CI
   - acuzativ: Nu mi-am amintit [1]/ *cât* zahăr am pus în prăjitură [2]/.1PP, 2CI

Contrageri şi dezvoltări

Subordonata completivă indirectă se contrage în complement indirect, prin înlocuirea întregii propoziţii cu o parte de vorbire ce poate îndeplini funcţia sintactică de complement indirect.

Exemple: Bătrânul se bucură [1]/ de oricine îl vizitează [2]/. 1PP, 2CI

de oricine îl vizitează => de musafiri

Bătrânul se bucură *de musafirii* săi.

Un complement indirect se poate dezvolta într-o subordonată completivă indirectă, înlocuindu-l cu o propoziţie nou formată care să îndeplinească funcţia sintactică de completivă indirectă pe lângă un element regent existent în propoziţia dată.

Exemple: El se gândeşte *la vacanţă.*

la vacanţă => că va pleca în vacanţă

El se gândeşte [1]/ că *va pleca în vacanţă* [2]/. 1PP, 2CI

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VII

COMPLEMENTUL DE AGENT (c.a.)

Complementul de agent este partea secundară de propoziție care determină un verb pasiv și arată de cine este făcută acțiunea exprimată de verb.

Răspunde la întrebarea: *de către cine?* pusă verbului pasiv.

Exemple: Problema a fost rezolvată *de elev*.

(De către cine a fost rezolvată problema? - *de către elev*.)

Complementul de agent determină: *un verb la diateza pasivă* (la mod personal sau nepersonal), *un verb la diateza reflexivă cu valoare pasivă, un verb la participiu:*

a) *verb la diateza pasivă:*

- la mod personal, formând un predicat verbal:

Scrisoarea a fost scrisă *de un prieten*.

- la mod nepersonal, având valoarea unei părți de propoziție:

Fiind lăudat *de părinți* a ajuns un înfumurat.

b) *verb la diateza reflexivă cu valoare pasivă*: s-a hotărât de (către).., s-a precizat de (către)..., s-a comunicat de (către)..., s-a planificat de (către)..., s-a stabilit de (către)..., etc.

Exemple: Data excursiei s-a hotărât *de toată clasa*.

Valoarea casei s-a precizat *de către expert*.

c) *verb la participiu*: Poezia scrisă *de tine* m-a încântat.

Crengile rupte *de vijelie* au lovit un trecător.

Data excursiei a fost hotărâtă *de elevi*.

Valoarea casei a fost precizată de către expert.

Complementul de agent se exprimă prin substantiv (sau substitut al acestuia: pronume, numeral, adjectiv substantivizat) în cazul acuzativ, precedat de prepoziția simplă *de* sau prepoziția compusă *de către*.

d) *substantiv*:

Poezia este scrisă *de elev*. (substantiv comun simplu)

Copilul a fost mușcat *de un câine-lup*. (substantiv comun compus)

Prăjitura a fost făcută *de Oana*. (substantiv propriu simplu)

Moldova a fost cârmuită *de Ștefan cel Mare*. (substantiv propriu compus)

e) *pronume*:

Exemple: Știu *de cine* a fost scrisă poezia. – pronume relativ

Florile au fost cumpărate *de el*.(*de tine, de noi, ...*etc.) – pronume personal

Donația i-a fost făcută *de către ai săi*. – pronume posesiv

Lecția este învățată *de fiecare*. (*oricine, altul, toți* etc.) – pronume nehotărât

Casa n-a fost cumpărată *de nimeni*. – pronume negativ

De către cine a fost rezolvată această problemă? – pronume interogativ

El este atras acolo *de nu știu cine*. (*de cineva*) – loc. pronominală nehotărâtă

f) *numeral*: Stânca a fost ridicată *de douăzeci* de oameni.

Premiul a fost câștigat *de amândoi*.

Fructele au fost culese *de o zecime* din fermieri.

Scanned with OKEN Scanner

g) *adjectiv substantivizat*: Poezia a fost compusă *de către cel talentat.*

Complementul de agent poate fi:

- *simplu*: Poezia va fi citită *de către un actor.*
- *multiplu*: Tratatul a fost semnat *de către România, Turcia şi Bulgaria.*

Topica şi punctuaţia

Complementul de agent este aşezat, de obicei, după verbul pasiv; sunt însă situaţii când el este aşezat în faţa verbului pasiv.

Exemple: Plecarea la mare a fost hotărâtă *de către mama şi tata.*

De către România, Turcia şi Bulgaria s-a semnat, ieri, tratatul amintit în reportajul nostru.

Complementul de agent nu se desparte prin virgulă de verbul determinat indiferent de poziţia lui faţă de acesta.

Uneori complementul de agent lipseşte, dar se subînţelege din context.

Exemplu: Apele au fost captate şi de-a lungul malurilor au fost plantaţi pomi.

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DE AGENT (CA)

Subordonata completivă de agent are rolul complementului de agent, la nivel de frază, pe lângă un verb pasiv din propoziţia regentă.

Răspunde la întrebarea: *de (către) cine?* pusă elementului regent.

Elementul regent care cere în frază completiva de agent este:

a) verb la diateza pasivă:

Scrisoarea a fost trimisă [1]/ *de către cine* mi-ai spus [2]/. 1PP, 2CA

Fiind criticat [2]/ *de cine* n-avea dreptate [1]/ s-a supărat [2]/. 2PP, 1CA

b) verb la diateza reflexivă (cu valoare pasivă):

Hotărârea de a participa s-a luat [1]/ *de către cine* este competent [2]/.1PP, 2CA

c) verb la participiu: Aprecierea făcută [1]/ *de cine* îl cunoaşte bine [2]/ nu este departe de adevăr [1]/. 1PP, 2CA

Elementele relaţionale care introduc în frază completiva de agent sunt:

1. pronumele relative: *cine, cât, ceea ce*, precedate de prepoziţia simplă *de* sau prepoziţia compusă *de către*.

Exemple: El a fost lăudat [1]/ *de câţi* l-au ascultat [2]/.1PP, 2CA

Exerciţiul a fost rezolvat [1]/ *de către cine* a ştiut teoria [2]/.1PP, 2CA

Fiica ta a fost mult chinuită [1]/ *de ceea ce* s-a întâmplat [2]/.1PP, 2CA

2. pronume nehotărât: *oricine, oricâţi.*

Exemple: Rochia a fost admirată [1]/ *de către oricine* o vedea [2]/.1PP, 2CA

El este apreciat [1]/ *de oricine* îl cunoaşte [2]/.1PP, 2CA

Programul va putea fi consultat [1]/ *de oricâţi* vor dori [2]/.1PP, 2CA

Completiva de agent introdusă de pronumele relative poate fi reluată în propoziţia regentă de un pronume demonstrativ, ca element corelativ:

Ex: *De cine* a fost scrisă poezia [1]/ *de acela* va fi recitată [2]/.1CA, 2PP.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VIII

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC (c. c. l.)

Complementul circumstanțial de loc este partea secundară de propoziție care determină un verb și indică locul unde se petrece acțiunea exprimată de acesta.

Răspunde la întrebările: *unde?, de unde?, până unde?, încotro?, de unde?, până unde?* Complementul circumstanțial de loc arată:

- locul desfășurării acțiunii: Bunicul locuiește *la Iași*. Florile sunt *în vază*.
- punctul de plecare: El a venit *de la serbare* la ora patru.
- punctul de sosire: Noi am ajuns *la gară*. Ea a fost *până la o prietenă*.
- direcția: El mergea *spre parc*. Copilul alerga *către tatăl* lui.
- limita între două puncte: *De la mine - pân' la tine.*
  De la Nistru pân' la Tisa.

Complementul circumstanțial de loc determină un verb la mod personal sau nepersonal:

a) - *verb la mod personal*: Cățelul se juca *lângă copil*. El merge *la spital*.
   - *locuțiune verbală:* Cățelul se dădea de-a dura *prin cameră*.

b) - *interjecția*: Iepurele țuști *din tufiș*! Uite *colo* cabana!

c) - *verb la mod nepersonal:*

- infinitiv: Astăzi el poate pleca *la bunici*.
- gerunziu: Te-am văzut alergând *către mama*.
- supin: Speriat de câine, ai luat-o la alergat *spre poartă*.
- participiu: Stătea cu fața întoarsă *spre fereastră*.
- locuțiune verbală: Luând-o la sănătoasa *spre poartă*, ai scăpat.

Complementul circumstanțial de loc se exprimă prin:

1. Substantive sau substitute în cazurile genitiv, dativ și acuzativ.

a) substantiv și substitute în cazul *genitiv*, precedat de:

- prepoziții: *înaintea, deasupra, asupra, contra* etc.
- locuțiuni prepoziționale: *în fața, în dosul, în spatele, în fundul, în jurul, de jur împrejurul, la stânga, la dreapta etc.*

- *substantiv*:

  Cățelul *aleargă înaintea copilului*.
  Mașina s-a oprit *în dreptul lui Mihai*.
  Avionul a zburat *deasupra Curții de Argeș*.

- *pronume*:

  Voi mergeți *în dreapta acestora*.
  Stelele strălucesc *deasupra tuturor*.
  Aceasta este camera/[1] *în care* am locuit./[2]
  Către cine aleargă copilul?

b) substantiv în cazul *dativ*, (dativul locativ):

Exemple:

Așterne-te *drumului*, bade Ioane!
Stai *locului*, Ionele!
Puiul de prepeliță stătea lipit *pământului*, așteptând chemarea mamei.

Scanned with OKEN Scanner

c) substantiv (substitute) în cazul *acuzativ* precedate sau nu de prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

- *substantiv fără prepoziții:*

Am mers *două stații* cu trenul.
Ai mers pe jos *tot orașul* pentru o carte.
Am alergat *două străzi*.

- *substantive sau substitute precedate de prep. sau loc. prepozițională:*
- prepoziții: *către, la, în, dintre, dinspre, înspre, între, întru, lângă, pe, pe după, pe la, pe sub, pe lângă, până către, până la, spre, peste, sub* etc.
- locuțiune prepozițională: *alături de, aproape de, departe de, afară din, dincoace de, dincolo de, din jos de, din sus de, de din vale de* etc.

Exemple: Copiii pleacă *la București*.
Pisica a ieșit *de sub pat*. Cățelul s-a ascuns *sub pat*.
Trenul acesta merge *spre Sinaia*. Voi v-ați întors *de la munte*.
Voi veniți *din excursie*. Iepurele a țâșnit *dintre brazi*.
Tu te-ai ascuns *după ușă*. Bunica a plecat *în oraș*.
Mașina se îndrepta *înspre noi*. Tu locuiești *lângă școală*.
Voi vă plimbați *pe alee*. El a pus cărțile *peste caiete*.
Voi ați călătorit *prin pădure*. El a trecut cu mașina *printre jaloane*.
Tu ai fost plecat *departe de țară*. (loc. prep. + substantiv)
Avionul a zburat *dincolo de munți*. (loc. prep. + substantiv)
El mergea *către tine*. (acesta, celălalt, acela, fiecare- pronume).
El alerga [1]/ *către cine* alergai și tu [2]/ (pronume relativ) 1PP, 2CL
Spre cine a mers copilul? (pronume interogativ).
Copilul alerga spre *primul* (doi...) dintre invitați (numeral).

2. *Adverbe și locuțiuni adverbiale de loc*

Complementul circumstanțial de loc poate fi exprimat prin adverb de loc: *aici, acolo, departe, aproape, ici, colo, calea, dincolo, nicăieri, pretutindeni, înapoi, împrejur, undeva, deasupra, acasă, sus, jos, unde, oriunde, orișiunde, oriîncotro, încotro, aiurea, alături, afară, înăuntru* etc.

Exemple: Tu locuiești *aici*. Voi ați trecut *dincolo*.
Cățelul s-a culcat *pe jos*. El stă *acolo*

Adverbele de loc pot avea grad de comparație:

Exemple: Tu locuiești *departe*.
Eu locuiesc *mai departe* de școală.

Complementul circumstanțial de loc poate fi exprimat prin locuțiune adverbială: *în față, în spate, în frunte, la dreapta, la stânga, din loc în loc, de jur împrejurul, ici și colo, în urmă, într-aiurea, de unde până unde, peste tot, nu știu unde, peste nouă mări și nouă țări, în creierii munților, pe toate cărările etc.*

Exemple: Băiatul merge *în stânga*. Ei au plecat *în creierii munților*.
Mașina gonea *de jur împrejur*. El a rămas *în urmă*.

Observație: Adverbele *departe, aproape, înainte, dincolo* sau locuțiunile adverbiale *în spate, în fața, la dreapta, de jur împrejur* etc. pot fi confundate cu

Scanned with OKEN Scanner

locuțiunile prepoziționale *departe de, înainte de, înaintea, în spatele, de jur împrejurul* etc.

Sunt adverbe atunci când determină un verb şi pot forma singure parte de prepoziție. Sunt locuțiuni prepoziționale (nu au funcție sintactică şi se analizează împreună cu partea de vorbire pe care o însoțesc) atunci când sunt urmate de un substantiv sau substitut, în cazul genitiv sau acuzativ:

Adverb sau locuțiune adverbială:

Câinele merge *înainte* şi pisica după el.
Tu ai stat *în spate.*
Maşina s-a oprit *în dreapta.*
El stă *departe.*

Substantiv precedat de prepoziție sau locuțiune prepozițională:

Câinele mergea *înaintea pisicii.*
Tu ai stat *în spatele colegilor.*
Maşina s-a oprit *în dreapta străzii.*
Tu locuieşti *departe de oraş.*

Complement circumstanțial de loc poate fi întâlnit în serii de mai multe complemente, succesiv determinate (complement de loc al complementului de loc).

Ex: El şi-a petrecut concediul *în Vâlcea, la Olăneşti, la vila "Primăvara".*

Complementul circumstanțial de loc poate fi:

- *simplu* (format dintr-o singură parte de vorbire ce poate îndeplini funcția sintactică de complement circumstanțial de loc):

Exemplu: Tu ai fost *la Bucureşti.* El a mers *acolo.*

- *multiplu* (format din două sau mai multe părți de propoziție cu funcție sintactică de complement circumstanțial de loc):

Exemplu: Tu ai fost *la Bucureşti, la Predeal şi la Sinaia.*

- *dezvoltat* (format dintr-o parte de vorbire, cu funcție de complement circumstanțial de loc, însoțită de determinant):

Exemple: Lumina se va vedea *de la un capăt la celălalt al pământului.*
Stânca s-a rostogolit *din vârful muntelui până la poale.*

Topica şi punctuația

Complementul circumstanțial de loc poate sta atât înainte, cât şi după verbul determinat. Nu se desparte prin virgulă de verbul determinat.

Excepții: Complement circumstanțial de loc se izolează prin virgulă atunci când este aşezat în fața verbului, între subiect şi predicat sau între verbul copulativ şi numele predicativ, când vorbitorul doreşte să sublinieze locul în care se petrece acțiunea.

Exemple: El a ajuns inginer *la Paris.*
El a ajuns, *la Paris*, inginer.
La Bucureşti, el a ajuns inginer.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC (C. L)

Propoziția circumstanțială de loc are rolul complementului circumstanțial de loc la nivel de frază, pe lângă un verb din regentă.

Răspunde la întrebările: *unde?, de unde?, încotro?,* puse verbului din propoziția regentă.

Elementul regent care cere în frază o propoziție circumstanțială de loc este un *verb* la mod personal sau nepersonal din regentă:

- *verb personal*: Tu mergi [1]/ *unde* ți-au spus părinții [2]/ 1PP, 2CL
  Tu ai fost numit procuror [1]/ *unde* ți-ai dorit [2]/. 1PP, 2CL
  Tu te-ai scăldat [1]/ *unde* era apa mai adâncă [2]/. 1PP, 2CL
  Ai luat-o la sănătoasa[1]/ *pe unde* ai apucat [2]/. 1PP, 2CL
- *verb nepersonal*: Acum poți pleca [1]/ *unde* dorești [2]/. 1PP, 2CL
  Te-am văzut alergând [1]/*spre cine* te chema [2]/. 1PP, 2CL
- *locuțiune verbală nepersonală*: Dându-se de-a dura [1]/ *pe unde* era iarba mai deasă [2]/ l-a înțepat un spin [1]/. 1PP, 2CL.

Elementele relaționale care introduc în frază propoziția circumstanțială de loc sunt:

1. Pronume relative: *cine, ce, care, ceea ce*, precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: Exemple:

El a așezat florile [1]/ *în fața cui* i-ai spus [2]/. 1PP, 2CL.
Copilul alerga [1]/ *spre cine* îl strigă [2]/. 1PP, 2CL.
Cățelul fugea [1]/ *spre care* dintre copii îl chema [2]/. 1PP, 2CL.
Tu stai [1]/ *alături de cine* te place [2]/. 1PP, 2CL.
Fetița privea [1]/ *spre ceea ce* o atrăgea din raftul de jucării [2]/. 1PP, 2CL.
Voi ați stat [1]/ *lângă cine* ați dorit [2]/. 1PP, 2CL.

2. Pronume nehotărâte: *oricine, oricare, orice,* precedate de prepoziții și locuțiuni prepoziționale: Exemple:

Cățelul meu merge[1]/ *către oricine* îl cheamă [2]/. 1PP, 2CL.
Ignorând asistența, el stă [1]/ *înaintea oricui* dorește [2]/. 1PP, 2CL.
Pierzându-se de părinți, el mergea [1]/ *spre oricare* îi vorbea [2]/. 1PP, 2CL.
Să nu mergi pe stradă [1]/ *alături de oricine* te cheamă [2]/.

3. Adverbe relative*: unde, încotro, ori (și) unde, oriîncotro, orideunde, oridincotro*, precedate sau nu de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:

Ex: Eu am fost [1]/ *unde* m-ai trimis [2]/. 1PP, 2CL.
Voi ați mers [1]/ *încotro* ați fost îndrumați [2]/. 1PP, 2CL.
Oriîncotro vei pleca [1]/ voi veni și eu [2]/.1CL, 2 PP.
Vezi același peisaj [1]/ *oridincotro* privești [2]/. 1PP, 2CL.
El și-a construit casa [1]/ *dincolo de unde* mi-ai arătat tu [2]/. 1PP, 2CL.
Când te voi striga [1]/ să vii [2]/ *de oriunde* te vei găsi [3]/. 1CT, 2PP, 3CL.

Propoziția circumstanțială de loc apare corelată în regentă cu adverbul "*acolo*".

Scanned with OKEN Scanner

Exemple:
Am pus cartea *acolo* [1]/ *unde* mi-ai spus [2]/. 1PP, 2CL.
Am cumpărat fructe *de acolo* [1]/, *de unde* am găsit [2]/.1PP, 2CL
Am mers şi noi *pe acolo* [1]/, *pe unde* aţi fost voi [2]/. 1PP, 2CL.

Contrageri şi dezvoltări

Complementul circumstanţial de loc poate fi dezvoltat într-o propoziţie circumstanţială de loc, înlocuind complementul cu o propoziţie nou creată care să îndeplinească, la nivel de frază, funcţia de complement circumstanţial de loc pe lângă un verb din regentă. Ex: El a mers *acolo*.

Se dezvoltă complementul circumstanţial de loc "acolo" exprimat prin adverb de loc în propoziţia "*unde l-ai trimis*". Înlocuind complementul cu noua propoziţie, se obţine fraza: El a mers [1]/ *unde* l-ai trimis [2]/. 1PP, 2CL.

Propoziţia circumstanţială de loc poate fi contrasă într-un complement de loc, înlocuind întreaga propoziţie printr-o parte de vorbire ce poate îndeplini funcţia sintactică de complement circumstanţial de loc: substantiv, pronume, adverb etc.

Exemple: El s-a întors [1]/ *de unde* a fost plecat în excursie [2]/. 1PP, 2CL.
"*de unde a fost plecat în excursie*" = *din străinătate, (din excursie, de acolo)*
Rezultă o propoziţie: El s-a întors *din străinătate*. El s-a întors *de acolo*.

Topica si punctuaţia

Propoziţia circumstanţială de loc poate fi aşezată atât în faţa regentei, cât şi după regentă.

Exemple: Voi merge [1]/ *orişiunde* vei merge şi tu [2]/. 1PP, 2CL.
Orişiunde vei merge şi tu [1]/, voi merge şi eu [2]/. 1PP, 2CL.

Aşezată după regentă, propoziţia circumstanţială de loc nu se desparte prin virgulă de aceasta. Se izolează prin virgulă de regentă atunci când:

- apare în propoziţie antepusă:
Unde ai fost tu [1]/, am fost şi eu [2]/. 1PP, 2CL.
- este intercalată în regentă:
Vedea [1]/, *unde* i-ai arătat tu [2]/, un ied ascuns după o stâncă [1]/. 1PP, 2CL.
- este corelată în regentă prin adverbul corelativ "acolo", când vorbitorul insistă asupra locului acţiunii:
Să te duci acolo [1]/, *unde* ţi-oi spune eu [2]/ 1PP, 2CL.

Când nu se insistă asupra locului acţiunii, cele două adverbe nu se despart prin virgulă, dar se despart prin bară la analiza sintactică a frazei.
Am fost acolo [1]/ *unde* m-ai trimis [2]/. 1PP, 2CL.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IX

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP (c. c. t)

Complementul circumstanțial de timp este partea secundară de propoziție care determină un verb, un adjectiv sau o interjecție și arată timpul în care se petrece acțiunea (momentul, durata, limita, perioada și frecvența acțiunii).

Răspunde la întrebările: *când? de când? până când? cât timp?*

Complementul circumstanțial de timp arată:

- momentul acțiunii: El a sosit *acum*.
- momentul începerii acțiunii: *De ieri*, ploaia nu se mai oprește.
  Furtuna a început *pe la miezul nopții*.
- durata acțiunii: El s-a pregătit *doi ani* pentru acest examen.
  Tu te-ai jucat *toată ziua*.
- momentul încetării acțiunii: Ea citește *până noaptea* târziu.
- frecvența acțiunii: El își vizitează mama *săptămânal*.
  Ea își privește ceasul *din cinci în cinci minute*.
- perioada acțiunii: Noi locuim aici *câteva luni*.

Complementul circumstanțial de timp determină:

- verb la mod personal: Tu ai sosit *acum*.
- verb la mod nepersonal: S-a obișnuit a se trezi *dimineața*.
  S-a plictisit de cântat *zi de zi*.
  L-am văzut plecând *spre seară*.
- locuțiune verbală: Oștirea dușmană a dat bir cu fugiții *spre seară*.
- adjectiv: Mozart a devenit celebru *din copilărie*.
- interjecție: Iată-l *acum* pe învingător!
  Na-ți *acum* răsplata!

Complementul circumstanțial de timp se exprimă prin: substantiv (sau substitute) în cazurile genitiv și acuzativ precedat de prepoziții și locuțiuni prepoziționale, adverbe și locuțiuni adverbiale de timp, adjectiv, verb la moduri nepersonale.

1. *Substantiv sau substitute*:

a) *în cazul genitiv*, precedat de prepozițiile: *înaintea, în jurul, de-a lungul, în tipul, în cursul, la începutul, la mijlocul, la sfârșitul, în vremea.*

Exemple:

Îl cunosc *de pe vremea studenției* (*de atunci*).
El s-a dus acasă *în jurul prânzului*.
Tu ai sosit la școală *înaintea colegilor*.
Tu ai sosit acasă *înaintea mea*.
(*acestora, acelora, celorlalți* - pronume demonstrativ).
Tu intri în clasă *înaintea tuturor*. (*tuturor* - pronume nehotărât).
Ea a terminat lucrul *înaintea celei leneșe*. (adjectiv substantivizat).

Scanned with OKEN Scanner

Tu ai terminat problema *înaintea a două zeci de colegi.* (numeral).

b) *în cazul acuzativ*:

- fără prepoziție: N-a dansat decât *o vară.*
  Tu ai fost la Paris *anul trecut.*
- cu prepoziție: *către, de, de la, dinspre, după, înspre, între, la, pe, peste, până, până la, până pe la, prin, până prin* și locuțiunile prepoziționale: *înainte de, în timp de, în jur de, aproape de, în vreme de, o dată cu* etc.

Exemple:

Tu te-ai întors acasă *către miezul-nopții.*
El te așteaptă *de la prânz.* Voi ați plecat la pescuit *din (în) zori.*
Tu ai mers la film *după ore.* S-a întors acasă *prin mai.*
Mă voi întoarce *înspre (la, pe la, până la, până în, până către) amiază.*
A stat aici *între ora două și trei.*
Te-a căutat *înainte de (în jur de, aproape de) ora unu.*

2. *Adverbe și locuțiuni adverbiale de timp*:

Complementul circumstanțial de timp poate fi exprimat prin:

- adverbe de timp: *acum, atunci, apoi, astăzi, azi, când, cât, cândva, odată, câteodată, curând, deocamdată, îndată, ieri, poimâine, oricând, niciodată, totdeauna, mereu, adesea, astă-toamnă, astă-noapte, iarna... toamna, luni... duminică* etc.
- locuțiuni adverbiale de timp: *dis-de-dimineață, pe înserate, din când în când, în veci, în vecii vecilor, cu noaptea în cap, cât ai bate din palme, când o da din piatră lapte, când ți-oi vedea ceafa, clipă de clipă, din joi în Paști, de când e lumea și pământul, în cele din urmă, pe-nserate, prima oară etc.* (locuțiuni adverbiale formate cu numeral adverbial). De revăzut capitolul "Adverbul".

Exemple:

Duminicile mergeam la bunici. (adverb de timp)
Duminica aceasta merg la bunici. (substantiv)
Tu ai sosit *acum.*
Vino în vizită *oricând.*
Te-am visat *astă-noapte.*
Vin de la munte *pe-nserate.*
Pleacă la mare *cu noaptea-n cap.*
Ai să mă mai vezi tu pe mine *când ți-oi vedea ceafa. (niciodată)*
Copilul e cuminte *cât e mic.* (adverbul *cât* are sensul de *cât timp*)

3. *Adjective:*

Exemple: Îl știu *de mic.*
O cunosc *de tânără.*
De mică era ambițioasă.

4. *Verbe la moduri nepersonale*:

- infinitiv: A plecat la școală *înainte de a veni* tu.
  Până a veni voi el s-a uitat la televizor.
  El a fugit la joacă *până a veni tata.*
- gerunziu: *Intrând noi în casă*, s-a speriat.
  Sosind din oraș, te-au întâmpinat prietenii.

Scanned with OKEN Scanner

Observație: În exemplele de mai sus se remarcă verbele la infinitiv și gerunziu care formează construcții infinitivale absolute cu funcția sintactică de complement circumstanțial de timp dezvoltat (ex.: *până a veni voi*) și construcții gerunziale absolute (ex.: *intrând noi în casă*) cu aceeași funcție sintactică. Aceste construcții au o structură complexă, cu propriul lor subiect, diferit de subiectul propoziției căreia îi aparțin. Părțile de vorbire componente ale construcțiilor gerunziale și infinitivale absolute au funcție sintactică proprie.

Complementele circumstanțiale de timp sunt:

- *simple*: formate dintr-o singură parte de vorbire: *acum, astăzi, niciodată, mâine* etc.
- *multiple*: formate din două sau mai multe părți de vorbire: El trece pe aici *lunea și sâmbăta*. Aceste pastile le veți lua *dimineața*, la *prânz* și *seara*.
- *dezvoltate*: formate dintr-o parte de vorbire cu funcția sintactică de complement de timp însoțită de determinant. Determinantul are funcție sintactică proprie. Împreună cu complementul de timp, formează o singură unitate temporală în cadrul propoziției

Exemplu: El a învățat *toată ziua*.

Tu ai sosit la școală *înainte de a sosi altcineva*.

Complementul circumstanțial de timp poate apare în serii de complemente (fără a fi complement multiplu).

Exemplu: În *fiecare vară, în luna august, în ziua* de 15 sărbătorim "Adormirea Maicii Domnului".

Topica și punctuația

Complementul circumstanțial de timp poate sta atât în fața subiectului și predicatului, cât și după aceste părți principale de propoziție.

Exemple: Noi am fost la teatru *ieri*.

Toată noaptea el a învățat.

Tu ai sosit *înainte de a veni sora ta*.

De mică era frumoasă.

Așezat după predicatul propoziției, complementul circumstanțial de timp nu se desparte prin virgulă de acesta. Așezat în fața predicatului sau între verbul copulativ și numele predicativ, complementul circumstanțial de timp se desparte prin virgulă de restul propoziției.

Exemple: *În timpul verii*, vom merge la mare.

După vacanță plec la munte.

Înainte de a sosi tata, ai sosit tu.

Ea era, *de mică*, frumoasă.

El se întoarce *după amiază*.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP (C. T)

Propoziția circumstanțială de timp sau prepoziția temporală are rolul de complement de timp, la nivel de frază, pe lângă un verb din regentă. Răspunde la întrebările: *când? de când? până când? cât timp?* puse verbului din regentă.

Elementul regent care cere în frază o temporală este un verb la mod personal și nepersonal, o locuțiune verbală sau o interjecție predicativă (rar).

- verb la mod personal: El vine [1]/ *când* îi spui [2]/.1PP, 2CT
- verb la mod nepersonal: L-am văzut sosind la gară [1]/ *după ce* plecase trenul[2]/. 1PP, 2CT
- locuțiune verbală cu verb la mod personal sau nepersonal:

Tu ai prins de veste [1]/ *când* vulpea furase toate găinile [2]/. 1PP, 2CT
Luând-o la sănătoasa [1]/ *când* a văzut ursul [2]/ a scăpat cu viață [1]/. 1PP, 2CD

- interjecție predicativă: *Când* îl superi [1]/ trosc! o palmă [2]/. 1CT, 2PP

Elementele relaționale care introduc în frază circumstanțiala de timp sunt:

1. Adverbele relative: *când, cât, cum* precedate sau nu de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale. Adverbul relativ *cum,* cu valoare de locuțiune conjuncțională *"îndată ce", "imediat ce"*, nu are funcție sintactică în subordonată:

Exemple: L-am văzut [1]/ *când* a intrat în casă [2]/. 1PP, 2CT
El a stat aici [1]/ *până când* au răsărit stelele [2]/. 1PP, 2CT
Copilul se joacă [1]/ *cât* e ziua de mare [2]/. 1PP, 2CT
Cum m-a văzut [1]/ a luat-o la fugă [2]/. 1PP, 2CT

Adverbul relativ *"când"* este adesea însoțit de adverbul de excepție *"tocmai"*, fără funcție sintactică.

Exemplu: L-am văzut [1]/ *tocmai când* mă așteptam mai puțin [2]/. 1PP, 2CT

2. Adverbele nehotărâte compuse: *oricând, orișicând, oricât*:

Exemple: *Oricând* ai nevoie de ajutor [1]/ să mă cauți [2]/. 1PP, 2CT
Voi veni imediat [1]/ *orișicând* mă vei chema [2]/.1PP, 2CT
El va aștepta aici [1]/, *oricât* va dura operația [2]/. 1PP, 2CT

3. Conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *dacă, de (conjuncții), până să, până ce, mai înainte ca, după ce, (de) îndată ce, imediat ce, o dată ce, pe dată ce, câtă vreme, cât timp, de câte ori, de mai multe ori* etc.

Exemple: *Dacă* se luminează de ziuă [1]/ plecă toți la cosit [2]/. 1CT, 2PP
Făt frumos [2]/ *de* văzu atâta supărare [1]/, intră în iatac [2]/. 1CT, 2PP.
După ce s-a închinat creștinește[1]/ puse turbinca căpătâi [2]/.1CT, 2PP
I-a ieșit repede în cale [1]/ *de îndată ce* a văzut-o [2]/. 1PP, 2CT.
Cât timp străbat valea [1]/, călătorii admiră munții [2]/. 1CT, 2PP

Circumstanțiala de timp introdusă prin adverbe relative *"când", "cât"*, apare corelată în regentă cu adverbele *"acum", "atunci"*, de care se desparte prin bară la analiza sintactică a frazei.

Exemplu: Am fost la teatru *atunci* [1]/ *când* ai spus tu [2]/. 1PP, 2CT
Hai *acum* [1]/, *când* te chem eu [2]/. 1PP, 2CT
Învață *acum* [1]/ *cât* ești tânăr [2]/. 1PP, 2CT

Scanned with OKEN Scanner

Contrageri și dezvoltări

Complementul circumstanțial de timp poate fi dezvoltat într-o propoziție temporală, cerută de verbul din regentă, înlocuindu-l cu o propoziție nou creată, ce poate îndeplini funcția sintactică de complement de timp.

Exemplu: Tu ai plecat *dis-de-dimineață*.

(*dis-de-dimineață => când s-a făcut ziuă*).

Tu ai plecat [1]/ *când* s-a făcut ziuă [2]/. 1PP, 2CT

Propoziția temporală poate fi contrasă într-un complement de timp, prin înlocuirea întregii subordonate cu o parte de vorbire ce poate îndeplini funcția sintactică de complement de timp.

Exemplu: El a plecat [1]/ *când* a primit scrisoarea ta [2]/. 1PP, 2CT

(Când a primit scrisoarea ta? - *acum, astăzi, la prânz, ieri* etc.).

El a plecat *acum*.

Topica și punctuația

Temporala stă, de obicei după regentă. În această situație nu se desparte prin virgulă de regentă.

Exemplu: Te-am văzut [1]/ *când* ai venit de la școală [2]/. 1PP, 2CT

Sunt însă situații când temporala este antepusă. În acest caz, se desparte prin virgulă de aceasta.

Exemplu: *Când* te-am văzut, [1]/ m-am bucurat [2]/. 1CT, 2PP

Temporala are topică fixă, antepusă față de regentă, numai când este introdusă prin adverbul "cum", cu rol de locuțiune conjuncțională "îndată ce", corelat în regentă cu adverbul "cum" sau alte adverbe și locuțiuni adverbiale.

Exemple: *Cum* o văzu [1]/ *cum* se îndrăgosti de ea [2]/. 1CT, 2PP

Cum o văzu [1]/ *pe loc* se îndrăgosti de ea [2]/. 1CT, 2PP

Cum o văzu [1]/ *îndată* se îndrăgosti de ea [2]/. 1CT, 2PP

Cum o văzu [1]/ *pe dată* se îndrăgosti de ea [2]/. 1CT, 2PP

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL X

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD (c. c. m)

Complementul circumstanțial de mod este partea secundară de propoziție care arată felul în care se desfășoară o acțiune sau felul în care se prezintă o însușire sau o calitate. Răspunde la întrebările: *cum?, în ce mod?, în ce fel?*

Complementul circumstanțial de mod determină:

a) verb la mod personal: El merge *repede*.
Tu cânți *prea tare*.
El scrie *frumos*.
Ea l-a privit *prietenește*.

b) verb la mod nepersonal: Mergând *repede*, nu l-a prins ploaia.
Înțelegând *bine* teoria, a efectuat exercițiul.
Privind *cu luare-aminte*, a înțeles situația.

c) locuțiune verbală: Nu-și băga *deloc* mințile-n cap.

d) adjectiv: Am admirat această fată *foarte* harnică.
Un oraș *mult* mai frumos ca acesta este Parisul.

e) adverb: El scrie *mai degrabă* citeț *decât frumos*.
Azi ai învățat mai mult *ca ieri*.

f) interjecții: Hai *mai repede*!

Complementul circumstanțial de mod se exprimă prin:

1. Substantiv sau substitut în cazurile:

a) *dativ*, precedat de prepozițiile: *conform, contrar, potrivit, asemeni* (provenite din adverbe).

Exemple: Candidatul a răspuns *conform așteptărilor*.
Muncitorul a acționat *contrar regulamentului* de protecție.
Întâlnirea a avut loc *potrivit înțelegerii*.
Copilul a răspuns *asemeni părinților*.

b) *genitiv*, precedat de prepozițiile: *contra, împotriva*.

Exemple: Barca mergea *împotriva valurilor*.
Vaporul înainta *contra curentului*.

c) *acuzativ* precedat de prepoziții: *ca, decât, cât* (provenite din adverbe de comparație) *a, cu, de din, dintre, după, fără, în, înspre, între, pe, peste, peste, printre, prin, sub, pe lângă* etc.

Exemple: Trage *a sărăcie*.
Este omul cel mai cinstit *dintre oameni*.
Este o problemă grea, *peste puteri*.
Șoferul a condus *sub influența* alcoolului.
Iarba a crescut *cât gardul*.
El este înalt și frumos *ca și tine* (pronume).
Fata acesta este mai deșteaptă *decât toate*.
Ai ales-o pe cea mai frumoasă *dintre cele frumoase*. (adj. subst.)

Scanned with OKEN Scanner

2. Adverbe şi locuţiuni adverbiale de mod

- adverbe de mod: *aievea, alene, astfel, aiurea, degrabă, împreună, razna, frumos, bărbăteşte, ciobăneşte, făţiş, realmente, atât, destul, foarte, destul, precum, mai, mereu, necontenit* etc. (a se vedea capitolul „Adverbul").
- Locuţiuni adverbiale de mod: *cu anevoie, cu deosebire, punct cu punct, cât de cât, nu prea, nu tocmai, a treia oară, de trei ori, cât pe ce, gata-gata, pe nemâncate* etc. (a se vedea capitolul "Adverbul").

Complementul circumstanţial de mod exprimat prin adverb de mod poate fi la oricare grad de comparaţie.

Exemple: El merge *repede*. Vorbea *aiurea*.
Cântă *frumos*. Ai muncit *degeaba*.
Era *aşa de grăbit*. Munceşte *pe întrecute*.
Medicamentul se ia *pe nemâncate*.
El citeşte *cel mai bine*. Voi vorbiţi *foarte corect*.

Tot cu valoare de adverb sunt folosite substantivele: *puşcă, lulea, tun, buştean, ocnă, criţă* etc. în expresiile: *gol puşcă, îndrăgostit lulea, îngheţat tun, a dormit buştean, sărat ocnă, beat criţă* etc.

3. Interjecţii: Mergea *pâş!, pâş!*
Îi trase *trosc!* o palmă.
Moşul făcu *bau!, bau!*.

4. Verbe şi locuţiuni verbale la moduri nepersonale:

- infinitiv, precedat de prepoziţii:
Mergea *fără a privi* pe nimeni.
L-a părăsit *fără a-i da o mână de ajutor*.
- gerunziu:
Mergea *cântând*.
A intrat *alergând*.
A răspuns corect, *nebăgând* pe nimeni *în seamă*.

5. Numerale:
Câştigă *întreit*. Munceşte *cât trei*.
Am rupt pâinea *în patru*. (*în două, în trei*).
Te-a privit atent *de două ori*. (loc. adv., formată cu nr. adverbial).
De trei ori te-ai răzgândit până să accepţi propunerea.

Complementul circumstanţial de mod poate fi:

- *simplu*: Răspunse *cu bucurie*.
Ai cântat *frumos*. S-a comportat *ca un copil*.
Vorbeşte *asemeni părinţilor*.
- *multiplu*: A răspuns *foarte bine* şi *foarte rapid*.
Merge *când repede, când încet*.
- *dezvoltat*: format dintr-o parte de vorbire cu funcţia de complement de mod, însoţită de determinat:

Exemple:
Trecea pe stradă *fără a saluta pe nici unul dintre vecini*.
Ţi-a vorbit *din tot sufletul lui îndurerat*.
A luptat *fără frica de a fi ucis*.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD (MODALĂ – C. M)

Propoziția circumstanțială de mod are rolul complementului circumstanțial de mod, la nivel de frază, pe lângă un verb, un adjectiv sau un adverb din propoziția regentă. Răspunde la întrebările: *cum?, în ce mod?, în ce fel?* puse elementului regent.

Propoziția modală arată modul în care se desfășoară acțiunea sau calitatea exprimată de elementul regent, fără vreo referire la o altă acțiune sau calitate, precum și prin comparație cu o altă acțiune sau calitate.

Elementul regent care cere în frază o circumstanțială de mod este:

a) verb la mod personal sau nepersonal:

Exemple: El merge [1]/ *cum* poate [2]/. 1PP, 2CM
El scrie [1]/ *cum* a învățat [2]/. 1PP, 2CM
Mergând [1]/ *cât* putea de repede [2]/ nu l-a prins ploaia 1/. 1PP, 2CM

b) *locuțiune verbală:*

Exemple: El ținea minte [1]/ *cum* putea [2]/, toate problemele 1/.1PP, 2CM
A luat-o la sănătoasa [1]/ *cât* a putut de repede [2]/.1PP, 2CM

c) *adjectiv:*

Exemple: E harnic [1]/ *cum* nu e altul [2]/.1PP, 2CM
Era la fel de frumoasă [1]/ *precum* era și sora ei [2]/. 1PP, 2CM

d) *adverb sau locuțiune adverbială*:

Ex: El răspunde așa [1]/ *cum* l-ai învățat [2]/. 1PP, 2CM (propriu-zisă)
El a învățat pe-ndelete [1]/ *cum* s-a priceput [2]/.1PP, 2CM (propriu-zisă)
El a învățat mai mult [1]/ *decât* ai învățat tu [2]/. 1PP, 2CM (comparativă)

Elementele relaționale care introduc în frază propoziția modală sunt:

1. Pronumele relative: *ce, câte, câți* precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale.

Exemple: Nimeni n-o iubea de urâtă [1]/ *ce* era [2]/.1PP, 2CM
Din câte știu [1]/, este un om corect [2]/.1CM, 2PP
Pe lângă câte am aflat [1]/, noutatea ta e nimic [2]/.1CM, 2 PP
A fost cel mai bine pregătit [1]/ *din câți* au răspuns [2]/. 1PP, 2CM

2. Adverbe relative: *cum, precum, cât, decât,* precedate de prepozițiile *de, pe* etc. (a se vedea capitolul " Conjuncția" și "Adverbul relativ").

Exemple: El a răspuns [1]/ *cum* l-ai învățat [2]/. 1PP, 2CM
Voi v-ați purtat [1]/ *precum* s-au purtat și ei [2]/. 1PP, 2CM
Alerga [1]/ *cât* putea [2]/. 1PP, 2CM
El a scris mai bine [1]/ *decât* ai scris tu [2]/. 1PP, 2CM
Pe cât înainta în vârstă [1]/ *pe atât* obosea mai repede [2]/. 1PP, 2CM

3. Locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *fără, după cum, decât să, cu cât, ca și cum, ca și când, de parcă, pe măsură ce, din ce, față de cât etc.*

Exemple: A plecat [1]/ *fără să* mai privească [2]/. 1PP, 2CM
Îți spun iar [1]/, *după cum* ți-am mai spus-o și ieri [2]/. 1PP, 2CM

Scanned with OKEN Scanner

Mai bine doarme [1]/, *decât* să muncească [2]/.1PP, 2CM
Se făcea mult mai rea [1]/, *cu cât* îmbătrânea [2]/. 1PP, 2CM
Te comporți [1]/, *ca și cum* n-ai fi vinovat [2]/.1PP, 2CM
Acționezi [1]/, *ca și când* n-ai ști nimic [2]/. 1PP, 2CM
Parcă întinerea [1]/, *pe măsură ce* își vedea visul împlinit [2]/. 1PP, 2CM
El mi-a oferit mai mult [1]/, *față de cât* ți-am cerut [2]/.1PP, 2CM
Cu cât se apropia examenul [1]/ *cu atât* emoția creștea [2]/.1PP, 2CM
Din ce se apropia de casă,[1]/ *cu atât* emoția îl cuprindea[2]/. 1PP, 2CM

Topica și punctuația

Propoziția modală se întâlnește așezată atât în fața regentei, cât și după regentă.
Exemple: El a răspuns [1]/ *cum* a știut [2]/. 1PP, 2CM
Cum a știut, [1]/ așa a răspuns [2]/.1CM, 2 PP

Așezată după regentă, propoziția modală introdusă prin adverbe și pronume relative nu se desparte prin virgulă de aceasta.

Modala se desparte prin virgulă de regentă când:

- este introdusă prin locuțiuni conjuncționale și autorul insistă asupra circumstanței modale.

Exemple:
A vorbit răstit [1]/, *ca și când* ar fi fost stăpânul [2]/.1PP, 2CM
Ca și când m-ar fi așteptat [1]/, mi-a ieșit în cale bucuros [2]/.1CM,2PP

- este așezată în fața regentei:

Exemplu: *Cum* a putut [1]/, a ajuns cu chiu cu vai la cabană [2]/.1CM, 2PP

- intercalată în propoziția regentă:

Exemple: El a devenit [1]/, *cum* ați aflat deja [2]/, student [1]/.1PP, 2CM

Propoziția modală introdusă prin adverbe relative apare corelată în regentă cu adverbele: *așa, atât, astfel, asemenea.*

Exemple: A răspuns așa [1]/ *cum* l-ai învățat [2]/. 1PP, 2CM
A învățat atât [1]/ *cât* a putut [2]/. 1PP, 2CM
A vorbit astfel [1]/ *precum* au vorbit și ceilalți [2]/. 1PP, 2CM
El s-a comportat *asemenea* [1]/ după cum s-au purtat toți [2]/.1PP, 2CM

Contrageri și dezvoltări

a) Propoziția modală poate fi contrasă într-un complement de mod prin înlocuirea întregii propoziții cu o parte de vorbire ce poate îndeplini funcția sintactică de complement de mod: *substantiv, adverb, locuțiuni adverbiale* etc.

Exemple:
El a învățat [1]/ *cum a putut* [2]/. 1PP, 2CM (*cum a putut* => bine)

Se contrage propoziția modală în complement de mod exprimat prin adverbul de mod "bine".

Rezultă o singură propoziție: El a învățat *bine.*

b) Procedând invers, complementul de mod poate fi *dezvoltat* într-o propoziție modală, prin înlocuirea lui cu o propoziție nou formată care să îndeplinească rolul complementului de mod pe lângă elementul regent.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL XI

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ (c. c. z.)

Complementul circumstanțial de cauză este partea secundară de propoziție care arată cauza sau motivul realizării unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri. Răspunde la întrebările: *din ce cauză?, din ce pricină?*

Complementul circumstanțial de cauză determină: *un verb, o locuțiune verbală, o expresie verbală impersonală, un adjectiv, un adverb sau o interjecție:*

a) *verb*: Codrul clocoti *de zgomot* și *de arme* și de zbucium.
b) *locuțiune verbală*: Și-a pierdut capul *de* atâtea *griji.*
c) *expresie verbală impersonală*: Mi-e rău *din cauza fumului* de țigară.
d) *adjectiv*: Copilul mă privea trist *din cauza bolii.*
e) *adverb*: Lucrurile merg rău *din cauza lui.*
f) *interjecție*: Copilul buf! *din pricina alunecușului.*

Complementul circumstanțial de cauză se exprimă prin:

1. Substantiv (sau substitut) în cazurile genitiv, dativ și acuzativ:

a) *În cazul genitiv*, precedat de locuțiuni prepoziționale *din cauza, din pricina*:

Exemple: A lipsit de la școală *din pricina* bolii.
Mâncarea era grețoasă *din cauza untdelemnului.*
Ai întârziat *din cauza lui Mircea.*
Turcii nu îndrăzneau atacul asupra cetății *din pricina lui Mihai Viteazul.*
A plâns mult *din pricina părerilor de rău.*
N-ai venit la școală *din cauza lui.* (pronume).
Ai întârziat *din pricina acestuia (aceluia, celorlalți).*
Ai fost pedepsit *din cauza altuia (unuia, fiecăruia, tuturor)*

b) În cazul dativ, precedat de prepozițiile *grație, mulțumită, datorită*:

A suferit mult *datorită intrigilor* țesute împotriva lui.
N-a reușit la examen *grație pregătirii* slabe din timpul anului școlar.
Toată recolta era pierdută *mulțumită inginerului* slab pregătit.

c) În cazul acuzativ, precedat de prepozițiile: *de, din, dintru, pentru, cu, sub* și locuțiuni prepoziționale: *din cauză de, din pricină de* etc.

Exemple: Hassan, *de mirare*, e negru - pământ.
Tremuram *de frică.*
Atunci a refuzat invitația *dintr-o încăpățânare* prostească.
Te-am pedepsit *pentru neglijență.*
N-a venit la școală *din cauză de boală.*
E mereu speriat *din pricină de atâta bătaie* luată.

Observație: Pronumele demonstrative *asta, aceea, aia*, precedate de prepozițiile *de, pentru* formează locuțiunile adverbiale: *pentru aceea, de aceea, pentru asta, de-aia*, (popular) cu funcția sintactică de complement de cauză sau scop, desprinsă din contextul propoziției.

Nu moare *pentru asta* (*de asta*). *De aceea* le-am lăsat eu pe fete să râdă...

Scanned with OKEN Scanner

2. *Adjectiv sau verb la participiu cu valoare adjectivală:*

Exemple: Toată lumea o lăuda *de frumoasă* [1]/ ce era [2]/.1PP, 2CM

Plâng *de fericit.*

Paginile s-au rupt *de răsfoite.*

Supărat, a spart paharul.

Burta lupului plesnea *de săturată.*

Complementul de cauză exprimat prin adjectiv sau participiu adjectival este urmat de o propoziție modală introdusă prin pronumele relativ "ce", care subliniază însușirea sau calitatea exprimată de adjectiv.

Exemple: Noi o iubim mult *de harnică* [1]/ ce este [2]/. 1PP, 2CM

3. *Verb la gerunziu și infinitiv:*

Exemple: L-am pedepsit pentru *a nu-și fi făcut* temele.

Îmbolnăvindu-te, ai lipsit de la școală.

Fiind certat de mama sa, s-a supărat.

Nefăcându-ți temele, ai luat notă mică.

4. *Locuțiuni adverbiale de cauză: de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta, pentru toate acestea, pentru această rațiune, pentru aceste motive, de ce etc.*

Exemple: *De ce* a fost absent la serbare, nu se știe.

Pentru aceste motive, acțiunea a fost respinsă de instanța de fond.

5. *Adjective pronominale în cazul acuzativ:*

Exemple: *Din cauza asta* nu a putut veni.

Pentru asta ați câștigat, iar *din pricina cealaltă* a suferit toată clasa.

Complementul circumstanțial de cauză poate avea și alte nuanțe:

Auzind noi, am fugit.(complement de cauză cu nuanță de timp)

Complementul circumstanțial de cauză poate fi:

- simplu: Plângea *de fericit.* Râdea *de bucurie.*
- multiplu: Râdea *de bucurie* și *de fericire.*
- dezvoltat (format dintr-o parte de vorbire însoțită de determinant, îndeplinind împreună funcția sintactică de complement de cauză. Determinatul are funcție sintactică proprie).

Exemplu: *Fiind bolnav de gripă,* n-a venit la ore.

Topica și punctuația

Complementul circumstanțial de cauză nu are topică fixă. În funcție de intenția vorbitorului, complementul de cauză poate fi așezat în fața sau după partea de propoziție pe care o determină.

Exemple: *De ciudă,* a ordonat distrugerea cetății.

Îmi venea a plânge *de bucurie.*

Așezat în fața verbului, complementul de cauză se desparte prin virgulă de acesta.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de cauză se desparte prin virgulă de restul propoziției când:

a) este așezat între subiect și predicat:
Exemple: Hassan, *de mirare*, e negru pământ.
Elevul, *de frică*, făcu un pas înainte.

b) când subiectul este așezat după predicat, complementul circumstanțial de cauză se desparte prin virgulă, dacă autorul insistă asupra lui.
Ex: Modificarea asta a adus-o chiar Vasile, *de frică* să nu dăm de bănuit.

c) este exprimat prin verb la gerunziu sau la participiu și este așezat la începutul propoziției.
Exemple: *Supărat*, el a trântit ușa cu putere.
Fiind mediocru, n-a putut răspunde.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ (CAUZALĂ - C. Z)

Propoziția cauzală are rolul complementului circumstanțial de cauză, la nivel de frază, pe lângă un verb din propoziția regentă și arată cauza realizării acțiunii din propoziția regentă.

Răspunde la întrebările: *din ce cauză?, din ce pricină?* puse elementului regent.

Propoziția regentă apare ca efect al cauzei exprimată de propoziția cauzală, de aceea acțiunea cauzalei este anterioară față de acțiunea regentei, căci, din punct de vedere logic, cauza precede efectul.

Exemple: N-a venit la școală [1]/, *fiindcă* a fost bolnav [2]/. 1PP, 2CZ
Fiindcă îl cunosc bine [1]/, ți-l recomand și ție [2]/. 1CZ, 2PP

Cauzalele *fiindcă a fost bolnav*, *fiindcă îl cunosc bine* arată cauza pentru care se realizează acțiunea din propoziția regentă. Acest aspect cauză - efect ajută la diferențierea propoziției cauzale de propoziția completivă indirectă sau de propoziția circumstanțială de scop.

Elementul regent care cere în frază o subordonată cauzală este:

1. verb la mod personal:
A fost pedepsit [1]/ *pentru că* e vinovat [2]/. 1PP, 2CZ
S-a supărat [1]/ *fiindcă* l-ai subapreciat [2]/. 1PP, 2CZ
la note mici [1]/ *din cauză că* nu învață [2]/. 1PP, 2CZ

2. verb la mod nepersonal:
Fiind certat[1]/, *pentru că* ai întârziat [2]/, n-ai vorbit cu nimeni [1]/. 1PP, 2CZ
Întârziind[1]/, *deoarece* te-ai sculat târziu[2]/, n-ai intrat la ore 1/.1PP, 2CZ

3. locuțiune verbală:
Își aducea aminte cu durere [1]/, *fiindcă* greșise față de ea [2]/. 1PP, 2CZ
Aducându-și aminte cu durere [1]/, *fiindcă* greșise [2]/ se simțea vinovat [1]/. 1PP, 2CZ

Scanned with OKEN Scanner

4. adjectiv:

Acest lucru e important [1]/ *fiindcă* te va ajuta în viață [2]/. 1PP, 2CZ

De fericit [1]/ *pentru că* fusese admis la examen [2]/ nu-şi mai amintea efortul depus [1]/. 1PP, 2CZ

5. adverb:

Lucrurile merg bine [1]/ *deoarece* se înțeleg de minune [2]/.1PP, 2CZ

6. interjecție:

E vai de tine! [1]/ *pentru că* nu o asculți pe mama [2]/. 1PP, 2CZ

7. expresia verbală impersonală:

Mi-e rău [1]/ *pentru că* am băut prea multă cafea [2]/.1PP, 2CZ

Elementele relaționale care introduc în frază subordonata circumstanțială de cauză sunt:

1. Conjuncții subordonatoare: *căci, că, deoarece, fiindcă, întrucât, de, dacă.* Exemple:

Aş vrea [1]/ să plâng de fericit [2]/ *Că* simt suflarea ta divină, [3]/ *Că* pot…[4]/. 1PP, 2CD, 3CZ, 4CZ.

A reuşit primul [1]/ *căci* a fost pregătit [2]/. 1PP, 2CZ

El s-a supărat [1]/ *deoarece* nu l-ai salutat [2]/. 1PP, 2CZ

El n-a venit la timp [1]/ *fiindcă* a întârziat trenul [2]/. 1PP, 2CZ

N-a fost admis [1]/, *întrucât* n-a întrunit nota minimă [2]/.1PP, 2CZ

Dacă ai învățat [1]/ de ce nu răspunzi corect?[2]/.1PP, 2CZ (indirectă)

De nu te salută [1]/ nu fi supărat [2]/. 1PP, 2CZ (indirectă)

Observație: În ultimele două fraze, forma negativă a predicatului regentei întăreşte motivul exprimat de subordonata cauzală, față de nuanța condițională a frazei.

2. Locuțiuni conjuncționale: *din cauză că, din pricină că, de vreme ce, din moment ce, o dată ce, câtă vreme, pentru că.*

Ex: *Din cauză că* a fost bolnav [1]/, a luat note mici [2]/. 1CZ, 2PP

Din pricină că a întârziat [1]/ a fost pedepsit [2]/. 1CZ, 2PP

Nu pot răspunde [1]/ *din moment ce* nu-mi aduc aminte 2/. 1PP, 2CZ

Nu pot fi sigur [1]/ *de vreme ce* nu am datele problemei [2]/. 1PP, 2CZ

Nu poate fi admis [1]/ *o dată ce* nu s-a prezentat la examen [2]/. 1PP, 2CZ

Este gelos [1]/ *pentru că* te iubeşte foarte mult [2]/. 1PP, 2CZ

N-a ştiut răspunsul [1]/ *câtă vreme* nu învățase nimic [2]/. 1PP, 2CZ

3. Adverbe relative: *cum, unde, când.*

Ex: *Cum* n-oi mai fi pribeag.

De-atunci înainte [1]/ M-or troieni cu drag / Aduceri-aminte [2]/.1CZ, 2PP

Îi era foarte foame [1]/ *unde* era nemâncat de câteva zile [2]/. 1PP, 2CZ

Când îți spun adevărul [1]/ de ce nu mă crezi? [2]/ 1CZ, 2PP

Când a învățat atât [1]/ , de ce n-a reuşit [2]/. 1CZ, 2PP

Observație: Adverbele relative *unde, când, cum*, din frazele de mai sus, nu-şi mai păstrează sensul propriu (adverbe de loc, de mod, de timp) şi nu mai pot fi părți de propoziție în subordonată, având doar rolul de conjuncție subordonatoare.

Scanned with OKEN Scanner

Din motive stilistice, propoziția cauzală poate realiza raportul de subordonare fără a fi introdusă de elemente relaționale, și se numește *cauzală juxtapusă*:

Exemple: *Nu-l vede nimeni* [1]/ de aceea se comportă așa [2]/. 1CZ, 2PP

(din ce cauză se comportă așa ?- *fiindcă nu-l vede nimeni*)

N-are cine-l pedepsi [1]/ de asta e așa obraznic [2]/.

Cauzală izolată

Un caz întâlnit în textele propuse spre analiză este cel al cauzalei izolate. În această situație propoziția regentă nu apare în textul dat, dar se presupune din restul frazei.

Exemplu:

Pentru că [2]/, să vezi dumneata [1]/, copiii din școală sunt împărțiți în mai multe căprării [2]/ și eu nu le dau învățătură decât celor mai grei la minte [3]/.

1PI (propoziție incidentă), 2CZ, 3CZ (izolată)

Propoziția circumstanțială de cauză poate fi corelată în regentă cu locuțiunile adverbiale formate cu pronumele demonstrativ sau relativ: *de aceea, pentru aceea, de-aia, de ce*; care îndeplinesc în regentă funcția sintactică de complement circumstanțial de cauză:

Exemple: *Pentru aceea* n-a venit la noi[1]/ căci era plecat[2]/. 1PP, 2CZ

De aceea nu vine la școală [1]/ fiindcă e bolnav [2]/. 1PP, 2CZ

De-aia e obraznic [1]/ fiindcă l-ai răsfățat [2]/. 1PP, 2CZ

De ce nu întrebi [1]/, pentru că nu știi ? [2]/. 1PP, 2CZ

Contrageri și dezvoltări

Complementul circumstanțial de cauză poate fi dezvoltat într-o propoziție cauzală prin înlocuirea lui cu o propoziție nou-creată care să îndeplinească rolul cauzalei pe lângă regentă.

Exemplu: *Îmbolnăvindu-te*, n-ai fost la școală.

Îmbolnăvindu-te => pentru că te-ai îmbolnăvit.

Procedând invers, înlocuim întreaga propoziție cauzală printr-o parte de vorbire ce poate avea funcția sintactică de complement de cauză. Propoziția cauzală *se contrage* în complementul de cauză.

Exemplu: *Deoarece n-a fost anunțat la timp* [1]/ a lipsit [2]/. 1PP, 2CZ

Nefiind anunțat la timp, a lipsit.

Topica și punctuația

Propoziția circumstanțială de cauză nu are o topică fixă. Ea se întâlnește atât în fața regentei, cât și după regentă, după cum autorul insistă asupra circumstanței cauzale. Indiferent de poziția ei față de regentă, propoziția circumstanțială de cauză se desparte prin virgulă de regentă.

Exemple: Era foarte bucuros [1]/, pentru că a reușit la examen [2]/. 1PP, 2CZ

Pentru că a reușit la examen [1]/, era foarte bucuros [2]/. 1CZ, 2PP

Când propoziția cauzală este considerată elementul esențial care justifică, cauzal, acțiunea din regentă, nu se desparte prin virgulă de regenta ei.

Exemplu: N-am fost în parc [1]/ fiindcă era foarte frig 2/. 1PP, 2CZ

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL XII

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP (c. c. s.)

Complementul circumstanțial de scop este partea de propoziție care arată scopul realizării unei acțiuni.

Răspunde la întrebările: *în ce scop?, cu ce scop?*

Complementul circumstanțial de scop determină: verbe la moduri personale și nepersonale, locuțiuni verbale sau interjecții.

Exemple: Am fost acolo *după cumpărături.* (verb mod personal)
Mergând în oraș *după cumpărături*, te-am văzut. (verb mod nepersonal)
Mi-ai dat ajutor *pentru a rezolva* toate problemele. (locuțiune verbală)
Hai și noi în pădure *la adunat* ciuperci! (interjecție)

Complementul circumstanțial de scop se exprimă prin:

1. *Substantiv (sau substitut) în genitiv și acuzativ*, precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:

a) în *genitiv*, precedat de locuțiune prepozițională: *cu scopul, în scopul, în vederea.*

Exemple: El s-a prezentat la școală *cu scopul analizei* rezultatelor.
Noi am mers în excursie *în scopul documentării.*
Voi v-ați pregătit mult *în vederea reușitei* la examen.

b) în *acuzativ*, precedat de prepozițiile: *după, în, la, pentru, spre.*

Exemple: Tu ai intrat în bibliotecă *după o carte.*
El a venit la noi *în control.*
Mama a fost în oraș *la cumpărături.*
Banii i-am oferit *pentru ajutorul* celor săraci.
Medalionul mamei îl port *spre aducere aminte.*

2. *Verbele la infinitiv sau supin*, precedate de prepozițiile: *pentru, spre, la, în* și locuțiunile prepoziționale: *în scopul de, cu scopul de.*

- infinitiv: Am fost la bibliotecă *pentru a lua* o carte.
  Tu ai insistat *spre a fi ascultat* de cei din jur.
- supin: El a plecat *în pețit* în satul vecin.
  Tu ai *fost la vânat și pescuit.*
  Cartea ți-am dat-o *pentru citit, nu pentru răsfoit.*

3. *Adverbe și locuțiuni adverbiale: înadins, dinadins* și locuțiunile adverbiale: *de aceea, de asta, pentru aceea, într-adins.*

Exemple: El vorbea *înadins* încet, ca să impresioneze.
Te-a vizitat *dinadins*, ca să-ți aducă vestea.
De aceea (pentru aceea) ți-a spus totul, ca să-l ierți.
Nu ți-a răspuns *într-adins (dintr-adins)*, ca să-l mai întrebi.

Complementul circumstanțial de scop poate fi:

- *simplu*: El s-a pregătit *pentru a reuși. (pentru examen, pentru acesta)*
- *multiplu*: Tu ai fost în oraș *la cumpărături ori la plimbare?*
- *dezvoltat*: El s-a pregătit *pentru a învăța toată materia de examen.*

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de scop este așezat, de obicei, după verbul pe care îl determină, iar precedat de prepoziție nu se desparte prin virgulă de acesta.

Exemplu: Am fost în oraș *după cumpărături.*

Se izolează prin virgulă de verbul determinat atunci când apare în poziție antepusă și este precedat de locuțiune prepozițională.

Exemplu: *În scopul reușitei*, și-ar fi vândut și sufletul.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP SAU FINALĂ (CS)

Propoziția circumstanțială de scop: are rolul complementului de scop, la nivel de frază, pe lângă un verb, o locuțiune verbală sau o interjecție din propoziția regentă și exprimă scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea din regentă.

Răspunde la întrebările: *cu ce scop?, în ce scop?*

Elementul regent care cere în frază o propoziție finală este:

a) verb: Am venit aici [1]/ *să* învăț [2]/. 1PP, 2CS

Venind aici [2]/ *să* învăț [1]/ te-am întâlnit [2]/. 2PP, 1CS

b) locuțiune verbală: El a luat-o la sănătoasa [1]/ *ca să* scape de câine [2]/.

Luând-o la sănătoasa [2]/, *ca să* scape de câine [1]/

a ajuns la coliba pădurarului [2]/. 2PP, 1CS

c) interjecție: Și trosc! [1]/, *ca să*-i știe de frică, [2]/ una la urechea dracului [1]/.

1PP, 2CS.

Elementele relaționale care introduc în frază o propoziție finală sunt:

1. Conjuncțiile subordonatoare: *de, să, ca să* și locuțiunea conjuncțională *pentru ca să.*

Exemple: Am fost la librărie [1]/ *de* am cumpărat o carte [2]/. 1PP, 2CS

Am venit [1]/ *să* te ajut în această problemă [2]/. 1PP, 2CS

Am intrat în bibliotecă [1]/ *ca să* iau o carte[2]/. 1PP, 2CS

Propunem mult [1]/ *pentru ca să* obținem jumătate [2]/. 1PP, 2CS

Observații:

a. Propozițiile finale negative se introduc prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale însoțite de adverbe de întărire a negației: *să nu, ca să nu, nu cumva să, să nu cumva să, ca nu cumva să, pentru ca să nu etc.*

Exemplu: El a intrat încet [1]/ *ca nu cumva să* te trezească [2]/. 1PP, 2CS

b. În limbajul popular, propozițiile finale se introduc prin construcțiile: *că doar, doar-doar:*

Exemple: I-am spus toate acestea [1]/ *că doar* va înțelege și el [2]/. 1PP, 2CS

Am spus adevărul [1]/ *doar-doar* va înțelege și el [2]/. 1PP, 2CS

Propozițiile finale apar corelate în regentă prin locuțiuni adverbiale: *de aceea, pentru aceea, de asta, de aia* etc., care îndeplinesc în regentă funcția de complement de scop.

Exemplu: *De aceea* ți-am dat acest sfat [1]/, *ca să*-l urmezi [2]/.

Scanned with OKEN Scanner

Contrageri şi dezvoltări

Complementul circumstanţial de scop se dezvoltă într-o propoziţie finală prin transformarea lui într-o propoziţie nou-creată cu rol de complement de scop pe lângă regentă.

Exemplu: Am fost în oraş *după cumpărături.*

(*după cumpărături* => să fac cumpărături).

Am fost în oraş [1]/ *să* fac cumpărături [2]/. 1PP, 2CS

Procedând invers, o propoziţie finală poate fi *contrasă* într-un complement circumstanţial de scop, înlocuind întreaga propoziţie printr-o parte de vorbire ce poate îndeplini funcţia sintactică de complement de scop.

Exemplu: A muncit toată viaţa [1]/ *ca să*-şi vadă copiii fericiţi [2]/. 1PP, 2CS

A muncit toată viaţa *pentru fericirea copiilor săi.*

Topica şi punctuaţia

Propoziţia circumstanţială de scop se întâlneşte aşezată atât în faţa regentei cât şi după regentă.

Exemplu: A muncit un an întreg [1]/ *ca să* reuşească la examen [2]/. 1PP, 2CS

Ca să reuşească la examen, [1]/ a muncit un an întreg [2]/. 1PP, 2CS

Propoziţia finală se desparte prin virgulă atunci când:

- este aşezată în faţa regentei
- este aşezată după regentă, când se insistă asupra scopului îndeplinirii acţiunii din regentă.

Finala nu se desparte prin virgulă când este introdusă prin conjuncţiile: *de, să.*

Exemple: Am fost la piaţă [1]/ *de* am cumpărat mere [2]/. 1PP, 2CS

Am fost la piaţă [1]/ *să* cumpăr mere [2]/. 1PP, 2CS

Finala are topică fixă (aşezată după regentă) când este introdusă prin conjuncţiile *de, să.*

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ CONDIŢIONALĂ (C. Ţ)

Propoziţia circumstanţială condiţională are rolul complementului condiţional, la nivel de frază şi exprimă condiţia sau ipoteza de a cărei îndeplinire depinde realizarea acţiunii din propoziţia regentă.

Răspunde la întrebarea: *cu ce condiţie?* şi determină verbe la moduri personale.

Elementul regent care cere în frază subordonată condiţională este deci predicatul regentei:

- verb la mod personal, predicat verbal:

Exemplu: *Dacă* ar fi învăţat, [1]/ ar fi reuşit [2]/. 1CŢ, 2PP

- verb la mod personal, predicat nominal:

Exemplu: *Dacă* s-ar îngriji ,[1]/ ar fi mai frumoasă [2]/. 1CŢ, 2PP

- locuţiune verbală, predicat verbal:

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu: *Dacă* ar fi citit poezia, [1]/ şi-ar fi adus aminte [2]/. 1CŢ, 2PP

- interjecţie predicativă:

Exemplu: *Dacă* ar fi văzut vulpea, [1]/ iepurele tuşt ! în culcuş [2]/.1CŢ, 2PP

Elementele relaţionale care introduc în frază o propoziţie condiţională sunt:

1. Conjuncţiile subordonatoare: *dacă, de, să* şi locuţiunile conjuncţionale: *în caz că, de unde*:

Exemple: *Dacă* ai fi învăţat mai mult [1]/, ai fi reuşit [2]/. 1PP, 2CŢ

Ai fi răspuns mai bine [1]/, *de*–ai fi fost mai atent [2]/. 1PP, 2CŢ

Aş da totul [1]/, *să*-mi văd copii fericiţi [2]/.1PP, 2CŢ

În caz că nu ar veni [1]/, nu l-aş mai aştepta [2]/1PP, 2CŢ.

Să mă aştepţi [1]/ *de unde* nu [2]/ mă voi supăra [3]/. 1PP, 2CŢ, 3PP

Observaţie: Conjuncţiile: *dacă, de, să,* pot fi precedate de adverbul de întărire "numai" când se insistă asupra unei singure condiţii a realizării acţiunii din propoziţia regentă.

Exemple: Ar fi scris mult mai corect [1]/, *numai de* ar fi fost atent [2]/.1PP, 2CŢ

Ar fi răspuns corect [1]/, *numai dacă* ar fi învăţat [2]/.1PP, 2CŢ

Aş face totul [1]/, *numai să* te văd mai serios [2]/. 1PP, 2CŢ

Expresiile: *în cazul că, în eventualitatea că, în ipoteza că* nu sunt locuţiuni conjuncţionale, ca urmare, la analiza sintactică a frazei, se desparte conjuncţia subordonatoare *că*.

Exemple: *În caz că* nu va veni [1]/, nu l-aş mai aştepta [2]/.1CŢ, 2PP

În cazul [2]/ *că* nu va veni [1]/, nu l-aş mai aştepta [2]/. 2PP, 1AT

În eventualitatea [2]/ *că* va reuşi [1]/ mă va anunţa [2]/.2PP, 1AT

2. Adverbul relativ *când*, cu rol de conjuncţie: Exemple:

Când mi-aş şti copiii fericiţi [1]/, aş mai trăi o viaţă [2]/.1CŢ, 2PP

Când te-aş vedea mai serios [1]/, aş avea mai multă încredere [2]/.1CŢ, 2PP

3. Condiţionale juxtapuse fără element relaţional:

Exemple: Ai carte [1]/, ai parte [2]/.1CŢ, 2PP

Ai părinţi [1]/, nu eşti pierdut [2]/.1CŢ, 2PP

Ai copii [1]/, ai pe cine iubi [2]/.1CŢ, 2PP

Uneori propoziţia condiţională apare corelată în regentă cu adverbul *apoi* sau *atunci*.

Exemple: *Dacă* te-aş vedea mai serios [1]/, *atunci* te-aş ajuta [2]/.1CŢ, 2PP

Dacă aş fi muncit mai mult [1]/, *apoi* aş fi reuşit [2]/.1CŢ, 2PP

Topica şi punctuaţia

Propoziţia condiţională apare aşezată atât în faţa regentei, cât şi după regentă. Are topică fixă (aşezată în faţa regentei) numai condiţionala juxtapusă.

Exemple: *Dacă* a învăţat [1]/, a reuşit [2]/. 1CŢ, 2PP

Voi veni la nuntă [1]/, *dacă* voi fi invitat [2]/. 1PP, 2CŢ

Ai carte [1]/, ai parte [2]/.1CŢ, 2PP

N-ai carte [1]/, n-ai parte [2]/.1CŢ, 2PP

Propoziţia condiţională se separă prin virgulă de regenta ei, indiferent de poziţia ei faţă de aceasta.

Scanned with OKEN Scanner

Contrageri şi dezvoltări

Complementul circumstanţial condiţional *poate fi dezvoltat* într-o propoziţie condiţională, înlocuindu-l printr-o propoziţie nou-creată.

Exemple: *Învăţând bine lecţia*, vei lua notă mare.

Învăţând bine lecţia = dacă vei învăţa bine lecţia.

Dacă vei învăţa bine lecţia [1]/, vei lua notă mare [2]/.1CŢ, 2PP

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ CONCESIVĂ (CV)

Propoziţia subordonată circumstanţială concesivă are rolul complementului concesiv, la nivel de frază şi arată o împrejurare care ar fi fost de aşteptat să împiedice realizarea acţiunii regentei, dar nu o împiedică.

Răspunde la întrebările: *în ciuda cărui fapt?, în pofida cărui fapt?*.

Fraza, conţinând propoziţii concesive, arată că acţiunea din propoziţia regentă se îndeplineşte, cu toate că există piedica din propoziţia concesivă sau chiar dacă ar exista piedica exprimată de propoziţia concesivă, acţiunea regentei tot s-ar realiza.

Elementul regent care cere în frază o propoziţie concesivă este un predicat sau un verb din propoziţia regentă ori un adjectiv.

a. verb: N-a reuşit [1]/, *cu toate că* a învăţat mult [2]/. 1PP, 2CV

El a devenit inginer [1]/, *deşi* nu-i plăcea această profesie [2]/. 1PP, 2CV

Hai în parc la plimbare [1]/, *chiar dacă* mai plouă încă! [2]/. 1PP, 2CV

Fiind supărat, [1]/ *deşi* nu avea motiv [2]/, a plecat de acasă.[1]/. 1PP, 2CV

Copleşit de regrete,[1]/ *cu toate că* nu greşise[2]/, plângea.[1]/.1PP, 2CV

b. adjectiv: Bucuros, [1]/ *deşi* nu avea motiv [2]/, saluta pe toată lumea [1]/. 1PP, 2CV

Elementele relaţionale care introduc în frază o propoziţie concesivă sunt:

1. Conjuncţii subordonatoare: *că, să, dacă, deşi* (specifică concesivei):

Omul [1]/, *că* e om [2]/, tot nu le poate înţelege pe toate [1]/. 1PP, 2CV

Dacă mi-ai cere scuze în genunchi [1]/, tot nu te iert [2]/. 1CV, 2PP

De i-ai aduce apă vie [1]/, tot nu-l mai salvezi [2]/. 1CV, 2PP

2. Locuţiuni conjuncţionale: *cu toate că, măcar că, măcar să, măcar de, chit că, chiar să, chiar de, chiar dacă, şi dacă, şi de, şi chiar dacă, şi chiar de, fără să, şi fără să, şi să, nici dacă, nici de, nici să* etc.:

Ea ia totuşi medicamente [1]/, *măcar că* (*chit că, chiar să, chiar de, chiar dacă, şi dacă* etc.) nu este bolnavă [2]/.1PP, 2CV

3. pronume şi adjective pronominale nehotărâte: *oricine, orice, oricare, oricâte, oricâţi* etc.:

El tot nu face vizite nimănui [1]/, *oricine* (*oricare, oricâte, oricâţi* etc.) l-ar invita [2]/. 1PP, 2CV

4. adverbe nehotărâte: *oricum, oricât, oriunde (orişicum, orişicât, orişiunde)*:

Scanned with OKEN Scanner

Oricum (*oricât, oriunde*) i-ai vorbi [1]/, el tot nu este mulțumit [2]/. 1CV, 2PP
Orișicum (*orișicât, orișiunde*) se ducea [1]/, tot la casa lui revenea [2]/. 1CV, 2PP

5. adverbe relative: *cât, cum, unde, când*:

Cât (cum, unde, când) te-ai ruga de el [1]/, tot nu-ți spune secretul [2]/. 1CV, 2PP
Tu tot să nu te abați din drum [1]/, *chiar când* zmeoaica te va striga pe lume [2]/. 1PP, 2CV (nuanță temporală)

Propoziții concesive juxtapuse (fără element relațional):

Exemplu: Știe [1]/, nu știe [2]/, el tot răspunde [3]/. 1CV, 2CV, 3PP.
(Chiar dacă știe, chiar dacă nu știe, el tot răspunde.)

Propoziția concesivă apare corelată în regentă cu adverbele "tot", "totuși" ce subliniază valoarea concesivă a subordonatei:

Și să fi plâns o zi întreagă [1]/, *tot* n-ar fi înduplecat-o pe mama sa [2]/. 1CV, 2PP
Deși reușise la examen [1]/, *totuși* nu era mulțumit de nota primită [2]/. 1CV, 2PP

Topica și punctuația

Propoziția concesivă apare așezată atât în fața propoziției regente, cât și după aceasta.

Exemple: El tot nu înțelege [1]/,*oricât* l-ai sfătui [2]/. 1PP, 2CV
Deși a fost tratat cu mare grijă [1]/, el tot nu s-a însănătoșit [2]/.1CV, 2PP

Propoziția concesivă se izolează prin virgulă de propoziția principală, indiferent de poziția sa față de aceasta:

- antepusă: *Deși* a învățat tot anul [1]/, el n-a reușit la examen [2]/.1CV, 2PP
- postpusă: A venit la școală [1]/, *cu toate că* era bolnav [2]/.1PP, 2CV
- intercalată: Munții [1]/, *că* sunt munți [2]/, și tot se întâlnesc [1]/.1PP, 2CV

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ (C. N. S)

Propoziția consecutivă are rolul complementului consecutiv, la nivel de frază și arată consecința (urmarea, rezultatul) îndeplinirii unei acțiuni sau a unei însușiri exprimată de propoziția regentă. Răspunde la întrebările: *ce urmare are faptul că?, care e urmarea faptului că?*

Elementul regent care cere în frază o subordonată consecutivă este:

a) un verb la mod personal sau nepersonal:
S-a îngrășat atât de mult, [1]/ *încât* s-a speriat, [2]/. 1PP, 2CNS
Îngrășându-se atât de mult [2]/, *încât* s-a speriat [1]/ s-a dus la doctor [2]/. 1CNS, 2PP
b) un adjectiv: Este așa de frumoasă, [1]/ *încât* toți o admiră [2]/. 1PP, 2CNS
c) un adverb:
Vorbea atât de încet, [1]/ *încât* nu-l auzeau cei din prima bancă [2]/. 1PP, 2CNS
El a învățat pentru examen prea mult, [1]/ *încât să* poată fi primul [2]/. 1PP, 2CNS

Elementele relaționale care introduc în frază propoziția consecutivă sunt:

1. Conjuncțiile simple subordonatoare: *că, să, de, încât* (specifică consecutivei) și conjuncția compusă *ca să*:

Scanned with OKEN Scanner

S-a făcut așa de frumos [1]/, *să* nu-l mai recunosc [2]/. 1PP, 2CNS
A crescut așa de înalt, [1]/ *că* (de, încât) nu l-am recunoscut [2] /. 1PP, 2CNS
Era prea interesantă cartea, [1]/ *ca să* nu o citească imediat [2]/.1PP, 2CNS

2. Locuțiunile conjuncționale: *pentru ca să, astfel că, așa încât, astfel încât, așa că*:

Tata este prea bătrân, [1]/ *pentru ca să*-și construiască o casă [2]/. 1PP, 2CNS
Ajunsese atât de puternic [1]/ *astfel că* (*așa încât, astfel încât, așa că*) toți se temeau de el [2]/. 1PP, 2CNS

Propoziția consecutivă poate fi corelată în regentă cu adverbele: *așa, astfel, destul, îndeajuns, până acolo, prea sau locuțiunile adverbiale: în așa fel, până-ntr-atât.*:

Copacul a crescut *așa* (*astfel, destul, până acolo*) de înalt [1]/ *încât* a depășit înălțimea casei [2]/. 1PP, 2CNS
S-a pregătit *destul*, [1]/ *încât* va putea lua examenul [2]/. PP, 2CNS
Te porți *în așa fel* (*până-ntr-atât*), [1]/ *încât* toată lumea te place [2]/. 1PP, 2CNS.

Topica și punctuația

Propoziția constitutivă are topică fixă și este totdeauna așezată după regentă. Se desparte prin virgulă de aceasta.

Consecutiva nu se desparte prin virgulă de regentă atunci când este introdusă prin conjuncțiile "de", "să" și se află imediat după predicatul regentei.

Exemple: A răspuns [1]/ *de* a uimit profesorii [2]/.1PP, 2CNS
El este prea fricos [1]/ să urce în avion [2]/. 1PP, 2CNS

Neașezată imediat după predicat, consecutiva introdusă prin conjuncția "de" se separă prin virgulă de regentă.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL XIII

ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR (e. p. s.)

Elementul predicativ suplimentar este partea secundară de propoziție care determină simultan atât un verb, cât și un substantiv (nume) din propoziția dată (are deci o dublă subordonare).

Elementul predicativ suplimentar exprimă o caracteristică sau o acțiune simultană cu acțiunea verbului determinat, referindu-se în același timp și la un nume sau o construcție echivalentă cu un nume.

Elementul predicativ suplimentar răspunde simultan la două întrebări: *cum? (în ce mod?)* pusă verbului și *care? (ce fel de?)* pusă substantivului:

Cărarea cobora *chinuită* de printre stânci.
(Care cărare? - *chinuită*; Cum cobora? – *chinuită*)

Elementul predicativ suplimentar determină:

a) un subiect:
Oana m-a privit *fericită.* (Care Oana?, cum m-a privit? - *fericită*)
Tu m-ai primit *râzând.* (Care tu?, cum m-ai primit? - *râzând*)

b) un complement direct:
Eu te-am văzut *bucuros.* (Care tu?, cum te-am văzut? - *bucuros*)
Pe fiică-mea o cheamă *Oana.* (o strigă, o numește cineva)
(Care fiică a mea?, cum o cheamă? - *Oana*)

c) un complement indirect:
Toată lumea îi spunea *Păpușica.*
(Care ea?, cum îi spunea? – *Păpușica*)

d) Un complement de agent:
Tabloul a fost pictat de el *singur.*
(Care el?, cum a fost pictat? - *singur*)
Această veste a fost adusă de voi *râzând.*
(Care voi? Cum a fost adusă? *râzând*).

Elementul predicativ suplimentar se exprimă prin:

1. Substantiv (sau substitut):

a) fără prepoziție:
Ai fost numit *ministru.*
Pe tine te cheamă *Mircea.*
Am plecat *nouă* în excursie. (numeral cardinal).
Îl știam *primul* la catalog (numeral ordinal).
Răspunsul lui ne-a lăsat *mască.*

b) precedat de prepozițiile: *ca, de, drept*, cu sau adverbe comparative cu rol de propoziție: *ca, cât.*
L-a ales *ca soț* pe colegul ei.
A luat-o *de nevastă* pe Oana.
Tu i-ai vorbit *cu sufletul* deschis.
Grâul era în pai *ca trestia.*
Atletul era în spate *cât un munte.*

Scanned with OKEN Scanner

Te vedeam *drept cel serios*. (adjectiv substantivizat).
Te socoteam *ca pe mine*.
Mă credeam *cât voi*. (pronume personal).

Elementul predicativ suplimentar stă deci în cazurile nominativ şi acuzativ (cu sau fără prepoziţie).

Foarte rar este întâlnit în cazul genitiv: Îl ştiam *al dracului*.

2. Adjectiv, participiu adjectival şi gerunziu acordat:
- *fără prepoziţie*:
  Tu ai venit *bucuroasă*
  Te-ai întors *lămurit*.
  Ochii îi luceau *lăcrimânzi*.
- *precedat de prepoziţiile: de, drept.*
  Îl ştiam *de serios*.
  Am luat-o *drept lămurită* de valoarea prietenilor ei.

3. Verbe la infinitiv şi gerunziu (neacordat) şi supin:
   Eforturile au făcut *a fi posibilă* reuşita noastră.
   Vedeam fericirea *a*-i *lumina* toată fiinţa.
   Văzându-i refuzul l-am luat *de nemulţumit*.
   Auzindu-i cuvintele, i-am luat *de instruit*.
   Luca Moşneagul se şi aude *zicând* afară.
4. Adverb: Pe prietena ta din Franţa, am crezut-o *de aici*.
5. Interjecţie: L-am lăsat *paf*!

Elementul predicativ suplimentar este cerut de anumite verbe:

Exemple: *Îi spuneam (îi ziceam, îl strigam)* Leneşul.
L-am poreclit (l-am botezat, l-am numit) Cuviosul.
Îl socotesc (îl consider, îl cred, îl ştiu) serios.
Te-am delegat (te-am propus, te-am promovat, te-am ales) şef.
S-a interesat (a întrebat, a suferit) ca părinte.

Observaţii: Elementul predicativ suplimentar se acordă în gen şi număr cu substantivul determinat, nu şi în caz.

Exemple: I-am oferit băiatului socotit *prietenul* tău această carte. (D - Ac).
Tabloul unui pictor considerat *celebru* a fost vândut la licitaţie. (G - Ac).

Elementul predicativ suplimentar poate fi:
- *simplu:* O credeam *serioasă*.
- *multiplu:* Îl credeam *prieten şi devotat*.

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILĂ

1. În cuvintele: *ciolan, cioban* sunt:
   a) şase litere, cinci sunete;
   b) şase litere, şase sunete;
   c) şase litere, patru sunete.
2. În cuvintele: *cină, nuci*, sunt:
   a) patru litere, patru sunete;
   b) patru litere, trei sunete;
   c) patru litere, două sunete.
3. În cuvintele: *ciorbă, farmacie*, sunt:
   a) şase litere, şase sunete;
   b) şase litere, cinci sunete;
   c) opt litere, opt sunete.
   d) opt litere, şapte sunete
4. În cuvintele: *cinste, cineva*, sunt:
   a) şase litere, şase sunete;
   b) şase litere, cinci sunete;
   c) şase litere, patru sunete;
   d) şase litere, trei sunete.
5. În cuvintele: *cerneală, ceaslov*, sunt:
   a) opt litere, opt sunete;
   b) opt litere, şapte sunete;
   c) şapte litere, şapte sunete;
   d) şapte litere, şase sunete.
6. În cuvintele: *cereale, cireş*, sunt:
   a) şapte litere, şapte sunete;
   b) şapte litere, şase sunete;
   c) cinci litere, patru sunete;
   d) cinci litere, cinci sunete.
7. În cuvintele: *chenar, chimie*, sunt:
   a) şase litere, cinci sunete;
   b) şase litere, şase sunete;
   c) şase litere, patru sunete;
   d) cinci litere, patru sunete.
8. În cuvintele: *chiparos, chipeş*, sunt:
   a) opt litere, opt sunete;
   b) opt litere, şapte sunete;
   c) şase litere, şase sunete;
   d) şase litere, cinci sunete.

Scanned with OKEN Scanner

9. În cuvintele: *cheamă, chel*, sunt:
a) şase litere, şase sunete;
b) şase litere, patru sunete;
c) patru litere, patru sunete;
d) patru litere, trei sunete.

10. În cuvintele: *geamgiu, geologie*, sunt:
a) şapte litere, şapte sunete;
b) şapte litere, cinci sunete;
c) opt litere, opt sunete;
d) opt litere, şapte sunete.

11. În cuvintele: *minge, magium*, sunt:
a) cinci litere, cinci sunete;
b) cinci litere, patru sunete;
c) şase litere, cinci sunete;
d) şase litere, patru sunete.

12. În cuvintele: *girofar, gingie*, sunt:
a) şapte litere, şapte sunete;
b) şapte litere, şase sunete;
c) şase litere, cinci sunete;
d) şase litere, patru sunete.

13. În cuvintele: *gheretă, gheaţă*, sunt:
a) şapte litere, şase sunete;
b) şapte litere, şapte sunete;
c) şase litere, şase sunete;
d) şase litere, cinci sunete.

14. În cuvintele: *ghidon, ghiocel*, sunt:
a) şase litere, şase sunete;
b) şase litere, cinci sunete;
c) şapte litere, şase sunete;
d) şapte litere, cinci sunete.

15. În cuvintele: *ghioc, ghiaur*, sunt:
a) cinci litere, patru sunete;
b) cinci litere, trei sunete;
c) şase litere, cinci sunete;
d) şase litere, patru sunete.

16. În cuvintele: *examen, exerciţiu*, sunt:
a) şase litere, şase sunete;
b) şase litere, şapte sunete;
c) nouă litere, nouă sunete;
d) nouă litere, zece sunete.

17. În cuvintele: *expoziţie, extemporal*, sunt:
a) nouă litere, nouă sunete;
b) nouă litere, zece sunete;
c) zece litere, zece sunete;
d) zece litere, unsprezece sunete.

Scanned with OKEN Scanner

18. În cuvintele: *cheltuială, gheară*, sunt:
a) zece litere, zece sunete;
b) zece litere, nouă sunete;
c) şase litere, patru sunete;
d) şase litere, cinci sunete.

19. În cuvintele: *ciolan, ionatan*, sunt:
a) doi diftongi reali;
b) un diftong real;
c) nici un diftong.

20. În cuvintele: *chiar, iolă*, sunt:
a) un diftong real;
b) doi diftongi reali;
c) nici un diftong real.

21. În cuvintele: *roată, poartă, cioban*, sunt:
a) doi diftongi reali;
b) trei diftongi reali;
c) un diftong real.

22. În cuvintele: *vedeai, gândeai*, sunt:
a) un triftong şi un diftong;
b) doi triftongi şi doi diftongi;
c) doi triftongi şi nici un diftong.

23. În cuvintele: *alee, ziuă, leu*, sunt:
a) trei situaţii de hiat;
b) două situaţii de hiat;
c) un singur hiat.

24. În cuvintele: *brâu, grâu*, sunt:
a) doi diftongi ascendenţi (urcători);
b) un diftong ascendent şi un diftong descendent;
c) doi diftongi descendenţi (coborâtori).

25. Alegeţi forma corectă a cuvintelor:

a) ecsamen	b) examen
a) eşire	b) ieşire
a) orăşan	b) orăşean
a) ştinţă	b) ştiinţă

26. Care din cuvintele următoare sunt despărţite corect în silabe:

a) fo-a-ie	b) foa-ie
c) ax-i-o-mă	d) a-xi-o-mă
e) abs-orb-ţi-e	f) ab-sorb-ţi-e
g) jer-tfă	h) jert-fă
i) som-ptu-os	j) somp-tu-os

Scanned with OKEN Scanner

27. Care din următoarele cuvinte sunt despărțite corect în silabe:

a) zi-uă
b) ziu-ă
c) const-ruc-ți-e
d) con-struc-ți-e
e) scul-ptu-ră
f) sculp-tu-ră
g) tran-sla-tor
h) trans-la-tor

28. Care din următoarele cuvinte sunt despărțite corect în silabe:

a) i-ne-gal
b) in-e-gal
c) în-nop-ta
d) în-nopt-a
e) port-a-vion
f) por-ta-vi-on

29. Care este pluralul corect al substantivelor:

a) pixuri
b) picsuri
c) sfincşi
d) sfinxi
e) fixi
f) ficşi

30. Cum se scrie corect:

a) exil
b) egzil
c) cocs
d) cox
e) tixire
f) ticsire

31. Cum se scrie corect:

a) esclamație
b) exclamație
c) înnopta
d) înopta
e) înota
f) înnoată

32. Nu e corect despărțit în silabe:

a) ast-fel;
b) in-e-gal;
c) ne-sta-bil;
d) des-pre.

33. Este corect despărțit în silabe:

a) e-xer-ci-țiu;
b) exp-li-ca-ți-e;
c) bio-lo-gic;
d) bi-o-lo-gic.

34. În propoziția: *El totuşi munceşte mult* virgula se pune:

a) după subiect;
b) înaintea predicatului;
c) nu se pune virgula.

35. În propoziția: *Tu deci vei pleca la Paris* virgula se pune:

a) nu se pune;
b) după subiect;
c) după subiect şi înaintea predicatului.

36. În propoziția: *Mircea, fiul meu, vei fi un mare creator* virgula este:

a) incorect pusă;
b) nu se pune virgulă după subiect;
c) este corectă.

Scanned with OKEN Scanner

37. În propoziția: *Vino, Oana, repede!* virgula:
a) este pusă corect;
b) nu se pune după predicat;
c) nu se pune înaintea adverbului.

38. Cratima nu este pusă corect:
a) apucân-du-l;
b) câinele-lup;
c) târâș-grăpiș.

39. Cratima este pusă corect:
a) oferindu-i o floare;
b) aducerile-aminte;
c) Of-of-of
Dealu-i deal
Și valea-i vale!

40. Nu fac parte din lexicul activ:
a) apă, lapte;
b) frate, văr;
c) doi, trei;
d) poet, patrie.

41. Sunt neologisme:
a) persoană, individ;
b) rolă, funcționar;
c) operă, chitară;
d) vineri, primăvara.

42. Sunt prefixe neologice:
a) co-, con-: comesean, consătean;
b) ante-, anti-: antebraț, antinuclear;
c) pre-, re-: prelua, rechema.

43. Nu sunt prefixe neologice:
a) contra-, trans-: contraargument, transoceanic;
b) a-, i-: amoral, ireal;
c) des-, ne-: desface, necinstit.

44. Nu sunt prefixoide:
a) aero-, micro-: aeronavă, microsistem;
b) tele-, foto-: televiziune, fotomodel;
c) pre-, dez-: prevedea, dezrobi.

45. Care din următoarele sufixe sunt diminutivale; exemplificați:
a) –et, -an;
b) –iș, -ist;
c) –eț, -uț.

46. Sunt epicene substantivele:
a) leu, aviator;
b) rândunică, barză;
c) pițigoi, girafă.

Scanned with OKEN Scanner

47. Sunt defective de plural substantivele:
a) lapte, fotbal;
b) mazăre, miere;
c) roată, dorință.

48. Sunt defective de singular substantivele:
a) dinți, ginți;
b) șale, icre;
c) zori, câlți.

49. Care din seriile de cuvinte sunt formate cu sufixe:
a) casa, tată, soră, seceriș;
b) aluniș, stejeriș, tufiș;
c) rățoi, Ionescu, croitor.

50. Care din seriile de cuvinte nu sunt formate cu sufixe:
a) porumbiță, fetiță, tătic;
b) brăduț, brădet, băietan;
c) brad, băiat, bucurie.

51. Care din seriile de cuvinte sunt formate cu prefixe:
a) construi, constant, contribui;
b) convorbi, conlucra, conduce;
c) concetățean, conațional, congres.

52. Care din seriile de cuvinte nu sunt formate cu prefixe:
a) repede, regiune, revizie;
b) reface, reciclat, recitat;
c) redirecționat, recitit, revăzut.

53. Care din seriile de cuvinte sunt derivate parasintetic:
a) bătrân, bărbat, destul;
b) îmbărbătare, îmbătrânire, îndestulat;
c) întrebare, întrecere, încercare.

54. Care din seriile de cuvinte sunt formate prin derivare regresivă:
a) auz, văz, cânt;
b) iubit, vestit, citit;
c) înnoi, înflori, înroși.

55. Care este structura sintactică a enunțului: "*Poate să fie orice-ar fi, că eu tot nu plec de aici*".
a) PP+CD+PR+CZ;
b) PP+SB+PR+CZ;
c) PP+SB+PR+CV;
d) PP+SB+SB+CZ.

56. Care este structura sintactică a următorului enunț: "*E mult prea târziu să i se spună ce are să facă în viață*".
a) PP+SB+SB+CD;
b) PP+SB+CD+SB;
c) PP+CNS+SB+SB;
d) PP+SB+SB+SB.

Scanned with OKEN Scanner

57. Structura sintactică a enunțului: "*Fără să-mi spună ce și cum, a ieșit din birou*", este:

a) CM+PP;
b) CM+CI+CI+PP;
c) CM+CD+CD+PP;
d) CV+CD+CD+PP.

58. Structura enunțului: "*Sigur că ar fi fost ideal să se întâmple cum am dorit noi*".

a) PP+SB+SB+CD;
b) PP+SB+SB+SB;
c) PP+CD+SB+CM;
d) altă interpretare.

59. În enunțul: "*Voia nu cartea, ci caietul, pentru a putea să învețe*", avem:

a) PP+CS+CI;
b) PP+PP+CI;
c) PP+CI;
d) PP+CD.

60. Structura enunțului: "*De fiecare dată când îl întâlnesc, îl sfătuiesc să termine tot ce a început*", este:

a) CT+PP+CD+CD;
b) CM+PP+CI+ATR;
c) CT+PP+CI+ATR;
d) altă interpretare.

61. Structura enunțului: "*E tare greu să ți se spună mereu ce ți se va întâmpla în viitor*", este:

a) PP+SB+SB;
b) PP+CI+CD;
c) PP+CD+SB.

62. Subordonata din enunțul: "*Îmi vine să-mi iau lumea-n cap!*", este:

a) SB;
b) PR;
c) CȚ.

63. Enunțul: "*Cum vrea prietena lui așa face, nu cum vor părinții*", are structura:

a) CM+PP+CM;
b) CM+PP+PP+CM;
c) CV+PP+CV.

64. Structura enunțului: "*De ce s-a despărțit de el, asta rămâne să vedem*", este: a)PP+PP+SB;
b) CD+PP+SB;
c) SB+PP+PR.

65. Structura enunțului: "*Cui nu-i vine să meargă la mare?*", are structura:

a) PP+SB;
b) PP+CI;
c) PP+CD.

Scanned with OKEN Scanner

66. În următoarele cuvinte: *ciolan, ciorbă, cocioabă, ionatan, chiar, iolă, iotă,* sunt:
a) şapte diftongi reali;
b) patru diftongi;
c) trei diftongi şi un triftong.

67. În următoarele cuvinte: *cheie, chimir, kilometru, chenar, ghiocel, gheaţă, ger,* sunt:
a) patru, cinci, două, şase, şapte, cinci, trei sunete;
b) trei, patru, opt, patru, cinci, trei sunete;
c) trei, patru, opt, patru, cinci, patru, două sunete.

68. În cuvintele: *şleau, trăiai, roată, poartă, plouă, boieroaică, pârâu,* sunt:
a) cinci triftongi şi doi diftongi;
b) patru triftongi şi trei diftongi;
c) trei triftongi şi cinci diftongi.

69. Câte din următoarele cuvinte conţin hiatul: *mergeai, real, aer, alee, aerisit, viaţă, iepure*:
a) toate;
b) patru;
c) cinci.

70. În care din enunţurile următoare virgula este corectă:
a) Vino mamă, repede!
b) Ia priveşte, mărul!
c) Vino, mamă, repede!

71. Care din seriile de cuvinte au fost despărţite corect în silabe:
a) prob-le- mă, oc-ru, af-lu-ent, a-le-e, an-te-braţ, in-e-gal, scul-ptor;
b) pro-ble- mă, oc-ru, a-flu-ent, al-ee, ante-braţ, in-e-gal, sculp-tor;
c) pro-ble- mă, o-cru, a-flu-ent, a-le-e, ante-braţ, in-e-gal, sculp-tor.

72. Care din enunţurile următoare sunt scrise corect:
a) El a răspuns, deci corect.
b) El a răspuns deci corect.
c) El a răspuns, deci, corect.

73. Care este tema următoarelor cuvinte:
a) stră-*luci*-tor;
dez-ba-te-re;
prefăcă-to-ri-e.
b) *străluci*-tor;
dezbate-re;
prefăcă-to-rie.
c) *stră*-lu-ci-tor;
dezbate-re;
pre-făcă-torie.

74. Care sunt prefixele corecte ale următoarelor cuvinte:
a) desvoltare, răstălmăci, răsgândi;
b) dezvoltare, răstălmăci, răzgândi;
c) dezvoltare, răstălmăci, răsgândi.

Scanned with OKEN Scanner

75. Care din următoarele cuvinte conțin prefixoide (false prefixe):
a) sociolog, sociocultural, social;
b) nonvaloare, subdezvoltat, paranormal;
c) electrocentrală, electromecanică, electromontaj.

76. Care din următoarele cuvinte sunt polisemantice:
a) lin, toc, braț;
b) cap, carte, cărare;
c) gură, masă, broască.

Alcătuiți enunțuri pentru fiecare cuvânt din răspunsul ales; precizați sinonimul fiecărui sens.

77. Care este paronimul corect pentru fiecare din cuvintele: *virtuos, literar, petrolier, familiar*:
a) virtoaz, literat, pietrolifer, familial;
b) virtuoz, literal, petrolifer, familial.

78. Care sunt sinonimele cuvintelor: *fortuit, fragrant, indubitabil*:
a) forțat, legănat, real;
b) fortificat, orbitor, evident;
c) întâmplător, parfumat, neîndoielnic.

79. În următoarele enunțuri subordonatele sunt:
Greu să nu înveți la timp.
Mi-e greu să te rog ceva.
Momentul cel greu e să-i anunț eșecul.
a) AT, SB, AT;
b) SB, SB, PR;
c) SB, SB, AT.

80. În următoarele fraze subordonatele sunt:
E adevărat că e un om curajos.
Adevărul e că e un om curajos.
a) ambele subiective;
b) ambele predicative;
c) SB, PR.

81. În frazele următoare subordonatele sunt:
Rămâne să mai treceți pe aici.
El rămâne unde l-ai lăsat tu.
Tu ai rămas cum te știam.
a) SB, CL, PR;
b) CD, CL, CM;
c) CD, CL, PR.

82. Cuvântul "*vindicativ*" înseamnă:
a) vindecător;
b) răzbunător;
c) care se vinde ușor.

Scanned with OKEN Scanner

83. Care din propoziţiile următoare sunt corecte:
a) Nu fi obraznic! Să fii sănătos!
b) Lua-ţi-vă cărţile! Feri-ţi-vă ochii de lumina eclipsei!
c) Ce-i veniţi nu sunt cei aşteptaţi.

84. Cuvântul "*a eclipsa*" înseamnă:
a) a acoperi;
b) a depăşi;
c) a întuneca.

85. Verbul "*a fi*" este copulativ în propoziţiile:
a) Vara e cald afară.
b) E bine acum.
c) E admirat de prieteni.

86. Verbul "*a fi*" este element regent pentru diverse subordonate. Care sunt acestea în enunţurile următoare:

Era să cad pe scări.
Îmi era că va întârzia.
El era cum îl ştiai.
Îi era dat să fie cel ales.

a) toate subiective;
b) trei subiective şi o predicativă;
c) trei subiective şi o directă.

87. În enunţurile următoare cuvântul "*de*" este:

Am ajuns la cabana *de* se vedea pe vârful muntelui.
Am fost *de* am dat un telefon.
Frumos mai cânţi! –*De*...!
De este o conjuncţie.
Cartea *de* matematică este pe birou.

a) pronume relativ;
b) conjuncţie subordonatoare;
c) valoare de predicat verbal;
d) valoare substantivală;
e) prepoziţie simplă.

88. În care din exemplele de mai jos cuvântul "*vara*" este substantiv:
a) *Vara* merg la mare.
b) *Vara* aceasta merg la mare.
c) *Vara-mea* este studentă.

89. Următoarele propoziţii:

Foarte tare *doare* înţepătura de viespe.
Mă *doare* capul.
Mă *doare* în suflet.

au structura:

a) cm + sb + at	b) cd + cd	c) cm + pr + sb + at
a) cm + cd + at	b) cd + sb	c) cd + pr + sb
a) cm + cd + ci	b) cd + cl	c) cd + pr + ci

Scanned with OKEN Scanner

90. Adjectivul "*mică*" în următoarele exemple are funcția sintactică de:

Iubita mamei, *mică* fată.
Vin' la mama să te vadă!
Fata mea este *mică*.
Mâna-i *mică* mângâia petalele trandafirului.
Toată lumea o admira de *mică* ce era.

a) fără funcție sintactică;
b) toate atribute;
c) atribut, nume predicativ, complement de cauză;

91. Alcătuiți propozițiile (și precizați felul lor) cerute de următoarele adverbe corelative:

Atunci .....când
Acolo .....unde
Așa .....cum
Tot .....deși

92. În următoarele enunțuri verbul la infinitiv are funcțiile sintactice:

Este necesar *a citi.*
Plăcerea mea este de *a citi.*
Tu te bucuri *de a citi* această carte.
Ai răspuns corect *fără a citi* întrebarea.
A fost pedepsit pentru *a nu fi citit* poezia.
Ai învățat rapid *a citi* franțuzește.
Ai plecat înainte de *a citi* invitația.

a) cd, at, ccz, cm, ccz, cd, cct;
b) sb, n. pred., ci, ccm, ccz, cd, cct;
c) sb, at, cz, ccm, ci, cd, cct.

93. În următoarele enunțuri verbul la gerunziu are funcțiile sintactice:

Păsări *ciripind* se roteau pe cer.
Mâna *tremurândă* mângâia florile.
Ea s-a plictisit *ascultând* aceeași muzică.
Copiii veneau *cântând.*

a) atribut adjectival, ccm, ccz, ccm;
b) atribut verbal, atribut adjectival, ci, ccm;
c) ccm, atribut adjectival, ccz, ccm.

94. Care sunt subiectele următoarelor propoziții:

O serie de probleme trebuie rezolvate.
Un isteț dintre copii a răspuns repede.
O mulțime de oameni așteaptă afară.
A respecta înseamnă a fi respectat.

a) o serie, un isteț, o mulțime, a respecta;
b) probleme, un isteț, oameni, a respecta;
c) probleme, copii, oameni, a respecta.

Scanned with OKEN Scanner

95. Ce funcție sintactică îndeplinește în enunțurile următoare cuvântul "*deșteptare*"?

Preot *deșteptării* noastre!
Ceasul *deșteptării* a sunat!
Momentul acesta este al *deșteptării* neamului.

a) atrib. substantival în D, atrib. substantival în G, nume predicativ;
b) complement indirect, atribut, atribut;
c) atribute substantivale.

96. Ce fel de părți de vorbire sunt următoarele cuvinte: *încet, destul, mereu, desigur, parcă, nu, adesea.*

a) toate adverbe de mod;
b) adverbe de mod și de timp;
c) adverbe și conjuncții.

97. Cuvântul "*și*" din următoarele enunțuri este:

Te-ai *și* întors?
A venit *și* el.
Și-a adus aminte de tine.
Pisica *și* cățelul se joacă.
Mai știu *și* eu la ce gândeam!

a) conjuncție fără funcție sintactică;
b) adverb de mod, adverb de excepție, pronume reflexiv, conjuncție, adjectiv de întărire;
c) conjuncție coordonatoare.

98. Care este forma corectă a cuvintelor

a)	b)
fantasmă	fantazmă
prismă	prizmă
desluși	dezluși
mânușă	mânușe
clujean	clujan

99. Care cuvinte sunt scrise greșit:

a)	b)
nemaiștiind	ne mai știind
dezlega	deslega
geamgiii	geamgii
mijlociii	mijlocii

100. În care din cuvintele următoare sunetul "*i*" este semivocală:

a) bice, zice, învinge, ninge;
b) iacă, viață, doi, trei;
c) univers, omenie, obosit, roșie.

101. Care din cuvintele următoare sunt scrise corect:

a) șea, fruntașe, uriașe, greșeală;
b) șa, fruntașă, uriașă, greșeală;
c) desdoi, desveli, desamăgi, desnoda;
d) dezdoi, dezveli, dezamăgi, deznoda.

Scanned with OKEN Scanner

102. Care din cuvintele următoare sunt despărțite corect în silabe:
a) car-te, vor-bă, oc-ru, fet-ru, ob-lon;
b) fun-cți-e, som-ptu-os, jer-tfă, scul-ptor;
c) car-te, vor-bă, o-cru, fe-tru, o-blon;
d) func-ți-e, somp-tu-os, jert-fă, sculp-tor.

103. În care din enunțurile următoare virgula este interzisă:
a) E util, să înveți. Am venit aici, să învăț. Eu am văzut, ce înveți tu. Eu, însă, învăț.
b) Nu-ți povestesc întâmplarea, să te și superi. Suntem, după nevoie, și lacrimă și dinte. El, fără a spune o vorbă, a ieșit din cameră.

104. În care din enunțurile următoare cuvântul "*acesta*" este atribut adjectival:
a) *Acesta* este prietenul meu.
b) *Acestui* caiet i s-au rupt foile.
c) Invitațiile sunt pentru *acest* prieten.
d) Cărțile sunt citite de *acesta*.

105. Care din următoarele propoziții au predicat verbal:
a) Cât este ceasul?
b) Este vai de voi!
c) Cât e kilogramul de mere?
d) Orașul din zare este Parisul.
e) Mâine va fi un an de la căsătoria lor.
f) Fericirea mea sunt copiii.
g) În vara aceasta el este la Paris.
h) Ceasul tău este rotund.

106. Care din subordonatele următoare sunt predicative:
a) A răspuns cum și-a dorit.
b) Zmeul s-a făcut cât de mare a vrut.
c) Se purta ca și cum era stăpânul casei.
d) El a ajuns ca și cum era stăpânul lumii.
e) A acționat după cum l-au sfătuit părinții.
f) Voi ați devenit după cum și-au dorit părinții.
g) I-am dat mai mult de cât a cerut.
h) Tu ai ajuns cum ți-ai propus.

107. Care din enunțurile următoare cer o subordonată subiectivă:
a) Adevărul este că…
Esențialul este că…
Binele pentru oameni este că…
b) Adevărat este că…
Esențial este că…
Bine este că…

108. În care din enunțurile următoare cuvântul "*care*" este pronume:
a) Iată colegul care mă va însoți la munte.
b) Îți recomand cartea al cărei conținut m-a impresionat.
c) Acesta este dosarul, care dosar se va afla la director.

109. Câte complemente directe sunt în fiecare din următoarele enunțuri:
Profesorul te-a învățat lecția, nu și rezumatul.
Tu poți scrie și citi textul în limba engleză.
Pe cei prezenți îi învață un dans nou.
a) trei complemente directe;
b) câte două în fiecare propoziție;
c) unul singur în fiecare propoziție.

Scanned with OKEN Scanner

110. Care din următoarele enunțuri conțin un complement indirect:

a) El a ajuns bogat din sărăcia cea mare.
b) Din sărac a ajuns bogat.
c) Bordeiul s-a prefăcut în palat.
d) Zmeul se perpelea după fata împăratului.

111. Care din subordonatele următoare sunt completive indirecte:

a) Noi vă mulțumim pentru că ne-ați ajutat.
b) N-a venit aici pentru că nu l-ai invitat.
c) Eu sunt satisfăcută pentru că ai reușit la examen.
d) Și-a cerut scuze pentru că te-a supărat.

112. Care din următoarele verbe sunt la diateza pasivă:

a) Lecția învățată este ușoară.
b) Lecția a fost învățată ușor de elevi.
c) Data excursiei s-a hotărât de toată clasa.
d) Darul Sfintei Vineri a fost luat de cea mai harnică fată.

113. Care din următoarele enunțuri conțin complemente circumstanțiale de mod:

a) Întâlnirea a avut loc potrivit înțelegerii.
b) Copilul răspundea obraznic asemenea părinților.
c) Este omul cel mai respectat între oameni.
d) Întâlnirea a avut loc acolo.
e) El era asemenea părinților.
f) Este omul cel mai respectat de aici.

114. Ce funcție sintactică au interjecțiile din următoarele enunțuri:

Mergea *pâș! pâș*!
Îi trase *trosc*! o palmă.
Pusi face *miau-miau*! Iar cățelul *ham-ham-ham*!
Este *vai* de voi! Se auzi *vai*!
Ea a auzit *vai* și *aoleu*!

a) toate sunt complemente de mod;
b) patru sunt complemente de mod, una este nume predicativ și două sunt subiecte;
c) patru complemente de mod, una este nume predicativ, una este subiect iar una este complement direct.

Precizați în răspunsul ales enunțul corespunzător fiecărei funcții sintactice

115. Câte complemente de scop sunt în următoarele enunțuri:

Te-a oprit înadins, fără nici un scop.
S-a oprit puțin spre a-ți asculta răspunsul.
Problema ți-a fost dată spre rezolvare.
Pentru asta te-a rugat, ca să-l ajuți.
La ce te-ai dus la bibliotecă?
El a venit la noi în control.

a) toate;
b) patru;
c) cinci.

Precizați în răspunsul ales fiecare complement de scop.

Scanned with OKEN Scanner

116. Câte circumstanţiale de scop sunt în următoarele fraze:

El vorbea încet aşa cum ştia el.
Mă întreba încet ce mai faci.
A vorbit încet doar-doar va fi ascultat puţin.
Dacă ai venit de ce nu iei loc?

a) una;
b) două;
c) trei.

Precizaţi-le!

117. Cuvântul "*cum*" din următoarele enunţuri este:

El era *cum* îl ştii.
Ştiu *cum* este oraşul acesta.
Cum a văzut-o s-a făcut palid.
Cum ai munci, bine tot nu e.

a) adverb;
b) conjuncţie;
c) adverb şi conjuncţie.

118. Care sunt predicatele nominale în următoarele enunţuri:

Iaca numai popă ştiu că n-are să fie băietul ista.
Mai rămâne vorbă despre asta? Zise tata posomorât.
Şi cu câtă carte ştiu, cu câtă nu ştiu, am să ajung, ia, acolo, un popă prost cu preuteasă şi copii. (I. Creangă)

a) să fie popă, mai rămâne, am să ajung acolo;
b) n-are să fie popă, rămâne vorbă, să ajung un popă;
c) să fie băietul, zise, nu ştiu, rămânând.

119. Cuvântul "*nici*" din enunţurile următoare este:

Nu e laie, *nici* bălaie.
Nu l-am recunoscut pe *nici* unul.
Nu ştia *nici* Lie.
N-am văzut *nici* un copac.

a) adverb de excepţie fără funcţie sintactică;
b) pronume negativ;
c) adjectiv negativ;
d) conjuncţie.

120. Adverbul "*înainte*" din enunţurile următoare indică.

Am sosit mulţi *înainte*.
Colegii mergeau în urmă, el mergea *înainte*.
Ceasornicul mergea *înainte*.

a) modul;
b) timpul;
c) locul.

Precizaţi enunţul şi felul adverbului.

Scanned with OKEN Scanner

121. Cuvântul "*aproape*" din enunțurile următoare este:

Locuiește aproape de tine.
Abia a trecut vara și iaca toamna *aproape*.
El locuiește *aproape*.
Ești un om bun, *aproape* perfect.

a) adverb de loc;
b) adverb de timp;
c) adverb de mod;
d) locuțiune prepozițională.

122. Cuvântul "*desigur*" din enunțurile următoare este:

Va răspunde *desigur* pentru faptele sale.
Îl admiram *de sigur* ce era pe răspunsurile date.
Desigur că va veni.

a) predicat;
b) complement de mod;
c) complement de cauză;
d) conjuncție conclusivă.

Precizați în răspunsul dat enunțul și funcția sintactică a cuvântului "aproape".

123. Cuvântul "*urmă*" din enunțurile următoare poate fi:

El mergea în *urma* mamei.
Doi copii mergeau în *urmă*.
În *urma* lăsată de urs se adunaseră picături de apă.
Au observat în *urmă* că au uitat cheia la cabană.

a) substantiv;
b) locuțiune prepozițională;
c) locuțiune adverbială de loc;
d) locuțiune adverbială de timp.

124. Care din următoarele cuvinte sunt articulate hotărât:

a) geamgiu-geamgii, mijlociu-mijlocii;
b) fiu-fiii, lefegiu-lefegiii;
c) cafegiu-cafegiii, copil-copiii.

125. Sunt articulate hotărât următoarele substantive:

a) lalea, măsea, cafea, vergea;
b) perdeaua, nuiaua, pijamaua, luleaua;
c) stea, saltea, peltea.

126. Pronumele "*o*" în enunțurile următoare are funcția sintactică de:

O cunosc de mult timp.
Mereu *o* face pe grozavul.
O ține una și bună.
O să vină și vreme bună.

a) valoare neutră fără funcție sintactică;
b) complement direct;
c) complement de mod;
d) predicat verbal (verb auxiliar).

Scanned with OKEN Scanner

127. Care din următoarele cuvinte nu sunt scrise corect:

a) înota, îngenunchea, îneca;
b) înnora, înnopta, înnegura;
c) înpreună, înprovăra, înbăta.

128. În enunțurile următoare cuvântul "*dată*" este:

Pentru mine este o *dată* importantă.
Te-am întrebat o *dată*, de două ori.
Trăia *odată* un împărat.
Odată ce-ai intrat, salută pe cei prezenți.
Îmi telefona odată la două zile.

a) substantiv precedat de articol nehotărât;
b) locuțiune adverbială, prepozițională și conjuncțională;
c) numeral adverbial.

129. Câte subiecte exprimate sunt în enunțurile următoare? Indicați-le!

E necesar a ştii cât mai multe limbi străine.
E necesar a interveni dumneata în această problemă.
N-are cin' te mângâia, n-are cine-ți spune o vorbă bună.
Fiindu-ți înghețate mâinile te-ai apropiat de sobă.
E bine a se înțelege cele învățate.

a) şase subiecte;
b) şapte subiecte;
c) opt subiecte.

130. Câte predicate verbale sunt în enunțurile de mai jos? Indicați-le!

A învăța înseamnă a şti.
Pupăza, zbrrr! pe-o dugheană.
A nu se folosi înainte de data înscrisă pe capac!
Îmi pare bine pentru tine.
Fără doar şi poate că va reuşi.
A sunat nu ştiu cine la uşă.
"Hai şi noi în codru, dragă
Şi să fim mereu copii!" (M. Eminescu)

a) nouă predicate;
b) şapte predicate;
c) opt predicate.

131. Alcătuiți o frază care să cuprindă, în ordine, următoarele propoziții:
1- SB (3, 4); 2 PP; 3 SB (1); 4 SB (1) şi (cop.)

132. Câte subordonate CV sunt în următoarele enunțuri? Indicați-le!

Voi ați fost lăudați, deşi nu meritați laude.
Soarele, că e soare, şi are pete.
Să-i dai şi mană cerească, sănătos tot nu se face.
Vrei, nu vrei, tu pleci la bunici.

a) patru;
b) cinci;
c) şase.

Scanned with OKEN Scanner

133. Câte articole demonstrative sunt în enunțurile următoare? Indicați-le!

El este cel mai cuminte.
Îl aud pe cel harnic.
Cel cu mingea s-a ascuns după mașină.
"Cel ce în astă lume a dus numai durerea.
Nimic n-are dincolo". (M. Eminescu)
Radu cel Frumos și Ștefan cel Mare au fost doi domnitori cu dragoste de țară.

a) șase;
b) patru;
c) cinci.

134. Se dă textul:

"Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe,
Mulți durară, după vremuri peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați, pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ."

(M. Eminescu)

Se cere:

a) Să se împartă textul în propoziții, felul lor și relațiile dintre ele;

b) Să se analizeze morfo-sintactic cuvintele: *vreodată, după vremuri, mulți, din vechi, cu Dariu a lui Istaspe, ce, pe care, o apă ș-un pământ;*

c) Să se explice folosirea virgulei și a cratimei din textul dat;

d) Să se arate felul arhaismelor întâlnite în text;

e) Să se alcătuiască familia lexicală a cuvintelor: *pământ, țară;*

f) Să se despartă în silabe cuvintele: *vreodată, a cunoaște, mulțime, a înspăimânta;*

g) Să se arate figurile de stil, rima și ritmul fragmentului.

135. Se dă textul:

"Dar când codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
Își deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vântul sperios vro creangă farmă-
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.
Pe potica dinspre codri cine oare se coboară?"

(M. Eminescu)

Scanned with OKEN Scanner

Se cere:

a) Precizați procedeele artistice întâlnite întext și exemplificați, subliniind rolul lor în realizarea imaginii artistice;

b) Împărțiți textul în propoziții, arătați felul lor și relațiile dintre ele;

c) Analizați morfo-sintactic enunțurile: *troienindu-și frunza, tristă-i firea, cine oare se coboară.*

136. Se dă textul:

"În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de piere și în față și în coaste,
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie;
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedestrii, colo caii se răstoarnă,
Cad săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă
Și, lovind în față-n spate, ca și crivățul și gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul..."

(M. Eminescu)

Se cere:

a) Precizați tipul de rimă întâlnite în acest fragment;

b) Evidențiați comparațiile folosite de poet și arătați rolul lor în realizarea imaginii artistice;

c) Să se alcătuiască enunțuri cu sinonimele cuvintelor: *flamură, oaste, turbare, pieire, a se nărui.*

137. Se dă textul:

"E suficient să te miști puțin, la întâmplare, cum te poartă inima, pe-un râu sau pe-o vale, pe vârfuri de munți sau pe bărăgane, ca să-ți dai seama de eforturile și de izbânzile destinate să schimbe fața țării. Ajunge, în răgazul ce ți-l dau feluritele treburi să faci un drum la București, pentru ca pierzându-ți privirea pe bulevarde, să ghicești cum va fi mâine nu numai capitala întreagă ci și toată țara românească. [...]

Viitorul nu mai plutește în vagul dimensiunilor sale insesizabile; iată că viitorul este pur și simplu un proiect al prezentului. Timpul în țara noastră și-a pierdut caracterul imprevizibil ce-l avea până nu demult; timpul s-a transformat în formă a realității în devenire, nu numai atotcuprinzătoare, dar și accesibilăprevizibilității. Improvizația și aventura au făcut loc logicii de oțel, rațiunii constructive, care, de pe acum, și de la o clipă la alta, ia tot mai mult sub stăpânirea ei toate sectoarele activității umane.

(Lucian Blaga, *Peisaj și Amintire*)

Se cere:

a) Împărțiți în propoziții primul paragraf, arătați felul lor și relațiile dintre ele;

b) Precizați felul predicatelor;

c) Arătați funcția sintactică a formelor predominale din textul dat;

Scanned with OKEN Scanner

d) Alcătuiți propoziții cu sinonimele cuvintelor: *a transforma, imprevizibil, accesibil, improvizație.*

138. Se dă textul:

"Poate că vreți să-mi spuneți: nu, aceasta nu va veni, unde sunt semnele venirii sale? Smintit cine ar spune-o. Dar avem foarte clar în fața ochilor, zi de zi în marele amfiteatru al lumii, și în imaginea redusă a abației, catastrofele prevestitoare... S-a spus că, atunci când va sosi momentul, se va ridica în apus un rege străin, domn al celor mai mari pungași, ateu, ucigaș de oameni, necinstit, lacom de aur, îndemânatic în viclenii, rău, dușman al celor credincioși și asupritorul lor, și pe vremea lui nu se va mai ține seama de argint și va fi la preț numai aurul. Știu bine: voi care mă ascultați vă grăbiți să vă faceți calculele, ca să vedeți dacă cel de care vă spun seamănă cu papa sau cu împăratul, sau cu regele Franței, sau cu cine vreți, ca să puteți spune: el e dușmanul meu și eu stau de partea cea bună!"

(Umberto Eco - Numele trandafirului)

Se cere:

a) Împărțiți textul în propoziții, arătați felul lor și relațiile dintre ele;

b) Precizați funcția sintactică a elementelor relaționale din textul dat;

c) Alcătuiți propoziții cu sinonimele cuvintelor: *moment, dușman, calcule, catastrofe, ateu;*

d) Precizați modul în care s-au format cuvintele: *amfiteatru, necinstit, îndemânatic;*

e) Extrageți din text trei cuvinte omonimice și precizați în exemple minim trei sensuri ale fiecăruia dintre cele trei cuvinte alese.

Scanned with OKEN Scanner

TESTE GRILĂ – SOLUȚII

1- a ;
2- a, b;
3- b, d;
4- a;
5- a, d;
6- a, d;
7- a;
8- b, d;
9- b, d;
10- b, c;
11- a, d;
12- a, c;
13- a, d;
14- b, d;
15- b, d;
16- b, d;
17- b, d;
18- b, c;
19- b;
20- a;
21- a;
22- c;
23- b;
24- c;
25- b;
26- b, d, f, h, j;
27- a, d, f, h;
28- b, c, e;
29- b, c, f;
30- a, c, f;
31- b, c, e;
32- d ; **33-** a, c;
34- c ; **35-** a;
36- c;
37- a;
38- a;
39- a, b, c;
40- d;
41- a, b, c;
42- a, b;
43- c;
44- c;
45- c;
46- c;
47- a, b;
48- b, c;
49- b, c;
50- c;
51- b;
52- a;
53- b;
54- a;
55- d;
56- c;
57- c;
58- b;
59- d;
60- b;
61- a;
62- a;
63- a ;
64- b ;
65- a;
66- c;
67- c;
68; 69- 4;
70- c;
71- c;
72- b;
73- b;
74- b;
75- c;
76- b;
77- b;
78- c;
79- b;
80- c;
81 – a;
82 – b;
83- a;
84- a;
85- a, b;
86- b;
87- a, b, c, d, e;
88- b, c;
89- c;
90- c;
91- CT,CL,CM,CV;
92- b;
93- b;
94- a;
95- a;
96- a;
97- b;
98- a;
99- b;
100- b;
101- b;
102- c;
103- a;
104- b, c;
105- a, c, e, g;
106- b, d, f, h;
107- b;
108- a, b;
109- a;
110- b, c;
111- a, c;
112- b, c, d;
113- a, b, c;
114- c;
115 - c;
116- a;
117- c;
118- b;
119- a, b, c;
120- a, b, c;
121- a, b, c, d;
122- a, b, c;
123- a, b, c, d;
124- b, c;
125 - b;
126- a, b, c, d;
126- a, b, c, d;
127- c;
128- a, b, c;
129- c;
130- b;
131- –;
132- b;
133- b.

Scanned with OKEN Scanner

ABREVIERI

Ac.	-	acuzativ
adj.	-	adjectiv, adjectival, ă
adv.	-	adverb, adverbial, ă
art.	-	articol, articulat
at., atr.	-	atribut
AT	-	subordonată atributivă
c.c	-	complement circumstanțial
c.d	-	complement direct
C.D	-	subordonată completivă directă
c.i	-	complement indirect
C. I	-	subordonată completivă indirectă
circ.	-	circumstanțial, ă
C. L	-	subordonată circumstanțială de loc
C. M	-	subordonata circumatanțială de mod
C. N. S	-	subordonata circumstanțială consecutivă
compl.	-	complement
condț. opt.	-	modul condițional optativ
conj.	-	conjuncție, conjuncțional
C. S	-	subordonată circumstanțială de scop
C. T	-	subordonată circumstanțială de timp
C. Ț	-	subordonată circumstanțială condițională
C. V	-	subordonată circumstanțială concesivă
C. Z	-	subordonată circumstanțială cauzală
D	-	dativ
e. p. s	-	element predicativ suplimentar
ex.	-	exemplu
expr.	-	exprimat, expresie
fem., f.	-	feminin
G.	-	genitiv
gen.	-	genitival
gram.	-	gramatical
hot.	-	hotărât
interj.	-	interjecție, interjecțional
l.	-	de loc
loc., locuț.	-	locuțiune, locuțional
masc.	-	masculin
N.	-	nominativ
neacc.	-	neaccentuat
neg.	-	negativ, -ă
nehot.	-	nehotărât
nepers.	-	nepersonal
nr.	-	număr
P.P	-	propoziție principală
pag.	-	pagină
pl.	-	plural
pos.	-	posesiv, -ă, posesor, -i
P.R	-	subordonată predicativă
P.I	-	prop. incidentă
pred.	-	predicat, predicativ
prep.	-	prepoziție
prepoz.	-	prepozițional
pron.	-	pronume
prop.	-	propoziție
S.B	-	propoziție subiectivă
sec.	-	secundară
sg.	-	singular
subst.	-	substantiv, substantival
V.	-	vocativ
vb.	-	verb, verbal, -ă

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. "Gramatica Limbii române", vol I - II, Editura Academiei, Bucureşti, 1966;
2. Avram, Mioara, "Gramatica pentru toţi", Bucureşti, Humanitas, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, 1997;
3. Bulgăr, Gheorghe "Limba română. Sintaxa şi stilistica", Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1968;
4. Bărbulescu, Violeta, "Gramatica limbii române. Sinteze de teorie şi exerciţii aplicative", Editura Terathopius, Craiova, 1994;
5. Coteanu, Ion (colectiv), "Limba română contemporană", vol. I-II, Editura Didactică şi Pedagogică, 1974;
6. Draşoveanu, D, D, "Teze şi antiteze în sintaxa limbii române", Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997;
7. Neamţu, G, G, "Elemente de analiză gramaticală", Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989;
8. Hristea, Theodor, "Sinteze de limba română", E.D.P., 1982;
9. Alecsandri,Vasile, "Doine şi legende", Editura tineretului, 1954;
10. Alecsandri, Vasile, "Poezii", B.P.T, 1969
11. Bărbulescu, Violeta, "Texte literare", vol. I, Ed. Terathopius, Craiova, 1996;
12. Blaga, Lucian, "Poezii", Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1988;
13. Blandiana, Ana, "Calitatea de martor", Editura Cartea Românească, 1970
14. Călinescu, George, "Istoria literaturii române de la origini până în prezent", Editura Fundaţiilor Regale, Bucureşti
15. Călinescu, George, "Viaţa lui Ion Creangă".
16. Călinescu, George, "Viaţa lui Mihai Eminescu".
17. Caragiale, Ion, Luca, "Opere" vol. I – IV, ESPLA, Bucureşti, 1965
18. Coşbuc, George, "Poezii", B.T.P, 1969;
19. Creangă, Ion, "Amintiri din copilărie, poveşti şi povestiri", ESPLA; 1960;
20. Eliade, Mircea, "Jurnalul", Editura Humanitas, Bucureşti, 1993;
21. Eminescu, Mihai, "Poezii", vol I – III, Editura Minerva, Bucureşti, 1982;
22. Goga, Octavian, "Poezii", Editura Minerva, Bucureşti, 1973;
23. Preda, Marin, "Moromeţii", vol. I – II, Minerva, Bucureşti, 1970;
24. Slavici, Ion, "Nuvele. Amintiri", E.P.L 1967;
25. Stănescu, Nicihita, "Un pământ numit România ", Editura Militară, 1969;
26. Sadoveanu, Mihail, "Baltagul", E.P.L, 1967;
27. Iosif, Şt, Octavian, "Versuri", Editura Albatros, Bucureşti;
28. "Poveşti, Snoave, Legende", Editura Academiei, R.S.R, 1967;
29. Dicţionarul limbii române, Editura Academiei, Bucureşti;
30. Manualele de limba română, clasele V – VIII, E.D.P., Bucureşti, 1994;
31. Manualele de limba română, clasele V–VIII, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996;
32. Manualele de limba română, clasele V – VIII, Editura All, 1996-99
33. Manualele de limba română, clasele V – VIII, Editura Teora, 1996-99
34. Manualele de limba română, clasele V – VIII, Editura Corint, 1996-99
35. "Istoria literaturii române", vol. I – III, Editura Academiei.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

LITERATURA CLASELOR V – VIII

			pag.
Cap	**I**	**DESPRE CARTE, TEXT, STIL, OPERA LITERARĂ.....**	**9**
	1.1	Cartea - obiect cultural.....	9
	1.2	Text literar - text nonliterar.....	11
	1.3	Text scris - text oral.....	14
Cap.	**II**	**LIMBA LITERARĂ.....**	**16**
	2.1	Limba literară artistică.....	16
	2.2	Stilurile funcționale ale limbii.....	17
	2.3	Caracteristici generale ale stilului.....	19
	2.4	Caracteristici particulare ale stilului.....	20
		TESTE GRILĂ (SETUL I).....	21
Cap.	**III**	**DESPRE COMPOZIȚIE ȘI STIL ÎN OPERA LITERARĂ....**	**29**
	3.1	Structura operei literare - Tema. Motiv. Subiect.....	29
	3.2	Tipuri de compuneri.....	30
	3.3	Narațiunea - Autor, narator, personaj.....	31
Cap.	**IV**	**FIGURI DE STIL.....**	**33**
Cap.	**V**	**ELEMENTE DE PROZODIE.....**	**40**
		TESTE GRILĂ (SETUL II).....	44
Cap.	**VI**	**DESPRE GENURI ȘI SPECII LITERARE.....**	**55**
	6.1	Genul epic - caracteristici și structură.....	56
	6.2	BASMUL - noțiuni teoretice -	57
		Basmul popular - "Omul de piatră" (fragment)	59
		Basmul cult românesc în proză "Dănilă Prepeleac" de Ion Creangă.	62
		Basmul cult românesc în versuri - "Înșiră-te-mărgărite" de V. Alecsandri.....	68
	6.3	Caracterizarea unui personaj.....	70
	6.4	LEGENDA - noțiuni teoretice -	71
		Legenda în literatura populară - "Dreptatea lui Țepeș" (fragment)...	71
		Legenda În literatura cultă - "Muma lui Ștefan cel Mare", de D. Bolintineanu.....	72
	6.5	BALADA. MITUL - noțiuni teoretice -	74
		Balada populară - "Miorița" (fragmente).....	75
		Balada cultă românească - "Paşa Hassan" de G. Coşbuc.....	80
	6.6	POEMUL. EPOPEEA - noțiuni teoretice -	82
		Poemul-"Dan, căpitan de plai" (fragmente), de V. Alecsandri.....	83
		Poemul-"Călin. File din poveste" (fragmente), de M. Eminescu.....	87
	6.7	SNOAVA. - noțini teoretice -.....	93

Scanned with OKEN Scanner

		Snoava în literatura populară - "Cuiul lui Pepelea".....	93
		Snoava în literatura cultă - "Învățătura dată rău" de A. Pann.....	94
	6.8	FABULA - noțiuni teoretice -	96
		Fabula "Dreptatea leului" de Gr. Alexandrescu.....	97
	6.9	PARABOLA - noțiuni teoretice -	98
		Parabola - "Isaac adus spre jertfă".....	99
		Parabola - "Parabola fiului risipitor".....	101
		TESTE GRILĂ (SETUL III).....	103
Cap.	**VII**	**GENUL EPIC CULT ÎN PROZĂ - noțiuni teoretice - .....**	**111**
	7.1	SCHIȚA - "Cele trei zeițe ", de I. L. Caragiale.....	111
	7.2	POVESTIREA - noțiuni teoretice -.....	113
		"Poveste", de Ion Creangă	113
		"Vestitorii", de Mihail Sadoveanu.....	117
	7.3	NUVELA - noțiuni teoretice.....	120
		"Alexandru Lăpușneanul", de C. Negruzzi.....	120
	7.4	ROMANUL - noțiuni teoretice.....	125
		"Amintiri din copilărie" (fragmente), de Ion Creangă.....	126
		"Morometii" (fragmente), de M. Preda.....	139
		"Baltagul" (fragmente), de M. Sadoveanu.....	143
	7.5	REPORTAJUL - "Cartea Oltului" (fragmente), de Geo Bogza.....	155
	7.6	JURNALUL - "Jurnal" (fragmente), de M. Eliade.....	157
		TESTE GRILĂ (SETUL IV).....	159
Cap.	**VIII**	**GENUL DRAMATIC - noțini teoretice - .....**	**168**
	8.1	COMEDIA - "O scrisoare pierdută" (fragmente), de I. L. Caragiale	171
	8.2	DRAMA - "Vlaicu-vodă" (fragmente) de Al. Davila.....	176
Cap.	**IX**	**GENUL LIRIC - noțiuni teoretice - .....**	**183**
	9.1	LIRICA CETĂȚENEASCĂ – noțiuni teoretice -	183
		ODA - "Patria Română", de G. Coșbuc.....	183
		IMNUL – " Deșteaptă-te române" de A. Mureșan.....	185
	9.2	LIRICA INTIMĂ – noțiuni teoretice -	186
		POEZIA DE DRAGOSTE – "Izvorul nopții", de Lucian Blaga.....	186
		ELEGIA – "Trecut-au anii", de Mihail Sadoveanu.....	188
		MEDITAȚIA – "La steaua", de M. Eminescu.....	189
	9.3	LIRICA PEISAGISTĂ – noțiuni teoretice -	190
		PASTELUL – "Mezul iernei", de V. Alecsandri.....	190
		IDILA – "Păstorița".....	191
	9.4	LIRICA POPULARĂ – "Doina".....	192
		TESTE GRILĂ (SETUL V).....	195
	9.5	SUBIECTE POSIBILE – SUGESTII DE REZOLVARE	206
		TESTE GRILĂ (SOLUȚII).....	213

Scanned with OKEN Scanner

GRAMATICA CLASELOR V – VIII

		pag.
PARTEA I		**215**
	CAPITOLUL I - Fonetica	217
	CAPITOLUL II Silaba.....	221
	Reguli de despărțire a cuvintelor în silabe.....	221
	CAPITOLUL III - Punctuația și ortografia.....	222
	- Punctuația.....	222
	- Ortografia.....	227
PARTEA II		
	CAPITOLUL I - Lexicul.....	229
	CAPITOLUL II - Probleme de semantică.....	231
	CAPITOLUL III - Îmbogățirea vocabularului.....	240
PARTEA III		
	Morfologia.....	245
	CAPITOLUL I – Substantivul.....	246
	CAPITOLUL II – Articolul.....	251
	CAPITOLUL III – Adjectivul.....	253
	CAPITOLUL IV – Pronumele.....	256
	CAPITOLUL V – Numeralul.....	268
	CAPITOLUL VI – Verbul.....	270
	CAPITOLUL VII – Adverbul.....	276
	CAPITOLUL VIII – Prepoziția.....	280
	CAPITOLUL IX – Conjuncția.....	282
	CAPITOLUL X – Interjecția.....	286
PARTEA IV		
	CAPITOLUL I – Sintaxa.....	287
	CAPITOLUL II – Subiectul.....	290
	- Propoziția subordonată subiectivă (SB).....	294
	CAPITOLUL III – Predicatul.....	298
	- Propoziția subordonată predicativei (PR).....	304
	CAPITOLUL IV – Atributul.....	308
	- Propoziția subordonată atributivă (AT).....	315
	CAPITOLUL V – Complementul direct.....	317
	- Propoziția subordonată completivă directă (CD).....	319
	CAPITOLUL VI – Complementul indirect.....	321
	- Propoziția subordonată completivă indirectă (CI).....	323
	CAPITOLUL VII – Complementul de agent.....	325
	- Propoziția subordonată completivă de agent (CA).....	326
	CAPITOLUL VIII – Complementul circumstanțial de loc.....	327
	- Propoziția subordonată circumstanțială de loc (CL).....	330
	CAPITOLUL IX - Complementul circumstanțial de timp.....	332
	- Propoziția subordonată circumstanțială de timp (CT).....	335

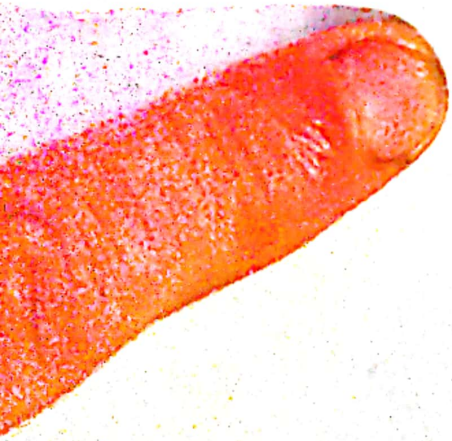

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL X - Complementul circumstanțial de mod..... 337
- Propoziția subordonată circumstanțială de mod (CM)..... 339
CAPITOLUL XI – Complementul circumstanțial de cauză..... 341
- Propoziția subordonată circumstanțială de cauză (CZ)..... 343
CAPITOLUL XII – Complementul circumstanțial de scop..... 346
- Propoziția subordonată circumstanțială de scop sau finală (CS) 347
- Propoziția subordonată circumstanțială condițională (CȚ)..... 348
- Propoziția subordonată circumstanțială concesivă (CV)..... 350
- Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă (CNS).... 351
CAPITOLUL XIII – Elementul predicativ suplimentar..... 353

TESTE GRILĂ..... 355

SOLUȚII TESTE GRILĂ..... 375

ABREVIERI..... 376

BIBLIOGRAFIE..... 377

Scanned with OKEN Scanner

Cartea aceasta ar putea fi numită *Limba şi literatura română pentru examenul de capacitate* sau - mai simplu - *Capacitatea fără meditator*, căci ea reuneşte într-un singur volum teoria şi tipurile de exerciţii din toate manualele alternative de limba şi literatura română din ciclul gimnazial.

Partea de literatură a cărţii cuprinde fragmente din operele scriitorilor incluşi în programa şcolară, *rezumate, povestiri, plan de idei, caracterizarea personajelor, procedeele artistice folosite de autori, teste grilă etc.*

Cele peste 1800 de exemple, exerciţii, teste grilă, alese din opere studiate sau necunoscute, oferă elevilor posibilitatea însuşirii şi verificării întregii materii de limba şi literatură română studiate în clasele V - VIII, în vederea pregătirii *examenului de capacitate* şi *admiterea în liceu.*

ISBN 973 - 97401 - 6 - 2

Lei 97 000

Scanned with OKEN Scanner